This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

P. DOMINICI SCHRAM
BENEDICTINI BANTHENSIS
S. S. THEOLOGIÆ, ET S. S. CANONUM
PROFESSORIS EMERITI

ANALYSIS
OPERUM
S.S. PATRUM, ET SCRIPTORUM ECCLESIASTICORUM.

TOMUS II.

CONTINENS OPERA

S. IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS, ET MARTYRIS,
ET S. CLEMENTIS PRESBYTERI, ET
CATECHISTÆ ALEXANDRINI.

CUM

DUPLICI INDICE,
UNO OPERUM PATRUM,
PUNCTORUM, DOGMATICORUM, ET MORALIUM,
ALTERO RERUM MEMORABILIUM.

SUPERIORUM PERMISSU, ET APPROBATIONE.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,
SUMPTIBUS MATTHÆI RIEGER P. M. FILIORUM.
MDCCLXXX.

1786

NEW YORK
PUBLIC
LIBRARY

INDEX
OPERUM PATRUM, PUNCTORUM DOGMATICORUM, MORALIUM, ET DISCIPLINARIUM,
QUÆ IN HOC TOMO II. CONTINENTUR.

Primus numerus paginam, ſecundus ſectionem, tertius numerum marginalem indicat.

S. IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS, ET MARTYRIS CONTRA HÆRESES LIBRI QUINQUE. pag. 1.

PUNCTA DOGMATICA.

Hæreſes a S. Irenæo impugnatæ.

Hæreſis Valentinianorum. p. 6. 4. 1.
Æones Valentinianorum. p. 6. 4. 1.
Productio Chriſti, Paracleti, & Salvatoris. p. 9. 7. 1.
Fabella de creatione mundi. p. 14. 16. 1.
Formatio Demiurgi, & ejus operationes. p. 16. 18.
Fabella circa finem mundi. p. 20. 25. 1.

Errores circa Incarnationem. p. 21. 26. 2.
Tria hominum genera. p. 18. 22. 1. p. 22
29. 5. p. 24. 31. 3.
Errores Valentinianorum in re morali. p. 19
23. ſeq.
Secundi, Epiphanis & aliorum Valentini diſcipu
lorum Hæreſes. p. 31. 40. ſeq.
Ptolomæi diſcipulorum, & Colorbaſeorum Hæ
reſes. p. 34. 44. 1.
Marci præſtigia, & nefariæ artes. pag. 35
47. ſeq.
Marci, & Marcoſi eorum Hæreſes. p. 38. 52
1. ſeq.
Marcoſiorum apocryphæ Scripturæ. p. 48. 62
Hæreticorum finitiationes diverſæ. pag. 50
64. ſeq.
Simonis Magi errores. p. 54. 68. 1. ſeq.
Menandri errores. p. 57. 70.
Saturnini errores. p. 58. 71. 1.
Baſilidis errores. p. 59. 73. 3.
Carpocratis errores. p. 61. 75. 1.
Cerinthi errores. p. 63. 77. 1.
Ebionitarum errores. p. 63. 78. 2.
Nicolaitarum errores. p. 64. 79. 3.
Cerdonis errores. p. 64. 80. 1.
Marcionis errores. p. 64. 81. 2.
Tatiani, & Encratitarum errores. p. 66. 82. 1
Barbeliotarum, ſeu Borbonianorum errores. p. 67
84. 1.

Ophitarum, & Sethianorum errores. p. 68. 85.
Cajanorum errores. p. 73. 89. 1.

Scriptura Sacra.

S. Scripturæ inſpiratio. p. 137. 88. 2.
S. Scripturæ obſcuritas. p. 137. 88. 2.
Auctoritas Librorum novi Teſtamenti. p. 159. 2.
Evangeliorum numerus. p. 160. p. 188. 27.
Omnes S. Pauli Epiſtolas ut Canonicas admittit S. Irenæus, excepta illa ad Philemonem, cujus non meminit. *Vid. totum Libr. V.*
S. Irenæus utitur etiam auctoritate aliarum Epiſtolarum Canonicarum, Actuum Apoſtolorum, & Apocalypſi. *L.* 1. *& paſſim in aliis.*
Item utitur auctoritaté Librorum veteris Teſtamenti in omnibus libris.

Traditio.

Via cognoſcendi veram Traditionem. p. 162. 5. 1.
Magna Eccleſiæ Romanæ auctoritas. pag. 163. 6. 2.
Pontificum ſummorum ſeries. p. 164. 7. 3.
S. Polycarpi Authoritas. p. 165. 8. 4.
Neceſſitas, & utilitas Traditionis. pag. 161. 4. 2. pag. 167. 9. 1.

Eccleſia.

Eccleſiæ auctoritas. p. 369. 37.
Eccleſiæ Catholicæ unitas in fide. p. 30. 38. 2. p. 238. 75.

Catholicitas, & viſibilitas Eccleſiæ. p. 321.
Eccleſiæ doctrinæ characteres. p. 312. 78.
Neceſſitas recurrendi ad Paſtores Eccleſiæ. pag. 297. 61.
Utilitas obedientiæ Paſtoribus præſtitæ. p. 310. 73.
Veri Martyres tantum ſunt in Eccleſia Catholica, p. 312. 79.

Hæretici, & Schiſmatici.

Hæretici unde cognoſcantur. p. 241. 1.
Hæreticorum artificia. p. 205. 2.
Hæreticorum ficta miracula. p. 147. 2.
Hæreſis characteres. p. 238. 72.
Hæreſis damna. p. 91. 29.
Quomodo erga Hæreticos ſe gerere oporteat. p. 146. 95. 1.
Hæreticorum converſio omni modo tentanda,

Deus verus ante Incarnationem ignotus non fuit. p. 85. 15. ſeq.
Deus verus per revelationem cognoſcitur. p. 255. 14. 3.

Trinitas Divinarum Perſonarum, & earum Conſubſtantialitas.

Trinitas, & Conſubſtantialitas Divinarum Perſonarum. p. 171. 1. p. 254. p. 256. p. 282. p. 282. 42. 3.
Exiſtentia actualis cujusque Perſonæ S. S. Trinitatis. p. 253. 7.
Notio S. S. Trinitatis in nomine Chriſti. p. 216.

Conſubſtantialitas, & Divinitas Verbi.

Filii Dei Divinitas. p. 27. 35. 2. p. 171.
Verbi Conſubſtantialitas. p. 247. 3. p. 304. 3.
Verbi Coæternitas. pag. 133. 82. p. 146. 9. p. 214. 51. p. 250. 9. 2.

Incarnatio Verbi.

Incarnatio Abrahæ nota. p. 254. 13. ſeq.
Prophetia Jacobi de Incarnatione. p. 261. 2.
Moyſis prædictiones de Incarnatione. pag. 260. 20.
Vaticinia omnia de Meſſia uni Jeſu Chriſto conveniunt. p. 316.
Chriſtus veram carnem humanam aſſumpſit. pag. 231. 65. ſeq. p. 338. 3.

Unio hypoſtatica duarum naturarum in Chriſtc p. 339. 4.
Decebat Salvatorem eſſe hominem. p. 217. 5
Pro quibus Verbum caro factum ſit. pag. 291 52.
Anagramma S. Nominis Jeſu. p. 128. 77.
Munera a Magis Chriſto oblata. p. 180. 18.
Chriſtus ſanando Sabbatum non profanavit. pag 257.

B. V. Dei Genitrix Maria.

Obedientia, & Fides B. V. Mariæ. p. 233. 68 p. 368. 36.
B. V. Mariæ Virginitas ante, & poſt partum p. 228. 63. ſeq.

Baptiſmus.

Neceſſitas Baptiſmi pro omnibus. p. 125. 74.

Pœnitentia.

Confeſſio peccatorum occultorum. pag. 37. 49 p. 38. 51.
Pœnitentia publica pro hæreſi. p. 168. 3.

Euchariſtia.

Euchariſtia Sacrificium Novæ Legis. p. 275. 3
Præſentia realis Corporis & Sanguinis Chriſti i Euchariſtia. p. 277. 39. p. 311. 74. p. 34 6. ſeqq.

Crea

Creatio Adæ, & ejus ſalus.

Cur Deus hominem creaverit. p. 267. 27.
Hominem ſenſim perfici decuit. p. 328. 99.
Adam ſalutem conſecutus eſt, & illius pœnitentia. p. 234. 69. ſeq.

Peccatum originale.

Peccatum originale datur. pag. 215. p. 218. p. 244. 7. p. 397. 63.
Quo hebdomadis die Adam peccaverit. p. 375. 44.

Liberum arbitrium.

Liberum hominis arbitrium probatur. p. 247. p. 324. 31. ſeq.

Gratia.

Gratiæ neceſſitas ad bona opera, & ſalutem. pag. 213.

Vetus, & novum Teſtamentum.

Circumciſionis, & cæremoniarum Legis inefficacia. p. 270. 30.
Typi utiles erant Judæis. p. 268. 28. 3.
Judæorum converſio facilior, quam gentium. p. 293. 55. p. 294. 56. ſeq.
Præcepta communia utrique Teſtamento. p. 263. 23. ſeq. p. 265. 25.

Anima hominis.

Anima eſt immortalis, & poſt vitam reminiſcitur operum, quæ fecit. p. 154. 103. ſeq.

Metempſychoſis refutatur. p. 151. 101. ſeq.

Reſurrectio Corporum.

Reſurrectio corporum probatur. pag. 143. 2. p. 342. 8. ſeq.

Talis caro reſurget, qualis eſt in præſenti vita, ſuis exceptis infirmitatibus. pag. 357. 24. p. 359. 25.

Adventus Antichriſti. p. 379. 48. ſeq. p. 386. 54. 2.

PUNCTA MORALIA.

Fidei vis, & efficacia. p. 249. 5.

Opera charitatis Sabbato permiſſa. p. 257. 3.

Charitatis neceſſitas, & excellentia. pag. 263. 23.

Beneficia divina gratitudinem, & humilitatem in nobis excitant. p. 222. 59.

Regum auctoritas unde oriatur. p. 376. 45.

Myſteria prudenter inveſtiganda. pag. 137. 88. 2.

Abuſus, & immoderatum deſiderium perſcrutandi myſteria, & ſublimia coercendum. p. 133. 83. 4.

S. CLE-

S. CLEMENTIS ALEXANDRINI OPERA.

pag. 403.

PUNCTA DOGMATICA.

Scriptura Sacra.

S. Scripturæ excellentia. p. 442. p. 445. 56.
S. Scripturæ antiquitas. p. 656. 39. ſeq.
S. Scripturæ divina inſpiratio. p. 442. 51.
S. Scripturæ obſcuritas. p. 842.
Veteris Teſtamenti apologia. p. 685.
Moyſis eximia doctrina. p. 665. 47. ſeq.
Pentateuchi diviſio. p. 673. 354.
S. Clemens libris V. T. utitur, & etiam librum Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Eſther, Judith Machabæorum allegat, pag. 524. 16. p. 525. 18. p. 583. p. 655. p. 656. p. 803. 26.
Evangelii elogium. p. 850.
S. Clemens inter Libros N. T. citat Epiſtolam ad Hebræos, S. Judæ, S. Joannis, S. Petri, Apocalypſin &c. p. 693. p. 695. & alibi.
Septuaginta Interpretum auctoritas. p. 664. 45.

Traditio.

Traditio ſervanda. p. 621. 7. p. 878. 757.
Traditio fidelibus ſine ſcriptis conſignata. p. 824.
Traditio Apoſtolorum non ſcripta. p. 844. 679.

Eccleſia.

Eccleſiæ notio. p. 474. p. 860. 715.

Eccleſiæ doctrina. p. 843. 676.
Eccleſiæ antiquitas, & unitas. p. 886. 36.
Hæreſes non gaudent antiquitate Eccleſiæ. pag. 886.
Hæreſum varietas. p. 882. 31. p. 887. 37.

Attributa Divina abſoluta.

Dei natura eſt incomprehenſibilis. p. 798. 21.
Dei unitas. pag. 473. 17. ſeq. pag. 492. 31. pag. 805. 30.
Dei immenſitas. p. 861. 10.
Dei ſcientia. p. 848. 692.
Divina Providentia. p. 648.
Dei dilectio erga hominem. pag. 467. p. 487. 26. ſeq.
Dei miſericordia. p. 467. 6.
Dei bonitas. p. 493.
Dei Juſtitia. p. 493.

[redacted]

Incarnatio Verbi.

Incarnationis effectus. p. 409.
Duæ naturæ in Chriſto. p. 453.
Unica perſona in Chriſto. p. 484. 24.
Chriſtus ſine omni peccato fuit. p. 465. 4.
B. V. Mariæ perpetua Virginitas. p. 877. 27.

Baptiſmus.

Baptiſmi excellentia, & efficacia. pag. 473. p. 481. 21.
Baptiſmus peccata remittit. p. 475. 14.

Confirmatio.

Confirmationis Sacramentum. p. 677. p. 941.

S. S. Euchariſtia.

S. S. Euchariſtiæ Sacrificium. p. 861. 717.
Realis præſentia Corporis & Sanguinis Chriſti in S. S. Euchariſtia. p. 479. p. 522.

Matrimonium.

Matrimonii definitio. p. 710. 33.
Matrimonium eſt licitum. pag. 711. 34. ſeqq. p. 729. 14. p. 732. 20. ſeq.
Matrimonii inſtitutio, & Sanctitas. p. 735. 24.
Secundæ nuptiæ ſunt permiſſæ. p. 717. p. 739. 28.

Ordo.

Epiſcopatus a Presbyteratu differt. p. 837. 25.

Angeli.

Angeli cuſtodes hominibus adſunt. p. 848. 69. p. 854. 702.
Angelorum malorum lapſus. p. 574. 6.

Purgatorium.

Purgatorii pœna. p. 838. 26. p. 873. 745.

Creatio Adæ. Peccatum originale. Liberum arbitrium. Gratia.

Adæ Creatio. p. 834. 662.
Peccatum originale. p. 735. p. 747. 38.
Liberum hominis arbitrium. p. 643.
Gratiæ neceſſitas ad cognoſcendum Deum. p. 800. 588.
Gratiæ neceſſitas ad donum fidei. p. 856.
Gratiæ neceſſitas ad bonas cogitationes. p. 848.
Gratiæ neceſſitas ad malum fugiendum. p. 492. 117. p. 926.

Animæ immortalitas. Utrumque Teſtamentum. Philoſophia.

Anima eſt immortalis. p. 802. 24.
Veteris, & novæ Legis differentia. p. 485. 25.
Utilitas Philoſophiæ. p. 625. 10. ſeq.
Ars Sophiſtica vitanda. p. 633. 18.
Scientiæ naturales non contemnendæ. pag. 634. 19.
Eloquentia quomodo uſurpanda. p. 636. 21. ſeq.

Puncta Moralia.

Fides, Spes, Charitas, Timor.

Fidei Chriſtianæ definitio. p. 675. 2. ſeq.
Fidei Chriſtianæ neceſſitas. pag. 679. 7. ſeqq. p. 767. 22.
Fides duplicis generis. p. 782. 3.
Spei neceſſitas. p. 768. 23.
Charitatis excellentia, & neceſſitas. p. 700. 26. p. 768. 23.
Timoris pœnarum utilitas. p. 684. 12.
A malo abſtinendum non ex metu, aut ſpe concupiſcentiæ, ſed ex charitate. pag. 774. 27. p. 776. 29.
Timoris bona. p. 684. 12.
Timor alius filialis, alius ſervilis. p. 499.

Icon Gnoſtici, ſeu perfecti Chriſtiani.

Scientia Gnoſtici. pag. 826. 13. p. 831. 18. p. 832. 20.
Gnoſticus paſſionum, & perturbationum expers. p. 826. 14. ſeq.
Gnoſticus immutabilis cœlum ſemper deſiderans. p. 829. 16.
Gnoſtici tranquillitas, fides, & ſpes. p. 830. 17.
Gnoſtici cogitationes Deus exaudit. p. 831.
Gnoſtici pietas, & cultus Dei. pag. 836. 23. p. 852. 2. p. 857. 6.
Gnoſtici beneficentia. p. 858. 7.
Gnoſtici manſuetudo. p. 866. 13.
Gnoſtici exercitia. p. 868. 15.

Per-

Perfectio Christiana. Pœnitentia. Legitimus uſu Matrimonii.

Perfectionis Chriſtianæ gradus. p. 465. 4.
Pœnitentia unde oriatur. p. 682. 9.
Pœnitentia vera, & ficta. p. 692. 18. p. 693 355. p. 938. 30.
Matrimonii uſus legitimus. p. 737. 25. p. 555 63. ſeq.

Eleemoſyna. Jejunium. Oratio.

Eleemoſynæ merces. p. 933. 25.
Eleemoſyna eroganda. p. 700. 25. p. 933. 25.
Jejunii ſignificatio. p. 836. 665.
Orationis definitio. p. 864. 722.
Oratio aſſidua ſemper exauditur. p. 864. 723.
Orationes Sanctorum ad Dei thronum aſcendunt. p. 864. 723.
Orationes impiorum cur ſæpe inutiles. p. 865. 724.
Oratio mentalis. p. 865. 724.
Quis dives ſalvetur. p. 912.

Jusjurandum. Peccatum in genere. Mendacium.

Jurisjurandi definitio. p. 868. 16.
Gnoſticus non jurat, & quare. p. 868. 16.
Peccati definitio, & in quo conſiſtat. p. 507. 59.
Peccatum eſt voluntarium. p. 693. 19.
Voluntarii, & involuntarii definitio. pag. 694. 20.

Igno-

Ignorantia juris poſitivi a peccato excuſat. pag. 694. 20.
Peccatum aliud mortale, aliud veniale. p. 695. 21.
Mendacium numquam eſt permiſſum. pag. 869. 17.

Martyrium.

Martyrii excellentia. p. 749. 3.
Verus Chriſtianus Martyr eſt. p. 750. 4.
Hæretici ficti Martyres ſunt. p. 751. 5.
Martyrium licitum probatur. p. 754. 9.
Fuga in perſecutione quando ampleƈtenda. pag. 762. 16.

Exterior Chriſtiani vita.

Chriſtianæ actionis, & vitæ definitio. p. 509.
Cibus ex voluptate non ſumendus. p. 511. 2.
Cibus ſit ſimplex. p. 511. 3. ſeq.
Frugalitas obſervanda. p. 513. 5.
Ab idolothytis abſtinendum. p. 515. 6.
Quando ciborum varietas permiſſa. p. 515. 7.
Regulæ modeſtæ refectionis. p. 517. 9.
Potus ſit ſobrius. p. 521. 12.
A vino juvenes abſtineant. p. 522. 13.
Vinum ætate provectioribus permittitur. p. 523. 15.
Ebrietas vitanda. p. 525. 18.
Modeſtia in bibendo ſervanda. p. 527. 21.

Pretioſa ſupellex vitanda. p. 530. 21. ſeq.
Commeſſatio, maledicta, muſica inſtrumenta, & profani cantus a conviviis abſint. pag. 532. 25. ſeq.
Ridicula, & riſus excuſſus vitandus. pag. 534. 27. ſeq.
Turpiloquium, facta turpia, & inhoneſta verba vitanda. p. 537, 32. ſeq.
Contumelia, & irriſio vitanda. p. 540. 36. ſeq.
Modus honeſte cum aliis converſandi. p. 541. 39. ſeq.
Unguentorum, & coronarum uſus coercendus, & juxta certas regulas moderandus. pag. 545. 44. ſeq.
Quomodo in ſomno ſe gerere oporteat. pag. 550. ſeq.
Matrimonii finis eſt liberorum procreatio. pag. 553. 60.
Sodomia, & adulterium vitandum. p. 553. 61. ſeq.

[redacted]

Ornatus ſuperfluus corporis, tinctura canorum, raſio barbæ, mollia veſtimenta in viris reprobantur. p. 575. 7. ſeq.
Servorum multitudo, & Eunuchorum rejicitur. p. 580. 11.
Lecticarum, avium, & canum abuſus reprobatur. p. 581. 14. ſeq.
Quomodo in balneis ſe gerere oporteat. p. 583. 17. ſeq.
Frugalitas, & beneficentia ſectanda. pag. 588. 24. ſeq.
Cur, & quomodo balneis utendum ſit. p. 591. 30. ſeq.
Exercitia pro mulieribus. p. 593. 34. ſeq.
Exercitia pro viris. p. 594. 35.
Exercitia omnibus communia. p. 595. 36.
Oculorum cuſtodia. p. 601. 45.
Modeſtia in deambulatione. p. 602. 46.
Famuli modeſte tractandi. p. 603. 47.
Modeſtæ adoleſcentulæ imago. p. 603. 48.
Ludi prohibiti. p. 604. 49.
Spectacula vitanda. p. 604. 50.
Juſtitia in emptione venditione. p. 606. 51.
Converſatio in templo. p. 606. 52.
Oſcula cavenda. p. 607. 53.
Salutationes in via. p. 607. 54.
Aſpectus mulierum vitandus. p. 608. 55.
Adhortatio ad vitam Chriſtianam.. p. 608. 56.

Mandata Dei obſervanda. p. 609. 57. ſeq.
Præceptum orandi, jejunandi, ſacrificandi. pag 610. 59.
Præcepta pro militibus, Publicanis, Judicibus Oeconomis. p. 611. 60.
Præcepta reconciliationis, non pejerandi, no mentiendi. p. 611. 60.
Summa Præceptorum. p. 612. 61.

PUNCTA DISCIPLINÆ, ET HISTORIÆ.

Libertas antiquis fidelibus data communicandi, au a communione abſtinendi juxta propriam con ſcientiam. p. 618.
Horæ orationis diurnæ. p. 864. 722.
Jejunium feriæ quartæ, & ſextæ. p. 872. 21.
Solemnitas Nativitatis Domini celebrata die 25 Decembris. p. 662.
Chronographia Hebdomadarum Danielis juxt S. Clementem. p. 663. 44.
Chriſtus aſpectu deformis erat juxta S. Clemen tem. p. 596. 215.
Nicolaus unus ex ſeptem Diaconis a criminibu Nicolaitarum a S. Clemente purgatur. pag 720. 6.

S. IRI

S. IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS, ET MARTYRIS DETECTIONIS, ET EVERSIONIS FALSO COGNOMINATÆ AGNITIONIS, SEU CONTRA HÆRESES

LIBRI QUINQUE.

§. I.

De geſtis, & ſcriptis S. Irenæi.

1. Sanctus Irenæus natione Græcus, S. Polycarpi Epiſcopi Smyrnenſis, & Martyris diſcipulus, ab eodem circa annum 157. in Gallias miſſus Lugdunum venit, ibique S. Pothino Martyri in Epiſcopatu Lugdunenſi ſucceſſit, quem cum triginta circiter annis ſanctiſſime rexiſſet, tandem anno Chriſti 202. martyrio coronatus fuit, multoſque a ſe conſcriptos libros reliquit, qui tamen ad nos non pervenerunt, niſi quinque Libri adverſus hæreſes, ac nonnulla aliorum ipſius operum fragmenta. Opera S. Irenæi deperdita ſunt Libellus de ſcientia adverſus gentes. Demonſtratio Apoſtolicæ prædicationis ad Marcianum fratrem. Liber de Ogdoade contra Valentinianos, cujus exiguum fragmentum refert Euſebius *l.* 5. *Hiſt.* *Auctor.*

Eccl. c. 8. Epiſtola ad Blaſtum de Schismate Epiſtola ad Florinum de Monarchia. Epiſtol: ad Victorem Papam de. Paſchate, cujus frag mentum exhibet Euſebius *Hiſt. l.* 5. *c.* 24. Epi ſtola ad varios Epiſcopos de Paſchate. Vario rum Tractatuum liber unus. Ob præclariſſim: hæc monumenta maximam nominis ſui glorian S. Irénæus apud antiquos Patres promeruit Tertullianus *l. contr. Valent. c.* 5. eum *omnium doctrinarum curioſiſſimum exploratorem.* S. Epi phanius, *hær.* 31. Apoſtolorum ſucceſſorem S. Cyrillus Jeroſolymitanus *Catech.* 16. eximiun interpretem doctrinæ Eccleſiæ. S. Hierony mus *Ep.* 29. Virum Apoſtolicum. S. Auguſti nus *l.* 1. *contr. Julian.* antiquum hominem Dei Theodoretus *Dial.* 1. occidentis lumen appel lant. Quod vero quinque libros contra hæreſe concernit, eos S. Irenæi genuinum partum eſſ communis Veterum Auctoritas evincit. Teſte hujus habemus Tertullianum *l. contr. Valen.* S. Epiphanium *hær.* 31. S. Cyrillum Jeroſo *Catech.* 16. S. Hieronymum, *de Script. Eccle* S. Auguſtinum *l.* 1. *contr. Julian.* & ut cæte ros ommittam, Photium *cod.* 120. *Bibliot* Scribendi hujus operis duplex cauſa fuit: un: ut ad preces cujusdam amici ſui Valentinianc rum abſtruſa myſteria detegeret, & refutaret altera, ut Marcoſiorum hæreſi, Valentinianorui germini, in Celticas regiones prorumpenti o currerete, eamque in ſuo ortu ſuffocaret. Opu hoc pulcherrimum, & doctiſſimum eſt, dil gentia tamen accuratior ſubinde deſideratui dum Scripturam argumentis ſuis accomoda Illud circa annum 192. exaratum eſſe conjic

R. I

R. P. D. Renatus Maſſuet *diſſ. 2. edit. op. S. Iren.* qui etiam contra Erasmum probat græco idiomate exaratum fuiſſe. Textum originalem horum librorum inauſpicato amiſimus, & unius libri primi textus græcus fere integer ad nos usque pervenit: ex reliquis vero, qui ſubſequuntur libris, aliqua nobis loca græca Deus in ſcriptis Euſebii, S. Epiphanii, S. Joannis Damaſceni, aliisque græcis Patribus conſervavit.

Prima horum librorum editio eſt, quam Baſileæ procuravit Deſiderius Erasmus an. 1526. Secundam curavit Nicolaus Gallaſius Calviniſta Genevæ an. 1570. notis accatholicis inſtructam. Gallaſium excepit Jacobus Grynæus itidem Calviniſta, qui novam editionem Baſileæ an. 1571. curavit. His editionibus emendatiorem adornavit Franciſcus Feuardentius Ordinis Minorum, quæ Coloniæ an. 1596. prodiit. Accuratiorem, licet notis ſectæ Anglicanæ conſperſam, dedit Erneſtus Grabe Oxonii an. 1702. Quæ cum necdum numeris omnibus abſoluta eſſet, R. P. D. Renatus Maſſuet Monachus Benedictinus Congregationis S. Mauri novam, aliisque perfectiorem editionem Pariſiis an. 1710. evulgavit, ad manuſcriptos codices caſtigatam, novis fragmentis græcis, obſervationibus, notis, & diſſertationibus, ac Indicibus locupletatam. Tomis duobus in folio. Hæc Editio recuſa eſt Venetiis an. 1734. cum fragmentis a Pfaffio inventis, in Taurinenſi Bibliotheca, quæ ille S. Irenæo attribuit, de quorum veritate cum merito dubitaretur, Epiſtolæ Maffei Veronenſis dubium hoc confirmantis, adjectæ ſunt, cui cum Pfaffius longa diſſertatione re- *Editiones.*

ſpondiſſet, eam refellendam ſuſcepit R. P. Magiſter Franciſcus Maria Leoni Veronenſis: quæ ſingula in poſtrema hac Veneta editione reperiuntur.

SANCTI IRENÆI CONTRA HÆRESES
LIBER PRIMUS.

§. II.
Argumentum Libri primi.

2. Sanctus Irenæus in primo ſui operis libro accuratiſſime explicat, quæ fuerit Valentini, ejusque ſectatorum hæreſis, & delira hominum ſomnia; & quia certum habebat Valentinianos ex aliorum hæreticorum erroribus ſuam hæreſin fabricaſſe, hinc prava, & perverſa dogmata præcedentium hæreticorum ſigillatim recenſet, & refellit.

§. III.
Analyſis Libri primi Præfatio.

3. Sanctus Irenæus in præfatione ſui operis argumentum exponit, & quam ob cauſam ad illud ſcribendum impulſus fuerit, dicens: „Quatenus veritatem refutantes quidam inducunt verba falſa, *& genealogias infinitas*, *quæ* „*quæſtiones magis præſtant*, quemadmodum „Apoſtolus ait 1. Tim. 1. v. 4. *quam ædificatio-* „*nem Dei*, *quæ eſt in fide*, & per eam, quæ eſt
Pravæ hæreticorum artes. n. 1. „ſubdole exercitata veriſimilitudo, transducunt „ſenſum eorum, qui ſunt inexpertiores, & in „captivitatem ducunt eos, falſantes verba Do-„mi-

„niſi, interpretatores mali eorum, quæ bene „dicta ſunt, effecti, & multos evertunt. . . „Error enim ſecundum ſemetipſum non oſten- „ditur, ne denudatus fiat comprehenſibilis, „ſuaſorio autem cooperimento ſubdole adorna- „tus, & ipſa veritate (ridiculum eſt & dice- „re) veriorem ſemetipſum praefert, ut deci- „piat exteriori phantaſmate rudiores. . . Igi- „tur ne forte & cum noſtro delicto abripian- „tur quidam quaſi oves a lupis, ignorantes eos „propter exterius ovilis pellis ſuperindumen- „tum. . . . Similia quidem nobis loquentes, „diſſimilia vero ſentientes, neceſſarium duxi, „cum legerim commentarios ipſorum, quem- „admodum ipſi dicunt, Valentini diſcipulorum, „in quibusdam autem & ipſorum congreſſus, & „apprehendens ſententiam ipſorum, manifeſta- „re tibi dilectiſſime, portentuoſiſſima, & altiſ- „ſima myſteria, quæ non omnes capiunt, quia „non omnes cerebrum habent, ut & tu cogno- „ſcens ea omnibus his, qui ſunt tecum, ma- „nifeſta facias, & praecipias eis, obſervare ſe „a profundo inſenſationis, & ejus, quae eſt in „Deum, blaſphemationis. Et quantum nobis „virtutis adeſt, ſententiam ipſorum, qui nunc „aliud docent, dico autem eorum, qui ſunt „circa Ptolemaeum, quae (*ſententia*) eſt velut „floſculus Valentini ſcholæ, compendioſe, & „manifeſte oſtendemus, & aliis occaſiones da- „bimus ſecundum noſtram mediocritatem, ad „evertendum eam, non ſtantia, neque apta „veritati oſtendentes ea, quæ ab iis dicun- „tur. . . . Non autem exquires a nobis, qui „apud Celtas commoramur, & in barbarum „ſer-

Error prodire timet. n. 2.

Scopus operis.

S. Irenæi modeſtia,

& humilitas. „ſermonem plerumque vacamus, orationis artem, quam non didicimus, neque vim conſcriptoris, quam non affectavimus, neque ornamentum verborum, neque ſuadelam, quam neſcimus; ſed ſimpliciter & vere, & idiotice „ea, quæ tibi cum dilectione ſcripta ſunt, cum „dilectione percipies, & ipſe augebis ea penes „te, ut magis idoneus, quam nos, quaſi ſemen & initia accipiens a nobis, & in latitudine ſenſus tui in multum fructificabis ea, „quæ in paucis a nobis dicta ſunt, & potenter „afferes iis, qui tecum ſunt, ea, quæ invalide a nobis relata ſunt. &c.

n. 3.

Caput I.

Quid de Æonum ſuorum geneſi, nomine, Ordine, fœtibus conjugalibus, effutirent Valentini diſcipuli, & quæ Scripturæ loca commentis ſuis adaptarent.

Valentinianorum Æones, & eorum conjugationes. 4. Sancti Irenæi primus, & ſecundus liber de paradoxis, obſcuris, & commentitiis hæreticorum Valentinianorum principiis nauſeam forte lectoribus creare poſſent: quia vero S. Irenæi doctrina haud facile intelligi poteſt, niſi errores eorum rite percipiantur, ideo ex ipſis illius verbis, quantum licet, in compendium redactis eorum ſomnia hic referenda ſunt. Et primo quidem Valentinianorum „Hi dicunt eſſe quemdam in inviſibilibus „& inenarrabilibus altitudinibus perfectum „Æonem, qui ante fuit: hunc autem & Proarchen, & Propatora, & Bython vocant „eſſe autem illum inviſibilem, & quem nulla

n. 1.

„rei

„res capere poſſit. Cum autem a nullo cape-„retur, & eſſet inviſibilis, ſempiternus, & in-„genitus, in ſilentio, & in quiete multa fuiſſe „in immenſis Æonibus, vel Perſonis. Cum „ipſo autem & fuiſſe Ennœan (*id eſt cogitatio-„nem*) quam etiam Charin, & Sigen vocant„ (*id eſt gratiam, & ſilentium*) „Ennœa vero mulier Bythi „generavit Nun ſimilem, & æqua-„lem ei, qui emiſerat, & ſolum capientem „magnitudinem Patris. Nun autem hunc, „(*ſive intelligentiam*) & Unigenitum vocant, „& Patrem, & initium omnium: una autem „cum eo emiſſam veritatem: & hanc eſſe pri-„mam, & primogenitam Pythagoricam qua-„ternationem, quam & radicem omnium di-„cunt. „ Porro Nun genuit alios duos Æonas, Logon (*verbum*) & Zoen (*vitam*) „ Patrem „omnium eorum, qui poſt ſe futuri eſſent, & „initium, & formationem univerſi Pleromatis. (*id eſt, plenitudinis inviſibilis, & ſpiritualis*) „De Logo autem, & Zoe emiſſa eſt ſecundum „conjugationem Homo, & Eccleſia. Et iſti erant præcipui Valentinianorum Æones.

5. Porro dicunt „Logon, & Zoen, poſtea-„quam emiſſus eſt homo, & Eccleſia, alteros „decem Æonas emiſerunt; quorum nomina „dicunt hæc: Bythius (*profundus*) & Mixis „(*mixtio*) Ageratos (*non ſeneſcens*) & Henoſis, „(*conjunctio*) Autophyes (*naturalis*) & He-„done, (*amor*) Acinetos (*immobilis*) & Syn-„craſis (*commixtio*) Monogenes (*filius unicus*) „& Macaria (*felicitas*) Hi decem Æones, „quos dicunt ex Logo, & Zoe emiſſos. An- *Triginta Æones.* n. 2.

,,thropon autem & ipſum emiſiſſe cum Eccle-
,,ſia Æonas duodecim, quibus nomina hæc do-
,,nant: Paracletus (*conſolator*) & Piſtis (*fides*)
,,Patricios (*paternus*) & Elpis (*ſpes*) Metri-
,,cos (*materna*) & Agape (*charitas*) Ænos,
,,& Syneſis (*prudentia*) Eccleſiaſticos, & Ma-
,,cariotes (*felix*) Theletos (*perfectus*) & So-
,,phia (*ſapientia*).

Pleromatis diviſio. n. 3.

6. ,,Hi ſunt triginta erroris eorum Æones,
,,qui tacentur, & non agnoſcuntur. Hoc in-
,,inviſibile, & ſpirituale ſecundum eos Pleroma
,,tripartite diviſum in octonationem, & deca-
,,da, & duodecada, & propter hoc Salvato-
,,rem dicunt (nec enim Dominum eum nomi-
,,nare volunt) triginta annis in manifeſto ni-
,,hil feciſſe, oſtendentem myſterium horum Æo-
,,num. Sed & in parabola eorum operariorum,
,,qui in vineam mittuntur. *Matth.* 20. *v.* 1. Di-
,,cunt manifeſtiſſime triginta hos Æonas decla-
,,ratos. Mittuntur enim alii quidem circa pri-

[redacted]

Caput II.

Soli Unigenito cognitus primus Pater. Sophiæ æmulatio, perturbatio, periculum, & partus informis. Ab Horo reſtituitur. Horos quid? Chriſtus, & Spiritus S. ad Æonum conſummationem emittuntur. Ex Æonum collatione Jeſus producitur.

7. Pergit in hoc capite S. Irenæus in recenſen- *Solus Nus*
dis Valentinianorum deliriis, qui „Pro- *Patrem*
„patorem cognoſci ſoli dicunt ei, qui ex eo na- *videbat,*
„tus eſt Monogeni, hoc eſt, No . . . qui ſolus *n. 1.*
„delectabatur videns Patrem . . . & excogita-
„bat reliquis quoque Æonibus participare mag-
„nitudinem Patris . . . continuit autem eum
„Sige voluntate Patris. . . Et reliqui quidem
„Æones omnes tacite quodammodo deſidera-
„bant prolatorem ſeminis ſui videre, & eam, *Sophiæ*
„quæ ſine initio eſt, radicem contemplari. . . *æmulatio,*
„Præſiliit autem ultimus Æon, hoc eſt, Sophia, *& pericu-*
„& voluit magnitudinem ejus comprehendere: *lum.*
„dehinc cum non poſſet, quoniam impoſſibi- *n. 2.*
„lem rem aggrederetur, in magna agonia con-
„ſtitutus. . . . cum extenderetur ſemper in
„priora, a dulcedine ejus forte abſorptus fuiſ-
„ſet, & reſolutus in univerſam ſubſtantiam,
„niſi ei, quæ confirmat omnia, occurriſſet vir- *Horos ei*
„tuti. Hanc autem virtutem & Horon vo- *occurrit.*
„cant, a qua abſtentus, & confirmatus vix re-
„verſus in ſemetipſum, & credens jam, quo-
„niam incomprehenſibilis eſt Pater, depoſuit
„priſtinam intentionem. „Vel, uti quidam vo-
„lunt, peperit ſubſtantiam informem, qualem *Sophiæ*
„naturam habebat fœmina parere (*ſine comple-* *fœtus in-*
formis.

 „xis *n. 3.*

„*xu viri*) in quam cum intendiſſet, primo quidem contriſtata propter inconſummationem „generationis, poſt deinde timuit. . . Dehinc „expavit, & confuſa eſt, quærens cauſam, & „quemadmodum abſconderet, id quod erat na-
Ortus ſubſtantiæ materiæ juxta Valentin. „tum. . . Tandem Patri ſupplex facta eſt: una „autem cum ea rogarunt & reliqui Æones. „Hinc dicunt primum initium habuiſſe ſubſtantiam materiæ de ignorantia, & tædio, & timore, & ſtupore.

Horos quis, & ejus munus. n. 4. 8. „Per Horon autem a Patre per Monogenem productum, quem & Stauron, (*crucem*) & Lytroten, (*redemptorem*) & Carpiſten (*judicem*) & Horotheten (*definitorem juris*) & Metagogea (*defenſôrem*) vocant, „mundata, & confirmata eſt Sophia, & reſtituta conjugi: ſeparata enim intentione (*ſive „concupiſcentia*) ab ea, cum appendice paſſione, ipſa quidem infra Pleroma perſeveravit, „concupiſcentia vero ejus cum paſſione ab Ho-

[redacted]

„Declaravit quoque in eis Patris agnitionem, „quoniam incapabilis eſt, & incomprehenſibi„lis, & non eſt, neque videre, neque audire „eum, niſi per ſolum Monogenem. . . Spiritus „vero Sanctus adæquatos eos omnes gratias „agere docuit, & veram requiem induxit. „Et ſic forma, & ſententia ſimiles facti Æo„nes. . . , cum magno gaudio hymnizarunt „Propatorem, . . . & una voluntate, & ſen„tentia univerſum Pleroma Æonum conſen„tiente Chriſto, & Spiritu, unusquisque Æo„num, quod habebat in ſe optimum, & flo„rentiſſimum conferentes collationem fecerunt, „& hæc apte compingentes, & diligenter in „unum adaptantes emiſerunt problema, & in „honorem, & gloriam Bythi perfectiſſimum de„corem quemdam, & Sydus Pleromatis, per„fectum fructum Jeſum, qui & Salvator vo„catur & Chriſtus, & Logos patronymice, ac „omnia, quoniam ab omnibus eſſet. Satelli„tes quoque ei in honorem ipſorum ejusdem „generis Angeli cum eo prolati ſunt. „ Ex quo apparet contra Abbatem Faydit *in illuſtr. duob. prim. ſæc.* Valentinianos Angelos ab Æonibus diſtinxiſſe.

Spiritus Sancti munus juxta Valentin. n. 6.

Ex Æonum collatione producitur Jeſus.

Caput III.

Quibus Scripturæ ſacræ locis uterentur hæretici ad aſſerenda commenta ſua.

10. Hæc ſua commenta Scripturæ ſacræ auctoritate confirmare Valentiniani allaborabant. „Sic dicunt triginta Æonas ſignifi„cari per triginta annos, in quibus nihil in ma„ni-

Triginta Æonum typus. n. 1.

„niſeſto dicunt feciſſe Salvatorem, & per pa-
„rabolam operariorum vineæ. Et Paulum ma-
„niſeſtiſſime dicunt, Æonas nominare ſæpiſſi-
„me, adhuc autem & ordinem ipſorum ſerva-
„re, ſic dicentem: *In univerſas generationes ſæ-
„culi ſæculorum*. Eph. 3. v. 21. Sed & nos ipſi
„denique in gratiarum actionibus (ἐπὶ τῆς εὐ-
χαριςίας, ſacræ Euchariſtiæ celebratione) „dicen-
„tes Æonas Æonum (*in ſæcula ſæculorum*) „il-
„los Æonas ſignificare (*a*).

Liturgiæ antiquitas.

(*a*) Ex hoc infert D. Maſſuet, antiquiſſimos eſſe plu-
rimos ritus, qui in antiquis ſub nomine quorun-
dam Apoſtolorum editis Liturgiis reperiuntur, &
antiquiorum Liturgiarum ſi non Scriptores, ſaltem
Auctores eſſe Apoſtolos: quis enim dubitet, Ec-
cleſias ab Apoſtolis inſtitutas, ritum aliquem offe-
rendi Sacrificium accepiſſe?

Duodecadis, & decadis figura. n. 2.

11. „Duodecadis autem Æonum emiſſio-
„nem dicunt ſignificatam per id, quod duode-
„cim annorum exiſtens Dominus diſputaverit
„cum Legis Doctoribus; & per Apoſtolorum
„electionem: duodecim enim elegit. Et reli-
„quos octodecim Æonas manifeſtari per id,
„quod poſt reſurrectionem a mortuis octodecim
„menſibus dicant converſatum eſſe eum cum
„diſcipulis ſuis. Sed & per præcedentes no-
„minis ejus duas litteras I & η octodecem Æo-
„nas ſignificanter manifeſtari. . . Et propte-
„hoc dixiſſe Salvatorem: *Jota unum* . . . *non
„præteribit*.

Sophiæ paſſio. n. 3.

12. „Hanc autem paſſionem, quæ circa
„duodecimum Æonem facta eſt, ſignificari di-
„cunt per Apoſtaſiam Judæ, qui duodecimus
„era

„erat Apoſtolorum. Et quoniam Salvator duo- *Quo anno Chriſtus paſſus.*
„decimo menſe paſſus eſt: uno enim anno vo-
„lunt eum poſt Baptiſmum prædicaſſe. Ad-
„huc etiam in ea, quæ profluvium ſanguinis
„patiebatur, manifeſtiſſime hoc ſignificari: duo-
„decim enim annis paſſam eam per Domini ad-
„ventum eſſe ſanatam, cum tetigiſſet fimbriam
„veſtimenti ejus. . . Eſſe autem hunc Horon
„volunt (*ſcilicet virtutem a Jeſu egreſſam*) „qui
„curavit eam, & paſſionem ſeparavit ab ea.

13. „Quod autem Salvatorem ex omnibus *Salvatorem omnia eſſe volunt Valent.* n. 4.
„exiſtentem omne eſſe, per hoc reſponſum:
„*Omne maſculinum aperiens vulvam.* Ex. 13. v. 2.
„manifeſtari dicunt. Qui cum omnia ſit, ape-
„ruit vulvam excogitationis paſſi Æonis extra
„Pleroma ejecti. „ Hoc ipſum indicari volunt
a S. Paulo Col. 3. v. 11. Rom. 11. v. 36. Col. 2.
v. 9. Eph. 1. v. 10.

14. „Adhuc autem de Horo ſuo duas ope- *Hori duplex virtus.* n. 5.
„rationes habere eum oſtendunt, confirmati-
„vam, & ſeparativam: & ſecundum id qui-
„dem, quod firmat, & conſtabilit, Crucem
„eſſe; ſecundum id vero quod dividit, Horon.
„Salvatorem autem ſic manifeſtaſſe operatio-
„nes ejus: & primo quidem confirmativam in
„in eo, quod dicit: *Qui non tollit crucem ſuam*
„&c. Luc. 14. v. 27. Separativam autem in eo,
„quod dicit: *Non veni mittere pacem, ſed gla-*
„*dium.* Matth. 10. v. 34. „ Hoc idem probare
volunt ex Luc. 3. v. 17. 1. Cor. 1. v. 18. Gal. 6.
v. 14.

15. Atque ex his concludit S. Irenæus, quam *Scripturas hære-*
male ſcripturas depravent hæretici Valentinia-
ni

tici depravant. ni „convertentes interpretationes, & adulte
„rantes expoſitiones: ſed etiam ex Lege, &
n. 6. „Prophetis, cum multæ parabolæ, & allego
„riæ ſint dictæ, & in multa trahi poſſit ambi
„guum, per expoſitionem propenſius ad fig
„mentum ſuum, & doloſe adaptantes, in ca
„ptivitatem ducunt a veritate eos, qui non fir
„mam fidem in unum Deum Patrem omnipo
„tentem, & in unum Jeſum Chriſtum Filium
„Dei conſervant.

Caput IV.

Qua ratione formatam Matrem Achamoth vellent hæretici. Ex ejusdem perturbationibus ortum aſpectabilem hunc mundum fingebant.

Fabella de creatione univerſi. 16. Ridiculam de mundi creatione Valentinianorum fabulam hic narrare incipit S. Irenæus. „Enthymeſin illius ſuperioris
n. 1. „Sophiæ, quam & Achamoth vocant, ſepa„ratam a ſuperiore Pleromate cum paſſione di„cunt. . . Extra enim lumen facta eſt, & ex„tra Pleroma, informis, & ſine ſpecie quaſi „abortus, quia nihil apprehendit, miſertum „autem ejus ſuperiorem Chriſtum, & per cru„cem extenſum ſua virtute illi formaſſe for„mam, quæ eſſet ſecundum ſubſtantiam tan„tum, & non ſecundum agnitionem, . . . & „ſic reliquiſſe illam.„ Cumque lumen ſibi ablatum obſiſtente Horo conſequi non poſſet: „& „ſola fuiſſet derelicta, omni parti paſſionis ſuc„cubuit . . . & paſſam eam triſtitiam quidem, „quoniam non apprehendit: timorem autem,
„ne

„ne quemadmodum eam lumen, ſic & vita re-
„linqueret: conſternationem autem ſuper hæc:
„cum ignorantia autem omnia. . . Super hæc
„autem evenit illi & altera affectio converſio-
„nis ad eum, qui ipſam vivificavit. Eam col- *n.* 2.
„lectionem, & ſubſtantiam fuiſſe materiæ di-
„cunt, ex qua hic mundus conſtat. De con-
„verſione enim mundi, & Demiurgi omnem
„animam geneſin accepiſſe; de timore autem,
„& triſtitia reliqua initium habuiſſe. A lacri-
„mis enim ejus factam univerſam humidam
„ſubſtantiam: a riſu autem lucidam: a triſti-
„tia autem, & pavore corporalia mundi ele-
„menta. „ Quæ non ſine ironia S. Irenæus
n. 3. & 4. paulo fuſius exponit.

17. Porro ut hæ Achamoth affectiones cu- *Achamoth*
rarentur, Salvator ad eam miſſus eſt cum coæ- *quomodo*
taneis ſuis Angelis, de quo fabulantur „illum *curata.*
„formaſſe eam formationem, quæ eſt ſecun- *n.* 5.
„dum agnitionem, & curationem paſſionum
„feciſſe ejus, ſeparantem eas ab ea: nec enim
„erat poſſibile, eas exterminari. . . Sed ſegre-
„gantem ſeparatim commiſcuiſſe, & coagulaſ-
„ſe, & de incorporali paſſione in incorporalem
„materiam tranſtuliſſe eas, & ſic aptabilitatem,
„& naturam feciſſe in eis, ut in corpora veni-
„rent, uti fierent duæ ſubſtantiæ, una qui-
„dem mala ex paſſionibus, altera autem con-
„verſionis paſſibilis. . . . Hanc autem Acha-
„moth extra paſſionem factam concepiſſe, præ
„lætitia ex conſpectu Angelorum ſatellitum Sal-
„vatoris, & peperiſſe partum ſpiritualem ſecun-
„dum ſimilitudinem factam ſatellitum Salva-
„toris.

CA-

Caput V.

Formatur Demiurgus. Quis, & qualis ille. Hic cæterorum omnium, quæ ſunt extra Pleroma, Conditor.

Demiurgi formatio. n. 1. 18. Igitur materia, animali, & ſpirituali, ut dictum eſt productis, Valentiniani rurſus dicunt: „Primo quidem de animali ſubſtan„tia Deum Patrem ex animali ſubſtantia, quam „dextram vocant, & materia, quam ſiniſtram „appellant, formatum eſſe *Demiurgum* „eorum, „quæ ſunt extra Pleroma, fabricatorem om„nium pſychicorum, & hylicorum, ſeparan„tem enim duas ſubſtantias confuſas, & de in„corporalibus corporalia facientem, fabricaſſe, „quæ ſunt cœleſtia, & terrena. . . . Septem „quoque cælos feciſſe, ſuper quos Demiurgum „eſſe dicunt; . . . quos intellectuales eſſe di„cunt, Angelos autem eos tradunt, & De„miurgum, & ipſum Angelum, Deo autem „ſimilem, quemadmodum & Paradiſum ſupra „tertium cœlum exiſtentem virtute Archange„lum quartum eſſe dicunt, & ab hoc aliquid „accepiſſe Adam converſatum in eo.

Demiurgus cœleſtium, & terreſtrium fabricator. n. 2.

Dæmonum ortus. 19. Porro Demiurgus hic hæc omnia non ex ſe, ſed producente Achamoth juxta Valentinianos formavit, uti notat S. Irenæus n. 3. . . . „Coſmocratorem vero, ſeu diabolum De„miurgi creaturam eſſe dicunt; & coſmocra„torem quidem intelligere ea, quæ ſunt ſupra „eum, quoniam ſit ſpiritualis malitia, Demi„urgum vero ignorare, cum ſit animalis. Ha„bitare quidem matrem ipſorum (*Achamoth*)

Achamoth Demiur-

„in

„in eo, qui ſit cœleſtis locus, hoc eſt, in me- *gi, & diaboli ſedes.*
„dietate: Demiurgum vero, in eo, qui ſit
„*in* cœlo locus, hoc eſt, hebdomade: Coſmo-
„cratorem vero in eo, qui ſit ſecundum nos,
„mundo. De expaveſcentia vero, & aporia, *Ortus elementorum.*
quaſi de ignobiliori paſſione corporalia mundi
„elementa facta ſunt: terram vero ſecundum
„expaveſcentiæ ſtatum, aquam vero ſecundum
„timoris motum, aerem vero ſecundum mæ-
„ſtitiæ fixionem; ignem vero omnibus iis ineſſe
„mortem, & corruptelam, quemadmodum &
„ignorantiam omnibus tribus paſſionibus inab-
„ſconſam docent.

20. „Cum fabricaſſet igitur mundum, fe- *Hominis creatio. n. 5.*
„cit & hominem choicum (*materialem*) non
„autem ab hac arida terra, ſed ab inviſibili ſub-
„ſtantia, & ab effuſibili, & fluida materia ac-
„cipientem, & in hunc inſufflaſſe pſychicum
„(*animalem*) definiunt, & hunc eſſe ſecundum
„imaginem, & ſimilitudinem factum; ſecun-
„dum imaginem quidem hylicum (*materialem*)
„hominem eſſe proximum quidem, ſed non
„ejusdem ſubſtantiæ eſſe Deo, ſecundum ſimi-
„litudinem vero pſychicum, unde & ſpiritum
„vitæ ſubſtantiam ejus dictam, cum ſit ex ſpi-
„rituali defluitione. . . Poſt deinde circumda-
„tam dicunt ei dermaticam (*pelliceam*) tuni-
„cam: hanc autem ſenſibilem carnem eſſe
„volunt.

21. „Partum vero matris ipſorum, quæ eſt *Animæ productio, n. 6.*
„Achamoth, quem ſecundum inſpectionem eo-
„rum Angelorum, qui ſunt erga Salvatorem,
„generavit, exiſtentem ejusdem ſubſtantiæ ma-

„[illegible] ſpiritalem, & ipſum ignoraſſe Demi„urgum dicunt, & latenter depoſitum eſſe i„eum, ut per eum in animam ab eo condita„tus, & in hoc materia conſtanti corpo„velut utero geſtatus, & amplificatus, ad pe„fectæ rationis ſuſceptionem aptus redderetu„Quare homo habet animam quidem à Dem„urgo, corpus autem a limo, carneum a m„teria, ſpiritualem vero hominem a mat„Achamoth.

Caput VI.

Triplex hæreticorum homo. Opera bo ſibi inutilia, ſolis Catholicis neceſſaria diceba Nullis flagitiis pollui ſe poſſe putabant. Perditi eorum mores.

Triplex homo. n. 1. 22. Præter ſubtile hoc Æonum ſyſtema ali etiam errores Valentiniani doceban quos S. Irenæus modo recenſere incipit, dicen „Cum ſint igitur tria, alterum materiale, qu„etiam ſiniſtrum vocant, ex neceſſitate peri„dicunt, quippe cum nullam ſpirationem i„corruptelæ recipere poſſit: animale vero, ſ„pſychicum, quod dextrum appellant, cu„ſit medium ſpiritalis, & materialis, ſeu h„lici, eo abire, quocunque ſe inflexerit. S„rituale vero emiſſum eſſe, ut hic animali c„junctum formetur, coeruditum ei in conv„ſatione, & hoc eſſe dicunt *Sal*, *& lumen m„di.* Matth. 5. Opus enim erat animali ſen„bilibus diſciplinis, ob quam cauſam & mu„dum fabricatum dicunt, & Salvatorem „hoc veniſſe animale arbitrii libertate præ

„tu

„tum, ut id ſalvet . . . qui Salvator ab Acha„moth ſpirituale, à Demiurgo autem indutum „pſychicum, ſeu animale indutus eſt, a di„ſpoſitione autem corpus accepit animalem ha„bens ſubſtantiam, paratum vero inenarrabili „arte, ut & viſibile, & palpabile, & paſſibile „fieret, & hylicum, ſive materiale. Et hyli„cum autem nihil omnino ſuſcepit, non enim „eſt hylicum capax ſalutis. Conſummatio ve„ro tum erit, cum formatum, & perfectum „fuerit ſcientia omne ſpiritale, hoc eſt, ho„mines, qui perfectam cognitionem habent de „Deo, & hi, qui ab Achamoth initiati ſunt „myſteria, quos ſemetipſos Valentiniani eſſe „dicunt.

Catholicis, non vero Val. bona opera neceſſaria. n. 2.

23. Ex hoc concludunt Valentiniani, Catholicis, tanquam hominibus pſychicis, & animalibus; „qui per operationem, & fidem nu„dam firmantur, & non perfectam agnitionem „habent, neceſſariam eſſe bonam converſatio„nem, aliter enim impoſſibile eſſe ſalvari. Se„metipſos autem non per operationem, ſed eo„ipſo, quod ſint naturaliter ſpiritales, omni„mode ſalvari dicunt: . . . Quia ſpiritale im„poſſibile eſt corruptelam percipere, quibus„cunque tandem in flagitiis, ſceleribusque ver„ſetur; quemadmodum aurum in cœno depo„ſitum non amittit decorem ſuum.

Valentiniani flagitiis inquinari non poſſunt.

Perditi eorum mores. n. 3.

24. Ex hac perverſa doctrina perfecti Valentiniani quævis ſcelera ſine omni metu perpetrabant. „Etenim idolothyta indifferenter „manducant, & in omnem diem feſtum Ethni„corum pro voluptate in honorem idolorum fa-

„Jeſum tantumdem aliquid quidem per Salvato-
„rem dixiſſe, aliquid a matre, aliquid a Demiurgo.

Demiurgi ignorantia. n. 4.

28. Demiurgi vero ignorantiam usque ad adventum Salvatoris perduraſſe dicunt: „Cum „veniſſet autem Salvator, didiciſſe eum ab eo „omnia dicunt, & libenti animo ad eum acceſ„ſiſſe, cum omni virtute ſua, & eum eſſe illum „in Evangelio Centurionem dicentem Salvato„ri: *Et ego enim ſub poteſtate mea habeo milites* „*&c.* Matth. 8. v. 9. Eum autem in mundi ad„miniſtrandi munere, quamdiu par erit, verſa„turum, idque præſertim, ut Eccleſiæ com„modis cura ſua, atque diligentia conſulat, at„que ob id etiam, quod, quidnam ſibi præmii „paratum ſit, perſpectum, & exploratum ha„beat, hoc eſt, ut ad matris regionem perveniat.

Tria hominum genera. n. 5.

29. Denique tria hominum genera eſſe dicunt: „Choicum quidem, ſeu hylicum, id eſt, „materiale in corruptelam abire: pſychicum „vero, ſeu animale, ſi meliora elegerit, in lo-

„Pleroma ingreſſos ſponſas reddi iis, qui circa „Salvatorem ſunt, Angelis. Demiurgum vero „tranſire in medietatem. Juſtorum quoque ani- „mas refrigerare, & ipſas in medietatis loco: „nihil enim pſychicum intra Pleroma tranſire. „His autem factis is, qui latet in mundo ignis, „exardeſcens, & comprehendens univerſam „materiam conſumit, ut jam non ſit.

26. Quantum vero ad Incarnationem, di- cunt „emiſiſſe Demiurgum & Chriſtum Filium „ſuum, ſed & animalem, & de hoc per Pro- „phetas locutum eſſe. Eſſe autem hunc, qui „per Mariam tranſierit, quemadmodum aqua „per tubum tranſit, & in hunc in baptismate „deſcendiſſe illum, qui eſſet de Pleromate ex „omnibus Salvatorem in figura columbæ: fuiſ- „ſe autem in eo & illud, quod eſt ab Achamoth, „ſemen ſpirituale. . . . Et Salvatorem quidem „utpote incomprehenſibilem, & inviſibilem, „impaſſibilem perſeveraſſe, & propter hoc ab- „latum eſſe, cum traheretur ad Pilatum, illum, „qui depoſitus erat, in eum Spiritus Chriſti. . . „Paſſus eſt autem animalis Chriſtus. *Blaſphemia de Incarnatione.* *n.* 2.

27. „Animas porro eas, quæ Achamoth „ſemen habuerunt, reliquis meliores, & præ- „ſtantiores eſſe ajunt: . . . Et a Demiurgo in „Prophetas, & Sacerdotes, & Reges conſti- „tutas. Multa autem & matrem de ſublimio- „ribus rebus dixiſſe dicunt; ſed & per hunc, „& per eas, quæ ab hoc factæ ſunt, animas. „Ac deinceps dividunt Prophetias, aliquid „quidem a matre dictum docentes, aliquid a „ſemine, aliquid autem ab ipſo Demiurgo, & *Prophetiarum origo.* *n.* 3. *Diviſio.*

„eo: *Quam triſtis eſt anima mea.* Matth. 26. v. 38.
„Timorem autem in eo: *Tranſeat a me calix iſte.*
„ibid. v. 39. Aporiam autem, id eſt, conſterna-
„tionem, in eo: *Et quid dicam, neſcio.* Jo. 12.
„v. 27.

Tria hominum genera probantur. n. 3.

31. „Tria autem hominum genera oſten-
„diſſe docent eum; hylicum quidem in eo,
„quod reſponderit dicenti: *Sequar te: Non ha-*
„*bet Filius hominis, ubi caput reclinet.* Luc. 9.
„v. 57. Animale autem in eo, quod dixerit di-
„centi: *Permitte mihi renuntiare domeſticis: ne-*
„*mo in poſteriora reſpiciens aptus eſt regno Dei.*
„Matth. 19. v. 16. . . . Spiritale vero in eo:
„*Remitte mortuos ſepelire mortuos ſuos &c.* Luc. 9.
„v. 60. Et Zachæo Publicano dicens: *In domo*
„*tua oportet me manere.* Luc. 19. v. 5. Et in fer-
„menti parabola. . . Mulierem Sophiam dici
„docent, farinæ vero ſata tria, tria genera
„hominum, ſpiritale, animale, choicum. Fer-
„mentum vero ipſum Salvatorem dictum di-
„cunt. „Item hæc tria hominum genera pro-
bare volunt ex S. Paulo 1. Cor. 15. v. 48. ibid.
c. 2. v. 11. 14. 15. quod ultimum de Demiurgo
ignorante dicitur. „Et ad Rom. 11. v. 16. *Si*
„*delibatio, vel radix ſancta, & maſſa.* Deliba-
„tionem quidem, quod eſt ſpiritale, dictum
„docentes, conſperſionem autem nos, id eſt,
„pſychicam Eccleſiam, cujus ſubſtantiam aſ-
„ſumpſiſſe dicunt Salvatorem, & cum ſemet-
„ipſo erexiſſe, quoniam erat ipſe fermentum.

Achamoth & Sophiæ errantis figura.

32. Porro Achamoth extra Pleroma erran-
tem, & a Salvatore quæſitam, in ove erran-
te. *Luc.* 15. Et Sophiam perditam intentionem
in-

inveniendum, in drachma perdita inventa manifeſtari dicunt. „Simeon autem, qui in ma- n. 4.
„nus ſuas accepit Chriſtum. *Luc.* 2. Typum
„eſſe Demiurgi dicunt, qui veniente Salvatore
„dicit transpoſitionem ſuam, & gratias egit
„Bytho. Et per Annam, quæ in Evangelio
„dicitur ſeptem annis cum viro vixiſſe, *ibid.*
„*v.* 36. . . Achamoth ſignificari dicunt, quæ
„cum ad modicum tunc vidiſſet Salvatorem
„cum coætaneis ſuis, poſtero omni tempore per-
„ſeverans in medietate ſuſtinebat eum, quan-
„do iterum veniat, & reponat eam ſuæ conju-
„gationi.„ Quæ omnia ſignificari ulterius dicunt.
1. *Cor.* 2. *v.* 6. *& Epheſ.* 5. *v.* 32.

33. „Adhuc autem Joannem diſcipulum *Omnium*
„Domini docent primam Ogdoadem ipſis ver- *generatio.*
„bis ſignificaſſe, ita dicentes. Joannes diſcipu- n. 5.
„lus Domini omnium generationem exponere
„volens juxta quam Pater omnia produxit,
„principium quoddam ſubjecit, quod primum
„factum eſt a Deo, quod & Nun, & Filium
„unigenitum, & Deum vocavit, in quo om-
„nia Pater emiſit ſeminaliter. Ab hoc autem
„ajunt Verbum emiſſum, & in eo omnium
„Æonum ſubſtantiam, quam ipſum poſtea for-
„mavit Verbum; . . . Dicit autem ſic: *In prin-*
„*cipio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*
„*&c.* Joan. 1. Prius diſtinguens in tria, Deum,
„& Principium, & Verbum, iterum ea univit,
„ut & emiſſionem ipſorum utrorumque oſten-
„dat, id eſt, Filii, & Verbi, & eam, quæ
„eſt ad invicem ſimul, & ad Patrem unionem:
„in Patre enim, & ex Patre principium, in

„principio autem & ex principio verbum . .
„quod enim ex Deo natum eſt, Deus eſt. *H*
„*enim erat in principio apud Deum*, oſtendit emi
„ſionis ordinem. *Omnia per ipſum facta ſunt* &
„omnibus enim Æonibus formationis & gen
„rationis cauſa verbum factum eſt. *Sed quo*
„*factum eſt in eo, vita eſt*: hic enim ſyzigiam ſiv
„conjugium manifeſtavit; *omnia enim*, ai
„*per ipſum facta ſunt*, vita autem in ipſo: hæ
„autem, quæ in eo facta eſt, conjunctior eſt
„quam ea, quæ per ipſum facta ſunt, cu
„ipſo eſt enim & per ipſum fructificat. Qu
„niam infert: *& vita erat lux hominum*: hom
„nem autem nunc & eccleſiam ſimili nomi
„ſignificavit, ut per unum nomen manifeſt
„ſyzigiæ (*conjugii*) communionem: ex Log
„enim & Zoe homo generatur & Eccleſia: lu
„men autem dixit hominum vitam; quonia
„illuminati ſunt ab ea, quod eſt formatum
„manifeſtatum. . . Aperte igitur manifeſtav
„Joannes per ſermones hos, & alia, & quate
„nationem ſecundam, Logon & Zoen Anthr
„pon & Eccleſiam. Sed & primam ſignific
„vit Tetradem in illis verbis: *Et verbum ca*
„*factum eſt* &c. Ubi diligenter oſtendit prima
„quaternationem Patrem dicens & gratiam
„& Monogenem (*Unigenitum*) & veritatem.

Caput IX.

Impugnantur impiæ hæreticorum interpr tationes.

Octonarius ex S. Joan.

34. Impias has Valentinianorum interpretati nes refellit modo S. Irenæus, & præc pu

pue oſtendit, quam male ex S. Joanne octona- rium ſuum probent: „Primo enim ſi propoſitum „eſſet Joanni, illam, quæ ſurſum eſt, octona- „tionem oſtendere ,ordinem cuſtodiſſet utique „emiſſionis, & primam quaternationem, cum „ſit venerabilior, in primis utique poſuiſſet no- „minibus, & ſic adjunxiſſet ſecundam. . . De- „inde autem & conjugia ſignificare volens, & „Eccleſiæ non prætermiſiſſet nomen, ſicut & „reliquorum conjugationes enumerabat.

us male probatur. *n.* 1.

35. „Manifeſta igitur expoſitionis eorum „tranſfictio. Joanne enim unum Deum expo- „nente, & unum Unigenitum Chriſtum Jeſum „annuntiante, per quem omnia facta eſſe dicit, „hunc verbum Dei, hunc Unigenitum, hunc „factorem omnium, hunc lumen verum illumi- „nans omnem hominem, hunc mundi fabrica- „torem, hunc in ſua veniſſe, hunc eumdem car- „nem factum, & inhabitaſſe in nobis; hi trans- „vertentes ſecundum veriſimile expoſitionem, „alterum Monogenem, alterum Salvatorem „fuiſſe volunt, & alterum Logon filium Mono- „genis, & alterum Chriſtum ad emendationem „Pleromatis emiſſum, . . . ita ut in prima og- „doade nondum ſit Jeſus, nondum Chriſtus „Joannis Magiſter. Quod autem de ſyzigiis „ipſorum Apoſtolus verba non fecerit, ſed de „D. N. Jeſu Chriſto, quem & verbum ſcit eſſe „Dei, idem ipſe fecit manifeſtum. . . . Cum „ſubjungit: *Et verbum caro factum eſt, & inhabi- „tavit in nobis:* Secundum autem illorum argu- „mentationem non verbum caro factum eſt, „quod quidem nec venit umquam extra Plero- „ma,

S. Joannes æternam verbi Divini generationem exponit. *n.* 2.

„ma, ſed qui ex omnibus factus, & ſit poſt(
„rior verbo, Salvator.

Jeſus, qui paſſus eſt, verbum Dei eſt.

36. „Diſcite igitur inſenſati, quoniam J(
„ſus, qui paſſus eſt pro nobis, qui inhabitav
„in nobis, idem ipſe eſt & verbum Dei. . . Si au
n. 3. „tem verbum Patris . . . non de alio aliquo
„neque de Ogdoade Joannes ſermonem feci(
„ſed de Domino Chriſto Jeſu. Neque enim
„verbum ſecundum eos principaliter caro fa
„ctum eſt: dicunt enim, Salvatorem induiſſ
„corpus animale de diſpoſitione aptatum inenar
„rabili, ut viſibile & palpabile fieret: caro autem
„eſt illa vetus de limo ſecundum Adam fact
„plasmatio a Deo, quam vere factum verbum
„Dei manifeſtavit Joannes. Atque ita ſolut
„eſt illorum prima & primogenita octonatio
„cum enim unus & idem oſtenditur Logos, &
„Monogenes, & Zoe, & Phos, (*lux*) &
„Soter, & Chriſtus, & Filius Dei, & hic idem
„incarnatus pro nobis, ſoluta eſt octonationi
„illorum compago. Hac autem ſoluta decidi
„illorum omnis argumentatio„ Similiter hære
n. 4. ticos carpit S. Irenæus dum quasdam vocu
las S. Scripturæ colligentes adulterinum ſen
ſum illis affingunt, ad inſtar illius, qui ex col
lectis e variis locis Homeri verſibus Herculi
miſſionem ad inferum canem deſcribebat
n. 5. Ex quo infert. „Ex hoc diligenter cognoſcer
„eſt, eam firmam, quæ ab Eccleſia prædica
„tur, veritatem, & ab iis id, quod fingitur
„falſiloquium.

CAPU(

CAPUT X.

Totius Eccleſiæ, qua late toto orbe patet, unam & eamdem eſſe fidem, & doctrinam, nec ex eo, quod in Eccleſia alii ſint aliis intelligentiores, aliquam colligi poſſe fidei varietatem, aut mutationem.

37. Ut igitur S. Irenæus Valentinianos falſiloquii aperte convincat, Eccleſiæ toto orbe diſperſæ doctrinam proponit, dicens: *Fidei articulos Eccleſia ab Apoſtolis accepit. n. 1.*
„Eccleſia enim per univerſum orbem usque ad
„fines terræ diſſeminata, & ab Apoſtolis, &
„a diſcipulis eorum accepit eam fidem, quæ
„eſt in unum Deum Patrem omnipotentem, qui
„fecit cœlum & terram, & mare, & omnia,
„quæ in eis ſunt : Et in unum Jeſum Chri-
„ſtum Filium Dei, incarnatum pro noſtra ſalu-
„te: & in Spiritum Sanctum, qui per prophe-
„tas prædicavit diſpenſationes Dei & adven-
„tum, & eam, quæ eſt ex Virgine generatio-
„nem, & paſſionem, & reſurrectionem a mor-
„tuis, & in carne in cœlos aſcenſionem dilecti
„Jeſu Chriſti D. N. & de cœlis in gloria Patris
„adventum ejus ad inſtauranda univerſa, & re-
„ſuſcitandam omnem carnem humani generis,
„ut Chriſto Jeſu D. N. & Salvatori & Regi ſe-
„cundum placitum Patris inviſibilis omne genu
„curvetur, cœleſtium, & terreſtrium, & in-
„fernorum, & omnis lingua confiteatur ei, &
„judicium juſtum in omnibus faciat, ſpiritalia
„quidem nequitiæ & Angelos tranſgreſſores,
„atque apoſtatas factos, & impios, & injuſtos,
„& iniquos, & blaſphemos homines in æter-
„num ignem mittat; juſtis autem, & æquis, &
„præ-

„præcepta ejus ſervantibus, & in dilectione „ejus perſeverantibus, quibusdam quidem ab „initio, quibusdam autem ex pœnitentia (*ob* „*pænitentiam actam*) vitam donans, incorrup- „telam loco muneris conferat, & claritatem „æternam circumdet.„

Symbolum Apoſtolorum.

Notat hic D. Maſſuet Symbolum Apoſtolorum hic indigitari a S. Irenæo, cujus ſingulos pene articulos refert, ut ad eorum amuſſim hæreticorum placita deinceps exigat: Qui etiam contra D. Dupin obſervat, hoc ſymbolum diverſis verbis, imo nullatenus a S. Irenæo l. 1. c. 2. referri.

Eccleſiæ Catholicæ unitas in fide. n. 2.

38. „Hanc prædicationem, & hanc fidem „cum acceperit Eccleſia, & quidem in univer- „ſum mundum diſſeminata, diligenter cuſtodit, „quaſi unam domum inhabitans, & ſimiliter „credit iis, videlicet quaſi unam animam ha- „bens, & unum cor, & conſonanter hæc præ- „dicat, & docet, & tradit, quaſi unum poſſi- „dens os. Nam etſi in mundo loquelæ diſſimi- „les ſunt, ſed tamen virtus traditionis una & „eadem eſt. Et neque hæ, quæ in Germania „ſunt fundatæ Eccleſiæ aliter credunt, aut ali- „ter tradunt, neque hæ, quæ in Hiſpaniis, aut „Galliis, aut in oriente, aut in Ægypto, aut „in Africa, aut medio mundi conſtitutæ; ſed „ſicut ſol in univerſo mundo unus, & idem eſt, „ſic & prædicatio veritatis ubique lucet. . . . „Et neque is, qui valde prævalet in ſermone, „ex iis, qui præſunt Eccleſiis, alia dicet, ne- „que infirmus in dicendo deminorabit tradi- „tionem. Cum enim una & eadem fides ſit, „neque is, qui multa de ea poteſt dicere, am- „pliat, neque is, qui minus, deminorat.„

Traditio ubique una in omnibus regionibus Germania, Gallia &c.

39. Ne-

39. Nequis autem putet, ex eo, quod alii ſint aliis ingenio & ſcientia in exponendis ſacris ſcripturis obſcuris præſtantiores, ſequi fidei varietatem, aut mutationem, notat S. Irenæus, hoc ſolum in eo conſiſtere, „quod „omnia, quæ in parabolis dicta ſunt, exquirere, fideique argumento accomodare„, & „alia ejusmodi myſteria explicare poſſint; „ſed „non in eo, ut ſupra creatorem, & fabricatorem, matrem ejus, & illorum Enthymeſin „Æonis errantis quisquam adinveniret, & ad „tantam perveniret blasphemiam . . . Cum interim vera & univerſa Eccleſia unam & eamdem fidem habeat in univerſo mundo. *Ex majori intelligentia S. Scripturæ unius præ alio non ſequitur fidei varietas.* *n. 3.*

Caput XI.

In quibus a Valentino diſcrepent diſcipuli ejus. Secundi, Epiphanis, & aliorum quorumdam dogmata.

40. Poſtquam S. Irenæus hic ſententiam Valentini fuſius, hucusque expoſiam iterum n. 1. breviter repetiit, Secundi, ejus diſcipuli opinionem ita exponit: „Secundus primam „ogdoadem ſic tradit, dicens: quaternationem „dextram, & quaternationem ſiniſtram, & lumen, & tenebras, & diſcedentem autem, & „deſtitutam virtutem non a triginta Æonibus „dicit fuiſſe, ſed a fructibus eorum.„ *Secundi Sententia.* *n. 2.*

41. „Alius vero quidam (*Epiphanes*) qui „& clarus eſt magiſter ipſorum . . . primam „quaternationem dixit ſic: Ante omnia Proarche, Proanennoetos, & inenarrabilis, & inno- *Epiphanis ſententia.* *n. 3.*

„mina-

„minabilis, quam ego monoteten voco. Cum „hac monotete eſt virtus, quam & ipſe voco „henotetem. Hæc henotes & monotes, cum „ſint unum, non proferendo protulerunt princi-„pium omnium noeton (*intellectuale*) & agen-„neton (*ingenitum*) & aoraton (*invisibile*) „quam Archem (*principium*) ſermo monada „vocat. Cum hac monade eſt virtus, ejus-„dem ſubſtantiæ ei, quam & eam voco hen „(*unam*). Hæ autem virtutes monotes (*ſoli-„litas*) & hennotes (*unitas*) monas, & hen „emiſerunt reliquas emiſſiones Æonum.„

Exploditur. n. 4. 42. Super hæc figmenta exclamat S. Irenæus: „Ju Ju! & Pheu Pheu! Tragicum vere „dicere oportet ſuper hanc nominum fictionem, „& tantam audaciam, quemadmodum ſine ru-„bore mendacio ſuo nomina impoſuit. In eo „enim quod dicit; . . . ego voco, manife-„ſtum, quoniam figmenta ſunt, quæcunque „ab eo dicta ſunt, confeſſus eſt, & quoniam

[redacted]

cabilem & dulcem, quem fructum ſermo cucumerem vocat. Cum hoc cucumere eſt virtus ejusdem poteſtatis ei, quam & ipſam peponem voco. Hæ virtutes cucurbita, & perliquæ, & cucumis & pepo emiſerunt reliquam multitudinem Valentini delirioſorum peponum.„

43. „Alii autem rurſus ipſorum primam & *Aliorum dogmata. n. 5.*
‚primigeniam octonationem his nominibus no-
‚minaverunt: primum Proarchen, deinde An-
‚nenoeton, tertiam Arrheton, & quartam Ao-
‚raton. Et de prima quidem Proarche emiſ-
‚ſam eſſe primo & quinto loco Archen: ex
‚Anennoeto ſecundo, & ſexto loco Acata-
‚lepton: & de Arrheto tertio & ſeptimo loco
‚Ananomaſton: de Horato autem quarto &
‚octavo loco Agenneton. . . Has volunt virtu-
‚tutes fuiſſe ante Bython & Sigen, ut perfe-
‚ctis perfectiores, & Gnoſticis eruditiores eſſe
‚videantur: ad quos juſte hoc quis dicat: O
‚pepones, ſophiſtæ vituperabiles, & non veri.
‚Et ipſum Bythum quidam ſine conjuge di-
‚cunt, neque maſculum neque fœminam, ne-
‚que omnino aliquid eſſe: alii autem & ma-
‚ſculum & fœminam eum dicunt eſſe, herma-
‚phroditi naturam ei donant: Sigen autem rur-
ſus alii conjugem ei addunt, ut fiat prima
conjugatio.„

Caput XII.

Ptolemæi diſcipulorum, & Colorbaſeorum doctrina.

Ptolemæi diſcipulorum ſententia; n. 1.

44. „Hi vero, qui ſunt circa Ptolemæum „ſcientiores, duas conjuges haber „Bython dicunt, quas & affectiones dicunt „Ennoeam (*cogitationem*) & Theleſin (*volun „tatem*) . . . duobus his affectibus velut com „mixtis in invicem emiſſio Monogenis, & Ale „thejæ (*veritatis*) ſecundum conjugationem „facta eſt. . . Huic figmento S. Irenæus Ho „meri fabulam de Jove pro Achille anxio ad „aptat, & Dei ſummam ſimplicitatem eſſ „debere dicit, utpote qui ſimul ut cogitavit „perficit id, quod cogitavit: & ſimul ac voluit „& cogitat hoc, quod voluit, tunc cogitans cum „vult, & tunc volens, cum cogitat, cum ſi „totus cogitatus, & totus ſenſus, & totus ocu „lus, & totus auditus, & totus fons omnium „bonorum.„

Summa Dei ſimplicitas. n. 2.

Colorbaſeorum ſententia. n. 3.

45. Præterea Colorbaſeorum tacito nomin ſententiam S. Irenæus ita exponit „primam „octonationem non gradatim alterum ab alte „Æonem emiſſum dicunt, verum ſex Æonum „emiſſione ſimul & ſemel a Propatore & cog „tatione ejus factam eſſe, non minus certo a „ſeverant, quam ſi dum ederentur, ipſi obſt „tricis munere functi fuiſſent. Et jam non e „Logo & Zoe Anthropon & Eccleſiam, ſed e „Anthropo & Eccleſia Logon, & Zoem dicun „generatos &c.

Sententiæ de geneſi

46. De Salvatore etiam non conſentiun „Quidam ex omnibus generatum dicunt. . .

„Al

„Alii ex ſolis decem Æonibus, qui ſunt a Lo- *Salvato-*
„go & Zoe emiſſi. . . Alii autem ex duodecim *ris.*
„Æonibus his, qui ſunt ab Anthropo & Eccle- *n. 4.*
„ſia facti. . . Alii a Chriſto & Spiritu San-
„cto. . . Alii autem ſunt, qui ipſum Propato-
„rem omnium, & Proarchen, & Proanennoe-
„ton Anthropon dicunt vocari, & hoc eſſe ma-
„gnum & abſconditum myſterium, quoniam
„quæ eſt ſuper omnia virtus, & continet omnia,
„& ideo filium hominis ſe dicere Salvatorem.

CAPUT XIII.

De Marci præſtigiis, & nefariis artibus.

47. Inter Valentini Sectatores eſt Marcus, Se- *Marcus*
ctæ Marcoſiorum auctor, de quo proli- *quis.*
xius differit S. Irenæus, qui „magicæ artis pe- *n. 1.*
„ritiſſimus erat, per quam & viros multos, &
„non paucas fœminas ſeducens ad ſe converti,
„velut ad ſcientiſſimum & perfectiſſimum, &
„virtutem maximam ab inviſibilibus, & in-
„enarrabilibus locis habentem, fecit, præcur-
„ſor quaſi vere exiſtens Antichriſti: Anaxilai
„enim ludicra cum nequitia eorum, qui dicun-
„tur magi, commiſcens, per hæc virtutes (*ſeu*
„*mirifica*) perficere putatur apud eos, qui a
„mente ſua exceſſerunt. Calicem enim vino *Marci il-*
„mixtum fingens ſe conſecrare, atque invoca- *luſiones*
„tionis verba in longius protendens, purpu- *circa fi-*
„reum & rubicundum apparere facit, ut pute- *ctam eu-*
„tur ea gratia ab iis, quæ ſunt ſuper omnia, *chari-*
„ſuum ſanguinem ſtillare in illius calicem per *ſtiam.*
„invocationem ejus, & valde concupiſcant præ- *n. 2.*
„ſentes ex illo guſtare poculo, ut & in eos ſtil-

„let, quæ per magum hunc vocatur, gratia. „Rurſus mulieribus dans calices mixtos ipſas „adſtante ſe conſecrare jubet: & ubi hoc fa„ctum eſt, ipſe alium calicem multo majorem... „proferens & transfundens a minori, qui eſt a „muliere Euchariſtia factus, in illum, qui eſt „ab eo allatus, multo majorem, ſtatim dicens „ita: *Illa, quæ eſt ante omnia inexcogitabilis & „inenarrabilis gratia, adimpleat tuum intus homi„nem, & multiplicet in te agnitionem ſuam, inſe„minans granum ſinapis in bonam terram.* Et ta„lia quidem dicens, & in inſaniam mittens il„lam infelicem, admirabilia faciens apparuit, „quando major calix adimpletus eſt de minori, „ut & ſuperfunderet ex eo.

Mulieribus ſacerdotium commiſit.

48. Præterea gratiam Prophetiæ ſeductis a ſe mulieribus ſe conferre hoc modo, præſertim ditioribus, mentiebatur. Magicis quibusdam invocationibus ſuper fœmina factis dicebat: [redacted]

Iisdem Prophetiam conferre fingebat.

ſunt „quoniam prophetare non a Marco mago „inditur hominibus, ſed quibuscunque Deus „deſuper immiſerit gratiam ſuam, hi a Deo tra„ditam habent prophetiam, & tunc loquuntur „ubi, & quando Deus vult, ſed non quando „Marcus juſbet . . . qui non eſt major & do„minatior Prophetico ſpiritu, cum ſit homo, „quod eſt impoſſibile. Sed tales quidem, qui „jubentur ab ipſis, Spiritus, & loquuntur quan„do volunt ipſi, terreni & infirmi ſunt, auda„ces autem & impudentes, a Satana immiſſi „ad ſeductionem & perditionem eorum, qui „non firmam fidem, quam ab initio per Eccle„ſiam acceperunt, cuſtodiunt. *Prophetia donum a Deo eſt.* *n. 4.*

49. „Adhuc etiam & amatoria & adlectan„tia efficit, ut & corporibus ipſarum contume„liam irroget. Hæ autem mulieres ſæpiſſime „converſæ ad Eccleſiam Dei confeſſæ ſunt, & „ſecundum corpus ſe exterminatas ab eo, & „inflammatas valde eum ſe dilexiſſe. . . Nam „& diaconi cujusdam uxor, cum corrupta eſſet „a mago iſto . . . poſtea non ſine magno labo„re a fratribus converſa omne tempus in exo„mologeſi conſummavit, plangens & lamentans „ob hanc corruptelam. *Philtra ad corrumpendas mulieres adhibet.* *n. 5.* *Confeſſio peccatorum.*

50 „Diſcipuli quoque ejus idipſum operan„tes, ſeducentes mulierculas corruperunt, per„fectos ſemetipſos vocantes, quaſi nemo poſſit „exæquari magnitudini agnitionis ipſorum, nec „ſi Paulum aut Petrum dicas vel alterum quem„dam Apoſtolorum. . . Eſſe autem ſe in altitu„dine ſuper omnem virtutem, quapropter & li„bere omnia agere, nullum in nullo timorem *Marci diſcipulorum libido & ſuperbia.* *n. 6.*

 „haben-

„habentes; propter enim redemptionem & in-
„comprehenſibiles, & inviſibiles fieri judici.
„Si autem & apprehenderit eos, adſiſtentes
„ei cum redemptione hæc dicent. O aſſeſſor
„Dei. . . Judici aſſiſtet. Mater autem cito au-
„diens hæc Homericam inferorum Galeam
„(*inviſibiles facientem*) eis ſuperimpoſuit, ut
„inviſibiliter effugerent judicem, & ſtatim eri-
„piens eos in thalamum duxit, & reddidit ſuis
„ſponſis.

51. „Talia autem dicentes, & operantes,
„& in iis quoque quæ ſunt ſecundum nos re-
„giones Rhodanenſes (*Lugdunenſes*) multas
„ſeduxerunt mulieres, quæ cauteriatas (*de-*
Pœnitentia publica. n. 7. „*pravatas*) conſcientias habentes, quædam
„quidem etiam in manifeſto exomologeſin fa-
„ciunt, quædam autem reverentes hoc ipſum
„in ſilentio ſenſim ſemetipſas retrahunt, deſpe-
„rantes a vita Dei: quædam quidem in totum
„abſceſſerunt; quædam autem inter utrumque
„dubitant.

Caput XIV.

Marci hypotheſis. Fingit ſupremum Tetrada inſtar mulieris ad ipſum deſcendiſſe, arcana nemini hactenus revelata patefacturam. Sub ænigmatica litterarum, ſyllabarum, ſonorum, & characterum farragine Valentinianorum Pleroma, & commenta tradit.

Marci hypotheſis. n. 1. 52. Marcus ſe Siges unigenitum jactitabat, & ſublimiſſimam quaternationem ex locis inviſibilibus „deſcendiſſe figura muliebri „ad eum . . . & oſtendiſſe ſemetipſam, quæ „eſſet

„ſui & univerſorum Geneſin, quam nemini „unquam neque deorum, neque hominum re„velavit, illi ſoli enarraſſe, ita dicentem: „Quando primum Pater inexcogitabilis voluit, „quod inviſibile ſibi eſt, formari, aperuit os, „& protulit verbum ſimile ſibi . . . enuntiatio „autem nominis facta eſt talis: locutus eſt ver„bum primum nominis ejus, quod fuit ἀρχή: „& ſyllaba ejus litterarum quatuor ſeu elemen„torum: adjunxit & ſecundam, & fuit hæc „litterarum ſeu elementorum quatuor. Dein„ceps & addidit, quæ decem elementa com„plectebatur. Denique & quartam prolocutus „eſt, quæ duodecim elementorum erat. Facta „eſt ergo enuntiatio univerſi nominis litterarum „triginta, ſyllabarum autem quatuor.„ Hæc omnia S. Irenæus n. 2. & 3. & ſeq. fuſius exponit, & breviter ſic exhiberi poſſunt. Nempe Marcus totum Pleroma inſtar cujusdam nominis tetradas, decada, & ogdoada inſtar totidem ſyllabarum: Æones vero ſingulos inſtar ſingularum litterarum exhibebat, ex quibus myſticum Pleromatis nomen coaleſceret. Græcorum vero 24 litteras velut effluvia eſſe contendebat, tres virtutes adumbrantia, quibus univerſus ſuperiorum elementorum numerus continetur. Sic novem mutas litteras, Patris & veritatis imagines eſſe dicebat, quia nullis verbis exprimi poſſunt: octo ſemivocales, verbi & vitæ, quia inter conſonantes & vocales mediæ ſunt: ſeptem vero vocales, hominis & Eccleſiæ, quia vox per hominem progreſſa omnia informavit. Proinde juxta Marcum ſinguli Æones in Pleromate peculiares ſuos habent

Ænigmaticum Pleroma.

characteres & ſonos, ad quorum imaginem litteræ græcorum expreſſæ ſunt.

Caput XV.

Jeſu generatio juxta Marcum narratur, & a S. Irenæo confutatur.

Jeſu generatio. n. 1. 2. 3.

53. Pergit hic S. Irenæus generationem Jeſu ex ſententia Marci narrare, cujus ſumma hæc eſt. De Jeſu Chriſto eadem pœne ac cæteri Valentiniani docebat, eum ſcilicet a rerum omnium parente Verbi opera electum, ut illum hominibus notum faceret, ad ſupernæ virtutis imaginem diſpenſatum fuiſſe, & ideo ab illis virtutibus, quæ a Verbo & vita, homine & Eccleſia, profluxerunt, productum eſſe, ad quod tamen quatuor ſupremæ virtutes operam ſuam contulerunt, non quidem immediate per ſeipſas ſed per Angelum Gabrielem, qui verbi; Spiritum Sanctum, qui vitæ; virtutem Altiſſimi, qui Hominis; Virginis denique Mariæ, quæ Eccleſiæ locum ſuppleret. Sic autem a Maria editum fuiſſe dicit, ut per uterum ejus velut canalem tranſiens, nihil ex ea aſſumpſerit. In eum vero, cum ad aquam veniſſet, columbæ inſtar ſupernum Salvatorem deſcendiſſe, qui cum omnium Æonum fœtus eſſet, omnium in ſe virtutem complectebatur; eumque eſſe, qui per os Jeſu verba fecerit, ſeque filium hominum eſſe confeſſus fuerit, quia ſupernum hominem patrem habuit.

Horum deliriorum confutatio. n. 4.

54. Hæc deliria confutaturus S. Irenæus exclamat. „Hæc jam ſupra Ju, Ju, & ſupra „univerſum Pheu & tragicam exclamationem „ſunt,

„ſunt . . . Nam Græci confitentur, a Cadmo „ſe primum ſedecim litteras accepiſſe, poſt de- „inde procedentibus temporibus ſemetipſos ad- „inveniſſe, aliquando quidem adſpiratas, ali- „quando autem duplices, noviſſime autem „omnium Palamedem ajunt longas eis appo- „ſuiſſe. Prius igitur, quam apud Græcos hæc „fierent, non erat veritas? Corpus enim ejus „ſecundum te Marce, poſterius eſt tempore, „quam Cadmos & ii, qui ante eum ſunt, po- „ſterius autem his, qui reliqua elementa addi- „derunt, poſterius autem tempore, quam & tu „ipſe. Tu autem ſolus in idolum depoſuiſti „eam, quæ a te prædicatur veritas. Quis au- „tem ſuſtinebit tuam illam, quæ tantum ver- „boſata (*garrula*) eſt Sigen, quæ innomina- „bilem nominat Æonem . . . & aperuiſſe os „dicit eum, quem incorporalem dicis, & emi- „ſiſſe verbum . . . Verbum quoque ſimile eſſe „ei, elementorum triginta & ſyllabarum qua- „tuor . . . Aut iterum quis ſuſtinebit, te in „ſchemata & numeros . . . concludentem uni- „verſorum conditorem. . . Et quem incorpo- „ralem & ſubſtantiæ expertem nominas, hujus „materiam & ſubſtantiam ex multis litteris aliis „ex aliis generatis fabricas, ipſe Dædalus fi- „ctor, & faber malus factus, ſublimiſſimæ vir- „tutis; & quam indiviſibilem dicis ſubſtantiam, „in mutas & vocales, & ſemivocales ſubdivi- „dens, id quod eſt mutum in his omnium Pa- „tri, & hujus intentioni falſo adtribuens, in „ſummam blaſphemiam & magnam impieta- „tem immiſiſti omnes, qui tibi credunt.„ Quam etiam proterviam merito quidam ignotus ſenior

n. 5.

ſuis verſibus, quos hic S. Irenæus affert, Marco ſevere exprobravit.

Caput XVI.

Inſulſa parabolarum de ove, drachmaque perdita a Marcoſiis conficta explicatio.

Parabola de ove, & drachma perdita male generationi Æonum adoptatur. n. 1.

55. Ut figmentis ſuis Marcoſii fucum faciant parabolam Evangelicam de ove, & drachma perdita generationi Æonum adaptare conantur: „Quippe de monade, & dualitate „omnia conſtant, & a monade uſque ad qua„tuor unitates generant decadem, decem Æo„nes. Rurſus dualitas, quatuor, & ſex duo„decadem oſtendunt. Et rurſus ſi a binario ad „denarium uſque numeremus, exiſtit tricena„rius, in quo eſt ogdoas, & decas, & duode„cas. Et propter hoc circa duodenarium nu„merum, cum labes quædam facta fuiſſet, „ovem luxuriatam aberaſſe, quoniam apoſta„ſiam a duodecade factam dicunt. Similiter „& a duodecade abſcedentem unam virtutem „periiſſe divinant, & hanc eſſe mulierem, quæ „perdiderit drachmam, & accenderit lucer„nam, & invenerit eam. Sic igitur & nume„ros reſiduos, nempe in drachma novem, in „ove undecim perplexos ſibimetipſis nonagena„rium nonum numerum generare, quoniam „novies undecim, nonaginta novem fiunt. „Quapropter & *Amen* hunc habere numerum „dicunt.„ Eodem modo confictam aliam interpretationem S. Irenæus n. 2. refert, & deinde ſubjungit.

56. „Tu

Tu quidem hæc legens dilectiſſime, *Ridendi,*
cio, quoniam ridebis multum tantam *plangendi,*
n tumore ſapientem ſtultitiam. Sunt *& fugiendi hæretici.*
igni planctu, qui tantam Dei Reli-
& magnitudinem vere inenarrabilis *n. 3.*
& tantas diſpoſitiones Dei per A, &
er numeros tam frigidos, & vi extor-
tiant. Quotquot autem abſiſtunt ab
, & iis anilibus fabulis aſſentiunt, ve-
etipſis ſunt damnati, quos Paulus ju-
s poſt primam, & ſecundam corre-
devitare &c.

CAPUT XVII.

o res creatas ſecundum imaginem
ibilium conditas fingerent Marcoſii.

ationem rerum ad imaginem inviſibi- *Creatio*
ium a Demiurgo ignorante per ma- *rerum.*
ım ita fabulantur Marcoſii. „Primo *n. 1.*
elementa dicunt, ignem, aquam,
& aerem imaginem emiſſam eſſe ſu-
quaternationis, & operationes eorum
annumeratas, id eſt, calidum, &
, humidum, & aridum accurate ex-
ogdoadem. Deinde decem virtutes
nerant: ſeptem quidem corpora cir-
(*globoſa*) quæ etiam cœlos vocant;
nde continentem eos circulum, quem
cœlum vocant, poſt deinde ſolem,
n. Hæc cum ſint decem numero ima-
icunt eſſe inviſibilis decadis, quæ a
& Zoe progreſſa ſit. Duodecalem au-
ndi per eum, qui Zodiacus vocatur
„cir-

„circulus; duodecim enim ſigna manifeſtiſſi
„hominis, & Eccleſiæ filiam duodecade
„quaſi per quamdam umbram pinxiſſe dicu
„Et quoniam velociſſimæ univerſitatis conv
„ſioni deſuper oppoſitus eſt cæteris orbib
„ſublimior Saturnus, qui propria mole grava
„illorum velocitatem tarditate ſua moderatu
„ita ut in 30. annis circuitum a centro ad ce
„trum conficiat, imaginem dicunt eum H
„ejus, qui trigeſimam nominis illorum matre
„circumcontinet. Lunam quoque rurſus ſu
„cœlum circumeuntem 30. diebus, per di
„numerum 30. Æonum ſignificare. Et ſole
„autem in 12. menſibus circumeuntem, & p
„ficientem circularem ſuam apocataſtaſin, p
„12. menſes duodecadem manifeſtare. Et ipſ
„autem dies duodecim horarum menſuram h
„bentes typum non apparentis duodecadis eſ
„Sed & horam dicunt, quod eſt duodecimu
„diei, ex 30. partibus adornatam propter im
„ginem triacontadis (*tricenarii*). Et ipſius a
„tem Zodiaci circuli circummenſurationem e
„partium 360, quodque enim ſignorum part
„habere 30. Sic quoque per circulum ima
„nem copulationis eorum, quæ ſunt 12. ad 3
„cuſtoditam dicunt. Adhuc etiam & terra
„in 12. climata diviſam dicentes, & in un
„quoque climate unamquamque virtutem
„cœlis ſecundum perpendiculum ſuſcipiente
„& ſimiles generantem filios ei virtuti, qu
„demiſerit influxum, typum eſſe duodecadi
„& filiorum ejus manifeſtiſſimum aſſeverant.

Mundi in-terituſ unde. 58. „Ad hæc autem ajunt, Demiurgu
„volentem ſuperioris ogdoadis æternum imita

„cu

a potuiſſet. . . In temporum ſpatia, & a. 2.
s multorm annorum æternitatem ejus
iſſe, exiſtimantem in multitudine tem-
imitari ejus infinitatem. Hic porrò,
ugiſſet eum veritas, ſubſecutum men-
i, & propter hoc deſtructionem adim-
temporibus, accipere ejus opus.

Caput XVIII.

Moſis loca in ſuam hypotheſin detor-querent hæretici.

am de creatione rerum fictitiam hypo- *Explica-*
theſin Marcoſiani probare conantur ex *tio falſa*
Scripturæ locis. „Moſes enim, in- *Moſis.*
, creationis opus exordiens, ſtatim in n. 1.
io matrem omnium oſtendit dicens:
ncipio creavit Deus cœlum, & terram.
or hæc nominans, Deum, & Princi-
cœlum, & terram, quaternationem
n figuravit. Inviſibile autem ejus his
indicavit: *Terra autem erat inviſibilis,*
ompoſita. Secundam autem quaterna-
i progeniem primæ, ſic eum dixiſſe vo-
abyſſum nominantem, & tenebras, in
ſunt & aquæ, & qui ferebatur ſuper
Spiritus. Moxque decadis mentionem
tem, lumen dicere, & diem, & no-
& firmamentum, & veſperam: & quod
ur mane, & aridam, & mare, adhuc
& herbam, & decimo loco lignum, ſic
e per decem nomina 10. Æonas mani-
e. Duodecadis autem ſic adumbratam
um virtutem. Solem enim dicere, &
„lu-

„lunam, & ſtellas, & tempora, & annos, „& cetos, piſces, & ſerpentia, & volatilia „& quadrupedia, feras quoque, & ſuper ha „loco duodecimo hominem. Sic a Spiritu tri „contadem (*tricenarium*) per Moſen dicta „docent. Porro in homine quaternationis ima ginem in viſu, auditu, odoratu, & guſtu; octo nationis in duabus auribus, duobus oculis duobus odoratibus, & duabus guſtationibus dulcis, & amari; totius triacontadis, in 10. di gitis manuum, decadem; in 12. membris cor poris, duodecadem, Ogdoadem vero in viſce ribus abſconditam inveniri docent.

Aliæ falſæ interpretationes. 60. „Solem quoque in quarta dierum fa „ctum eſſe, propter quaternationis numerum „dicunt. Tabernaculi quoque atria de *byſſo*

n. 2. „& hyacintho, & purpura, & coccino eandem „oſtendere imaginem. Sacerdotis quoque po „derem quatuor ordinibus lapidum pretioſo

n. 3. „rum. *Exod.* 28. „ Octonationem vero oſten di volunt in homine octavo die juxta eos crea to. Item in octo hominibus in arca a diluvi ſervatis. 1. *Petri* 3. *v.* 20. In Davide octav inter fratres ſuos genito. 1. *Reg.* 16. In ci cumciſione octavo die facta. *Gen.* 17. *v.* 12. E ſic de aliis S. Scripturæ locis, ubi numeru octavus occurrit. Decadem porro ſignifica volunt in decem gentibus Abrahæ promiſſi *Gen.* 15. *v.* 19. In decem annis, poſt quos Ab raham Agar accepit. *Gen.* 16. *v.* 3. In decem armillis Rebeccæ datis, & decem diebus, qu bus apud fratres ſuos morabatur. *Gen.* 2 *v.* 22. 55. „Adhuc etiam Jeroboam, qui d

„ce

„cem Sceptra accepit: 3. *Reg.* 11. *v.* 31. de-
„cem cortinæ Tabernaculi, & columnæ de-
„cem cubitorum, & decem filii Jacob ad
„emptionem tritici prima vice in Ægy-
„ptum miſſi, *Exod.* 36. & *Gen.* 42. &
„decem Apoſtoli, quibus manifeſtatur Do-
„minus, cum Thomas non eſſet præſens, invi-
„ſibilem figurabant ſecundum eos decadem. n. 4.
„Duodecadem autem poſitam eſſe dicunt, &
„duodecim filios Jacob, ex quibus duodecim
„tribus, & Rationale duodecim habens lapi-
„des, *Exod.* 28. *v.* 4. & duodecim tintinnabu-
„la, *Exod.* 39. *v.* 8. & duodecim a Moſe poſi-
„tos lapides, *Exod.* 24. *v.* 4 „ Item poſitos a
Joſue, *Joſ.* 4. & 3. & ab Helia 3. *Reg.* 18. *v.* 31.
„& numerum quoque Apoſtolorum. . . . Ho-
„rum autem conjunctionem omnium, quæ vo-
„catur triacontas per eam arcam, cujus tri-
„ginta cubitis altitudo fuit ſub Noe, *Gen.* 6.
„*v.* 15. & per Samuelem diſcumbere facien-
„tem Saul, 1. *Reg.* 9. *v.* 22. Et per Davidem,
„qui per triginta dies abſcondebatur in agro,
„1. *Reg.* 20. *v.* 5. & per eos, qui cum eo in-
„traverunt in ſpeluncam, 1. *Reg.* 23. *v.* 13. &
„propter id, quod longitudo fuerit ſancti Ta-
„bernaculi triginta cubitorum, *Exod.* 26. *v.* 8.
„& quæcunque alia æqualia numeris his in-
„veniuntur.

CAPUT XIX.

Quibus Scripturæ teſtimoniis probarent, Patrem incognitum fuiſſe ante Chriſti adventum.

61. Deum Patrem ante Chriſti adventum ig- *Deus Pa-*
notum, & alium a Creatore Marcoſii *ter igno-*

blaſ-

ſus juxta Marc. n. 1. blaſphemabant, idque probare volebant ex Iſ. 1. v. 3. *Iſraël autem me non cognovit, & populus me non intellexit.* Et ex Oſee 4. v. 1. *Non eſt in eis veritas, nec agnitio Dei.* Et Pſ. 13. v. 3. *Non eſt intelligens, aut requirens Deum &c.* Et Exod. 33. v. 20. *Nemo videbit Deum, & vivet.*

n. 2. „Et Creatorem quidem a Prophetis viſum di„cunt, illud autem, quod ſcriptum eſt: *Nemo „videbit Deum, & vivet* de inviſibili magnitudi„ne, & incognita omnibus dictum volunt. Et „quoniam quidem de inviſibili Patre factore „omnium dictum eſt, *nemo videbit Deum,* om„nibus nobis manifeſtum eſt; quod autem non „de hoc, qui ab ipſis adinventus, Pytho, ſed „de Demiurgo, qui ipſe eſt inviſibilis Deus, „oſtendetur inferius a nobis. Et Danielem hoc „ipſum ſignificare ajunt in eo, quod interogat „Angelum ſolutiones parabolarum, quaſi non „ſcientem: ſed & Angelum abſcondentem ab „eo magnum myſterium Bythi dicere ei: *Re„curre Daniel, hi enim ſermones obſtructi ſunt, „quoadusque intellectores intelligant, & albi inal„bentur.* Dan. 12. v. 9.

CAPUT XX.

De Apocryphis, & fictis Marcoſiorum Scripturis, ac Evangelii locis, quibus abutuntur.

Commentum de Chriſto litteras diſcente. n. 1.

62. „Super hæc autem inenarrabilem multi„tudinem apocrypharum Scriptura„rum, quas ipſi finxerunt, afferunt ad ſtupo„rem inſenſatorum. Aſſumunt autem in hoc „& illam falſationem, quaſi Dominus, cum puer „eſſet,

„eſſet, & diſceret litteras, cum dixiſſet Ma-
„giſter ei, quemadmodum in conſuetudine eſt:
„*Dic A.* reſponderit: A. rurſum cum Magiſter
„juſſiſſet, dicere B. reſpondiſſe Dominum: *Tu*
„*prior dic mihi, quid eſt A, & tunc ego dicam tibi,*
„*quid eſt B.* Et hoc exponunt, quaſi ipſe ſolus
„incognitum ſcierit, quod manifeſtavit in
„typo A.

63. Præterea illud: „*Non ſcitis, quoniam*
„*in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?*
„Hunc, quem non ſciebant, Patrem annuntia-
„bat eis, & propter hoc emiſiſſe diſcipulos in
„duodecim tribus, annuntiantes ignotum eis
„Deum. Et ei, qui dixiſſet ei: *Magiſter bone,*
„reſpondiſſe: *Unus eſt bonus, Pater in cœlis.*
„*Matth.* 19. v. 16. Cœlos autem nunc Æonas
„dictos dicunt. Et propter hoc non reſpondiſ-
„ſe eis, qui ei dixerunt: *In qua virtute hoc fa-*
„*cis?* Matth. 21. v. 23. Non oſtendiſſe inenar-
„rabile Patris: in eo vero: *Sæpe concupivi au-*
„*dire unum ex ſermonibus iſtis* (quæ verba ab
hæreticis conficta ſunt) „Unum Deum decla-
„raſſe. Adhuc in eo Luc. 19. v. 42. *Si cogno-*
„*viſſes & tu &c. abſcondita ſunt autem a te,* per
„verbum, abſconditus, apocryhon Bythi mani-
„feſtaſſe: & iterum dicentem: *Venite ad me*
„*omnes &c.* Matth. 11. v. 28. Denique in illis
„verbis: Matth. 11. v. 25. *Confiteor tibi Pater*
„*&c.* Manifeſtiſſime ajunt, oſtendiſſe eum,
„quod ante adventum ejus nemo manifeſte
„cognoverit Patrem veritatis, & aptare volunt,
„quod quaſi fabricator, & conditor ſemper ab
„omnibus cognitus ſit, & hæc Dominum dixiſ-

Aliæ inanes interpretationes de ignoto Deo.

n. 2.

n. 3.

„ſe de incognito omnibus Patre, quem ipſi
„annuntiant.

Caput XXI.

Quid, & quotuplex Redemptio Hæreticorum.

Variæ redemptiones hæreticorum. n. 1.

64. Per Redemptionem intelligebant Marcoſiani certum initiationis genus, quo miſeros a ſe deceptos initiabant. „Quanti autem „ſunt hujusmodi ſententiæ myſtici Antiſtites, „tot ſunt & redemptiones. Et quod ad negationem Baptiſmatis, per quod ad Deum regeneramur, & univerſæ fidei deſtructionem hoc „genus a ſatana ſuggeſtum ſit, cum ad eorum „dogmata refellenda ventum fuerit, ſuo loco „referemus. Dicunt autem, eam neceſſariam „eſſe iis, qui perfectam agnitionem acceperunt, ut in eam, quæ eſt ſuper omnia virtus, „ſint regenerati; aliter enim impoſſibile eſſe „intra Pleroma introire. . . Et Baptiſma quidem apparentis Jeſu in remiſſionem eſſe peccatorum; redemptionem autem ejus eſſe, qui „in eo deſcenderit, Spiritus, ad perfectionem „& illud quidem animale; illam autem ſpiritalem eſſe repromittunt. Et Baptiſma quidem „a Joanne annuntiatum in pœnitentiam; redemptionem autem a Jeſu obtinendæ perfectionis cauſa allatam eſſe; & hoc eſſe, de quo „dicit: *Baptiſmo alio habeo baptizari.* Luc. 12. v. 50. . . Et: *poteſtis Baptiſmo baptizari, quo „ego habeo baptizari.* Marc. 10. v. 38.

Ad quid valeat. n. 1.

Sacrilegæ initiationis ritus.

65. Sacrilegæ autem hujus redemptionis & initiationis ritus varius eſt apud illos. „Qui-
„dam

enim ex ipſis ſponſale cubiculum adap- a. 3.
& quaſi myſticum conficiunt cum qui-
um profanis dictionibus iis, qui ſacran-
& ſpiritales nuptias dicunt eſſe id, quod
ſis fit ſecundum ſimilitudinem ſuperna-
conjugationum. Alii autem adducunt
quam, & baptizantes ita dicunt. *In no-
incogniti Patris omnium, in veritatem ma-
omnium, in deſcendentem in Jeſum ad unitio-
m, & redemptionem, & communionem virtu-*
Alii autem & Hebraica nomina ſuper-
r, ut ſtupori ſint, vel perterreant eos,
ſacrantur, ſic: *Baſyma, cacabaſa, eanaa
... diarbada, caota, baſobor camelanthi.*
... autem interpretatio eſt talis: *Hoc quod
ſuper omnem virtutem Patris invoco, quod
tur lumen & ſpiritus & vita, quoniam in
ore regnaſti.* Alii autem rurſus redemptio-
profantur ſic. *Nomen, quod eſt abſcondi-
ab univerſa Deitate, & dominatione, & ve-
e, quod induit Jeſus Nazarenus in vitiis lu-
r Chriſti Domini viventis per Spiritum San-
in redemptionem Angelicam.* Nomen quod
reſtaurationis: *Meſia uſar, magno in ſeu-
lia moſomeda, eaacha, faronepſeha Jeſu
arene.* Et horum interpretatio eſt talis:
*ſi non divido ſpiritum, cor, & ſupercæle-
virtutem miſericordem: fruar nomine tuo
ator veritatis.* Et hæc quidem profantur
qui ſacrant; qui autem ſacratur, reſpon-
: *Confirmatus ſum, & redemtus ſum, &
no animam meam ab hoc ſæculo, & omnibus,
ſunt ab eo in nomine Jao, qui redemit ani-
eius in redemptionem in Chriſto vivente.*

„Dehinc ſuperſantur, qui adſtant. *Pax omni-*
„bus, in quos hoc nomen requieſcit. Poſt deinde
„ungunt ſacrato opobalſamo. Unguentum
„enim hoc typum eſſe dicunt ejus ſuavitatis,
„quæ ſit ſuper univerſa.

Alii ritus. 66. „Quidam autem eorum adducere qui-
n. 4. „dem ad aquam ſupervacuum eſſe dicunt: ad-
„miſcentes autem oleum & aquam in unum
„cum quibusdam profanis dictionibus ſimilibus,
„quæ prædiximus, mittunt ſuper eorum ca-
„put, qui ſacrantur, & hoc eſſe redemptionem
„volunt, ungentes & ipſi opobalſamo. Alii
„autem hæc omnia recuſantes dicunt, non opor-
„tere inenerabilis & inviſibilis virtutis myſterium
„per viſibiles & corruptibiles perfici creaturas..
„Eſſe autem perfectam redemptionem ipſam
n. 5. „agnitionem inenarrabilis magnitudinis... Alii
„ſunt: qui morientes redimunt mittentes eo-
„rum capitibus oleum & aquam, ſive prædi-
„ctum unguentum cum aqua & cum ſupradi-
„ctis invocationibus, ut incomprehenſibi-
„les & inviſibiles Principatibus & Pote-
„ſtatibus fiant, & ut ſuperaſcendat inviſibi-
„liter interior eorum homo, quaſi corpus qui-
„dem ipſorum in creatura mundi relinquatur,
„anima vero projiciatur Demiurgo. Et præc-
„piunt eis venientibus ad Poteſtates hæc di-
„cere, poſteaquam mortui fuerint: *Ego fili-*
„a Patre, Patris qui ante fuit, filius autem in e-
„qui ante fuit. Veni autem videre omnia, qu-
„ſunt mea, & aliena, non autem aliena in totum
„ſed ſunt Achamoth, quæ eſt fœmina, & hæ-
„ſibi fecit: deduco autem genus ex eo, qui ante fui
„E

„*& in rurſus in mea, unde veni.* Et hæc dicen-
„tem evadere & effugere poteſtates dicunt:
„venire quoque ad eos, qui ſunt circa Demi-
„urgum, & dicere eis: *Vas ego ſum pretioſum*
„*magis quam fœmina, quæ fecit vos. Si mater*
„*veſtra ignorat radicem ſuam, ego autem novi me-*
„*ipſum, & ſcio, unde ſim, & invoco incorrupti-*
„*bilem ſophiam, quæ eſt in Patre, mater autem eſt*
„*matris veſtræ, quæ non habet patrem, neque con-*
„*jugem: maſculo fœmina autem effecit vos, igno-*
„*rans & matrem ſuam, & putans ſeipſam eſſe ſo-*
„*lam: ego autem invoco ejus matrem.* Hæc au-
„tem eos, qui circa Demiurgum ſunt, audien-
„tes valde conturbati . . . ipſos autem ab-
„ire projicientes nodos ipſorum, id eſt, ani-
„mam . . Cum autem diſcrepent ab invicem
„& doctrina & traditione, qui recentiores eo-
„rum agnoſcuntur, affectant per ſingulos dies
„novum aliquod adinvenire, & fructificare,
„quod nunquam quiſquam excogitavit.

Caput XXII.

Quæ regula veritatis, & in quo ab ei deflectant omnes hæretici.

67. „Cum teneamus autem, pergit S. Ire- *Regula*
„næus, regulam veritatis, id eſt, quia *veritatis*
„ſit unus Deus omnipotens, qui omnia condi- *quæ.*
„dit per verbum ſuum, & aptavit, & fecit ex *n. 1.*
„eo, quod non erat, ad hoc, ut ſint omnia,
„quemadmodum ſcriptura dicit *Pſ.* 32. *v.* 6. *&*
„*Joann.* 1. *v.* 3. . . non per Angelos, neque
„per virtutes aliquas abſciſſas ab ejus cogita-
„tione, nihil enim omnium indiget Deus, ſed

„& per verbum, & Spiritum ſuum omnia fa-
„ciens & diſponens & gubernans, & omnibus
„eſſe præſtans: hic qui mundum fecit, hic qui
„hominem plasmavit; hic Deus Abraham, &
„Iſaac, & Deus Jacob, ſuper quem alius Deus
„non eſt, neque initium, neque virtus, neque
„Pleroma. Hic Pater Domini noſtri Jeſu Chri-
„ſti, quemadmodum oſtendemus. Hanc ergo
„tenentes regulam, licet valde varia & multa
„dicant, facile eos deviaſſe a veritate argui-
„mus. Omnes enim fere, quoquot ſunt hæ-
„reſes, Deum quidem unum dicunt, ſed per
„ſententiam malam immutant, ingrati exiſten-
„tes ei, qui fecit eos, quemadmodum & gen-
„tes per idololatriam. Plasma autem Dei con-
„temnunt, contradicentes ſuæ ſaluti, ipſi ſui
„accuſatores amariſſimi, & falſi teſtes exiſten-
„tes. Qui quidem reſurgent in carne, licet no-
„lint, ut agnoſcant virtutem ſuſcitantis eos a
„mortuis: cum juſtis autem non annumera-
„buntur propter incredulitatem ſuam.

Caput XXIII.

Simonis magi, & Menandri ſententia, & mores.

Simon magus qualis. n. 1.

68. Recenſitis hactenus Valentinianorum fig-
mentis ad eorum Magiſtros Simonem,
& Menandrum S. Irenæus progreditur, quos
illi quidem ſummopere perhorreſcebant, ex con-
ſenſu tamen doctrinæ ſuæ cum illorum errori-
bus effugere non poterant. „Simon enim Sa-
„marites magus ille, de quo diſcipulus & ſe-
„ctator Apoſtolorum Lucas ait: Act. 8. v. 9. ſqq.
„*Vir*

„*Vir quidam autem nomine Simon* , . . *magicam* „*exercens artem*, & *ſeducens gentem Samaritano*-„*rum*, *dicens ſe eſſe aliquem magnum*, *quem auſcul*-„*tabant a puſillo usque ad magnum*, *dicentes*, „*hic eſt virtus Dei* &c. Hic igitur Simon, qui „fidem ſimulavit, putans, Apoſtolos & ipſos „ſanitates per magiam, & non virtute Dei „perficere, & per impoſitionem manuum Spi-„ritu S. adimplere credentes Deo per eum, qui „ab ipſis evangelizatur Chriſtus Jeſus, per ma-„jorem quamdam magicam ſcientiam, & hoc „ſuſpicans fieri, & offerens pecuniam Apoſto-„lis, ut acciperet & ipſe hanc poteſtatem, qui-„buscunque velit, dandi Spiritum S. audi-„vit a Petro: *Pecunia tua tecum ſit in perditio*-„*nem* &c. Act. 8. v. 20. Et cum adhuc magis „non credidiſſet Deo, & cupidus intendiſſet con-„tendere adverſus Apoſtolos, ut & ipſe glorio-„ſus videretur eſſe, & univerſam magicam ad-„huc amplius ſcrutans, ita ut in ſtuporem co-„geret multos hominum: quippe cum eſſet ſub „Claudio Cæſare, a quo etiam ſtatua honora-„tus eſſe dicitur propter magicam. Hic igitur „a multis quaſi Deus glorificatus eſt, & do-„cuit, ſemetipſum eſſe, qui inter Judæos qui-„dem quaſi filius apparuerit, in Samaria au-„tem quaſi Pater deſcenderit, in reliquis vero „gentibus quaſi Spiritus S. adventaverit. Eſſe „autem ſe ſublimiſſimam virtutem, hoc eſt, „eum, qui ſit ſuper omnia Pater, & ſuſtinere „ſe vocari, quodcunque eum vocant homines.

69. „Simon autem Samaritanus habet ejus-„modi ſectæ materiam. Hic Helenam quam- *Simonis errores.* n. 2.

 „dam

„dam ipſe a Tyro civitate Phœnices quæſtua-
„riam cum redemiſſet, ſecum circumducebat,
„dicens, hanc eſſe primam mentis ejus conce-
„ptionem, matrem omnium, per quam initio
„mente concepit Angelos facere & Archan-
„gelos. . . A quibus & mundum hunc factum
„dixit. Poſteàquam autem generavit eos,
„hæc detenta eſt ab ipſis propter invidiam, quo-
„niam nollent progenies alterius cujusdam pu-
„tari eſſe: Ipſum autem ſe in totum ignoratum
„ab ipſis. Ennoiam autem ejus detentam a
„dictis Angelis, & omnem contumeliam ab
„iis paſſam, ut non recurreret ſurſum ad ſuum
„patrem, usque adeo, ut & in corpore huma-
„no includeretur, & per ſæcula velut de vaſe
„in vas transmigraret in altera muliebria cor-
„pora. Fuiſſe autem eam & in illa Helena,
„propter quam Trojanum contractum eſt bel-
„lum . . . In noviſſimis etiam in fornice pro-
a. 3. „ſtitiſſe, & hanc eſſe perditam ovem. Qua-
„propter & ipſum veniſſe, ut eam aſſumeret

[redacted]

„eum & in Helenam ejus ſpem habeant, & ut „liberos agere, quae velint; ſecundum enim „ipſius gratiam ſalvari homines, ſed non ſecun-„dum operas juſtas: nec enim eſſe naturaliter „operationes juſtas, ſed ex accidenti, quem-„admodum poſuerunt, qui mundum fecerunt, „Angeli, per hujusmodi præcepta in ſervitu-„tem deducentes homines: quapropter & ſolvi „mundum, & liberari eos, qui ſunt ejus, ab „imperio eorum, qui mundum fecerunt, re-„promiſit. Igitur horum myſtici Sacerdotes „libidinoſe quidem vivunt, magias autem per-„ficiunt... Exorciſmis & incantationibus ut-„untur: amatoria quoque & agogima (*alle-„ctantia*) & qui dicuntur paredri & onirom-„pompi (*id eſt, dæmones homines ab infortuniis defendentes, & ſomnia ad vaticinandum injicien-„tes*) „& quæcunque ſunt alia perierga, ſtudio-„ſe apud eos exercentur. Imaginem quoque „Simonis habent factam ad figuram Jovis, & „Helenæ in figuram Minervæ, & has adorant: „habent quoque & vocabulum, vocati Simo-„niani &c.

Opera juſta non ſalvant.

Sacerdotum Simonis ſcelera. n. 4.

70. „Simonis ſucceſſor fuit Menander Sa-„marites genere, qui & ipſe ad ſummum ma-„giæ pervenit. Qui primam quidem virtutem „incognitam ait omnibus; ſe autem eum eſſe, „qui miſſus ſit ab inviſibilibus ſalvatorem pro „ſalute hominum; mundum autem factum ab „Angelis, quos & ipſe ſimiliter ut Simon ab „Ennoia emiſſos dicit. Dare quoque per eam, „quæ a ſe doceatur, magiam, ſcientiam ad id, „ut & ipſos, qui mundum fecerunt, vincat An-„gelos;

Menandri dogmata. n. 5.

„geles; Reſurrectionem enim per id, quod eſt in „eum, baptisma, accipere ejus diſcipulos, & „ultra non poſſe mori, ſed perſeverare non ſe-„neſcentes, & immortales.

Caput XXIV.

De Saturnino, & Baſilide.

Saturnini errores. n. 1.

71. Saturninus Menandri diſcipulus Antiochenus „unum Patrem incognitum omni-„bus oſtendit, qui fecit Angelos, Archangelos, „virtutes, poteſtates. A ſeptem autem qui-„busdam angelis mundum factum, & omnia, „quæ in eo: hominem autem eſſe facturam An-„gelorum deſurſum a ſumma poteſtate lucida „imagine apparente, quam cum tenere non po-„tuiſſent, inquit, eoquod ſtatim recurrerit ſur-„ſum, adhortati ſunt ſemetipſos dicentes: *Facia-„mus hominem ad imaginem & ſimilitudinem:* qui „cum factus eſſet, & non potuiſſet erigi plaſma „propter imbecillitatem Angelorum, ſed quaſi „vermiculus ſcarizaret, miſerantem ejus deſu-„per virtutem, quoniam in ſimilitudinem ejus „eſſet factus, emiſiſſe ſcintillam vitæ, quæ ere-„xit hominem, & articulavit, & vivere fecit. „Hanc igitur ſcintillam vitæ poſt defunctio-„nem recurrere ad ea, quæ ſunt ejusdem ge-„neris, dicit; & reliqua, ex quibus facta ſunt „illa, reſolvi.

Mundus ab Angelis factus fingitur.

Errores de Salvatore, Prophetiis, nuptiis. n. 2.

72. „Salvatorem autem innatum demon-„ſtravit & incorporalem, & ſine figura, puta-„tive autem viſum hominem, & Judæorum „Deum unum ex Angelis eſſe dixit; & pro-„pter hoc, quod diſſolvere voluerint Patrem „ejus

„ejus omnes principes, adveniſſe Chriſtum ad „deſtructionem Judæorum Dei, & ad ſalutem „credentium ei, eſſe autem hos, qui habent „ſcintillam vitæ. Duo enim genera hominum hic „primus plasmata eſſe ab Angelis dixit; alte„rum quidem nequam, alterum autem bonum; „& quoniam dœmones peſſimos adjuvabant, „veniſſe Salvatorem ad diſſolutionem malorum „hominum & dœmoniorum, ad ſalutem autem „bonorum. Nubere autem, & generare a Sa„tana dicunt eſſe. Multi autem ex iis & ab „animalibus abſtinent, per fictam hujusmodi „continentiam ſeducentes multos. Prophetias „autem quasdam ab Angelis dictas, quasdam „a Satana, quem & ipſum angelum adverſa„rium mundi fabricatoribus oſtendit, maxime „autem Judæorum Deo.

Baſilidis errores. v. 3.

73. Baſilides Alexandrinus Saturnini condiſcipulus docuit. „Nun primo ab innato na„tum Patre, ab hoc autem natum Logon, a „Logo Phroneſim a Phroneſi Sophiam & Dyna„min, a Dynami & Sophia virtutes, & Prin„cipes & Angelos, quos & primos vocat, & „ab iis primum cœlum factum. Dehinc ab „horum derivatione alios autem factos, aliud „cœlum ſimile priori feciſſe, & ex horum de„derivatione . . . alteros & alteros Angelos „factos eſſe dicunt, & cœlos 365. quapropter „& tot dies habere annum ſecundum numerum „cœlorum. Eos autem, qui poſterius continent „cœlum Angelos, conſtituiſſe ea, quæ ſunt „in mundo omnia, & partes ſibi feciſſe terræ, „& earum, quæ ſuper eam ſunt, gentium. „Eſſe autem principem ipſorum, qui Judæo„rum

Judæorum Deus, n. 4.

„rum putàtur eſſe Deus: & quoniam hic Ju-
„dæis voluit ſubjicere reliquas gentes, reliquos
„omnes Principes contra ſtetiſſe ei, & contra
„egiſſe. Innatum autem Patrem miſiſſe primo-
„genitum ſuum Nun, & hunc eſſe, qui dicitur
„Chriſtus, in libertatem credentium ei a pote-
Chriſtus ſpeciotenus homo fingitur. „ſtate eorum, qui mundum fabricaverunt: &
„gentibus ipſarum apparuiſſe eum hominem,
„& virtutes perfeciſſe: quapropter neque paſ-
„ſum eum, ſed Simonem quemdam Cyrenæum
„angariatum portaſſe crucem ejus pro eo, &
„hunc ſecundum ignorantiam & errorem cru-
„cifixum transfiguratum ab eo, ut putaretur
„ipſe eſſe Jeſus, & ipſum autem Jeſum Simo-
„nis accepiſſe formam, & ſtantem irriſiſſe eos...
„& ſic aſcendiſſe ad eum, qui miſerat eum, de-
„ridentem eos, cum teneri non poſſet, & in-
Chriſtus abnegandus dicitur. „viſibilis eſſet omnibus. . . Siquis igitur con-
„fitetur crucifixum, adhuc hic ſervus eſt, &
„ſub poteſtate eorum, qui corpora fecerunt:
„qui autem negaverit, liberatus eſt quidem ab
„iis, cognoſcit autem diſpoſitionem innati
„Patris.

Reſurrectio negatur. 74. „Animæ autem ſoli eſſe ſalutem, cor-
„pus enim natura corruptibile exiſtit. Prophe-
„tias autem & ipſas a mundi fabricatoribus
n. 5. „fuiſſe ait Principibus; & legem a principe ipſo-
„rum. . . idolothytis libere uti licere, habere
„autem & reliquarum operationum uſum indif-
„ferentem, & univerſæ libidinis. Utuntur
„autem & hi magia, & imaginibus, & incan-
„tationibus . . . Nomina quoque quædam af-
„fingentes quaſi Angelorum & cœlorum. Quem-
„admodum & mundus nomen eſſe, in quo di-
„cunt

„cunt deſcendiſſe & aſcendiſſe ſalvatorem, eſſe „caulacau (*id eſt, juxta S. Epiphanium* קולקו *ſpes ſuper ſpem*) . . . Parati etiam ſunt ad „negationem . . . Trecentorum autem ſexa- n. 6.
„ginta quinque cælorum locales poſitiones di„ſtribuunt ſimiliter ut mathematici; illorum „enim theoremata accipientes in ſuum chara„cterem doctrinæ tranſtulerunt: eſſe autem prin„cipem illorum *αβρὰξας*, & propter hoc 365 „numeros habere in ſe (*vide D. Bernardi Mont„ſaucon Palæographiam Græcam l. 2. c. 8.*)

Caput XXV.

De Carpocrate.

75. Carpocrates Alexandrinus ſequentes errores docebat „ab Angelis multo in„ferioribus ingenito Patre mundum eſſe factum „dicebat: Jeſum autem e Joſeph natum, & „cum ſimilis reliquis hominibus fuerit, diſtaſſe „ſecundum id, quód anima ejus, firma & mun„da cum eſſet, mundi fabricatores effugere po„tuerit, & per omnes transgreſſa, & in omni„bus liberata, aſcenderit ad cœlum, & eas, „quæ ſimilia ei amplecterentur, ſimiliter aſcen„dere. . . Quapropter & ad tantum elationis „provecti ſunt, ut quidam quidem ſimiles ſe „dicant Jeſu, quidam autem & ſecundum ali„quid illo fortiores, qui ſunt præſtantiores, quam „illius diſcipuli Petrus & Paulus, & reliqui „Apoſtoli, hos autem in nullo deminorari a Je„ſu. . . Siquis enim plusquam ille contempſe„rit ea, quæ ſunt hic, poſſe meliorem, quam „illum eſſe.

Carpocratis errores. n. 1.

Se Jeſu æquabat. n. 2.

76. „Artes

Scelera eorum. 76. „Artes etiam magicas operantur & ipſi, „& vitam luxurioſam. . . Et in tantam in-
n. 4. „ſaniam effrænati ſunt, ut & omnia, quæcun„que ſunt irreligioſa & impia, in poteſtate ha„bere, & operari ſe dicant: ſola enim huma„na opinione negotia mala & bona dicunt; & „utique ſecundum transmigrationes in corpora „oportere in omni vita & in omni actu fieri ani„mas„ ita ſcilicet, ut anima, quæ vel unum flagitii genus in hac vita omiſit, in aliud corpus detrudatur eousque, donec omni actione, utut ſceleſtiſſima, perfuncta jam libera abſcedat, quam unus ex fabricatoribus mundi Angelis ad judicem adducit, ubi ſi necdum omnia flagitia perpetraſſe convicta fuerit, in alia
n. 5. rurſus corpora retruditur. „Per fidem autem, „& caritatem ſalvari ſe dicunt, reliqua vero in„differentia cum ſint, ſecundum opinionem ho„minum quædam quidem bona, quædam au„tem mala vocari, cum nihil natura malum ſit.

76. „Alii vero ex ipſis ſignant cauteriantes „ſuos diſcipulos in poſterioribus partibus ex„ſtantiæ dextræ auris. Unde & Marcellina, „quæ Romam ſub Aniceto venit, cum eſſet „hujus doctrinæ, multos exterminavit (*id eſt* „*pervertit*). Gnoſticos ſe autem vocant, & ima„gines quasdam quidem depictas, quasdam „autem & de reliqua materia fabricatas habent, „dicentes formam Chriſti factam a Pilato illo in „tempore, quo fuit Jeſus in hominibus. Et „has coronant, & proponunt eas cum imagi„nibus mundi Philoſophorum Pythagoræ, & „Platonis, & Ariſtotelis, & reliquorum, &

„reli-

„reliquam obſervationem circa eas, ſimiliter „ut gentes, faciunt.

Caput XXVI.

De Cerintho, Ebionitis, & Nicolaitis.

77. „Cerinthus quidam in Aſia non a primo „Deo factum eſſe mundum docuit, „ſed a virtute quadam valde ſeparata & diſtan„te ab ea principalitate, quæ eſt ſuper univer„ſa, & ignorante eum, qui eſt ſuper omnia, „Deum. Jeſum autem dixit non ex virgine na„tum, impoſſibile enim hoc ei viſum eſt, fuiſſe „autem eum Joſeph & Mariæ filium ſimiliter „ut reliqui omnes homines, & plus potuiſſe ju„ſtitia & prudentia & ſapientia præ hominibus. „*Et poſt* baptiſmum deſcendiſſe in eum ab ea „principalitate, quæ eſt ſuper omnia, Chriſtum „figura columbæ, & tunc annuntiaſſe incogni„tum Patrem, & virtutes perfeciſſe, in fine „autem revolaſſe iterum Chriſtum de Jeſu, & „Jeſum paſſum eſſe, & reſurrexiſſe, Chriſtum „autem impaſſibilem perſeveraſſe, exiſtentem „ſpiritalem. *Cerinthi errores.* n. 1.

78. „Ebionæi conſentiunt quidem, mun„dum a Deo factum, ea autem, quæ ſunt cir„ca Dominum (*Jeſum Chriſtum*) non ſimiliter „ut Cerinthus & Carpocrates opinantur. Solo „autem eo, quod eſt ſecundum Matthæum, „Evangelio utuntur, & Apoſtolum Paulum „recuſant, apoſtatam eum Legis dicentes. Quæ „autem prophetica, curioſius exponere nitun„tur, & circumciduntur, & perſeverant in his „conſuetudinibus, quæ ſunt ſecundum legem, „& *Ebionitarum errores.* n. 2.

„& Judaico charactere vitæ, ut & Hieroſoly-
„mam adorent, quaſi domus ſit Dei.„ Alios
errores Ebionitarum S. Irenæus hic non re-
cenſet, quæ a S. Epiphanio, Euſebio &c. re-
feruntur.

Nicolaitarum errores. n. 3. 79. „Nicolaitæ magiſtrum habent Nicolaum
„unum ex ſeptem, qui primi ad diaconium ab
„Apoſtolis ordinati ſunt (*quod tamen alii ne-
„gant. vid. diſſert.* 1. *D. Maſſuet*)„ qui indi-
ſcrete vivunt (*viri ſcilicet & mulieres*) „Ple-
„niſſime autem per Joannis Apocalyſin mani-
„feſtantur, qui ſint, nullam differentiam eſſe
„docentes in mæchando, & Idolothyton edere:
„quapropter & de iis dixit ſermo: *Sed hoc ha-
„bes, quod odiſti opera Nicolaitarum, quæ & ego
„odi.* Apocal. 2. v. 6.

Caput XXVII.

De Cerdone, & Marcione.

Cerdonis errores. n. 1. 80. „Cerdo cum veniſſet Romam ſub Hygi-
„no, qui octavum locum Epiſcopa-
„tus per ſucceſſionem ab Apoſtolis habuit, do-
„cuit eum, qui a Lege & Prophetis annuntia-
„tus ſit Deus, non eſſe Patrem Domini no-
„ſtri Jeſu Chriſti. Hunc enim cognoſci, illum
„autem ignorari, & alterum quidem juſtum,
„alterum autem bonum eſſe.

Marcionis errores. n. 2. 81. „Marcion Ponticus blaſphemavit, eum
„qui a lege & Prophetis annuntiatus eſt Deus,
„malorum factorem eſſe, & bellorum concu-
„piſcentem, & inconſtantem quoque ſententia,
„& contrarium ſibi ipſi. Jeſum autem ab e-
„Patre

„ſ atre, qui eſt ſupra mundi fabricatorem Deum, „venientem in Judæam temporibus Pontii Pi„lati . . . in hominis forma manifeſtatum . . . „diſſolventem Prophetas, & Legem, & omnia „opera ejus Dei, qui mundum fecit, quem & „cosmocratorem (*mundi gubernatorem*) dicit. „Et ſuper hæc id quod eſt ſecundum Lucam „Evangelium circumcidens, & omnia, quæ „ſunt de generatione Domini conſcripta, aufe„rens, & de doctrina ſermonum Domini mul„ta auferens, in quibus manifeſtiſſime condito„rem hujus univerſitatis ſuum Patrem confi„tens Dominus conſcriptus eſt, ſemetipſum eſſe „veraciorem, quam ſunt. . . Apoſtoli, ſuaſit di„ſcipulis ſuis. . . Similiter & Apoſtoli Pauli „epiſtolas abſcidit, auferens, quæcunque ma„nifeſte dicta ſunt ab Apoſtolo de eo, qui mun„dum fecit, quoniam hic Pater Domini noſtri „Jeſu Chriſti.

Lucæ Evangelium mutilat.

Et epiſtolas S. Pauli.

81. „Salutem autem ſolum animarum eſſe „futuram dixit, earum, quæ ejus doctrinam „didiciſſent, corpus autem, quoniam a terra „ſit ſumptum, impoſſibile eſſe participare ſalu„tem. . . Item Cain, & eos, qui ſimiles ſunt „ei, & Sodomitas, & Ægyptios, & ſimiles eis, „& omnes omnino gentes, quæ in omni per„mixtione malignitatis ambulaverunt, ſalvatas „eſſe a Domino, cum deſcendiſſet ad inferos, „& accurriſſent ei, & in ſuum aſſumpſiſſe re„gnum: Abel autem & Enoch, & Noe, & re„liquos juſtos, & eos, qui ſunt erga Abraham „Patriarcham, cum omnibus Prophetis, & „his, qui placuerunt Deo, non participaſſe ſa„lutem

Reſurrectionem negat. n. 3.

„lutem. . . Quoniam enim ſciebant Deu
„ſuum ſemper tentantem eos, & tunc tenta
„eum ſuſpicati, non accurrerunt Jeſu, neq
„crediderunt annuntiationi ejus, & propter
„remanſiſſe animas eorum apud inferos dixit.

Caput XXVIII.

De Tatiano, & Continentibus, ac aliis quibusdam.

Cur una hæreſis aliam generet. n. 1.

82. Sanctus Irenæus, antequam ad reliqu hæreſes pergat, monet. „Ab his a „tem, qui prædicti ſunt, jam multæ propag „nes multarum hæreſum factæ ſunt, eoqu „multi ex ipſis, imo omnes velint doctores eſſ „& abſcedere quidem ab hæreſi, in qua fu „runt, aliud autem dogma ab alia ſententia „& deinceps alteram ab altera componentes „nova docere inſiſtunt, ſemetipſos adinvent „res ſententiæ, quamcunque compegerint „enarrantes. Ut exempli gratia dicamus de S „turnino & Marcione, qui vocantur contin

Continentium errores. n. 1.

„tes, (*ſeu Encratitæ*) abſtinentiam a nupt „annuntiaverunt, fruſtrantes antiquam pl „mationem Dei, & oblique accuſantes eu „qui & maſculum & fœminam ad generation „hominum fecit; & eorum, quæ dicuntur a „eos animalia, abſtinentiam induxerunt, „grati exiſtentes ei, qui omnia fecit. Con

Et Tatiani.

„dicunt quoque ejus ſaluti, qui primus p „matus eſt (*Adamus*) . . . Tatiano quo „primo hanc introducente blaſphemiam, „cum eſſet Juſtini auditor, in quantum qui „apud eum erat, nihil enarravit tale: poſt „il

„lius martyrium abſiſtens ab Eccleſia, & præ-„ſumptione magiſterii elatus, & inflatus, quaſi „præ ceteris eſſet, proprium characterem do-„ctrinæ conſtituit: Æones quosdam inviſibiles „ſimiliter atque hi, qui a Valentino ſunt, ve-„lut fabulam enarrans, nuptiarum autem cor-„ruptelas & fornicationes ſimiliter ut Marcion „& Saturninus dicens: Adæ autem ſaluti ex „ſe contradictionem faciens.

83. „Alii autem rurſus a Baſilide, & Car-„pocrate occaſiones accipientes, indifferentes „coitus, & multas nuptias induxerunt, & ne-„gligentiam ipſorum, quæ ſunt idolothyta, ad „manducandum, non valde hæc curare dicen-„tes Deum. *Aliorum errores.* *n. 2.*

Caput XXIX.

De variis Gnoſticorum ſectis, ac primo de Barbeliotis, ſeu Borborianis.

84. Ex Simonianis orti ſunt Gnoſtici „quo-„rum quidam Æonem quemdam nun-„quam ſeneſcentem in virginali Spiritu ſubji-„ciunt, quem Barbelon nominant, ubi eſſe Pa-„trem quemdam innominabilem dicunt,„ qui cum ſe manifeſtare voluiſſet Barbeloni, ope Ennoeæ, Prognoſis, incorruptelæ & vitæ pro-duxiſſe lumen ſimile ſibi „& unxiſſe illud ſua „benignitate, ut perfectum fieret. Hunc au-„tem dicunt eſſe Chriſtum, qui poſtulans ad-„jutorium ſibi dari, & progreſſus eſt Nus, ſu-„per hæc autem emittit Pater Logon. Con-„jugationes autem fient Ennoiæ & Logi, & *Barbeliorum deliria.* *n. 1.*

 „Aph-

„Aphtarſias, & Chriſti: æonia autem Zoe Thelemati conjuncta eſt, & Nus Prognoſi. Poſt
n. 2. „deinde de Ennoia & de Logo Hutegenem
n. 3. „emiſſum dicunt, & omnia huic ſubjecta. Hutogenes porro emittit hominem perfectum & „verum, quem & Adamantem vocant. . . .
n. 4. „Deinde ex primo Angelo . . . emiſſum dicunt Spiritum S. quem & Sophiam & Prunicum vocant„ qui cum conjugium non haberet, ex tædio tandem, quod conjugem invenire non poſſet, ignorantia & audacia præditum opus genuit „hoc autem opus ejus „eſſe Proarchontem dicunt fabricatorem mundi „hujus: virtutem autem magnam abſtuliſſe eum „a matre narrant, & abſtitiſſe ea in inferiora, „& feciſſe firmamentum cœli, in quo & habitare dicunt eum. Et cum ſit ignorantia, feciſſe eas, quæ ſunt ſub eo, poteſtates, & „Angelos, & firmamenta, & terrena omnia. „Deinde dicunt adunitum eum authadiæ generaſſe Kakian, Zelon, & Phthonum, & Erynin, & Epithymiam. Generatis autem his „mater Sophia contriſtata refugit, & in altiora „receſſit, & fit deorſum numerantibus octonatio.

Caput XXX.

De Ophitis, & Sethianis.

Ophitarum, & Sethianorum dogmata.

85. Ophitæ, & Sethiani docent „eſſe quod„dam primum lumen in virtute Bythi „beatum, & incorruptibile, & interminatum, „eſſe autem hoc Patrem omnium, & vocari
n. 1. „primum hominem, Ennoeam autem ejus pro„gre-

„gredientem filium emittentis eſſe filium ho-
„minis & ſecundum hominem. Sub his au-
„tem Spiritum S. eſſe, & ſub ſuperiori Spiri-
„tu ſegregata elementa, aquam, tenebras,
„abyſſum, chaos, ſuper quæ ferri Spiritum
„dicunt, primam fœminam (*ſeu matrem viven-*
„*tium*) eum vocantes. Poſtea exultante pri-
„mo homine cum filio ſuo ſuper formoſitatem
„Spiritus, hoc eſt, fœminæ, & illuminante
„eam, generavit ex ea lumen incorruptibile,
„tertium maſculum, quem Chriſtum vocant,
„filium primi & ſecundi hominis & Spiritus S.
„primæ fœminæ. Concumbentibus autem Pa-
„tre & Filio fœminæ, quam & matrem viven-
„tium vocant, cum non potuiſſet (*Chriſtus*)
„capere magnitudinem luminum„ ſuperebul-
liens copia ſiniſtrorum decidit, Chriſto inte-
rim dextrorſum matre aſcendente, & in in-
corruptibilem Æonem recepto. Hæc autem
prima Æonum tetras, ſcilicet „adunatio Pa-
„tris omnium primi hominis, & filii ſecundi
„hominis, & Chriſti filii eorum, & prædi-
„ctæ fœminæ, juxta eos eſt vera, & ſancta
„Eccleſia.

86. „Porro dicunt virtutem illam, quæ ſu- *De So-*
„per ebullit e fœmina habentem humectatio- *phia.*
„nem luminis . . . quam & ſiniſtram, & Pru- *n.* 3.
„nicon, & Sophiam, & maſculo - fœminam
„vocant, cum in aquas deſcendiſſet, moviſſe,
„quoque eas . . . & aſſumpſiſſe ex eis corpus. „
Cum autem ad hujus lumen accuriſſent omnia,
eique adhæſiſſent, tanta mole vix non abſor-
pta fruſtra tentavit ad matris ſinum remeare.

 „Valde

„Valde autem male ſe habens machinata eſt „abſcondere illud, quod erat deſuper, lumen, „timens, ne & ipſum læderetur ab inferioribus „elementis.„ At novi luminis acceſſu roborata ſurſum tandem elata eſt, ubi dilatato & expanſo corpore ſuo produxit cœlum hoc, quod apparet, ſub quo remanſit ſervans adhuc aquatilis corporis figuram; ſed ſuperni luminis deſiderio ſemper ſtimulata, omnibus viribus contendens, corpus ſuum depoſuit, quod fœminam a fœmina nominant, Habuit &

Hebdomas ſeptem filiorum. n. 4.

filium nomine Jaldabaoth, quem in ignorantia peperit, cui tamen quandam incorruptelæ aſpirationem infudit, qua vegetatus, inconſulta matre, Angelos, Archangelos, & virtutes, inſuper & filium ex aquis produxit, a quo alter filius, & ab hoc tertius uſque ad ſeptimum productus eſt, quorum quilibet cœlum ſibi proprium condidit & rexit, ut ſic fieret Hebdomas octavum matre tenente locum. No- [redacted]

& invidia & mors generata eſt. Hinc exultans n. 6.
Jaldabaoth Patrem ſe, Deum, & omnium rerum
principium vocavit, cujus inſaniam ut mater
caſtigaret, ipſi & ſex reliquis virtutibus men-
tem injecit, condendi hominem, ut ſic ablata a
Jaldabaoth vis illi conceſſa in hominem trans-
funderetur. Convenientes igitur formaverunt
hominem immenſum longitudine & latitudine,
humi repentem, & informem, cui Jaldabaoth
afflabat ſpiritum vitæ, & cum eo humectatio-
nem luminis, ſcilicet Nun, & Enthymeſin, quam
a matre acceperat, & ſic ſuas virtutes ipſe la-
befactavit: homo autem Nu, & Enthymeſi, id
eſt, mente & cœleſtium deſiderio ditatus, per
quæ aliquis ſalvatur, primo homini, ſeu ſupre-
mo Patri relictis fabricatoribus gratias egit.
At Jaldabaoth hoc ægre ferens fœminam no- *Lapſus*
mine Evam condidit, cujus formam cæteri mi- *Adami, Evæ.*
nati Angelos ex ea genuerunt, a qua tamen n. 7.
mater cœleſtis virtutem ſibi a Jaldabaoth inſpi-
ratam ſuſtulit, & ſubdole effecit, ut ſerpens ei
primum, tum per eam Adamo ſuadendo eſum
fructus vetiti, rebellionis author fieret, per
quem uterque ſupremæ virtutis, divinorumque
myſteriorum ſcientiam adeptus a mundi fabri-
catoribus abſceſſit. Quare iratus Jaldabaoth
projecit Adam & Evam de paradiſo, ubi corpora
eorum prius pellucida & ſpiritualia, in craſſa
& obſcura mutata ſunt, & anima debilitata eſt.
Item ſerpens Nus ſeductionis inſtrumentum in
hunc mundum detruſus, Angelos ſibi ſubjecit,
ſex filios, dæmones mundanos genuit, homi-
nibus ſemper infeſtos. Poſtquam igitur Pruni- *Repara-*
cus hominum calamitate Jaldabaothi arrogan- *tio homi*

nis per Sophiam. n. 9.

tiam ſatis ulta eſſet, ad miſericordiam commota lumen aliquod denuo illis indulſit, quo ſeipſos, nuditatem ſuam, & corporis materiam, & mortem cognoverunt, ac cibis refecti, Cain & Abel genuerunt, quos ſerpens cum filiis ſuis Seth &c. adverſante illis matre in omnem nequitiam præcipites egit. Hinc irato hominibus Jaldabaoth,

Diluvium. n. 10.

quod ſe non colerent, diluvioque humanum genus perdere volente, Sophia Noe ſervavit in arca, a quo nova hominum progenies mundum ſupplevit, ex quibus Abrahamum ſibi delegit Jaldabaoth, cum quo fædus iniit, per Moyſen Iſraelitas ex Ægypto eduxit, legem dedit, & tum ipſe Jaldabaoth, tum ejus filii e Judæorum gente ſuos ſibi prophetas ad vaticinandum elegerunt; ſcilicet Jaldabaoth Moyſen, Joſue, Amos, Habacuc. Jao Samuel, Nathan, Jonam, Michæam. Sabaoth Eliam Joel, Zachariam. Adoneus Iſaiam, Ezechiel, Jeremiam Daniel. Eloeus Tobiam. Aggæum. Horeus Michæam Nahum. Aſtaphæus Eſdram &

menſis in coelum recepit. Atque ita Jaldabaoth ſpoliatus fuit dominio, quod ſibi in animas ſanctas vindicaverat, jam enim non habiturum eum animas, ut rurſus demittat eas in ſaeculum, ſed tantum eas, quae ſunt ex ejus inſuflatione. „Quidam etiam ipſam Sophiam ſer„pentem factam dicunt, quapropter & contra„riam extitiſſe factori Adæ & agnitionem ho„minibus immiſiſſe, & propter hoc dictum ſer„pentem omnium ſapientiorem. Sed & pro„pter poſitionem inteſtinorum noſtrorum, per „quae eſca infertur, eoquod talem figuram ha„beant, oſtendentem abſconſam generatricem „ſerpentis figurae ſubſtantiam in nobis.

Caput XXXI.

De Caianis.

89. „Alii autem rurſum Cain a ſuperiore prin„cipalitate dicunt, & Eſau & Core, „& Sodomitas, & omnes tales cognatos ſuos „confitentur, & propter hoc a factore impugna„tos, neminem ex eis male acceptum: Sophia „enim illud, quod proprium ex ea erat, abri„piebat ex eis ad ſemetipſam. Et hæc Judam „proditorem diligenter cognoviſſe dicunt, & „ſolum præ caeteris cognoſcentem veritatem „perfeciſſe proditionis myſterium, per quem „& terrena & coeleſtia omnia diſſoluta dicunt, „& confictionem afferunt hujuſmodi, Judae „Evangelium illud vocantes. *Caianorum errores.* n. 1. *Blaſphemia de Juda.*

90. „Jam autem & collegi eorum conſcri„ptiones, in quibus diſſolvere opera Hyſterae *Eorum flagitia.* n. 2.

 „adhor-

„adhortantur ; Hyſteram autem fabricatore
„coeli & terræ vocant; nec enim aliter ſalva
„eos, niſi per omnia (*flagitia*) eant, quen
„admodum & Carpocrates dixit. Et in un
„quoque peccatorum, & turpium operationu
„Angelum adſiſtere, & operantem audere a
„daciam, (*ſcelus*) & immunditiam ei (*A*
„*gelo*) attribuere, & id quod ineſt ei operati
„ni Angeli nomine facere, ac dicere: *O tu A*
„*gele abutor opere tuo. O tu illa poteſtas, pe*
„*ficio tuam operationem.* Et hoc eſſe ſcientia
„perfectam, ſine timore in tales abire oper
„tiones, quas ne nominare quidem fas eſt.

91. Ex omnibus in hoc primo S. Irenæi l
bro relatis infert D. Maſſuet, pleraſque Gn
ſticorum fabulas purum putumque Platoni
mum eſſe, laceratis ac foede mutilatis Scriptura
rum tegumentis, Chriſtianæque Religionis d
gmatibus veſtitum, uti hæc conſiderantibu
apparebit.

S. IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS, ET MARTYRI DETECTIONIS, ET EVERSIONI FALSO COGNOMINATÆ AGNITIONIS, SEU CONTRA HÆRESES

LIBER II.

§. I.

Argumentum Libri II.

Argumentum præfat. §. 8. 1. Argumentum ſui libri ſecundi contra H
reſes S. Irenæus in præfatione ad illu
exponit ſequentibus verbis: „In hoc libro i
„ſtru

„ſtruemus, quæ nobis apta ſunt, & quæ per-
„mittit tempus, & evertemus per magna ca-
„pitula omnem ipſorum (*Valentinianorum &c.*)
„regulam: quapropter quod ſit detectio & ever-
„ſio ſententiæ ipſorum, operis hujus conſcri-
„ptionem ita intitulavimus. Oportet enim ab-
„ſconditas ipſorum conjugationes per mani-
„feſtarum conjugationum indicium, & everſio-
„nem Bythum diſſolvere, & quoniam neque
„fuerit aliquando, neque ſit, accipere oſten-
„ſionem.

§. II.

Analyſis Libri II.

Caput I.

Deum unum eſſe, nec ſupra, nec infra eum alium Deum, vel Principium, aut Pleroma, aut Poteſtatem eſſe poſſe.

1. Sanctus Irenæus, ut Valentinianorum, & cæterorum hæreticorum dogmata argumentis e ratione petitis radicitus evellat, ſtatim hydræ hujus caput invadit, & variis rationibus oſtendit, Deum unum eſſe „quoniam neque „ſupra eum, neque poſt eum aliquid eſt: ne„que ab aliquo motus, ſed ſua ſententia & li„bere fecit omnia, cum ſit ſolus Deus, & ſo„lus Dominus, & ſolus conditor, & ſolus Pa„ter, & ſolus continens omnia, & omnibus, „ut ſint, ipſe præſtans. *Supra, & infra Deum alius eſſe non poteſt. n. 1.*

3. Hoc probat S. Irenæus *Primo.* „Quem„admodum enim poterit ſuper Deum alia ple„nitudo, *Alias non foret Deus infinitus. n. 2.*

„nitudo, aut Principium, aut Poteſtas, ſ
„alius Deus eſſe, cum oporteat Deum hon
„omnium Pleroma in immenſo omnia circu
„continere, & circumcontineri a nemine ?
„autem extra illum eſt aliquid, jam non omni
„eſt Pleroma, neque continet omnia; de
„enim Pleromati, aut ei, qui ſit ſuper omn
„Deo, hoc quod extra eum dicunt. Et t
„minum autem, & medietatem, & finem l
„bebit ad eos, qui ſunt extra eum: ſi aut
„finis eſt in ea, quæ ſunt deorſum; initiu
„eſt & in ea, quæ ſunt ſurſum. Similiter a
„tem & ex reliquis partibus neceſſe eſt om
„no, idipſum experiri, & ab eis, qui foris ſu
„contineri, & includi. . . . Erit ergo Pat
„omnium, Proonte, & Proarche cum *Pler*
„mate ipſorum, & Marcionis bonus Deus
„aliquo conditus, & incluſus, & afforis ci
„cumdatus ab altera principalitate, quam n
„ceſſe eſt majorem eſſe: quoniam, id quod co
„tinet, eo, quod continetur, majus eſt; qu
„autem majus eſt, id & firmius eſt, & ma
„Dominus, conſequenter hoc erit Deus.

Prob. ex proceſſu in infinitum. n. 3.

4. *Secundo* idem probat ex proceſſu abſur
in infinitum, qui ex doctrina hæreticorum ſ
quitur: „Si enim ſit aliud quid extra Pleron
„in quod & ſuperiorem erraticam virtutem d
„ſcendiſſe hæretici opinantur, neceſſe eſt om
„modo, aut continere id, quod extra eſt, co
„tineri autem Pleroma . . . . aut rurſum
„immenſum diſtare, & ſeparata eſſe ab in
„cem, id eſt, & Pleroma, & quod eſt ext
„illud. Si autem hoc dixerint, tertium qu
„eri

„erit, quod immenſum ſeparat Pleroma, & hoc „quod eſt extra illud, & hoc tertium continebit utraque, & erit majus & Pleromate, & „eo quod eſt extra illud . . . & in infinitum „de his, quae continentur, & de his, quæ con„tinent, incidet ſermo: ſi enim tertium hoc ini„tium habebit in ſuperiora, & finem in infe„riora, omnino neceſſitas eſt, & a lateribus „definiri illud, ſcilicet, vel inchoans, vel de„finens ad alia quædam; & illa rurſus, & alia, „quæ ſunt ſurſum, & quæ deorſum, ad alia „quædam habebunt initia, & hoc usque in in„finitum, ut nunquam ſtet eorum cogitatio in „uno Deo, ſed per occaſionem plus, quam eſt, „quærendi . . . excidat vero Deo.

5. *Tertio.* Hoc idem argumentum S. Irenæus urget contra Marcionem „continebuntur „enim duo Dei ejus ab immenſo intervallo, quod „ſeparat eos ad invicem . . . inchoantes, ad „invicem autem finientes: & illa ratione, „qua nituntur docere, ſupra fabricatorem cœli „& terræ eſſe aliquod Pleroma, aut Deum, „eadem ratione utens quisque adſtruet, ſuper „Pleroma alterum eſſe Pleroma, & ſuper illud „rurſus aliud, & ſuper Bythum aliud pelagus „Dei: & a lateribus autem ſimiliter eſſe, & „ſic in immenſum. . . Erit autem incertum, „utrumnam hæc ſint deorſum, quæ ſunt ſe„cundum nos, an hæc ipſa ſuperiora ſint . . . „& in immenſos mundos, & indeterminatos „deos excedere neceſſitas erit. *Ratio urgetur contra Marcionem.* n. 4.

6. *Quarto.* Deum unum eſſe probat ex abſurdis, quæ ex ejus pluralitate ſequuntur: *Probatur ex abſurdis,* n. 5.

„nam

„nam unusquisque Deus ſuis contentus erit
„& non curioſe aget de alienis: ſi quo minus
„injuſtus erit, & avarus, & ceſſans eſſe, quo
„Deus eſt. Et unaquæque conditio (*creatura*
„ſuum fabricatorem glorificabit, & ipſo ſuffi
„ciens (*contenta*) erit, & alterum non cogno
„ſcet: ſi quo minus apoſtata juſtiſſime ab omni
„bus judicata, digniſſimam concipiet pœnam.
„Deerit etiam unicuique eorum partem mini
„tiſſimam habenti, ad comparationem omnium
„reliquorum, & ſolvetur omnipotentis ap
„pellatio.

Caput II.

Ab Angelis, vel ab alio quovis, præter ſententiam omnium Patris fabricatum non eſſe mundum, ſed ab eodem Patre per Verbum conditum fuiſſe.

Si angeli præter voluntatem mundum feciſſent, eo majores eſſent. a. 1.

7. „Qui ab angelis dicunt mundum fabrica
„tum, vel ab alio mundi fabricatore
„præter ſententiam ejus, qui ſuper omnia Pa
„ter eſt; *Primo* quidem ex hoc ipſo peccant..
„Quaſi efficaciores ſint Angeli, quam Deus, au
„rurſus, quaſi ille negligens ſit, aut minor ex
„ſtens, aut nullam curam habens eorum, qua
„in propriis ipſius fiant, utrumnam male, a
„bene fiant, ut illud quidem diſſipet, & pro
„hibeat, alterum autem laudet: hoc autem n
„homini quidem ſolerti applicet quis, quant
„minus Deo?

Nec in alienis, nec in propriis ab Ange-

8. „Poſt deinde dicant nobis, utrumnum i
„his, quæ ab illo continentur, & in proprii
„ejus fabricata ſunt hæc, an in alienis, & ex
„tr

„tra eum poſitis? Si extra eum . . . includetur *lis mun-*
„primus Deus ab eo, qui extra eum eſt. . . . *dus condi*
„Si autem in illius propriis; valde vanum erit, *potuit.*
„præter ſententiam ejus in ejus propriis ab An- n. 2.
„gelis, & ipſis, qui ſunt in poteſtate ejus, aut
„ab alio quodam fabricatum eſſe mundum, aut
„quaſi non omnia proſpiciat ipſe, quæ ſunt in
„ſuis, aut non ſciat, quæ ab Angelis futura
„ſunt. Si autem eo volente & ſciente . . . n. 3.
„jam non Angeli vel mundi fabricator cauſæ
„erunt fabricationis illius, ſed voluntas Dei.
„Si enim mundi fabricator eſt, Angelos ipſe
„fecit, aut etiam cauſa creationis eorum ipſe
„fuit, & mundum ipſum videbitur feciſſe, qui
„cauſas fabricationis ejus præparavit.

9. Nequis autem putaret, S. Irenæum velle, *Deus nul-*
Deum per Angelos juxta allatum argumentum *lo inſtru-*
mundum creaſſe ſubdit „ſit fortaſſe hic ſermo *mento in-*
„ſuaſorius ſive ſeductorius apud eos, qui igno- *digens ſo-*
„rant Deum, (*verum creatorem*) & qui aſſimi- *lo verbo*
„lant eum hominibus inopibus, & his, qui *ſuo omnia*
„non poſſunt ſtatim aliquid ex parato fabricare, *condidit.* n. 4.
„ſed indigent multis organis ad eorum fabri-
„cationem; non autem veriſimilis in totum
„apud eos, qui ſciunt, quoniam nullius indi-
„gens omnium Deus verbo condidit omnia &
„fecit, neque angelis indigens adjutoribus ad
„ea, quæ fiunt, neque virtute aliqua valde in-
„feriori . . . Omnia autem, quæ ſunt, infati-
„gabili verbo fecit. Proprium enim eſt hoc n. 5.
„Dei ſupereminentiæ, non indigere aliis organis
„ad conditionem (*creationem*) eorum, quæ
„fiunt, & idoneum eſt, & ſufficiens ad forma-
„tio-

„tionem omnium proprium ejus verbum, quem
„admodum & Joannes Domini diſcipulus a
„de eo: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ip*
„*ſactum eſt nihil.* In omnibus autem eſt hi
„qui eſt ſecundum nos mundus. Et hic er
„a verbo ejus factus eſt, . . . Cui igitur mag
„credemus de mundi fabricatione, his ne, qu
„prædicti ſunt, hæreticis, ſic fatua & incon
„ſtantia garrientibus, an diſcipulis Domini, &
„fideli famulo Dei Moſi & Prophetæ? qui &
„primo Geneſin mundi enarravit dicens: *In*
„*principio Deus fecit cælum & terram*, & dein
„ceps reliqua omnia; ſed non dii, neque An
n. 6. „geli. Quoniam autem hic Deus eſt Pater
„D. N. Jeſu Chriſti, & ideo Paulus Apoſtolus
„dixit: *Unus Deus Pater, qui ſuper omnes, &*
„*per omnia, & in omnibus nobis* Eph. 4. v. 6. . . .
„Quale enim eſt, Prophetarum, & Domini, &
„Apoſtolorum relinquentes nos voces, attendere
„his nihil ſani dicentibus?

Caput III.

Valentinianorum Bythum, & Pleroma, & Marcionis Deum repugnare. Ab eodem factum eſſe mundum; a quo mente conceptus, nec fruſtum eſſe labis, & ignorantiæ.

Vacui Valentinianorum commentum exploditur. n. 1.

10. Quoniam Valentiniani docebant, *L.* 1 *c.* 4. Bythum & Pleroma extra ſe aliquid habere, quod vacuum & umbram vocabant, S. Irenæus ex hoc ipſo eorum Bythum & Pleroma eorum, ac Marcionis Deum implicantiam involvere, hoc dilemmate demonſtrat „Vacuum hoc, & informe, in quo fabricatum „eſt

„eſt hoc, quod eſt univerſum infra ſpirituale „Pleroma, aut ſciente Propatore, quæ in eo „futura erant, ex ſtudio Demiurgus reliquit, „an ignorante? & ſiquidem ignorante, jam „non omnium erit præſcius Deus: ſed ne qui„dem cauſa aſſignari poterit, propter quam lo„cum hunc temporibus tantis otioſum ſic reli„quit. Si autem præſcius eſt, & mente con„templatus eſt eam creationem, quæ in eo loco „futura eſſet, ipſe fecit eam, qui etiam præ„formavit eam in ſemetipſo.

Idem Deus mundum fecit, qui eum concepit. n. 2.

11. Conſequentiam hanc ſecundam S. Irenæus ita probat: „Simul enim ac mente cepit „Deus, & factum eſt hoc, quod mente conce„perat: nec enim poſſibile erat, alium quidem „mente concipere, alium vero facere, quæ ab „illo mente concepta fuerant. Sed aut æter„num mundum concepit Deus, aut tempora„lem. . . Sed ſiquidem æternum eum mente „concepit, & ſpiritualem & inviſibilem, talis „& factus fuiſſet. Si autem talem, qualis eſt, „& ipſe fecit eum talem, qui talem quidem „mente conceperat.„ Quià vero hæretici forte reſpondere potuiſſent, a ſupremo Patre rerum omnium ideam mente quidem conceptam fuiſſe, a Demiurgo vero ſtructuram ad effectum perductam; ſubſumens S. Irenæus reponit, non ergo Deo Patre indignam eſſe ſtructuram, cujus archetypon effinxit „aut, *inquit*, in præ„ſentia (*id eſt vidente & approbante Patre*) vo„luit (*Demiurgus aut Marcionis Deus*) eum ſe„cundum mentis conceptionem (*condere mun„dum, qualem Pater mente concepit*) compoſitum

Mundus non eſt ignorantiæ fructus.

„videlicet, & mutabilem, & tranſeuntem. S „vero ſit talis, qualem Pater deformavera „apud ſemetipſum, *ſequitur*, dignam eſſe Pa „tris fabricationem. Quod autem a Patre uni „verſorum mente conceptum eſt, & præforma „tum ſic, quemadmodum & factum eſt, labi „(*defectus*) eſſe dicere fructum, & ignorantia „prolationem (*l.* 1. *c.* 7.) magnæ blasphemia „eſt. Erit enim Pater omnium ſecundum ſuam „mentis conceptionem in pectore ſuo labis emiſ „ſiones, & ignorantiæ fructus generans: qua „enim mente conceperat, hæc & facta ſunt.

Caput IV.

Vacui, & labis hæreticorum abſurditas demonſtratur.

Vacuum hæreticorum refutatur. n. 1.

12. Ex dictis S. Irenæus concludit: „Cauſa „igitur quærenda eſt hujusmodi diſ „poſitionis Dei, ſed non fabricatio mundi alter „adſcribenda; & ante præparata omnia dicen „da ſunt a Deo, ut fierent, quemadmodum & „facta ſunt, ſed non umbra & vacuitas confin „genda eſt.„ Porro hoc vacuum magis hic ex plodit, dicens: „Cæterum unde vacuitas „quæretur: Utrum ab omnium Patre & prola „tore, & ipſe prolata, & eſt æqualis honori „& cognata reliquis Æonibus, forte & anti „quior ipſis? Si autem ab eodem emiſſa eſt „ſimilis eſt ei, qui emiſit, & his, cum quibu „emiſſa eſt. Neceſſe ergo erit Bythum, Sigen „& reliquos Æones vacuo eſſe ſimiles, & va „cuam ſubſtantiam habere. Si autem vacuum „non eſt emiſſum, a ſe natum eſt . . . & æqui

„paran

„parens in tempore Bytho omnium Patri, & „ſic ejusdem naturæ, & ejusdem honoris erit „ei, qui eſt omnium Patri.

13. „Si autem aporiati (*ad anguſtias redacti hæretici*) confiteantur continere omnia Patrem omnium, & extra Pleroma eſſe nihil, „& id, quod extra, & quod intus Pleroma, „non de locali quadam diſtantia, ſeu extenſio„ne accipiendum eſſe, ſed ratione agnitionis „& ignorantiæ„, adeo ut eſſe intra Pleroma nihil aliud ſit, quam in agnitione verſari, & extra Pleroma eſſe, ſit in ignorantia degere „in „Pleromate autem, facta a Demiurgo, aut ab „Angelis contineri ab inenarrabili magnitudine, „velut in circulo centrum, aut velut in tunica „maculam; primo quidem qualis Bythus erit „ſuſtinens in ſinu ſuo maculam fieri, & permit„tens in ſuis alterum quemdam condere, vel „proferre, præter ſuam mentem, quod quidem „indecibilitatem univerſo Pleromati allaturum „eſſet, cum poſſet ab initio abſcindere labem, „& eas, quæ a Demiurgo initium acceperunt, „emiſſiones neque in ignorantia, neque in paſ„ſione neque in labe conſtitutionem creationis „permittere accipere. . . Si enim paternum „eorum lumen tale opinantur, ut omnia adim„plere poſſit, quæ intra eum ſunt, & omnia „illuminare, quemadmodum vacuum, vel um„bra, in his quæ a Pleromate, & a paterno lu„mine continentur, poterat eſſe? oportet enim „eos locum oſtendere intra Propatorem, aut „intra Pleroma non illuminatum . . . in quo „aut Angeli, aut Demiurgus fecit, quæcun-

Bythi labe, eu defectus non admittendus.

n. 2.

n. 3.

„que voluit. . . Incuſationem quoque recipiet
„paternum ipſorum lumen, quaſi non poſſet
„ea, quæ intra ipſum ſunt, illuminare, & im-
„plere.

Caput V.

In iis, quæ continentur a Patre, mundum hunc ab aliis factum non eſſe.

Ab iis, quæ continentur, a Patre mundus fieri non potuit, alias ignorans eſſet. n. 1.

14. Sanctus Irenæus hucusque eos refutavit „qui dicunt extra Pleroma (*Ab Ange-„lis vel Demiurgo*) vel ſub bono Deo mundum „hunc factum eſſe. . . Adverſus eos autem, „qui dicunt in his, quæ continentur a Patre, ab „aliis quibusdam factum hunc mundum . . „& reliqua omnia, quæcunque creata ſunt, „accuſant (*tanquam mala & culpanda*) quia tem-„poralia ſunt„, hoc dilemma proponit. Quæ-cunque creata accuſant, quia temporalia ſunt. Igitur aut *æterno choica*, ſeu æterna ſimul & choica eſſe fateri debent, aut *inaccuſabilia*

„veritatis ſunt, ea quæ ſunt erroris. Si autem „non concedente, neque approbante Patre uni„verſorum facta ſunt hæc, potentior, & for„tior, & dominatior is, qui fecit in iis, quæ „propria illius ſunt, quæcunque ille non con„ceſſit. Si autem non approbans conceſſit Pa„ter, aut potens prohibere conceſſit propter „neceſſitatem quamdam, aut non potens. Sed „ſiquidem non poterat, invalidus & infirmus „eſt. Si autem potens, ſeductor, & hypocrita „& neceſſitatis ſervus, non conſentiens quidem, „concedens autem, quaſi conſentiat. Et ini„tio concedens emergere errorem, & creſcere „illum, in poſterioribus temporibus ſolvere il„lum conatur, quando jam multi male perie„runt propter labem.„ Quæ omnia Deum non decent. n. 4.

Caput VI.

Ab Angelis, aut a mundi fabricatore ſupremum Deum ignorari non potuiſſe.

15. Cum omnes fere hæretici libro priori recenſiti opinarentur, verum Deum, quem afferebant Patrem Jeſu Christi ante ejus Incarnationem omnibus ignotum fuiſſe, hunc errorem S. Irenæus refutat *Primo* „quia Deus „inviſibilis quidem poterat eis eſſe propter „eminentiam, ignotus autem nequaquam pro„pter providentiam. Etenim licet valde per „deſcenſionem multum ſeparati eſſent ab eo, „quomodo (*hæretici*) dicunt, ſed tamen do„minio in omnes extenſo oportuit cognoſcere „dominantem ipſorum, & hoc ipſum ſcire, *Verum Deum ante Incarnationem ignotum non fuiſſe probatur.* n. 1.

„quoniam qui creavit eos, eſt Dominus omnium. „Inviſibile enim ejus cum ſit potens, magnam „mentis intuitionem, & ſenſibilitatem omnibus „præſtat potentiſſimæ, & omnipotentis eminen- „tiæ. Unde etiamſi *nemo cognoſcit Patrem*, „*niſi Filius, neque Filium, niſi Pater, & quibus* „*Filius revelaverit.* Matth. 11. v. 27. Tamen „hoc ipſum omnia cognoſcunt, quando ratio „mentibus infixa moveat ea, & revelet eis, „quoniam eſt unus Deus, omnium Dominus. *Vid. infra l. 4. c. 6.*

Dei invocatione dæmones expelluntur.

16. *Secundo* dictum errorem ex eo refellit, quia „ante adventum Domini noſtri ſalvabantur „homines, & a ſpiritibus nequiſſimis, & a dæ- „moniis univerſis, & ab apoſtaſia (*poteſtate*
n. 2. „*tenebrarum*) univerſa; non quaſi vidiſſent eum „terreni ſpiritus aut dæmones, ſed cum ſcirent, „quoniam eſt, qui eſt ſuper omnia, Deus, cujus „& invocationem tremebant, & tremit univer- „ſa creatura, & Principatus, & Potentia, „& omnis ſubjecta virtus„ id quod ex eo illuſtrat, quod gentes etiam remotiſſimæ Imperatorem nunquam a ſe viſum ob ejus dominium revereantur: unde nec Deus non viſus ante Salvatoris adventum ignotus fuit. „Et propter „hoc Judæi usque nunc hac ipſa (*altiſſimi & „omnipotentis Dei*) adfatione (*invocatione*) „dæmones effugant, quoniam omnia timent in- „vocationem ejus, qui fecit ea.„ Id quod de Judæis ante adventum Chriſti intelligendum eſt.
n. 3. Atque ex his demum infert S. Irenæus, eandem Dei omnipotentiam, ſupremumque dominium neque Angelis, neque Demiurgo hæreticorum ignota eſſe potuiſſe.

CAPUT

Caput VII.

Res creatas imagines non eſſe Æonum, qui ſurſum ſunt intra Pleroma.

Si res creatæ Æonum eſſent imagines, ſemper perſeverarent.

n. 1.

17. Ulterius S. Irenæus contra hæreticos probat variis argumentis, res creatas Æonum in Pleromate exiſtentium imagines eſſe non poſſe: nam *Primo* „ſi in honorem eorum, „quæ ſurſum ſunt (*intra Pleroma*) facta ſunt „hæc ſecundum illorum imaginem a Salvatore, „ſemper ea oportet perſeverare, ut & ſemper „ſint in honore, quæ ſunt honorata, (*a Sal*„*vatore*) ſi autem tranſeunt, quæ utilitas hu„jus breviſſimi temporis honoris, qui aliquan„do quidem non fuit, rurſus autem non erit? „Vanæ igitur gloriæ magis erit appetitor Salva„*tor*, quam honorans, quæ ſurſum ſunt, ar„guitur a nobis. Quis enim honor eſt æterno„rum eorum, quæ ſemper ſunt, ea quæ ſunt „temporalia, eorum quæ ſtant, ea quæ præ„tereunt; incorruptibilia, corruptibilia? quan„doquidem & apud homines, qui ſunt tempo„rales, nulla gratia eſt ejus honoris, qui cele„riter præterit, ſed ejus, qui in plurimum, quan„tum poteſt, perſeverat.

Unigenitus & Salvator ignari forent.

18. *Secundo* idem probat, ſi enim ad imaginem Unigeniti factus eſt Demiurgus ignarus, neceſſe eſt, vel Unigenitum ipſum ignarum eſſe, „vel Salvatoris erit incuſatio, qui diſſimilem „emiſit imaginem, quaſi reprobabilis artifex... „Si autem ſimilis eſt, eadem ignorantia inve„nietur circa Nun Propatoris ipſorum, hoc eſt, „Monogenem, & ignorabit quidem ſemetipſum

„Nus Patris: ignorabit autem & Patrem, igno-
„rabit autem & ea, quæ ab eo facta ſunt.

Æones infiniti eſſe deberent. n. 3.

19. *Tertio.* Si res creatæ ſunt Æonum imagines, & ſimilitudines, infinitos propemodum Æones eſſe neceſſe foret. „Quoniam enim Pleroma 30. Æones ſunt. . . Quomodo ea, quæ tam multæ ſunt conditionis, & contrariis ſubſiſtentia, & repugnantia invicem . . . imagines & ſimilitudines eſſe poſſunt 30. Æonum Pleromatis, ſiquidem unius naturæ ex æquali & ſimili exiſtant, & nullam habeant differentiam? Oportebat autem bonorum & malorum hominum, & Æonum ipſorum oſtendere tales differentias. . . Adhuc autem, quoniam in mundo altera ſunt manſueta, altera fera . . . aquatilia, volatilia, . . . ſimiliter & Æonas oſtendere debent tales habere affectiones, ſiquidem hæc illorum imagines ſunt. *Et ignis autem æternus, quem præparavit Pater diabolo, & Angelis ejus*, Matth. 25. v. 41., cujus eo-

[redacted]

„Pleromatis Angelorum contrarias invicem de„bent oſtendere, quemadmodum & ſubjacen„tes imagines contrariæ naturæ invicem ſunt. „Deinde cum ſint multi & innumerabiles circa„factorem Angeli *Dan*, 7. *v.* 10., „ hi ſoli plusquam ſufficient ad exprimendam Pleromatis Angelorum imaginem, ac proinde eadem redibit difficultas, quomodo tot & tam diverſæ res ad imaginem Pleromatis factæ dici poſſint: neque enim 30. Æones adæquare poſſunt tam multiformem rerum creatarum varietatem, quæ ex Enthymeſi paſſi Æonis ortum accepiſſe dicuntur.

21. *Quinto.* „Adhuc etiam ſi ſecundum ſi„militudinem hæc illorum facta ſunt, illa rur„ſus ad quorum ſimilitudinem erunt facta? Si „enim mundi fabricator non a ſemetipſo fecit „hæc, ſed quemadmodum nullius momenti ar„tifex, & quaſi primum diſcens puer de alie„nis archetypis tranſtulit, Bythus ipſorum un„de habuit ſpecies ejus, quam primum emiſit, „diſpoſitionis? Conſequens eſt igitur, illum ab „altero quodam, qui ſuper eum eſt, exemplum „accepiſſe, & illum rurſus ab altero, & ni„hilominus in immenſum excidit ſermo de ima„ginibus, quemadmodum & de diis, ſi non fi„xerimus ſenſum in unum artificem, ut in unum „Deum, qui a ſemetipſo fecit ea, quæ facta „ſunt. *Sequeretur proceſſus in infinitum, n. 5.*

22. *Sexto.* „Ea, quæ ſunt corruptibilia, & „terrena, & compoſita, & prætereuntia, ſpi„ritualium imagines eſſe non poſſunt, niſi & „ipſa compoſita, & in circumſcriptione, & in *Corruptibilia non ſunt imagines ſpiritualium.*

„figuratione dicantur eſſe, & non jam ſpiritua„lia, & effuſa, & locupletia, & incomprehen„ſibilia: neceſſe eſt enim, ea in figuratione „eſſe, & circumſcriptione, ut ſint imagines „veræ, & abſolutum eſt, ea non eſſe ſpiritalia. „Si autem illa ſpiritalia, & effuſa, & incom„prehenſibilia dicunt, quomodo poſſunt, quæ „ſunt in figura, & in circumſcriptione, ima„gines illorum eſſe, qui ſunt ſine figuratione „& incomprehenſibiles?

Nec ſecundum ordinem emiſſionis Æonum imagines ſunt. n. 7.

23. *Septimo.* „Si autem non ſecundum figu„rationem, nec ſecundum formationem, ſed „ſecundum numerum & ordinem emiſſionis „imagines ea dicent eſſe: primo quidem non „eſſent imagines dicenda hæc & ſimilitudines „eorum, qui ſurſum ſunt Æonum: quæ enim nec „habitum, nec figuram illorum habent, quem„admodum imagines ſunt eorum? Poſt deinde „& numeros & emiſſiones ſuperiorum Æonum „eosdem & ſimiles ad eos, qui ſunt creationis „adaptent. Nunc autem 30. oſtendentes Æo„nes, & tantam multitudinem *rerum creatarum* „imagines eorum, quæ ſunt triginta, dicentes „juſte ut inſenſati arguentur a nobis.

Caput VIII.

Quam abhorreat a veroſimili, res creatas eſſe umbram pleromatis.

Non ſunt umbra Pleromatis creata, cum hoc

24. Res creatas etiam Pleromatis umbram non eſſe, S. Irenæus probat *primo*: „quia ut ſecundum hoc imagines ſint, neceſſe „erit, & corpora ipſa ea, quæ ſunt ſurſum, „conti-

„confiteri: ea enim, quæ ſurſum ſunt, corpora *non ſit*
„umbram faciunt, non autem jam ſpiritalia, *corpus.*
„quandoque nulli obſcurare (*caliginem offunde-* *n. 1.*
„*re*) poſſunt. Si autem & demus illi hoc...
„tamen cum illa ſint æterna, etiam ea, quæ
„ex ipſis efficitur umbra, ſempiterna perſeve-
„rat... Si autem hæc tranſeunt, & illa ne-
„ceſſe eſt, quorum hæc ſunt umbra, tranſire.

25. „Si autem... dicent, eam umbram *Nec ex ſe-*
„eſſe, quod multo ab illis ſeparata ſint: pater- *paratione*
„ni luminis ipſorum puſillitatem & infirmita- *creatorum*
„tem accuſabunt, quaſi non attingat usque ad *ea umbra*
„hæc... In caliginem enim convertetur, & *dici poſ-*
„obcæcabitur paternum lumen eorum, & de- *ſunt.*
„ficiet in his, quæ ſunt, vacuitatis locis, cum *n. 2.*
„minime poſſit adimplere omnia.„ Ex quibus *n. 3.*
& prædictis omnibus S. Irenæus concludit, *Deus loco*
„extra primum Patrem, qui ſuper omnia eſt *non cir-*
„Deus, aut Pleroma aliquid eſſe non poteſt, *cumſcri-*
„in quod Enthymeſin paſſi Æonis deſcendiſſe *bitur.*
„dicunt, ut non definiatur, & circumſcribatur
„ab eo, qui eſt extra, & contineatur Pleroma,
„vel primus Deus.

Caput IX.

Unum eſſe mundi conditorem Deum Patrem, veteresque omnes in hac cum traditione Eccleſia conſentire.

26. Unum porro eſſe mundi conditorem Deum *Unus eſt*
Patrem, S. Irenæus in conſequentibus *mundi*
probaturum ſe aſſerit, pro nunc probat „ex *creator*
„omnibus hominibus conſentientibus, veteri- *Deus.*
„bus *n. 1.*

„bus quidem a primoplaſti traditione hanc ſu
„delam cuſtodientibus, & unum Deum fabri
„torem cœli & terræ hymnizantibus, reliq
„autem poſt eos a Prophetis Dei, hujus
„commemorationem accipientibus; Ethni
„vero ab ipſa creatione diſcentibus. Ipſa en
„creatio oſtendit eum, qui condidit eam;
„ipſa factura ſuggerit eum, qui fecit eam;
„mundus manifeſtat eum, qui ſe diſpoſu
„Eccleſia autem omnis per univerſum orb
Hæretici Ethnicis pejores. „hanc accepit ab Apoſtolis traditionem. . .
„qui dicunt ſemetipſos perfectos, & univerſ
„rum habere agnitionem, (*hæretici*) Ethnic
„pejores, & magis blasphemi ſenſu etiam ad
„verſus ſuum factorem inveniuntur.

Caput X.

Quam male ab hæreticis explicentur ſcripturæ. Omnia ex nihilo, non ex ſubjacenti materia creavit Deus.

Parabolæ male ab hæreticis applicantur. 27. „Perquam itaque irrationale eſt, præ
„termittentes eum, qui vere eſ
„Deus, & qui ab omnibus habet teſtimonium
„quærere, ſi eſt ſuper eum is, qui non eſt, &
n, 1. „qui a nemine unquam annuntiatus eſt . .
„Quia autem parabolas (*de ove errante &c. l. 1.*
„quæ quæruntur, & ipſæ quomodo dictæ ſint
„male ad eum, qui adinventus eſt ab ipſis
„transfigurantes, alium nunc, qui ante num
„quam quæſitus eſt, generant, manifeſtum
„eſt. . . & alterum Deum fabricaverunt . .
Ambigua, & obſcura quomo- „Omnis autem quæſtio non per aliud, quo
„quæritur, habebit reſolutionem, nec ambigui
„ta

„tas per aliam ambiguitatem ſolvetur apud eos, „qui ſenſum habent; aut ænigma per aliud „majus ænigma; ſed ea quæ ſunt talia, ex ma„nifeſtis, & conſonantibus, & claris accipiunt abſolutiones.

do expli-canda.

28. „Hi autem quærentes exſolvere ſcri„pturas, & parabolas, alteram majorem & im„piam quæſtionem introducunt; ſiquidem ſu„per mundi fabricatorem Deus alius ſit Deus, „non exſolventes quæſtiones (unde enim?) „ſed minori quæſtioni magnam quæſtionem „adnectentes, & nodum inſolubilem inferen„tes. . . Et ut putentur poſſe enarrare, unde „ſubſtantia materiæ, non credentes, quoniam „Deus ex his quæ non erant, quemadmodum „voluit, ea quæ facta ſunt, ut eſſent, omnia „fecit, ſola ſua voluntate, ac potentia, loco „ſubſtantiæ, (*materiæ*) uſus.

Male ob-ſcura S. Scriptu-ræ hære-tici expli-cant. n. 2.

Omnia ex nihilo Deus fe-cit.

29. „Quod autem dicunt ex lachrymis Acha„moth humectatam prodiiſſe ſubſtantiam &c. „*l.* 1. *c.* 4. *n.* 2. Quomodo hæc non digna irriſio„ne, & vere ridicula? qui non credunt qui„dem, quoniam ipſam materiam, cum ſit po„tens & dives in omnibus Deus, creavit, ne„ſcientes, quantum poteſt ſpiritalis & divina „ſubſtantia . . . non quærentes, unde matri „ipſorum lachrymæ tantæ, aut ſudores, aut „triſtitiæ, aut reliqua materiæ emiſſio. Attri„buere enim ſubſtantiam eorum, quæ facta „ſunt, virtuti & voluntati, qui eſt omnium Deus, „& credibile & acceptabile & conſtans. . . . „Quoniam homines quidem de nihilo non poſ„ſunt aliquid facere, ſed de materia ſubjacenti: „Deus autem, quam homines, hoc primo mel„lior,

De primo rerum or-tu vana ſententia. n. 3.

Deus non ex mate-ria creat. n. 4.

„autem & Homo & Eccleſia, & univerſa re
„liquorum Æonum conjugationis emiſſio un
„ta eſſe debet, & ſemper coexiſtere alteru
„alteri.

Sophia ſine permixtione nil generavit. n. 3.

33. *Tertio.* Probat, Sophiam ſine permi:
tione conjugis quidquam pati aut generare nc
potuiſſe. „Si enim Bythus adunatus eſt cu
„Sige, & Nus cum Alethia, & Logos cu
„Zoe, & reliqui deinceps, quemadmodum p
„terat Sophia ſine conjugis perplexione pa
„aliquid, vel generare? Si autem hæc ſine il
„paſſa eſt, neceſſe eſt, & reliquas conjugati
„nes abſceſſionem & ſeparationem a ſemetipſ
„accipere, quod eſt impoſſibile, ſicut prædix
„mus. Impoſſibile eſt ergo, & Sophiam pa
„ſam eſſe ſine Theleto, & ſoluta eſt ipſorur
„rurſus omnis argumentatio.

Conjugationes non ſunt disjunctæ. n. 4.

34. *Quarto.* Conjugationes ab hæretici
confictæ ab invicem disjunctæ eſſe non poſſunt
„quemadmodum enim ſeparabunt Propatorer
„ab Ennoea ejus, aut Nun ab Alethia, aut Lo
„gem a Zoe, & reliquos ſimiliter? Quemad
„modum autem & ipſi ad unitatem recurrer
„dicunt, & omnes unum eſſe, ſi hæ intra Ple
„roma conjugationes unitatem non cuſtodiun
„ſed diſtantes ſunt ad invicem, in tantum, u
„& patiantur, & generent ſine alterius com
„plexu, quemadmodum gallinæ ſine capo
„nibus.

Logos, & Sige ſimul eſſe non poſſunt.

35. *Quinto.* Logos etiam & Sige ſimul eſſ
non poſſunt. „Hæc enim inconſumptibili
(*incompoſſibilia ſunt, ſcilicet ſermo, & ſilentium*
„quem

„quemadmodum lumen & tenebræ nequaquam „in eodem erunt: ſic ubi eſt Sige (*ſilentium*) „non erit Logos (*ſermo*) . . . ſi autem En„diatheton (*internum*) Logon dixerint, En„diathetos erit & Sige, & nihilominus ſolvetur „ab Endiatheto Logo. Quoniam autem non „eſt Endiathetos, ipſa hæc ordinatio ipſorum „emiſſiones ſignificat (*ſeu neuter emiſſus dici pot„eſt*). Jam igitur non dicant, primam & prin„cipalem ogdoadem ex Logo & Sige conſtare, „ſed aut Sigen, aut Logon refutent, & ſoluta „eſt illorum prima, & principalis ogdoas: ſi enim „unitas conjugationes dixerint, ſoluta eſt eo„rum univerſa argumentatio. *Prima ogdoas everſa.* *n.* 6.

36. *Sexto.* „Secundum autem id, quod „plus eſt, rurſus ſolvitur triacontas ipſorum ſic.„ Quia Horos, Salvator, Chriſtus, & Spiritus S. „in Æonum numero cenſeri debent. „Quam „enim edicere poſſunt juſtam cauſam, ob quam „(*eos*) non annumerant cum reliquis Æoni„bus? . . . Utrum quaſi ſint iſti infimiores illo„rum, & ideo indignos eſſe Æonum appel„latione & numero; aut quaſi meliores ſint & „præſtantiores? Sed infimi quidem quomodo „ſient, qui etiam in fixionem & emendationem „reliquorum emiſſi ſunt? meliores autem rur„ſus prima & principali tetrade eſſe non poſ„ſunt, a qua & emiſſi ſunt, & illa enim enu„meratur in prædictum numerum. Oportue„rat autem & iſtos annumerari in Pleromate „Æonum, aut & ab illis Æonibus honorem „hujusmodi appellationis auferri. Cum ergo „ſit ſoluta illorum triacontas, & ſecundum id, *Triacontas redundat.* *n.* 7. *n.* 8.

„quod minus, & ſecundum id, quod plus eſt... „Inſtabilis igitur ea, quæ eſt de ogdoade ipſo„rum, & de duodecade fabula. Quærant „igitur jam alias cauſas oſtendere, quare 30. „annorum Dominus ad Baptiſmum venerit, & „duodecadis Apoſtolorum, & ejus, quæ eſt „ſanguinis profluvium paſſa, & reliquorum, „quæcunque vane laborantes delirant.

Caput XIII.

Primum ordinem emiſſionis hæreticorum nulla ratione defendi poſſe.

37. Numero Æonum exploſo, ad refutandum primum ordinem emiſſionis eorum pergit, & *primo* demonſtrat, e Bytho & Ennœa Nun & Alethiam emitti non poſſe. „Nus „enim eſt, quod ipſum eſt principale,& ſummum, „& velut principium, & fons univerſi ſenſus... „Ennoia vero & Enthymeſis, & talia (*aliæ* „*mentis cogitantis actiones ſeu motiones*) non

mentis actionum S. Irenæus oſtendit. „Prima *Ordo*
„enim motio ejus de aliquo Ennoia (*perceptio* *mentis*
„*levior*) appellatur: perſeverans autem & auctæ, *actionum.*
„& univerſam apprehendens animam, *n. 2.*
„Enthymeſis (*perceptio intenſior*) vocatur: hæc „autem Enthymeſis multum temporis faciens in „eodem, & velut probata ſenſatio (*ſenſus inti-*„*mus, ſeu conſcientia perceptionis*) nominatur. „Hæc autem ſenſatio in multum dilatata conſi-„lium facta eſt (*id eſt, Judicium ex collatis plu-*„*ribus ideis prolatum*) augmentum autem, & „motus in multum dilatatus conſilii cogitationis „examinatio; (*id eſt, illatio unius Judicii ex* „*alio, argumentatio*) quæ etiam in mente per-„ſeverans Verbum (*mentis internum*) rectiſſi-„me appellabitur, ex quo emiſſibile emittitur „Verbum (*ſeu ſermo externus*). Unum autem, „& idem ſunt omnia, quæ prædicta ſunt, a „Noo initium accipientia, & ſecundum aug-„mentum aſſumentia appellationes, quemad-„modum idem corpus humanum novellum, vi-„rile, & ſenile ſecundum augmentum dicitur. „. . . De quo enim quis contemplatur, de „eo cogitat; & de quo cogitat, de hoc & ſa-„pit; de quo autem & ſapit, de hoc & conſi-„liatur, & quod conſiliatur, hoc & animo „tractat, & quod animo tractat, hoc & loqui-„tur. Hæc autem omnia Nus gubernat, cum „ſit ipſe inviſibilis, & a ſemetipſo per ea, quæ „prædicta ſunt, ſicut per radium emittens Ver-„bum: ſed (*ergo*) non ipſe ab alio emittitur.

38. *Secundo* prædictum argumentum, quod *Deus affe-*
ex humana cognitione deſumpſit S. Irenæus, *ctiones hu-*
magis urget ex Divina, cui humanæ affectiones, *manas non* *habet.* *n. 3.*

nes,,& paſſiones, & intentiones mentis ad
ſcribi non poſſunt. „Et non ſic cogitation
„ejus, quomodo cogitationes hominum. Mu
„tum enim diſtat omnium Pater ab his, qu
„proveniunt hominibus, affectionibus, & paſſi
„nibus, & ſimplex, & incompoſitus, & ſimil
Summa Dei ſimplicitas. „membrius (*ſibimet æqualis*) & totus ipſe ſib
„met ſimilis, & æqualis eſt; totus cum
„ſenſus (*mens*) & totus ſpiritus, & totus ſe
„ſuabilitas, (*cogitatio*) & totus Ennœa,
„totus ratio, & totus auditus, & totus oc
„lus, & totus lumen, & totus fons omniu
n. 4. „bonorum. . . Si igitur & in hominibus ip
„quidem ſenſus (*mens*) non emittitur; „ hæ
que proprias actiones, affectionesque ſic ext
rius velut emittendo prodat, ut neque mens
neque mentis actiones a vivente homine ſepa
rentur, multo magis Dei, qui totus mens eſt
mens emittetur, ejusque mentis actiones div
ſæ, ac ſeparatæ ab eo emittentur, ne Deus
Deo ſeparetur, & quaſi ab alio aliud emittatu

Nil oſtendi poteſt, in quod mens emiſſa ſit. 39. *Tertio* oſtendit ulterius emiſſiones, pr
ductiones, & projectiones, quas l. 1. c. 1. d
ſcripſit, Deo neutiqam convenire poſſe, cu
n. 5. partitionibus non ſubjaceat, nec Logon, ſ
Verbum emittat, quod a ſe divulſione quada
naturæ ſeparetur. „Nam quo, & unde em
„ſus eſt? (*Nus*, *ſeu mens*) quod enim
„aliquo emittitur, in aliquod ſubjectum em
„titur. Quid autem ſubjacebit antiquius, qua
„ſenſus Dei, in quod emiſſum dicunt eum
„Quantus autem & erat locus, ut ſuſcipere
„& caperet Dei ſenſum? (*mentem*) ſi aute
„velut a ſole radium emiſſum dicant, ſicut ſu

„l

„jacet aer hic (*radii*) ſuſceptor, (*radium ſuſcipiens*) & proinde antiquior erit, quam ipſe „radius, ſic & illic (*neceſſe eſt*) oſtendant ali„quid, in quo emiſſus eſt ſenſus Dei, capabile „ejus, & antiquius. . . Si autem non extra „Patrem emiſſum dicant, quomodo emiſſus „eſt? emiſſo enim eſt ejus, quod emittitur, „extra emittentem manifeſtatio. Deinde hoc „emiſſo & Logos erit intra Patrem, & reli„quæ Logi emiſſiones; jam igitur non ignora„bunt Patrem, cum intra eum ſint. . . . „Sed & impaſſibiles omnes perſeverabunt, cum „ſint in paternis viſceribus. . . . Adhuc etiam n. 6. „& vacuum eſſe eum confitebuntur, aut omne, „quod intra eum eſt, omnes ſimiliter partici„pabunt de Patre; . . . Et ſic illic ignorantia „non erit; ſolventur igitur ipſorum deminoratio„nis opera, & materiæ emiſſio, & reliqua „mundi fabricatio, quæ ex paſſione, & igno„rantia volunt ſubſtantiam habuiſſe. Si autem „vacuum illum confitebuntur, in maximam in„cidentes blaſphemiam denegabunt id, quod „eſt ſpiritale ejus. . . . Quod nequidem ea, „quæ intra eum ſunt, adimplere poteſt.

40. *Quarto:* A Nu Logon emiſſum eſſe, dici non poteſt, nam „in eo, qui ſit ſuper omnes „Deus, totus Nus, & totus Logos cum ſit, „& nec aliud antiquius, nec poſterius, nec „aliud alterius habente in ſe, ſed toto æquali, „& ſimili, & uno perſeverante, jam non talis „hujus ordinationis ſequitur emiſſio.

A No Logos non emiſſus, n. 8.

41. *Quinto.* Emiſſio etiam Zoe præpoſtero ordine collocatur; „quam oportebat omnibus „præ-

Zoe emiſſio falſa. n. 9.

„præponere, quoniam Deus vita eſt, & incor„ruptela, & veritas. Et non ſecundum de„ſcenſionem (*emiſſionem*) appellatione enim „Dei coobaudientur (*ſimul intelligentur*) ſen„ſus, & verbum, & vita, & incorruptela, & „veritas, & ſapientia, & omnia talia. Et ne„que ſenſum (*mentem*) vita antiquiorem al„quis poteſt dicere, ipſe enim ſenſus vita eſt; „nec vitam poſteriorem a ſenſu, ut non fiat al„quando ſine vita is, qui eſt omnium ſenſus „id eſt, Deus: ſi autem dixerint, in Patre qui„dem fuiſſe vitam, ſexto autem loco prolatam „ut vivat Verbum; multo ante eam quidem „oportebat, quarto loco emitti, ut vivat Nus „& etiam adhuc ante hunc cum Bytho, ut vi„vat Bythus ipſorum. Cum Propatore enim „ipſorum annumerare quidem Sigen, & hanc „conjugem ei donare, non connumerare au„tem Zoen, quomodo non ſuper omnem eſ „inſipientiam?

Emiſſio hominis. n. 10.

42. *Sexto.* „De ſecunda autem emiſſione „hominis, & Eccleſiæ ipſi Patres eorum, Gno„ſtici, pugnant adverſus invicem . . . aptabi„le eſſe magis emiſſioni dicentes, uti veriſimi„le, ex homine Verbum, ſed non ex Verbo „hominem emiſſum, & eſſe hominem Verbo „anteriorem, & hunc eſſe, qui eſt ſuper om„nia Deus. „ Ubi ex ipſa pugna hæreticorum inter ſe S. Irenæus eos refellit.

Ca

Caput XIV.

Valentinum, & Sequaces a gentilibus doctrinæ ſuæ principia mutatis tantum nominibus accepiſſe.

43. Valentinianos ex gentilium doctrina errores ſuos non ſolum hauſiſſe, ſed & illis pejus erraſſe oſtendit S. Irenæus, nam „multo veriſimilius, & gratius de univerſorum geneſi dixit unus de veteribus Comicis „Antiphanes in Theogonia. Ille enim de nocte, „& ſilentio Chaos emiſſum dicit, dehinc de „nocte, & Chao cupidinem, & ex hoc lumen, „dehinc reliquam ſecundum eum primam deorum geneſin. Poſt quos rurſus ſecundum deorum generationem inducit, & mundi fabricatorem: dehinc de ſecundis diis narrat hominum plasmationem. Valentini demutantes nomina pro nocte, & ſilentio Bythum, „& Sigen, pro Chao Nun, pro cupidine Verbum attraxerunt, ac pro primis, & maximis „diis Æonas formaverunt; & pro ſecundis diis „eam, quæ eſt extra Pleroma, matris ipſorum enarrant diſpoſitionem, ſecundam ogdoadem vocantes eam, ex qua mundi fabricationem, & plasmationem hominum ſimiliter, „atque ille (*Antiphanes*) annuntiant.

Gentilium principia veriſimiliora, quam Valentini. n. 1.

Antiphanis ſyſtema.

44. „Et non ſolum, quæ apud Comicos „poſita ſunt. . . . Sed etiam apud omnes, qui „Deum ignorant, & qui dicuntur Philoſophi, „ſunt dicta, congregant, & quaſi centonem „conſarciunt. . . . Thales quidem Mileſius „univerſorum generationem, & initium aquam „dixit eſſe: idem autem eſt dicere aquam, &

Ex Philoſophis ſua depromunt. n. 2.

„Bythum. Homerus oceanum deorum gene-
„ſin, & matrem Thetin dogmatizavit: qua
„quidem hi in Bythum, & Sigen tranſtule-
„runt. Anaximander autem hoc, quod im-
„menſum eſt, omnium initium ſubjecit, ſemi-
„naliter habens in ſemetipſo omnium geneſin,
„ex quo immenſos mundos conſtare ait: & hoc
„autem in Bythum, & in Æonas ipſorum
„transfiguraverunt. Anaxagoras autem, qui
„& Atheus cognominatus eſt, dogmatizavit
„facta animalia decidentibus e cœlo in terram
„ſeminibus, quod & hi ipſi in matris ſuæ tran-
„ſtulerunt ſemina, & eſſe hoc ſemen ſeipſos.

Unde umbra, & vacuum. n. 3.

45. „Umbram autem & vacuum ipſorum a
„Democrito, & Epicuro ſumentes ſibimetipſis
„aptaverunt, cum illi primum multum ſermo-
„nem fecerint de vacuo, & de atomis, quo-
„rum alterum quid eſſe vocaverunt, alterum
„vero, quod non eſt, appellaverunt. Sic &
„Valentiniani, quæ ſunt intra Pleroma, vo-
„cant, quemadmodum illi, atomos; non eſſe
„autem hæc, quæ ſunt extra Pleroma, quem-
„admodum illi, vacuum. Semetipſos ergo in
„hoc mundo, cum ſint extra Pleroma, in lo-
„cum, qui non eſt, deputaverunt. Quod au-

Unde rerum ideas hauſerint.

„tem dicunt imagines eſſe hæc eorum, quæ
„ſunt, rurſus manifeſtiſſime Democriti, & Pla-
„tonis ſententiam ediſſerunt. Democritus
„enim primus ait, multas, & varias ab univer-
„ſitate figuras expreſſas deſcendiſſe in hunc
„mundum. Plato vero rurſus materiam dicit,
„& exemplum (*ideam*) & Deum: quos iſti
„ſequentes ideas illius, & exemplum ima-
„gi-

„gines eorum, quæ ſunt ſurſum, vocave-
„runt.

46. „Ex hoc autem, quod ex ſubjecta ma-
„teria dicunt fabricatorem feciſſe mundum, &
„Anaxagoras, & Empedocles, & Plato primi
„ante hos dixerunt. . . . Quod autem ex ne-
„ceſſitate unumquodque ſit, & hujus neceſſi-
„tatis ſervum eſſe Deum, ita ut non poſſit mor-
„tali immortalitatem addere. . . . Et hi, qui
„ex porticu Stoici appellantur, & univerſi,
„quotquot Deum ignorant, Poetæ, & Con-
„ſcriptores affirmant.

Unde materiam, & neceſſitatem ſumpſerint. n. 4.

47. „Quod autem Salvatorem ex omnibus
„factum eſſe Æonibus dicant, omnibus in eum
„deponentibus velut florem ſuum, non extra
„Heſiodi Pandoram aliquid afferunt. . . Ipſam
„autem eduliorum, & reliquarum operationum
„indifferentem ſententiam, & quod putent, a
„nulla re in totum poſſe coinquinari propter
„generoſitatem (*ſeu progeniem ſuam ab Angelis*)
„licet quodcunque manducent, & operentur,
„a Cynicis poſſederunt, cum ſint cum eis ejus-
„dem teſtamenti (*ſeu ſocietatis*).

Unde Salvatorem ex Pandora ſumpſerint. n. 5. *Effrænam licentiam ex Cynicis ſumunt.*

48. „Quod autem velint in numeros trans-
„ferre univerſum hoc, a Pythagoricis accepe-
„runt. Primum enim hi initium omnium nu-
„meros ſubſtituerunt, & initium eorum parem,
„& imparem (*id eſt, omnium principium eſſe bi-
„narium numerum, qui par eſt, ſeu materiam; &
„imparem ſcilicet unitatem, ſeu formam*) ex qui-
„bus & ea, quæ ſenſibilia, & inſenſata ſunt,
„ſubjecerunt. (*conſtituta ſunt.*) Et altera qui-
„dem ſubſtitutionis initia (*materialia principia*)

A Pythagoricis numeros acceperunt. n. 6.

 „eſſe;

„eſſe; altera autem ſenſationis, & ſubſtantiæ
„(*principia formalia*) ex quibus primis omn
„perfecta dicunt, quemadmodum ſtatuam
„æramento, & formatione. Hoc autem ii hi
„qui ſunt extra Pleroma, aptaverunt. Sen
„tionis autem initia dixerunt, (*Pythagoric*
„in quem ſenſus intelligens eſt ejus, quod p
„mum aſſumptum eſt, quærit, quoadusque
„fatigata ad unum, & indiviſibile concurra
(*id eſt, quia mens in cognitione materiæ tanqu*
vagæ, & indeterminatæ non quieſcit, donec
formam determinantem deveniat.) Eodem mo
Pythagoricorum „Hen, id eſt, unum, ex h
„autem dyaden, & tetraden, & pentade
„& reliquorum multifariam generationem
„verbum de Pleromate ſuo, & Bytho dicun
„unde etiam & eas, quæ ſunt de uno, conj
„gationes nituntur introducere.

Ex dictis hæretici refutantur. n. 7.

49. Ex his ita argumentatur S. Irenæ
contra hæreticos; „Vel præfati Ethnici Phil
ſophi cognoverunt veritatem, aut non. cogn
„verunt? Et ſiquidem cognoverunt, ſuperfl
„eſt Salvatoris in hunc mundum deſcenſio:
„quid enim deſcendebat? numquid ut ea
„quæ cognoſcebatur veritas, in cognitionem
„duceret his, qui cognoſcunt eam, homi
„bus? Si autem non cognoverunt: quem
„modum eadem cum his, qui veritatem n
„cognoſcebant, dicentes, ſolos vosmetip
„eam, quæ eſt ſuper omnia cognitio, hab
„gloriamini, quam etiam, qui ignorant Deu
„habent? . . . Si autem impudenter agen
„ſuper hæc dicent, homines quidem non c

„noviſſe veritatem, matrem autem ipſorum, „vel ſemen paternale per tales homines, quemadmodum & per Prophetas enuntiaſſe myſteria veritatis, ignorante Demiurgo; primo quidem non talia enarrant, quæ ſunt prædicta, „ut non a quolibet intelligantur. . . Poſt deinde vel mater, vel ſemen ſic cognoſcebant, „& narrabant ea, quæ ſunt veritatis: veritas „autem Pater: Salvator ergo ſecundum eos „erit mentitus, dicens: *Nemo cognovit Patrem* „*niſi Filius.* Matth. 11. v. 27. „ Patent igitur ex dictis hæreticorum fraudes, quibus incautos veluti dulci pabulo alliciunt, & illis reliquas Æonum emiſſiones perſuadere conantur. n. 8. 9.

Caput XV.

Emiſſionum nullam rationem afferri poſſe.

Emiſſionis Æonum nulla ratio in creatis. n. 1.

50. Sanctus Irenæus emiſſiones Æonum ulterius perſequitur *primo*, quia nulla earum ratio a rebus creatis repeti poteſt; „non enim illa, „(*qua ad hanc emiſſionem ſpectant*) propter conditionem (*creationem*) dicunt facta, ſed conditionem propter illa, & non illa horum imagines, ſed hæc illorum eſſe dicunt. Quemadmodum igitur imaginum cauſam reddunt dicentes, menſem quidem 30. habere dies propter 30. Æonas, & diem 12. horas, & annum 12. menſes, propter 12. Æonas, quæ „ſunt intra Pleroma, & quæcumque talia delirant; nunc dicant nobis cauſam iſtam Æonum „emiſſionis, cur facta eſt talis: propter quid „autem prima, & archegonos omnium octonatio emiſſa eſt, & non quinio, vel trinitas, „aut

„aut ſeptenatio, aut aliquid eorum, quæ „alterum numerum confiniuntur? & cur „Logo, & Zoe decem emiſſi ſunt Æones, „non plures, aut minus? & rurſus ex Ant „po, & Eccleſia duodecim, cum poſſent „hæc, aut plus, aut minus fieri?

Fictitia Pleromatis diviſio. n. 2. 51. *Secundo.* „Univerſum quoque Plero „quid utique tripartitum eſt in octonatione „& decadem, & duodecadem, & non alter „quemdam, præter hos, numerum . . . „eſt conditionis (*ſeu in rebus creatis*)„ n cum rebus antiquior ſit emiſſionum ordo, numerus, oportet eos propriam a ſemetip habere cauſam, non quæ a ſpecierum infer creatarum conſtitutione repetatur, ſed qu hac prior, & antiquior ſit.

Refutatur ex ratione. n. 3. 52. „Pleroma hæreticorum vel vane, „improvide talis figuræ effecit Pater eorun „& ſic deformitatem circumdabunt Patri, „irrationabiliter aliquid fecit: aut rurſus ſi „cundum providentiam Patris dicent ſic em „ſum Pleroma propter creaturam, uti be „rhythmizantis (*diſponentis*) ipſam eſſentia „jam non propter ſe factum erit Pleroma, „propter eam, quæ ſecundum ſimilitudin „ipſius futura eſſet imago. . . . & honorat „erit creatura, quam Pleroma, ſi propter „lam illa emiſſa ſunt.

Caput XVI.

Vel mundi conditorem a ſeipſo rerum creandorum imagines accepiſſe, vel Pleroma ad alterius cujuſpiam diſpoſitionis ſuperioris imaginem factum eſſe, illam vero ad alterius, & ſic in infinitum.

Ex hæreticorum ſententia proceſſus fit in infinitum.

53. Prius argumentum hic magis urget S. Irenæus, ita argumentans: „Oportet vel „in eo Deo, qui fecerit mundum, perſeverare „ſententiam, quoniam ſua poteſtate, & a ſe„metipſo accepit exemplum mundi fabricatio„nis: vel ſi motus quis ab hoc fuerit, ſemper n. 1. „quærendi neceſſitas erit, unde ei, qui ſuper „eum eſt, figuratio eorum, quæ facta ſunt, „quis & numerus emiſſionum, & ſubſtantia „ipſius exempli. . . Rurſum igitur ſi illorum „imago conditio (*creatura*) eſt, quid prohi„bet illa eorum, quæ ſuper ea ſunt, imagines „eſſe dicere, & quæ ſuper ea ſunt, rurſus alio„rum, & in immenſas imagines imaginum ex„cedere? Neque Baſilides hanc aporiam (*ſeu* n. 2. „*difficultatem*) effugit, quando 365. cœlos per „ſucceſſionem, & ſimilitudinem ab invicem fa„ctos enuntiavit . . . & ſuper hos virtutem „innominabilem, & hujus diſpoſitionem. In„terrogatus enim, unde cœlo ei, qui eſt ſuper „omnes, ex quo reliquos per ſucceſſionem fa„ctos vult, figurationis imago? ab ea diſpoſi„tione, dicet, quæ eſt ſecundum innominabi„lem: & aut innominabilem a ſemetipſo feciſ„ſe dicet eam; vel alteram quamdam ſuper „hunc poteſtatem eſſe, conſentire neceſſe ha„bebit, ex qua accepit innominabilis ejus tan-

„tam

„tam eorum, quæ ſunt ſecundum eum, figu
n. 3. „rationem.„ Atque ex his infert: „Quanto igi
„tur tutius, & diligentius, quod eſt verum
„ſtatim initio confiteri, quoniam Fabricato
„Deus hic, qui mundum fecit, ſolus eſt Deus
„& non eſt alius Deus præter eum, ipſe
„ſemetipſo exemplum, & figurationem eorum
„quæ facta ſunt, accipiens.

Deus ſuper omnia. *n. 4.* 54. Denique objectionem Valentinianorum Catholicis factam; „quod in ea, quæ eſt deor„ſum hebdomade remaneant, quaſi non atto„llentes in altum mentem, neque quæ ſurſum „ſentientes, quoniam portentiloquium eorum „non recipiunt.„ retorquet in eos ipſos, quia etiam ad 365. cœlos Baſilidis Valentiniani non aſcendunt, nec Baſilidiani ad horas 365. dierum anni, quibus ſuos cœlos comparant, *aſcendunt*, & ſemper verum manebit. „Quod eſt „ſuper omnia Pater; . . . & non ſufficiant in „altitudinem ejus, quæ ab ipſo dicebantur „multitudo cœlorum, vel Æonum, ſed defi„cientes vel in ea, quæ ſunt deorſum, vel in „medietatem perſeverant.

Caput XVII.

Quæritur, qualis ſit Æonum emiſſio, & oſtenditur eam, qualiſcunque fingatur, ex omni parte repugnare, ipſumque Nun, atque etiam Patrem poſita hæreticorum hypotheſi ignorantiæ labe maculari.

Æones nec cum emittente conjuncti, nec 55. Quærit hic S. Irenæus: „Quemadmo„dum emiſſi ſunt reliqui Æones? „Utrum uniti ei, qui emiſerit, an ab eo diviſi. . .
„Et

„Et utrum ejusdem ſubſtantiæ exiſtebant his, *conjuncti*
„qui ſe emiſerunt. „ Item an eodem tempore, *emitti po-*
„& an ſibi æquales, & ſimiles: & poſtea de- *tuerunt.*
monſtrat, omnes has emiſſiones repugnare. *n. 1. 2. 3.*
Nam primo neque cum emittente conjuncti, neque ab eo diviſi emitti potuerunt: non conjuncti. „Si enim Patris generationes ſimiles emiſ-
„ſori, impaſſibilia perſeverabunt ea, quæ emiſ-
„ſa ſunt, quemadmodum is, qui emiſit illa. „
Non diviſi „ſi enim ex altera quadam ſubſtan-
„tia, quæ eſt capax paſſionum, unde hæc diſ-
„ſimilis ſubſtantia intra illud, quod eſt incor-
„ruptelæ, Pleroma? Adhuc etiam ſecundum
„hanc rationem unusquisque eorum ſeparatim
„diviſus ab altero intelligetur. . . In figuratio-
„ne diſcreta, & circumſcriptione definita, &
„magnitudinis quantitate, unusquisque ipſo-
„rum deformatus, quæ propria corporis ſunt,
„& non ſpiritus. Jam igitur non ſpiritale Ple-
„roma eſſe dicant. . . . Et Æones eorum ſe-
„dent apud Patrem epulantes, & ipſum tali
„figuratione exiſtentem, quemadmodum dete-
„gunt eum, qui ab eo emiſſi ſunt.

56. *Secundo.* „Nec velut a lumine lumina *Nec velut*
„accenſa ſunt Æones a Logo, Logos autem a *lumen a*
„Nu, & Nus a Bytho, velut v. g. faculæ a fa- *lumine.*
„cula: generatione enim, & magnitudine for- *n. 4.*
„taſſe diſtabunt ab invicem; ejus autem ſub-
„ſtantiæ cum ſint cum principe emiſſionis eo-
„rum, aut omnes impaſſibiles perſeverant, aut
„& Pater ipſorum participabit paſſiones. . . .
„Quapropter & lumina ipſorum compoſita in
„unum in principalem unitionem recurrunt,
„cum

„cum ſiat unum lumen, quod fuit a principi
„Quod autem juvenius eſt, & antiquius, n
„que in ipſo lumine intelligi poteſt: unum eni
„lumen eſt totum. . . Etenim ipſæ ſecundu
„ſubſtantiam materiæ idem tempus haben
„una enim, & eadem eſt ſacularum materi
n. 5. „Deinde labes ejus, quæ eſt ſecundum ign
„rantiam paſſionis, aut univerſo ſimiliter Pl
„romati ipſorum proveniet, cum ſint ejusde
„ſubſtantiæ, & erit in ignorantiæ labe, id e
„ſemetipſum ignorans Propator, aut ſimilit
„omnia impaſſibilia perſeverabunt, quæ ſu
„intra Pleroma, lumina. Unde igitur cir
„juniorem Æonem paſſio, ſi paternum lume
„eſt, ex quo omnia conſtituta ſunt lumina
Nec velut ab arbore rami. „quod naturaliter impaſſibile eſt? Hæc aute
„eadem ratio ſequetur, etſi velut ab arbor
„ramos dicant a Logo natam eſſe emiſſionen
n. 6. „Æonum, cum Logos a Patre eorum genera
„tionem habeat, quia Patri paſſio, & ignoran
„tia affingenda erit, ſicut Sophiæ Dei affing
„tur. . . . Si autem quomodo a ſole radios
„Æones ipſorum emiſſiones habuiſſe dicent
Nec velut a ſole radii. „ejusdem ſubſtantiæ, & de eodem omnes cu
„ſint, aut omnes capaces paſſionis erunt cu
„eo, qui ipſos emiſit, aut omnes impaſſibile
n. 7. „perſeverabunt. . . . Non enim ut compoſi
„tum animal quiddam eſt omnium Pater, pra
„ter Nun, quemadmodum præoſtendimus, ſe
„Nus Pater, & Pater Nus. Neceſſe eſt ita
„que & eum, qui ex eo eſt Logos, imo magi
„autem ipſum Nun, cum ſit Logos, perfectum
„& impaſſibilem eſſe, & eas, quæ ex eo ſun
„emiſſiones, ejusdem ſubſtantiæ cum ſint
„cu

„cujus & ipſe, perfectas, & impaſſibiles, & „ſemper ſimiles cum eo perſeverare, qui eas „emiſit.

57. *Tertio.* Probat Logon Patrem ignorare non potuiſſe. „Si enim exiſtens in Patre cognoſcit, hunc in quo eſt, hoc eſt ſemetipſum, „non ignorat, & quæ ab hoc ſunt emiſſiones, „virtutes ejus exiſtentes, & ſemper ei adſi„ſtentes, non ignorabunt eum, qui ſe emiſit, „quemadmodum nec radii ſolem. Igitur fieri „non poteſt, Dei Sophiam, quæ intra Plero„ma eſt, cum ſit a tali emiſſione, ſub paſſione „cecidiſſe, & talem ignorantiam concepiſſe„ bene vero Sophiam, quæ eſt a Valentino, cum ſit de diaboli emiſſione.

Logos Patrem ignorare non potuit. n. 8.

Nec Sophia.

58. *Quarto* oſtendit, quam abſurdum ſit in ignorantia emiſſum fuiſſe Logon, ſeu verbum Dei; „quomodo enim Nus Patris, imo etiam „ipſe Pater, cum ſit Nus & perfectus in omni„bus, imperfectum, & cæcum Æonem emiſit „ſuum Logon, cum poſſit ſtatim & agnitionem „Patris cum eo emittere? quemadmodum Chri„ſtum poſtgenitum quidem reliquis, perfectum „autem dicitis emiſſum, multo magis igitur, „qui eſt eo provectior ætate Logos, ab eodem „Nu perfectus utique emitteretur, & non cæ„cus; nec ille rurſus plus cæcos, quam ſe, „Æonas emitteret, quoadusque Sophia veſtra „ſemper excæcata tantam malorum enixa eſt „ſubſtantiam. Et hujus malitiæ cauſa eſt Pa„ter veſter, magnitudinem enim, & virtutem „Patris cauſas ignorantiæ eſſe dicitis. . . . Si „autem ignorantia malum . . . malorum fa-

Verbum Dei in ignorantia emitti non potuit. n. 9. 10. 11.

„ctorem eum oſtenditis; . . . imo quoniam „quando voluit cognitus eſt, non tantum Æo„nibus, ſed & his, qui in noviſſimis tempori„bus erant hominibus, non volens autem ag„noſci ignoratus eſt, cauſa ignorantiæ ſecun„dum vos, & voluntas Patris. Si enim præ„ſciebat, hæc ſic futura, quare priusquam fie„rent, non abſcidit ignorantiam ipſorum, „quam poſtea velut ex pœnitentia curat „per emiſſionem Chriſti? . . . Vel ſi præ„ſciens voluit fieri hæc, ſemper perſeverant ig„norantiæ opera, & nunquam prætereunt; „quæ enim ex voluntate Propatoris veſtri facta „ſunt, perſeverare oportet cum voluntate ejus, „qui voluit; vel ſi prætereunt hæc, cum his „præteriet & voluntas ejus, qui ſubſtantiam „ea habere voluit. . . Certe Æones agnitio„nem, quod incapabilis, & incomprehenſibi„lis ſit Pater, habere potuerunt, priusquam „in paſſionibus fierent, non enim deminoraba„tur per hoc magnitudo Patris. . . . Si enim

dere non potuerit. „Ubi enim improvidentia, „& ignorantia utilitatis, ibi Sophia non eſt. „Nec illa paſſus Æon vocari poteſt; . . . alias „Pleroma univerſum non erit ſpiritale, ſi intra „ipſum Æon hic, cum eſſet in paſſionibus, „(ſeu *affectionibus*) tantis converſatus eſt. Hæc „enim ne anima quidem fortis, non dicam ſpi„ritalis ſubſtantia admittet. *meritas aliena ſunt a Sophia. n. 1.*

60. Deinde etiam Enthymeſis a Sophia ſeparari non potuit. „Enthymeſis enim eſſe in„telligitur erga aliquem, ipſa autem ſeorſum „nunquam fiet, exterminatur enim, & abſor„betur mala a bona Enthymeſi. . . Quæ enim „erat prior Enthymeſis? (*excogitatio*) Exqui„rere Patrem, & magnitudinem ejus conſide„rare. Quid autem ſuaſa eſt poſtea? quoniam „incomprehenſibilis eſt Pater. Non igitur bo„num erat, quod vellet cognoſcere Patrem, & „propter hoc eſt & paſſibile: ſed quando ſuaſa „eſt, quoniam ininveſtigabilis eſt Pater, eſt „& convaleſcens. *Enthymeſis a Sophia inſeparabilis. n. 2.*

61. Ex hoc eruit S. Irenæus *primo* Enthymeſin ſeparatam non eſſe capacem affectionum. „Affectio enim erga aliquem fit, ipſa autem „ſeorſum non poteſt eſſe nec conſtare. . . . „*Secundo*, multo minus affectio ab Enthymeſi „ſeparari, & ſubſtantia tantæ materiæ fieri po„terat, quando & ipſa Enthymeſis paſſio erat: „& paſſio Enthymeſis. „ . . *Tertio*. Pati, aut „diſſolutionis periculum ſubire Sophia non po„tuit. „Siquidem ejusdem ſubſtantiæ (*ſpiritalis*) „cujus & Pleroma erat: quod enim ſimile eſt, in „ſimili non diſſolvetur in nihilum, nec perire „peri- *Enthymeſis ſeparata non eſt capax paſſionum. n. 3. Affectiones Enthymeſis non poſſunt eſſe rerum materia. n. 4. Sophia pati, &*

deſtruitur potuit. n. 5. „periclitabitur, ſed magis perſeverabit, & augeſcet, quemadmodum ignis in igne, & ſpiritus in ſpiritu, & aqua in aqua: quæ autem ſunt contraria a contrariis patiuntur, & vertuntur, & exterminantur. . . Timor vero, & expaveſcentia, & paſſio, & diſſolutio, & alia, in his quidem, quæ ſunt ſecundum nos, & corporalibus fortaſſis fiant a contrariis, in ſpiritualibus vero, & diffuſum habentibus lumen jam non tales conſequuntur calamitates.

Patrem velle cognoſcere non inducit ignorantiam. n. 6. 62. „Super hæc quoque cogitare de quærendo perfectum Patrem, & velle intra eum fieri, & habere ejus comprehenſionem, non ignorantiam, nec paſſionem poterat inducere, & quidem Æoni ſpiritali, ſed magis perfectionem, & impaſſibilitatem, & veritatem: nec enim ipſi Valentiniani, cum ſint homines excogitantes de eo, qui ante ipſos eſt, & velut jam comprehendentes perfectum, & intra ejus conſtituti agnitionem, dicunt ſemetipſos

„habent, diſſolutionis, & perditionis cauſam „fuiſſe dicentes, quomodo non per omnia in„congruum, & fatuum, & irrationabile? Et „qui aſſentiunt his, vere cæci, cæcis ductori„bus utentes, juſte & corruunt in ſubjacen„tem ignorantiæ profundum.

Caput XIX.

Futilia, & vana eſſe, quæ de ſemine ſuo aſſerunt hæretici. Alieniſſimum eſſe ab omni ratione, Demiurgum in ſe ſuſcepiſſe hoc ſemen, & id tamen, & quæ ſuperiora ſunt ignoraſſe, ac animalem eſſe, cum ipſi ſuſcepta duntaxat ejus particula, ſpirituales ſe eſſe, & omnia intelligere glorientur.

63. Quæ de ſemine tam ſuo, quam Angelorum fabulantur Valentiniani, futilia eſſe, hic demonſtrantur, nam ſi illud imperfectum, & informe fuerit. „Imperfecti, & in„figurati, & informes hi ſunt Angeli, qui ſunt „erga Salvatorem ipſorum, ſi quidem ſecun„dum illorum ſpeciem conceptum tale, quid „generatum eſt. „ Deinde etiam Demiurgus ſeminis demiſſionem in ſe factam ignorare non potuit. „Quomodo enim ignoravit illud, ſi „ſubſtantiam aliquam, & qualitatem propriam „habuiſſet ipſum Semen? Si autem ſine ſub„ſtantia, & ſine qualitate, & nihil erat, con„ſequenter ignoravit illud: quæ enim propriam „quandam notionem, & qualitatem, vel cali„ditatis, vel velocitatis, vel dulcedinis habent, „vel claritatis cujusdam differentiam, nec ho„mines quidem latent, cum ſint cum homi„nibus.

Angeli informes juxta hæreticos forent. n. 1.

Demiurgus ſeminis ſuſceptionem ignorare non potuit. n. 2.

 64.

Hæreticos ſpirituales Demiurgum animalem eſſe abhorret a ratione. n. 3.

64. „Et quidem (*hæreticos hos*) ſpiritales „eſſe, quoniam particula quædam univerſitatis Patris in anima ipſorum depoſita eſt, cum „ex eadem ſubſtantia habeant animas, ex qua „& Demiurgus, hunc autem ſemel univerſum „ſuſcipientem ſemen a matre, & habentem in „ſe, animalem perſeveraſſe, & nihil in totum „ſenſiſſe eorum, quæ ſunt ſuperiora, quæ hi „ſemetipſos intelligere, dum adhuc ſunt in terra, gloriantur, quomodo hoc non ſuper omnem irrationabilitatem eſt? Etenim idipſum „ſemen horum quidem animabus agnitionem „attribuiſſe, & perfectionem, ei autem, qui „eos fecit, Deo, ignorantiam attribuiſſe putare, vere veſanorum eſt, & in totum mente „deſtitutorum.„ Vaniſſimum etiam eſt, quod dicunt, demiſſum ſemen formari, creſcere, & perfici: alias enim „multo efficacior, & utilior videbitur, quæ eſt hic converſatio, quam „& tenebras dicunt, quam fuit paternum lumen ipſorum. Quomodo autem non eſt ridi-

Semen illorum non creſcit. n. 4.

„quod exinde conceptum, jam non erit infan-
„tile: ſuperflua eſt igitur in eos, qui nunc ſunt,
„homines, deſcenſio ejus. Si autem particu-
„latim; jam non ſecundum figuram eorum,
„quos vidit, Angelos, fecit conceptionem;
„ſimul enim eos, & ſemel videns, & conci-
„piens, ſemel enixionem debebat feciſſe, quo-
„rum inde ſemel conceperat figuras. *Secundo.* *Secunda Quæſtio. n. 6.*
„Quid autem, quod Angelos cum Salvatore
„ſimul videns, illorum quidem imagines con-
„cepit, Salvatoris autem non, qui eſt decorior
„ſuper illos? An numquid non placuit ei hic,
„& propter hoc non concepit (*intuita*) in eum.
„*Tertio.* Quomodo autem Demiurgus, quem *Tertia Quæſtio.*
„pſychicum vocant, propriam ſecundum eos
„magnitudinem, & figuram habens, emiſſus
„eſt ſecundum ſuam ſubſtantiam perfectus,
„quod autem ſpiritale, quod operoſius (*expedi-
„tius*) oportet eſſe, quam animale, imperfe-
„ctum emiſſum eſt, & opus ei fuit, ut in ani-
„mam deſcenderet, ut in ea formaretur, &
„ita perfectum exiſtens paratum fiat ad ſuſci-
„piendam perfectam rationem. Si igitur in
„terrenis hominibus, & in animalibus forma-
„tur, jam non ſecundum Angelorum ſimilitu-
„dinem eſt, quos dicunt lumina, ſed ſecundum
„eorum, qui ſunt homines: non enim Ange-
„lorum habebit ſimilitudinem, ſed animarum
„in quibus & formatur... Quando ipſæ ani-
„mæ corporis habeant figuram (*a*) ipſi vaſi
„adaptatæ.

(*a*) Notat hic de Maſſuet S. Irenæum exiſtimaſſe, ani- *Animæ an corporeæ.*
mas eſſe corporeas, utpote figura circumſcriptas,
quæ Veterum non paucorum ſententia fuit.

Animæ a matre ſemen habentes non ſunt meliores.

66. Ulterius probat S. Irenæus, animas, quæ habent a matre ſemen reliquis non eſſe meliores, & Demiurgo cariores, uti volunt hæretici. l. 1. c. 7. n. 3. „Si enim erat hoc verum, „primus utique Caiphas ſummus Sacerdos, &
n. 7, „Annas, & reliqui ſummi Sacerdotes, & Le„gis Doctores, & Principes populi credidiſſent „Domino, in eam cognationem concurrentes, „& ante hos etiam Herodes Rex: quoniam au„tem hi non accurrerunt, ſed e contrario, qui „erant in viis mendici &c. . . Non erant ita„que meliores tales animæ propter ſeminis de„poſitionem, neque propter hoc honorificaban-
n. 8. 9. „tur a Demiurgo. „ Denique monet S. Irenæus, quod præcipua Gnoſticorum hæreſeos capita confutaſſe ſufficiat, ut cæterorum falſitas, & abſurditas appareat.

Caput XX.

Demonſtrat inanes eſſe probationes, quibus [redacted]

„ſeparata ejus Enthymeſi reſtituta eſt, ſive re-„vocata. . . Adhuc autem ipſe quidem Æon, „quod ſit paſſus, dicunt, Judas autem quod „ſit proditor. Patiens autem Chriſtus venit ad „paſſionem, & non Judas, uti ipſi confitentur. „Quomodo igitur Judas traditor ejus, qui pro „noſtra ſalute pati habuit, typus, & imago „eſſe poterat paſſi Æonis?

68. „Sed neque Chriſti paſſio ſimilis eſt paſ-„ſioni Æonis. . . Æon enim paſſus eſt paſſio-„nem diſſolutionis, ita ut periclitaretur. . . „corrumpi. Dominus autem noſter Chriſtus „paſſus eſt paſſionem validam, & quæ non „cederet, non ſolum ipſe non periclitatus cor-„rumpi, ſed & corruptum hominem firmavit „robore ſuo, & in incorruptionem revocavit. „Et Æon quidem paſſus eſt paſſionem ipſe re-„quirens Patrem, & non prævalens invenire: „Dominus autem paſſus eſt, ut eos, qui erra-„verunt a Patre ad agnitionem, & juxta eum „adduceret. . . Et illius quidem paſſio fructi-„ficavit fructum fœmineum, ſicut dicunt, in-„validum, & infirmum, & informem, & in-„efficacem: iſtius autem paſſio fructificavit for-„titudinem, & virtutem. . . Et contulit cre-„dentibus in ſe ſuper ſerpentes, & ſcorpiones „calcare, & ſuper omnem virtutem inimici, „id eſt, Principis apoſtaſiæ. Et Dominus qui-„dem per paſſionem mortem deſtruxit, & ſol-„vit errorem, corruptionemque exterminavit, „& ignorantiam deſtruxit, vitam autem mani-„feſtavit, & oſtendit veritatem, & incorru-„ptionem donavit. Illorum autem Æon igno-

Neque Chriſti paſſio.

n. 3. Paſſionis Chriſti fructus.

„rantiam ſuſtinuit, ſubſtantiam informem p
„perit, ex qua omnia materialia opera prol
„ſunt, mors, corruptio, error, & his ſimil

Judas, & Æon in numero diſſimiles. n. 4.

69. „Proditor etiam Judas, quod ſit du
„decimus, apud omnes conſonat, duodecim d
„nominatis Apoſtolis in Evangelio. Hic a
„tem Æon non duodecimus, ſed triceſim
„eſt. . . Quomodo ergo duodecimus ordi
„Judas, ejus qui in triceſimo ordine eſt Æo
„poteſt eſſe typus, & imago? Si autem Juda
„pereuntem imaginem Enthymeſeos ejus
„cunt, nec ſic imago ſimilis erit ejus. .
„Enthymeſis enim . . . iterum in Pleroma
„cepta dicitur, *l.* 1. *c.* 4. *n.* 1. 5. . . Judas a
„tem ſemel ejectus nunquam revertitur in
„ſcipulorum numerum. *Joan.* 17. *v.* 12. *Fili*
„perditionis dictus.

Caput XXI.

Duodecim Apoſtolos Æonum typum non eſſe.

Duodecim Apoſtoli Æonum typus non ſunt. n. 1.

70. Ulterius argumentum aliud ſolvit, qu
nimirum duodecim Apoſtoli duodec
Æonum ab homine, & Eccleſia prolatorum
pus non ſint. „Irrationabile eſt enim, junio
„quidem Æones, & propter hoc minore
„oſtendi a Salvatore per electionem Apoſto
„rum, Seniores autem horum, & ob hoc m
„liores non jam præoſtendi, cum poſſit Salv
„tor, ſi tamen Apoſtolos ideo elegit, ut p
„eos oſtendat Æonas, qui ſunt in Pleromat
„& alios decem Apoſtolos eligere, & ante h
„ali

„alios quoque octo, ut illam principalem, & „primam oſtendat ogdoadem per Apoſtolorum „numerum typum factum. . . Poſt enim 12, „Apoſtolos, 70. alios Dominus noſter ante ſe „miſiſſe invenitur: ſeptuaginta autem nec octo„nario numero, neque denario, nec tricena„rio typus eſſe poſſunt.

71. „Sed neque de Paulo quidem tacen„dum eſt, ſed exigendum ab his, in cujus Æo„nis typum Apoſtolus nobis traditus eſt, niſi „forte in Salvatoris compoſiti eorum, qui ex „omnium collatione ſubſtitit, quem & omnia „nuncupant, eoquod ſit ex omnibus. „ In quo hæretici Heſiodi, & Pindari gentilium Poetarum fabulas de Pandora imitantur. „ Et ea„dem ſecundum illos dicentes, ejusdem gene„ris, & ſpiritus ſunt cum illis. *Paulus cujus Æonis typus.* *n. 2.* *Salvator hæreticorum Pandora.*

Caput XXII.

Triginta Æonas per triceſimum annum, quo Chriſtum baptizatum dicunt, non repræſentari; nec Chriſtum duodecimo poſt Baptiſmum menſe paſſum eſſe, ſed quadragenario majorem mortuum fuiſſe; quæ peculiaris Irenæo ſententia eſt.

72. Aliud Argumentum hæreticorum pro numero 30. ſuorum Æonum ex trigeſimo anno, quo Chriſtus ad Baptismum venit. *l.* 1. *c.* 1. *n.* 6. S. Irenæus ſolvit: „ Nam alioquin „ipſum primum (*ſcilicet Salvatorem*) erunt di„ſcernentes, & ejicientes de Pleromate om„nium. Duodecimo autem menſe dicunt eum „paſ- *Trigeſimus annus Chriſti Æones non ſignificat.* *n.* 1. *Duodecimo poſt*

Baptiſmum menſe non eſt paſſus.

Locus Iſaiæ explicatur, n. 2.

„paſſum, *l.* 1. *c.* 3. *n.* 3. Ut ſit anno uno poſt „Baptiſmum prædicans, & ex Propheta ten„tant hoc ipſum confirmare, ſcriptum eſt enim „*Vocare annum Domini acceptum, & diem retri„butionis*. Iſ. 61. v. 2. Vere cœcutientes . . „& non intelligentes . . . dies enim retribu„tionis dictus eſt, in qua retribuet Dominu „unicuique ſecundum opera ſua, hoc eſt Judi„cium. Annus autem Domini acceptabilis „tempus hoc, in quo vocantur ab eo hi, qu „credunt ei, & acceptabiles fiunt Deo: ho „eſt, omne ab adventu ejus tempus usque a „conſummationem, in quo ut fructus eos, qu „ſalvantur, acquirit: ſequitur enim ſecundun „dictionem Prophetæ annum dies retributio„nis, alias erit mentitus Propheta, ſi anno tan„tummodo Dominus prædicavit, & de eo di„cit: ubi eſt enim dies retributionis? tranſivit „enim annus, & nondum dies retributionis eſt „ſed adhuc *ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos „& malos*, Matth. 5. v. 45. Et perſecutionen „quidem patiuntur juſti, & affliguntur, & oc„ciduntur, in abundantia autem ſunt peccato„res: debent ergo ſecundum dictionem copu„lari, & ſequens eſſe anno dies retributionis

Chriſtus ter Paſcha celebravit. n. 3.

73. Ulterius probat, Chriſtum duodecim a Baptiſmo ſuo menſe paſſum non fuiſſe, qui ter poſt Baptiſmum Paſcha celebravit. „ E „primum quidem, ut fecit vinum ex aqua i „Cana Galilææ, aſcendit in diem feſtum Pa„ſchæ. *Joan.* 2. *v.* 23. . . . Et poſt iterum ſe„cunda vice aſcendit in diem feſtum Paſcha „in Hieruſalem, quando paralyticum, qui juxt

„na

„natatoriam jacebat 30. annos, curavit, ju„bens, ut ſurgeret, & auferret grabbatum „ſuum; & iret. *Joan.* 5. *v.* 1. *ſeqq.* . . Deinde „cum Lazarum ſuſcitaſſet a mortuis, & inſidiæ „fierent a Phariſæis, ſecedit in Ephrem civi„tatem, & inde ante ſex dies Paſchæ veniens „in Bethaniam ſcribitur, & de Bethania aſcen„dens in Hieroſolymam, & manducans Paſcha, „& ſequenti die paſſus. *Joan.* 11. *v.* 54. *&* 12. „*v.* 1. Quoniam autem tria hæc Paſchæ tem„pora non ſunt unus annus, omnis quilibet „confitebitur: & ipſum autem menſem, in „quo Paſcha celebratur, in quo & paſſus eſt „Dominus non duodecimum, ſed primum eſſe, „qui omnia ſe ſcire jactant, ſi neſciunt, a Mo„ſe poſſunt diſcere. Falſa ergo oſtenſa eſt, & „anni, & duodecimi menſis explicatio eorum.

Chriſtus pridie paſſionis Paſcha manducavit.

74. Oſtendit præterea trigeſimum Chriſti Baptizati annum nihil pro 30. Æonibus probare. „Quia triginta quidem annorum exiſtens „cum veniret ad Baptiſmum; dein magiſtri „ætatem perfectam habens venit Hieruſalem, „ita ut ab omnibus juſte audiret Magiſter. . . „Omnem ætatem ſanctificans per illam, quæ „ad ipſum erat ſimilitudinem. Omnes enim „venit per ſemetipſum ſalvare, qui per eum „renaſcuntur (*per Baptiſmum*) in Deum, in„fantes, & parvulos, & pueros, & juvenes, „& ſeniores. Ideo per omnem venit ætatem, „& infantibus infans factus, ſanctificans infan„tes: in parvulis parvulus, ſanctificans hanc „ipſam habentes ætatem, ſimul & exemplum „illis pietatis effectus, & juſtitiæ, & ſubje-

Chriſtus omnem ætatem ſanctificavit.

n. 4.

Baptiſmi neceſſitas.

„ctio-

„ctionis: in juvenibus juvenis, exemplum ju-
„venibus fiens, & ſanctificans Domino: ſic &
„ſenior in ſenioribus, ut ſit perfectus Magiſter
„in omnibus, non ſolum ſecundum expoſitio-
„nem veritatis, ſed & ſecundum ætatem, ſan-
„ctificans ſimul & ſeniores, & exemplum ipſis
„quoque fiens, deinde & usque ad mortem
„pervenit, *ut ſit primogenitus ex mortuis.*
„Col. 1. v. 18. Princeps vitæ, prior omnium,
„& præcedens omnes.

Chriſtus quadragenario major docere cœpit juxta S. Iren. n. 5.

75. Ut autem S. Irenæus probet Chriſtum etiam Senioribus ipſe Senior exempla dediſſe, ita pergit: „Quia autem triginta annorum „ætas prima indolis eſt juvenis, & extenditur „usque ad quadrageſimum annum, omnis qui-„libet confitebitur; a quadrageſimo autem, & „quinquageſimo anno declinat jam in ætatem „ſeniorem, quam habens Dominus noſter do-„cebat, ſicut Evangelium, & omnes ſeniores „teſtantur, qui in Aſia apud Joannem Diſcipu-

„nos nondum habes, & Abraham vidiſti? Joan. 8. „v. 56. Hoc autem conſequenter dicitur ei, „qui jam 40. annos exceſſit, quinquageſimum „autem annum nondum attigit, non tamen „multum a quinquageſimo anno abſiſtat; ei au„tem, qui ſit 30. annorum, diceretur utique: „40. annos nondum habes. Qui enim volebant „eum mendacem oſtendere, non utique in mul„tum extenderent annos ultra ætatem, quam „eum habere conſpiciebant, ſed proximæ æta„tis dicebant, ſive vere ſcientes ex conſcriptio„ne cenſus, ſive conjicientes ſecundum æta„tem, quam videbant habere eum ſuper qua„draginta, ſed ut non quæ eſſet 30. annorum: „irrationabile eſt enim omnino, 20. annos men„tiri eos, volentes eum juniorem oſtendere „temporibus Abrahæ: quod autem videbant, „hoc & loquebantur, qui autem videbatur, „non erat putativus, ſed veritas. Non ergo „multo aberat a 50. annis, & ideo dicebant „ei: *Quinquaginta annos nondum habes &c.* Non „ergo anno uno prædicavit, nec duodecimo „menſe anni paſſus eſt. Tempus enim a trige„ſimo anno usque ad quinquageſimum num„quam erit unus annus (*a*).

Chriſtus non procul a 50. anno ætatis mortuus dicitur. n. 6.

(*a*) D. Maſſuet diſſ. 3. a. 6. n. 70. &c. hic notat Sanctum Irenæum excuſari non poſſe, dum Chriſtum anno quinquageſimo proximum mortuum eſſe probare nititur, contra communem ſententiam. Eum anno ætatis 33. vel 34. paſſum fuiſſe; nam Theophylactus Judæorum inſaniæ merito tribuit, quod Chriſtum 33. annos natum, quinquagenario compararint; & quod dicit de traditione Apoſtolorum, de nomine, & auctoritate Seniorum illorum nihil conſtat, & ab uno forte Papia homine, teſtes

Refutatur S. Irenæi opinio.

teſtes Euſebio, tenuis ingenii, & dictorum ab Apoſtolis ſenſum non ſemper aſſequente, cui tamen S. Irenæus plus nimio credebat, id accipere potuit, quod ille deinde, ut probaret contra hæreticos, Chriſtum omnes ætates ſanctificaſſe, paulo longius interpretatus eſt. Atque ita hic nodus facilius diſſolvitur, quam ſi cum Pagio *tom.* 1. *Crit. ſu annal. Baron.* hæc omnia ſcriptis S. Irenæi aliena manu inſerta dicantur, cum Euſebius *l.* 3. *hiſt. c.* 23. hæc ipſa ex S. Irenæo referat.

Caput XXIII.

Mulierem profluvio ſanguinis laborantem perturbati Æonis typum non eſſe.

Mulier profluvio laborans non figurat Sophiæ paſſionem. n. 1.

76. Paſſionis Sophiæ mulierem profluvio ſanguinis laborantem. *Matth.* 9. *v* 20. Typum non eſſe, uti dicunt hæretici: *l.* 1. *c.* 3. *n.* 3. Oſtenditur; tum „quia ſecundum ſectam „eorum duodecimus non eſt iſte Æon: tum „quia mulier illa duodecimo anno ſanata eſt... „Quomodo ergo poteſt eſſe typus duodecimi „Æonis, ex quibus undecim omnino nihil paſſi „ſunt, ſolus autem duodecimus participatus „eſt paſſionem? „ Tum quia alias etiam mulier 18. annis infirmata; *Luc.* 13. *v.* 16. & alius 38. annos habens in ſua paſſione, *Joan.* 5. *v.* 5 hujus Æonis typus dici poſſet.

Caput XXIV.

Vana, & inſulſa eſſe argumenta, quæ ex numeris, litteris, & ſyllabis ducunt hæretici.

Nomen Jeſu inepte ad

77. Pleroma Æonum ex litteris nominis Jeſu inſulſe ab hæreticis probari, *l.* 1. *c.* 14 „monſtratur Jeſus enim nomen alterius lingua „exi

„exiſtens, ad Græcorum numerum transferen- *Græcorum numeros transfertur.*
„tes aliquando quidem Epiſemon eſſe dicunt
„6. habens litteras : aliquando autem pleni-
„tudinem ogdoadum 888. numerum habens.
„Græcum autem nomen ejus Soter . . . . ta- n. 1.
„cuerunt . . . quia quinque quidem & litte- n. 2.
„rarum, numerus autem 1408. quæ in nullo
„communicant Pleromati eorum. Jeſus autem
„nomen ſecundum propriam Hebræorum lin-
„guam litterarum eſt duarum, & dimidiæ, ſig-
„nificans Dominum eum, qui continet cœlum,
„& terram (*a*). . . Corruit ergo numerus cal-
„culi, qui eſt in 888. Et per omnia autem
„Hebræorum litteræ non conveniunt numero
„Græcorum. . . Ipſæ enim antiquæ, & pri-
„mæ Hebræorum litteræ, & Sacerdotales
„nuncupatæ decem quoque quidem ſunt nu-
„mero (ſcribuntur autem per decem, & quin-
„que) noviſſima littera copulata primæ. Et
„ideo quidem quædam ſecundum ſubſequen-
„tiam ſcribunt, quædam autem a dextra parte
„retrorſum in ſiniſtram retorquentes litteras. „
(*b*) Eodem modo nomine Chriſtus, Pater, Bythus, Unigenitus, Deus „nec ſecundum „numerum litterarum Hebraicarum, aut Græ- „carum, nec ſecundum ſupputationem conve- „niunt figmento eorum.

(*a*) Jeſus dicitur ſignificare Dominum, qui continet cœlum, & terram, nam ישוע Hebraicum nomen Jeſu, juxta artem Notaricam Judæorum, qua ex litteris conſonantibus integræ dictiones eruuntur, י quæ eſt prima littera vocis יהוה Jehovah, ſignificat Dominum. ש prima littera שמים Schamaim,

maim, cœlum, ע prima littera עפר pulverem ſeu terram; quæ ultima vox corrupte vel a S. Ir næo, vel ab Amanuenſibus ita effertur: *Terra a tem iterum Sura Uſir dicitur*, cum legendum e ſet Apher, aut Vapher, vel Ufer. *Vid. D. Ma ſuet in not.*

(*a*) Cum Hebræi, & Græci pro numeris litteris A phabeti utantur, Græci vero 24. Hebræi aute 22. litteras habeant, ex voce ישוע Hebræa, Græca Ιησυς, idem numerus exurgere non poteſt.

Alii typi numerorum nil probant. n. 3. 78. Præterea oſtendit, quam ſtulte hære tici minores quosdam Legis Moſaicæ typos i numeris ſuis ſibi vendicent, *l.* 1. *c.* 18. cu econtra ſanctiores Arcæ Teſtamenti, Taberna culi, Propitiatorii, Menſæ propoſitionis, Ca delabri &c. in quibus numerum ſuorum Æo num non reperiunt, omnino negligant, & con cludit. „Irrationabile eſt ergo, & omnin „ruſticanum, in ſublimibus, & elegantioribu „Legis non ſervatos eſſe typos, in cæteris au „tem, ſicubi aliquis numerus concurrit, cu „his, quæ ipſi dicunt, typos eſſe affeverar „eorum, quæ ſunt in Pleromate, cum omni „numerus multifarie in ſcripturis ſit poſitus „ita ut poſſit, qui velit, non ſolum octonatio „nem, & decadem, & duodecadem, ſed quen „libet ex ſcripturis conſtituere numerum, „hunc typum eſſe commentati a ſe erroris. S
n. 4. „militer numerus iſte, qui quinque dicitur, „nullo communicans argumento, & figment „eorum „ ab hæreticis negligitur, licet i S. Scriptura in nominibus Soter, Pater, Ag pe, in quinque panibus, quinque ſapientibu & quinque fatuis virginibus occurrat. „ In „ip

„ipſe habitus crucis fines, & ſummitates habet quinque, duos in longitudine, & duos in latitudine, & unum in medio, in quo requieſcit, qui clavis affigitur. . . In quinque libris Legem populo Moſes tradidit, unaquæque tabula, quam accepit a Deo, præcepta habebat quinque. . . . Et non jam ob hoc quinque Æonas eſſe dicimus ſuper Demiurgum, nec quinionem quaſi ut divinam rem aliquam conſecramus. *Forma Crucis.* *Numerus Præceptorum in quavis tabula quinarius.*

79. Neque etiam anni, menſium, & dierum diviſio ad Pleromatis diviſionem quadrat. „Illic enim unusquisque Æonum trigeſima pars „eſt univerſi Pleromatis, menſis autem duodecima pars anni ab ipſis dicitur. . . . Magis „ergo conveniebat, annum quidem in triginta „dividere, ſicut & totum Pleroma, menſem „autem in duodecim, ſicut & ſunt in Pleromate eorum Æones. Et illi quidem omne „Pleroma in tres dividunt, id eſt, in octonationem, & decadem, & duodecadem; hic „autem annus in quatuor dividitur, id eſt, „vernum, æſtatem, autumnum, & hiemem. „ſed neque menſes, quos dicunt typum eſſe „tricenarii, præfinitive 30. habent dies, ſed „alii quidem plures, alii autem minus, eoquod „quinque dies ſuperponantur eis. Et dies autem non ſemper præfinitas 12. habet horas, „ſed a novem usque ad 15. aſcendit, & iterum a 15. ad 9. deſcendit. Non jam ergo propter triginta Æonas facti ſunt menſes 30. dierum. . . Neque iterum dies 12. horarum, ut 12. Æonas per 12. horas figurarent. *Anni diviſio ad Pleromatis diviſionem non quadrat.* *n. 5.*

Filia de dextra &c. nihil probant. n. 6.

80. „Adhuc autem materialia ſiniſtram vo-„cantes, & ex neceſſitate, quæ ſunt ſiniſtræ „in coruptionem cedere dicentes, & Salvato-„rem veniſſe ad ovem perditam, ut eam trans-„ferat ad dextram. . . 99. oves, quæ non pe-„rierunt. . . Siniſtræ manus exiſtentes, leva-„men non eſſe ſalutis conſentire eos neceſſe eſt. (id eſt, oves 99. non erunt ſalutis) ſcilicet Agape, Alethia, & omnes centenario inferiores, quia nomina eorum centum non exprimunt, adeoque in ſiniſtra manu corruptibili computantur.

CAPUT XXV.

Solvit objectionem, & oſtendit, Deum non eſſe ad litteras, ſyllabas, & numeros exigendum, ſed numeros, & ea, quæ facta ſunt, e regula veritatis penſari debere. Omnia ex uno, & eodem Deo eſſe, nec curioſius inveſtiganda, quæ mentis humanæ Deo longe inferioris [redacted]

„quæ facta ſunt, ex Deo: omnia enim ex uno,
„& eodem Deo. . . Et ad omnem quidem fa- *Variæ res*
„ſacturam bene aptata, & bene conſonantia: *ab eodem*
„quantum autem ſpectat ad unumquodque eo- *Deo aptè*
„rum, ſunt ſibi invicem contraria, & non con- *productæ.*
„venientia, ſicut citharæ ſonus per uniuscu- n. 2.
„jusque diſtantiam conſonantem unam melo-
„diam operatur, ex multis, & contrariis ſo-
„nis ſubſiſtens.

82. „Si autem & aliquis non invenerit cau- *Facta a*
„ſam omnium, quæ requiruntur, cogitet, quia *Deo curio-*
„homo eſt, in infinitum minor Deo, & qui *ſius non*
„ex parte acceperit gratiam, & qui non- *requiren-*
„dum æqualis, vel ſimilis ſit factori, & *da.*
„qui omnium experientiam, & cogitationem n. 3.
„habere non poſſit, ut Deus. . . Non enim
„infectus es o homo! neque ſemper coexiſte- *Verbum*
„bas Deo, ſicut proprium ejus Verbum, ſed *Dei Patri*
„propter eminentem bonitatem ejus nunc ini- *ſemper co-*
„tium facturæ accipiens, ſenſim diſcis a Ver- *exiſtit.*
„bo diſpoſitiones Dei, qui te fecit.

83. „Ordinem ergo ſerva tuæ ſcientiæ, *Inſanit,*
„& ne ut bonorum ignarus ſupertranſcendas *qui ſupra*
„ipſum Deum, non enim tranſibilis eſt, neque *Deum*
„ſuper Demiurgum requiras, quid ſit, non *quid re-*
„enim invenies. Indeterminabilis eſt enim ar- *quirit.*
„tifex tuus, neque tamquam hunc totum men- n. 4.
„ſus ſis, & tamquam qui per omnem ejus fa-
„bricam veneris, & omne, quod eſt in eo, pro-
„fundum, & altitudinem, & longitudinem con-
„ſideraveris, ſuper ipſum alium excogites Pa-
„trem: non enim excogitabis, ſed contra na-
„turam ſentiens, eris inſipiens, & ſi in hoc
„perſeveraveris, incides in inſaniam, ſubli-

„miorem teipſum, melioremque factore tuo exi-
„ſtimans, & quod pertranſeas regna ejus.

Caput XXVI.

Imperitos, & idiotas Deum ſincere diligentes præferendos eſſe iis, qui inflati ſunt vanæ ſcientiæ perſuaſione. A curioſis, & ſuperfluis quæſtionibus temperandum.

Scientia ſine charitate nihil eſt. n. 1.

84. „Melius eſt ergo, & utilius, idiotas, & „parum ſcientes exiſtere, & per charitatem proximum fieri Deo, quam putare „multum ſcire, & multa expertos in ſuum „Deum blaſphemos inveniri, alterum Deum „Patrem fabricantes; & ideo Paulus clamavit, „*Scientia inflat &c.* 1. Cor. 8. ✝. 1. Non quia „veram ſcientiam de Deo culparet, alioquin „ſeipſum primum accuſaret; ſed quia ſciebat, „quosdam ſub occaſione ſcientiæ elatos excidere a dilectione Dei, & ob hoc opinari ſeipſos eſſe perfectos. . . Major enim hac non „eſt alia inflatio, quam ut opinetur quis, ſe „meliorem, & perfectiorem eſſe eo, qui fecerit, & plasmaverit, & ſpiramen vitæ dederit, & hoc ipſum eſſe præſtiterit. Melius „itaque eſt . . . non aliud inquirere ad ſcientiam, niſi Jeſum Chriſtum Filium Dei, qui „pro nobis crucifixus eſt, quam per quæſtionum ſubtilitates, & minutiloquium in impietatem cadere.

Nimia curioſitas vana, & periculoſa. n. 2.

85. „Quid enim, ſi per hos conatus paululum quis elatus, eoquod Dominus dixerit, „quia & *capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt.* „Matth.

„Matth. 10. Curioſe inquirere voluerit nume-
„rum uniuscujusque capitis capillorum, & cau-
„ſam exquirere, per quam hic quidem tantos,
„ille autem tantos capillos habeat. . . Et hi,
„qui putant ſe numerum inveniſſe capillorum,
„tentent referre ad teſtimonium ſuæ ſectæ?...
„Nonne talis ſeipſum ſeducit omnino, & eos,
„qui ei acquieſcunt, in magnam infamiam co-
„git, ſemper promptis hominibus, ut in tali-
„bus amplius quid, quam Magiſtri eorum, pu-
„tentur inveniſſe? Quid autem? . . . Si no- n. 3.
„bis conſentientibus, & confitentibus, quia
„nihil omnia eorum, quæ facta ſunt, fiunt, &
„fient, ſcientiam Dei fugit, ſed per illius pro-
„videntiam unumquodque eorum & habitum,
„& ordinem, & numerum, & quantitatem
„accipere, & accepiſſe propriam, & nihil om-
„nino neque vane, nec ut provenit (*fortuito*)
„factum, aut fieri. . . Pergat ad hoc, ut &
„arenam enumeret, & calculos terræ, ſed &
„fluctus maris, & ſtellas cœli, & cauſas ex-
„cogitare numeri, qui putatur inventus; non-
„ne in vanum laborans, & delirus hic talis, &
„irrationabilis ab omnibus, qui ſenſum habent,
„juſte dicetur.

Caput XXVII.

Ex parabolis, quibus multiplex poteſt ſubeſſe ſenſus, obſcura explicanda non eſſe, ſed ex iis, quæ clare, & aperte poſita ſunt in Scripturis.

Parabolæ ambiguis non aptandæ.

26. Ulterius probat S. Irenæus; „quod pa-
„rabolæ in Scripturis debeant non n. 1.

 „am-

„ambiguis adaptari: ſic enim & qui diſſolvit, „ſine periculo diſſolvit, & parabolæ ab omni- „bus ſimiliter diſſolutionem accipient, & veri- „tatis corpus integrum, & ſimili aptatione mem- „brorum, & ſine concuſſione perſeverat. Sed „quæ non aperte dicta ſunt, neque ante ocu- „los poſita, *ſtultum eſt* copulare diſſolutionibus „parabolarum, quas unusquisque, prout vult, „adinvenit; ſic enim apud nullum erit regula „veritatis, ſed quanti ſuerint, qui ſolvent pa- „rabolas, tantæ videbuntur veritates pugnan- „tes ſemet invicem, & contraria ſibimet dog- „mata ſtatuentes, ſicut & gentilium Philoſo- „phorum quæſtiones. Itaque ſecundum hanc „rationem homo quidem ſemper inquiret, nun- „quam autem inveniet, eoquod ipſam inven- „tionis abjecerit diſciplinam.

Solus unus Deus mundi Creator.

87. „Cum itaque univerſæ Scripturæ. . . „in aperto . . . unum, & ſolum Deum, ad „excludendos alios, prædicent, omnia feciſſe

[redacted]

„dicatur Deus, & alium Patrem, qui per pa„rabolis & ſignificatur Pater. Quia autem pa„rabolæ multas poſſunt recipere explicationes, „ex ipſis de inquiſitione Dei affirmare, relin„quentes quod certum, & indubitatum, & „verum eſt, valde præcipitantium ſe in peri„culum, & irrationabilium eſſe, quis non „amantium veritatem confitebitur?

Ex parabolis ſpretis certis male aliquid affirmatur. *n. 3.*

Caput XXVIII.

Sic inquirenda eſſe Dei myſteria, ut a regula veritatis, & a vera de Deo ſcientia nunquam deflectamus. Scripturis ſacris adhibendam eſſe fidem, nec plura a nobis temere inueſtiganda, quæ Deo committi debent, ac mentis noſtræ limites excedunt. Et hoc eſſe vitium hæreticorum, quod nihil Deo reſervent, ſed temere omnia ſcrutentur. Hinc in tam portentoſos errores lapſos eos eſſe demonſtrat.

88. Ex dictis infert S. Irenæus: „Habentes „itaque regulam ipſam veritatem, & „in aperto poſitum de Deo teſtimonium, non „debemus per quæſtionum abſolutiones decli„nantes in alias, atque alias ejicere firmam, „& veram de Deo ſcientiam . . . augeri au„tem in charitate ejus, qui tanta propter nos „fecit, & facit. . . . Cedere autem debemus „hæc talia Deo, qui & nos fecit, rectiſſime „ſcientes, quia Scripturæ quidem perfectæ „ſunt, quippe a Verbo Dei, & Spiritu ejus „dictæ; nos autem ſecundum quod minores „ſumus, & noviſſimi a Verbo Dei, & Spiritu „ejus, ſecundum hoc & ſcientia myſteriorum „ejus

In quæſtionibus a veritate, & charitate non deflectendum. *n. 1.*

Omnia Scripturæ myſteria non poſſumus comprehendere. *n. 2.*

„ejus indigemus. Et non eſt mirum, ſi in ſp
„ritalibus, & cœleſtibus, in his, quae habe
„revelari, hoc patimur nos, quandoquide
„etiam eorum, quæ ante pedes ſunt, dico a
„tem, quæ ſunt in hac creatura, quæ & co
„trectantur a nobis, & videntur, & ſunt n
„biscum, multa fugerunt noſtram ſcientiar
„& Deo hæc ipſa committimus: oportet en
„eum præ omnibus præcellere. Quid enim
„tentemus exponere cauſam aſcenſionis Ni
„multa quidem dicimus. . . . Quod autem v
„rum eſt adjacet Deo. Sed & volatilium a
„malium habitatio . . . fugit noſtram ſcie
„tiam. Quid autem poſſumus exponere de oce
„ni acceſſu, & receſſu? . . . Quidve de hi
„quæ ultra eum ſunt enuntiare; qualia ſint?
Hoc idem exemplificat in pluvia, coruſcation
tonitruo, nubibus, nebulis, ventis, niv
grandine, cauſa lunæ creſcentis, & decreſce
tis, lapidibus, metallis, & ſubdit. „In l
„omnibus nos quidem loquaces erimus, req
„rentes cauſas eorum, qui autem ea facit
n. 8. „lus Deus, veridicus eſt. Si ergo & in reb
„creatis quædam quidem eorum adjac
„Deo, quædam autem & in noſtram veneru
„ſcientiam; quid mali eſt, ſi & eorum, q
„in Scripturis requiruntur, univerſis Scrip
„ris ſpiritalibus exiſtentibus, quædam quid
„abſolvimus ſecundum gratiam Dei, quæd
„autem commendamus Deo, & non ſolum
„hoc ſæculo, ſed & in futuro, ut ſemper q
„dem Deus doceat, homo autem ſemper
„ſcat, quæ ſunt a Deo; ſicut & Apoſtolus
„xit reliquis partibus deſtructis; hæc tunc

„ſu

„*futuro ſæculo*) perſeverare, quæ ſunt fides, „ſpes, & charitas. „ (*ſcilicet fides non quoad obſcuritatem, ſed firmitatem, ſpes vero non quoad objectum abſens, ſed præſens magis poſſidendum, uti mox S. Irenæus explicat dicens*). „Semper „enim fides, quæ eſt ad Magiſtrum noſtrum, per„manet firma, aſſeverans nobis, quoniam ſo„lus vere Deus, & ut diligamus eum vere ſem„per, quoniam ipſe ſolus Pater, & ſperemus „ſubinde plus aliquid accipere, & diſcere „a Deo, quia bonus eſt, & divitias habens „indeterminabiles, & regnum ſine fine, & di„ſciplinam immenſam. Si ergo . . . quædam „quæſtionum Deo commiſerimus, & fidem no„ſtram ſervabimus, & ſine periculo perſevera„bimus. . . Ut puta, ſi quis interroget, an„tequam mundum faceret Deus, quid agebat? „dicimus, quoniam iſta reſponſio ſubjacet Deo. *Quomodo fides, & ſpes in altero ſæculo maneant.*

89. Ex eo igitur, quo hæretici omnia ſcrutari, & comprehendere velint, & nihil Deo reſervent, eorum cæcitatem, ſtultiloquium, & errores proveniſſe ait. „Quia nimirum & ipſius Dei, & Ennæiæ ejus, & Verbi, & vitæ Chriſti nativitates, & prolationes annuntiare volunt, & has non aliunde accipiunt, ſed ex affectione hominum, non intelligentes, quia in homine quidem, qui eſt compoſitum animal, hæc fas eſt dicere. *l.* 2. *c.* 13. . . . Deus autem, cum ſit totus mens, totus ratio, & totus ſpiritus operans, & totus lux, & ſemper idem, & ſimiliter exiſtens, ſicut & utile eſt nobis ſapere de Deo, & ſicut ex Scripturis diſcimus, non jam hujuſmodi affe- *Temeraria ſcrutatio myſteriorum hæreſis cauſa.* *n.* 4.

„ctus,

„ctus, & diviſiones decenter erga eum ſub
n. 5. „quentur. . . . Deum compoſitum pronunt
„bunt, & generationem ejus ex Patre divin
„tes, & verbi hominum per linguam fact
„prolationem transferentes in Verbum D
„juſte detegentur a ſemetipſis, quod nec
„humana, neque divina noverint.

Chriſtus notitiam diei judicii extremi ad Patrem retulit.

90. Ut autem S. Irenæus hæreticos fort
adhuc convincat, quorumdam cognition
ſoli Deo eſſe reſervatam ait: „ Irrationabili
„autem inflati audaciter inenarrabilia Dei m
„ſteria ſcire vos dicitis, quandoquidem & D
„minus, ipſe Filius Dei, ipſum judicii die
n. 6. „& horam conceſſit ſcire ſolum Patri, mani
„fte dicens: *De die autem illa, & hora ne*
„*ſcit*, *neque Filius*, *niſi Pater ſolus*. Marc. 1
„v. 32. Si igitur ſcientiam diei illius Filius n
„erubuit referre ad Patrem, ſed dixit, qu
„verum eſt; neque nos erubeſcamus, quæ ſu
„in quæſtionibus majora ſecundum nos, reſ
„vare Deo: nemo enim ſupra Magiſtrum
„Siquis itaque nobis dixerit. Quomodo igi
„Filius a Patre prolatus eſt? dicimus ei, q
„prolationem iſtam, ſive generationem e
„inenarrabilem exiſtentem nemo novit, n
„Valentinus, non Marcion, neque Angeli, n
„que Archangeli, neque Principes, neque P
„teſtates, niſi ſolus, qui generavit Pater,
n. 7. „qui natus eſt Filius. „ Eodem modo, q
modo materia creata fuerit, & cur ex crea
ris nonnullæ legem transgreſſæ fuerint, &
ignem æternum projectæ, quædam vero p
ſeveraverint, hæc Deo, & Verbo ejus rel
qu

„penda ſunt. . . „Etenim ſiquis exquirat cau- „ſam, propter quam in omnibus Pater commu- „nicans Filio, ſolus ſcire horam, & diem a Do- „mino manifeſtatus eſt; neque aptabilem ma- „gis, neque decentiorem, nec ſine periculo „alteram, quam hanc inveniat in præſenti, „(quando quidem ſolus verax Magiſter eſt Do- „minus) ut diſcamus per ipſum, ſuper omnia „eſſe Patrem. Etenim Pater, ait, *Major me eſt.* „Joan. 14. v. 28. Et ſecundum agnitionem ita- „que præpoſitus eſſe Pater annuntiatus eſt a „Domino noſtro ad hoc, ut & nos, in quan- „tum in figura hujus mundi ſumus, perfectam „ſcientiam, & tales quæſtiones concedamus „Deo, & ne forte quærentes altitudinem Pa- „tris inveſtigare, in tantum periculum incida- „mus, ut quæramus, an ſuper Deum alter ſit „Deus. . . Certe ſi ea, quæ in manibus ſunt, „& ante pedes, & in oculis, & terrenis, & „præcipue diſpoſitionem capillorum capitis ſui „nondum ſciunt ii, qui ſunt perfecti (*hæretici*) „quemadmodum eis, quæ de ſpiritalibus, & „ſupercœleſtibus, & de his, quæ ſunt ſuper „Deum, vana perſuaſione confirmant, cre- „demus?

Cur Chriſtus diei judicii extremi notitiam ad Patrem referat.

n. 8.

n. 9.

Ita. Ariani, & Sociniani hoc argumento S. Irenæi de ignorantia diei judicii in Filio Dei ad ſuum errorem probandum, & negandam Divinitatem, & conſubſtantialitatem Verbi imprudenter abutuntur: quippe totius S. Irenæi argumentationis ſumma huc redit. Si Dominus ipſe Dei Filius, Verbum Patris, cui in omnibus communicat Pater, quem proinde nihil, neque dies judicii latet; illius tamen diei ſcientiam retulit ad Patrem, eique conceſſit, nec id

id referare voluit, quod referare non ſinebat v
luntas Patris, *quod verum eſt*, a fortiori nos, q
ex parte cognoſcimus, & nequidem terrena a
pedes noſtros ſcimus, nec explicare, aut inve
gare, niti debemus, quod Deus in theſauris
pientiæ ſuæ deliteſcere voluit. Quod argument
Arianis, & Socinianis nullo modo favet. *Vid.*
Maſſuet diſſ. 3. *a.* 5. *n.* 61. & *D. Marechal* c
P. P. c. 6. *n.* 5.

Caput XXIX.

Repugnare, quod aſſerunt hæretici, an
mas quasdam in Pleroma, alias in medieta-
tem abituras, corporibus ſalutis
expertibus.

Animæ non ſalvantur quia ſunt ſpirituales. n. 1.

91. A digreſſione in prioribus capitibus fa
ad errores Valentinianorum *l.* 1. *c.*
n. 1. relatos confutandos S. Irenæus revertitu
& oſtendit animas non ſalvari ideo, quia ſu
ſpiritualis ſubſtantiæ. „Si enim propter ſu
„ſtantiam omnes ſuccedunt animæ in refrig
„rium, & in medietate ſunt omnes, ſecundu
„quod ſunt animæ, cum ſint ejusdem ſubſt
„tiæ, *adeoque* ſuperfluum eſt credere, ſup
„flua autem & eſt deſcenſio Salvatoris: ſi a
„tem propter juſtitiam, jam non propter i
„quod ſint animæ, ſed quoniam ſunt juſtæ.
„autem animæ perituræ eſſent, niſi juſtæ fu
„ſent, juſtitia potens eſt ſalvare & corpo
„quid utique non ſalvabit, quæ & ipſa par
„cipaverunt juſtitiæ? Si enim natura, & ſu
„ſtantia ſalvat, omnes ſalvabuntur animæ;
„autem juſtitia, & fides, quare non ſalvet c
„quæ ſimiliter cum animabus in corruptel
„

„cedere incipiunt corpora? aut enim impotens,
„aut injuſta in hujusmodi rebus juſtitia, ſi
„quædam quidem ſalvat propter ſuam partici-
„pationem, quædam non; quia enim in cor-
„poribus perficiuntur ea, quæ ſunt juſtitiæ,
„manifeſtum eſt. . . . Hinc verus, & firmus *Reſurre-*
„emerget de reſurrectione corporum ſermo: *ctio corpo-*
„quem quidem credimus nos, quoniam & mor- *rum.*
„talia corpora noſtra cuſtodientia juſtitiam re- *n.* 2.
„ſuſcitans Deus incorrupta, & immortalia fa-
„ciet: Deus enim melior eſt, quam natura,
„habens apud ſemetipſum velle, quoniam bo-
„nus eſt: & poſſe, quoniam potens eſt: & per-
„ficere, quoniam dives, & perfectus eſt.

Caput XXX.

Veſanam hæreticorum impietatem caſtigat, qui ſe ſpiritales, Demiurgum vero animalem eſſe dicebant.

92. Quanta ſit hæreticorum inſania, dum ſe *Hæretici*
ſupra mundi fabricatorem ſuum Demi- *non ſunt*
urgum efferunt, oſtendit S. Irenæus ex eo, *fabricato-*
„quia meliorem ex operibus oportet oſtendi: *res mundi*
„unde igitur ſemetipſos oſtendunt Demiurgo *meliores.*
„meliores? . . . Quod opus monſtrabunt per *n.* 1. 2. 3.
„ſemetipſos a Salvatore, ſive a matre ipſorum
„factum, aut majus, aut ſplendidius, aut ra-
„tionabilius his, quæ facta ſunt ab hoc, qui
„hæc omnia diſpoſuit? Quos cœlos firmave-
„runt? quam terram ſolidaverunt? &c. . . .
„Quid autem illa, quæ ſunt ſuper cœlum, &
„quæ non prætereant, qualia ſunt Angeli,
„Archangeli, Throni, Dominationes, Pote-
„ſta-

„ſtates innumerabiles ? . . . Quid tale habe
„oſtendere per ſemetipſos, vel a ſemetipſis f
„ctum, quando & ipſi hujus factura, & pl
„matio ſint ? Sive enim Salvator, ſive m
„ter ipſorum, uſa eſt Demiurgo, ut dicu
„ad faciendam imaginem eorum, quæ in
„Pleroma ſunt, & contemplationis univerſa
n. 4. „quam vidit circa Salvatorem. . . Cum ni
„per eos matrem feciſſe appareat, quemadm
„dum ipſi confitentur. . . Cur ſemet melio
„vocant eo, per quem tanta, & talia facta ſu
„& diſpoſita ? . . . Cumque ſint vacuum,
„inutile fertamentum, per quod nihil omni
n. 5. „operatur artifex. . . . Semet ſpiritales,
„meliores dicentes, & Demiurgum animale
„& propter hoc ſe ſuperaſcendere, & intra Pl
„roma penetrare ad viros ſuos. . . Deum a
„tem inferiorem, & propter hoc manere i
„medietate, & hujus nullam oſtenſionem a
„ferentes, inſani ſunt ſumma, & inſanab
„inſania.

Res ſpirituales a ſolo Deo creatæ. n. 6.

93. „Si autem contenderint dicere, qu
„niam quæcunque ſunt materialia. . . A D
„miurgo facta ſunt ; . . . quotquot autem ſp
„ritualiora his, quæ ſunt ſuper cœlum ; . .
„per ſpiritalem enixionem, quod ſemetipſ
„eſſe dicunt, facta ſunt : primo quidem ex D
„minicis Scripturis oſtendimus, omnia, qu
„prædicta ſunt, viſibilia, & inviſibilia ab u
„Deo facta. Deinde etiam ſi per ipſos ea, qu
„ſunt ſuper cælos, facta ſunt, dicant nobi

Chori Angelorum.

„quæ ſit inviſibilium natura ; enarrent num
„rum Angelorum, & ordinem Archangelorun
„d

„demonſtrent Thronorum Sacramenta, & do„ceant diverſitates Dominationum, Principa„tuum, & Poteſtatum, atque Virtutum. Sed „non habent dicere, non ergo per eos facta „ſunt. Si autem a Demiurgo facta ſunt hæc, „ſicut & facta ſunt, & ſunt ſpiritalia, & ſan„cta: non eſt ergo animalis hic, qui ſpiritalia „perfecit, & ſoluta eſt illorum magna blas„phemia.

94. Porro fabricatorem mundi, ſeu Demiurgum animalem non eſſe ita S. Irenæus ulterius probat. „Quod ſint in coelis ſpiritales con„ditiones (*ſeu creaturæ*) univerſæ clamant Scri„pturæ, & Paulus autem teſtimonium perhi„bet, quoniam ſunt ſpiritualia, usque ad ter„tium cœlum raptum ſe eſſe ſignificans, & „rurſum delatum eſſe in Paradiſum, & audiſſe „verba inenarrabilia, quæ non licet homini lo„qui (*id eſt ſpiritualia myſteria*)." Paulo autem nihil profuiſſet raptus usque in tertium cœlum, ſi ibi ſubſtitiſſet, utpote „qui nequidem „ipſa univerſa perſpeculatus fuiſſet, „cum nequidem usque ad Demiurgum ſuper ſeptimum cœlum juxta hæreticos *l.* 1. *c.* 5. *n.* 2. degentem perveniſſet, & conſequenter ſubjectam ei ſeptenationem non vidiſſet, nec ad matrem Achamoth pertingere potuiſſet, ut ab ea arcana Pleromatis diſceret, quæ tamen ſe didiciſſe affirmat, quin illi corpus ſuum impedimento fuerit, cum ipſe teſtetur, neſcire ſe, an in corpore, an extra corpus raptus hic contigerit. Quia igitur Demiurgus omnium etiam, quæ ſunt ſuper cœlum, & conſequenter etiam horum

Demiurgus, ſeu fabricator mundi non eſt animalis.

n. 7.

n. 8.

ſpiritualium a Paulo viſorum auctor eſt, & ipſ ſpiritualis, non animalis erit, alioquin nun quam ſpiritualia perfeciſſet, nec ſuper eum aliu Deus quærendus eſt, ſed ſolus „unus Deus fa „bricator, hic eſt, qui eſt ſuper omnem Prin „cipalitatem, & Poteſtatem, & Dominatio „nem, & Virtutem, hic Pater, hic Deus, hi

Verbi Divini æternitas. n. 9. „Conditor, hic Factor, hic Fabricator, qu „fecit ea per ſemetipſum, hoc eſt per Verbum „& Sapientiam ſuam, cœlum, & terram, & „maria, & omnia, quæ in eis ſunt. . . Quem „& Lex annuntiat, quem Prophetæ præco „nant, quem Chriſtus revelat, quem Apoſto „tradunt, quem Eccleſia credit. Hic Pate „D. N. Jeſu Chriſti per Verbum ſuum, qui e „Filius ejus, per eum revelatur, & manifeſta „tur omnibus, quibus revelatur: cognoſcun „enim eum hi, quibus revelaverit Filius „Semper autem Filius coexiſtens Patri olim „& ab initio ſemper revelat Patrem & Ange „lis, & Archangelis, & Poteſtatibus, & Vir „tutibus, & omnibus, quibus vult revelar „Deus.

CAPUT XXXI.

Summatim perſtringit ea fere omnia, quæ toto hoc libro fuſe diſſeruit, ſpeciatim contra Valentinianos, eadem in reliquos etiam hæreticos dici poſſe confirmans.

Quomodo hæretici tractandi. n. 1. 95. Sanctus Irenæus in hoc capite ſummatim dicta contra Valentinianos reſumens m tat, ea etiam contra Gnoſticos, Simonem Menandrum, Saturninum, Baſilidem, Carpo cra

cratem &c. valere, & monet, ut „quis eos, qui „ſunt mitiores eorum, & humaniores avertat, „& confundat, ut non blaſphement ſuum Con„ditorem, & Factorem, & Nutritorem, & „Dominum, neque de labe, & ignorantia ge„neſis ejus affingant; feroces autem, & horri„biles, & irrationabiles effuget a ſe longe, nec „amplius ſuſtineat verboſitates eorum. Super „hæc arguentur, qui ſunt a Simone, & Car„pocrate, & ſiqui alii virtutes operari dicun„tur, non in virtute Dei, neque in veritate, „neque ut benefici hominibus facientes ea, ſed „in pernitiem, & errorem per magicas eluſio„nes, & univerſa fraude plus lædentes, quam „utilitatem præſtantes his, qui credunt eis, „in eo, quod ſeducant. Nec enim cæcis poſ„ſunt donare viſum, neque ſurdis auditum, „neque omnes dæmones effugare, præter eos, „qui ab ipſis immittuntur, ſi tamen & hoc fa„ciunt. . . Tantum autem abſunt ab eo, ut „mortuum excitent, quemadmodum Dominus „excitavit, & Apoſtoli per orationem, & in „fraternitate ſæpiſſime propter aliquid neceſſa„rium, ea, quæ eſt in quoquo loco, Eccleſia „poſtulante, per jejunium, & ſupplicationem „multam, reverſus eſt ſpiritus mortui, & do„natus eſt homo orationibus Sanctorum, ut „ne quidem credant, hoc in totum poſſe fieri, „eſſe autem reſurrectionem a mortuis agnitio„nem ejus, quæ ab eis dicitur, veritatis. *l.* 1. „*c.* 23. *n.* 5. Quando igitur apud eos quidem „error, & ſeductio, & magica phantaſia in „conſpectu hominum impie fiat, in Eccleſia „autem miſeratio . . . ad opitulationem ho„mi-

Falſa hæreticorum miracula. *n.* 2.

Vera Eccleſiæ miracula.

n. 3. *Gratis dono miraculorum utendum.*

„minum non ſolum ſine mercede & gratis per-
„ficiatur, ſed & nobis ipſis, quæ ſunt noſtra,
„erogantibus pro ſalute hominum, & ea qui-
„bus hi, qui curantur, indigent, ſæpiſſime non
„habentes a nobis accipiunt, vere & per hanc
„ſpeciem arguuntur a Divina ſubſtantia & be-
„nignitate Dei, & virtute ſpiritali in totum ex-
„tranei, fraude autem univerſa, & adinſpi-
„ratione apoſtatica, & operatione dæmoniaca,
„& phantasmate idololatriæ per omnia repleti.

Caput XXXII.

Flagitioſa eorum dogmata confutat, qui nullum non operationis genus experiendum eſſe, actionesque ſola opinione humana juſtas aut injuſtas, ac animam ſuam Jeſu animæ ſimilem, imo interdum meliorem eſſe, impie aſſerebant.

Omnes actionis Genus experiri 96. Refutantur hic impia Carpocratis dogmata *l.* 1. *c.* 25. relata, & *Primo* „impia „ipſorum ſententia, quæ dicit, oportere eos in

[redacted]

„quæ ad opera ducunt, quaſi malis, & noci-
„vis, & nequam; quemadmodum Magiſtrum
„dicentes talem fortiorem, & meliorem reli-
„quis, deinde quæ ſunt contraria ejus doctrinæ
„manifeſte præcipientes, non confundantur?

97. *Secundo* refellit alterum dogma impium Carpocratis S. Irenæus dicens: „Et ſiquidem „nihil eſſet mali, aut rurſus boni, opinione au„tem ſola humana, quædam quidem injuſta, „quædam autem juſta putarentur, non utique „dixiſſet (*Chriſtus*) dogmatizans: *Juſti autem* „*fulgebunt ſicut ſol in regno Patris eorum*. Matth. „13. v. 43. injuſtos autem, & qui non faciunt „opera juſtitiæ, *mittet in ignem æternum, ubi* „*vermis eorum non morietur, & ignis non extin-* „*guetur*. Matth. 25. v. 41.

Sola humana opinione mala & bona non ſunt. n. 2.

98. *Tertio* oſtendit pravam eſſe ſententiam Carpocratianorum, qui „dicentes oportere eos „in omni opere, & in omni converſatione fieri, „ut ſi fieri poſſit, in una vitæ adventatione „omnia perficientes ad perfectum transgredian„tur; eorum quidem, quæ ſunt ad virtutem per„tinentia, & laborioſa, & glorioſa, & artificia„lia, quæ etiam ab omnibus bona approbantur, „nequaquam inveniuntur conati facere. Si enim „oportet per omne opus, & per univerſam ire „operationem, oportebat omnes ſe diſcere ar„tes, quæcunque illæ ſive in ſermonum ratio„nibus, ſive in operibus conſummantur . . . „ut puta omnem ſpeciem Muſicæ, Computa„tionis, Geometriæ, Aſtronomiæ, Medicinæ, „Pictoriæ, Statuariæ, Ruſticationis, . . . Ve„terinariæ (*ſeu artis curandi veterina jumenta*)..

Omnia operationis genera non experienda. n. 3.

 „quarum

„quarum nec milleſimam partem in vita ſu
„ediſcere poſſunt: Et horum quidem nihil c
„nantur addiſcere . . . ad voluptates auten
„& libidinem, & turpia facta devergentes,
„ſemetipſis judicati cum ſint ſecundum doct
„nam ſuam, quia deſunt eis, quæ prædict
„ſunt, ad correptioem ignis adibunt, qui Ep
„curi philoſophiam & Cynicorum indifferen
„tiam æmulantur.

Jeſu anima hæretici non ſunt ſimiles. n. 4.

99. *Quarto.* „Dicentes autem, ſe ex e
„dem circumlatione cum Jeſu habere anima
„& ſimiles ei eſſe, aliquando autem & meli
„res, ad opera producti, quæ ille ad utilitate
„hominum fecit, nihil tale, nec ſimile . .
„perficere inveniuntur. Sed & ſi aliquid fa
„ciunt, per magicam operati fraudulenter ſe
„ducere nituntur inſenſatos . . . & phantaſ
„mata oſtendentes ſtatim ceſſantia . . . no
„Jeſu D. N. ſed Simoni mago ſimiles oſtendun
„tur. Et ex hoc autem quod Dominus ſurre
„xit a mortuis in tertia die, & diſcipulis
„manifeſtavit, & videntibus eis receptus e
„in cœlum, quod ipſi morientes, & non re
„ſurgentes, neque manifeſtati quibusdam
„arguuntur in nullo ſimiles habentes Je
„animas.

Donum miraculorum, & Prophetiæ in Eccleſia perdurat. n. 5.

100. „Si autem & Dominum per phanta
„mata hujusmodi feciſſe dicunt; ad prophetic
„reducentes eos, ex ipſis demonſtrabimus
„omnia ſic de eo & prædicta eſſe, & facta fi
„miſſime, & ipſum ſolum eſſe Filium Dei. Qu
„propter. & in illius nomine, qui vere illiu
„ſunt diſcipuli, ab ipſo accipientes gratiam pe
„ficiun

„ſciunt ad beneficia reliquorum hominum, „quemadmodum unusquique accepit donum „ab eo. Alii enim dæmones excludunt fir„miſſime & vere, ut etiam ſæpiſſime credant „ipſi, qui emundati ſunt a nequiſſimis ſpiriti„bus, & ſint in Eccleſia. Alii autem & præ„ſcientiam habent futurorum, & viſiones, & „dictiones propheticas: alii autem laborantes „aliqua infirmitate per manus impoſitionem cu„rant, & ſanos reſtituunt. Jam etiam & mor„tui reſurrexerunt, & perſeveraverunt nobis„cum annis multis. . . Non eſt numerum di„cere gratiarum, quas per univerſum mundum „Eccleſia a Deo accipiens in nomine Chriſti „Jeſu crucifixi ſub Pontio Pilato per ſingulos „dies in opitulationem gentium perficit, neque „ſeducens aliquem, nec pecuniam ei auferens; „quemadmodum enim gratis accepit a Deo, „gratis & miniſtrat. Nec invocationibus An„gelicis (*ſcilicet malignorum ſpirituum*) facit „aliquid, nec incantationibus, nec reliqua pra„va curioſitate, ſed munde & pure & manife„ſte orationes dirigens ad Dominum, qui omnia „fecit, & nomen D. N. Jeſu Chriſti invocans „virtutes ad utilitates hominum, ſed non ad „ſeductionem perficit.

Caput XXXIII.

Animas a corporibus in corpora migrare, abſurdum dogma multiplici ratione impetitum.

101. Carpocratis metempſychoſin, ſeu trans- migrationem animarum ab uno corpo- re in alind, ut in omnibus operibus bonis & malis *Metempſychoſis refutatur.* *n.* 1.

malis ſe exerceant, *l.* 1. *c.* 25. Irenæus ſequentibus argumentis impugnat. *Primo* „quod nihil omnino eorum, quæ ante fuerint, meminerint animæ: ſi enim ob hoc emittebantur, „ut in omni fierent operatione, oportebat eas „meminiſſe eorum, quæ ante facta ſunt, ut „ea, quæ deerant, adimplerent, & non circa „eadem ſemper volutantes continuatim, miſerabiliter laborarent: non enim poterat corporis admixtio in totum univerſum ipſorum, quæ „ante habita erant, extinguere memoriam & „contemplationem, & maxime ad hoc venientes„ ſicut etiam viſa in ſomniis a vigilantibus memoria retinentur, & narrantur. „Ad

n. 2. *Oblivionis poculum Platonis.*

„hæc Plato vetus ille Athenienſis . . . cum „excuſare non poſſet, oblivionis induxit poculum . . . reſpondens, quoniam introeuntes „animæ in hanc vitam ab eo, qui eſt ſuper introitum dæmone, priusquam in corpora intrent, potantur oblivione. Sed imprudens „in alteram incidit difficultatem: ſi enim oblivionis poculum poteſt, poſteaquam ebibitum „eſt, omnium factorum obliterare memoriam, „hoc ipſum unde ſcis o Plato! cum ſit nunc in „corpore anima tua, quæ priusquam in corpus introeat, a dæmone potata eſt oblivionis medicamentum? ſi enim dæmonem & poculum, & introitum reminiſceris, & reliqua „oportet cognoſcas: ſi autem illa ignoras, neque dæmon verus, neque artificioſe compoſitum oblivionis poculum. Adverſus autem eos, qui dicunt ipſum corpus eſſe oblivionis medicamentum, occurret hoc. Quomodo igitur quodcunque per ſemetipſam

n. 3. *Corpus non eſt oblivionis cauſa.*

„anima

„anima videt, & in ſomniis, & ſecundum „cogitationem, & mentis intentionem, cor„pore quieſcente, ipſa reminiſcitur, & re„nuntiat proximis? ſed nequidem ea, quæ „olim agnita ſunt aut per oculos, aut per „auditum meminiſſet anima in corpore exi„ſtens, ſi eſſet corpus oblivio, ſed ſimul atque „inſpectis abeſſet oculus, auferretur utique & „ea, quæ eſſet de his, memoria. . . Sed & „Prophetæ ipſi, cum eſſent in terra, quæcun„que ſpiritualiter ſecundum viſiones cœleſtium „vident, vel audiunt, ipſi quoque meminerunt „in hominem converſi, & reliquis annuntiant, „& non corpus efficit oblivionem animæ eo„rum, quæ ſpiritualiter viſa ſunt. . . . Non „enim eſt fortius corpus, quam anima. . . „Sed anima principatur corpori: tantum au„tem impeditur a ſua velocitate, quantum „corpus participat de ejus motione, ſed non „amittit ſcientiam. . . Sicut artifex velociter „quidem operationem ſecundum ſe adinvenit, „in organo autem tardius illam perficit, pro„pter rei ſubjectæ immobilitatem. . . Si ita„que anima nullius præteritorum meminit, ſed „exiſtentium ſcientiam hic percipit: non igitur „in aliis corporibus fuit aliquando, neque egit, „quæ nequidem agnoſcit, neque novit, quæ „quidem neque videt. n. 4.

102. *Secundo* metempſychoſin hoc argumento impugnat „Quemadmodum unusquisque noſtrum ſuum corpus per artem Dei ſumit, ſic „& ſuam habet animam: neque enim ſic pau„per, neque indigens Deus, ut non unicuique „corpori *Aliud argumentum.* n. 5.

„corpori propriam donaret animam, que
„modum & proprium characterem: &
„adimpleto numero, quem ipſe apud ſe
„te definiit, omnes, quicunque ſunt ſ
„in vitam, reſurgent, ſua corpora, & ſua
„bentes animas, & ſuos ſpiritus, in q
„placuerunt Deo. Qui autem pœna ſunt d
„abibunt in eam, & ipſi ſuas habentes ani
„& ſua corpora, in quibus abſtiterunt a
„bonitate: & ceſſabunt utrique jam gene
„& generari, & ducere uxorem & nubere
„hominum multitudo divinæ correſpon
„prædefinitioni, jam conſummata, Patris
„vet harmoniam.

Caput XXXIV.

Animas non modo, quæ in corpore geſſer meminiſſe, ſed & immortales perſeverare tametſi initium habuerint.

Anima extra corpus perſeverat. n. 1.

103. Argumentum de reminiſcentia a poſt mortem S. Irenæus ulteriu ſequitur, & exinde ejus immortalitate bat. Ait ergo „Pleniſſime autem D „docuit, non ſolum perſeverare non d „pore in corpus transgredientes anima „& characterem corporis, in quo eti „aptantur, cuſtodire eundem, & me „eas operum, quæ egerunt hic, & a „ceſſaverunt, in ea relatione, quæ ſ „de divite, & de Lazaro &c. *Luc.* 16. „hæc enim manifeſte declaratum eſt, „ſeverare animas, & non de corpore in

„tranſire, & habere hominis figuram (*a*) ut „etiam cognoſcantur, & meminerint eorum, „quæ ſint hic.

(*a*) Notat hic D. Maſſuet *Diſſ.* 3. *a.* 10. *& in not. S.* Irenæum Angelos æque ac animas ex ſubtiliſſima materia concretas eſſe exiſtimaſſe, quæ aliorum etiam antiquorum ſententia fuit, de qua videri pot-eſt *Comp. Th. t.* 1. *c.* 4. Quomodo vero hæ ſubſtantiæ nullius ex ſe figuræ tenaces, ſed vaſi adaptatæ *l.* 2. *c.* 19. *n.* 6. certam tamen figuram, certumque characterem retineant, ægre concipitur, niſi dicatur, ſanctum Doctorem eum animarum characterem, & figuram explicare de certo quodam ordine, & habitu ad corpus, quem poſt mortem ſervant, & per quem a ſubſtantiis Angelicis ad informandum corpus haud quaquam deſtinatis diſtinguuntur. *Animæ diſtinctio ab Angelis, & an corporea.*

104. „Siqui autem hoc in loco dicant, non poſſe animas eas, quæ paulo ante eſſe cœperint, in multum tempus perſeverare, ſed oportere eas aut innaſcibiles eſſe, ut ſint immortales, vel ſi generationis initium acceperint, cum ipſo corpore mori: diſcant, quoniam ſine initio, & ſine fine, vere & ſemper idem, & eodem modo ſe habens, ſolus eſt Deus, qui eſt omnium Dominus. Quæ autem ſunt ab eo omnia, quæcunque facta ſunt, & fiunt, initium quidem ſuum accipiunt generationis, & per hoc inferiora ſunt ab eo, qui ea fecit, quoniam non ſunt ingenita, perſeverant autem, & extenduntur in longitudinem ſæculorum ſecundum voluntatem factoris Dei: Quemadmodum etiam cœlum firmamentum, & ſol, luna, & reliquæ ſtellæ . . . perſeverant ſecundum voluntatem Dei, cum ante non „eſſent, *Animæ ſunt immortales.* *n.* 2. *n.* 3.

„eſſent. Sic & de animabus, & de ſpiritib
„& de omnibus his, quæ facta ſunt, cogit
„quis minime peccabit, quando omnia, q
„facta ſunt, initium quidem facturæ ſuæ
„beant, perſeverant autem, quousque ea D
„& eſſe, & perſeverare voluerit *Pſ.* 148. *v.* 5.
„*&* *Pſ.* 20. *v.* 4. Non enim ex nobis, neq
„ex noſtra natura vita eſt, ſed ſecundum g
„tiam Dei datur. . . Qui autem abjecerit ea
„& ingratus extiterit . . . ipſe ſe privat
„ſæculum ſæculi perſeverantia (*ſcilicet bea*
n. 4. „*ſanctorum felicitate*) . . . Sicut autem corp
„animale ipſum quidem non eſt anima, partic
„pat autem animam, quoadusque Deus vult
„ſic & anima ipſa quidem non eſt vita, part
„cipat autem a Deo ſibi præſtitam vitam, und
„& Propheticus ſermo de Protoplaſto ait: *Fa*
„*ctus eſt in animam vivam.* Gen. 2. v. 7. docen
„nos, quoniam ſecundum participationem v
„tæ vivens facta eſt anima, ita ut ſeparati
„quidem anima intelligatur, ſeparatim auten
„quæ erga eam eſt, vita. Deo itaque vita
„& perpetuam perſeverantiam donante, fas e
„& animas primum non exiſtentes dehinc pe
„ſeverare, cum eas Deus & eſſe & ſubſiſte
„voluerit: principari enim debet in omnib
„& dominari voluntas Dei, reliqua aute
„omnia huic cedere, & ſubdita eſſe, & in ſe
„vitium dedita.

Nota. Quod hic ſtatuit S. Irenæus, animas homin
non diutius perſeverare, quam Deus voluerit,
tamque ex ſe non habere, nullum earum imm
talitati detrimentum creat: nam quidquid hab
immortalitatis & vitæ, Dei beneficio ſortiuntu
æt

æternam quidem perſeveraturæ ſunt, ſed in hoc longe inferiores Deo, quod ab eo initium habent, nec extendantur in ſæculorum longitudinem, niſi ſecundum voluntatem Dei, quæ ſicuti eas ex nihilo produxit, ſic & in nihilum redigere poſſet, imo redigeret, ſi conſervare deſineret. Maſſuet *in not.*

CAPUT XXXV.

Baſilidis hypotheſim, Gnoſticorumque, qui Prophetas a diverſis diis inſpiratos oracula fudiſſe dicebant, errorem refellit.

105. Baſilidis figmenta *l.* I. *c.* 24. *n.* 3. relata & 365. cœlos ab ipſo conſictos refu-tat S. Irenæus, oſtendens juxta eum „immen-ſam quamdam & innumerabilem multitudinem „cœlorum ſemper factam, & fieri, & futurum, „ut fiant, & nunquam deficere hujusmodi fa-bricam cœlorum. Si enim ex defluxu prioris ſecundum factum eſt cœlum ad illius ſpeciem, & ad ſecundi tertium, & ſimiliter omnes re-liqui ſubſequentes, & de noviſſimi defluxu neceſſe eſt aliud factum ſimile ſibi, & ex illo iterum aliud & nunquam dificere . . . & non in præfinitum numerum cælorum incidere.

Infinitus juxta Baſilidem eſſet cœlorum numerus. n. I.

106. Deinde S. Irenæus contra Gnoſticos probat, Prophetas omnes ab uno eodemque Deo inſpiratos fuiſſe „quod omnes unum Deum & Dominum prædicaverint, & ipſum facto-rem cœli & terræ, & omnium, quæ in eis ſunt, & quod adventum Filii ejus ſignifica-verint . . Si autem quidam ſecundum He-bræam linguam diverſe dictiones poſitas in Scripturis opponant, quale eſt Sabaoth, & „Eloe,

Prophetæ omnes ab uno Deo inſpirati. n. 2.

Varia nomina Dei eundem.

ſignifi-cant. „Eloe, & Adonai, & alia quæcunque ſu
n. 3. „talia, ex his oſtendere elaborantes, div
„ſas virtutes atque deos, diſcant, quoni
„unius & ipſius ſignificationis & nuncupatio
„ſunt omnia hujusmodi. Quod enim dicit
„Eloe, ſecundum Judaicam vocem *Deum* ſig
„ficat, & Eloe *verum*, & Elloeuth . . . *hoc*, *qu*
„*continet omnia.* Quod autem ait Adonai, a
„quando quidem nominabile & admirab
„ſignificat, aliquando autem duplicata litte
„deltha cum aſpiratione, ut puta, Addhon
„*præfinientem & ſeparantem terram ab aqua*,
„*poſſit aqua inſurgere in eam.* Similiter aute
„Sabaoth per ω quidem Græcam in ſyllaba n
„viſſima ſcribitur, *voluntarium* ſignificat, pe
„autem græcam, ut puta Sabaoth, *prim*
„*cælum* manifeſtat. Eodem modo & *Jaω*
„extenſa cum aſpiratione noviſſima ſyllaba, *me*
„*ſuram præfinitam* manifeſtat, cum aute
„per ο græcam corripitur, ut puta, Jaoth
„*eum, qui dat fugam malorum*, ſignificat, & ca
„tera omnia unius ejudemque nuncupation
„ſunt, ſicut ſecundum Latinitatem Domin
„virtutum, & Pater omnium, & Deus omn
„potens, & Altiſſimus, & Dominus cœlorum
„& Creator, & Fabricator . . . unius eju
„demque nuncupationes ſunt, & pronomin
„per quæ unus Deus & Pater oſtenditur, q
„continet omnia.

Nota. Nomina Hebraica, quæ hic S. Irenæus expl
cat, Fr. Feuardentius *in not.* Gallaſius, & D. M
ſuet *in not.* operoſe interpretari conantur. Interi
ſatis erit, id obſervare, quod admodum evincere
titur S. Irenæus, diverſitatem nominum ſive h
bræ

bræorum, ſive Græcorum, quibus Deum nuncupamus, ejus perfectiones, proprietates, & innumera circa nos beneficia, at nunquam plures deos, deſignare.

S. IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS, ET MARTYRIS CONTRA HÆRESES

Liber III.

§. I.

Argumentum Libri III.

Argumentum tertii hujus contra hæreſes libri S. Irenæus in præfatione exponit dicens: „ Primus liber omnium Valentinianorum, & aliorum hæreticorum ſententias continet, & conſuetudines, & charactéres oſtendit converſationis eorum. In ſecundo vero deſtructa & everſa ſunt, quæ ab ipſis male docentur, & nudata, & oſtenſa ſunt talia, qualia & ſunt. In hoc autem tertio inferemus oſtenſiones ex Scripturis, ut nihil deſit a nobis.

§. II.

Analyſis Libri III.

Caput I.

Apoſtolos non prius Evangelium prædicaſſe, ſcriptisque mandaſſe, quam Spiritus S. donis, ac virtutibus inſtructi eſſent. Ab illis unum Deum cæli, & terræ conditorem annuntiatum fuiſſe.

Sanctus Irenæus hæreticos ex Sacra Scriptura, & Traditione refutaturus in primis notat, quod „non per alios diſpoſitionem „ſalutis *Apoſtoli ſolummodo poſt obtentum Spiritum*

S. prædicarunt. „ſalutis noſtræ cognovimus, quam per eos,
„quos Evangelium pervenit ad nos, quod
n. 1. „dem tunc præconaverunt, poſtea vero
„voluntatem in ſcripturis nobis tradideru
„fundamentum & columnam fidei noſtræ fu
„rum. Nec enim fas eſt dicere, quoniam an
„prædicaverunt, quam perfectam habere
„agnitionem, . . . & induti ſunt ſupervenie
„tis Spiritus S. virtute ex alto. . . Exierunt
„fines terræ, ea, quæ a Deo nobis bona ſu
„evangelizantes, & cœleſtem pacem homi
„bus annuntiantes, qui quidem & omnes pa
„ter, & ſinguli, eorum habentes Evangeliu
Quatuor Evangelia. „Dei. Ita Matthæus in Hebræis ipſorum li
„gua Scripturam edidit Evangelii, cum Petr
Rom. Eccleſia a S. Petro & S. Paulo fundata. „& Paulus Romæ evangelizarent, & fund
„rent Eccleſiam. Poſt vero horum exceſſu
„(*forte poſt editionem hujus Evangeli vid. I*
„*Maſſuet*) Marcus diſcipulus, & interpres P
„tri & ipſa, quæ a Petro annuntiata erant
„per ſcripta nobis tradidit. Et Lucas aute
„ſectator Pauli, quod ab illo prædicabatu
„Evangelium, in libro condidit. Poſtea
„Joannes diſcipulus Domini, qui & ſupra p
„ctus ejus recumbebat, & ipſe edidit Evang
Unus Deus cœli, & terræ Creator. „lium Epheſi Aſiæ commorans. Et omnes i
„unum Deum factorem cœli & terræ a lege
„Prophetis annuntiatum, & unum Chriſtu
„Filium Dei tradiderunt nobis.
n. 2.

Caput II.

Quod neque Scripturis, neque Traditionibus obſequantur hæretici.

3. Verum apertis Scripturarum teſtimoniis cum arguuntur hæretici „ in accuſationem „convertuntur Scripturarum, quaſi non recte „habeant, neque ſint ex auctoritate, & quia „varie ſint dictæ, & quia non poſſit ex his in„veniri veritas ab his, qui neſciant Traditio„nem, non enim per litteras traditam illam, „ſed per vivam vocem, ob quam cauſam & „Paulum dixiſſe: *Sapientiam autem loquimur in„ter perfectos, ſapientiam autem non mundi hujus* „1. Cor. 2. v. 6. Et hanc ſapientiam unus„quisque eorum eſſe dicit, quam a ſemetipſo „adinvenerit, fictionem, videlicet, ut digne ſe„cundum eos ſit veritas aliquando quidem in „Valentino, aliquando autem in Marcione, ali„quando in Cerintho. . . . Unusquisque enim „ipſorum omni modo perverſus, ſemetipſum, „regulam veritatis depravans, prædicare non „confunditur. *Hæretici S. Scripturas rejiciunt.* *n. 1.*

4. „Cum autem ad eam iterum Traditio„nem, quæ eſt ab Apoſtolis, quæ per Succeſ„ſiones Presbyterorum in Eccleſiis cuſtoditur, „provocamus eos, adverſantur Traditioni, di„centes, ſe non ſolum Presbyteris, ſed etiam „Apoſtolis exiſtentes ſapientiores, ſinceram in„veniſſe veritatem: Apoſtolos enim admiſcuiſſe „ea, quæ ſunt legalia Salvatoris verba, & „non ſolum Apoſtolos, ſed etiam ipſum Domi- *Traditiones Apoſt. rejiciunt.* *n. 2.*

,,eum, modo quidem a Demiurgo, modo a
,,tem a medietate, interdum autem a ſumm
,,tate feciſſe ſermones; & ſe vero indubitat
,,& incontaminate, & ſincere abſconditum ſc
,,re myſterium; quod quidem impudentiſſi
,,eſt blaſphemare ſuum factorem. Evenit it
,,que neque Scripturis jam, neque Traditio
,,conſentire eos. Adverſus tales certamen n
,,his eſt . . . Si quos ex his retuſione confu
,,dentes ad converſionem veritatis adduce
,,poſſimus: etenim ſi non facile eſt ab erro
,,apprehenſam reſipiſcere animam, ſed n
,,omni modo impoſſibile eſt, errorem effuge
,,appoſita veritate.

Caput III.

*Traditione Apoſtolorum, & continua Epiſco-
porum ab iis inſtitutorum ſucceſſione in Eccle-
ſiis ſervata hæreticos invicte confutat.*

[illegible] §. Traditio ſumma veluti Theologiæ S. Ir
næi, & peremptorium argumentum e
contra omnes hæreticos. Hac igitur cont
eos hic pugnat, & in hoc capite potiſſimu
viam cognoſcendi veram Apoſtolorum traditi
nem oſtendit, dicens ,,Traditionem itaq
,,Apoſtolorum in toto mundo manifeſtatam
,,omni Eccleſia adeſt reſpicere omnibus, q
,,vera velint videre, & habemus ennumera
,,eos, qui ab Apoſtolis inſtituti ſunt Epiſco
,,in Eccleſiis, & ſucceſſores eorum usque a
,,nos, qui nihil tale docuerunt, neque cogn
,,verunt, quale ab his deliratur. Etenim
,,recondita myſteria ſciſſent Apoſtoli, quæ ſe
,,ſi

„ſim . . . perfectos docebant, his vel maxime „traderent ea, quibus etiam ipſas Eccleſias „committebant; valde enim perfectos, & irre„prehenſibiles in omnibus eos volebant eſſe, „quos & Succeſſores relinquebant, ſuum ipſo„rum locum magiſterii tradentes, quibus emen„date agentibus fieret magna utilitas, lapſis au„tem ſumma calamitas.

6. „Sed quoniam valde longum eſt, in hoc „tali volumine omnium Eccleſiarum enumera„re ſucceſſiones, maximæ & antiquiſſimæ, & „omnibus cognitæ a glorioſiſſimis duobus Apo„ſtolis Petro & Paulo Romæ fundatæ, & con„ſtitutæ Eccleſiæ, eam, quam habet ab Apoſto„lis, traditionem, & annuntiatam hominibus „fidem, per ſucceſſiones Epiſcoporum perve„nientem usque ad nos indicantes, confundi„mus omnes eos, qui quoquo modo, vel per „ſibi placentia, vel vanam gloriam, vel per „cæcitatem & malam ſententiam, præterquam „oportet, colligunt. Ad hanc enim Eccleſiam „propter potiorem principalitatem neceſſe eſt „omnem convenire Eccleſiam, hoc eſt, eos, „qui ſunt undique fideles, in qua ſemper ab „his, qui ſunt undique, conſervata eſt ea, „quæ eſt ab Apoſtolis traditio. *Romanæ Eccleſiæ traditio præſtantior.* n. 2. *Ejusdem primatus.*

Nota. Hæc de auctoritate Traditionis Apoſtolicæ, & præſertim Romanæ Eccleſiæ primatu S. Irenæi doctrina moleſtiſſima eſt noſtris D. D. Proteſtantibus; nihil non agit Grabius, ut in alienum ſenſum ejus verba detorqueat: unde 1. ait traditioni Apoſtolicæ a Romanis Pontificibus falſos adjectos eſſe articulos. Verum unde hoc probare poterit? & quare hoc idem Gnoſtici S. Irenæo non objecerunt?

runt? 2. Dicit confluxum fidelium Romam, non ad hauriendam veram fidem, ſed ad protectionem Imperatorum pro Chriſtianis obtinendam conſuetum fuiſſe. Verum ex nullo facto conſtat hanc legationem ab Eccleſiis factam fuiſſe, licet plures privati ſuas apologias obtulerint; & ſane S. Irenæus Romanæ Eccleſiæ, non vero urbis meminit nec aulæ Imperatoris mentionem facit; qui etiam ſuum thema de traditione non probaſſet, ſi de curia Romani Cæſaris intelligi vellet. 3. Ait, ipſum S. Irenæum in ritu celebrandi Paſcha luna 14ta more Romanæ Eccleſiæ Aſianos recedere poſſe putabat. Sed hæc controverſia præciſe non fidem ſed diſciplinam contingebat. 4. Opponit per traditionem Symbolum Apoſtolorum intelligi. Verum nonne plura alia fidei dogmata nobiscum profitentur Proteſtantes, quæ in hoc Symbolo non continentur? & ubinam docet S. Irenæus, Apoſtolos alia etiam dogmata in hoc Symbolo non expreſſa non tradidiſſe? Patet proinde S. Irenæum hic docere Romanam Eccleſiam eſſe dignitate *maximam, antiquiſſimam, & omnibus cognitam*, in cujus Communione omnes fideles ob illibatam conſervatam Traditionem, ab Apoſtolis acceptam, perdurare debent. Vid. Maſſuet diſſ. 3. art. 4.

Romanorum Pontificum ſeries usque ad Eleutherium. n. 3.

7. Completo hoc de Romanæ Eccleſiæ Elogio, S. Irenæus ſucceſſionem Romanorum Pontificum enarrat, dicens: „Fundantes igitur „& inſtruentes beati Apoſtoli Eccleſiam, Li„no Epiſcopatum adminiſtrandæ Eccleſiæ tra„diderunt. Hujus Lini Paulus in his, quæ „ſunt ad Timotheum Epiſtolis, meminit. Suc„cedit autem ei Anacletus: poſt eum tertio lo„co ab Apoſtolis Epiſcopatum ſortitur Clemens, „qui & vidit ipſos Apoſtolos, & contulit cum „eis, & cum adhuc inſonantem prædicatio„nem Apoſtolorum, & Traditionem ante ocu-
„los

„los haberet non ſolus: adhuc enim multi ſu„pererant tunc ab Apoſtolis docti. Sub hoc „igitur Clemente diſſenſione non modica inter „eos, qui Corinthi eſſent, fratres facta, ſcri„pſit in ea, quæ eſt Romæ, Eccleſia potentiſſimas „litteras Corinthiis, ad pacem eos congregans, „& reparans fidem eorum, & annuntians quam „in recenti acceperat traditionem, annuntians „unum Deum omnipotentem factorem cœli, „& terræ, plasmatorem hominis. . . . Hunc „Patrem D. N. Jeſu Chriſti ab Eccleſiis annun„tiari ex ipſa Epiſtola, qui velint diſcere poſ„ſunt, & Apoſtolicam Eccleſiæ traditionem „intelligere. . . Huic autem Clementi ſucce„dit Evariſtus, & Evariſto Alexander, ac de„inceps ſextus ab Apoſtolis conſtitutus eſt Six„tus, & ab hoc Teleſphorus, qui etiam glo„rioſiſſime Martyrium fecit, ac deinceps Hy„ginus, poſt Pius, poſt quem Anicetus: cum „autem ſucceſſiſſet Aniceto Soter, nunc duo„decimo loco Epiſcopatum ab Apoſtolis habet „Eleutherius. Hac ordinatione, & ſucceſſio„ne, ea, quæ eſt ab Apoſtolis in Eccleſia, Tra„ditio, & veritatis præconatio, pervenit us„que ad nos: & eſt pleniſſima hæc oſtenſio, „unam, & eandem vivificatricem fidem eſſe, „quæ in Eccleſia ab Apoſtolis usque nunc ſit „conſervata, & tradita in veritate.

Epiſtola S. Clementis ad Corinthios.

8. „Et Polycarpus autem non ſolum ab „Apoſtolis edoctus, & converſatus cum multis „ex eis, qui Dominum noſtrum viderunt, ſed „etiam ab Apoſtolis in Aſia, in ea, quæ eſt „Smyrnis Eccleſia, conſtitutus Epiſcopus, quem

S. Polycarpi auctoritas. n. 4.

runt? 2. Dicit confluxum fide[illegible]
ad hauriendam veram fidem, ſed
Imperatorum pro Chriſtianis o[illegible]
tum fuiſſe. Verum ex nullo
legationem ab Eccleſiis fact[illegible]
privati ſuas apologias obtu[illegible]
næus Romanæ Eccleſiæ, n[illegible]
nec aulæ Imperatoris men[illegible]
ſuum thema de traditione [illegible]
ria Romani Cæſaris inte[illegible]
S. Irenæum in ritu cele[illegible]
more Romanæ Eccleſiæ
tabat. Sed hæc contr[illegible]
ſed diſciplinam contin[illegible]
ditionem Symbolum [illegible]
rum nonne plura ali[illegible]
fitentur Proteſtante[illegible]
continentur? & u[illegible]
ſtolos alia etiam [illegible]
preſſa non trad[illegible]
hic docere Rom[illegible]
ximam, *antiq*[illegible]
cujus Commu[illegible]
ſervatam Trad[illegible]
durare deben[illegible]

Romanorum Pontificum ſeries usque ad Eleutherium. n. 3.

7. Com[illegible]
Elogio, S.
Pontificum
„& inſtrue[illegible]
„no Epiſc[illegible]
„diderunt.
„ſunt ad [illegible]
„cedit au[illegible]
„co ab A[illegible]
„qui & v[illegible]
„eis, &
„nem A[illegible]

[illegible] mul[illegible]
[illegible] ex gl[illegible]
[illegible] facien[illegible]
[illegible] ſuper, qu[illegible]
[illegible] Eccleſiæ tra[illegible]
[illegible]num his per[illegible]
[illegible]eſiæ omnes
[illegible] corpo. . . C[illegible]
[illegible] urbem, multo[illegible]
[illegible] hæreticos conve[illegible]
[illegible]. & ſolam ha[illegible]
[illegible] Apoſtolis percepi[illegible]
[illegible]didit. Et ſunt, q[illegible]
[illegible]. quoniam Joann[illegible]
[illegible] Epheſo lens lavari, cu[illegible]
[illegible]um. *exſilierit de balne*[illegible]
[illegible] *timeat, ne balneum*
[illegible] Cerinthus inimicu[illegible]
[illegible] Polycarpus Marcio[illegible]
[illegible]. & dicenti: *Co*[illegible]
[illegible] *te primogen*[illegible]
[illegible], & eorum d[illegible]
[illegible] ne verbotenu[illegible]
[illegible]. qui adultera[illegible]
[illegible]odum & Paulu[illegible]
poſt unam co[illegible]
Eſt autem [illegible]
[illegible] ſcripta pe[illegible]
[illegible] fidei *eju*[illegible]
[illegible] volunt, [illegible]
[illegible] *diſcere. Se*[illegible]
[illegible] Paulo quiden[illegible]
[illegible] *apud eos*
[illegible] verus Apo[illegible]
CA[illegible]

…aditionis, &
…ndam eſſe verita-
… nec originem
…erre poſſe.

… jam oſtendiſſet: *Neceſſitas, & utilitas Traditionis.*
…cat adhuc quærere
…uam facile eſt ab Ec-
…poſtoli quaſi in depo- n. 1.
…ime in eam contulerint
…ritatis „ neceſſitatem,
…nis demonſtrat. „ Quid
…qua modica quæſtione di-
…nne oporteret in antiquiſſi-
…leſias, in quibus Apoſtoli con-
… ab eis de præſenti quæſtio-
…d certum, & re liquidum eſt?
…ſi neque Apoſtoli quidem Scri-
…iſſent nobis? nonne oportebat
…ui Traditionis, quam tradiderunt
… committebant Eccleſias: cui or-
…aſſentiunt multæ gentes Barbaro- n. 2.
…um, qui in Chriſtum credunt, ſine *Barbari ex ſola Traditione fidem habent.*
… & atramento ſcriptam habentes per
…m in cordibus ſuis ſalutem, & veterem
…ionem diligenter cuſtodientes. . . .
… fidem qui ſine litteris crediderunt,
…tum ad ſermonem noſtrum Barbari ſunt,
…tum autem ad ſententiam, & conſuetu-
…m, & converſationem propter fidem per-
…m ſapientiſſimi ſunt, & placent Deo, con-
…ſtantes in omni juſtitia, & caſtitate, & ſa-
…entia. Quibus ſi aliquis annuntiaverit ea,

„& nos vidimus in prima noſtra ætate,
„tum enim perſeveravit, & valde ſenex
„rioſiſſime, & nobiliſſime Martyrium f
„exivit de hac vita. Hæc docuit ſemper
„ab Apoſtolis didicerat, quæ & Eccleſi
„didit, & ſola ſunt vera. Teſtimonium
„hibent, quæ ſunt in Aſia, Eccleſiæ
„& qui adhuc ſucceſſerunt Polycarpo.
„ſub Aniceto cum veniſſet in urbem
„ex his, quos prædiximus, hæretico
„tit in Eccleſiam Dei, unam, & ſo
„veritatem annuntians ab Apoſtolis
„ſe, quam & Eccleſiæ tradidit. E
„audierunt eum dicentem, quonia
„Domini diſcipulus in Epheſo iens
„vidiſſet intus Cerinthum, exſilier
„non lotus, dicens; quod timeat,
„concidat, cum intus eſſet Cerint
„veritatis. Et ipſe autem Polyca
„ni aliquando occurrenti ſibi, &
„*noſcis nos?* reſpondit: *Cognoſc*
„*tum Satanæ.* Tantum Apoſtoli
„ſcipuli habuerunt timorem, ut
„communicarent alicui eorum,
„verant veritatem, quemadmo
„ait: *Hæreticum autem hominem*
S. Polycarpi Epiſtola. „*reptionem devita, &c.* Tit. 3.
„Epiſtola Polycarpi ad Philippe
„fectiſſima, ex qua & charac
„& prædicationem veritatis,
„curam habent ſalutis, poſſ
„& quæ eſt Epheſi Eccleſia
„fundata, Joanne autem perm
„usque ad Trajani tempora, t
„ſtolorum Traditionis.

Caput IV.

A ſola Eccleſia Catholica, Traditionis, & Doctrinæ Apoſtolicæ cuſtode, petendam eſſe veritatem. Hæreſes novas eſſe, nec originem Apoſtolis acceptam referre poſſe.

1. Sanctus Irenæus cum jam oſtendiſſet: „Quod non oporteat adhuc quærere „apud alios veritatem, quam facile eſt ab Ec„cleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depo„ſitorium dives, pleniſſime in eam contulerint „omnia, quæ ſint veritatis „ neceſſitatem, & utilitatem Traditionis demonſtrat. „ Quid „enim? Et ſi de aliqua modica quæſtione di„ſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſi„mas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli con„verſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere, quod certum, & re liquidum eſt? Quid autem, ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis? nonne oportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt iis, quibus committebant Eccleſias: cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes Barbarorum eorum, qui in Chriſtum credunt, ſine charta, & atramento ſcriptam habentes per Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem Traditionem diligenter cuſtodientes. . . . Hanc fidem qui ſine litteris crediderunt, quantum ad ſermonem noſtrum Barbari ſunt, quantum autem ad ſententiam, & conſuetudinem, & converſationem propter fidem perquam ſapientiſſimi ſunt, & placent Deo, converſantes in omni juſtitia, & caſtitate, & ſapientia. Quibus ſi aliquis annuntiaverit ea,

Neceſſitas, & utilitas Traditionis. n. 1.

n. 2. *Barbari ex ſola Traditione fidem habent.*

„& nos vidimus in prima noſtra ætate, m
„tum enim perſeveravit, & valde ſenex g
„rioſiſſime, & nobiliſſime Martyrium facie
„exivit de hac vita. Hæc docuit ſemper, q
„ab Apoſtolis didicerat, quæ & Eccleſiæ t
„didit, & ſola ſunt vera. Teſtimonium his p
„hibent, quæ ſunt in Aſia, Eccleſiæ omn
„& qui adhuc ſucceſſerunt Polycarpo. . . C
„ſub Aniceto cum veniſſet in urbem, mul
„ex his, quos prædiximus, hæreticos conv
„tit in Eccleſiam Dei, unam, & ſolam ha
„veritatem annuntians ab Apoſtolis percepi
„ſe, quam & Eccleſiæ tradidit. Et ſunt, q
„audierunt eum dicentem, quoniam Joann
„Domini diſcipulus in Epheſo iens lavari, cu
„vidiſſet intus Cerinthum, exſilierit de baln
„non lotus, dicens; quod timeat, ne balneu
„concidat, cum intus eſſet Cerinthus inimicu
„veritatis. Et ipſe autem Polycarpus Marci
„ni aliquando occurrenti ſibi, & dicenti: *Co*
„*noſcis nos?* reſpondit: *Cognoſco te primoge*
„*tum Satanæ.* Tantum Apoſtoli, & eorum d
„ſcipuli habuerunt timorem, ut ne verbotenu
„communicarent alicui eorum, qui adulter
„verant veritatem, quemadmodum & Paul
„ait: *Hæreticum autem hominem poſt unam co*
„*reptionem devita, &c.* Tit. 3. Eſt autem
S. Polycarpi Epiſtola. „Epiſtola Polycarpi ad Philippenſes ſcripta pe
„fectiſſima, ex qua & characterem fidei eju
„& prædicationem veritatis, qui volunt,
„curam habent ſalutis, poſſunt diſcere. Se
„& quæ eſt Epheſi Eccleſia a Paulo quide
„fundata, Joanne autem permanente apud eo
„usque ad Trajani tempora, teſtis eſt verus Apo
„ſtolorum Traditionis. CA

Caput IV.

A ſola Eccleſia Catholica, Traditionis, & Doctrinæ Apoſtolicæ cuſtode, petendam eſſe veritatem. Hæreſes novas eſſe, nec originem Apoſtolis acceptam referre poſſe.

Sanctus Irenæus cum jam oſtendiſſet: „Quod non oporteat adhuc quærere „apud alios veritatem, quam facile eſt ab Ec„cleſia ſumere, cum Apoſtoli quaſi in depo„ſitorium dives, pleniſſime in eam contulerint „omnia, quæ ſint veritatis „ neceſſitatem, & utilitatem Traditionis demonſtrat. „ Quid „enim? Et ſi de aliqua modica quæſtione di„ſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſi„mas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli con„verſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtio„ne ſumere, quod certum, & re liquidum eſt? „Quid autem, ſi neque Apoſtoli quidem Scri„pturas reliquiſſent nobis? nonne oportebat „ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt „iis, quibus committebant Eccleſias: cui or„dinationi aſſentiunt multæ gentes Barbaro„rum eorum, qui in Chriſtum credunt, ſine „charta, & atramento ſcriptam habentes per „Spiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem „Traditionem diligenter cuſtodientes. . . . „Hanc fidem qui ſine litteris crediderunt, „quantum ad ſermonem noſtrum Barbari ſunt, „quantum autem ad ſententiam, & conſuetu„dinem, & converſationem propter fidem per„quam ſapientiſſimi ſunt, & placent Deo, con„verſantes in omni juſtitia, & caſtitate, & ſa„pientia. Quibus ſi aliquis annuntiaverit ea, „quæ

Neceſſitas, & utilitas Traditionis. n. 1.

n. 2. *Barbari ex ſola Traditione fidem habent.*

„quæ ab Hæreticis adinventa ſunt, proprio ſer„mone eorum colloquens, ſtatim concludentes aures longo longius fugient, ne audire „quidem ſuſtinentes blaſphemum colloquium. „Sic per illam veterem Apoſtolorum Traditio„nem ne in conceptionem quidem mentis ad„mittunt, quodcunque eorum portentiloquium „eſt; nequidem enim congregatio fuit apud „eos, neque doctrina inſtituta.

a. 3. Ante Valen„tinum enim non fuerunt, qui ſunt a Valenti„no. . . Valentinus enim venit Romam ſub „Hygino, increvit vero ſub Pio, & prorogavit „tempus usque ad Anicetum. Cerdon autem, „qui ante Marcionem, & hic ſub Hygino, qui „fuit octavus Epiſcopus, ſæpe in Eccleſiam „veniens, & exhomologeſin faciens ſic con„ſummavit, modo quidem latenter docens, „modo vero exhomologeſin faciens, modo ve„ro ab aliquibus traductus in his, quæ doce„bat male, & abſtentus eſt a Religioſorum ho„minum conventu. Marcion autem illi ſucce„dens invaluit ſub Aniceto decimum locum „Epiſcopatus continente.

Caput V.

Chriſtum, & Apoſtolos ſine ullo mendacio, fuco, & hypocriſi, nec doctrinam ſuam ad auditorum opinionem componentes, unum Deum Patrem omnium conditorem annuntiaſſe.

Chriſtus, & Apoſtoli ſine fuco, & menda-

10. Antequam vero S. Irenæus unum Deum Patrem omnium conditorem ex S. Scriptura demonſtrare aggrediatur, oſtendit; „quod

„quod D. N. Jeſus Chriſtus veritas eſt, & n
„dacium in eo non eſt. *Pſ.* 84. *v.* 12. Et A
„ſtoli autem diſcipuli veritatis exiſtentes e
„omne mendacium ſunt; non enim comm
„cat mendacium veritati. „ Unde etiam
ſum eſt, quod dicunt hæretici, Chriſtum,
Apoſtolos doctrinam ſuam ad audientium
niones accomodaſſe. . . „ Qui enim ad in
„tionem miſſi erant errantium Apoſtoli, &
„viſionem eorum, qui non videbant, & ad
„dicinam languentium, utique non ſecun
„præſentem opinionem colloquebantur eis,
„ſecundum veritatis manifeſtationem.
„enim quilibet homines recte facient, ſi cæ
„jamjamque per præcipitium ferri incipie
„adhortentur inſiſtere illi periculoſiſſimæ
„quaſi vere rectæ, & quaſi bene perver
„ſint. Quis autem medicus volens cu
„ægrotum faciat ſecundum concupiſcen
„ægrotantium, & non ſecundum quod ap
„eſt medicinæ? Quoniam autem Dominus
„dicus venit eorum, qui male habent,
„teſtificatur dicens: *Non eſt opus ſanis me*
&c. Luc. 5. v. 31. Quomodo ergo, qui
habent, confirmabuntur? & quomodo
catores pœnitentiam agent? . . . Ignora
autem mater omnium horum per agnitio
evacuatur. Agnitionem ergo faciebat
minus ſuis diſcipulis, per quam & cur
laborantes, & peccatores a peccando coe
bat. Non ergo jam ſecundum priſtinam
nionem loquebatur eis; neque ſecundum
ſpicionem interrogantium reſpondebat
ſed ſecundum doctrinam ſalutarem, &

§. 3. „perſonæ acceptione. Quod etiam ex Dom„ni ſermonibus oſtenditur, qui quidem hi„qui erant ex circumciſione, oſtendebat F„lium Dei, eum, qui per Prophetas prædic„tus fuerat, Chriſtum, hoc eſt, ſemetipſu„manifeſtabat. . . Gentes autem iterum doc„bant Apoſtoli, ut relinquerent vana ligna, „lapides, quæ ſuſpicabantur eſſe Deos, & v„rum colerent Deum, qui conſtituiſſet, & f„ciſſet omne humanum genus. . . . Et ut e„ſpectarent Filium ejus Jeſum Chriſtum, q„redemit nos de apoſtaſia ſanguine ſuo, ad h„ut eſſemus & nos populus ſanctificatus, „cœlis deſcenſurum in virtute Patris, qui „judicium omnium facturus eſt, & ea, quæ „Deo ſunt, bona donaturus his, qui ſerv„verint præcepta ejus. Hic in noviſſimis tem„poribus apparens, lapis ſummus angularis „in unum collegit, & univit eos, qui longe „& eos, qui prope, hoc eſt, circumciſionem „& præputium, dilatans Japhet, & conſt„tuens eum in domo Sem.

Caput VI.

Neque Spiritum S. in Scripturis V. T. alium Deum, ac Dominum nominaſſe, niſi qui vere Deus eſt, Patrem ſcilicet, & Filium ejus.

Unus verus Deus Pater, & Filius a Spiritu S. in Scriptu-

11. Jam nunc S. Irenæus ad propoſitum ſuum propius accedit, & ex multis S. Scripturæ, præſertim Veteris Teſtamenti, loc demonſtrat, unicum, & ſolum eſſe Deum & Dominum hujus mundi Creatorem

& Reſtorem, & hoc nomine non ſolum Pa- *ris vocatur.*
trem, ſed & Filium, & Spiritum S. tres ſimul di-
viſas Hypoſtaſes comprehendi. „Quemadmo- n. 1,
„dum habet illud: *Dixit Dominus Domino meo,*
„*ſede a dextris meis, quoadusque ponam inimicos*
„*tuos ſuppedaneum pedum tuorum.* Pſal. 109. v. 1.
„Patrem enim Filio collocutum oſtendit, qui
„dedit ei hæreditatem gentium, & ſubjecit ei
„omnes inimicos. Vere igitur cum Pater ſit
„Dominus, & Filius vere ſit Dominus, meri-
„to Spiritus S. Domini appellatione ſignavit
„eos. Et iterum in everſione Sodomitarum
„Scriptura ait: *Et pluit Dominus ſuper Sodomam,*
„*& Gomorrham ignem, & ſulphur a Domino de*
„*cælo.* Filium enim hic ſignificat, qui & Abra-
„hæ collocutus ſit, a Patre accepiſſe pote-
„ſtatem ad judicandum Sodomitas propter ini-
„quitatem eorum. Similiter habet: *Sedes tua*
„*Deus . . . Propterea unxit te Deus, Deus tuus,*
„Pſ. 44. v. 7. Utrosque enim Dei appellatio-
„ne ſignificat Spiritus, & eum, qui un-
„gitur, Filium, & eum, qui ungit, id eſt Pa-
„trem. Et iterum: *Deus ſtetit in Synagoga deo-*
„*rum &c.* Pſ. 81. v. 1. De Patre, & Filio, &
„de his, qui adoptionem perceperunt, dicit:
„hi autem ſunt Eccleſia. Hæc enim eſt Syna-
„goga Dei, quam Deus, hoc eſt, Filius per
„ſemetipſum collegit; de quo iterum dicit:
„*Deus deorum Dominus locutus eſt.* Pſ. 49. v. 1.
„Quis Deus? de quo dixit: *Deus manifeſte ve-*
„*niet, Deus noſter, & non ſilebit.* ibid. v. 3. Hoc
„eſt, Filius, qui ſecundum manifeſtationem
„hominibus advenit, qui dicit: *Palam appa-*
„*rui his, qui me non quærunt.* Iſ. 65. v. 1. Quo-

„rum

„rum autem deorum? quibus dixit: *Ego dix*
„*dii eſtis, & filii Altiſſimi omnes.* Pſ. 81. v.
„His ſcilicet, qui adoptionis gratiam ade
„ſunt, per quam *clamamus Abba Pater.* Rom.
n. 2. „v. 15. Nemo igitur alius Deus nominatur, a
„Dominus appellatur, niſi qui eſt omniu
„Deus, & Dominus, qui & Moſi dixit: *E*
„*ſum, qui ſum.* Exod. 3. v. 14. Et hujus F
„lius Jeſus Chriſtus D. N. qui filios Dei fa
„credentes in nomen ſuum. Et iterum loque
„te Filio ad Moſen: *Deſcendi*, inquit, *erip*
„*populum hunc.* ib. v. 8. Ipſe eſt enim, qui deſce
„dit, & aſcendit propter ſalutem hominu
Pater in Filio, & Filius in Patre. „Per Filium itaque, qui eſt in Patre, & hab
„in ſe Patrem, is, qui eſt, manifeſtatus
„Deus, Patre teſtimonium perhibente Fili
„& Filio annuntiante Patrem, quemadmodu
„& Eſaias ait: *Et ego*, inquit, *teſtis dicit D*
„*minus Deus, & puer, quem elegi, ut cognoſc*
„*tis, & credatis, & intelligatis, quoniam e*
„*ſum.* Iſ. 43. v. 10.

Nota. Miratur hic Grabe, quod S. Irenæus verſu 14. Exod. 3. Deo Patri tribuat, & verſum 8. D Filio. Sed mirari deſiiſſet, ſi attendiſſet, S. Ir næum cum aliis antiquis non paucis cenſuiſſe, Divinis Perſonis ſolum Verbum apparuiſſe; P trem vero inviſibilem ſemper perſtitiſſe, n hominibus manifeſtatum, aut cum illis collocutu fuiſſe niſi per Filium, uti fuſius probat. *l.* 4. *c.* 3

Scriptura eos, qui non ſunt dii, cum addito deos vocat. n. 3. 12. Argumentum ſuum S. Irenæus ulteri proſequitur, & notat, quod cum S. Scriptu „eos, qui non ſunt dii, nominat, non in t „tum oſtendit illos deos, ſed cum aliquo a „ditamento, & ſignificatione, per quam oſte

„du

„duntur non eſſe dii. Quemadmodum apud
„David: *Dii gentium dæmoniorum idola.* Pſ. 95.
„v. 5. Et *deos alienos non ſectabimini.* Pſalm. 80.
„v. 10. Ex eo enim, quod dicit: *Dii gentium,*
„gentes autem verum Deum neſciunt, & *alie-*
„*nos deos*, nominans eos, abſtulit, quod non
„ſunt dii. A ſua autem perſona quod eſt, di-
„cit de ipſis, ſunt enim *idola*, inquit, *dæmo-*
„*niorum.*„ Hoc idem probat ex *Iſ.* 44. *v.* 9.
Jer. 10. *v.* 11. & 3. *Reg.* 18. *v.* 21. & 24. &
36. Et poſt piam orationem pro lectoribus ſuis n. 4.
ad agnoſcendum verum Deum, oſtendit the-
ma ſuum etiam ex S. Paulo dicente: „*Si enim* n. 5.
„*his, qui non erant Dii, ſerviſtis, nunc cogno-*
„*ſcentes Deum, imo cogniti a Deo.* Gal. 4. v. 8.
„Separavit eos, qui non erant, ab eo, qui eſt
„*Deus.* Et iterum de Antichriſto dicens: *Qui*
„*adverſatur, & extollit ſe ſuper omne, quod*
„*dicitur Deus, vel quod colitur.* 2. Theſſ. 2. v. 4.
„Eos, qui ab ignorantibus Deum dii dicuntur,
„ſignificat, id eſt, idola. Etenim Pater om-
„nium Deus dicitur, & eſt, & non ſuper hunc
„extolletur Antichriſtus, ſed ſuper eos, qui
„dicuntur quidem, non autem ſunt dii. Quo-
„niam autem hoc verum eſt, ipſe Paulus ait:
„*Scimus autem, quoniam nihil eſt idolum, & quo-*
„*niam nemo Deus, niſi unus. Etenim ſi ſunt, qui*
„*dicuntur dii, ſive in cælo, ſive in terra, nobis*
„*unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in il-*
„*lum: & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem*
„*omnia, & nos in ipſum.* 1. Cor. 8. v, 4. Di-
„ſtinxit enim, & ſeparavit eos, qui dicuntur
„quidem, non autem ſunt dii, ab uno Deo Pa-
„tre, ex quo omnia; & unum Dominum Je-
„ſum

„ſum Chriſtum ex ſua Perſona firmiſſime co
„feſſus eſt. Quod autem, *ſive in cælo*, *ſive*
„*terra*, non quemadmodum exponunt hi,
„cere eum mundi fabricatores, ſed ſimile
„ei, quod a Moſe dictum eſt: *Non facies t*
„*omnem ſimilitudinem in Deum, quæcunque in cæ*
„*ſurſum, & quæcunque in terra deorſum, & quæc*
„*que in aquis ſub terra.* Deut. 5. v. 8. & c. 4. v. 19.
„Et ipſe autem Moſes homo Dei exiſtens, De
„quidem datus eſt ante Pharaonem, non a
„tem vere Dominus appellatur, nec Deus v
„catur a Prophetis, ſed *fidelis Moſes famulu*
„*& ſervus Dei.* Hebr. 2. v. 15. dicitur a Spi
„tu, quod & erat.

Caput VII.

Solvit objectionem petitam e Pauli verbis 2. Cor. 4 v. 5. probatque Apoſtolum hyperbatis frequenter uti.

Pauli verba non recte legunt hæretici. n. 1.

13. „Quod autem dicunt, aperte Paulum i
„ſecunda ad Corinthios dixiſſe:
„*quibus Deus ſæculi hujus excæcavit mentes in*
„*delium*, & alterum quidem Deum eſſe ſæcu
„hujus dicunt, alterum vero, qui ſit ſup
„omnem principatum, & initium, & Poteſt
„tem; non ſumus nos in cauſa, ſi hi, qu
„quæ ſuper Deum ſunt, myſteria ſcire ſe dicun
„ne quidem legere Paulum ſciunt: ſi enim qu
„ſecundum Pauli conſuetudinem . . . hype
„batis eum utentem ſic legerit: *In quibus*: d
„inde ſubdiſtinguens, & modicum diaſtemat
„faciens, ſimul & in unum reliqua legerit
„*Sa*

„*Sæculi hujus excæcavit mentes infidelium;* inve-
„niet verum, ut ſit, quod dicitur: *Deus ex-*
„*cæcavit mentes infidelium hujus Sæculi:* & hoc
„per ſubdiſtinctionem oſtenditur. Non enim
„Deum hujus ſæculi dicit Paulus, quaſi ſu-
„per illum alium ſciens; ſed Deum quidem
„confeſſus eſt; infideles autem ſæculi hujus di-
„cit, quoniam venturum incorruptelæ non hæ-
„reditabunt ſæculum. . . Quoniam autem hy- *Paulus*
„perbatis frequenter utitur Apoſtolus propter *hyperbatis*
„velocitatem ſermonum ſuorum, & propter *utitur.*
„impetum Spiritus, ex multis quidem aliis eſt n. 2.
„invenire, uti Gal. 3. v. 19. & 2. Theſſ. 2. v. 8.
„*Et tunc revelabitur iniquus, quem Dominus Je-*
„*ſus Chriſtus interficiet Spiritu oris ſui. . . Cujus*
„*eſt adventus ſecundum operationem Satanæ, in*
„*omni virtute, & ſignis, & portentis mendacii.*
„Etenim in his ordinatio dictorum ſic eſt: Et
„*tunc revelabitur iniquus, cujus eſt adventus ſe-*
„*cundum operationem Satanæ &c. quem D. Je-*
„*ſus interficiet, &c.* Non enim adventum Do-
„mini dicit ſecundum operationem Satanæ fie-
„ri, ſed adventum iniqui, quem & Antichri-
„ſtum dicimus. Si ergo non attendat aliquis
„lectioni, & intervalla aſpirationis non mani-
„feſtet, in eo, quod dicitur, erunt non tan-
„tum incongruentia, ſed & blaſphema, legens,
„quaſi Domini adventus ſecundum operatio-
„nem fiat Satanæ. Sicut ergo in talibus opor-
„tet per lectionem hyperbaton oſtendi, & con-
„ſequentem Apoſtoli ſervari ſenſum: ſic & ibi
„non Deum ſæculi hujus legimus, ſed
„Deum, quem vere Deum dicimus; incredu-
„los autem, & excæcatos ſæculi hujus audie-
„mus,

„mus, quoniam venturum vitæ non hære„tabunt ſæculum.

Caput VIII.

Solvit alteram objectionem ex Chriſti verb Matth. 6. v. 24. & oſtendit ſolum Deum, c initio, & fine careat, Deum, ac Dominum v dici poſſe: cætera omnia, cum per verbum eju facta ſint, Dei, ac Domini nomen ſortiri non poſſe.

Quo ſenſu illud Matth. 6. v. 24. intelligatur. 14. Duas adhuc objectiones Hæreticorum hoc capite S. Irenæus diſſolvit. P*ma* eſt, quam petunt ex *Matth.* 6 *v.* 24. u duorum Dominorum, & conſequenter deoru juxta hæreticos ſermo occurrit. Sed S. I
n. 1. næus ita reſpondet: „Similiter & illud, qu „ait: *Non poteſtis duobus Dominis ſervir* „ipſe (*Chriſtus*) interpretatur dicens: *N* „*poteſtis Deo ſervire, & Mammonæ,* Deum qu „dem confitens Deum, Mammonam autem n „minans hoc, quod & eſt. Non Mammona „Dominum vocat dicens: *Non poteſtis duob* „*Dominis ſervire;* ſed diſcipulos docet ſervie „tes Deo non ſubjici Mammonæ, neque d „minari ab eo. Quemadmodum igitur ſervie „tes peccato, ſervos peccati vocat, non tam „ipſum peccatum Deum appellat: ſic & eo „qui Mammonæ ſerviunt, ſervos Mammon „appellat, non Deum appellans Mammona
Mammona quid. „Mammona autem eſt ſecundum Judaicam l „quelam, qua & Samaritæ utuntur, cupidu „& plus quam oportet, habere volens (ſecu „dum autem Hebraicam adjunctive dicit

„Man

„Mam) vel guloſum ſignificat, id eſt, qui „non poſſit a gula contineri. Secundum utra„que igitur, quæ ſignificantur, non poſſumus Deo ſervire, & Mammonæ.

15. *Alteram* objectionem hæretici petunt ex *Matth.* 12. *v.* 29. Ubi etiam diabolus *fortis* dicitur, cui reſpondet S. Irenæus: „Sed & „diabolum cum dixiſſet fortem, non in totum, „ſed velut in comparatione noſtra, ſemetipſum „in omnia, & vere fortem oſtendit Dominus, „dicens: *Non aliter aliquem poſſe diripere vaſa* „*fortis, ſi non prius ipſum alliget fortem, &* „*tunc domum ejus diripiet.* Vaſa autem ejus, & „domus nos eramus, cum eſſemus in apoſtaſia, „utebatur enim nobis, quemadmodum vole„bat, & Spiritus immundus habitabat in no„bis: non enim adverſum eum, qui ſe alliga„bat, & domum ejus diripiebat, fortis erat, „ſed adverſus eos, qui in uſu ejus erant; ho„mines, quoniam abſcedere fecerat ſententiam „eorum a Deo, quos eripuit Dominus.

Quomodo diabolus fortis dicatur. n. 2.

16. Ex his concludit, quod a Deo omnia conſtituta, & per Verbum ejus facta ſint: „Quod Joannes ſignificavit: cum enim dixiſſet „de Verbo Dei, quoniam erat in Patre, adje„cit: *Omnia per eum facta ſunt, & ſine eo fa*„*ctum eſt nihil.* Joan. 1. v. 3. David quoque... „*Quoniam ipſe præcepit, & creata ſunt, ipſe di*„*xit, & facta ſunt.* Cui ergo præcepit? Ver„bo ſcilicet (*a*) per quod inquit: *Cœli firmati* „*ſunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Pſal. 32. Quoniam autem omnia ipſe fecit libere, & quemadmodum voluit, ait iterum „Da-

Omnia a Deo per ejus Verbum facta. n. 3.

„David: *Omnia, quæcunque voluit, fecit*. Pſ. 113.
„v. 11. Altera autem ſunt, quæ conſtituta
„ſunt, ab eo, qui conſtituit, & quæ facta
„ſunt, ab eo, qui fecit. Ipſe enim infectus
„& ſine initio, & ſine fine, & nullius indi
„gens, ipſe ſibi ſufficiens, & adhuc reliqui
„omnibus, ut ſint, hoc ipſum præſtans, qua
„vero ab ipſo ſunt facta, initium ſumpſerunt
„Quæcunque autem initium ſumpſerunt, &
„diſſolutionem poſſunt percipere, & ſubjecta
„ſunt, & indigent ejus, qui ſe fecit; neceſſe
„eſt omnino, ut differens vocabulum habeat
„apud eos, qui vel modicum ſenſum in diſcer
„nendo talia habent: ita ut is quidem, qu
„omnia fecerit cum Verbo ſuo juſte dicatu
„Deus, & Dominus ſolus: quæ autem facta
„ſunt, non jam ejusdem vocabuli participabilia
„eſſe, neque juſte id vocabulum ſumere de-
„bere, quod eſt Creatoris.

(a) Pater Filio, & Spiritui S. jubet, ac præcipit juxta S. Irenæum non tamquam Dominus, ac Superior inferioribus, ac ſubditis, ſed tamquam æqualis æqualibus, conſubſtantialis conſubſtantialibus coæternus coæternis, ſine quibus facere nihil poteſt, imo Filio, & Spiritui S. imperat Pater tamquam ſibi ipſi, quia eos non ſubſtantia, ſed Perſona a Patre diſtinguit. *l.* 2. *c.* 30. *n.* 9.

CAPUT

Caput IX.

Unum & eumdem Deum cœli, & terræ conditorem, qui a Prophetis prædicatus eſt, & ab Evangeliſtis annuntiatum eſſe. Id primum ex Matthæi Evangelio probatur.

17. Quod Chriſtus, Prophetæ, & Apoſtoli, Patrem, & Filium Deum confiteantur, alterum autem neque Deum nominent, neque Dominum prædicent S. Irenæus hic *primo* demonſtrat ex Evangelio S. Matthæi: „Hic „unum, & eumdem ſciens Deum, qui pro- „miſſionem fecerat Abrahæ, facturum ſe ſe- „men ejus quaſi ſtellas cœli, qui per Filium „ſuum Chriſtum Jeſum a lapidum cultura in „ſuam nos agnitionem vocaverit. . . Ait Joan- „nem præparantem Chriſto viam . . . dixiſſe: „ . . . *Nolite dicere in vobis ipſis: Patrem habe-* „*mus Abraham: dico enim vobis, quoniam potens* „*eſt Deus, ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abra-* „*hæ.* Matth. 3. v. 7. . . . Ubi non alterum „Deum annuntiabat, præter eum, qui feciſ- „ſet promiſſionem Abrahæ, ille præcurſor Chri- „ſti, de quo iterum ait Matthæus, ſimiliter „autem & Lucas: *Hic enim eſt, qui dictus eſt a* „*Domino per Prophetam: Vox clamantis in de-* „*ſerto &c.* Matth. 3. v. 3. ſeq. Luc. 3. v. 4. ſeq. „Unus igitur, & idem Deus eſt, Pater Domi- „ni noſtri, qui & Præcurſorem per Prophetas „miſſurum ſe promiſit, & ſalutare ſuum, id „eſt, Verbum ſuum viſibile effecit omni fieri „carni, incarnatum & ipſum, ut in omnibus „manifeſtus fieret Rex eorum.

Unus Deus cœli, & terræ conditor. Prob. ex Evang. S. Matth.

18. „Iterum autem de Angelo dicens Mat-
„thæus ait: *Angelus Domini apparuit Joſeph in*
„*ſomnis.* Matth. 1. v. 10. & 2. v. 13. Cujus au-
„tem Domini ipſe interpretatur: *Ut adimplea-*
„*tur, quod dictum eſt a Domino per Prophetam:*
„*Ex Ægypto vocavi Filium meum. Ecce Virgo*
„*in utero accipiet, & pariet Filium, & vocabunt*
„*nomen ejus Emmanuel, quod eſt interpretatum,*
„*Nobiſcum Deus.* Matth. 1. v. 23. De hoc, qui
„eſt ex Virgine Emmanuel, dixit David: *Non*
„*avertas faciem Chriſti tui. Juravit Dominus Da-*
„*vid veritatem, & non ſpernet eum, de fructu*
„*ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Pſal. 131.
„v. 10. 11. Et iterum: *Notus in Judæa Deus,*
„*& factus eſt in pace locus ejus, & habitaculum*
„*ejus in Sion.* Pſal. 75. v. 1. 2. Unus igitur, &
„idem Deus, qui a Prophetis prædicatus eſt,
„& ab Evangelio annuntiatus, & hujus Filius,
„qui ex fructu ventris David, id eſt, ex Da-
„vid Virgine, & Emmanuel; cujus & ſtellam
„Balaam quidem ſic prophetavit: *Orietur ſtel-*

19. „Adhuc ait in Baptiſmate Matthæus: *Aperti ſunt ei cæli, & vidit Spiritum Dei quaſi* „*columbam venientem ſuper eum. Et ecce vox de* „*cælo dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo* „*mihi bene complacui.* Matth. 3. v. 16. Non enim „Chriſtus tunc deſcendit in Jeſum, neque alius „quidem Chriſtus, alius vero Jeſus: ſed Ver„bum Dei, qui eſt Salvator omnium, & Do„minator cœli, & terræ, qui eſt Jeſus (*l.* 3. „*c.* 6.) qui & aſſumpſit carnem, & unctus eſt „a Patre Spiritu, Jeſus Chriſtus factus eſt, „ſicut & Eſaias ait: *Requieſcet ſuper eum Spiri*„*tus Dei &c.* Iſ. 11. v. 1. ſeq. Et iterum ipſe „Eſaias unctionem ejus, & propter quid un„ctus eſt, præſignificans ait: *Spiritus Dei ſu*„*per me, quapropter unxit me, evangelizare hu*„*milibus miſit me &c.* Iſ. 61. v. 1. ſeq. Nam „ſecundum id, quod verbum Dei homo erat, „ex radice Jeſſe, & Filius Abrahæ, ſecundum „hoc requieſcebat Spiritus Dei ſuper eum, & „ungebatur ad evangelizandum humilibus: ſe„cundum autem quod Deus erat, non *ſecun*„*dum gloriam judicat, neque ſecundum loquelam* „*arguebat.* Iſ. 11. *Non enim opus erat illi, ut quis* „*teſtimonium diceret de homine, cum ipſe ſciret,* „*quid eſſet in homine.* . . . Spiritus ergo Dei de„ſcendit in eum, ejus qui per Prophetas pro„miſerat, uncturum ſe eum, ut de abundan„tia unctionis ejus nos percipientes ſalvaremur. „Et ſic quidem Matthæus.

Prædictus à Deo Filius ejus declaratur in Baptiſmo. n. 3.

Super Verbum quatenus homo requievit Spiritus.

Joan. 2. v. 25.

Caput X.

Argumenta ex Lucæ, & Marci Evangeliis.

Idem Deus N. & V. Teſtamenti. 20. Eundem porro eſſe Deum Legis, & Evangelii S. Irenæus ex *Luc.* 1. *v.* 6. *ſeqq.* demonſtrat, ubi Zacharias, & Eliſabeth *juſti*
n. 1. *ambo ante Deum*, & S. Joannes dicitur *magnus in conſpectu Domini . . . parare Domino plebem perfectam* ſine ulla diſtinctione Dei veteris Teſtamenti a Deo novi Teſtamenti. Et iterum
n. 2. *Luc.* 1. *v.* 26. *ſeqq.* Gabriel Angelus ait: „*Noli* „*timere, Maria, inveniſti enim gratiam apud Deum.* „Et de Domino dicit: *Hic erit magnus, & Fi-* „*lius Altiſſimi vocabitur &c.* Quis eſt alius, qui „regnat in domo Jacob ſine intermiſſione in „æternum, niſi Chriſtus Jeſus D. N. Filius „Dei altiſſimi, qui per Legem, & Prophetas „promiſit Salutarem ſuum facturum eſſe omni „carni viſibilem, ut fieret Filius hominis, ad „hoc ut & homo fieret Filius Dei? Propter „quod & exultans Maria clamabat pro Eccle- „ſia prophetans: *Magnificat anima mea Domi-* „*num &c.* Luc. 1. v. 54. Per hæc, & tanta „monſtrat Evangelium, quoniam qui locutus „eſt Patribus, Deus hic eſt, qui per Moſen „legis donationem fecit, quoniam Patribus lo- „cutus eſt. Hic idem Deus ſecundum mag- „nam bonitatem ſuam effudit miſericordiam in „nos. . . Verbo nove diſponente carnalem ad- „ventum, ut eum hominem, qui extra Deum „abierat, adſcriberet Deo, propter quod & „nove Deum colere docebantur, ſed non alium
n. 3. „Deum. . . Prophetans autem Zacharias di-

„ce-

„cebat: *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia „viſitavit, & fecit redemptionem populo ſuo &c.* „Luc. 1. v. 68. ſeq. *Ad dandum intellectum ſalu„tis populo ejus in remiſſionem peccatorum eorum.* „*ibid.* Hæc enim eſt ſalutis agnitio, id eſt, Fi„lii Dei . . . quam faciebat Joannes pœniten„tiam agentibus, & credentibus *in Agnum Dei*, „*qui tollit peccatum mundi.*

21. Aliud argumentum S. Irenæus depromit ex *Luc.* 2. *v.* 8. *ſeq.* Ubi Angeli in Nativitate Chriſti „in eo, quod dicunt: *Gloria in al„tiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ „voluntatis.* Eum, qui ſit altiſſimorum, hoc „eſt, ſupercœleſtium factor, & eorum, quæ „ſuper terram omnium conditor, his ſermoni„bus glorificaverunt, qui ſuo plasmati, hoc „eſt hominibus, ſuam benignitatem ſalutis de „cœlo miſit. Propter quod & *Paſtores reverte„bantur glorificantes Deum &c.* Luc. 2. v. 20. „Non enim alterum Deum glorificabant Iſrae„litæ Paſtores, ſed illum, qui a Lege, & Pro„phetis annuntiatus eſt, factorem omnium, „quem & glorificabant Angeli: ſi autem alte„rum quidem Angeli, qui erant ab Ogdoade (*Valentinianorum*) glorificabant, alterum vero „Paſtores, errorem eis, & non veritatem de„tulerunt, hi, qui ab Ogdoade erant, Angeli.

Aliud argumentum ex laude Angelorum naſcente Chriſto. n. 4.

22. Tertium argumentum pro probando uno Deo Veteris, & novi Teſtamenti, S. Irenæus deſumit ex *Luc.* 2. *v.* 29. *ſeq.* „Ubi Simeon „benedixit Deum, & ait: *Nunc dimittis ſervum „tuum Domine &c.* Et *Anna* autem *Prophetiſſa* „ait, ſimiliter clarificabat Deum, videns Chri-

Aliud arg. & verbis Simeonis, ex Annæ. n. 5.

 „ſtum,

„ſtum, *& loquebatur de eo omnibus, qui expecta-*
„*bant redemptionem Hieruſalem.* Per hæc au-
„tem omnia unus Deus demonſtratur, novam
„libertatis diſpoſitionem per novum adventum
„Filii ſui hominibus aperiens. Quapropter &
„Marcus interpres, & ſectator Petri initium
„Evangelicæ conſcriptionis fecit ſic: *Initium*
„*Evangelii Jeſu Chriſti Filii Dei, quemadmodum*
„*ſcriptum eſt in Prophetis &c.* Marc. 1. v. 1. ſeq.
„Manifeſte initium Evangelii eſſe dicens San-
„ctorum Prophetarum voces, & eum, quem
„ipſi Dominum, & Deum confeſſi ſunt, hunc
„Patrem D. N. Jeſu Chriſti præmonſtrans; qui
„& promiſerat ei Angelum ſuum ante faciem
„ejus miſſurum, qui erat Joannes, *in Spiritu,*
„*& virtute Heliæ*, clamans in eremo: *Parate*
„*viam Domini, rectas facite ſemitas ante Deum*
„*noſtrum.* Quoniam quidem non alium, &
„alium Prophetæ annuntiabant Deum, ſed
„unum, & eumdem, variis autem ſignificatio-
„nibus, & multis appellationibus. . . In fine
„autem Evangelii ait Marcus: *Et quidem Do-*
„*minus Jeſus, poſtquam locutus eſt eis, receptus*
„*eſt in cœlos, & ſedet ad dexteram Dei.* Marc. 16.
„Confirmans quod a Propheta dictum eſt: *Di-*
„*xit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis.*
„Pſ. 109. v. 1. Sic quidem unus, & idem
„Deus, & Pater eſt, qui a Prophetis quidem
„annuntiatus, ab Evangelio vero traditus,
„quem Chriſtiani colimus, & diligimus ex to-
„to corde factorem cœli, & terræ, & om-
„nium, quæ in eis ſunt.

Confirmatur ex Evang. S. Marci. c. 6.

CAPUT

Caput XI.

Idem probat ex Joannis Evangelio, quod ex tribus aliis jam probavit. Tum concludit, quatuor eſſe Evangelia nec plura, nec pauciora, & hujus numeri myſticas rationes affert.

23. Eandem veritatem de uno, eodemque vero Deo V. & N. Teſtamenti S. Irenæus denique etiam ex S. Joanne Evangeliſta probat: „Qui hanc fidem annuntiat, volens per „Evangelii annuntiationem auferre eum, qui „a Cerintho inſeminatus erat hominibus, errorem, & multo prius ab his, qui dicuntur „Nicolaitæ (*de quibus dictum eſt l.* 1. *c.* 26.). . . „& regulam veritatis conſtituere in Eccleſia, „quia eſt unus Deus omnipotens, qui per Verbum ſuum omnia fecit, & viſibilia, & inviſibilia dicens: *In principio erat Verbum.* . . *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum, in ipſo vita erat &c.* Joan. 1, v. 1. ſeqq. In omnibus ergo eſt & hæc, a quæ ſecundum nos eſt conditio (*ſeu creatio*).

Evangel. S. Joan. contra Nicolaitas, & Cerinthum ſcriptum. n. 1.

24. Deinde Gnoſticorum, Marcionis, & cæterorum errores circa mundi creationem, 1. relatos S. Joannes refellit his verbis, „*In hoc mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eum non cognovit. In ſua propria venit, & ſui eum non receperunt.*„ Ergo neque per Angelos, neque per Demiurgum mundus factus eſt, „ſed per Verbum, quod in principio erat apud Deum, omnia ſunt fa-

Errores Gnoſticorum de mundi creatione refutantur. n. 2.

„cta, quod *Verbum caro factum eſt, & inhabi*
n. 3. „*tavit in nobis.* Secundum autem Gnoſtic
„neque Verbum caro factum eſt, neque Chr
„ſtus, neque qui ex omnibus factus eſt Salv
„tor (*libro* 1.)

Verbum caro factum eſt Dei Factoris cœli, & terræ Filius.

25. „Et ut non inquiramus, cujus Dei Ve
„bum caro factum eſt, ipſe inſuper docet, d
„cens: *Fuit homo miſſus a Deo; erat ei nom*
„*Joannes: hic venit in teſtimonium, ut teſtaret*
„*de lumine: non erat ipſe lumen, ſed ut teſtaret*
„*de lumine.* Joan. 1. v. 6. Præcurſor igitur Joa
n. 4. „nes, qui teſtatur de lumine, a quo Deo mi
„ſus eſt? Utique ab eo, cujus Gabriel eſt A
„gelus, qui etiam evangelizavit generatione
„ejus, qui & per Prophetas promiſit Angelu
„ſuum miſſurum ante faciem Filii ſui, & præ
„paraturum viam ejus, hoc eſt, teſtificaturu
„de lumine in Spiritu, & virtute Heliæ. He
„lias autem rurſus cujus Dei ſervus, & Pr
„pheta fuit? Ejus, qui fecit cœlum, & te
„ram, quemadmodum & ipſe confitetu
„3. *Reg.* 18. *v.* 15. . . . A conditore igitur,
„fabricatore hujus mundi miſſus Joannes. . .
„Propter hoc Dominus *pluſquam Propheta*
„Matth. 11. dixit eum habuiſſe: reliqui eni
„omnes Prophetæ annuntiaverunt adventu

Joannes Baptiſta Propheta, & Apoſtolus.

„paterni luminis; concupierunt autem dig
„eſſe, videre eum, quem prædicabant: Joa
„nes autem & prænuntiavit ſimiliter ſicut al
„& advenientem vidit, & demonſtravit,
„credere in eum ſuaſit multis, ita ut ipſe
„Prophetæ, & Apoſtoli locum habuerit. H
„eſt enim pluſquam Propheta, quoniam *pri*
„*Ap*

Apoſtoli, *ſecundo Prophetas.* 1. Cor. 12. v. 28.
Omnia autem ex uno, & eodem ipſo Deo. „
Qui omnium Pater „benedictionem eſcæ, &
gratiam potus in noviſſimis temporibus per
Filium ſuum donat humano generi, incom-
prehenſibilis per comprehenſibilem, & invi-
ſibilis per viſibilem, cum extra eum non ſit,
ſed in ſinu Patris exiſtat. *Deum enim nemo vi-* *Patrem*
dit unquam, niſi unigenitus Filius Dei, qui eſt *notum fa-*
in ſinu Patris, ipſe enarravit. Joan. 1. v. 18. *cit Filius,*
... Et iterum Pater per Filium Filii ſui *& Pater*
dat agnitionem his, qui diligunt eum: a quo *Filium.*
& Nathanael diſcens agnovit. Joan. 1. v. 47. n. 6.
ſeq. ... A quo & Petrus edoctus cognovit
Chriſtum Filium Dei vivi. *Matth.* 12. *v.* 18.
ſeqq.

26. Ex his infert S. Irenæus, quod ex ipſis *Gnoſtici*
Evangeliorum partibus, quas Gnoſtici reti- *ex Evang.*
nent, erroris, & impietatis convincantur. *refutan-*
Ebionæi enim eo Evangelio, quod eſt ſecun- *tur.*
dum Matthæum ſolo utentes (*licet mutilo,* n. 7.
& depravato juxta S. Epiph. Hær. 30.) ex illo
ipſo convincuntur, non recte præſumentes de
Domino. Marcion autem id, quod eſt ſecun-
dum Lucam, circumcidens, ex his, quæ ad-
huc ſervantur penes eum, blaſphemus in ſo-
lum exiſtentem Deum oſtenditur. Qui au-
tem Jeſum ſeparant a Chriſto, & impaſſibilem
perſeveraſſe Chriſtum, paſſum vero Jeſum di-
cunt, id quod ſecundum Marcum eſt, præ-
ferentes Evangelium, cum amore veritatis
legentes illud corrigi poſſunt. Hi autem, qui
a Valentino ſunt, eo, quod eſt ſecundum Jo-
annem, pleniſſime utentes ad oſtenſionem con-

„ju-

„jugationum ſuarum, ex ipſo detegentur nih
„recte dicentes, quemadmodum oſtendim
„in primo libro c. 9. Cum ergo hi, qui co
„tradicunt, nobis teſtimonium perhibeant,
„utantur his, firma, & vera eſt noſtra de
„oſtenſio.

Quatuor tantum Evangelia.

27. „Neque autem plura numero, qu
„hæc ſunt, neque rurſus pauciora capit e
„Evangelia. Quoniam enim quatuor regio
„mundi ſunt, in quo ſumus, & quatuor pri
„cipales Spiritus, & diſſeminata eſt Eccleſ
„ſuper omnem terram, columna autem,
„firmamentum Eccleſiæ eſt Evangelium,
„Spiritus vitæ, conſequens eſt, quatuor h
„bere eam columnas undique flantes incor
„ptibilitatem, & vivificantes homines. E
„quibus manifeſtum eſt, quoniam qui eſt fi
„per omnia artifex Verbum, qui ſedet ſup
„Cherubim .... dedit nobis quadriform
„Evangelium, quod uno Spiritu continetu
„ ... Etenim Cherubim quadriformia,
„formæ ipſorum imagines ſunt diſpoſitio
„Filii Dei. *Primum enim animal*, inquit Apoc.
„v. 7. *ſimile leoni*, efficaciam ejus & princip
„tum, & regnum ſignificans: *Secundum ve*
„*ſimile vitulo*, ſacrificalem, & ſacerdotalem o
„dinationem ſignificans: *Tertium vero hab*
„*faciem quaſi humanam*, eum, qui eſt
„cundum hominem adventum ejus manife
„deſcribens. *Quartum vero ſimile aquilæ vol*
„*tis*, Spiritus in Eccleſiam advolantis grati
„manifeſtans. Et Evangelia igitur his con
„nantia, in quibus inſidet Chriſtus Jeſ
„Aliud enim illam, quæ eſt a Patre, princi

„le

„lem, & efficacem, & glorioſam generatio-
„nem ejus enarrat dicens ſic: *In principio erat*
„*Verbum &c.* . . Id vero, quod eſt ſecundum
„Lucam, quoniam quidem ſacerdotalis chara-
„cteris eſt, a Zacharia Sacerdote ſacrificante
„Deo inchoavit: jam enim ſaginatus paraba-
„tur vitulus; qui pro inventione minoris filii
„incipiebat mactari. Matthæus vero eam, quæ
„eſt ſecundum hominem, generationem ejus
„enarrat. . . . Humanæ formæ igitur hoc
„Evangelium. . . Marcus vero a Prophetico
„Spiritu ex alto adveniente hominibus initium
„fecit. . . Volatilem, & pennatam imaginem
„Evangelii monſtrans. . . Qualis igitur diſpo-
„ſitio Filii Dei, talis & animalium forma, ta-
„lis, & character Evangelii. Quadriformia au-
„tem animalia, & quadriforme Evangelium,
„& quadriformis diſpoſitio Domini. Et pro-
„pter hoc quatuor data ſunt teſtamenta huma-
„no generi: Unum quidem ante Cataclyſmum
„ſub Adam; ſecundum vero poſt Cataclyſmum
„ſub Noe: tertium vero legiſlatio ſub Moſe;
„quartum vero, quod renovat hominem, &
„recapitulat in ſe omnia, quod eſt per Evan-
„gelium, elevans, & pennigerans homines in
„cœleſte regnum.

Evangelia ab Hæreticis male corrumpuntur. n. 9.

28. Merito proinde S. Irenæus hæretico-
rum audaciam in rejiciendis, mutilandis, cor-
rumpendis, vel novis Evangeliis fingendis car-
pit „Etenim Marcion totum rejiciens Evan-
gelium (*ſaltem reſpective*) imo vero ſeipſum
abſcindens ab Evangelio pariter gloriatur ſe
habere Evangelium. Alii vero (*id eſt Mon-*

„ta-

„*taniſtæ juxta Tillemontium*) ut donum Spi
„tus fruſtrentur, quod in noviſſimis tempo
„bus ſecundum placitum Patris effuſum eſt
„humanum genus, illam ſpeciem non admittu
„quæ eſt ſecundum Joannis Evangelium,
„qua Paracletum ſe miſſurum Dominus p
„miſit, ſed ſimul & Evangelium, & Prop
„pheticum repellunt Spiritum. . . . Per h
„igitur omnia peccantes in Spiritum Dei,
„irremiſſibile incidunt peccatum. Hi ver
„qui ſunt a Valentino . . . plura habere gl
„riantur, quam ſint ipſa Evangelia. Siquide
„in tantum proceſſerunt audaciæ, ut quod
„his non olim conſcriptum eſt, veritatis Eva
„gelium titulent, in nihilo conveniens Apoſt
„lorum Evangeliis, ut nec Evangelium quide
„ſit apud eos ſine blaſphemia: ſi enim quod
„eis profertur, veritatis eſt Evangelium
„diſſimile autem eſt hoc illis, quæ ab Apoſt
„lis nobis tradita ſunt, qui volunt, poſſunt d
„ſcere, quemadmodum ex ipſis Scripturis oſte
„ditur, jam non eſſe id, quod ab Apoſtolis tr
„ditum eſt, veritatis Evangelium.

Evangelium veritatis Valentini.

CAPUT XII.

Quæ ſit reliquorum Apoſtolorum Doctrin

Deum, qui Spiritum Sanctum per Prophetas promiſit, S. Petrus nuntiat. n. 1.

29. Decenti librorum novi Teſtamenti ſerv to ordine S. Irenæus nunc ex lib Actuum Apoſtolorum inſtitutam contra Gnoſ cos de Deo uno, & vero mundi Creator ac Patre D. N. Jeſu Chriſti diſputationem pe ſequitur, & ex *Act.* 1. *v.* 16. *ſeqq.* oſtendi S. Petrum ex Prophetia Joelis Prophetæ c.

v. 2

v. 28. *Effundam de Spiritu meo &c.* „Deum, qui per Prophetam promiſit, miſſurum ſe Spiritum ſuum in humanum genus, & qui miſit ei, annuntiaſſe, ſuam promiſſionem adimpleſſe. *Act.* 2. *v.* 4. *ſeq.*„ Quod autem S. Pe- *n.* 2.
trus unum, & eundem Deum Patrem, & unum, & eundem Chriſtum Jeſum, qui a mortuis ſurrexit, prædicaverit, ex ſermone S. Petri *Act.* 2. *Viri Iſraelitæ audite &c.* demonſtrat, & ſubdit. „Sic non alium Deum, nec aliam plenitudinem annuntiabant Apoſtoli: nec alterum quidem paſſum, & reſurgentem Chriſtum, alterum vero, qui ſurſum volaverit, & impaſſibilis perſeveraverit, ſed unum, & eumdem Deum Patrem, & Chriſtum Jeſum, qui a mortuis reſurrexit, & eam, quæ in eum eſt, fidem annuntiabant his, qui non credebant in Filium Dei; & ex Prophetis cohortabantur eos, quoniam eum, quem promiſit ſe Deus miſſurum Chriſtum, miſit Jeſum, quem ipſi crucifixerunt, quem Deus excitavit.

30. Alterum argumentum depromit S. Irenæus ex *Act.* 3. *v.* 2. 6. 12. *ſeq.* „Nam cum Petrus ſimul cum Joanne vidiſſet eum, qui a nativitate claudus erat, ante portam templi, quæ dicitur ſpecioſa, ſedentem, & petentem eleemoſynam, dixit ei. . . *In nomine Jeſu Nazareni ſurge, & ambula. Et ſtatim confirmati* *n.* 3.
ſunt greſſus, & plantæ, & ambulabat. . . . Multitudine autem univerſa collecta ad eos propter inopinatum factum, Petrus dixit eis: *Viri Iſraelitæ, quid miramini in hoc &c.*„ Quo ſermo-

Prænuntiata a Prophetis de paſſione Chriſti impleta ſunt.

ſermone S. Petri relato, S. Irenæus ita infe
„Manifeſtam ergo præconationem Petrus c
„Joanne præconavit eis, repromiſſione
„quam fecit Deus Patribus, per Jeſum ad
„pletam evangelizans; non quidem alter
„Deum annuntians, ſed Filium Dei, qui &
„mo factus eſt, & paſſus, in agnitionem
„ducens Iſrael, & in Jeſu reſurrectionem, q
„eſt a mortuis, annuntians, & ſignificans, q
„niam omnia, quæ Prophetæ annuntiaver
„de paſſione Chriſti, hæc adimplevit De
n. 4. „Propter quod rurſus convocatis Principib
„Sacerdotum fiducialiter Petrus dixit ad e
„*Principes populi, & Seniores Iſrael . . . c*
„*nitum ſit omnibus vobis. . . Quoniam in nom*
„*Jeſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſ*
„*quem Deus excitavit a mortuis, in hoc hic*
„*ſtat in conſpectu veſtro ſanus. Hic eſt lapis E*
„Act. 4. v. 8. ſeq. Sic Apoſtoli non Deum m
„tabant, ſed Chriſtum annuntiabant popu
„eſſe Jeſum, qui crucifixus eſt, quem De
„excitavit. Qui Prophetas miſit, idem De
„excitavit, & ſalutem in eo dedit hominibus
n. 5. Unde etiam Eccleſia Hieroſolymitana, ut i
dem *v.* 24. *ſeqq.* narratur, unum illum De
laudavit; & invocavit, & *virtute magna red*
bant teſtimonium Apoſtoli reſurrectionis Dom
Jeſu; dicentes ad eos: *Deus Patrum noſtror*
excitavit Jeſum &c. Act. 5. v. 30. ſeq.

Apoſtoli ſecundum Judæorum opinionem non prædicabant.

31. „Quoniam autem impudenter quid
„eorum *Gnoſticorum* dicunt. Apud Judæ
„præconantes Apoſtoli non poterant alteru
„eis Deum annuntiare, præter eum, qui c
„(

„ditus fuerat ab ipſis. Dicimus ad eos, quo-
„niam ſi ſecundum olim inſitam opinionem ho-
„minibus loquebantur Apoſtoli, nemo ab his
„cognovit veritatem, multo minus autem a
„Domino: etenim ipſum ſic locutum dicunt.
„Nec hi ergo ipſi veritatem ſciunt, ſed ſenten-
„tia eorum de Deo, cum eſſet talis, excepe-
„runt doctrinam, quemadmodum audire pote-
„rant. Secundum hunc igitur ſermonem apud
„neminem erit regula veritatis, ſed omnes di-
„ſcipuli omnibus imputabunt: quoniam quem-
„admodum unusquisque ſentiebat, & quem-
„admodum capiebat, ſic & ſermo ad eum fa-
„ctus eſt. Superfluus autem, & inutilis ad-
„ventus Domini parebit, ſi quidem venit per-
„miſſurus, & ſervaturus uniuscujusque olim
„inſitam de Deo opinionem. Adhuc etiam,
„& multo durius erat, quem hominem vide-
„rant Judaei, & cruci-affixerant, annuntiari,
„hunc eſſe Chriſtum Filium Dei, æternum
„ipſorum Regem. Non igitur jam ſecundum
„priſtinam eorum opinionem loquebantur ad
„eos. . . Quemadmodum enim gentibus non
„ſecundum ſententiam illorum loquebantur,
„ſed cum fiducia dicebant, quoniam dii ipſo-
„rum non eſſent dii, ſed idola dæmoniorum,
„ſimili modo & Judæis annuntiaſſent, ſi alte-
„rum majorem, & perfectiorem ſciſſent Pa-
„trem, non adnutrientes, neque augentes eo-
„rum non veram de Deo opinionem.

32. *Tertio.* Ex verbis S. Petri ad Corne- *Cornelio verus Deus prædicatus.*
lium Centurionem *Act.* 10. *v.* 1. *ſeqq.* oſtendit
Irenæus, quæ fuerit Apoſtolorum de Deo
 ſen- *n.* 7.

ſententia, & apud gentes prædicatio, a quem Petrus veniens dixit: „*In veritate co„peri, quoniam non eſt perſonarum acceptor De„ſed in omni gente, qui timet eum, & operat„juſtitiam, acceptabilis ei eſt:* manifeſte ſigni„cans, quoniam quem antea timebat Deu„Cornelius, quem per Legem, & Prophet„audierat, propter quem & eleemoſynas f„ciebat, hic in veritate eſt Deus. Deerat a„tem ei agnitio Filii, propter quod & adjeci„*Vos ſcitis . . . quod prædicavit Joannes: J„ſum a Nazareth.* v. 37. ſeq. Filium ergo Dei „quem ignorabant homines, annuntiaba„Apoſtoli, & adventum ejus his, qui ante i„ſtructi erant de Deo, ſed non alterum Deu„inferebant: ſi enim tale aliquid ſciret Petrus „libere gentibus prædicaſſet, alterum quide„Judæorum, alterum autem Chriſtianoru„eſſe Deum, qui quidem propter viſionem An„geli conterriti omnes, quodcunque eis d„xiſſet, crediſſent. Ex verbis autem Pet„manifeſtum eſt, quoniam præcognitum qu„dem eis Deum cuſtodivit, Filium autem D„Jeſum Chriſtum eſſe teſtificatus eſt ipſis, j„dicem vivorum, & mortuorum, in quem „baptizari eos juſſit in remiſſionem peccat„rum, & non tantum hoc, ſed & Jeſum ipſu„eſſe Filium Dei teſtificatus eſt, qui & unct„Spiritu S. Jeſus Chriſtus dicitur. Et eſt i„idem ex Maria natus, quemadmodum P„continet teſtificatio.

Philippus Eunucho verum

33. *Quarto.* Idem probat ex *Act.* 8. *v.* *ſeqq.* „Nam Philippus Spadoni Reginæ Æth„p

„...m revertenti a Hieroſolymis, & legenti *Deum*
„Eſaiam Prophetam, ſolus ſoli quem annun- *oſtendit.*
„tiavit? nonne eum, de quo dixit Propheta: *n.* 8.
„*Tamquam ovis ad victimam ductus eſt &c.* Hunc
„eſſe Jeſum, & impletam in eo eſſe Scriptu-
„ram, quemadmodum ipſe Eunuchus credens,
„& ſtatim poſtulans baptizari dicebat: *Credo*
„*Filium Dei eſſe Jeſum.* Qui & miſſus eſt in
„Regiones Æthiopiæ prædicaturus hoc, quod
„ipſe crediderat, Deum quidem unum per Pro-
„phetas prædicatum, hujus vero Filium feciſ-
„ſe ſecundum hominem adventum, & ut ovem
„ad victimam ductum &c.

34. *Quinto.* Idem oſtendit ex prædicatione *Qualis S.*
S. Pauli *Act.* 9. *v.* 4. *ſeq.* qui poſt converſionem *Pauli de*
ſuam „*in Synagogis in Damaſco prædicabat cum* *Deo præ-*
„*omni fiducia Jeſum, quoniam hic eſt Chriſtus Fi-* *dicatio.*
„*lius Dei.* Hoc eſt myſterium, quod dicit per *n.* 9.
„revelationem manifeſtatum ſibi, quoniam qui
„paſſus eſt ſub Pontio Pilato, hic Dominus eſt
„omnium, & judex ab eo, qui eſt omnium
„Deus, accipiens poteſtatem, quoniam *ſubje-*
„*ctus factus eſt usque ad mortem, mortem autem*
„*crucis.* Philipp. 2. v. 8. Et quoniam hoc ve-
„rum eſt, Athenienſibus evangelizans in Areo-
„pago, ubi Judæis non adſiſtentibus licebat ei
„cum fiducia verum prædicare Deum, dixit
„eis: *Deus, qui fecit mundum, & omnia &c.*
Act. 17. v. 14. ſeqq. Hoc autem in loco non
ſolum factorem mundi Deum eis annuntiat
non adſiſtentibus Judæis, ſed & quoniam
unum genus humanum fecit inhabitare ſuper
omnem terram. . . Et iterum Lyſtris Lycao-

„niæ cum eſſet Paulus cum Barnaba, & a na
„tivitate claudum in nomine D. N. Jeſu Chriſ
„ambulare feciſſet, & cum turba honorare e
„vellet quemadmodum deos propter admir
„bile factum, ait eis: *Nos ſimiles vobis ſum*
„*homines evangelizantes vobis Deum &c.* Act. 1
„v. 14. ſeq. Quoniam autem his annuntiati
„nibus ejus omnes Epiſtolæ conſonant, ex ip
„Epiſtolis oſtendimus apto in loco (*ſcil. lib*
„*quinto*) exponentes Apoſtolum.

S. Stephani de Deo doctrina. n. 10. *Et aliorum Apoſtolorum.* n. 11.

35. *Sexto.* Idem demonſtrat ex doctrin S. Stephani. Act. 7. v. 2. ſeqq. „*Deus Glori* „*viſus eſt Patri noſtro Abrahæ &c.* .... „omnium Apoſtolorum doctrinam unum, „eumdem Deum annuntiaſſe, qui tranſtul „Abraham... Hunc factorem omnium, hun „Patrem D. N. Jeſu Chriſti, hunc Deum cla „ritatis, ex ipſis Sermonibus, & Actibus Apo „ſtolorum volentes diſcere poſſunt, & contem „plari, quoniam unus hic Deus, ſuper que „alius non eſt... Et a ſemetipſo inveniet ra „tionem, cognoſcens & eam, quæ eſt ſecu „dum Moſen legem, & gratiam novi Teſt „menti, utraque apta temporibus ad utilit „tem humani generis ab uno, & eodem præ „ſtita Deo. Omnes enim, qui ſunt malæ ſe „tentiæ moti ab ea legislatione, quæ ſecu „dum Moſen, diſſimilem eam, & contraria „Evangelii doctrinæ arbitrantes jam non ſu „converſi, ut differentiæ utriusque Teſtame „ti inquirerent cauſas. Deſerti igitur cum ſi „a paterna dilectione, & inflati a Satana .. „putaverunt ſemetipſos plus inveniſſe, quan „Apo

N. & V. Teſtamentum inter ſe non pugnant. n. 12.

„Apoſtoli, alterum Deum adinvenientes. Et „Apoſtolos quidem, adhuc quæ ſunt Judæo-„rum, ſentientes annuntiaſſe Evangelium, ſe „autem ſinceriores, & perfectiores Apoſtolis „eſſe, . . . ad intercidendas converſi ſunt Scri-„pturas uti Marcionitæ. . . ſecundum Lucam „Evangelium, & Epiſtolas Pauli decurtantes. „. . . Nos & cauſam differentiæ Teſtamen-„torum, & rurſum unitatem, & conſonantiam „ipſorum in his, quæ deinceps futura ſunt, „referemus.„ Quod autem Apoſtoli ſecundum inſitam Judæorum, & hominum opinionem non ſint locuti, patet ex eo; „quod usque ad „mortem tradiderunt animas propter Evange-„lium Chriſti. . . . Manifeſtum eſt, quoniam „non derelinquebant veritatem, ſed cum omni „fiducia Judæis, & Græcis prædicabant: Ju-„dæis quidem Jeſum, qui ab ipſis crucifixus „eſt, eſſe Filium Dei Judicem vivorum, & „mortuorum, a Patre accepiſſe æternum reg-„num in Iſrael; Græcis vero unum Deum, qui „omnia fecit, & hujus Filium Jeſum Chri-„ſtum annuntiantes. *n.* 13.

36. *Septimo.* Thema ſuum S. Irenæus pro-nit: „ex Apoſtolorum Epiſtola, quam neque „Judæis, neque Græcis, ſed his, qui ex gen-„tibus in Chriſtum credebant, confirmantes „fidem ipſorum, miſerunt, „ ſcilicet ex concilio Jeroſolymitano. *Act.* 15. *v.* 7. *ſeq.* . . Ex quo manifeſtum eſt; „quoniam non alterum Patrem „eſſe docebant, ſed libertatis novum Teſta-„mentum dabant his, qui nove in Deum per „Spiritum Sanctum credebant: ipſi autem ex *Synodi Jeroſolymitanæ ſententia.* *n.* 14.

„eo, quod quærerent, an oporteret adhuc ci
„cumcidi diſcipulos, nec ne, manifeſte oſte
„derunt, non habuiſſe ſe alterius Dei co
„templationem.

Apoſtoli V. T reverebantur. *n.* 15.

37. *Octavo.* Denique oſtendit ex eo, quo S. Petrus talem timorem circa primum habu„rit Teſtamentum, ut nec cum Ethnicis qu„dem conveſci vellet. *Act.* 10. *v.* 28. . . . n„Spiritu S. requieſcente ſuper eos, propheta„tes eos audiſſet. *v.* 47. . . Sic Apoſtoli, qu„univerſi actus, & univerſæ Doctrinæ Dom„nus teſtes fecit. . . . religioſe agebant circ„diſpoſitionem Legis, quæ eſt ſecundum Mo„ſen, ab uno, & eodem ſignificantes eſſe Deo„quod quidem non feciſſent ſecundum qua„prædiximus, ſi præter eum, qui Legis *diſpo-*„ſitionem fecit, alterum Patrem a Domino di„diciſſent.

Caput XIII.

Adverſus eos, qui dicunt, tantum Paulun ex Apoſtolis cognoviſſe veritatem.

Non ſolus S. Paulus, ſed & alii Apoſtoli veritatem cognoverunt. *n.* 1.

38. Eos autem, qui dicunt: „ſolum Paulu„veritatem cognoviſſe, cui per revel„tionem manifeſtatum eſt myſterium.„ S. Ir næus ex ipſo S. Paulo convincit, qui *ad Gal.* *v.* 8. dicit: „Unum, & ipſum Deum operatu„Petro in Apoſtolatum circumciſionis, & ſi„in gentes. Ipſius ergo Dei Petrus erat Ap„ſtolus, cujus & Paulus: & quem Petrus i„circumciſione annuntiabat Deum, & Dei F„lium, hunc & Paulus in gentes: neque eni

„ſ

„ſolum Paulum ſalvare venit Dominus noſter;
„nec ſic pauper Deus, ut unum ſolum haberet
„Apoſtolum, qui diſpoſitionem Filii ſui cogno-
„ſceret. Et Paulus autem dicens: *Quam ſpe-
„cioſi pedes evangelizantium bona, evangelizan-
„tium pacem.* Rom. 10. v. 15. manifeſtum fe-
„cit, quoniam non unus, ſed plures erant,
„qui veritatem evangelizabant. Et rurſus in
„ea Epiſtola, quae eſt ad Corinthios, cum præ-
„dixiſſet omnes, qui Deum poſt reſurrectio-
„nem viderunt, intulit: *Sive autem ego, ſive
„illi, ſic annuntiamus, & ſic credidiſtis.* 1. Cor.
„15. 11. unam, & eandem prædicationem
„confitens eorum, qui Deum viderunt poſt re-
„ſurrectionem a mortuis. Et Dominus autem n. 2.
„Philippo volenti Patrem videre, reſpondit:
„... *Qui videt me, videt & Patrem.* ....
„*Ego enim in Patre, & Pater in me, & amodo
„cognoviſtis eum, & vidiſtis.* Joan. 14. v. 7. ſeq.
„Quibus ergo Dominus teſtimonium dixit, quo-
„niam & cognoverunt in ipſo, & viderunt Pa-
„trem (Pater autem veritas) hos dicere non
„cognoviſſe veritatem, eſt hominum falſa te-
„ſtantium, & eorum, qui alienati ſunt a Chri-
„ſti doctrina. Ad quid enim mittebat Domi-
„nus duodecim Apoſtolos ad oves, quæ peri-
„erant, domus Iſrael, niſi ipſi prius veritatem
„prædicationis cognoviſſent? aut quomodo Pe-
„trus ignorare potuit, cui Dominus teſtimo-
„nium dedit, quoniam caro, & ſanguis non
„revelavit ei, ſed Pater, qui in cœlis eſt? Si-
„cut ergo *Paulus Apoſtolus non ab hominibus,
„neque per hominem, ſed per Jeſum, & Deum
„Patrem.* Gal. 1. v. 1. ſic & alii Apoſtoli a

„Filio electi ſunt, a Patre autem edocti, Fili
„quidem adducente eos ad Patrem, Patre ve
„ro revelante eis Filium.„ Denique hoc ide
probatur ex eo, „quod hi, qui ad Apoſtolo
„vocaverunt eum de quæſtione, acquievit Pau
„lus, & aſcendit ad eos cum Barnaba in Hi
„roſolymam, non ſine cauſa, ſed ut ab ipſ
„libertas gentilium confirmaretur, ipſe ait i
„ea, quæ ad Galatas eſt, Epiſtola. c. 2. v.
„*Deinde poſt quatuordecim annos aſcendi Hieroſo*
„*lymam cum Barnaba . . . & contuli cum e*
„*Evangelium, quod prædico inter gentes.* E
„iterum ait: *Ad horam ceſſimus ſubjectioni* (jux
„ta antiquam verſionem Italam) *ut veritas Evan*
„*gelii perſeveret apud vos.* v. 5. Si quis igitu
„diligenter ex Actibus Apoſtolorum ſcrutetu
„tempus, de quo ſcriptum eſt: *Aſcendi Hiero*
„*ſolymam*, propter prædictam quæſtionem, in
„veniet eos, qui prædicti ſunt a Paulo anno
„concurrentes: ſic eſt conſonans, & velut ea
„dem tam Pauli annuntiatio, quam & Luca
„de Apoſtolis teſtificatio. (*vide Tillemon
tom. 2. Hiſt.*)

Caput XIV.

Siquæ occultiora myſteria præ aliis ſciviſſe Paulus, ea Lucas aſſiduus illius comes, laborum que conſors, ac particeps ignorare non potuiſſe nec veritas eum latere potuit, per quem ſolu plura, ac maxime neceſſaria Evangelicæ Hiſtoriæ capita novimus.

S. Lucas comes S. Pauli ab

39. Proſequitur hic ulterius S. Irenæus ſuam ſolutionem contra Gnoſticorum obje ctio

ſtionem priori capite propoſitam, & oſtendit, S. Lucam individuum S. Pauli comitem myſterii Æonum, & Pleromatis Gnoſticorum nusquam meminiſſe, quod tamen S. Paulus ei non occultaſſet. „Quoniam enim is Lucas inſe„parabilis fuit a Paulo, & cooperarius ejus in „Evangelio, ipſe facit manifeſtum, non glo„rians, ſed ab ipſa compulſus veritate. ... , „Omnibus enim (*Act.* 15. 16. 20. 21. 27. 28.) „cum adeſſet Lucas, diligenter conſcripſit ea, „ut neque mendax, neque elatus deprehendi „poſſit, eoquod omnia hæc conſtarent, & ſe„niorem eum eſſe omnibus, qui nunc aliud do„cent, neque ignorare veritatem. Quoniam „non ſolum comes, ſed & cooperarius fuerit „Apoſtolorum, maxime autem Pauli, & ipſe „autem Paulus manifeſtavit in Epiſtolis dicens; „... *Lucas eſt mecum ſolus.* 2. Tim. 4. v. 11. „Unde oſtendit, quod ſemper junctus ei, & „inſeparabilis fuerit ab eo. Et iterum in Epi„ſtola, quæ eſt ad Coloſſenſes, ait: *Salutat vos* „*Lucas medicus dilectus.* c. 4. v. 14. Si autem „Lucas quidem, qui ſemper cum Paulo prædi„cavit, & dilectus ab eo eſt dictus, & cum „eo evangelizavit, & creditus eſt referre no„bis Evangelium, nihil aliud ab eo didicit, „ſicut ex verbis ejus oſtenſum eſt, quemadmo„dum hi, qui nunquam Paulo adjuncti fue„runt, gloriantur abſcondita, & inenarrabilia „didiciſſe Sacramenta?

eo, quæ ſcripſit, didicit. n. 1.

40. „Quod autem Paulus ſimpliciter, quæ „ſciebat, hæc & docuit, non ſolum eos, qui „cum eo erant, verum audientes ſe, ipſe facit „ma-

Paulus, quæ ſciebat, omnes docuit. n. 2.

Epiſcopi diſtinguuntur a Presbyteris.

„manifeſtum. In Mileto enim convocatis Epi„ſcopis, & Presbyteris, qui erant ab Epheſo „& a reliquis proximis civitatibus . . . dixit „. . . *Non ſubtraxi, ut non annuntiarem vobi „omnem ſententiam Dei.* . . Act. 20. v. 25. ſeq „Deinde ſignificans malos futuros Doctores „dixit: *Ego ſcio, quoniam advenient poſt diſceſ„ſum meum lupi rapaces.* v. 29. . . Sic Apoſtol „ſimpliciter & nemini invidentes, quæ didi„cerant ipſi a Domino, hæc omnibus trade„bant. Sic igitur & Lucas nemini invidens, ea „quæ ab eis didicerat, tradidit nobis, ſicu „ipſe teſtificatur dicens: *Quemadmodum tradi„derunt nobis, qui ab initio contemplatores, & „miniſtri fuerunt Verbi.* Luc. 1. v. 2.

S. Lucas plurima, & maxime neceſſaria Evangelicæ Hiſtoriæ capita refert. n. 3.

41. „Si autem quis refutet Lucam, quaſ „non cognoverit veritatem, manifeſtus erit pro„jiciens Evangelium, cujus dignatur eſſe di„ſcipulus. Plurima enim & magis neceſſari „Evangelii per hunc cognovimus, ſicut Joan„nis generationem, & de Zacharia hiſtoriam „& adventum Angeli ad Mariam, & exclama„tionem Eliſabeth, & Angelorum ad Paſtore „deſcenſum, & ea, quæ ab illis dicta ſunt, & „Annæ, & Simeonis de Chriſto teſtimonium „& quod duodecim annorum in Hieruſalem re„lictus ſit, & Baptiſmum Joannis, & quot an„norum Dominus baptizatus ſit, & quia quin„to decimo anno Tiberii Cæſaris. Et in ma„giſterio illud, quod ad divites dictum eſt: *V „vobis divites &c.* Luc. c. 6. v. 24. Et omni „hujuſmodi per ſolum Lucam cognovimus „& plurimos actus Domini per hunc didicimu „qui

nt, & omnes utuntur, uti multitudinem
ium, v. 6. quam concluſerunt hi, qui
Petro erant, jubente Domino, ut mit-
nt retia: & illa, quæ per octodecim an-
paſſa curata fuerat, mulier die Sabbato:
is & quemadmodum diſputavit, quod cura-
in hac die hydropicum, & quemadmo-
a docuit diſcipulos, primos diſcubitus
appetere, & quoniam pauperes, & de-
s vocare oportet. *Luc.* 14. . . Et qui no-
pulſat ſumere panes, & propter inſtantiam
ortunitatis ſumit. *Luc.* 11. Et quomodo
d Phariſæum recumbente eo peccatrix
lier oſculabatur pedes ejus &c. *Luc.* 7.
de parabola divitis illius. . . . cui dictum
: in hac nocte expoſtulabunt animam tuam
&c. *Luc.* 11. Similiter autem & divitis,
veſtiebatur purpura, & jucundabatur ni-
, & egenum Lazarum. *Luc.* 16. Et eam,
m ad diſcentes ſuos dixit reſponſionem,
ndo dixerunt ei: Adjice nobis fidem.
. 17. Et eam, quæ ad Zachæum facta
confabulationem. *Luc.* 19. Et de Phari-
, & Publicano. *Luc.* 18. qui ſimul ado-
ant in templo. Et de decem leproſis, quos
ul emundavit in via. *cap.* 17. Et quoniam
vicis, & plateis claudos, & luſcos juſſit
igi ad nuptias. *Luc.* 18. Et de arbore fici
. *Luc.* 13. Et alia multa ſunt, quæ in-
niri poſſunt a ſolo Luca dicta, quibus &
arcion, & Valentinus utuntur. Et ſuper
c omnia poſt reſurrectionem in via ad di-
pulos ſuos, quæ locutus eſt, & quemad-
odum cognoverunt eum in fractione panis.
Luc. 24.

„portante homine, & capiente, & comple-
„ctente Filium Dei. Propter hoc & Marcus
„ait: *Initium Evangelii Jeſu Chriſti, Filii Dei*
„Marc. 1. v. 1. unum & eumdem ſciens Filium
„Dei, Jeſum Chriſtum, qui a Prophetis an-
„nuntiatus eſt, ſcilicet *Iſa.* 9. *v.* 6. *Jer.* 33
„*v.* 15. . . . Et rurſus Angelus evangelizans ait
„Mariæ: *Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi*
„*vocabitur, & dabit ei Dominus thronum David*
„*Patris ſui.* Luc. 1. v. 32. eum qui filius Altiſſi-
„mi, hunc eumdem & David Filium confi-
„tens: cujus & David diſpoſitionem adventus
„per Spiritum cognoſcens, per quam dominans
„eſt omnium vivorum & mortuorum, Domi-
„num eum confeſſus eſt, ſedentem a dextris
„Patris Altiſſimi. *Pſ.* 109. *v.* 1.

Prob. ex facto Simeonis, Magorum, & Paſtorum. n. 4.

45. *Tertio* idem demonſtrat ex cantico Si-
meonis. Luc. 2. v. 25. „*Nunc dimittis ſervum*
„*tuum* &c. Infantem, quem in manibus por-
„tabat, Jeſum natum ex Maria virgine confi-
„tentis eſſe Chriſtum Filium Dei, lumen ho-
„minum, & gloriam ipſius Iſrael, & pacem &
„refrigerium eorum, qui in dormitionem ie-
„runt . . . Quem paſtores cum vidiſſent, glo-
„rificabant Deum: quem Joannes, cum adhuc
in ventre matris ſuæ eſſet, & ille in vulva Ma-
„riæ, Dominum cognoſcens, exultans ſalu-
„tabat: quem Magi videntes & adorantes
„& afferentes munera, & ſubſternentes
„ſemetipſos æterno Regi, per alteram ab-
„ierunt viam, non jam per Aſſyriorum re-
„vertentes viam . . . Propter hoc & pueros
„eripiebat, qui erant in domo David, bene
„ſortit

„ſortis illo tempore naſci, ut eos præmitteret in „ſuum regnum, ipſe infans cum eſſet, infan„*tes* hominum martyres parans, propter Chri„*ſtum*, qui in Bethlehem natus eſt Judæ, in „civitate David interfectos ſecundum Scripturas.

46. *Quarto* idem oſtendit ex verbis Chriſti poſt ſuam reſurrectionem diſcipulis dicentis. „*O ſtulti, & tardi corde ad credendum in omnibus*, „*quæ locuti ſunt Prophetæ: nonne hæc oportebat* „*pati Chriſtum, & introire in claritatem ſuam.* „Luc. 24. v. 25. Et iterum ait eis: *Hi ſunt* „*Sermones* &c. ibid v. 44. ſeqq. Hic autem „eſt, qui ex Maria natus eſt: *oportebat enim*, „inquit, *Filium hominis multa pati, & reproba*„*ri, & crucifigi, & die tertio reſurgere.* Marc. 8. „*v.* 31. Non ergo alterum Filium hominis no„vit Evangelium, niſi hunc, qui ex Maria, „qui & paſſus eſt: ſed neque Chriſtum avo„lantem ante paſſionem ab Jeſu; ſed hunc, qui „natus eſt, Jeſum Chriſtum novit Dei Filium, „& eumdum hunc paſſum reſurrexiſſe *Joan.* 20. „*v.* 31. Et 1. Joan. 2. v. 18. ſeqq. . . *Quis* „*eſt mendax, niſi qui negat, quoniam Jeſus non* „*eſt Chriſtus? hic eſt Antichriſtus.* *Prob. ex verbis Chriſti. n. 5.*

47. Ex demonſtratis eruit S. Irenæus, Hæreticos impie dividere Jeſum a Chriſto „neſcien„tes, quoniam Dei verbum unigenitus, qui „ſemper humano generi adeſt, unitus, & con„ſparſus (*commixtus*) ſuo plasmati ſecundum „placitum Patris, & caro factus, ipſe eſt Jeſus „Chriſtus D. N. qui paſſus eſt pro nobis, & „ſurrexit propter nos, & rurſus venturus eſt „in *Jeſum a Chriſto impie dividunt hæretici. n. 6.*

„in gloria Patris ad reſuſcitandam univer-
„ſam carnem, & ad oſtenſionem ſalutis, & re-
„gulam juſti judicii oſtendere omnibus, qu
„ipſi ſubditi facti ſunt. Unus igitur Deus Pa
„ter, & unus Chriſtus Jeſus D. N. omnia in
„ſemetipſum recapitulans (*inſtaurans*). In om
„nibus autem eſt & homo, plaſmatio Dei, &
„hominem ergo in ſemetipſum recapitulatu
„eſt, inviſibilis viſibilis factus, & incompre
„henſibilis factus comprehenſibilis, & impaſ
„ſibilis paſſibilis, verbum homo, univerſa in
„ſemetipſum recapitulans, ut ſicut in ſuper
„cœleſtibus, & ſpiritualibus, & inviſibilibu
„princeps eſt verbum Dei; ſic & in viſibilibu
„& corporalibus principatum habeat, in ſe
„metipſum principatum aſſumens, & apponen
„ſemetipſum caput Eccleſiæ, univerſa attraha
„ad ſemetipſum apto in tempore. . . Præco-
„gnita enim ſunt omnia a Patre: perficiuntu
„autem a Filio, ut congruum eſt apto tempore
„Propter hoc properante Maria ad admirabil
„vini ſignum, & ante tempus volente partici
„pare compendii poculo Dominus repellens in
„tempeſtivam ejus feſtinationem dixit: *Qui*
„*mihi & tibi eſt mulier? nondum venit hora me*
„Joan. 2. v. 3. expectans eam horam, quæ e
„a Patre præcognita (*a*) . . . nec tempus pa
„ſionis ſuæ prævenit, quod præcognitum fueri
„a Patre. *Joann.* 7. *v.* 30. *Habac.* 3. *v.* 2. ſed
„Paulus ait: *Cum autem venit plenitudo tempori*
„*miſit Deus Filium ſuum.* Gal. 4. v. 4. . . Diviti eni
„& multæ voluntati Patris deſervit, cum ſit ip
„Salvator eorum, qui ſalvantur, & Dominus e
„rum, qui ſunt ſub dominio, & Deus eoru

Omnia præcognito a Patre tempore a Christo peracta. n. 7.

„qu

„quæ conſtituta ſunt, & unigenitus Patris, „& Chriſtus, qui prædicatus eſt, & verbum „*Dei*, incarnatus, cum adveniſſet plenitudo „*temporis*, in quo filium hominis fieri oportebat Filium Dei.

(*a*) S. Irenæus B. V. Mariam hic nullius vitii arguit, quam ſummopere infra & l. 4. & 5. extollit: ſicuti enim hæc B. V. Mariæ feſtinatio ex charitate erat; ſic temerarium foret, ea de cauſa imperfectionem de illa aſſerere. Charitati enim omnia licent, ſi intrinſece mala excipiantur: hoc autem Mariæ deſiderium nequaquam malum fuit. *Feuardentius in not. Marechal. in Concord. P. P.*

An B. V. Maria in nuptiis Canæ culpam commiſerit.

48. *Quinto* Jeſum a Chriſto dividi non poſſe oſtendit S. Irenæus ex epiſtola S. Joannis ſecunda v. 7. ubi fugere præcipit „*ſeductores*, „*qui non confitentur Jeſum Chriſtum in carne veniſſe* . . . Et ep. 1. c. 4. v. 1. ſeqq. ait: „*Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. . . Omnis* „*ſpiritus, qui confitetur Jeſum Chriſtum in carne* „*veniſſe, ex Deo eſt: & omnis ſpiritus, qui ſolvit* „*Jeſum, non eſt ex Deo, ſed de Antichriſto eſt.* Hæc „autem ſimilia ſunt illi, quod in Evangelio di„ctum eſt, quoniam *Verbum caro factum eſt, &* „*inhabitavit in nobis*. Joan. 1. v. 14. Propter „quod rurſus in epiſtola clamat: *Omnis, qui* „*credit, quia Jeſus eſt Chriſtus, ex Deo natus* „*eſt*. 1. Joan. 5. v. 1. Unum & eumdem ſciens „Jeſum Chriſtum.

Prob. ex epiſtolis S. Joannis. n. 8.

49. *Sexto* denique idem probat ex epiſtolis S. Pauli. Sic Rom. v. 17. „ait: *Multo magis* „*hi, qui abundantiam gratiæ & juſtitiæ accipiunt in* „*vitam, regnabunt per unum Jeſum Chriſtum.* „Neſcit ergo eum, qui evolavit Chriſtum a

Prob. ex ep. S. Pauli. n. 9.

„Jeſu: neque eum novit Salvatorem, qui ſur-
„ſum eſt, quem impaſſibilem dicunt: ſi enim
„alter quidem paſſus eſt, alter autem impaſſibi-
„lis manſit . . . non unus, ſed duo monſtran-
„tur. Quoniam autem unum eum, & qui natus
„eſt, & qui paſſus eſt, Chriſtum Jeſum novit Apo-
„ſtolus, in eadem epiſtola iterum dicit: *quotquot*
„*baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ejus ba-*
„*ptizati ſumus* &c. *cap.* 6. *v.* 3. 4. Rurſus autem
„*cap.* 5. *v.* 6. *ſeqq.* Hunc eumdem, qui appre-
„henſus & paſſus eſt, & effudit ſanguinem
„ſuum pro nobis, hunc Chriſtum, hunc Fi-
„lium Dei manifeſtiſſime annuntians, qui etiam
„ſurrexit, & aſſumptus eſt in cœlos. *Rom.* 8.
„*v.* 34. 11. . . . Ipſe enim vere ſalvavit, ipſe
„eſt verbum Dei, unigenitus a Patre Chriſtus
„Jeſus D. N.

Caput XVII.

Non Chriſtum, aut Salvatorem, ſed Spi-

Matth. 10. v. 20. Et iterum poteſtatem re-
generationis dans diſcipulis dicebat eis: *do-
cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Pa-
tris & Filii & Spiritus S.* Matth. 28. v. 19.
Hunc enim promiſit per Prophetas effundere
in noviſſimis temporibus ſuper ſervos & ancil-
las, ut prophetent: unde & in Filium Dei *Cur de-*
Filium hominis factum deſcendit, cum ipſo *ſcenderit.*
aſſueſcens habitare in genere humano, & re-
quieſcere in hominibus, & habitare in plas-
mate Dei, voluntatem Patris operans in ipſis,
& renovans eos a vetuſtate in novitatem Chri-
ſti. . . Quem & deſcendiſſe Lucas ait ſuper
diſcipulos in Pentecoſtę *Act.* 2. habentem po- *Cur ſuper*
teſtatem omnium gentium ad introitum vitæ, *Apoſtolos.*
& ad apertionem novi Teſtamenti: unde omni- n. 2.
bus linguis conſpirantes hymnum dicebant
Deo. . . Unde & Dominus pollicitus eſt,
mittere ſe Paracletum, qui nos aptaret Deo . . .
Sicut enim arida terra, ſi non percipiat humo- *Neceſſitas*
rem, non fructificat: ſic & nos lignum ari- *gratiæ.*
dum exiſtentes primum nunquam fructifica-
remus vitam ſine ſuperna voluntaria pluvia.
Corpora enim noſtra per lavacrum illam, quæ
eſt ad incorruptionem, unitatem acceperunt,
animæ autem Spiritum; unde & utraque ne-
ceſſaria, cum utraque proficiunt in vitam
Dei. . . Hanc muneris gratiam prævidens *Gedeonis*
Gedeon . . . ſuper vellus lanæ, in quo tan- *vellus ma-*
tum primum ros fuerat, quod erat typus po- *dens & aridum*
puli, ariditatem futuram prophetans, hoc *typus mu-*
eſt, non jam habituros eos a Deo Spritum *neris Spi-*
S. . . . In omni autem terra fieri ros, quod *ritus S.*
eſt Spiritus Dei *Iſ.* 11. v. 2. qui deſcendit in n. 3.

 „Domi-

„Jeſu: neque eum novit Salvatorem, qui ſu
„ſum eſt, quem impaſſibilem dicunt: ſi eni
„alter quidem paſſus eſt, alter autem impaſſib
„lis manſit . . . non unus, ſed duo monſtrai
„tur. Quoniam autem unum eum, & qui nat
„eſt, & qui paſſus eſt, Chriſtum Jeſum novit Ap
„ſtolus, in eadem epiſtola iterum dicit: *quotqu*
„*baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ejus b*
„*ptizati ſumus* &c. *cap.* 6. *v.* 3. 4. Rurſus aute
„*cap.* 5. *v.* 6. *ſeqq.* Hunc eumdem, qui appre
„henſus & paſſus eſt, & effudit ſanguine
„ſuum pro nobis, hunc Chriſtum, hunc Fi
„lium Dei manifeſtiſſime annuntians, qui etia
„ſurrexit, & aſſumptus eſt in cœlos. *Rom.* 8
„*v.* 34. 11. . . . Ipſe enim vere ſalvavit, ipſ
„eſt verbum Dei, unigenitus a Patre Chriſtu
„Jeſus D. N.

CAPUT XVII.

Non Chriſtum, aut Salvatorem, ſed Spi ritum S. in Jeſum deſcendiſſe, docent Apo- ſtoli. Cur deſcenderit, explicatur.

Spiritus S. non Salvator in Jeſum deſcendit. n. 1.

50. Pergit S. Irenæus alterum falſum dog Gnoſticorum refellere, quod ſcili Chriſtus, aut ſuperior Salvator in Jeſum deſc derit, & oſtendit „Spiritum Dei ſicut colu „bam deſcendiſſe in eum, hunc Spiritum, „quo ab Eſaia dictum eſt: *Et requieſcet ſu* „*eum Spiritus Dei.* Iſ. 11. v. 2. Et iteru „*Spiritus Domini ſuper me, propter quod un* „*me.* Iſ. 61. 1. Iſte Spiritus, de quo ait D „minus: *Non enim vos eſtis, qui loquimini,* „*Spiritus Patris veſtri, qui loquitur in vo*
„Matt

„Matth. 10. v. 20. Et iterum poteſtatem re-
„generationis dans diſcipulis dicebat eis: *do-*
„*cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Pa-*
„*tris & Filii & Spiritus S.* Matth. 28. v. 19.
„Hunc enim promiſit per Prophetas effundere
„in noviſſimis temporibus ſuper ſervos & ancil-
„las, ut prophetent: unde & in Filium Dei *Cur de-*
„filium hominis factum deſcendit, cum ipſo *ſcenderit.*
„aſſueſcens habitare in genere humano, & re-
„quieſcere in hominibus, & habitare in plas-
„mate Dei, voluntatem Patris operans in ipſis,
„& renovans eos a vetuſtate in novitatem Chri-
„ſti . . Quem & deſcendiſſe Lucas ait ſuper
„diſcipulos in Pentecoſtę *Act.* 2. habentem po- *Cur ſuper*
„teſtatem omnium gentium ad introitum vitæ, *Apoſtolos.*
„& adapertionem novi Teſtamenti: unde omni- n. 2.
„bus linguis conſpirantes hymnum dicebant
„Deo. . . Unde & Dominus pollicitus eſt,
„mittere ſe Paracletum, qui nos aptaret Deo . . .
„Sicut enim arida terra, ſi non percipiat humo- *Neceſſitas*
„rem, non fructificat: ſic & nos lignum ari- *gratiæ.*
„dum exiſtentes primum nunquam fructifica-
„remus vitam ſine ſuperna voluntaria pluvia.
„Corpora enim noſtra per lavacrum illam, quæ
„eſt ad incorruptionem, unitatem acceperunt,
„animæ autem Spiritum; unde & utraque ne-
„ceſſaria, cum utraque proficiunt in vitam
„Dei. . . Hanc muneris gratiam prævidens *Gedeonis*
„Gedeon . . . ſuper vellus lanæ, in quo tan- *vellus ma-*
„tum primum ros fuerat, quod erat typus po- *dens &*
„puli, ariditatem futuram prophetans, hoc *aridum*
„eſt, non jam habituros eos a Deo Spritum *typus mu-*
„S. . . . In omni autem terra fieri ros, quod *neris Spi-*
„eſt Spiritus Dei *Iſ.* 11. *v.* 2. qui deſcendit in *ritus S.* n. 3.

„*Periet infirmus in tua ſcientia frater, propter* „*quem Chriſtus mortuus eſt.* Significans, quo„niam non Chriſtus impaſſibilis deſcendit in „Jeſum, ſed ipſe Jeſus Chriſtus cum eſſet, „paſſus eſt pro nobis. Filius Dei, Filius homi„nis factus, quemadmodum & ipſum nomen „ſignificat. In Chriſti enim nomine ſubauditur, „qui unxit, & ipſe, qui unctus eſt, & ipſa un„ctio, in qua unctus eſt. Et unxit quidem „Pater, unctus eſt vero Filius, in Spiritu, qui „eſt unctio, quemadmodum per Eſaiam *c.* 61, „*v.* 1. ait ſermo: *Spiritus Dei ſuper me, propter* „*quod unxit me.* Significans & unguentem Pa„trem, & unctum Filium, & unctionem, qui „eſt Spiritus.

In Chriſti nomine tota S. S. Trinitas intelligitur.

Probatur, Filium hominis paſſum eſſe Filium Dei. *n.* 4.

53. „Et ipſe autem Dominus manifeſtum „facit eum, qui eſt paſſus„ nam poſt interrogationem. „*Quem me homines eſſe dicunt Fi*„*lium hominis?* Matth. 16. v. 13. ſeqq. . . . „Manifeſtum fecit, quoniam Filius hominis hic „eſt Chriſtus Filius Dei vivi. *Ex eo enim,* in„quit, *capit demonſtrare diſcipulis, quoniam* „*oportet illum Hieroſolymam ire, & multa pati* „*a Sacerdotibus, & reprobari, & crucifigi, &* „*tertia die reſurgere.* . . Et tunc Petro incre„pavit ſecundum opinionem hominum putanti „eum eſſe Chriſtum, & paſſionem ſuam aver„ſanti, & dixit diſcipulis: *Siquis vult poſt me* „*venire, neget ſe, & tollat crucem ſuam, & ſe*„*quatur me.* ibid. v. 24. . . . Si autem ipſe non „erat paſſurus, ſed avolaret a Jeſu, quid & „adhortabatur diſcipulos, tollere crucem, & „ſequi ſe, quam & ipſe non tollebat, ſecun„dum

,,dum ipſos, ſed relinquebat diſpoſitionem paſ-
,,ſionis? Quod autem de agnitione crucis ſupe-
,,rioris hoc non dicit, quemadmodum quidam
,,audent exponere, ſed de paſſione, quam opor-
,,tebat illum pati, & ipſi ejus futurum erat,
,,ut paterentur, patet ex *Matth.* 24. *v.* 34.
,,*Matth.* 10. *v.* 18. *ſeq.* . . Etenim ipſe confeſ-
,,ſurum ſe promittebat coram Patre ſuo eos,
,,qui confiterentur nomen ſuum coram homini-
,,bus &c. *ibid. v.* 32. Et cum hæc ita ſe ha-
,,beant, ad tantam temeritatem progreſſi ſunt
,,quidam, (*Baſilidiani*) ut etiam Martyres *Baſilidiani Martyrium ſpernentes refutantur.*
,,ſpernant, & vituperent eos, qui propter Do-
,,mini confeſſionem occiduntur, & ſuſtinent
,,omnia a Domino prædicta, & ſecundum hoc
,,conantur veſtigia aſſequi paſſionis Domini paſ-
,,ſibilis (*Chriſti*) Martyres facti. . . Et ex hoc
,,autem, quod Dominus in cruce dixerit: *Pa-*
,,*ter remitte eis; non enim ſciunt, quid faciunt.*
,,Luc. 23. v. 34. Longanimitas, & patientia,
,,& miſericordia, & bonitas Chriſti oſtenditur,
,,ut & ipſe pateretur, & ipſe excuſaret eos,
,,qui ſe male tractaſſent.

54. Rurſus ,,Si Chriſtus non vere paſſus eſt, *Chriſto non paſſo nullam ei gratiam haberemus.*
,,nulla gratia ei, cum nulla fuerit paſſio; & nos
,,cum incipiemus vere pati, ſeducens videbitur,
,,adhortans nos vapulare, & alteram præbere
,,maxillam, ſi ipſe illud non prior in veritate
,,paſſus eſt. . . Erimus autem & ſuper Magi- *v.* 6.
,,ſtrum, dum patimur, & ſuſtinemus, quæ
,,neque paſſus eſt, neque ſuſtinuit Magiſter &c.

55. ,,Hærere itaque fecit, & adunivit ho- *Oportuit Redemptorem*
,,minem Deo; ſi enim homo non viciſſet ini-

 ,,mi-

Deum, & hominem eſſe. n. 7.

„micum hominis, non juſte victus eſſet inimi-
„cus: rurſus autem, niſi Deus donaſſet ſalu-
„tem, non firmiter haberemus eam: & niſi
„homo conjunctus fuiſſet Deo, non potuiſſet
„particeps fieri incorruptibilitatis. Oportuerat
„enim mediatorem Dei, & hominum per ſuam
„ad utroſque domeſticitatem in amicitiam, &
„concordiam utroſque reducere, & facere, ut
„& Deus aſſumeret hominem, & homo ſe de-
„deret Deo: qua enim ratione filiorum adoptio-
„nis ejus participes eſſe poſſemus, niſi per
„Filium eam, quæ eſt ad ipſum, recepiſſemus
„ab eo communionem? niſi Verbum ejus com-
„municaſſet nobis caro factum? . . . . Igitur
„qui dicunt, eum putative manifeſtatum, ne-
„que incarnatum, neque vere hominem factum,
„adhuc ſub veteri ſunt damnatione, advoca-
„tionem præbentes peccato, non devicta ſe-
„cundum eos morte, quæ *regnavit ab Adam uſ-
„que ad Moſen &c.* Rom. 5. v. 14. . . Spiritalis
„enim cum Lex eſſet, manifeſtavit tantummo
„do peccatum, non autem interemit: oporte
„bat enim eum, qui inciperet occidere pecca
„tum, & mortis reum redimere hominem, i
„ipſum fieri, quod erat ille, id eſt hominem
„ut peccatum ab homine interficeretur, & ho
„mo exiret a morte. Quemadmodum enim pe
„inobedientiam unius hominis, qui primus d
„terra rudi plaſmatus eſt, peccatores facti ſun
„multi, & amiſerunt vitam: ita oportuit, &
„per obedientiam unius hominis, qui primu
„de Virgine natus eſt, juſtificari multos, &
„percipere ſalutem. Sic igitur verbum Dei ho
„mo factus eſt, quemadmodum & Moſes ait

„*Deus*

„*Deus, vera opera ejus.* Deut. 32. v. 4. Si au„tem non factus caro, parebat quaſi caro, non „erat verum opus ejus. Quod autem parebat, „hoc & erat: Deus hominis antiquam plasma„tionem in ſe recapitulans, ut occideret qui„dem peccatum, evacuaret autem mortem, & „vivificaret hominem, & propter hoc vera „opera ejus.

CAPUT XIX.

Jeſum Chriſtum non merum hominem extitiſſe ex Joſephi ſatu progenitum; ſed verum Deum ab altiſſimo Patre genitum, & verum hominem ex Virgine natum.

Jeſus nudus homo non eſt. n. 1.

56. Carpocratem impugnat S. Irenæus, & ejus Sectatores, qui juxta dicta *l.* 1. c. 25. „Jeſum Chriſtum nude tantum hominem „dicunt ex Joſeph generatum, perſeverantes „in ſervitute priſtinæ inobedientiæ moriuntur, „nondum commixti Verbo Dei Patris, neque „per Filium percipientes libertatem, quemad„modum ipſe ait: *Si Filius vos manumiſerit, ve„re liberi eritis.* Joan. 8. v. 36. Ignorantes au„tem eum, qui ex Virgine eſt Emmanuel, pri„vantur munere ejus, quod eſt vita æterna... Ad quos Verbum ait, ſuum munus gratiæ narrans: *Ego dixi, Dii eſtis, & Filii Altiſſimi omnes, vos autem ſicut homines moriemini.* Pſal. 81. v. 6. Ad eos indubitate dicit, qui non percipiunt munus adoptionis, ſed contemnunt Incarnationem puræ generationis Verbi Dei, fraudantes hominem ab ea aſcenſione, quæ eſt ad Dominum, & ingrati exi-

„ſten-

„ſtentes Verbo Dei, qui incarnatus eſt propt
„ipſos. Propter hoc enim Verbum Dei hom
„& qui Filius Dei eſt, Filius hominis factu
„eſt, ut (*homo*) commixtus Verbo Dei a
„optionem percipiens fiat Filius Dei: non eni
„poteramus aliter incorruptelam, & immort
„litatem percipere. . . Niſi prius incorruptel
„& immortalitas facta fuiſſet, id quod & no

Chriſtus verus Deus, & homo, n. 2.

57. Quod autem Chriſtus verus ſimul Deu
& homo ſit, patet 1mo ex Iſ. 53. v. 8. „*Gen*
„*rationem ejus quis enarrabit?* 2do ex Joan. 1
„Quoniam is, *qui non ex voluntate carnis*, *n*
„*que ex voluntate viri natus eſt* Filius hominis
„hic eſt Chriſtus Filius Dei vivi. 3tio. Quo
„niam nemo in totum ex filiis Adæ Deus ap
„pellatur ſecundum eum, aut Dominus nomi
„natur, ex Scripturis demonſtravimus. (*ſupr*
„*cap.* 6.) Quoniam autem ipſe præter omnes
„qui fuerunt tunc homines, Deus, & Domi
„nus, & Rex æternus, & Unigenitus, & Ver
„bum incarnatum prædicatur, & a Propheti
„omnibus, & Apoſtolis, & ab ipſo Spiritu
„adeſt videre omnibus, qui vel modicum d
„veritate attigerint. Hæc autem non teſtifica
„rentur Scripturæ de eo, ſi ſimiliter, ut omnes
„homo tantum fuiſſet. „ Simul autem & ve
rus homo fuit. „Nam quod præclaram præ
„ter omnes habuit in ſe eam, quæ eſt ab altiſ
„ſimo Patre, genituram, præclara autem fun
„ctus eſt & ea, quæ eſt ex Virgine generatio
„ne, utramque Scripturæ divinæ de eo teſtifi
„cantur; & quoniam homo indecorus, & paſ
„ſibilis, *Iſ.* 53. *v.* 2. & ſuper pullum aſinæ ſe
„dens,

„dens, *Zach.* 9. *v.* 9. aceto, & felle potatur.
„*Pſ.* 68. *v.* 22. Et ſpernebatur in populo, &
„usque ad mortem deſcendit: & quoniam Do-
„minus ſanctus, & mirabilis, conſiliarius, &
„decorus ſpecie, & Deus fortis ſuper nubes
„veniens univerſorum Judex, omnia de eo Scri-
„pturæ prophetabant. Sicut enim homo erat, n. 3.
„ut tentaretur, ſic & Verbum, ut glorificare-
„tur, requieſcente quidem Verbo, ut poſſet
„tentari, & inhonorari, & crucifigi, & mori,
„abſorpto (συγγινομένου *opitulante*) autem ho-
„mine (*verbo homini*) in eo, quod vincit, &
„ſuſtinet, & reſurgit, & aſſumitur. Hic igi-
„tur fuit Filius Dei, Dominus noſter exiſtens
„Verbum Patris, quoniam ex Maria, quæ ex
„hominibus habebat genus, quæ & ipſa erat
„homo, habuit ſecundum hominem genera-
„tionem, factus Filius hominis.

CAPUT XX.

Deum ex lapſu hominis pateſeciſſe, quam ſit patiens, benignus, miſericors, & potens ad ſalvandum; atque idcirco ingratiſſimum eſſe hominem, ſi ſuæ ſortis, acceptique beneficii immemor gratiam non referat.

58. Ex dictis occaſionem ſumit S. Irenæus, *Magnifica Dei virtus in ſalvando homine lapſo.*
oſtendendi, quam „magnanimus fue-
„rit Deus, deficiente homine, eam, quæ per
„Verbum eſſet, victoriam reddendam ei præ-
„videns: cum enim perficiebatur virtus in in- n. 1.
„firmitate, benignitatem Dei, & magnificen-
„tiſſimam oſtendebat virtutem. Sicut enim pa-
„tienter ſuſtinuit abſorberi Jonam a ceto, non

„ut

„ut abſorberetur, & in totum periret, ſed ut „evomitus magis ſubjiceretur Deo, & plus glo„rificaret eum, qui inſperabilem ſalutem ei do„naſſet, & firmam poenitentiam faceret Nini„vitis, ut converterentur ad Dominum, qui „eos liberaret a morte, conterritos ab eo ſig„no, quod factum erat circa Jonam. *Jon.* 3. „*v.* 9. 8. Sic & ab initio fuit patiens Deus ho„minem abſorberi a magno ceto, qui fuit Au„ctor prævaricationis, non ut abſorptus in to„tum periret, ſed præſtruens, & præparans „adinventionem ſalutis, quæ facta eſt a Ver„bo per ſignum Jonæ. . . Ut inſpirabilem ho„mo percipiens ſalutem reſurgat a mortuis, & „clarificet Deum . . . & ſine intermiſſione „gratias referens pro ea ſalute, quam conſe„cutus eſt ab eo, *ut non glorietur in conſpectu* „*Domini omnis caro.* 1. Cor. 1. v. 29. Nec um„quam contrarium ſenſum accipiat homo, pro„priam naturaliter arbitrans eam, quæ circa „ſe eſſet, incorruptelam, & non tenens veri„tatem, inani ſupercilio jactaretur, quaſi na„turaliter ſimilis eſſet Deo.

Ob beneficia homo gratus, & humilis eſſe debet. n. 2.

59. „Hæc ergo fuit magnanimitas Dei, ut „per omnia pertranſiens homo. . . Semper „gratus exſiſtat Domino, munus incorrupte„læ conſecutus ab eo, ut plus diligeret eum; „cui enim plus dimittitur, plus diligit. Cogno„ſcat autem ſemetipſum, quoniam mortalis, „& infirmus eſt; intelligat autem & Deum, „quoniam in tantum immortalis, & potens eſt, „ut & mortali immortalitatem, & temporali „æternitatem donet. Intelligat autem, & re-

„li-

„liquas virtutes Dei omnes in ſemetipſum oſten-„ſas, per quas edoctus ſentiat de Deo, quan-„tus eſt Deus: Gloria enim hominis Deus, „operationis vero Dei, & omnis ſapientiæ ejus, „& virtutis receptaculum homo; quemadmo-„dum medicus in his, qui ægrotant, proba-„tur, ſic & Deus in hominibus manifeſtatur... „Homo enim tenens ſine inflatione, & jactan-„tia veram ſententiam de his, quæ facta ſunt, „& de eo, qui fecit, qui eſt potentiſſimus om-„nium Deus, quique omnibus, ut ſint, præ-„ſtitit, & manens in dilectione ejus, & ſub-„jectione, & gratiarum actione, majorem ab „eo gloriam percipiet, profectus accipiens, „donec conſimilis fiat ejus, qui pro eo mor-„tuus eſt, quoniam & ipſe in ſimilitudinem „carnis peccati factus eſt, ut condemnaret pec-„catum, & jam quaſi condemnatum projiceret „illud extra carnem, provocaret autem in ſimi-„litudinem ſuam hominem, imitatorem eum „aſſignans Deo.... Donans Verbum Dei, „quod habitavit in homine, & Filius hominis „factus eſt, ut aſſueſceret hominem percipere „Deum, & aſſueſceret Deum habitare in ho-„mine ſecundum placitum Patris. Propter *A Deo eſt* „hoc ergo ſignum ſalutis noſtræ, qui ex Vir-*ſalus no-* „gine Emmanuel, eſt ipſe Dominus, quoniam *ſtra.* „ipſe Dominus erat, qui ſalvabat eos, quia *n.* 3. „per ſemetipſos non habebant ſalvari. Et pro-„pter hoc Paulus infirmitatem hominis annun-„tians ait: *Scio enim, quoniam non habitat in* „*carne mea bonum.* Rom. 7. v. 18. Significans, „quoniam non a nobis, ſed a Deo eſt bonum „ſalutis noſtræ. Et iterum: *Quis me liberabit de*

„cor-

„*corpore mortis hujus?* Deinde infert liberato-
„rem: *Gratia Jeſu Chriſti D. N.* v. 24. 25.
„Quod autem neque homo tantum erit, qui
„ſalvat nos, neque ſine carne, prædicavit
„Eſaias c. 63. v. 9. *Neque Senior, neque Ange-*
„*lus ſalvabit eos.* Et quoniam hic ipſe homo
„verus viſibilis incipiet eſſe, cum ſit Verbum
„ſalutare, rurſus Eſaias ait. c. 33. v. 20. *Ecce,*
„*Sion civitas, ſalutare tuum oculi tui videbunt.*
„Et quoniam non ſolum homo erat, qui mo-
„riebatur pro nobis, Eſaias ait: *Et commemo-*
„*ratus eſt Dominus Sanctus Iſrael mortuorum ſuo-*
„*rum, qui dormierant in terra ſepultionis, &*
„*deſcendit ad eos evangelizare ſalutem, quæ eſt ab*
„*eo, ut ſalvaret eos* (a). Hoc autem idem &
„Amos (*Michæas*) Propheta ait: c. 7. v. 19.
„*Ipſe convertetur, & miſerebitur noſtri: diſſolvet*
„*injuſtitias noſtras &c.* Et rurſus ſignificans lo-
„cum adventus ejus ait: *Dominus ex Sion lo-*
„*cutus eſt, & ex Hieruſalem dedit vocem ſuam.*
„Amos 1. v. 2. Et quoniam ex ea parte, quæ
„eſt ſecundum Africum hæreditatis Judæ, ve-
„niet Filius Dei, qui Deus eſt, & qui erat ex
„Bethleem, ubi natus eſt Dominus, in omnem
„terram emittet laudationem ejus, ſic ait Ha-
„bacuc Propheta: c. 3. v. 3. 4. *Deus ab Africo*
„*veniet, & Sanctus de monte Ephrem. Cooperuit*
„*cælum virtus ejus, & laudatione ejus plena eſt*
„*terra. Ante faciem ejus præibit Verbum, & pro-*
„*gredientur in campis pedes ejus.*„ (videatur
S. Hieronymus in hunc locum) „Manifeſte
„ſignificans, quoniam Deus . . . & quoniam
„homo: *Progredientur enim,* inquit, *in campis pe-*
„*des ejus;* hoc autem ſignum proprium hominis

Quem hominem eſſe oportuit. n. 4.

(a) S. Ire-

(a) S. Irenæus citata verba *Lib.* 4. c. 22. Jeremiæ tribuit, ſub cujus nomine etiam allegantur a S. Juſtino in *Dial. cum Tryph.* Sed nullibi in ſacra Scriptura leguntur, cujus cauſam affert S. Juſtinus, quod a Judæis cum pluribus aliis abraſa fuerint. Verum cum clariora alia de Chriſto teſtimonia a Judæis e ſacris litteris expuncta non fuerint, D. Maſſuet ſuſpicatur, quod apocrypha quædam Scriptura S. Juſtino, & S. Irenæo fucum fecerit.

Caput XXI.

Prophetiam Eſaiæ 7. v. 14. a prava interpretatione Theodotionis, Aquilæ, Ebionitarum, ac Judæorum vindicat, auctoritatemque verſionis ſeptuaginta Interpretum commendat, ac demum plurimis argumentis confirmat, Chriſtum e Virgine natum eſſe.

60. „Deus igitur homo factus eſt, & ipſe „Dominus ſalvavit nos, ipſe dans „Virginis ſignum. Non ergo vera eſt quorum„dam interpretatio, qui ita audent interpreta„ri Scripturam: *Ecce adoleſcentula in ventre ha„bebit, & pariet Filium*, quemadmodum Theo„dotion Epheſius eſt interpretatus, & Aquila „Ponticus, utrique Judæi proſelyti, quos ſe„ctati Ebionæi ex Joſeph generatum eum di„cunt; tantam Dei diſpoſitionem diſſolventes, „quantum ad ipſos eſt, fruſtrantes Propheta„rum teſtimonium, quod operatus eſt Deus. „Prophetatum eſt quidem, priusquam in Baby„lonem fieret populi transmigratio, id eſt, an„tequam Medi, & Perſæ acciperent principa„tum; interpretatum vero in Græco ab ipſis „Judæis multum ad tempora adventus Domi„ni

Eſaiæ verba male a Judæis explicantur n. 1.

„ni noſtri, ut nulla relinquatur ſuſpicio, ne „forte morem nobis gerentes Judæi, hæc ita „ſint interpretati, qui quidem ſi cognoviſſent, „nos futuros, & uſuros his teſtimoniis, quæ „ſunt ex Scripturis, nunquam dubitaſſent ipſi „ſuas comburere Scripturas, quæ & omnes „reliquas gentes manifeſtant participare vitæ, „& eos, qui gloriantur, domum ſe eſſe Jacob, „& populum Iſrael, exhæreditatos oſtendunt a „gratia Dei.

Verſionis 70. Interpretum hiſtoria. n. 2.

61. „Prius enim quam Romani poſſiderent „regnum Judæorum, adhuc Macedonibus „Aſiam poſſidentibus, Ptolemæus Lagi filius „cupiens eam Bibliothecam, quæ a ſe fabrica„ta eſſet in Alexandria, omnium hominum „dignis conſcriptionibus ornare, petiit ab Hie„roſolymitis in Græcum Sermonem interpre„tatas habere Scripturas eorum, illi vero eos, „quos habebant perfectiores Scripturarum in-

„tes gentes cognoſcerent, quoniam per adſpi„rationem Dei interpretatæ ſunt Scripturæ „(*a*). Et hoc non eſſe mirabile Deum hoc in eis „operatum, quando in ea captivitate populi, „quæ facta eſt a Nabuchodonoſor, corruptis „Scripturis, & poſt 70. annos Judæis de„ſcendentibus in regionem ſuam, poſt dein„de temporibus Artaxerſis Perſarum Regis in„ſpiravit Hesdræ Sacerdoti tribus Levi præ„teritorum Prophetarum omnes rememorare „ſermones, & reſtituere populo eam legem, „quæ data eſt per Moſem (*b*).

(*a*) S. Irenæus Ptolomæo Lagi filio tribuit, quod alii poſt Ariſtæam Ptolomæo Philadelpho ſolent adſcribere, nec unam fuiſſe hac de re ſententiam ſcribit Clemens Alex. *l.* 1. *Strom.* Verum cum jam *tom.* 1. in operibus S. Juſtini notatum ſit, hanc de verſione 70. Interpretum hiſtoriam Criticis non omnibus probari, videri poterunt Auctores fuſius hanc examinantes, Dupin *tom.* 1. *Proleg. in S. Bibl.* Calmet *diſſ. de verſ.* 70. *Interp.* &c.

(*b*) S. Irenæus cenſet corruptas fuiſſe tempore captivitatis Babylonicæ Scripturas ſacras, & ab Esdra poſtea adſpirante Spiritu S. reſtauratas, quod hauſtum videtur ex apocrypho libro 4. Esdræ *cap.* 14. Utut ſit ex verbis Irenæi inferri non poſſe videtur, Scripturas tempore captivitatis penitus interiiſſe, non enim ait, deperditas eſſe Scripturas, ſed corruptas, ſcilicet tum ignorantia, tum negligentia Judæorum: quas Deo inſpirante a mendis purgatas, in ordinem digeſtas, & populo denuo propoſitas, & promulgatas Esdras reſtituit. vid. P. Maſſuet *diſſ.* 3. *a.* 1. *n.* 9. *An libri ſacri in captivitate perierint.*

62. Ex dictis concludit S. Irenæus, quod cum hæc 70. Interpretum „Scripturarum in„ter- *Auctoritas verſionis 70. Interpret.*

n. 3. „terpretatio, priuſquam Dominus noſter deſcenderet, facta ſit, & antequam Chriſtiani oſtenderentur, interpretata ſit (natus eſt enim Dominus noſter circa 41. annum Auguſti imperii (*ſcilicet a Cæſaris nece*) multo autem vetuſtior fuit Ptolemæus, ſub quo interpretatæ ſunt Scripturæ) vere impudorati, & audaces oſtenduntur, qui nunc volunt aliter interpretationes facere, quando ex ipſis Scripturis arguantur a nobis, & in fidem adventus Filii Dei concludantur. Firma eſt autem, & non ficta, & ſola vera, quæ ſecundum nos eſt, fides, manifeſtam oſtenſionem habens ex his Scripturis, quæ interpretatæ ſunt illo modo, quo prædiximus, & Eccleſiæ annuntiatio ſine interpolatione. Etenim Apoſtoli, cum ſint omnibus vetuſtiores, conſonant prædictæ interpretationi, & interpretatio conſonat Apoſtolorum traditioni. Etenim Petrus, & Joannes, & Paulus, & reliqui deinceps, „& horum Sectatores Prophetica omnia ita an-

ne natum eſſe „tum ex Matth. 1. v. 18. *Maria* *ne natus*
„*inventa eſt in utero habens de Spiritu S.* túm ex *probatur*
„Luc. 1. v. 35. *Spiritus S. adveniet in te, & vir-* *n. 4.*
„*tus Altiſſimi obumbrabit te &c.*„ tum maxime
ex Prophetia Iſaiæ *c.* 7. *v.* 10. *ſeq.* a S. Mat-
thæo c. 1. v. 22. allata. „Ubi Seniores ſic in-
„terpretati ſunt Eſaiam: *Et adjecit Dominus lo-*
„*qui ad Achaz, pete tibi ſignum. . . Ecce Virgo*
„*in ventre accipiet, & pariet Filium, & vocabi-*
„*tis nomen ejus Emmanuel: Butyrum & mel man-*
„*ducabit, priusquam cognoſcat, aut eligat mala,*
„*commutabit bonum: quoniam priusquam cogno-*
„*ſcat infans bonum, vel malum, non conſentiet ne-*
„*quitiæ, ut eligat bonum.* Diligenter igitur ſig-
„nificavit Spiritus S. per ea, quæ dicta ſunt,
„generationem ejus, quæ eſt ex Virgine, &
„ſubſtantiam, quoniam Deus, Emmanuel enim
„nomen hoc ſignificat; & manifeſtat, quoniam
„homo in eo, quod dicit: *Butyrum, & mel*
„*manducabit*, & in eo, quod infantem nominat
„eum; hæc enim omnia ſigna ſunt hominis in-
„fantis. Quod autem non conſentiet nequitiæ,
„proprium hoc eſt Dei. . . Et in eo, quod di-
„cit: *Audite domus David*, ſignificantis erat, *n.* 5.
„quoniam, quem promiſit Deus David, de fru-
„ctu ventris ejus æternum ſuſcitaturum ſe Re-
„gem, hic eſt, qui ex Virgine, quæ fuit de
„genere David, generatus eſt; propter hoc
„enim de fructu ventris Regem promiſit, quod
„erat proprium Virginis prægnantis, & non
„de fructu lumborum ejus, nec de fructu re-
„num ejus, quod eſt proprium viri generantis,
„& mulieris ex viro conceptionem facientis...
„Qui ergo transmutant id, quod apud Eſaiam:

„*Ecce adoleſcentula in ventre concipiet*, & Joſeph „Filium eum eſſe volunt, illud transmutant „quod eſt repromiſſionis, quod apud David poſitum eſt, ubi promiſit illi Deus, de fructu „ventris ejus ſuſcitare cornu, Chriſti regnum „ſed non intellexerunt; cæterum etiam hoc „quoque auſi fuiſſent demutare.

Probatur ulterius ex Eſaia. n. 6. 64. Argumentum hoc ulterius proſequitur, & ex illis Eſaiæ verbis: *Ipſe Dominus dabit ſignum*, probat; „quod id, quod erat inopinatum „generationis ejus, ſignificaverit. . . Quid autem magnum, aut quod ſignum fieret in eo, „quod adoleſcentula concipiens ex viro pepeiſſet, quod evenit omnibus, quæ pariunt, „mulieribus? . . . Propter hoc autem & Daniel prævidens ejus adventum lapidem ſine „manibus abſciſſum advenisse in hunc mundum ſignificabat. . . Id eſt, non operante in „eum Joſeph, ſed ſola Mariæ diſpoſitione. . . „Propter hoc autem & Moſes oſtendens typum, projecit Virgam in terram, ut ea incarnata omnem Ægyptiorum prævaricationem . . . abſorberet, ut ipſi Ægyptii teſtificarentur: *Quoniam digitus eſt Dei*, qui ſalutem operatur populo, & non Joſephi filius: „ſi enim Joſeph filius eſſet, quemadmodum „plus poterat, quam Salomon, aut plus quam „Jonas habere, aut plus eſſe David, cum eſſet „ex eadem generatione ſeminatus, & proles „exiſtens ipſorum? Ut quid autem & beatum „dicebat Petrum, quod eum cognoſceret eſſe „Filium Dei vivi? Super hæc autem nec Rex „eſſe poſſet, ſiquidem Joſeph filius fuiſſet, nec „hæ-

n. 7. (margin, beside „mulieribus?)
n. 8. (margin, beside „carnata)
n. 9. (margin, beside „Filium Dei vivi?)

„hæreis ſecundum Hieremiam; Joſeph enim „Joacim, & Jechoniæ filius oſtenditur *Matth.* 1. „Jechonias autem, & qui ab eo, omnes abdi- „cati ſunt a regno. *Jer.*22. *v.*24. *ſeq.* & *cap.*36. „*v.* 30. 31. . . Denique quemadmodum proto- „plaſtus ille Adam de rudi terra, & de ad- „huc Virgine habuit ſubſtantiam, & plasma- „tus eſt manu Dei, id eſt, Verbo Dei. . . . *n.* 10. „Ita recapitulans in ſe Adam, ipſe Verbum „exiſtens, ex Maria, quæ adhuc erat Virgo, „recte accipiebat generationem Adæ recapitu- „lationis. . . Quare igitur non iterum ſumpſit „limum Deus, ſed ex Maria operatus eſt plas- „mationem fieri? ut non alia plasmatio fieret, „neque alia eſſet plasmatio, quæ ſalvaretur, „ſed eadem ipſa recapitularetur, ſervata ſimi- „litudine.

CAPUT XXII.

Chriſtum veram carnem ex Virgine conceptam, & natam ſumpſiſſe.

65. „Errant igitur (*Simonis magi*, *Saturnini*, „*Valentini*, *Cerdonis*, & *Marcionis* „*Sectatores*) qui dicunt, eum nihil ex Virgine „accepiſſe, ut abjiciant carnis hæreditatem, „abjiciant autem & ſimilitudinem. *Primo.* Si „enim ille quidem de terra, & manu, & arti- „ficio Dei plasmationem, & ſubſtantiam habuit, „hic autem non manu, & artificio Dei, jam „non ſervavit ſimilitudinem hominis, qui fa- „ctus eſt ſecundum imaginem ipſius, & ſimi- „litudinem, & inconſtans artificium videbitur, „non habens circa quod oſtendat ſapientiam „ſuam.

Chriſtus veram carnem aſſumpſit. Prob. I. *n.* 1.

„ſuam. Hoc autem dicere eſt, & putative ap„paruiſſe eum, tamquam hominem, cum non „eſſet homo, & factum eum hominem, nihi „aſſumentem de homine: ſi enim non accepi „ab homine ſubſtantiam carnis, neque hom „factus eſt, neque Filius hominis; & ſi ho „non factus eſt, quod nos eramus, non mag „num faciebat, quod paſſus eſt, & ſuſtinuit. „Et Apoſtolus autem Paulus ad Gal. 4. v. 4 „manifeſte ait: *Miſit Deus Filium ſuum factum „de muliere.* Et Rom. 1. v. 3. *De Filio ejus, qui „factus eſt ex ſemine David ſecundum carnem &c.*

Prob. II. n. 2. 66. *Secundo.* Chriſtum ex Maria veram carnem aſſumpſiſſe probat ex eo, quia alias „ſupervacua eſt in Mariam deſcenſio ejus. Quid „enim in eam deſcendebat, ſi nihil incipiebat „ſumere ab ea? aut ſi nihil ſumpſiſſet ex Ma„ria, numquam eas, quæ a terra erant, per„cepiſſet eſcas, per quas id, quod a terra ſum„ptum eſt, nutritur corpus, nec quadraginta „diebus, quemadmodum Moſes, & Helias „jejunans eſuriiſſet corpus ejus, ſuam quæren „eſcam. Sed nec Joannes diſcipulus ejus d „eo ſcribens dixiſſet: *Jeſus autem fatigatus i „itinere ſedebat.* Joan. 4. v. 6. Nec David pra „clamaſſet in eum: *Et ſuper dolorem vulneru „meorum appoſuerunt.* Pſ. 78. v. 27. Nec lacr „maſſet ſuper Lazarum: nec ſudaſſet globo „ſanguinis: nec dixiſſet: *Triſtis eſt anima mea* „Matth. 26. v. 38. Nec percuſſo latere exiſſe „ſanguis, & aqua. Hæc enim omnia ſign „carnis, quæ a terra ſumpta eſt.

Sudor Chriſti ſanguineus.

67. *Tr*

Prob. III. Ex genealogia S. Lucæ. n. 3.

67. *Tertio.* Idem probat: „quia S. Lucas „genealogiam, quæ eſt a generatione Domini „noſtri usque ad Adam, ſeptuaginta duas ge„nerationes habere oſtendit, finem conjun„gens initio, & ſignificans, quoniam ipſe eſt, „qui omnes gentes exinde ab Adam diſperſas, „& univerſas linguas, & generationem homi„num cum ipſo Adam in ſemetipſo recapitula„tus eſt: unde & a Paulo *Typus futuri.* Rom. 10. „v. 14. dictus eſt ipſe Adam.

Prob. IV. Obedientia B. Mariæ V. cum inobedientia Evæ comparatur. n. 4.

68. *Quarto.* Idem probat ex partu Salvatoris ex B. V. Maria, cujus obedientiam cum inobedientia Evæ comparat, dicens: „Conſequenter autem & Maria Virgo obediens „invenitur dicens: *Ecce ancilla tua Domine,* „*fiat mihi ſecundum Verbum tuum.* Luc. 1. v. 38. „Eva vero inobediens, non obedivit enim, ad„huc cum eſſet Virgo. Quemadmodum illa, „virum quidem habens Adam, virgo tamen „adhuc exiſtens; erant enim utrique nudi in „Paradiſo, & non confundebantur, quoniam „paulo ante facti non intellectum habebant filio„rum generationis: oportebat enim illos pri„mum adoleſcere, dehinc ſic multiplicari. „ *De qua infantia primorum parentum vide dicta tom.* 1. *in lib. S. Theophili p.* 672. *n.* 15.) „Inobe„diens facta & ſibi, & univerſo generi huma„no cauſa facta eſt mortis; ſic & Maria habens „prædeſtinatum virum, & tamen Virgo obe„diens, & ſibi, & univerſo generi humano cau„ſa facta eſt ſalutis. . . . Sic ergo & Evæ in„obedientiæ nodus ſolutionem accepit per obe„dientiam Mariæ. Quod enim alligavit virgo

,,Eva per incredulitatem, hoc Virgo Maria ,,ſolvit per fidem.

CAPUT XXIII.

Contendit adverſus Tatianum, divinæ æquitati, ac miſericordiæ conſentaneum fuiſſe, ut Adam primus omnium ſalutem a Chriſto conſequeretur.

Adam ſalvatus eſt. Prob. I.

69. Cum Tatianus, cæterique Encratitæ negarent Adæ ſalutem *l.* 1. *c.* 28. S. Irenæus oſtendit, decuiſſe Dei miſericordiam, & juſtitiam, eum poſt lapſum ſalvare. *Primo.* ,,Si enim qui factus fuerat a Deo ho- ,,mo, ut viveret, hic amittens vitam læſus ,,ſerpente, qui depravaverat eum, jam non ,,reverteretur ad vitam, ſed in totum pro- ,,jectus eſſet morti; victus eſſet Deus, & ,,ſuperaſſet ſerpentis nequitia voluntatem Dei. ,,Sed quoniam Deus invictus, & magnani-

70. *Secundo* probat ſic: „cum autem ſal- *Prob. II.* *n. 2.*
„vatur homo, oportet ſalvari eum, qui prior
„formatus eſt homo. Quoniam nimis irratio-
nabile eſt, illum quidem, qui vehementer ab
inimico læſus eſt, & prior captivitatem paſſus
eſt, dicere non eripi ab eo, qui vicerit ini-
micum, ereptos vero filios ejus, quos in ea-
dem captivitate generavit: nec victus quidem
adhuc parebit inimicus, ipſis veteribus ſpo-
liis manentibus apud eum.

71. *Tertio* probat ex eo „quia & in initio *Prob. III.* *n. 3.*
transgreſſionis Adæ, non ipſum maledixit
Adam Deus, ſed terram in operibus ejus . . .
Condemnationem autem transgreſſionis acce-
pit homo, tædia, & terrenum laborem, &
manducare panem in ſudore vultus ſui, &
converti in terram, ex qua aſſumptus eſt. Si-
militer autem mulier tædia, & labores, &
gemitus, & triſtitias partus, & ut ſerviret
viro: ut neque maledicti a Deo in totum pe-
rirent, neque ſine increpatione perſeverantes
Deum contemnerent. Omnis autem maledi-
ctio decurrit in ſerpentem, qui ſeduxerat eos
Gen. 3. *v.* 14. Hoc idem autem & Dominus *Diabolo præſertim ignis æternus paratus.*
in Evangelio his, qui a ſiniſtris inveniuntur,
ait: *Abite maledicti in ignem æternum, quem
præparavit Pater meus diabolo, & Angelis ejus.*
Matth. 25. v. 41. ſignificans, quoniam non
homini principaliter præparatus eſt æternus
ignis, ſed ei, qui ſeduxit, & offendere fecit
hominem, & Angelis apoſtatis cum eo, quem
quidem juſte percipient etiam hi, qui ſimili-
ter ut illi, ſine pœnitentia, & ſine regreſſu
in malitiæ perſeverant operibus.

72. *Quar-*

Prob. IV. n. 4. 72. *Quarto* ut ſalutem Adæ ulterius probet oſtendit Encratitis diſcrimen inter Adam & Cain ejus Filium, & ait „Cain maledictionem portavit, quoniam præter necem fratris „a ſe peccatum tulit (*negando illud*) non reveritus Deum, neque confuſus in fratricidio „Circa Adam autem nihil tale factum eſt, ſed „omnia in contrarium; ab altero enim ſeductus ſub occaſione immortalitatis ſtatim timore corripitur, & abſconditur non quaſi poſſit „effugere Deum, ſed confuſus, quoniam transgreſſus præceptum ejus indignus eſt, venire „in conſpectum & colloquium Dei . . . Intellectus vero transgreſſionis fecit pœnitentiam „pœnitentibus autem largitur benignitatem „ſuam Deus. Etenim per ſuccinctorium in facto „oſtendit ſuam pœnitentiam, foliis ficulneis „ſemetipſum contegens, exiſtentibus & aliis „foliis multis, quæ minus corpus ejus vexare „potuiſſent . . . retundens petulantem carnis „impetum. . . . Quoniam, inquit, eam, quam „habui a Spiritu ſanctitatis ſtolam, amiſi per „inobedientiam, & nunc cognoſco, quod ſim „dignus tali tegumento, quod delectationem „quidem nullam præſtat, mordet autem, & pungit corpus: & hoc videlicet ſemper habuiſſet „indumentum humilians ſemetipſum, niſi Dominus, qui eſt miſericors, tunicas pelliceas „pro foliis ficulneis induiſſet eos. . .

Pœnitentia Adæ. n. 5.

Prob. V. Cur Adam e paradiſo ejectus. n. 6. 73. *Quinto* probat hoc ex eo „quod Deus „ejecit Adamum e paradiſo, & a ligno vitæ „longe tranſtulit, non invidens ei lignum vitæ „quemadmodum quidam audent dicere, ſed „miſe-

„miſeras ejus, ut non perſeveraret ſemper „tranſgreſſor: neque immortale eſſet, quod „eſſet circa eum, peccatum, & malum inter„minabile & inſanabile. Prohibuit autem ejus „tranſgreſſionem interponens mortem, & ceſ„ſare faciens peccatum, finem inferens ei per „carnis reſolutionem, quæ fieret in terra, ut „ceſſans aliquando homo vivere peccato, & „moriens ei, inciperet vivere Deo.

74. *Sexto* probat idem „quia inimicitiam „poſuit Deus inter ſerpentem & mulierem, & „ſemen ejus, obſervantes invicem, cum ille qui„dem, cui morderetur planta, potens eſſet cal„care caput ejus, altero vero mordente, & occi„dente & impediente ingreſſus, quoadusque ve„nit ſemen prædeſtinatum calcare caput ejus, „quod fuit partus Mariæ, de quo ait Propheta: „*Super aſpidem, & baſilicum ambulabis* &c. . . . „Victus autem erat Adam ablata ab eo vita, „propter hoc victo rurſus inimico recepit vitam „Adam. *Noviſſima* autem *inimica evacuatur mors* „1. Cor. 15. v. 26. . . Quod non poterit juſte „dici, ſi non ille liberatus fuerit, cui primum „dominata eſt mors: illius enim ſalus evacua„tio eſt mortis.„ Ex quibus omnibus S. Ire„næus contra Tatianum ejusque ſequaces ita „concludit. „Hi qui contra, dicunt ſaluti Adæ „nihil proficiunt, niſi hoc, quod ſemetipſos „hæreticos & apoſtatas faciunt veritatis, & „advocatos ſe ſerpentis & mortis oſtendunt.

Prob. VI. Calcato a Chriſto capite ſerpentis homo primus ſalvari meruit. n. 7.

Contrarium ſentientes ſunt hæretici. n. 8.

Caput

Caput XXIV.

Summatim repetit, quæ hactenus adver varias Gnoſticorum impietates diſſeruit: hæreti vero ad omnem doctrinæ ventum fluctuantibus ponit unam, ſibique ſemper, & ubique conſtantem Eccleſiæ doctrinam.

Eccleſiæ Catholicæ una, & conſtans doctrina. n. 1.

75. Sanctus Irenæus, ut omnes ſimul hære cos breviter & ſummarie confundat, „prædicationem Eccleſiæ ubique conſtanten „& æqualiter perſeverantem, & teſtimoniu „habentem a Prophetis, & ab Apoſtolis pr „vocat. . . Quæ ſemper a Spiritu Dei, qua „in vaſe bono eximium quoddam depoſitum ju „veneſcens, & juveneſcere faciens ipſum vas „in quo eſt. . . Ubi enim Eccleſia, ibi & Spi „ritus Dei, & ubi Spiritus Dei, illic Eccleſia „& omnis gratia; ſpiritus autem veritas. Qua „propter qui non participant eum, neque a ma „millis matris nutriuntur in vitam, neque per „cipiunt de Corpore Christi procedentem niti „diſſimum fontem, ſed effodiunt ſibi lacus de „tritos de foſſis terrenis, & cœno putidam bi „bunt aquam; effugientes fidem Eccleſiæ, n „traducantur, rejicientes vero Spiritum, u

Hæreticorum inconſtans doctrina.

n. 2. „non erudiantur. Alienati vero a veritate di „gni in omni volutantur errore, fluctuati ab e „aliter, atque aliter per tempora de eisder „ſentientes, & numquam ſcientiam ſtabilem „habentes, ſophiſtæ verborum magis volente „eſſe, quam diſcipuli veritatis: non enim ſun „fundati ſuper unam petram, ſed ſuper are „nam habentem in ſe ipſa lapides multos.

Capu

CAPUT XXV.

Regi hunc mundum providentia unius Dei, qui infinita ſimul præditus ſit juſtitia, ut malos plectat, ut piis benefaciat, & ſalutem impertiatur.

76. Gnoſticos Epicureos hic perſtringit S. Irenæus, & *Primo* oſtendit „quod „providentiam habeat Deus omnium, propter „hoc & conſilium dat, conſilium autem dans „adeſt his, qui morum providentiam (*ſeu curam*) habent. Neceſſe eſt igitur, ea, quæ „providentur & gubernantur, cognoſcere ſuum „directorem, quæ quidem non ſunt irrationa„bilia, ſed habent ſenſibilitatem perceptam de „providentia Dei. Et propter hoc Ethnico„rum quidam . . . providentia ejus moti, ta„men converſi ſunt, ut dicerent, fabricatorem „hujus univerſitatis Patrem omnium providen„tem, & diſponentem ſecundum nos mundum. *Deus providentia mundum regit.* n. 1.

77. *Secundo.* Deum Rectorem mundi juſtum „& bonum eſſe. „ Si enim judicialis non & bo„nus ſit, ad donandum quidem his, quibus „debet, & ad exprobrandum his, quibus „oportet, neque juſtus, neque ſapiens vide„bitur judex. Rurſus bonus, ſi hoc tantum ſit „bonus, & non probator, in quos immittat „bonitatem, extra juſtitiam erit, & bonitatem, „& infirma ejus bonitas videbitur, non omnes „ſalvans, ſi non cum judicio fiat. Marcion „igitur dividens Deum in duo, alterum quidem „bonum, & alterum judicialem dicens, ex „utriſque interimit Deum. Hic enim, qui ju„dicia- *Deus juſtus ſimul & bonus.* n. 2. *Marcionis duo dii non dantur.* n. 3.

„dicialis, ſi non & bonus ſit, non eſt Deus
„quia Deus non eſt, cui bonitas deſit: & ille
„rurſus, qui bonus, ſi non & judicialis, idem
„quod hic patietur, ut auferatur ei, ne ſit Deus
„Quemadmodum enim & ſapientem dicunt Pa
„trem omnium, ſi non & judiciale illi aſſignent
„Si enim ſapiens, & probator eſt, probatori au
„tem ſubeſt judiciale; judiciale autem aſſequ
„tur juſtitia, ut juſte probet; juſtitia provoc
„judicium, judicium autem, cum ſit cum ju
n. 4. „tia, transmittet ad ſapientiam.„ Unde eti
grave judicium & ejusmodi ingratos & blaſ
Plato hæreticis religioſior. mos hæreticos exercebit „quibus reli
„Plato oſtenditur, qui eumdem Deum, &
„num & juſtum confeſſus eſt, habentem
n. 5. „ſtatem omnium, ipſum facientem judiciu
„dicens de legibus l. 4. *Deum ſemper con*
„*tur juſtitia ultrix in eos, qui deficiunt a le*
„*vina*. Et in Timæo: *Bono autem nulla un*
„*naſcitur invidia*. Hoc initium & cauſam
„cationis mundi conſtituens, bonitatem
n. 6. non vero hæreticorum matrem Achàm
n. 7. cujus ipſi ſunt abortivi filii. . . „Nos au
„precamur, non perſeverare eos in fo
„quam ipſi foderunt. . . . Sed legitime
„generari converſos ad Eccleſiam Dei, &
„mari Chriſtum in eis, & cognoſcere eo
„bricatorem, & factorem hujus univerſit
„ſolum verum Deum, & Dominum om

S.

S. IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS ET MARTYRIS CONTRA HÆRESES

Liber IV.

§. I.

Argumentum Libri IV.

1. Sanctus Irenæus priori libro hæreticorum Gnoſticorum errores ex ſententiis Apoſtolorum refutavit, nunc vero in hoc libro quarto, uti in præfatione illius monet „per Domini ſermones, quæ prædixit, confirmare allaborat. . quæcunque enim cum gravitate ſumma, ait, dixerunt omnes hæretici, in ultimum ad hoc deveniunt, ut blaſphement fabricatorem, & contradicant ſaluti plaſmatis Dei, quod quidem eſt caro; propter quam omnem diſpoſitionem feciſſe Filium Dei multis modis oſtendimus, & manifeſtavimus, neminem alium Deum appellari a Scripturis, niſi Patrem omnium, & Filium, & eos, qui adoptionem habent.

§. II.

Analyſis Libri IV.

Caput I.

Chriſtum unum ſolum Deum ac Patrem cognoviſſe, & docuiſſe diſcipulos.

Sanctus Irenæus ſtatim ab initio hujus libri hoc „firmum & conſtans eſſe ſtatuit, neminem alterum Deum & Dominum a Spiritu prædicatum, niſi eum, qui dominatur *Unum Deum confiteri nobis Chriſtus præcepit.*

„omnium Deus, cum verbo ſuo, & eos qui „adoptionis ſpiritum accipiunt, hoc eſt, qui „credunt in unum & verum Deum, & Chri„ſtum Jeſum Filium Dei. Similiter & Apoſto„los neminem alium a ſemetipſis Deum appel„laſſe, aut Dominum cognominaſſe: multo au„tem magis Dominum noſtrum, qui & nobis „præcepit, neminem Patrem confiteri, niſi „eum, qui eſt in cœlis, qui eſt unus Deus,
c. 2. „& unus Pater. *Matth.* 23. *v.* 9. . . . Cui au„tem non ſit manifeſtum, quoniam ſi Dominus „multos Patres ſciſſet & Deos, non præce„piſſet diſcipulis ſuis, unum ſcire Deum, & „hunc eumdem ſolum vocare Patrem? ſed po„tius diſtinxit eos, qui ſunt verbotenus Dii „ab eo, qui ſit vere Deus, ut non errent ſe„cundum doctrinam ejus, neque alterum præ „altero audiant. Si autem nobis quidem præ„cepit, unum vocare Patrem & Deum, ipſe au„tem interdum alteros confitetur Patres, & Deos „eodem modo, alia quidem præcipiens videbi„tur, alia vero ipſe faciens. Non eſt autem „hoc magiſtri boni ſed seductoris & invidi.

Caput II.

Probat apertis tum Moyſis, tum aliorum Prophetarum, quorum ſermones Chriſti ſunt, teſtimoniis, cum & unum ſolum Deum eſſe mundi conditorem, quem Dominus annuntiabat, & quem Patrem ſuum eſſe dicebat.

Prophetæ unum Deum 3. Moyſen & Prophetas unicum cœli & terræ Dominum, ac Deum docuiſſe, probat S. Irenæus ex „Deut. 32. v. 1. *Attende cœlum,* „*&*

„*& loquor.* Et David Pſ. 123. v. 8. *Adjuto-* *prædi-*
„*rium meum a Domino, qui fecit cælum & ter-* *cant.*
„*ram.* Et Eſaias c. 1. v. 2. & c. 42. v. 5. *Sic* n. 1.
„*ait Dominus, qui fecit cælum* &c. Rurſum D. N. *Item*
„Jeſus Chriſtus eumdem hunc Patrem ſuum *Chriſtus*
„confitetur in eo, quod dicit: *Confiteor tibi* *D. N.*
„*Pater, Domine cæli & terræ* Matth. 5. v. 25... n. 2.
„Quoniam autem Moyſi litteræ verba ſint Chri- n. 3.
„ſti, ipſe ait ad Judæos: *Si credidiſſetis Moyſi,*
„*credidiſſetis & mihi, de me enim ille ſcripſit.* Joan.
„5. v. 46. Manifeſtiſſime ſignificans, Moyſi
„litteras ſuos eſſe ſermones. Ergo ſi Moyſi, &
„reliquorum ſine dubio Prophetarum ſermones
„ipſius ſunt. Et iterum ipſe Dominus oſten-
„dit, Abraham dixiſſe diviti de his omnibus,
„qui adhuc erant in vita; *Si Moyſi & Prophe-*
„*tis non obediunt, nec ſiquis a mortuis reſurgens*
„*ad illos eat, credent ei.* Luc. 16. v. 31. Non *Lazari*
„autem fabulam retulit nobis pauperis & di- *hiſtoria*
„vitis, ſed primum quidem docuit, neminem *vera eſt.*
„oportere delitiis uti, neque in ſæcularibus n. 4.
„oblectamentis, & multis epulis degentes, ſer-
„vire ſuis voluptatibus, & oblivisci Deum . .
„ſimul ſignificans, quod obedientes Moyſi &
„Prophetis crederent in eum, quem ipſi præ-
„dicaſſent, Dei Filium, qui reſurrexit a mor-
„tuis, & vitam nobis donat.

4. Nonnullas modo objectiones hæretico- *Chriſtus*
rum S. Irenæus ſolvit, & oſtendit *Primo*, Chri- *hic ſine*
ſtum non parabolice Patrem ſuum eſſe docuiſſe, *parabolis*
qui vere Deus eſt. „Nam manifeſte docet *loquitur.*
„Matth. 5. v. 34. *Ne juraveritis in totum, ne-* n. 5.
„*que in cælum, quoniam thronus Dei eſt: neque in*

„*terram*, *quoniam ſcabellum eſt pedum ejus*, *ne*-„*que per Hieruſalem*, *quoniam civitas eſt magni* „*Regis*. Hæc enim in fabricatorum manifeſte „dicta ſunt, quemadmodum & Eſaias ait: c. 66. „v. 1. *Cœlum mihi ſedes eſt, terra ſuppedaneum pedum* „*meorum*: Et præter hunc alius non eſt Deus. „Cæterum a Domino neque Deus neque ma-„gnus Rex diceretur, hujusmodi enim com-„paratio nec ullam recipit ſuperlationem: qui „enim ſuper ſe habet alium ſuperiorem, & ſub „alterius poteſtate eſt, hic neque Deus, neque „magnus Rex dici poteſt.

Chriſtus non ironice locutus eſt. n. 6.

5. Alteram objectionem, quod illa per ironiam dicta ſint, S. Irenæus ita ſolvit „quia ve-„ritas erat ipſe, qui loquebatur, & vere vin-„dicabat ſuam domum, projiciens ex ea num-„mularios, qui & emebant, & vendebant „*Matth.* 21. *v.* 13. Et quam cauſam habuit, „hoc facere & dicere, & domum ſuam vindi-„care, ſi alterum Deum annuntiabat, niſi ut „oſtenderet transgreſſores paternæ legis? Cum „econtra quotquot timebant Deum, & ſolliciti „erant circa Legem ejus, ipſi accurrerunt Chri-„ſto, & ſalvati ſunt omnes . . . non enim ali-„ter ſalvantur homines ab antiqua ſerpentis „plaga, niſi credant in eum, qui ſecundum ſi-„militudinem carnis peccati in ligno martyrii „exaltatur a terra, & omnia trahit ad ſe, & „vivificat mortuos.

Peccatum originale. n. 7.

Caput

CAPUT III.

Reſpondet cavillis Gnoſticorum, non idcirco verum Deum mutari, aut deſinere eſſe, quod cœlum ſedes ejus, & terra ſuppedaneum pedum ejus tranſeant.

6. *Tertio* objiciebant Gnoſtici. „Si cœlum „thronus Dei eſt, & terra ſuppedaneum „ejus, dictum eſt autem præterire cœlum & „terram, his prætereuntibus oportet etiam „Deum, qui ſuperſedeat præterire, & ideo „non eſſe hunc Deum, qui ſit ſuper omnia.„ Ad quod S. Irenæus reſpondet „primo quidem „neſciunt, qui ſit cœlum, thronus, & terra ſup„pedaneum: nec enim ſciunt, quid ſit Deus, „ſed putant eum more hominis ſedere, & con„tineri, non autem continere. Sed & præteri„tionem cœli & terræ ignorant, Paulus au„tem non ignoravit dicens: *Præterit enim figu„ra hujus mundi* 1. Cor. 7. v. 31. Deinde quæ„ſtionem ipſorum ſolvit David: Figura enim „hujus mundi prætereunte, non ſolum Deum, „ait, perſeverare, ſed & ſervos ejus. *Pſ.* 101. „*v.* 26. *ſeq.* & *Iſ.* 51. *v.* 6.

Deus cœlo & terra tranſeuntibus, non tranſit.

CAPUT IV.

Reſpondet alteri objectioni, & probat, everſa licet & deructa Hieroſolyma, quæ magni Regis civitas erat, nihil de ſuprema Dei majeſtate, ac potentia deceſſiſſe, id enim ſapientiſſimo ejuſdem Dei conſilio factum fuiſſe.

7. *Quarto* objiciebant Gnoſtici: „Si Hieru„ſalem eſſet magni Regis civitas, non „dere-

Quare Hieruſalem ceſſa-

re debuerit. „derelinqueretur.„ Sed S. Irenæus reſpondet:
n. 1. „Simile eſt, ſiquis diceret, quoniam ſi eſſet ſti-
„pula creatura Dei, numquam a frumento de-
„relinqueretur: & ſarmenta vineæ, ſi a Deo fa-
„cta eſſent, numquam a botris deſtituta abſcin-
„derentur. Quemadmodum autem hæc non
„propter ſe principaliter facta ſunt, ſed propter
„creſcentem in eis fructum, quo maturo facto
„& ablato derelinquuntur, & e medio auſe-
„runtur, quæ jam non ſunt utilia ad fructifi-
„cationem, ſic & Hieroſolyma, quæ jugum in
„ſe ſervitutis portaverat . . . adveniente fru-
„ctu libertatis, & aucto & demeſſo, & in hor-
„reum recepto, & apportatis ab ea his, qui fru-
„ctificare poſſunt, & in omni mundo diſſemi-
„natis. . . In univerſa enim terra fructu diſ-
„ſeminato, merito derelicta eſt, & de me-
„dio ablata eſt, quæ aliquando quidem fructi-
„ficaverat bene, ex ipſa enim ſecundum car-
„nem Chriſtus fructificatus eſt, & Apoſtoli,
„nunc autem jam utilis non eſt ad fructifica-
„tionem: quæcunque enim temporale initium
„habent, neceſſe eſt ea & finem habere tempo-
„ralem. Quoniam igitur a Moyſe lex inchoa-
n. 2. „vit, conſequenter in Joannem deſivit: ad imple-
„tionem ejus venerat Chriſtus, & propter hoc
„*Lex & Prophetæ apud eos usque ad Joannem*
„Luc. 16. v. 16. Et Hieruſalem itaque in-
„choans a David, & adimplens tempora ſua..
„Legis dationem finem oportuit habere mani-
„feſtato novo Teſtamento: omnia enim men-
„ſura & ordine Deus facit, & nihil non men-
„ſum apud eum, quoniam nec incompoſitum;
„& bene, qui dixit ipſum immenſum Patrem
„in

„in Filio menſuratum, menſura enim Patris
„Filius, quoniam & capit eum„ (*ſcilicet totam*
Patris immenſitatem, infinitatem, & ſubſtantiam
in ſe capit) . . „Et quid de Hieruſalem dici-
„mus, quandoquidem & figuram mundi uni-
„verſi oporteat præterire adveniente tempore
„præteritionis ipſius, ut fructus quidem in
„horreum colligatur, paleæ autem derelictæ
„comburantur. *Malach.* 4. v. 1. Et *Matth.* 3.
„*v.* 2. *ſeq.* . . . Sed frumentum quidem & pa-
„leæ in animalia & irrationabilia exiſtentia na-
„turaliter talia facta ſunt; homo vero rationa-
„bilis, & ſecundum hoc ſimilis Deo, liber in
„arbitrio factus, & ſuæ poteſtatis ipſe ſibi cauſa
„eſt, ut aliquando quidem frumentum, ali-
„quando palea fiat: quapropter & juſte con-
„demnabitur, quoniam rationabilis factus ami-
„ſit veram rationem, & irrationabiliter vivens
„adverſatus eſt juſtitiæ Dei, tradens ſe omni
„terreno ſpiritui, & omnibus ſerviens volupta-
„tibus, quemadmodum Propheta ait: *Homo*
„*cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus*
„*eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt il-*
„*lis.* Pſ. 48. v. 13.

Filii conſubſtantialitas. n. 2.

Liberum hominis arbitrium.

„lius Dei, ſed Chriſtus Jeſus D. N. adverſus
„quem & contrariam exercent diſciplinam,
„incognitum Deum audentes annuntiare: de-
„bent autem in ſemetipſos audire. Quemad-
„modum enim incognitus, qui ab ipſis cogno-
„ſcitur? quodcunque enim vel a paucis cogno-
„ſcitur, non eſt incognitum. Dominus autem
„non in totum non poſſe cognoſci Patrem, &
„Filium dixit, alioquin ſupervacuus fuiſſet ad-
„ventus ejus. Quid enim huc veniebat? an
„ut diceret nobis, nolite quærere Deum, in-
„cognitus eſt enim, & non invenietis eum:
c re- „ſed hoc quidem vanum eſt. Edocuit autem
t Fi- „Dominus, quoniam Deum nemo ſcire poteſt,
„niſi Deo docente; hoc eſt, ſine Deo non cog-
„noſci Deum, hoc ipſum autem cognoſci eum,
„voluntatem eſſe Patris: cognoſcunt enim eum,
5. „quibuscunque revelaverit Filius. Et ad hoc
„Filium revelavit Pater, ut per eum omnibus
„manifeſtetur, & eos quidem, qui credunt ei
„juſtos in incorruptelam, & in æternum re-
„frigerium recipiat: (credere autem ei eſt fa-
„cere ejus voluntatem) eos autem, qui non
„credunt, & propter hoc fugiunt lumen ejus,
„in tenebras, quas ipſi ſibi elegerunt, juſte re-
„cludat. Omnibus igitur revelavit ſe Pater,
„omnibus Verbum ſuum viſibile faciens, &
„rurſus Verbum omnibus oſtendebat Patrem,
„& Filium, cum ab omnibus videretur.

nodo 12. „Etenim per ipſam conditionem reve-
r, & „lat Verbum conditorem Deum, & per mundi
s re- „fabricatorem mundi Dominum, & per plasma
i. 6. „eum, qui plasmaverat, artificem, & per
„Fi-

„Filium eum Patrem, qui generaverit Filium. . . . . Sed & per Legem, & Prophetas ſimi„liter Verbum, & ſemetipſum, & Patrem „prædicabat. . . Et per ipſum Verbum viſi„bile, & palpabile factum Pater oſtende„batur, etiamſi non omnes ſimiliter crede„bant ei, ſed omnes viderunt in Filio Patrem: „invifibile enim Filii Pater, viſibile autem Pa„tris Filius. Et propter hoc omnes Chriſtum „loquebantur præſente eo, & Deum nomina„bant, ſed & dæmones videntes Filium dice„bant: *Scimus te, qui es Sanctus Dei.* Marc. 1. „v. 24. . . . Non ergo alius erat, qui cogno- n. 7. „ſcebatur, & alius, qui dicebat: *Nemo cogno„ſcit Patrem &c.* Sed unus, & idem omnia „ſubjiciente ei Patre, & ab omnibus accipiens „teſtimonium, quoniam vere homo, & quo„niam vere Deus, a Patre, a Spiritu, ab An„gelis, ab ipſa conditione, ab hominibus, & „ab apoſtaticis ſpiritibus, & dæmoniis, & ab „inimico, & noviſſime ab ipſa morte. Omnia „autem Filius adminiſtrans Patri (vid. *l.* 3. „*c.* 6. *n.* 3.) perficit ab initio usque ad finem, „& ſine illo nemo poteſt cognoſcere Deum. „Agnitio enim Patris Filius; agnitio autem „Filii in Patre, & per Filium revelata; & prop„ter hoc Dominus dicebat: *Nemo cognoſcit Fi„lium &c. Revelavit* enim, non ſolum in futu„rum dictum eſt, quaſi tunc inceperit Verbum „manifeſtare Patrem, cum de Maria natus, „ſed communiter per totum tempus poſitum „eſt. Ab initio enim aſſiſtens Filius ſuo plas„mati revelat omnibus Patrem, quibus vult, „& quando vult, & quemadmodum vult Pa„ter:

S. S. *Trinitas.* „tur: & propter hoc in omnibus, & per omnia unus Deus Pater, & unum Verbum, Filius, & unus Spiritus, & una ſalus omnibus credentibus in eum.

Caput VII.

Exorſam orationem repetit; & oſtendit Abraham revelante Verbo cognoviſſe Patrem, & Filii Dei adventum. Hinc exultaſſe videntem Chriſti diem, quo promiſſa ſibi facta adimplenda erant; cujus quidem exultationis fructus ad poſteros fidei Abrahæ conſortes manavit, ad Judæos Dei Verbum rejicientes non pervenit.

Abraham a Filio Dei, ſeu Verbo adventum ejus didicit. n. 1.

13. Sanctus Irenæus ſoluta difficultate a Gnoſticis objecta, ad Argumentum ſuum c. 5. n. 4. propoſitum redit, & oſtendit: „Quod „Abraham a Verbo cognoſcens Patrem, qui „fecit coelum, & terram, hunc Deum confitebatur, & doctus repræſentatione (*ſcilicet* „*trium illorum apparitione, quorum unum Filium* „*Dei eſſe cognovit, & adoravit: uti exponit S. Ju-* „*ſtinus in Dial. &c. a Feuardentio citati*) quod „inter homines homo futurus eſſet Filius Dei, „per cujus adventum ſemen ejus eſſet futurum „quaſi ſtellæ coeli, concupivit eam diem vi- „dere, ut & ipſe complecteretur Chriſtum, & „per Spiritum Prophetiæ eam videns exultavit. „Propter quod & Simeon ex ſemine ejus re- „implebat gratulationem Patriarchæ, & dice- „bat: *Nunc dimittis Servum tuum &c.* Luc. c. 2. „v. 29. Et Angeli autem gratulationem mag- „nam vigilantibus Paſtoribus annuntiaverunt. „Sed

„Sed & Maria ait: *Magnificat anima mea Do-
„minum &c.* Deſcendente quidem exultatione
„*Abrahæ* in eos, qui erant ex ſemine ejus,
„vigilantes, & videntes Chriſtum, & creden-
tes ei, reciproca autem rurſus, & regredien-
te exultatione a filiis in Abraham, qui &
concupierat diem adventus Chriſti vide-
re. Bene igitur Dominus noſter teſtimonium
reddebat ei dicens: *Abraham Pater veſter ex-
ultavit, ut videret diem meum: vidit, &, gavi-
ſus eſt.* Joan. 8. v. 56.

14. „Non enim tantum propter Abraham *Et exultationis ejus fructus ad poſteros ejus manavit.*
„hæc dixit, ſed & ut oſtenderet, quoniam om-
„nes, qui ab initio cognitum habuerunt Deum,
„& adventum Chriſti prophetaverunt, revela-
„tionem acceperunt ab ipſo Filio, qui & in no-
„viſſimis temporibus viſibilis, & paſſibilis fa- n. 2.
„ctus eſt, & cum humano genere locutus eſt,
„ut ex lapidibus excitaret filios Abrahæ, &
„adimpleret repromiſſionem, quam promiſerat
„illi Deus. . . Unus autem & idem Deus, qui n. 3.
„advocavit Abraham, & repromiſſionem ei de-
„dit. Hic eſt Fabricator mundi. . . Hunc re-
„cte oſtendimus a nemine cognoſci, niſi a Fi-
„lio, & quibuscunque Filius revelaverit.
Joan. 14. *v.* 6. . . .

15. „Propter hoc Judæi exceſſerunt a Deo, *Judæi Verbum Dei non recipientes Abrahæ promiſſis exciderunt.*
„Verbum ejus non recipientes, ſed putantes
„per ſeipſum Patrem ſine Verbo, id eſt, ſine
„Filio poſſe cognoſcere, Deum neſcientes
„eum, qui in figura locutus eſt humana ad
„Abraham, & Moyſen. . . Hæc enim Filius,
„qui eſt Verbum Dei, ab initio præſtruebat,
„non n. 4.

„non indigente Patre Angelis, ut faceret con„ditionem, & formaret hominem. . . . Sed „habente copioſum, & inenarrabile miniſte„rium: miniſtrat enim ei ad omnia progenies
S. S. Trinitas. „& figuratio ejus, id eſt, Filius, & Spiritus S (*vid. l.* 3. *c.* 6. *n.* 3.) Verbum, & Sapientia „quibus ſerviunt, & ſubjecti ſunt omnes Angeli

Caput VIII.

Vanos eſſe Marcionem, & aſſeclas, qui Abraham a ſalute per Chriſtum impertita excludunt: Chriſtum enim non Abraham modo, ſed & ſemen ejus in libertatem aſſeruiſſe, legem implendo, non ſolvendo, dum etiam Sabbatis curabat.

Abraham ab hæreditate ſalutis male excluditur. *n.* I. 16. Marcionem modo refutat S. Irenæus, & ejus Sectatores „ expellentes ab hæ„reditate Abraham, cui Spiritus per multos „jam autem & per Paulum teſtimonium reddit „quoniam *credidit Deo, & deputatum eſt ei ad* „*juſtitiam.* Rom. 4. v. 3. & Dominus. . . Quo„*niam venient ab oriente, & occidente, ab Aqui„lone, & Auſtro, & recumbent cum Abraham „& Iſaac, & Jacob in regno cælorum.* Matth. 8 „v. 11. Luc. 13. v. 28. Manifeſtum eſt ergo „quoniam qui contradicunt ſaluti ejus, & al„terum præter eum, qui promiſſionem fecera „Abrahæ, formant Deum, extra Regnum De „ſunt. . . Blaſphemantes Deum, qui in reg„num coelorum introducit Abraham, & ſeme „ejus, quod eſt Eccleſia per Jeſum Chriſtum.

Chriſtus Salvator 17. „Vindicabat enim ſemen ejus Domi„nus ſolvens a vinculis, & advocans ad ſalu„tem

„tem, quemadmodum fecit in muliere, quæ „ab eo curata eſt, quam *filiam Abrahæ* vocat. „*Luc.* 13. *v.* 16. *ſeq.* Manifeſtum eſt igitur, quo„niam eos, qui ſimiliter ut Abraham crede„bant ei, ſolvit, & vivificavit, nihil extra le„gem faciens, curans in die Sabbatorum: non „enim prohibebat Lex, curare homines Sab„batis, quæ & circumcidebat eos in hac die, „& pro populo jubebat miniſteria Sacerdotibus „perficere; ſed & mutorum animalium cura„tionem non prohibebat. . . Continere enim „eos jubebat Lex ab omni opere ſervili, id eſt, „ab omni avaritia, quæ per negotiationem, & „reliquo terreno actu agitur; animæ autem „opera, quæ fiunt per ſententiam, & ſermo„nes bonos in auxilium eorum, qui proximi „ſunt, adhortabatur fieri. Et propter hoc Do„minus arguebat eos, qui injuſte exprobrabant ei, „quia Sabbatis curabat: non enim ſolvebat, „ſed adimplebat legem, ſummi Sacerdotis ope„ram perficiens. . . Sed & eſurientes accipe„re Sabbatis eſcam ex his, quæ adjacebant, „non vetabat Lex: metere autem, & collige„re in horreum vetabat; & ideo Dominus „*Luc.* 6. *v.* 3. *ſeq.* per Legis verba ſuos diſcipu„los vellentes ſpicas excuſabat, ſignificans li„cere Sacerdotibus libere agere. Sacerdos au„tem ſcitus erat David apud Deum, quamvis „Saul perſecutionem faceret ei: omnes enim „juſti Sacerdotalem habent ordinem (*a*). Sa„cerdotes autem ſunt omnes Domini Apoſtoli, „qui neque agros hæreditant hic, ſed ſemper „Altari, & Deo ſerviunt. . . Unde licebat eis „eſurientibus a ſeminibus accipere eſcam, *dig*-

ſeminis Abrahæ, ſeu fidelium. n. 2.

Chriſtus curans Sabbato legem non violavit.

Opera charitatis Sabbato permiſſa. n. 3.

„*nus eſt enim operarius eſca ſua.* Matth. 10. v. 10
„Et Sacerdotes in templo Sabbatum profana-
„bant, & rei non erant, quia cum eſſent in
„templo, non ſæcularia, ſed dominica perfi-
„ciebant miniſteria, legem adimplentes, non
„autem prætereuntes legem.

Quo ſenſu omnes Sacerdotes.

(a) Grabe ex hoc loco S. Irenæi male colligit, omnes fideles eſſe Sacerdotali poteſtate præd tos, nam S. D. plus non intendit, quam quod omnes Chriſtiani *ſpirituales* poſſint *offerre hoſtias* 1. Pet. 2. & quod ſicut Sacerdotes ſpiritualia Sabbato exercentes non violabant Sabbatum, ita omnes fideles opera bona etiam Sabbato ſine ejus violatione exercere poſſint, reſpectu quorum quilibet homo eſt Sacerdos. Vid. *D. Maſſuet diſſ.* 3. *a.* 8. *n.* 100.

Caput IX.

Utriusque Teſtamenti unum eſſe Auctorem, finem, ſcopumque præcipuum.

Idem utriusque

18. „Unius igitur, & ejusdem ſubſtantiæ
ſunt omnia, hoc eſt ab eodem Deo

„*Templo hic.* Matth. 12. v. 6. Plus autem, & „minus non in his dicitur, quæ inter ſe communionem non habent, & ſunt contrariæ naturæ, & pugnant adverſum ſe, ſed in his, „quæ ejusdem ſunt ſubſtantiæ, & communicant ſecum, ſolum autem multitudine, & „magnitudine differunt. . . . Major eſt igitur „legisdatio, quæ in libertatem, quam quæ „data eſt in ſervitutem, & ideo non in unam „gentem, ſed in totum mundum diffuſa eſt. „Unus autem & idem Dominus. . . nec alium „prædicans Patrem, ſed eumdem ipſum, qui „ſemper habet plura metiri domeſticis, & pro„ficiente eorum erga Deum dilectione, plura, „& majora donans. *Joan.* 1. *v.* 50. & 1. *Cor.* „13. *v.* 9. 10. Sicut igitur adveniente perfecto, „non alterum Patrem videbimus, ſed hunc, „quem nunc videre concupimus. . . . neque „alium Chriſtum, & Dei Filium expectabimus, „ſed hunc, qui ex Maria Virgine, qui & paſ„ſus eſt, in quem & credimus, quem & diligi„mus. 1. *Pet.* 1. *v.* 8. neque alium Spiritum S. „percipimus, niſi hunc, qui eſt nobiscum, & „qui clamat Abba Pater, & in iisdem ipſis aug„mentum habebimus, & proficiemus, ut jam „non per ſpeculum, & per ænigmata, ſed fa„cie ad faciem fruamur muneribus Dei.

19. „Novo enim Teſtamento cognito, & „prædicato per Prophetas, & ille, qui illud „diſpoſiturus erat ſecundum placitum Patris, „prædicabatur manifeſtatus hominibus. . . . „Ut poſſint ſemper proficere credentes in eum, „& per Teſtamenta matureſcere perfectum ſa- *Per varia Teſtamenta, & præcepta fideles proficiunt.* n. 3.

 „lu-

„lutis. Una enim ſalus, & unus Deus, qu:
„autem formant hominem, præcepta multa
„& non pauci gradus, qui ducunt hominei
„ad Deum.

Caput X.

Veteris Teſtamenti Scripturas, eas potiſſi mum, quæ a Moyſe exaratæ ſunt, Filii Dei ub que paſſim meminiſſe, ejusque adventum, & paſſio nem clariſſime prænuntiaſſe, ac proinde ab uno, & eodem Patre inſpi- rante manaſſe.

Moyſes Filii Dei adventum prænun- tiavit. n. 1.

20. Chriſti adventum, & paſſionem in vetei lege præſertim a Moyſe clariſſime præ nuntiata eſſe, & ab uno Patre inſpirata, S. Ire næus probat ex Joan. 5. v. 39. „*Scrutamin* „*Scripturas* . . . *illæ ſunt, quæ teſtimonium per* „*hibent de me*. Quomodo igitur teſtabantur d „eo Scripturæ, niſi ab uno, & eodem eſſen „Patre, præinſtruentes homines de advent „Filii ejus, & prænuntiantes ſalutem, qu: „eſt ab eo? *Si enim*, inquit, *crederetis Moyſ* „*crederetis & mihi: de me enim ille ſcripſi* „Joan. 5. v. 46. Scilicet, quod inſeminatus e „ubique in Scripturis ejus Filius Dei, aliquai „do quidem cum Abraham loquens, aliquai „do cum Noe dans ei menſuras (*ſcil. arca* „*& diviſionis terræ inter filios*). . . & non e „numerum dicere, in quibus a Moyſe oſtend „ditur Filius Dei, cujus & diem paſſionis no „ignoravit, ſed figuratim prænuntiavit eum „Paſcha nominans. . . . Non ſolum auter „dien

„diem deſcripſit, ſed & locum, & extremita-
„tem temporum, & ſignum occaſus ſolis. *Deut.*
„*10. v. 5. 6.* Jam autem & manifeſtaverat ejus *Incarnationis tempus prædictum.* *n. 2.*
„*adventum* dicens: *Non deerit Princeps in Juda, neque Dux ex femoribus ejus, quoadusque veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe eſt ſpes gentium, alligans ad vitem pullum ſuum, & ad helicem* (ſcil. vitis claviculam) *pullum aſinæ. Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ pallium ſuum: lætifici oculi ejus a vino, & candidi dentes ejus tamquam lac.* Gen. 49. v. 10. ſeq. Inquirant enim hi, qui omnia ſcrutari dicuntur. . . & invenient non alium, niſi D. N. Jeſum Chriſtum annuntiatum. . . Et rurſus ſignificans, quoniam qui ab initio condidit, & fecit eos Verbum, & in noviſſimis temporibus redimens nos, & vivificans oſtenditur pendens in ligno, & non credent ei, ait enim: „*Et erit vita tua pendens ante oculos tuos, & non credes vitæ tuæ.* Deut. 28. v. 66. Et iterum: *Nonne hic idem Pater tuus poſſedit te, & fecit te, & creavit te.* Deut. 32. v. 6.

Caput XI.

Veteres Prophetas, & juſtos prænoviſſe adventum Chriſti, huncque videre, & audire ardentius appetiiſſe, ipſo per Spiritum S. ſe in Scripturis revelante, & ſine ſui mutatione novis indies beneficiis homines ditante, poſteriores tamen cumulatius prioribus.

Prophetæ adventum Chriſti præſcierunt. *n. 1.*

21. Pergit in propoſito argumento S. Irenæus dicens: „Quoniam autem non ſolum „Prophetæ, & juſti multi præſcientes per Spi-

„ri-

„ritum S. adventum ejus, oraverunt in illu
„tempus venire, in quo facie ad faciem vid
„rent Dominum ſuum, & ſermones audire
„ejus, Dominus fecit manifeſtum, dicens d
„ſcipulis: *Multi Prophetæ, & juſti cupieru*
„*videre &c.* Matth. 13. v. 17. Quemadmodu
„igitur concupierunt & audire, & videre, ni
„præſciſſent futurum ejus adventum? quom
„do autem præſcire potuerunt, niſi ab ipſ
„præſcientiam ante accepiſſent? Quomodo au
„tem Scripturæ teſtificantur de eo, niſi ab uno
„& eodem Deo omnia ſemper per Verbum re
„velata, & oſtenſa fuiſſent credentibus? . .
„Plasmavit enim eum in augmentum, & in
Facere Deo, fieri homini proprium. n. 2. „crementum. . . Et hoc Deus ab homine dif
„fert, quoniam Deus quidem facit, homo au
„tem fit, & quidem quod facit, ſemper iden
„eſt, quod autem fit, & initium, & medie
„tatem, & adjectionem, & augmentum acci
„pere debet. Et Deus quidem bene facit, be
„ne autem fit homini. Et Deus quidem per
„fectus in omnibus. . . homo vero profectun
„percipiens, & augmentum ad Deum. Quem
„admodum enim Deus ſemper idem eſt, ſic &
„homo in Deo inventus ſemper proficiet a
„Deum: neque enim Deus ceſſat aliquand
„in benefaciendo, neque homo ceſſat benefi
„cium accipere, & ditari a Deo. Exceptoriun
„enim bonitatis, & organum clarificationi
„ejus, homo gratus ei, qui ſe fecit: & ite
Major gratia in novo Teſtamento. n. 3. „rum exceptorium juſti judicii ejus, homo in
„gratus, & ſpernens plasmatorem. . . Qui po
„ſterioribus majorem, quam quæ fuit in vete
„ri Teſtamento, munerationem gratiæ attri
buit.

„buit . . . qui præſentem viderunt, & libertatem adepti ſunt . . . & abundatiorem exultationem habent. . . Si ergo idem ipſe adeſt, qui prædicatus eſt a Prophetis Deus D. N. Jeſus Chriſtus. . . Manifeſtum eſt, quoniam Pater & idem ipſe eſt, qui a Prophetis annuntiatus eſt, & non alterius Patris agnitionem fecit veniens Filius. n. 4.

Caput XII.

Eundem eſſe utriusque Legis auctorem hinc liquido patere, quod Chriſtus traditiones, & mores Veteri repugnantes damnaverit, ſumma vero & eminentiora hujus præcepta confirmaverit, ac ſeipſum Moſaicæ Legis finem eſſe docuerit.

Phariſaicæ traditiones a Chriſto damnatæ. n. 1.

22. Ulterius probat S. Irenæus unum eſſe utriusque Legis auctorem, *Primo* ex eo, quod Chriſtus phariſaicas traditiones contra legem „in quibus quædam quidem auferunt, quædam vero addunt, quædam autem, quemadmodum volunt, interpretantur, damnaverit, dicens: *Quare vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem veſtram.* Matth. 15. v. 3.

Præceptum dilectionis Chriſtus renovavit. n. 2.

23. *Secundo* probat ex eo. „Quia Chriſtus primum & maximum præceptum de dilectione Dei, ſequens autem erga proximum docuit, totam Legem, & Prophetas pendere dicens ex ipſis præceptis. Et ipſe autem aliud majus hoc præcepto non detulit, ſed hoc ipſum renovavit ſuis diſcipulis, jubens

dixiſſet: *Omnia feci* (& forte non fece-
nam utique non diceretur ei, cuſtodi
epta) arguens Dominus cupiditatem
dixit ei: *Si vis perfectus eſſe, vade, ven-
mia, quæ habes, & divide pauperibus, &
ſequere me*, Apoſtolorum partem pro-
ns eis, qui ſic fecerint, & non alterum
n Patrem annuntiabat eis, qui ſequeban-
um præter eum, qui ab initio a lege an-
atus eſt, nec alium Filium. . . ſed do-
:, ut facerent præcepta, quæ ab initio
epit Deus, & ut veterem cupiditatem
bona opera ſolverent, & ſequerentur
um.

CAPUT XIII.

*um naturalia legis præcepta non diſ-
, imo potius impleviſſe, extendiſſe, & am-
: qui Veteris legis jugum, ac vincula ideo
ſtulit, ut homo jam liber ea fiducia, ac
pietate, quæ filios decet, Deo
pareret.*

Chriſtus naturalia legis præcepta non ſuſtulit. n. I.

Quarto. Eumdem veteris, & novæ Le- gis Auctorem eſſe probat S. Irenæus; naturalia legis, per quæ homo juſtifica- quæ etiam ante legisdationem cuſtodie- , qui fide juſtificabantur (*non ſola, ſed pta naturalia obſervando*) & placebant , non diſſolvit, ſed extendit, & imple- ti ex ſermonibus ejus oſtenditur. *Matth.* 5. . ſeqq. Ubi præceptum, *Non mœchaberis*, avam concupiſcentiam: *Non occides*, ad *cauſa &c.* extendit, & v. 20. ait: *Niſi*

„deſerre, non eo uti, quod a Deo legis
n. 3. „datum. . . In lege igitur, & Evangeli
„ſit primum & maximum præceptum, di
„Dominum Deum ex toto corde, dehinc
„illi, diligere proximum, ſicut ſeipſum,
„& idem oſtenditur Legis, & Evangelii
„ditor. . . qui particularia quidem præ
„apta utriſque præcepit, ſed eminentior
„ſumma, ſine quibus ſalvari non poteſ
„utroque eadem ſuaſit. Unde etiam de
„bis dixit: *Omnia quæcunque dixerint*
„(ſecundum legem) *cuſtodite*, *& facit*
„Matth. 23. v. 2.

Finis legis Chriſtus.

24. *Tertio* probat ex eo, quia „*Finis*
„*Chriſtus ad juſtitiam omni credenti.* Ro
n. 4. „v. 4. Et quomodo finis Legis Chriſtus,
„& initium ejus eſſet? qui enim finem i
n. 5. „hic & initium operatus eſt. . . Quonia
„tem lex prædocuit, hominem ſequi op
„Chriſtum, ipſe facit manifeſtum ei, qui
„rogavit eum, quid faciens vitam æt
„hæreditaret, ſic reſpondens: *Si vis in*
„*introire, cuſtodi præcepta:* illo autem in
„gante: *Quæ?* rurſus Dominus: *Non m*
„*beris, non occides &c.* Matth. 19. v. 17.
„velut gradus proponens præcepta leg
„troitus in vitam, volentibus ſequi eum

„cum dixiſſet: *Omnia feci* (& forte non fece„rat, nam utique non diceretur ei, cuſtodi „præcepta) arguens Dominus cupiditatem „ejus, dixit ei: *Si vis perfectus eſſe, vade, ven„de omnia, quæ habes, & divide pauperibus, & „veni, ſequere me*, Apoſtolorum partem pro„mittens eis, qui ſic fecerint, & non alterum „Deum Patrem annuntiabat eis, qui ſequeban„tur eum præter eum, qui ab initio a lege an„nuntiatus eſt, nec alium Filium. . . ſed do„cebat, ut facerent præcepta, quæ ab initio „præcepit Deus, & ut veterem cupiditatem „per bona opera ſolverent, & ſequerentur „Chriſtum.

Caput XIII.

Chriſtum naturalia legis præcepta non diſſolviſſe, imo potius impleviſſe, extendiſſe, & ampliaſſe: qui Veteris legis jugum, ac vincula ideo abſtulit, ut homo jam liber ea fiducia, ac pietate, quæ filios decet, Deo pareret.

25. Quarto. Eumdem veteris, & novæ Legis Auctorem eſſe probat S. Irenæus; Quia naturalia legis, per quæ homo juſtificatur, quæ etiam ante legisdationem cuſtodiebant, qui fide juſtificabantur (*non ſola, ſed præcepta naturalia obſervando*) & placebant Deo, non diſſolvit, ſed extendit, & implevit, uti ex ſermonibus ejus oſtenditur. *Matth.* 5. *v.* 21. ſeqq. Ubi præceptum, *Non mœchaberis*, ad pravam concupiſcentiam: *Non occides*, ad iram *ſine cauſa &c.* extendit, & v. 20. ait: *Chriſtus naturalia legis præcepta non ſuſtulit.* n. 1.

R 5 „*Niſi*

„*Niſi abundaverit juſtitia veſtra plus quam Scrib*
„*rum, & Phariſæorum, non intrabitis in re*
„*num cælorum.* Quid autem erat plus? prin
„quidem non tantum in Patrem, ſed & in F
„lium ejus jam manifeſtatum credere, hic e
„enim, qui in communionem, & unitate
„Dei hominem inducit. Poſt deinde non ſ
„lum dicere, ſed & facere . . . & non ta
„tum abſtinere a malis operibus, ſed etiam
„concupiſcentiis eorum . . . quod non co
„trarium eſt, neque ſolventis legem, ſed a
„implentis, & extendentis, & dilatantis.

Chriſtus a ſervitute legis nos liberavit. n. 2.

26. „Etenim Lex, quippe ſervis poſita, p
„ea, quæ foris erant, corporalia, anima
„erudiebat, velut per vinculum attrahens ea
„ad obedientiam præceptorum, ut diſcere
„homo, ſervire Deo. Verbum autem liberan
„animam, & per ipſam corpus voluntari
„emundari docuit. Quo facto neceſſe fuit, a
„ferri quidem vincula ſervitutis, quibus ja
„homo aſſueverat, & ſine vinculis ſequi Deum
„ſuperextendi vero decreta libertatis, & a
„geri ſubjectionem, quæ eſt ad Regem,
„non retrorſus quis revertens indignus app
„reat ei, qui ſe liberavit: eam vero pietatem
„& obedientiam, quæ eſt erga Patremfamilia
„eſſe quidem eamdem & ſervis, & liberi
„majorem autem fiduciam habere liberos, qu
„niam ſit major, & glorioſior operatio libert
„tis, quam ea; quæ eſt in ſervitute, obſ

Cur nos liberaverit. n. 3.

„quentia. . . . Non enim propter hoc liber
„vit nos, ut ab eo abſcedamus; nec enim p
„teſt quiſquam extra dominica conſtitut
„bo

„bona ſibimetipſi acquirere ſalutis alimenta,
„ſed ut plus gratiam ejus adepti, plus eum di-
„ligamus: quanto autem plus eum dilexerimus,
„eo majorem ab eo gloriam accipiemus, cum
„ſimus ſemper in conſpectu Patris. . . . Quia n. 4.
„igitur naturalia omnia præcepta communia
„ſunt nobis & Judæis . . . unum & eundem
„oſtendunt Deum.

Caput XIV.

Siquid obſequii exigat ab homine Deus, ſi hominem condiderit, vocaverit, ac Legibus informaverit, uni hominis ſaluti conſulit, non homine indigens, ſed in hunc beneficia gratis omnino conferre ſtudens.

27. Ut autem S. Irenæus ad obſequium Divinum omnes magis accenderet, ita pergit. „Igitur initio non quaſi indigens Deus „hominis plaſmavit Adam, ſed ut haberet, in „quem collocaret ſua beneficia: non enim ſo„lum ante Adam, ſed & ante omnem condi„tionem glorificabat Verbum Patrem ſuum, „manens in eo, & ipſe a Patre clarificabatur „*Joan.* 17. *v.* 5. nec noſtro miniſterio indigens „juſſit, ut eum ſequeremur, ſed nobis ipſis „attribuens ſalutem. Sequi enim Salvatorem, „participare eſt ſalutem; & ſequi lumen, per„cipere eſt lumen. Qui autem in lumine ſunt, „non ipſi lumen illuminant, sed illuſtrantur ab „eo, ipſi quidem & nihil præſtant, beneficium „autem percipientes illuminantur a lumine. Sic „& ſervitus erga Deum Deo quidem nihil præ„ſtat, nec opus eſt Deo humano obſequio, ipſe „autem

Ex obſequio divino homo proprium comodum trahit.

n. 1. *Verbi conſubſtantialitas.*

„autem ſequentibus & ſervientibus ei vitam
„& incorruptelam & gloriam æternam attri
„buit, beneficium præſtans ſervientibus ſib
„ob id, quod ſerviunt, & ſequentibus ob id
„quod ſequuntur, ſed non beneficium ab e
„percipiens, eſt enim dives, perfectus, & ſin
„indigentia: propter hoc autem exquir
„Deus ab hominibus ſervitutem, ut, quonia
„eſt bonus & miſericors, benefaciat eis, qu
„perſeverant in ſervitute ejus. . . Hæc enim
„gloria hominis, perſeverare, ac permanere in
„Dei ſervitute.

Variis modis Deus humanæ ſaluti conſuluit n. 2. *Cur per typos Judæi ad veritatem ducti.* n. 3.

28. Porro „multis modis Deus compoſui
„humanum genus ad ſalutem . . . omni cond
„tioni congruentem & aptam legem conſcribens
„Sic populo Judaico Tabernaculi factionem, &
„ædificationem Templi, & Levitarum electio-
„nem, ſacrificia quoque & oblationes, & mo-
„nitiones, & reliquam omnem Legis ſtatueba
„deſervitionem . . . facile autem ad idola re
„vertentem populum erudiebat, per multa
„vocationes præſtruens eos perſeverare, & ſer
„vire Deo, per ea, quæ erant ſecunda, a
„prima vocans, hoc eſt, per typica ad vera, &
„per temporalia ad æterna, & per carnalia a
„ſpiritalia, & per terrena ad cæleſtia . .
„*Omnia autem hæc in figura veniebant illis &c*
„1. Cor. 10. v. 11. Per typos enim diſcebant
„timere Deum, & perſeverare in obſequi
„ejus.

CAPUT

Caput XV.

Qui legem naturalem, ſeu Decalogum hominum cordibus primum inſcribere ſatis habuerat Deus, Hebræorum libertate ſua abutentium concupiſcentiam graviori legis Moſaicæ jugo refrænare, imo & leges quasdam particulares ob duritiam cordis eorum ſtatuere poſtmodum neceſſe habuit.

29. Cum hæretici adhuc inſtarent, plura in veteri Lege novæ eſſe contraria, S. Irenæus oſtendit in primis, cur Deus gravius Legis jugum imponere debuerit: „Nam Deus primo „quidem per naturalia præcepta, quæ ab ini„tio infixa dedit hominibus, admonens eos, „id eſt, per Decalogum, nihil plus ab èis ex„quiſivit. *Deut.* 5. *v.* 22. At ubi converſi ſunt „in vituli factionem, & reverſi ſunt animis „ſuis in Ægyptum, ſervi pro liberis concupi„ſcentes eſſe, aptam concupiſcentiæ ſuæ ac„ceperunt reliquam ſervitutem, a Deo quidem „non abſcedentem, in ſervitutis autem jugo „dominantem eis. *Ezech.* 20. *v.* 24. & *Act.* 7. „*v.* 38. *ſeq.* Et non ſolum hoc, ſed & præce„pta quædam a Moyſe poſita eis propter duri„tiam illorum, & quod nollent eſſe ſubjecti, „uti libellus repudii. *Matth.* 19. *v.* 7. . . . Et „quid dicimus de veteri Teſtamento hæc? „quandoquidem & in novo Apoſtoli hoc idem „facientes inveniuntur, ſtatim dicente Paulo: „*Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecun„dum præceptum* &c. 1. Cor. 7. v. 12. Si igi„tur & in novo Teſtamento quædam præcepta „ſecundum ignoſcentiam Apoſtoli concedentes „inve-

Cur Hebræis gravior lex impoſita.

n. 1.

n. 2.

„inveniuntur propter quorumdam incontin„tiam, ut non obdurati tales in totum de„rantes ſalutem ſuam apoſtatæ fiant a Deo; „oportet mirari, ſi & in veteri Teſtamento i„Deus tale aliquid voluit fieri pro utilitate „puli, illiciens eos per prædictas obſervatio„ut per eas ſaltem Decalogi obſervantes „& detenti ab eo non reverterentur ad idol„triam, nec apoſtatæ fierent a Deo, ſed „corde diſcerent diligere eum.

Caput XVI.

Nec circumciſionis, nec aliarum cære-niarum legalium virtute collatam eſſe perfectam ſtitiam, atque abrogata hæc a Chriſto fuiſſe, gente ſemper, imo invaleſcente, qua nunqua aſtricti fuerunt homines, Decalogi Lege.

Circumciſio, & Sabbata in ſigna, non ad juſtificationem data. n. 1.

30. Ulterius S. Irenæus demonſtrat, ob abro gatam circumciſionem, & legales ca remonias vetus Teſtamentum non eſſe nov contrarium. „Quia circumciſionem non qua „conſummatricem juſtitiæ, ſed in ſigno ea „dedit Deus, ut cognoſcibile perſeveret gen „Abrahæ *Gen.* 17. *v.* 9. Hoc idem de Sabb „tis Ezechiel Propheta ait *c.* 20. *v.* 12. „*Exod.* 31. *v.* 11. In ſigno ergo data ſunt, n „autem ſine ſymbolo erant ſigna. . . . Sed „cundum carnem circumciſio circumciſion „ſignificabat ſpiritalem. *Col.* 2. *v.* 11. *Deut.* „*v.* 16. Sabbata autem perſeverantiam toti „diei erga Deum deſervitionis edocebant. „Manifeſtabatur autem & tamquam de iis, qu „fa

„facta ſunt, requietio diei, hoc eſt, regnum,
„in quo requieſcens homo ille, qui perſeverave-
„rit. Deo aſſiſtere, participabit de menſa Dei.
„Et quia non per hæc juſtificabatur homo, ſed *n.* 2.
„in ſigno data ſunt populo, oſtendit, quod ipſe
„Abraham ſine circumciſione, & ſine obſerva-
„tione ſabbatorum *credidit Deo & reputatum eſt
„illi ad juſtitiam* &c. Jac. 2. Sed & Lot ſine
„circumſione eductus eſt de Sodomis, perci-
„piens ſalutem a Domino. Item placens Deo
„Noe, cum eſſet incircumciſus. Sed & Enoch
„ſine circumciſione placens Deo, cum eſſet
„homo, legatione ad Angelos fungebatur (*a*)
„& translatus eſt, & conſervatur usque nunc
„teſtis juſti judicii Dei, quoniam Angeli quidem
„trangreſſi deciderunt in terram in judicium,
„homo autem placens translatus eſt ad ſa-
„lutem.

(*a*) S. Irenæus hic cum S. Juſtino, & Athenagora vult Enochum ad ſtupratores mulierum Angelos, & ad homines ab iis in idololatriam, fædamque vitiorum colluviem demerſos, tamquam Dei miniſtrum, & Prophetam acceſſiſſe, Divinum judicium denuntiaturum, quem errorem ex apocrypho Enochi libro mutuatus eſſe videtur.

31. „Quare igitur Patribus non diſpoſuit Dominus teſtamentum? quia *lex non eſt poſita juſtis*. 1. Tim. 1. v. 9. Juſti autem Patres virtutem Decalogi conſcriptam habentes in cordibus & animabus ſuis, diligentes ſcilicet Deum, qui fecit eos, & abſtinentes erga proximum ab injuſtitia, propter quod non fuit neceſſe admoneri eos correptoriis litteris, quia habebant in ſemetipſis juſtitiam legis. Cum „autem

Oblito Decalogo lex poſita eſt.

n. 3.

„autem hæc juſtitia & dilectio ceſſit in ob„vionem . . . neceſſario Deus ſemetipſu„oſtendebat per vocem . . . & erga Deu„dilectionem præcipiebat, & eam, quæ ad pr„ximum eſt, juſtitiam inſinuabat, ut nec inj„ſtus, nec indignus ſit Deo . . . & ideo D„calogi verba ſimiliter permanent apud no„extenſionem, & augmentum, ſed non diſſol„tionem accipientia per carnalem ejus adve„tum. Servitutis autem præcepta ſeparati„per Moyſen præcepit populo, apta illoru„eruditioni . . . Hæc ergo, quæ in ſervit„tem, & in ſignum data ſunt illis, abolevit n„vo libertatis Teſtamento: quæ autem natur„lia, & liberalia, & communia omnium, a„xit, & dilatavit, ſine invidia largiter dona„hominibus per adoptionem, Patrem ſci„Deum, & diligere ex toto corde, & ſine ad„verſatione ſequi ejus verbum, non tantur„abſtinentes a malis operationibus, ſed etiar„a concupiſcentiis earum. Auxit autem etiar„& timorem: filios enim plus timere oporte„quam ſervos, & majorem habere dilectione„in Patrem.

n. 4. Decalogus non abrogatus. Cæremonialia abrogata. n. 5.

CAPU

Caput XVII.

Deum veteribus & typicis oblationibus, ac Sacrificiis non indiguiſſe, nec per ea homines veram juſtitiam conſequi potuiſſe, idcirco iis abrogatis novum ac verum novi Teſtamenti ſacrificium ipſius corporis ac ſanguinis Chriſti inſtitutum fuiſſe toto orbe nomini Domini offerendum.

31. Præterea Sacrificiorum V. L. abrogationem non repugnare novæ Legi S. Irenæus oſtendit *Primo* : „quoniam Deus non indiget „oblatione eorum, ſed propter ipſum, qui of- „ferat, hominem, manifeſte Dominus docuit: „ſi quando enim negligentes eos juſtitiam, & „abſtinentes a dilectione Dei videbat, per ſa- „crificia autem, & reliquas typicas obſervan- „tias putantes propitiari Deum, dicebat eis „Samuel quidem ſic: *Non vult Deus holocauſta* „*& ſacrificia, ſed vult exaudiri vocem ſuam* &c. „1. Reg. 15. v. 22. David autem ait: *Sacri-* „*ficium & oblationem noluiſti, aures autem perfe-* „*ciſti mihi: holocauſta etiam pro delicto non poſtu-* „*laſti.* Pſ. 39. v. 7. docens eos, quoniam obau- „ditionem vult Deus, quæ ſervat eos, plus- „quam ſacrificia & holocauſtomata, quæ nihil „eis proſunt ad juſtitiam . . . Manifeſtius au- „tem adhuc in 50. Pſalmo v. 18. 19. *Holocauſtis* „*non delectaberis* &c. quoniam ergo nihil indi- „get Deus in Pſ. 49. v. 9. ſeq. ait : *Non acci-* „*piam de domo tua vitulos* &c. Deinde ne quis „putet, propterea quod iraſceretur, recuſaſſe „hæc, infert, conſilium ei dans: *Immola Deo* „*ſacrificium laudis* &c. v. 14. 15. Illa quidem, „per

Vetera ſacrificia novæ Legis figura. n. 1.

„per quæ putabant peccantes propitiari Deu
„abnuens, hæc autem, per quæ juſtificat
„homo, & appropinquat Deo, hortatur & a
„monet. Hoc idem autem & Eſaias ait cap.
„v. 11. ſeq. *Quo mihi multitudinem ſacrificiorum*
„*veſtrorum* &c.

Sacrificia vetera per ſe non juſtificabant.

n. 2.

33. *Secundo* probat ex eo, quia Judæorum
ſacrificia ad juſtitiam per ſe non ſufficiebat
unde „Deus miſerans eorum cæcitati, & v
„rum ſacrificium inſinuabat, quod offerent
„propitiabuntur Deum, ut ab eo vitam perci
„piant, quemadmodum alibi ait: *Sacrificium*
„*Deo cor contribulatum* &c. Et per Hieremiam
„*Dirigite vias veſtras & ſtudia veſtra* &c. Jer.
„v. 2. 3.

Ex Ægypto cur Judæi educti.

n. 3.

34. *Tertio* idem probat: „quoniam non pro
„pter hoc eduxit eos de Ægypto, ut ſacrifici
„ei offerant, ſed ut obliti idololatriæ Ægyptio
„rum, audire vocem Domini poſſent, quæ era
„eis ſalus & gloria, uti per eumdem Hiere
„miam ait: *Non ſum locutus ad patres veſtros*
„*nec de holocauſtomatibus & ſacrificiis præcep*
„*eis . . ſed ſermonem hunc præcepi eis dicens* ..
„*Ero Deus veſter, & vos eritis populus meus* &c
„Jer. 7. v. 21. ſeqq. Item *c.* 9. *v.* 44. Item
„*c.* 11. *v.* 15. Item *Iſa.* 43. *v.* 23. *&* 66. *v.*
„Et *c.* 58. *v.* 6. *ſeq.* Et Zacharias ſignifican
„eis voluntatem Dei ait: *Judicium juſtum judi*
„*cate* &c. Zach. 7. v. 9. 10. Item *c.* 8. *v.* 16
„17. Et David autem ſimiliter. *Quis eſt ho*
„*mo, inquit, qui vult vitam? . . . declina a ma*
„*lo, & fac bonum* &c. Pſ. 33. v. 13. 14.
n. 4. „quibus omnibus manifeſtum eſt, quia non ſ

„cri

„crificia, & holocauſtomata quærebat ab eis „Deus, ſed fidem, & obedientiam & juſtitiam „propter illorum ſalutem, ſicut in Oſee Pro„pheta docens eos Deus ſuam voluntatem di„cebat: *Miſericordiam volo plusquam ſacrificium* „&c. Oſee. 6. v. 6. Sed & Dominus noſter „eadem monebat eos: *Si enim cognoviſſetis,* „*quid eſt, miſericordiam volo & non ſacrificium,* „*nunquam condemnaſſetis innocentes.* Matth. 12. „v. 7.

35. *Quarto* idem oſtendit ex ſacrificio Corporis & Sanguinis D. N. Jeſu Chriſti in nova lege inſtituto. „Nam Chriſtus ſuis diſcipulis „dans conſilium primitias Deo offerre ex ſuis „creaturis, non quaſi indigenti, ſed ut ipſi nec „infructuoſi nec ingrati ſint, eam qui ex crea„tura panis eſt, accepit, & gratias egit di„cens: *Hoc eſt meum Corpus.* Matth. 26. v. 26. „ſeqq. Et Calicem ſimiliter, qui eſt ex ea crea„tura, quæ eſt ſecundum nos, ſuum ſangui„nem confeſſus eſt, & novi Teſtamenti novam „docuit oblationem, quam Eccleſia ab Apoſto„lis accipiens in univerſo mundo offert Deo, ei „qui alimenta vobis præſtat, primitias ſuorum „munerum in novo Teſtamento, de quo in „duodecim Prophetis Malachias ſic præſigna„vit: *Non eſt mihi voluntas in vobis dicit Domi-* „*nus omnipotens, & ſacrificium non accipiam de* „*manibus veſtris: Quoniam ab ortu ſolis usque* „*ad occaſum nomen meum clarificatur inter gentes,* „*& in omni loco incenſum offertur nomini meo,* „*& ſacrificium purum, quoniam magnum eſt no-* „*men meum in gentibus, dicit Dominus omnipo-* „*tens.*

Sacrificium Corporis & ſanguinis Chriſti in nova lege. n. 5.

„*tens.* Mal. 1. v. 10. & 11. Manifeſtiſſime ſigni-
„ficans per hæc, quoniam prior quidem popu-
„lus ceſſabit offerre Deo, omni autem loco ſa-
„crificium offeretur ei, & hoc purum, nomen
Per nomen Chriſti, per quem offert Eccleſia Pater glorificatur. n. 6.
„autem ejus glorificatur in gentibus. Quod
„eſt aliud nomen, quod in gentibus glorificatur,
„quam quod eſt Domini noſtri, per quem glo-
„rificatur Pater, & glorificatur homo? & quo-
„niam proprii Filii ejus eſt, & ab eo factus eſt
„homo, ſuum illum vocat. . . Quoniam ergo no-
„men Filii proprium Patris eſt, & in Deo om-
„nipotente per Jeſum Chriſtum offert Eccle-
„ſia, bene ait ſecundum utraque: *Et in omni*
„*loco incenſum offertur nomini meo, & Sacrifi-*
„*cium purum.* Incenſa autem Joannes in Apo-
„calypſi *orationes* eſſe ait *ſanctorum.* Apoc. 5.
„v. 8.

Caput XVIII.

In ſola Catholica Eccleſia cum ſimplicitate & juſtitia offerri verum ac purum ſacrificium, Euchariſtiam videlicet, quæ eſt ipſum Corpus & Sanguis Chriſti.

Oblatio Eccleſiæ munda, & purum ſacrificium. n. 1.

36. Pergit S. Irenæus de ſacrificio novæ Le-
gis: „Igitur Eccleſiæ oblatio, quam
„Dominus docuit offerri in toto mundo, pu-
„rum ſacrificium reputatum eſt apud Deum,
„& acceptum eſt ei, non quod indigeat a nobis
„ſacrificium, ſed quoniam is qui offert, glori-
„ficatur ipſe in eo, quod offert, ſi acceptetur
„munus ejus: per munus enim erga Regem &
„honos & affectio oſtenditur; quod in omni
„ſimplicitate & innocentia Dominus volens nos
„offerre

„offerre prædicavit dicens: *Cum offers munus „tuum ad altare . . . vade prius reconciliari „fratri tuo* &c. Matth. 5. v. 23. ſeqq.

37. Ex hoc colligit S. Irenæus ſacrificium in nova Lege non reprobatum, ſed in excellentius mutatum eſſe, quod probat *Primo:* „quia „oblationes & illic, oblationes autem & hic: „Sacrificia in populo, ſacrificia in Eccleſia, „ſed ſpecies immutata eſt tantum, quippe cum „jam non a ſervis, ſed a libris offeratur. Unus „enim & idem Dominus, proprium autem cha„racter ſervilis oblationis, & proprium libero„rum, ut & per oblationes oſtendatur indi„cium libertatis. *Excellentius Sacrificium in N. L. inſtitutum.* n. 2.

38. *Secundo* probat ex eo, quia ſacrificia veteris Legis pendebant quoad ſanctificationem a puritate & diſpoſitione offerentium, uti patet ex ſacrificiis Abelis & Caini: unde ſubdit. „Igitur non ſacrificia (*ſcilicet antiqua uti „notat D. Marechal in concor.*) ſanctificant ho„minem; non enim indiget ſacrificio Deus, ſed „conſcientia ejus, qui offert, ſanctificat ſacrifi„cium, pura exiſtens, & præſtat acceptare „Deum quaſi ab amico, *Peccator autem*, in„quit, *qui occidit mihi vitulum, quaſi occidat ca„nem.* Iſ. 66. v. 3. „ Cum econtra ſacrificium novæ Legis operetur ex propria virtute independenter a diſpoſitionibus illius, qui illud offert. *Sacrificia antiqua a puritate offerentium pendebant.* n. 3.

39. *Tertio* probat ex dignitate ſumma ſacrificii novæ Legis, in quo Corpus & ſanguis Verbi Incarnati Deo offertur „oportet enim „nos *Verbum Divinum in Euchariſtia ſa-*

crificio offertur. n. 4.

„nos oblationem Deo facere, & in omnibus „gratos inveniri fabricatori Deo, in ſententia „pura & fide ſine hypocriſi, in ſpe firma, in „dilectione fervente primitias earum, quæ ſunt „ejus, creaturarum offerentes. Et hanc obla„tionem Eccleſia ſola puram offert fabricatori „offerens ei cum gratiarum actione ex creaturis „ejus. Judæi autem non offerunt, manus enim „eorum ſanguine plenæ ſunt, non enim rece„perunt verbum, quod offertur Deo. Sed ne„que omnes hæreticorum Synagogæ, alterum „præter fabricatorem dicentes Patrem. . .

Euchariſtia eſt verum corpus & ſanguis Chriſti. n. 5.

„Quomodo autem conſtabit eis, eum panem „in quo gratiæ actæ ſunt, Corpus eſſe Domi„ni ſui, & Calicem Sanguinis ejus, ſi non „ipſum fabricatoris mundi Filium dicant, id „eſt, verbum ejus? . . Quomodo autem rur„ſus dicunt, carnem in corruptionem deveni„re, & non percipere vitam, quæ corpore „Domini & ſanguine alitur? Ergo aut ſenten„tiam mutent, aut abſtineant offerendo, quæ „prædicta ſunt (*a*). Noſtra autem conſonans „eſt ſententia Euchariſtiæ, & Euchariſtia rur„ſus confirmat ſententiam noſtram. Offerimus „enim ei, quæ ſunt ejus, congruenter commu„nicationem & unitatem prædicantes carnis „& ſpiritus: quemadmodum enim, qui eſt a „terra panis percipiens invocationem Dei, jam „non communis panis eſt, ſed Euchariſtia ex „duabus rebus conſtans terrena & cœleſti; ſic „& corpora noſtra percipientia Euchariſtiam „jam non ſunt corruptibilia, ſpem reſurrectio„nis habentia (*b*).

Sacrificium altaris fre-

Offerimus enim ei non „quaſi indigenti, ſed gratias agentes domina-

„tioni

„tioni ejus, & ſanctificantes creaturam . . . „& ideo nos quoque offerre vult munus ad al„tare frequenter ſine intermiſſione. Eſt er„go altare in cœlis, illuc enim preces noſtræ „& oblationes diriguntur, & templum, quem„admodum Joannes in Apocalypſi ait: *Et aper„tum eſt Templum Dei:* Apoc. 11. v. 19. Et „Tabernaculum: *Ecce enim*, inquit, *Taberna„culum Dei, in quo habitabit cum hominibus.* „Apoc. 21. v. 3.

quenter offerendum. n. 6.

(a) Grotius cum aliis Proteſtantibus apertiſſimæ huic S. Irenæi de veritate Euchariſtiæ, reali Chriſti in ea præſentia, ac Tranſſubſtantiatione ſententiæ fruſtra fucos inducere nititur, cujus ſicut & reliquorum argutias Theologi dogmatici paſſim diſſolvunt, & D. Maſſuet *Diſſert.* 3. *art.* 7. aperte demonſtrat, hæc S. Irenæi teſtimonia abſolute intelligenda eſſe de præſentia reali, habita ratione ad errores, quos S. Epiſcopus hic impugnat, uti legenti totum contextum facile patebit.

(b) Illis verbis *Euchariſtia ex duabus rebus conſtans, terrena & cœleſti*, abutuntur Proteſtantes contra dogma Tranſſubſtantiationis, falſo putantes per rem terrenam S. Irenæum intelligere panem, & per rem cœleſtem, corpus, animam, & Divinitatem Jeſu Chriſti. Verum D. Maſſuet l. c. doctiſſime eos refellit, & oſtendit, per hanc vocem *terrena* S. Irenæum ſignificare corpus & ſanguinem Jeſu Chriſti, quæ ideo terrena appellat, quia Salvator ea ſumpſit a terra, id eſt, Virginali B. M. V. utero: per vocem *cœleſti* ſignificare Verbum corpori & animæ hypoſtatice unitum. Vult enim refutare hæreticos, negantes, quidquam terreni corporis ſibi adſciviſſe Chriſtum: & quia ex utroque conſtat Euchariſtia, pane & vino in ea tranſſubſtantiatis, infert, corpora noſtra percipientia Euchariſtiam, eaque nutrita ſpem reſurrectionis habere, quia cibo tam cœleſti & vivifico recreantur.

Caput XIX.

Terrena quidem cæleſtium typos eſſe poſſe, ſed ipſa cæleſtia aliarum rerum ſupernarum & ignotarum typos, aut Deum nobis notum alti-rius ignoti typum ſine inſania dici non poſſe.

Cæleſtia, & Deus aliorum typi eſſe non poſſunt. n. 1.

40. Sanctus Irenæus hic ad principalem ſuum ſcopum iterum revertitur, & inprimis notat „ Terrena quidem, quæ ſunt erga nos „diſpoſita, congruit typos eſſe eorum, quæ „ſunt cœleſtia, ab eodem tamen Deo facta, „nec enim aliter proterat aſſimilare ſpiritualium „imaginem: quæ autem ſupercœleſtia & ſpi„ritalia ſunt, & quantum ad nos ſpectat, in„viſibilia & inenarrabilia, typos rurſus altero„rum cœleſtium dicere, & alterius Pleroma„tis, & Deum alterius Patris imaginem eſſe, „& errantium eſt a veritate, & omnino ſtulto„rum & hebetum: cogentur enim hi tales ſem„per typos typorum, & imagines imaginum „adinvenire, & numquam figere animum „ſuum in uno & vero Deo. Ad quos juſte „quis dicat, quemadmodum ſermo (*ſacra Scri„ptura*) ſuggerit. Quatenus ſuper Deum ex„tollitis cogitationes veſtras inconſiderate ela„ti? . . . Vere enim magna ſunt theſaurophy„lacia cœleſtia: immenſurabilis eſt in corde „Deus, & incomprehenſibilis in animo, qui „comprehendit terram pugillo. . . Et propte„hoc *ſuper omnem principatum, & poteſtatem* „*& dominationem, & omne nomen, quod no„minatur*, Eph. 1. v. 21. Omnium, quæ fact „ſunt & condita ſunt exiſtens Deus. Ipſe eſt

Deus eſt incomprehenſibilis. n. 2.

„qu

„qui cœlos implet, & perſpicit abyſſos, qui eſt „& cum unoquoque noſtrum *Jer.* 23. *v.* 23. „*Manus* enim ejus apprehendit omnia, & ipſa „eſt, quæ cœlos quidem illuminat, illuminat „etiam, quæ ſub cœlo ſunt, & ſcrutatur re„nes, & corda, & in abſconſis ineſt, & in ſe„cretis noſtris, & in manifeſto alit, & conſer„vat nos. „ Ex quo infert, quod inſanus ſit„le, qui ſupra Deum aliud Pleroma Æonum, „vel alium Patrem fingit. *Supra Deum aliud non datur.* *n.* 3.

CAPUT XX.

Unum Deum per Verbum, & Spiritum S. omnia, quæ in mundo ſunt, condidiſſe, atque inviſibilem licet in hac vita, & incomprehenſibilem, non tamen ignotum eſſe, utpote quem opera prædicent, & cujus Verbum multis modis ſemper videndum ſe, & cognoſcendum præbuerit.

¶1. Licet autem ex dictis, „ſecundum magnitudinem non eſt cognoſcere Deum: „. . . . ſecundum autem dilectionem ejus, „(hæc eſt enim, quæ nos per Verbum ejus „perducit ad Deum) obedientes ei, ſemper „diſcimus, quoniam tantus eſt Deus, & ipſe „eſt, qui per ſemetipſum conſtituit, & elegit, „& adornavit, & continet omnia, in omnibus „autem & hunc mundum, qui eſt ſecundum „nos; & nos igitur cum his, quæ continen„tur ab eo, facti ſumus. *Gen.* 2. *v.* 7. Non er„go Angeli fecerunt nos, . . . nec alius quis „præter Verbum Domini, nec virtus longe ab„ſiſtens a Patre univerſorum; nec enim indige- *Deus per opera creationis cognoſcitur.* *n.* 1.

„bat horum Deus ad faciendum, quæ ipſe apu
„ſe prædefinierat fieri, quaſi ipſe ſuas non ha
„beret manus. (*id eſt Filium, & Spiritum S.*
S. S. Trinitas. „Adeſt enim ei ſemper Verbum, & Sapienti
„Filius, & Spiritus, per quos, & in quibu
„omnia libere, & ſponte fecit, ad quos & lo
„quitur dicens: *Faciamus hominem ad imaginem*
„*& ſimilitudinem noſtram.* Gen. 1. v. 28. Ipſe
„ſemetipſo ſubſtantiam creaturarum, & figu
„ram in mundo ornamentorum accipiens.

Unus Deus Verbo omnia fecit. n. 2. 42. „Bene ergo pronuntiavit Scriptura
„(*id eſt Hermæ Paſtoris. lib. 2. Mand. 1.*) qua
„dicit: *Primo omnium crede, quoniam unus e*
„*Deus, qui omnia conſtituit, & conſummavit, &*
„*fecit ex eo, quod non erat, ut eſſent omnia, om*
„*nium capax, & qui a nemine capitur.* Conſe
„quenter autem & Apoſtolus ait: *Unus Deus*
„*Pater, qui ſuper omnes, & in omnibus nobis.*
„Eph. 4. v. 6. Similiter autem Dominus: *Om-*
„*nia mihi tradita ſunt a Patre meo.* Matth. 11.
„v. 27. Manifeſte ab eo, qui omnia fecit . . .
„ab eodem, qui omnia Verbo fecit, & Sapien
Verbum & Spiritus S. ab æterno cum Patre fuerunt. n. 3. „pientia adornavit. . . . Et quoniam Verbum,
„id eſt, Filius ſemper cum patre erat, pe
„multa demonſtravimus; quoniam autem &
„Sapientia, quæ eſt Spiritus, erat apud Pa
„trem ante omnem conſtitutionem, per Sa
„lomonem ait: *Deus Sapientia fundavit terram*
„*&c.* Prov. 3. v. 19. Et rurſus: *Dominus crea-*
„*vit me principium viarum ſuarum in opera ſua,*
„*ante ſæcula fundavit me &c.* Prov. 8. v. 22. ſeq.

Dei magnitudo ignota, dile- 43. „Unus igitur Deus . . . qui ſecundum
„magnitudinem quidem ignotus eſt omnibus
„his, qui ab eo facti ſunt . . . ſecundum au-
„tem

„tem dilectionem cognoſcitur per eum, per quem conſtituit omnia. Eſt autem hic „Verbum ejus D. N. Jeſus Chriſtus, qui noviſſimis temporibus homo in hominibus factus eſt, ut finem conjungeret principio, id eſt, hominem Deo . . . per quem commixtio, & communio Dei, & hominis ſecundum placitum Patris facta eſt. . . . Hæc prophetice ſignificabant Prophetæ. . . . Nam Prophetia eſt prædicatio futurorum, id eſt, eorum, quæ poſt erunt, præſignificatio. Præſignificabant igitur Prophetæ, quoniam videbitur Deus ab hominibus, quemadmodum & „Dominus ait: *Beati mundo corde, quoniam ipſi* „*Deum videbunt.* Matth. 5. v. 8. Sed ſecundum „magnitudinem quidem ejus, & mirabilem „gloriam, *nemo Deum videbit, & vivet.* Exod. „33. v. 20. Incapabilis enim Pater; ſecundum autem dilectionem, & humanitatem, & quod omnia poſſit, etiam hoc concedit iis, qui ſe diligunt, id eſt, videre Deum . . . homo etenim a ſe non videt Deum: ille autem volens videtur hominibus, quibus vult, & quando vult, & quemadmodum vult. Potens eſt enim in omnibus Deus, viſus quidem tunc per Spiritum prophetiæ, viſus autem & per Filium adoptive, videbitur autem, & in regno cœlorum paternaliter, Spiritu quidem præparante hominem in Filio Dei (*carne induto*) Filio autem adducente ad Patrem, Patre autem incorruptelam donante in æternam vitam, quæ unicuique evenit ex eo, quod videat Deum. Quemadmodum enim videntes lumen intra lumen ſunt, & claritatem ejus „per-

Ratio vero nota facta per Filium. n. 4.

Prædictus a Prophetis multis modis apparuit. n. 5.

Viſio Dei vita æterna.

„percipiunt; ſic & qui vident Deum, int
„Deum ſunt, percipientes ejus claritatem: v
„vificat autem eos claritas, percipiunt ergo v
„tam, qui vident Deum. . . . Quoniam viv
„re ſine vita impoſſibile eſt, ſubſiſtentia aute
„vitæ de Dei participatione evenit, particip
„tio autem Dei eſt videre Deum, & frui b
„nignitate ejus.

Multis modis Deus a Prophetis viſus. n. 6.

44. Porro multis modis Deus etiam a Pr
„phetis viſus eſt; „quidam enim eorum vid
„bant Spiritum Propheticum, & operation
„ejus in omnia genera chariſmatum effuſa
„alii vero adventum Domini, & eam, qu
„eſt ab initio adminiſtrationem, per quam f
„cit voluntatem Patris, quæ eſt in cœlis,
„quæ eſt in terris: alii vero & glorias pate
„nas temporibus aptas, & ipſis, qui videban
„& tunc audiebant, & hominibus, qui dein
„ceps audituri erant. Sic igitur manifeſtab
„tur Deus, per omnia enim hæc Deus Pat
„oſtenditur,. Spiritu quidem operante, Fil
„vero miniſtrante, Patre vero comprobant
„homine vero conſummato ad ſalutem. . .

Filius Patrem manifeſtavit ſalva ejus inviſibilitate. n. 7.

„Enarrat ergo ab initio Filius Patris, quip
„qui ab initio eſt cum Patre . . . Hominib
„quidem oſtendens Deum, Deo autem exh
„bens hominem, & inviſibilitatem quidem P
„tris cuſtodiens, ne quando homo fieret co
„temptor Dei, & ut ſemper haberet, ad qu
„proficeret, viſibilem autem rurſus hominib
„per multas diſpoſitiones oſtendens Deum, n
„in totum deficiens a Deo homo ceſſaret eſſ
„gloria enim Dei vivens homo, vita autem h
„minis viſio Dei.

45. „Quo

Prophetæ Deum videbant.

45. „Quoniam ergo Spiritus Dei per Prophetas futura ſignificavit, . . . futurum autem erat, ut homo per S. Spiritus beneplacitum (*Deum*) videret; neceſſario oportebat eos, „per quos futura prædicabantur, videre Deum, „quem ipſi hominibus videndum intimabant. „. . . Non enim ſolo ſermone prophetabant

Multiplex prophetandi modus.

„Prophetæ, ſed & viſione, & converſatione, „& actibus, quos faciebant, ſecundum id, „quod ſuggerebat Spiritus. . . . Secundum „hanc igitur rationem & Filium Dei hominem videbant converſatum cum hominibus, „id quod futurum erat prophetantes, . . . & „reliquas ejus recapitulationis diſpoſitiones, „quasdam quidem per viſionem videbant, quasdam per Verbum annuntiabant, quasdam vero per operationem typice ſignificabant; quæ „quidem videnda erant, viſibiliter videntes, „quæ vero audienda erant, ſermone præconantes, quæ vero agenda erant, opere perficientes, univerſa vero prophetice annuntiantes. . . .

Verbum Moyſi apparens loquebatur. n. 9.

Et Verbum quidem loquebatur Moyſi apparens in conſpectu, *quemadmodum ſi quis loquatur ad amicum ſuum.* Exod. 33. „v. 11. Moyſes vero cupivit manifeſte videre „eum, qui ſecum loqueretur, & dictum eſt ei: „*Sta in loco alto: . . . non enim videt homo faciem meam, & vivet*, utraque ſignificans, quoniam & impotens eſt homo, videre Deum, „& quoniam per Sapientiam Dei in noviſſimis „temporibus videbit eum homo in altitudine „petræ, hoc eſt in eo, qui eſt ſecundum hominem ejus, adventu: & propter hoc facie „ad faciem confabulatus eſt cum eo in altitu-

„dine

terra a Domino, & de ... hu-
bus beneplacitum habe... ebit
e Eccleſiam ſanctificand... dum
e Filii ejus, ſicut & illa ſan...
munione Prophetæ. Ad ... dhuc
os nominavit Propheta, ... Non
onſecuta, & non populus. O ... Oſ. 1.
quod a Propheta typice per ... ope-
um eſt, oſtendit Apoſtolus ... vere
cleſia. Rom. 9. v. 25. Sic au... utem
Æthiopiſſam accipiebat uxor... rem,
Iſraelitidem fecit, præſignific... ans,
leaſter inſeritur in olivam, pr... pter
uptias Moyſi nuptiæ Verbi oſte... nde-
& per Æthiopiſſam conjugem ... ea,
gentibus eſt, Eccleſia manifeſtab... atur.
c autem & Raab fornicaria ſem... etip-
dem condemnans, quoniam eſſet gen-
nium peccatorum rea, ſuſcepit autem
eculatores. . . Patrem ſcilicet, & Fi-
cum Spiritus S. . . . & conſervata eſt
univerſa domo ſua fide ſigni coccini. . .
erat Paſcha, redemptio, & exitus po-
ex Ægypto. vid. S. Clement. epiſt. ad Co-

Chriſ... 5. ſeq... e, & ... turis ... Deo ... culan... atem. Atque h... e & d... carunt. ... ficatio... n. ſeqq. ... E... nifeſtum ... fuiſſe d... eſſe m... alterum ... liberum, ... Jac... Rom. 9. v... Siqu...

fieri de Chriſto ſermonem, & ex Apoſtolo *Gal.* 3. *v.* 5. *ſeq.* infert: „quod una & eadem „*Abrahæ*, & noſtra ſit fides, illo quidem cre-„dente futuris quaſi jam factis propter repro-„miſſionem Dei; nobis quoque per fidem ſimi-„liter ſpeculantibus eam, quæ eſt in regno, „hæreditatem.

50. Atque hanc in Chriſtum fidem veteres Patriarchæ & dictis, & factis multipliciter præſignificarunt. „Nam quæ circa Iſaac, non „ſine ſignificatione ſunt, ad Romanos enim, „c. 9. *v.* 10. *ſeqq.* ait Apoſtolus: *Duo populi in* „*utero tuo. . . & major ſerviet minori.* Ex qui-„bus manifeſtum eſt. . . partus Rebeccæ Pro-„phetiam fuiſſe duorum populorum, & unum „quidem eſſe majorem, alterum vero mino-„rem: & alterum quidem ſub ſervitio, alterum „autem liberum, unius autem, & ejusdem Pa-„tris. Unus & idem Deus noſter, & illorum, „qui eſt abſconſorum cognitor . . . & propter „hoc dixit: *Jacob dilexi, Eſau autem odio ha-„bui.* Rom. 9. v. 13.

Vocatio gentium, & fides in partu Rebeccæ præſignificata. n. 2.

51. „Siquis autem & actus, qui ſunt Ja-„cob, addiſcat, inveniet eos plenos diſpoſitio-„num: & inprimis in nativitate ejus, quem-„admodum apprehendit calcaneum fratris, & „Jacob vocatus eſt, id eſt, ſupplantator . . . „tenens in manu calcaneum adverſarii, id eſt, „victoriam: ad hoc enim naſcebatur Dominus, „cujus typum generationis præſtabat, de quo „& Joannes in Apocalypſi ait Apoc. 6. v. 2. „*Exivit vincens, ut vinceret.* Deinde autem „primogenita accipiens, quando vituperavit

Jacob Chriſti, & Eccleſiæ typus. n. 3.

„ea frater ejus, quemadmodum & junior po-
„pulus eum primogenitum Chriſtum accepit
„cum eum repulit populus ætate provectior
„dicens: *Non habemus Regem niſi Cæſarem*
„Joan. 19. v. 15. In Chriſto autem univerſ
„benedictio, & propter hoc benedictiones prio
„ris populi a Patre ſubripuit poſterior populus
„quemadmodum Jacob abſtulit benedictionem
„hujus Eſau, ob quam cauſam fratris patieba
„tur inſidias, & perſecutiones frater ſuus, ſicu
„& Eccleſia hoc idem a Judæis patitur. Pere
„gre noſcebantur duodecim tribus, genus Iſ
„rael, quoniam & Chriſtus peregre incipie
„bat duodecoſtylum firmamentum Eccleſia
„(*id eſt, duodecim Apoſtolos*) generare. Va
„riæ oves, quæ fiebant huic Jacob merces,
„& Chriſti merces, qui ex variis, & differen-
„tibus in unam cohortem fidei convenientes
„fiunt homines. . . . Et quoniam multitudi-
„nis filiorum Domini Propheta fiebat Jacob,
„neceſſitas omnis fuit, ex duabus ſororibu
„eum filios facere, quemadmodum Chriſtu
„ex duabus legibus unius, & ejuſdem Patris
„ſimiliter autem & ex ancillis, ſignificans
„quoniam ſecundum carnem ex liberis, & e
„ſervis Chriſtus ſtatueret filios Dei, ſimilite
„omnibus dans munus Spiritus vivificantis no
„Omnia autem ille faciebat propter illam junio
„rem bonos oculos habentem, Rachel, qu
„præfigurabat Eccleſiam, propter quam ſuſti
„nuit Chriſtus, qui tunc quidem per Patriar
„chas ſuos, & Prophetas præfigurans, & præ
„nuntians futura, præexercens ſuam partem
„diſpoſitionibus Dei, & aſſueſcens hæredita

„te

„tem ſuam obedire Deo, & peregrinari in ſæ„culo, & ſequi Verbum ejus, & præſignifica„re futura: nihil enim vacuum, & ſine ſigno „apud Deum.

Caput XXII.

Chriſtum non veniſſe propter unius ſæculi homines, ſed propter omnes, qui juſte, ac pie viventes in ipſum crediderant, ac deinceps credituri erant.

52. Pergit S. Irenæus in ſuſcepta materia, & dicit: „In noviſſimis autem tempori„bus, cum venit plenitudo temporis libertatis, „ipſum Verbum per ſeipſum ſordes abluit filia„rum Sion, manibus ſuis lavans pedes diſci„pulorum. Hic eſt enim finis humani gene„ris hæredificantis Deum, ut quemadmodum „in initio per primos omnes in ſervitutem re„dacti ſumus debito mortis, ſic in ultimo (*tempore*) per noviſſimum (*Chriſtum*) omnes, „qui ab initio diſcipuli, emundati, & abluti, „quæ ſunt mortis, in vitam veniant Dei: qui „enim pedes lavit diſcipulorum, totum ſancti„ficavit corpus, & in emundationem adduxit. „Quapropter & recumbentibus eis miniſtrabat „eſcam, ſignificans eos, qui in terra recum„bunt, quibus venit miniſtrare vitam. . . . „Propter hoc autem & diſcipulorum oculi erant „gravati veniente Chriſto ad paſſionem, & in„veniens eos dormientes Dominus, primo qui„dem dimiſit, ſignificans patientiam Dei in „dormitione hominum, ſecundo vero ve„niens excitavit eos, & erexit, ſignificans, *Chriſtus omnes ſanctificaturus venit.* *n.* 1.

T 2 „quo-

„quoniam paſſio eſt expergefactio dormientium „diſcipulorum, propter quos & *deſcendit in in*„*feriora terræ.* Eph. 4. v. 9.

Propter omnes credentes, & credituros venit Chriſtus.
n. 2.

53. „Non enim propter eos ſolos, qui tem„poribus Tiberii Cæſaris crediderunt ei, ve„nit Chriſtus, nec propter eos ſolos, qui nunc „ſunt, homines providentiam fecit Pater, ſed „propter omnes omnino homines, qui ab ini„tio propter virtutem ſuam in ſua generatio„ne & timuerunt, & dilexerunt Deum, & ju„ſte, & pie converſati ſunt apud proximos, & „concupierunt videre Chriſtum, & audire vo„cem ejus.

Caput XXIII.

Patriarchas, & Prophetas Chriſti adventum præſignificantes viam poſteris ad Chriſti fidem muniiſſe, ideoque minorem Apoſtolorum laborem fuiſſe, quod fructum alieni laboris colligerent.

Vaticinia fidem noſtram faciliorem fecerunt.
n. 1.

54. Ex Patriarcharum, & Prophetarum de Chriſto vaticiniis infert S. Irenæus. *Primo* „manifeſtum eſſe, ut qui poſteriores „erant futuri homines, habentes timorem Dei, „facile ſuſciperent adventum Chriſti, inſtructi „a Prophetis. Et propter hoc Joſeph cum cog„noviſſet, quod prægnans eſſet Maria, & cogi„taret, abſconſe dimittere eam, Angelus in „ſomnis dixit ad eum: *Ne timueris aſſumere Ma*„*riam . . . ut adimpleretur, quod dictum eſt a* „*Domino per Prophetam. Ecce Virgo concipiet* „*&c.* Matth. 1. v. 20. ſeq. per ſermones Pro„phe-

„phetæ ſuadens ei, & excuſans Mariam . . .
„Quapropter ſine dubitatione ſuaſus Joſeph, &
„Mariam accepit, & in reliqua univerſa educa-
„tione Chriſti gaudens obſequium præſtitit. . .
„Denique qui ignorabant Scripturas . . . pa-
„trem eum vocabant pueri. Propter hoc au-
„tem & ipſe Dominus in Capharnaum Eſaiæ
„Prophetias legebat. *Luc.* 4. *v.* 18. Semetipſum
„quoque oſtendens prænuntiatum per Eſaiæ
„Prophetiam. *v.* 21.

55. *Secundo.* Infert, Apoſtolos inſtructos per Prophetas facilius ad fidem Chriſti convertiſſe; „nam Philippus cum inveniſſet Eunuchum Re„ginæ Æthiopum legentem ea, quæ ſcripta „ſunt, *Iſa.* 53. *v.* 7. *& ſeq.* . . facile ſuaſit ei, „credere, eum eſſe Chriſtum Jeſum. . . eum„que eſſe Filium Dei, qui æternam vitam ho„minibus dat, & ſtatim ut baptizavit eum, ab„ceſſit ab eo. *Act.* 8. *v.* 27. *ſeq.* Nihil enim „aliud deerat ei, qui a Prophetis erat præca„techizatus, non Deum Patrem, non conver„ſationis diſpoſitionem, ſed ſolum adventum „ignorabat Filii Dei, quem cum breviter cog„noviſſet, agebat iter gaudens, præco futurus „in Æthiopia Chriſti adventus. . . . Propter „hoc autem & Apoſtoli oves colligentes, quæ „perierant, domus Iſrael, de Scripturis allo„quentes eos oſtendebant Jeſum crucifixum „hunc eſſe Chriſtum Filium Dei vivi; & mag„nam multitudinem ſuadebant, qui tamen ha„bebant timorem ad Deum, & una die bapti„zati ſunt hominum tria millia, & quatuor, aut „quinque millia. *Act.* 5. *v.* 4.

Apoſtoli inſtructos per Prophetas facilius converterunt. n. 2.

Eunuchus præco Chriſti in Æthiopia.

Caput XXIV.

Difficiliorem fuiſſe gentium, quam Judæorum converſionem, majorem proinde Apoſtolorum laborem, qui illi, quam qui huic operam navabant.

Judæorum converſio facilior.

56. Facilior igitur fuit Judæorum quam gentium converſio. „Propter hoc & Paulus gentium Apoſtolus cum eſſet, *plus eis*, „inquit, *omnibus laboravi*. 1. Cor. 15. v. 10. „Illis enim facilis catechizatio fuit, videlicet „cum ex Scripturis haberent oſtenſiones. . . . „Gentes quidem primo catechizabat Apoſtolus, „diſcedere ab idolorum ſuperſtitione, & unum „Deum colere factorem cœli, & terræ, & univerſæ conditionis fabricatorem, eſſe autem „hujus Filium Verbum ejus, per quem conſtituit omnia, & hunc in noviſſimo tempore „hominem in hominibus factum reformaſſe quidem humanum genus, deſtruxiſſe autem, &

v. 1.

„dam eruditio, & nova doctrina, deos gen-
„tium non ſolum non eſſe deos, ſed & idola
„eſſe dæmoniorum: eſſe autem unum Deum,
„... & hujus Verbum naturale inviſibi-
„lem, palpabilem, & viſibilem in homini-
„bus factum, & usque ad mortem de-
„ſcendiſſe, mortem autem crucis, & eos,
„qui in eum credunt, incorruptibiles, & impaſ-
„ſibiles futuros, & percipere regnum cœlorum.
„... Generoſior autem rurſus fides gentium
„oſtenditur, ſermonem Dei aſſequentium ſine
„inſtructione litterarum (*ſacrarum*).

Caput XXV.

Utrumque Teſtamentum in Abrahamo, & in Thamaris partu præſignatum fuiſſe, unum vero utriusque Teſtamenti Deum eſſe.

58. Ulterius utriusque Teſtamenti figuras S. Irenæus oſtendit *primo* in Abrahamo, qui accepit „Teſtamentum circumciſionis „poſt eam juſtificationem, quæ fuerat in præputio fidei, ... ut fieret Pater omnium, qui „ſequuntur Verbum Dei, & peregrinationem „in hoc ſæculo ſuſtinent, id eſt, eorum, qui „ex circumciſione, & eorum, qui ex præpu- „tio fideles ſunt, ſicut & Chriſtus lapis ſum- „mus angularis, omnia ſuſtinens, & in unam „fidem Abrahæ colligens eos, qui ex utroque „Teſtamento apti ſunt in ædificationem Dei. „Sed hæc quidem, quæ eſt in præputio fides, „utpote finem conjungens principio, prima „& noviſſima facta eſt. Etenim ante circum- „ci-

Utriusque Teſtamenti figura in Abraham. n. I.

„ciſionem erat in Abraham, & in reliquis juſtis, „qui placuerunt Deo, & rurſus in noviſſimis „temporibus orta eſt in humano genere per „Domini adventum; Circumciſio vero, & Lex „operationum media obtinuerunt tempora.

Thamaris partus ejusdem figura. n. 2.

59. *Secundo.* „Hoc & per Thamar Judæ „nurum typice oſtenditur, cum enim conce„piſſet geminos, alter eorum prior protulit ma„num ſuam, & cum obſtetrix putaret, eum „primogenitum eſſe, coccinum alligavit ſig„num in manu ejus, cum hoc autem factum „eſſet, & abſtraxiſſet manum ſuam, prior exi„vit frater ejus Phares; ſic deinde ſecundus „ille, in quo erat coccinum, Zara, clare ma„nifeſtante Scriptura eum quidem populum, „qui habebat coccinum ſignum, id eſt, eam „fidem, quæ eſt in præputio, præoſtenſam „quidem primum in Patriarchis, poſt deinde „ſubtractam, ut naſceretur frater ejus: dein„de ſic eum, qui prior eſſet, ſecundo loco na-

Caput XXVI.

Theſaurus abſconditus in Scripturis Chriſtus, hujus adventu, ac cruce patefactus: Scripturarum vero expoſitionem, doctrinæque veritatem a ſolis Epiſcopis, qui in Eccleſia Catholica ſucceſſionem habent ab Apoſtolis, petendam eſſe.

60. Quoniam vero omnis Prophetia, antequam eventum ſuum ſortiatur, obſcura eſt, concludit S. Irenæus: „Quod abſconſus in Scripturis theſaurus Chriſtus, quoniam per typos, & parabolas ſignificabatur, unde non „poterat hoc, quod ſecundum hominem eſt, „intelligi, priusquam conſummatio eorum, „quæ conſummata ſunt, veniret, quæ eſt ad„ventus Chriſti. . . Et propter hoc quidem „Judæis cum legitur Lex in hoc nunc tempore, „fabulæ ſimilis eſt, non enim habent expoſitionem omnium rerum pertinentem ad adventum Filii Dei, qui eſt ſecundum hominem: Chriſtianis vero cum legitur, theſaurus eſt abſconſus in agro, cruce vero Chriſti revelatus eſt, & explanatus. . . Siquis igitur legat Scripturas . . . & erit conſummatus diſcipulus, & ſimilis patrifamilias, qui de theſauro ſuo profert nova, & vetera. *Chriſtus abſconſus theſaurus in Scripturis. n. 1.*

61. Ut autem theſaurus hic ſecure inveniatur „eis, qui in Eccleſia ſunt, Presbyteris obaudire oportet, his, qui ſucceſſionem habent ab Apoſtolis, qui cum Epiſcopatus ſucceſſione chariſma veritatis certum ſecundum placitum Patris acceperunt: reliquos vero, qui *A ſolis veris Epiſcopis expoſitio S. Scripturæ petenda. n. 2.*

 „ab-

„abſiſtunt a principali ſucceſſione, & quocun-
„que loco colligunt, ſuſpectos habere, vel
„quaſi hæreticos, & malæ ſententiæ, vel
„quaſi ſcindentes, & elatos, & ſibi placentes;
„aut rurſus ut hypocritas quæſtus gratia, &
„vanæ gloriæ hoc operantes. Omnes autem
„hi deciderunt a veritate: & hæretici quidem
„alienum ignem afferentes ad Altare Dei, hoc
„eſt, alienas doctrinas, a cœleſti igne combu-
„rentur, quemadmodum Nadab, & Abiud,
„*Lev.* 10. *v.* 1. Qui vero exurgunt contra veri-
„tatem, & alteros adhortantur adverſus Ec-
„cleſiam, remanent apud inferos voragine ter-
„ræ abſorpti, quemadmodum qui circa Core
„Dathan, & Abiron: qui autem ſcindunt, &
„ſeparant unitatem Eccleſiæ, eamdem, quam
„Hieroboam pœnam percipiunt a Deo. 3. *Reg.*
„14. *v.* 10. *ſeqq.*

Presbyteri mali a Verbo redarguuntur. n. 3.

62. „Qui vero crediti ſunt quidem a mul-
„tis eſſe presbyteri, ſerviunt autem ſuis vo-
„luptatibus, & non præponunt timorem Dei
„in cordibus ſuis, ſed contumeliis agunt reli-
„quos, & principalis conceſſionis tumore ela-
„ti, & in abſconſis agunt multa, & dicunt:
„nemo nos videt; redarguentur a Verbo, qui
„non ſecundum gloriam judicat, neque faciem
„attendit, ſed in cor, & audient eas, quæ
„ſunt a Daniele Propheta, voces: *Semen Cha-*
„*naan, & non Juda, ſpecies ſeduxit te &c.*
„Dan. 13. v. 52. ſeq. De quibus dixit & Do-
„minus: *Si autem dixerit malus ſervus in corde*
„*ſuo, tardat Dominus meus . . . dividet eum, &*
„*partem ejus cum infidelibus ponet.* Matth. 24.
„v. 48.

63. „A

63. „Ab omnibus igitur talibus abſiſtere *Ab*
oportet, adhærere vero his, qui & Apoſto- *abſti*
lorum doctrinam cuſtodiunt, & cum presby- *dum.*
terii ordine ſermonem ſanum, & converſa- *s.*
tionem ſine offenſa præſtant ad informatio-
nem, & correctionem reliquorum. . . Tales *In ſo*
Presbyteros nutrit Eccleſia . . . in qua *po- thol.*
ſuit Deus primo Apoſtolos, ſecundo Prophetas, *cleſia*
tertio Doctores. 1. Cor. 12. v. 28. Ubi igitur *Paſt*
charismata Domini poſita ſunt, ibi diſcere *s.*
oportet veritatem, apud quos eſt ea, quæ
eſt ab Apoſtolis, Eccleſiæ ſucceſſio, & id,
quod eſt ſanum, & irreprobabile converſatio-
nis, & inadulteratum, & incorruptibile ſer-
monis conſtat.

Caput XXVII.

Veterum lapſus, in quos animadvertit Deus, ſo providente litteris mandatos eſſe, ut iis eru- diamur, nec ſuperbiamus. Non igitur hinc colli- gendum alium Deum eſſe ab eo, quem Chriſtus præ- dicavit, ſed timendum potius, ne unus, & idem Deus, qui pœnas ab antiquis ſumpſit, graviores a nobis repetat.

1. Contra dicta hucusque de uno utriusque *Ex*
Teſtamenti Deo novis argumentis di- *rum*
micabant hæretici, quæ hic & in ſequentibus *ctis,*
S. Irenæus diſſolvit. Et *primo* quidem alium *nis*
V. T. Deum probare nitebantur ex Veterum *dum*
lapſu, & delictis, ac pœnis illis ab illo irroga- *ſupe*
tis, quarum non meminit novum Teſtamen- *s.*
tum. Ad hoc S. Irenæus ita reſpondet: „Quem-
admodum audivi a quodam Presbytero, qui
„au-

„audierat ab his, qui Apoſtolos viderant, &
„ab his, qui didicerant, ſufficere veteribus
„de his, quæ ſine conſilio Spiritus egerunt,
„eam, quæ ex Scripturis eſſet, correptionem.
Sic David ob adulterium, & cædem Uriæ corri-
pitur. 2. *Reg.* 11. *ſeq.* Sic Salomon cum „ſine
„offenſa ſerviret Deo, & miniſtraret diſpoſitio-
„nibus ejus, tunc glorificabatur: cum autem
„uxores accipiebat ab univerſis gentibus, &
„permittebat eis erigere idola in Iſrael, dixit
„Scriptura de eo. . . *Iratus eſt Dominus in Sa-*
„*lomonem &c.* 3. Reg. 11. v. 1. ſeq. Sufficien-
„ter increpavit eum Scriptura, ſicut dixit Pres-
„byter, ut non glorietur univerſa caro in con-
„ſpectu Domini. Et propter hoc Dominum in
„ea, quæ ſunt ſub terra, deſcendiſſe, evan-
„gelizantem & illis adventum ſuum, *remiſ-*
„*ſione* peccatorum exiſtente his, qui credunt
„in eum. Crediderunt autem in eum omnes,
„qui ſperabant in eum, id eſt, qui adventum
„ejus prænuntiaverunt, & diſpoſitionibus ejus
„ſervierunt, Juſti, & Prophetæ, & Patriar-
„chæ, quibus ſimiliter ut nobis remiſit pec-
„cata, quæ non oportet nos imputare his, ſi
„quominus contemnimus gratiam Dei. Quem-
„admodum enim illi non imputabant nobis in-
„continentias noſtras, quas operati ſumus, prius-
„quam Chriſtus in nobis manifeſtaretur, ſic &
„nos non eſt juſtum imputare ante adventum
„Chriſti his, qui peccaverunt; *omnes* enim ho-
„mines *egent gloria Dei.* Rom. 3. v. 23. Juſtifi-
„cantur autem non a ſemetipſis, ſed a Domini
„adventu, qui intendunt lumen ejus. In no-
„ſtram autem correptionem conſcriptos eſſe
„actus

Chriſtus deſcendens ad inferos piis fidelibus peccata dimiſit. n. 2.

ctus eorum, ut ſciremus, primum quidem, quoniam unus eſt Deus noſter & illorum, cui non placeant peccata, etiamſi a claris fiant. Deinde ut abſtineamus a malis; ſi enim hi, qui præceſſerunt nos in charismatibus veteres, propter quos nondum Filius Dei paſſus erat, delinquentes in aliquo, & concupiſcentiæ carnis ſervientes, tali affecti ſunt ignominia, quid paſſuri ſunt, qui nunc ſunt, qui contempſerunt adventum Domini, & deſervierunt voluptatibus ſuis? Et illis quidem curatio, & remiſſio peccatorum mors Domini fuit; propter eos vero, qui nunc peccant, „Chriſtus non jam morietur, jam enim mors „non dominabitur ejus, ſed veniet Filius in „gloria Patris, exquirens ab actoribus, & di„ſpenſatoribus ſuis pecuniam, quam eis credi„dit cum uſuris, & quibus plurimum dedit, „plurimum ab eis exiget. Non debemus ergo, „inquit ille Senior, ſuperbi eſſe, neque repre„hendere veteres, ſed ipſi timere, ne forte „poſt agnitionem Chriſti agentes aliquid, quod „non placeat Deo, remiſſionem ultra non ha„beamus delictorum, ſed excludamur a Reg„no ejus.

65. „Similiter & plebis prævaricationes „vides deſcriptas eſſe, non propter illos, qui „tunc transgrediebantur, ſed in correptionem „noſtram, & ut ſciremus unum, & eumdem „Deum, in quem illi delinquebant, & in „quem nunc delinquunt quidam ex his, qui „crediſſe ſe dicunt. Et hoc autem Apoſtolum, 1. *Cor.* 10. *v.* 1. *ſeq.* manifeſtiſſime oſtendiſſe. Sine dubitatione igitur, & „ſine

Plebis prævaricationes ad noſtram correptionem ſcripta. *n.* 3.

[illegible]

„ſine contradictione . . . indocti, & auda-
„ces adhuc etiam imprudentes inveniuntur
„omnes, qui propter transgreſſionem illorum,
„qui olim fuerunt, alterum quidem ajunt
„illorum fuiſſe Deum, & hunc mundi Fabri-
„catorem, & eſſe in diminutione, alterum
„vero a Chriſto traditum Patrem, & hunc
„eſſe, qui ſit ab unoquoque eorum mente
„conceptus, non intelligentes, quoniam
„quemadmodum ibi in pluribus eorum, qui
„peccaverunt, non bene ſenſit Deus; ſic &
„hic *vocati multi, pauci vero electi.* Matth. 20.
„v. 16. Quemadmodum ibi injuſti, & ido-
„lolatræ, & fornicatores vitam perdiderunt,
„ſic & hic. 1. *Cor.* 6. *v.* 9. *ſeqq.* . . . . Et
„quemadmodum illic condemnabantur, &
„projiciebantur hi, qui male operabantur,
„& reliquos exterminabant, ſimiliter & hic.
„I. 1. *Cor.* 5. *v.* 11. Et quemadmodum ibi
„peccantium damnatio participabat & reli-
„quos, quoniam cum eis converſabantur,
„ſic & hic. 1. *Cor.* 5. *v.* 6. Et quemadmo-
„dum ibi adverſus injuſtos ira deſcendebat
„Dei, & hic ſimiliter. *Rom.* 1. *v.* 18. Et
„quemadmodum ibi in Ægyptios, qui inju-
„ſte puniebant Iſrael, vindicta a Deo fie-
„bat, ſic & hic. *Luc.* 18. *v.* 7. 8. *&* 2. *Theſſ.* 1.
„*v.* 6. *ſeqq.*

CAPUT

CAPUT XXVIII.

nſipientes eſſe, qui Chriſti miſericordiam exaggerantes, judicium tacentes, majorem N. T. gratiam ſpectantes, majoris vero, quam a nobis exigit, perfectionis obliti, alterum Deum a Creatore ſtatuere nituntur.

Secundo pro diſtincto Deo a Creatore hæretici objiciunt, quod major ſit in N.T. Chriſti miſericordia, fides, & gratia copioſior. Quorum S. Irenæus reſpondet. „Cum hic & illic eadem ſit in vindicando Deo juſtitia Dei, & illic quidem typice, & temporaliter & mediocrius, hic vero vere, & ſemper, & auſterius, ignis enim æternus majorem poenam præſtat iis, qui incidunt in eum, valde inſeniatos Presbyteri oſtendebant eos, qui tentant alterum Patrem introducere, e contrario opponentes, quanta Dominus ad ſalvandos eos, qui receperunt eum, veniens feciſſet, miſerans eorum, tacentes autem de judicio ejus, & quæcunque provenient his, qui audierunt ſermones ejus, & non fecerunt, & quoniam expediebat eis, ſi non eſſent nati, & quoniam tolerabilius Sodomæ, & Gomorrhæ erit in judicio, quam civitati illi, quæ non recepit ſermones diſcipulorum ejus. *Ex Chriſti miſericordia aliter Deus non colligitur.* n. 1.

67. „Quemadmodum enim in novo Teſtamento ea, quæ eſt ad Deum, fides hominum aucta eſt, additamentum accipiens Filium Dei, ut & homo fieret particeps Deo, ita & diligentia converſationis aucta eſt, cum non ſolum a malis operibus abſtinere jubemur, *Major gratia N. T. majorem perfectionem requirit.* n. 2.

„ſed

„ſed ab ipſis cogitationibus, & otioſis dictionibus, & vacuis ſermonibus, & verbis ſcurrilibus: ſic & pœna eorum, qui non credunt verbo Dei, & contemnunt ejus adventum, & convertuntur retrorſum, adampliata eſt, non ſolum temporalis, ſed & æterna facta *Matth.* 25. *v.* 41. . . . Cum vero ſit unus & idem Deus Pater, & verbum ejus . . . hæretici, quæ denotant (*ſive carpunt*) in Deo V. T. qui tunc temporaliter judicaverit incredulos, & percuſſit Ægyptios, ſalvavit autem obedientes, eadem nihilominus recurrent in Dominum (*Chriſtum*) in ſempiternum quidem adjudicantem, quos adjudicat, & in ſempiternum dimittentem eos, quos dimittit, & invenietur ſecundum illorum verba maximi peccati cauſa factus his, qui in eum immiſerunt manus, & pupugerunt eum: ſi enim non ita veniſſet, utique illi Domini ſui interfectores facti non fuiſſent.

Pater, & verbum unus Deus. n. 3.

Caput XXIX.

Diſſolvit argumentum Marcionitarum, qui Deum malorum auctorem probare nitebantur, quod Pharaonem, & miniſtros ejus excæcaverit.

Quomodo Deus cor Pharaonis induraverit. n. 1.

68. *Tertio* objiciunt Marcionitæ, ad probandum Deum V. T. eſſe malorum auctorem „quia induravit cor Pharaonis & famulorum ejus.„ Reſpondet S. Irenæus citato prius textu *Matth.* 13. *v.* 10. *ſeqq.* „Unus & idem, qui non credunt, ſed nullificant eum, infert cæcitatem, quemadmodum ſol, qui eſt crea„tura

„tura ejus, his, qui propter aliquam infirmita-
„tem oculorum non poſſunt contemplari lumen
„*ejus*: his autem, qui credunt ei, & ſequun-
„*tur* eum, pleniorem, & majorem illuminatio-
„nem mentis præſtat. Secundum hunc igitur
„ſermonem & Apoſtolus ait in ſecunda ad Co-
„rinthios: *Deus ſæculi hujus excæcavit mentes
„infidelium, ut non fulgeat illuminatio Evangelii
„gloriæ Chriſti* 2. Cor. 4. v. 4. Et Rom. 1. v. 28. *n.* 2.
„Et 2. Theſ. 2. v. 10. Si igitur & nunc quot-
„quot ſcit non credituros Deus, tradidit eos in-
„fidelitati eorum, & avertit faciem ab hujus-
„modi, relinquens eos in tenebris, quas ſibi
„ipſi elegerunt, quid mirum, ſi & tunc num-
„quam crediturum Pharaonem cum his, qui
„cum eo erant, tradidit eos ſuæ infidelitati?..

Caput XXX.

Diluit aliud Marcionitarum argumentum, quod nimirum Hebræi jubente Deo ſpoliaſſent Ægyptios.

19. *Quarto* iidem Marcionitæ pro ſuo errore objiciunt: „Quod profecturus populus
„juſſu Dei vaſcula omnis generis, & veſtimenta
„acceperit ab Ægyptiis, & ſic abierit, ex qui-
„bus & Tabernaculum factum eſt in eremo...„ *n.* 1.
Sed S. Irenæus cum citato Presbytero re-
ſpondet: „Si non in typica profectione in hoc
„conſenſiſſet Deus, hodie in vera noſtra profe-
„ctione, id eſt, in qua ſumus conſtituti, per
„quam de numero gentilium exempti ſumus,
„nemo poterat ſalvari: omnes enim nos aut
„modica, aut grandis ſequitur poſſeſſio, quam

Spoliatio Ægyptiorum quomodo licita.

„ex mammona iniquitatis acquiſivimus . .
„vel ab Ethnicis parentibus, aut cognati
„aut amicis de injuſtitia acquirentibus . .
„Ægyptii populi judaici erant debitores no
„ſolum rerum, ſed & vitæ ſuæ propte
„Patriarchæ Joſeph præcedentem benign
„tatem: nobis autem ſecundum quid debitore
„ſunt Ethnici, a quibus & lucra & utilitate
„percipimus, quæcumque illi cum labore con
„parant, his nos, in fide cum ſimus, ſine labor
„utimur.

Juſte Hebræi tulerunt ſpolia Ægypti. n. 2. 70. Hac retorſione præmiſſa S. Irenæus a
objectionem directe reſpondet: „Populus pe
„ſſimam ſervitutem ſerviebat Ægyptiis *Exod.* 1
„*v.* 13. *ſeqq.* & ædificaverunt eis civitates mu
„nitas. . . Cum illi non ſolum ingrati eſſen
„adverſus eos, verum & univerſos perder
„vellent. Quid igitur injuſte geſtum eſt, *ſi ex*
„multis pauca ſumpſerunt, & qui potuerunt
„multas ſubſtantias habere, ſi non ſerviſſent
„eis, & divites abire, pauciſſimam mercedem
„pro magna ſervitute accipientes inopes abie
„runt?„ Id quod in homine libero in ſervitu
n. 3. tem vi abſtracto exemplificat, & confirmat e
eo, quod ſi nos vitæ neceſſaria a gentilibus ac
cipimus, juſtius ſane Hebræi ab Ægyptiis pr
Egreſſus ex Ægypto typus Eccleſiæ. labore ſuo quidpiam accipere potuerunt. E
quibus concludit: „Univerſa quæ ex Ægypt
profectio fiebat populi, typus & imago fuit pro
n. 4. „fectionis Eccleſiæ, quæ erat futura ex genti
„bus propter hoc & in fine educens eam hin
„in ſuam hæreditatem, quam non Moyſe
„quidem famulus Dei, ſed Jeſus Filius Dei i
„hæreditatem dabit.

CAPUT

Caput XXXI.

Quod ſcriptura non redarguit, veteribus crimini temere dandum non eſſe, ſed typum in eo quærendum, quod probatur exemplo inceſtus a Lot commiſſi.

Quod Scriptura in antiquis non increpat, iis non objiciendum, ſed typus quærendus. n. 1.

71. Quinto objiciebant hæretici inceſtum Lothi. Verum S. Irenæus cum ſuo Presbytero reſpondit: „De delictis, de quibus ipſæ „ſcripturæ increpabant Patriarchas & Prophe„tas, nos non oportet exprobrare eis, neque „ſimiles fieri Cham, qui irriſit turpitudinem „Patris ſui, & in maledictionem decidit, ſed „gratias agere pro illis Deo, quoniam in ad„ventu Domini noſtri remiſſa ſunt eis pecca„ta . . . De quibus autem ſcripturæ non incre„pant, ſed ſimpliciter ſunt poſitæ, nos non „debere fieri accuſatores: non enim ſumus di„ligentiores Deo, neque ſuper Magiſtrum poſ„ſumus eſſe, ſed typum quærere, nihil enim „otioſum eſt eorum, quæcunque inaccuſabilia „poſita ſunt in Scripturis. Quemadmodum & „Lot, qui eduxit de Sodomis filias ſuas, quæ „conceperunt de patre ſuo, & qui reliquit in „confinio uxorem ſuam ſtatuam ſalis usque „in hodiernum diem. Etenim Lot non ex ſua „voluntate, neque ex ſua concupiſcentia car„nali, neque ſenſum neque cognitionem hujus„modi accipiens, conſummavit typum. . . Ne„ſciente enim homine, neque libidini ſerviente „diſpenſatio perficiebatur, per quam duæ filiæ „id eſt, duæ Synagogæ ab uno & eodem pa„tre in ſobolem generantes τεκνοποιησαμενα, „ſignificabantur ſine carnis libidine. Nec enim

Lot non reus inceſtus.

 „alter

„alter erat aliquis, qui ſemen vitale & filiorum „fructum poſſet dare eis *Gen.* 19. *v.* 31. *ſeqq.* „Illæ quidem filiæ ſecundum ſimplicitatem & in„nocentiam putantes omnes homines periiſſe „quemadmodum ſodomitas . . . excuſabiles „ſunt, arbitrantes ſe ſolas relictas cum patre ſuo „ad conſervationem generis humani, & pro„pter hoc circumveniebant Patrem. Per ver„ba autem earum ſignificabatur, neminem eſſe „alterum, qui poſſit filiorum generationem ma„jori & minori Synagogæ præſtare, quam Pa„trem noſtrum. . . Totum ergo ſignificabatur „per Lot, quoniam ſemen Patris omnium, id „eſt, Spiritus Dei, per quem facta ſunt om„nia, commixtus & unitus eſt carni, hoc eſt „plasmati ſuo, per quam commixtionem, & „unitatem duæ Synagogæ, id eſt, duæ con„gregationes fructificantes ex patre ſuo filios „vivos vivo Deo. Et cum hæc fierent, uxor „remanſit in Sodomis jam non caro corruptibi„lis, ſed ſtatua ſalis ſemper manens, & per „naturalia ea, quæ ſunt conſuetudinis hominis, „oſtendens, quoniam & Eccleſia, quæ eſt ſal „terræ, ſubrelicta eſt in confinio terræ, pa„tiens, quæ ſunt humana, & dum ſæpe auſe„runtur ab ea membra integra, perſeverat ſta„tua ſalis, quod eſt firmamentum fidei, fir„mans, & præmittens filios ad Patrem ipſorum.

Uxor Lot typus Eccleſiæ. n. 3.

CAPUT

Caput XXXII.

Utriusque Teſtamenti unium Deum auctorem eſſe ſenioris Apoſtolorum diſcipuli auctoritate confirmat.

72. Ex omnibus, hucusque dictis primariam ſuam Theſin de uno utriusque teſtamenti Deo S. Irenæus infert, eamque ſenioris Apoſtolorum diſcipuli auctoritate ita confirmat. „Si enim ſemel quis transmoveatur a factore „omnium, & concedat ab aliquo altero, aut „per alium factam creationem, quæ eſt ſecundum nos, in multam incongruentiam, & plurimas contradictiones neceſſe eſt incidat hujusmodi, ad quas nullas dabit rationes, neque „ſecundum veriſimile, neque ſecundum veritatem. Et propter hoc hi, qui alias doctrinas „inferunt, abſcondunt a nobis, quam habent „ipſi de Deo ſententiam, ne victi ſalvari periclitentur, ſcientes quaſſum, & futile doctrinæ „ſuæ. Si autem credat quis unum Deum, & „qui verbo omnia fecit *Joan.* 1. *v.* 3. Et *Eph.* „4. *v.* 5. *ſeqq.* hic primo erit *tenens caput, ex* „*quo totum corpus compactum & connexum* &c. „Col. 2. v. 19. Poſt deinde & omnis ſermo ei „conſtabit, ſi & Scripturas diligenter legerit „apud eos, qui in Eccleſia ſunt Presbyteri, „apud quos eſt Apoſtolica doctrina, quemadmodum demonſtravimus. Apoſtoli enim omnes duo quidem Teſtamenta in duobus populis fuiſſe docuerunt; unum autem & eumdem „eſſe Deum, qui diſpoſuerit utraque ad utilitatem hominum.

Abſurda quæ ex hæreticorum ſententia ſequuntur. n. 1.

Scripturæ apud Presbyteros Eccleſiæ legendæ. n. 2.

Caput XXXIII.

Quisquis unum Deum utriusque Teſtamenti Auctorem eſſe confitetur, & ſcripturas apud Eccleſiæ Presbyteros accurate legit, hic vere ſpiritalis diſcipulus eſt, atque vera agnitione, quæ in ſola Eccleſia Catholica reperitur, illuſtratus, quæcunque de Chriſto, ac N. T. libertate prænuntiaverunt Prophetæ, perſpicit, & recte interpretatur.

Spiritalis diſcipulus omnes judicat.

73. Sanctus Irenæus ulterius exponit utilitatem ex lectione S. Scripturæ apud Presbyteros Eccleſiæ percipiendam, & ait: „Talis diſcipulus vere Spiritualis recipiens „Spiritum Dei, qui ab initio in univerſis diſ„poſitionibus Dei adfuit hominibus, & fu„tura annuntiavit, & præſentia oſtendit, „& præterita enarrat, *judicat quidem omnes*, „*ipſe autem a nemine judicatur*. Nam judicat „gentes *creaturæ magis, quam Creatori ſervien„tes*. Rom. 1. v. 25. . . Judicat autem etiam „Judæos non percipientes verbum libertatis, „neque volentes abire liberos, cum habeant „præſentem Liberatorem . . . & Chriſti ad„ventum, quem propter ſalutem hominum fe„cit non cognoſcentes, neque intelligere vo„lentes, quoniam duos adventus ejus omnes „annuntiaverunt Prophetæ, unum quidem, in „quo homo in plaga factus eſt, ſciens ferre im„becillitatem. . . ſecundum autem, in quo „ſuper nubes veniet, ſuperducens diem, quæ „eſt ſicut clibanus ardens, & percutiens ter„ram verbo oris ſui.

n. 1.

Duplex Chriſti adventus.

74. „ Ex-

74. „Examinabit autem & doctrinam Mar- *Veritas SS. Eu-*
„cionis, quomodo accipiat duos deos eſſe. . . *chariſtiæ.*
„Quomodo autem & juſte Dominus, ſi alte- n. 2.
„rius Patris exiſtit, hujus conditionis, quæ
„eſt ſecundum nos, accipiens panem, ſuum
„corpus eſſe confitebatur, & temperamentum
„calicis ſuum ſanguinem confirmavit. . . Ju- n. 3.
„dicabit autem & eos, qui ſunt a Valentino
„omnes: quia lingua quidem confitentur unum
„Deum Patrem, & ex hoc omnia, ipſum au-
„tem, qui fecit omnia defectionis ſive labis
„fructum eſſe dicunt. . . Judicabit autem &
„vaniloquia pravorum Gnoſticorum, Simonis
„eos magi diſcipulos oſtendens. Judicabit n. 4.
„autem & Ebionitas, quomodo poſſunt, ſal-
„vari, niſi Deus eſt, qui ſalutem illorum ſu-
„per terram operatus eſt, & quomodo homo
„tranſiet in Deum, ſi non Deus in homi-
„nem. . . Judicabit autem & eos, qui putati- n. 5.
„vum (*ſeu phantaſticum hominem in Chriſto*) in-
„ducunt, quemadmodum enim ipſi vere ſe pu-
„tant diſputare, quando magiſter eorum puta-
„tivus fuit? . . . Judicabit autem & Pſeudo- n. 6.
„prophetas (*Montaniſtas*) qui non accepta a
„Deo prophetica gratia, nec Deum timentes,
„ſed aut propter vanam gloriam, aut ad quæ-
„ſtum aliquem, aut & aliter ſecundum ope-
„rationem mali ſpiritus, fingunt ſe prophetare,
„mentientes adverſus Deum. Judicabit autem *Schiſma-*
„& eos, qui ſchismata operantur, qui ſunt *tis effe-*
„inanes, non habentes Dei dilectionem, ſuam- *ctus.*
„que utilitatem potius conſiderantes, quam n. 7.
„unitatem Eccleſiæ, & propter modicas, &
„quaslibet cauſas magnum, & glorioſum Cor-

„pus Chriſti conſcindunt, & dividunt, & quan-„tum in ipſis eſt, interficiunt, pacem loquen-„tes, & bellum operantes: vere liquantes cu-„culicem, & camelum transglutientes. Nulla „enim ab eis tanta fieri poteſt correctio, quan-„ta eſt ſchismatis pernicies. Judicabit autem „& omnes eos, qui ſunt extra veritatem, id „eſt, qui ſunt extra Eccleſiam: ipſe autem a „nemine judicabitur.

Agnitio vera in Eccleſia. n. 8.

78. „Agnitio enim vera eſt Apoſtolorum „doctrina, & antiquus Eccleſiæ ſtatus in *uni-„verſo* mundo, & character Corporis Chriſti „ſecundum ſucceſſiones Epiſcoporum, quibus „illi eam, quæ in unoquoque loco eſt, Eccle-„ſiam tradiderunt, quæ pervenit usque ad nos „cuſtoditione, ſine fictione ſcripturarum, tra-„ctatio pleniſſima, neque additamentum, ne-„que ablationem recipiens, & lectio ſine falſa-„tione, & ſecundum ſcripturas expoſitio legi-„tima & diligens, & ſine periculo, & ſine „blasphemia, & præcipuum dilectionis munus, „quod eſt pretioſius, quam agnitio, glorioſius „autem, quam prophetia, omnibus autem reli-„quis charismatibus ſupereminentius.

Martyres in ſola Eccleſia catholica. n. 9.

79. „Quapropter Eccleſia omni in loco ob „eam, quam habet erga Deum dilectionem, „multitudinem Martyrum in omni tempore præ-„mittit ad Patrem, reliquis autem omnibus „non habentibus non tantum hanc rem oſten-„dere apud ſe, ſed nec quidem neceſſarium „eſſe dicentibus tale martyrium: eſſe enim „Martyrium veram ſententiam eorum, niſi ſi „unus, aut duo aliquando per omne tempus

„ex

„ex quo Dominus apparuit in terris, cum mar-„tyribus noſtris, quaſi & ipſe miſericordiam „conſecutus, opprobrium ſimul bajulavit nomi-„nis, & cum eis ductus eſt, velut adjectio quæ-„dam donata eis. Opprobrium enim eorum, „qui perſecutionem patiuntur, propter juſti-„tiam, & omnes pœnas ſuſtinent, & mortifi-„cantur propter eam, quæ eſt ad Deum, dile-„ctionem, & confeſſionem Filii ejus, ſola Ec-„cleſia pure ſuſtinet, ſæpe debilitata, & ſtatim „augens membra, & integra fiens . . . ſimili-„ter ut veteres Prophetæ ſuſtinentes perſe-„cutionem.

Prophetæ perſecutiones Chriſtianorum prophetarunt. n. 10.

80. „Quod quidem Prophetæ cum reliquis, „quæ prophetabant, & hoc prophetaverunt, „quoniam ſuper quoscunque requieverit Spiri-„tus Dei, & obediverint verbo Patris, & ſe-„cundum virtutem ſervierint ei, perſecutionem „patientur, & lapidabuntur, & occidentur: „in ſemetipſis enim hæc omnia præfigurabant „Prophetæ propter dilectionem Dei, & propter „verbum ejus: cum enim & ipſi membra eſſent „Chriſti, unusquisque eorum, ſecundum quod „erat membrum, ſecundum hoc & propheta-„tionem manifeſtabat, omnes, & multi unum „præformantes, & ea, quæ ſunt unius, an-„nuntiantes . . . & eam, quæ ſecundum illud „membrum erat, operationem Chriſti præfor-„mabat.

Item gloriam Chriſti. n. 11.

81. „Quidam enim in gloria videntes eum, „glorioſam ejus apud Patrem a dextris conver-„ſationem videbant: alii ſuper nubes . . . ad-„ventum ejus ſignificabant 2. *Theſſ.* 1. *c.* 6. *ſeq.*

„Alii vero judicem dicentes eum . . . com-
„minabantur eis, qui increduli erant. 2. *Theſſ.*
„2. *v.* 9. . . . Alii eum ex Virgine Emma-
„nuel prædicabant, & ad unitionem Verbi Dei
„ad plasma ejus manifeſtabant. *Iſ.* 8. *v.* 3. . . .
Paſſionem „Quidam autem hominem infirmum, & inglo-
n. 12. „rioſum . . . quemadmodum ovem adduci ad
Reſurre- „victimam. *Iſ.* 50. Quidam autem dixerunt,
ctionem, „eum reſurrexiſſe. *Pſ.* 3. *v.* 6. . . & receptio-
Aſcenſio- „nem in cœlos præconaverunt *Pſ.* 18. *v.* 7. . .
nem, judi- „Et veniente eo de cœlis cum Angelis virtutis
cium. „ejus commoveri univerſam terram. *Iſ.* 50. *v.* 8.
n. 13. „*ſeqq.* Et qui dicunt diſpoſiturum Deum Te-
Novum „ſtamentum novum hominibus . . . & ſpiri-
Teſtamen- „tum novum dare. *Ezech.* 36. *v.* 26. & reli-
tum. „qua omnia. . . Spiritalis vere qui eſt, inter-
n. 14. „pretabitur unum quodque eorum, quæ di-
Spiritalis „cta ſunt, in quem dictum ſit characterem diſ-
recte in- „poſitionis Domini, & integrum corpus ope-
terpreta- „ris Filii Dei oſtendens.
tur.
n. 15.

Caput XXXIV.

Adverſus Marcionitas, ab uno, & eodem Deo Prophetas exſtitiſſe, ex eo probat, quod quæcunque de Chriſto, novi Teſtamenti libertate, ac futura hominum renovatione prædixerunt, in unum Chriſtum noſtrum, a quo impleta ſunt omnia, nec in alium conveniant.

Chriſtus 82. Ex dictis S. Irenæus refutat „eos, qui ſunt
Rex no- „a Marcione, & qui ſunt ſimiles illis,
vus om- „ab altero Deo dicentes eſſe Prophetas. Le-
nem novi- „gite, ait, diligentius id, quod ab Apoſtolis
tatem ſe- „Evangelium nobis datum, & legite diligen-
cum attu- „tius
lit.
n. 1.

„ilius Prophetas, & invenietis univerſam actio„nem, & omnem doctrinam, & paſſionem Do„mini noſtri prædictam in ipſis. Si autem ſu„bit vos hujusmodi ſenſus, ut dicatis. Quid „igitur attulit Dominus veniens? cognoſcite; „quoniam omnem novitatem attulit, ſemet„ipſum afferens, qui fuerat annuntiatus: hoc „enim ipſum prædicabatur, quoniam novitas „veniet innovatura, & vivificatura hominem... „ſemetipſum enim attulit, & ea, quæ prædicta „ſunt bona, in quæ concupiſcebant Angeli in„tendere, donavit hominibus. Tunc autem „Prophetæ fuiſſent ſervi mendaces, & non a „Domino miſſi, ſi non Chriſtus adveniens ta„lis, qualis & prædicabatur, adimpleſſet eo„rum ſermones Quapropter dicebat: *Ne putetis, „quoniam veni diſſolvere legem, aut Prophetas, non „veni diſſolvere, ſed adimplere* &c. Matth. 5. v. 17. „ſeqq. Omnia enim ipſe adimplevit veniens, „& adhuc implet in Eccleſia usque ad conſum„mationem a Lege prædictum novum Teſta„men. *Rom.* 3. v. 21.

Chriſtus Prophetias implevit. n. 2.

83. „Unde autem poterant Prophetæ præ„dicere Regis adventum, & eam libertatem, „quæ ab eo dabatur, præevangelizare, & om„nia, quæ a Chriſto facta ſunt, & ſermonem „& operationem & paſſionem ejus prænuntiare, „& novum Teſtamentum prædicere, ſi ab al„*tero* Deo propheticam inſpirationem accepe„runt, ignorantes inenarrabilem Patrem ſecun„dum vos (*hæreticos*) & Regnum ejus, & „diſpoſitiones ejus, quas Filius Dei veniens in „terris implevit? Neque enim caſu quodam „hæc

Facta Chriſti prænuntiare non potuiſſent ab altero Deo inſpirati. n. 3.

„hæc eveniſſe poteſtis dicere, tamquam a Pro-„phetis quidem de altero quodam dicta, ſimi-„liter autem evenerunt Domino: omnes enim „Prophetæ hæc eadem prophetaverunt. Sed „neque alicui e veteribus evenerunt. Si „enim eveniſſent alicui ex veteribus iſta, non „utique, qui poſtea fuerunt, prophetaſſent in „noviſſimis temporibus futura hæc. Adhuc „etiam nemo eſt neque Patrum, neque Pro-„phetarum, neque antiquorum Regum, circa „quem proprie ac ſpecialiter factum ſit aliquid „horum: nam omnes quidem Chriſti paſſiones „prophetaverunt, ipſi autem ad patiendum, „ſimiliter ut ipſa prædicta ſunt, longe erant.

Miracula facta in & poſt Mortem Chriſti.

„Et argumenta autem, quæ prædicta ſunt, Do-„minicæ Paſſionis in nullo altero facta ſunt: „neque enim ſol medio die occidit aliquo de „veteribus mortuo, neque ſciſſum eſt velum „templi, neque terra mota eſt, neque petræ „diſruptæ ſunt, neque mortui reſurrexerunt, „neque in tertia die quis illorum ſurrexit, ne-„que receptus eſt in cœlum, neque cum aſſu-„meretur, aperti ſunt cœli, neque in nomen „alicujus alterius crediderunt gentes, neque „ex iis quis mortuus, & reſurgens aperuit no-„vum libertatis Teſtamentum. Non igitur de „altero, ſed de Domino, in quem concurre-„runt omnia prædicta ſigna, dicebant Pro-„phetæ.

Templi Jeroſ. inſtauratio N. Teſtamentum

84. „Si autem aliquis Judæus advocatio-„nem præſtans, erectionem Templi, quæ poſt-„eaquam in Babylonem transmigraverunt, fa-„cta eſt ſub Zorobabel, & diſceſſionem populi, „quæ

„quæ facta eſt poſt 70 annos, dicat hoc eſſe *dici- ne-*
„novum Teſtamentum, cognoſcat, quoniam *quit.*
„*lapideum* quidem Templum reſtructum eſt n. 4.
„*tunc*, adhuc enim illa, quæ in lapideis tabu-
„lis facta fuerat, lex ſervabatur, novum autem
„Teſtamentum datum eſt nullum, ſed ea lege
„quæ per Moyſen data eſt, utebantur usque
„ad adventum Domini: a Domini autem
„adventu novum Teſtamentum ad pacem re-
„concilians, & vivificatrix lex in univerſam exi-
„vit terram. *Ex Sion enim prodiet lex* &c.
„Iſ. 2. v. 3. ſeq. Si igitur alia lex & verbum
„exiens ab Hieruſalem tantam pacem fecit
„apud eas gentes, qui eum (Λογον) recepe-
„runt . . . videtur conſequens, de altero di-
„xiſſe Prophetas. Si autem libertatis lex, id
„*eſt*, verbum Dei ab Apoſtolis, qui ab Hie-
„ruſalem exierunt, annuntiatum in univerſam
„terram in tantum transmutationem fecit . . . .
„& jam neſciunt pugnare, ſed percuſſi & alteram
„præbent maxillam, non de aliquo alio Pro-
„pheta dixerunt hæc, ſed de eo, qui fecit hæc;
„hic autem eſt Dominus noſter . . . Ipſe eſt,
„qui aratrum fecit & falcem intulit, hoc eſt,
„hominis primam ſeminationem, quæ fuit ſe-
„cundum Adam plaſmatio, & in noviſſimis
„temporibus per verbum collectam fructifica-
„tionem . . . quoniam firmum verbum unitum
„carni, & habitu tali confixum, emundavit ſil-
„veſtrem terram. Initio autem falcem figura-
„bat per Abel, ſignificans juſti generis huma-
„nam collectionem.

CAPUT

Caput XXXV.

Vana & inſana eſſe, quæ de variis ſcripturarum principiis comminiſcebantur Valentiniani, & Gnoſtici, nec proinde Prophetas, multo minus Chriſtum, partim a ſummitate, partim a medietate, partim a Demiurgo afflatos, locutos fuiſſe.

Deus proprios Prophetas habuit. *n. 1.*

85. Sanctus Irenæus ad Valentinianos refellendos progreditur, „ qui aliquando quidem „a ſummitate quædam eorum, quæ ſunt in „ſcripturis poſita, dicta dicunt, propter ſe„men, quod eſt inde: aliquando vero a medie„tate, propter matrem Prunicam audacem, „multa vero a mundi fabricatore, a quo & „miſſi ſunt Prophetæ: dicimus valde irratio„nabile eſſe, in tantum inopiæ deducere Pa„trem univerſorum, quaſi non habuerit ſua „inſtrumenta, per quæ pure ea, quæ ſunt in „Pleromate, annuntiarentur. Quem enim ti„mebat, ut non libere, & ſine commixtione „ejus ſpiritus, qui eſt in diminutione, & igno„rantia factus, proprie ac ſeparatim ſignificaret „voluntatem ſuam? an timebat, ne plurimi „ſalvarentur, cum plures pure audiſſent ea, „quæ ſunt veritatis? An rurſus impotens erat, „ſibi præparare eos, qui adventum Salvatoris „annuntiarent? Si autem cum huc veniſſet *n. 2.* „Salvator, ſuos Apoſtolos miſit in mundum, „pure adventum ejus annuntiantes, & volun„tatem Patris docentes, in nullo communican„tes, neque gentium neque Judæorum doctri„næ, multo magis in Pleromate exiſtens præ„dicatores proprios deſtinaſſet, annuntiantes „in

„in hunc mundum futurum adventum ejus, in „nullo communicantes iis Prophetis, qui ſunt „a Demiurgo. Si autem, cum eſſet intra Ple„roma, uſus eſt iis Prophetis, qui erant ſecun„dum Legem, & per eos oſtendit, quæ ſunt „ſua, multo magis cum huc veniſſet, his ipſis „uſus fuiſſet magiſtris, & per eos annuntiaſſet „nobis Evangelium. Jam igitur non Petrum „& Paulum & reliquos Apoſtolos dicant an„nuntiaſſe veritatem, ſed ſcribas & Phariſæos, „& reliquos, per quos lex annuntiabatur. Si „autem ſuós in ſuo adventu proprios Apoſtolos „emiſit in Spiritu veritatis, & non in ſpiritu „erroris, hoc idem ipſum & in Prophetis fecit, „ſemper enim idipſum Verbum Dei. Et ſiqui„dem de principalitate ſpiritus fuit ſecundum „regulam ipſorum, ſpiritus lucis, & veritatis, „& perfectionis, & agnitionis, is vero, qui a „Demiurgo fuit ſpiritus ignorantiæ, & diminu„tionis, & erroris, & umbræ progenies, quem„admodum in uno & eodem potuit eſſe, perfe„ctio & diminutio, agnitio, & ignorantia, error, „& veritas, lux, & tenebræ? Si autem in Pro„phetis impoſſibile erat, hæc ita eſſe, ſed ab „uno Deo verbum Domini præconabant, & „adventum Filii ejus annuntiabant, multo ma„gis Dominus ipſe numquam modo de princi„pali, modo de ſubjecta deminoratione feciſ„ſet ſermones, & agnitionis, & ignorantiæ ſi„mul factus magiſter.

86. „Unde autem ſemen matris ipſorum po„terat cognoſcere ea, quæ erant intra Plero„ma, Sacramenta, & de his eloqui? ſiqui„dem *Mater Achamoth ſecreta Pleromatis*

non cognovit. „dem extra Pleroma exiſtens mater peperit ho„ipſum ſemen, quod autem extra Pleroma eſt

n. 3. „extra agnitionem eſſe dicunt, quod eſt igno„rantia. . . Neque paſſio Chriſti, quæ tun„necdum evenerat, typus paſſionis Matris ec„rum, & Hori extenſi eſſe poterat.„

n. 4. Deniqu inter ſe ipſi hæretici non conveniunt, „ſed ali„alia de his ipſis reſpondent . . . . non enin„bene ſentientes interim tamen ſemetipſos ar„guunt, de iisdem verbis non conſentientes.. „nos autem de iisdem ſemper eadem dicimus

Caput XXXVI.

Ab uno, & eodem Patre miſſos eſſe Prophetas, a quo & Chriſtus miſſus eſt.

Prophetæ ab eodem Patre, a quo Chriſtus, miſſi ſunt.

87. Pergit S. Irenæus probare, ab uno D miſſos eſſe Prophetas, quia ab eod Patre, a quo etiam Chriſtus, miſſi ſunt, quod demonſtrat *primo* „ex parabola vini„rum *Matth.* 21. *v.* 33. *ſeqq.* Per quæ oſt„dit manifeſte diſcipulis ſuis, unum quidem „eumdem Patremfamilias, hoc eſt, Deum „trem, qui per ſeipſum omnia facit, varios „ro agricolas, quoſdam quidem contume„ſos & ſuperbos, & infructuoſos, & Dom„interfectores; quoſdam vero cum omni o„dientia reddentes fructus temporibus ſuis: „eumdem hunc Patremfamilias aliquando „dem mittentem ſervos, aliquando quidem „lium ſuum. A quo igitur Patre miſſus eſt „lius ad eos colonos, qui interfecerunt eu „ab hoc & ſervi: ſed Filius quidem quaſi „Patre principali auctoritate dicebat: *Ego*

„tem dico vobis. Matth. 5. v. 22. Servi autem „quaſi a Domino, ſerviliter, & propter hoc di„cebant: *Hæc dicit Dominus*. Quem igitur illi „Dominum præconabant incredulis, hunc Chri„ſtus tradidit his, qui obediunt ſibi. . . . Plan„tavit enim Deus vineam humani generis pri„mo quidem per plaſmationem Adæ, & ele„ctionem Patrum: tradidit autem colonis per „eam legisdationem, quæ eſt per Moyſen. Se„pem autem circumdedit, id eſt, circumter„minavit eorum culturam, & turrim ædifica„vit, Hieruſalem elegit, & torcular fodit, re„ceptaculum prophetici ſpiritus præparavit; „& ſic Prophetas miſit, antequam eſſet in Ba„bylonem transmigratio, & poſt transmigratio„nem alteros iterum plures, quam priores, expe„tentes fructus. . . . Non credentibus autem „illis noviſſime miſit Filium ſuum D. N. Jeſum „Chriſtum, quem cum occidiſſent mali coloni, „projecerunt extra vineam: qua propter tra„didit eam Dominus Deus non jam circumval„latam & expanſam in univerſum aliis colonis „reddentibus fructus temporibus ſuis, turre „electionis exaltata ubique, & ſpecioſa. Ubique „enim præclare eſt Eccleſia, & ubique circum„foſſum torcular, ubique enim ſunt, qui ſu„ſcipiunt ſpiritum. . . Unus ergo, & idem „Deus Pater, qui Prophetas miſit, qui Filium „ſuum miſit . . . qui ſuperduxit diluvium . . . „et ignem de cœlo . . . ſuperducet diem „judicii . . . & unum, & idem verbum Dei.

n. 2. *Eccleſiæ univerſalitas.* n. 3. n. 4.

88. *Secundo* idem demonſtrat ex parabola nuptiis a Rege præparatis *Matth.* 22. *v.* 2. *ſeqq.* *Prob. II.* n. 5.

ſeqq. . . „Qui ergo nos per Apoſtolos undiqu
„vocavit Dominus, hic per Prophetas vocaba
„eos, qui olim fuerunt, quemadmodum e
„ſermonibus Domini oſtenditur, & non ab ali
„quidem Prophetæ, ab alio autem Apoſtoli
„etiamſi variis gentibus præconabant, ſed a
„uno & eodem alii quidem Dominum annuntia-
„bant, alii autem Patrem evangelizabant: &
„alii quidem adventum prænuntiabant Filii
Præter „Dei, alii vero præſentem eum jam his, qui
vocatio- „longe erant, præconabant. Adhuc etiam ma-
nem opera „nifeſtavit, oportere nos cum vocatione & ju-
juſtitiæ re- „ſtitiæ operibus adornari, ut requieſcat ſuper
quirun- „nos Spiritus Dei, hoc eſt enim indumentum
tur. „nuptiarum. . . . Qui autem vocati quidem
n. 6. „ſunt ad cœnam Dei, propter malam ſuam
„converſationem non perceperunt Spiritum S.
„projicientur in tenebras exteriores. . . Non
„alius igitur, qui judicat, Deus, & alius, qui
„convocat ad ſalutem Pater. . . Sed unus &
„idem Dominus Pater Domini noſtri, a quo &
„Prophetæ miſſi ſunt. . . Sed & Dominus igi-
„tur, & Apoſtoli unum Deum Patrem annun-
„tiant eum, qui legis dationem fecit, qui mi-
„ſit Prophetas, qui omnia fecit, & propter hoc
„ait: *mittens exercitus ſuos*, quoniam omnis
„homo, ſecundum quod eſt homo, plasma
„ipſius eſt, licet ignoret Deum ſuum.

Prob. III.
n. 7. 89. *Tertio* idem oſtendit „per parabolam
Luc, 15. „duorum filiorum, quorum minor luxurioſe
„conſumpſit ſubſtantiam vivens cum fornica-
„riis, & unum, & eundem dicitur eſſe Patrem,
„majori quidem Filio ne hædum quidem indul-
„gen-

„gentem, propter eum autem, qui perierat, „minorem filium ſuum jubentem occidi vitulum „ſaginatum, & primam ei ſtolam donantem. „Et per parabolam autem eorum operariorum, *Matth.* 20. „qui variis temporibus in vineam mittebantur, unus & idem Dominus oſtenditur, vocans alios quidem ſtatim in initio mundi fabricationis, alios vero poſt hoc, & alios circa „medietatem temporum, & alios progreſſis jam „temporibus: item alios in fine, ut ſint quidem „multi operarii ſecundum ſua ipſorum tempora, „unus autem, qui convocat eos, paterfamilias. Etenim vinea una: quoniam & una juſtitia. . . . Similiter & merces una; omnes „enim acceperunt ſingulos denarios, imaginem & inſcriptionem Regis, agnitionem Filii „Dei habentes, quæ eſt incorruptela: & propter hoc a noviſſimis cœpit dare mercedem, quoniam in noviſſimis temporibus manifeſtatus Dominus omnibus ſemetipſum repræſentavit.

90. *Quarto* idem probat ex *Luc.* 18. „ubi *Prov. IV.* „Publicanus in oratione Phariſæum ſuperavit. *v.* 8. „& non quoniam alterum Patrem adorabat, „teſtimonium accepit a Domino, quod ſit magis juſtificatus: ſed quoniam cum magna humilitate ſine extollentia, & ſine jactantia exhomologeſin eidem Deo faciebat. Et duo- *Matth.* 21. „rum autem filiorum parabola eorum, qui in vineam mittuntur, quorum alter quidem contradixit patri, & poſtea pœnituit, quando nihil profuit ei pœnitentia; alter autem pollicitus eſt abire, ſtatim promittens patri, non

„abiit autem . . . unum & eumdem oſtendit „Patrem. Sed & arboris fici parabola, de qua „Dominus ait: *Ecce jam triennium venio quærens fructum in hac arbore fici, & non invenio.* „Luc. 13. v. 6. per Prophetas adventum ſuum „ſignificans . . . aperte manifeſtavit. . . . Et „ſine parabola autem dicebat ad Hieruſalem „Dominus: *Hieruſalem, Hieruſalem, quæ interficis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur „ad te.* Matth. 23. v. 37. . . . Et Matth. 8. „v. 11. ſeqq. *Multi ab oriente & occaſu venient, „& recumbent cum Abraham* &c. Si igitur hi, „qui per præconium Apoſtolorum ejus ab „oriente & occidente credentes in eum cum „Abraham &c. recumbent, participantes cum „eis epulationem, unus & idem Deus oſtenditur, qui elegit quidem Patriarchas, viſitavit „vero populum, gentes vero advocavit.

Caput XXXVII.

Homines liberos eſſe, & eligendi facultate præditos, nec proinde quosdam natura bonos, quosdam natura malos eſſe.

Deus hominem liberum fecit. *Prob. 1. n. 1.*

91. Quia vero hæretici quosdam homines natura bonos, quosdam malos aſſerebant, S. Irenæus liberum hominis arbitrium probat *Primo* ex Matth. 23. v. 37. „*Quoties „volui colligere filios tuos, & noluiſti?* ubi Chriſtus veterem legem libertatis hominis manifeſtavit, quia liberum eum Deus fecit ab initio, „habentem ſuam poteſtatem, ſicut & ſuam „animam, ad utendum ſententia Dei voluntarie, & non coactum a Deo: vis enim a Deo „non

„non ſit: ſed bona ſententia adeſt illi ſemper.
„*Et propter* hoc conſilium quidem bonum dat
„*omnibus*: poſuit autem in homine poteſtatem
„*electionis*, quemadmodum & in Angelis. . .
„*Ut* hi quidem, qui obediſſent, juſte bonum
„ſint poſſidentes, datum quidem a Deo, ſer-
„vatum vero ab ipſis. Qui autem non obedie-
„runt, juſte non invenientur cum bono, &
„meritam pœnam percipient: quoniam Deus
„quidem dedit benigne bonum, ipſi vero non
„cuſtodierunt diligenter illud, ſed ſuperemi-
„nentiam bonitatis contempſerunt.

92. *Secundo.* Liberum hominis arbitrium *Prob. II. n. 2.*
probat, „quia ſi naturaliter quidam boni, qui-
„dam vero mali facti fuiſſent, neque hi lauda-
„biles eſſent, qui boni ſunt, ſed neque illi vi-
„tuperabiles: ipſi enim tales fuerant inſtituti.
„Sed quoniam omnes ejusdem ſunt naturæ, &
„potentes retinere, & operari bonum, & po-
„tentes rurſum amittere id, & non facere;
„juſte etiam apud homines ſenſatos, quanto
„magis apud Deum, alii quidem laudantur, &
„dignum percipiunt teſtimonium electionis bo-
„næ, & perſeverantiæ; alii vero accuſantur,
„& dignum percipiunt damnum, eoquod ju-
„ſtum, & bonum reprobaverint.

93. *Tertio.* Oſtendit ex eo, quod Prophe- *Prob. III. n. 3.*
thæ „Hortabantur homines, juſtitiam agere,
„bonumque operari, quia in nobis ſit hoc, &
„propter multam negligentiam in oblivionem
„inciderimus, & conſilio egeamus bono, quod
„bonus Deus præſtavit bonum conſilium per
„Prophetas. Propter hoc autem & Dominus:

„*Luceat lumen veſtrum*, dicebat, *coram homini-* „*bus &c.* Matth. 5. v. 6. *Item Luc.* 12. *v.* 35. „*ſeqq.* Et omnia talia, quæ liberum, & ſuæ „poteſtatis oſtendunt hominem: & quia con- „ſilio inſtruat Deus, adhortans nos ad ſubje- „ctionem ſibi, & avertens ab incredulitate, „non tamen de violentia cogens.

Prob. IV. n. 4. 94. *Quarto.* Idem demonſtrat, „quia ipſum „Evangelium ſi noluerit quis ſequi, licet qui- „dem ei, non tamen expedit: inobedientia „enim Dei, & amiſſio boni eſt quidem in ho- „minis poteſtate, læſionem autem, & dam- „num non modicum infert. Et propter hoc „hoc Paulus ait: *Omnia licent, ſed non omnia* „*expediunt.* 1. Cor. 6. v. 12. Et libertatem re- „ferens hominis, quapropter & *omnia licent,* „non cogente eum Deo: & id, *non expedit,* „oſtendens, ut non ad velamen malitiæ ab- „utamur libertate: non enim hoc expedit. Et „iterum ait: *Omnis ſermo malus de ore veſtro* „*non exeat. &c.* Eph. 4. v. 29. ſeq. Si igitur „non in nobis eſſet facere hæc, aut non facere, „quam cauſam habebat Apoſtolus, & multo „prius ipſe Dominus, conſilium dare, quæ- „dam quidem facere, a quibusdam vero ab- „ſtinere?

Prob. V. n. 5. 95. *Quinto* probat: „quia non tantum in „operibus, ſed etiam in fide liberum, & ſuæ „poteſtatis arbitrium hominis ſervavit Domi- „nus dicens: *Secundum fidem tuam fiat tibi,* „Matth. 9. v. 29. Propriam fidem hominis „oſtendens: quoniam propriam ſuam habet „ſententiam.

96. *Sex-*

96. *Sexto* probat, quia negantes liberum hominis arbitrium „impotentem introducunt „*Dominum*, ſcilicet quaſi non potuerit perfi„cere, hoc, (*arbitrium*) quod voluerit, aut „rurſum ignorantem, quæ ſit natura Choico„rum, cum eis det conſilia, quæ fatali neceſ„ſitate conſtricti ſequi non valeant. *Prob. VI. n. 6.*

97. *Septimo* probat: „quia homines ratio„nabiles, & examinatores, & judiciales facti „ſunt, & non quemadmodum irrationabilia, „ſive inanimalia, quæ ſua voluntate nihil poſ„ſunt facere, ſed cum neceſſitate, & vi ad „bonum trahuntur, in quibus unus ſenſus, & „unus mos, inflexibiles & ſine judicio, qui „nihil aliud eſſe poſſunt, præterquam quod „facti ſunt. Sic autem nec ſuave eſſet eis, „quod eſt bonum, neque pretioſa communica„tio Dei, neque magnopere appetendum bo„num, quod ſine proprio motu, & cura, & „ſtudio proveniſſet, ſed ultro & otioſe inſitum, „ita ut nullius momenti eſſent boni, eoquod „natura magis, quam voluntate tales exiſte„rent, & ultroneum haberent bonum, ſed non „ſecundum electionem, & propter hoc nec „hoc ipſum intelligentes, quoniam pulchrum „ſit, quod bonum, neque fruentes eo; quæ „enim fruitio boni apud eos, qui ignorant? *Prob. VII. n. 7.*

98. *Octavo* probat: „Quia ſine libero arbi„trio non eſt gloria his, qui ſtuduerunt bono „neceſſario, nec corona his, qui non eam ut „victores in certamine conſecuti ſunt. Et pro„pter hoc violentum dixit Dominus regnum „cœlorum. *Matth.* 11. *v.* 12. Hoc eſt, qui *Prob. VIII. n. 8.*

 „cum

„cum vi, & agone vigilantes inſtanter diri-
„piunt illud, & 1. *Cor.* 9. *v.* 24. *ſeqq.* Bonus
„Agoniſta ad incorruptelæ agonem adhortatur
„nos, ut coronemur, & pretioſam arbitre-
„mur coronam, videlicet quæ per agonem no-
„bis acquiritur, ſed non ultro coalitam. Et
„quanto per agonem nobis advenit, tanto eſt
„pretioſior; quanto autem pretioſior, tanto
„eam ſemper diligamus: ſed neque ſimiliter
„diliguntur ea, quæ ultro adveniunt, quam
„illa, quæ cum multa ſollicitudine adinve-
„niuntur. . . . Alias eſſet inſenſatum noſtrum
„bonum, quod eſſet inexercitatum: ſed & vi-
„dere non in tantum nobis eſſet deſiderabile,
„niſi cognoviſſemus, quantum eſſet malum,
„non videre.

Caput XXXVIII.

Cur ab initio non perfectus eſt homo.

Hominem ſenſim perfici decuit. n. 1.

99. Argumenta contra liberum hominis arbitrium jam diſſolvit S. Irenæus. Et *Primo* quidem: „Si hoc dicat aliquis: Quid „enim? non poterat ab initio Deus perfeciſſe „hominem?„ (*ut peccare non poſſet*) ſed reſpondet: „ſciat, quoniam Deus quidem, cum ſem„per ſit idem, & innatus, quantum ad ipſum „eſt, omnia poſſibilia ei. Quæ autem facta „ſunt ab eo, ſecundum quod poſtea facturæ „initium habuerunt, ſecundum hoc & minora „eſſe oportuit eo, qui ſe fecerit: nec enim po„terant infecta eſſe, quæ nuper facta ſunt. „Propter quod autem non ſunt infecta, pro„pter hoc & deficiunt a perfecto; ſecundum

„enim

„enim quod ſunt poſteriora, ſecundum hoc & „infantilia, & ſecundum quod infantilia, ſe„cundum hoc & inſueta, & inexercitata ad „perfectam diſciplinam inſtar infantis. . . . n. 2.
„Et propter hoc Paulus Corinthiis ait: *Lac vo„bis potum dedi, non eſcam, nondum enim pote„ratis eſcam percipere.* 1. Cor. 3. v. 2. Id eſt, „eum quidem adventum Domini, qui ſecun„dum hominem, didiciſtis, nondum autem Pa„tris Spiritus requieſcit ſuper vos propter ve„ſtram infirmitatem. . . Et propter hoc coinfan„tiatum eſt homini Verbum Dei, cum eſſet „perfectus, non propter ſe, ſed propter homi„nis infantiam ſic capax effectus, quemadmo„dum homo illum capere potuit. Non igitur „erga Deum impoſſibile, & indigens, ſed cir„ca eum, qui nunc nuper factus eſt homo, „quoniam non infectus erat. Erga Deum au- n. 3.
„tem virtus ſimul, & ſapientia, & bonitas „oſtenditur, virtus quidem, & bonitas in eo, „quod ea, quæ nondum erant, voluntarie „conſtituerit, & fecerit. Sapientia vero in eo, „quod apta, & conſonantia, quæ ſunt, fece„rit. . . . Per hanc igitur ordinationem, & „hujuſmodi convenientiam, & tali ductu fa„ctus, & plaſmatus homo ſecundum imagi„nem, & ſimilitudinem conſtituitur infecti Dei, „Patre quidem bene ſentiente, & jubente, Fi„lio vero miniſtrante, & formante, Spiritu „vero nutriente, & augente; homine vero „paulatim proficiente, & perveniente ad per„fectum, id eſt, proximum infecto fieri. Per„fectus enim eſt infectus, hic autem eſt Deus: „oportuerat autem hominem primo fieri, &

„factum augeri, & auctum corroborari, & co„roboratum multiplicari, & multiplicatum co„valeſcere, convaleſcentem vero glorificari, „glorificatum videre ſuum Dominum. De„enim eſt, qui habet videri; viſio autem D„efficax eſt incorruptelæ, incorruptela ve„proximum facit Deo.

Naturæ noſtræ infirmitas in Deum non refundenda. n. 3. 100. Ex hoc concludit S. Irenæus: „Irr„tionabiles igitur omni modo, qui non exſp„ectant tempus augmenti, ſed ſuæ naturæ i„firmitatem adſcribunt Deo, neque Deum „neque ſemetipſos ſcientes „ inſatiabiles, „ingrati, nolentes primo eſſe hoc, quod & f„cti ſunt, homines paſſionum capaces. Se„ſupergredientes legem humani generis, „antequam fiant homines, jam volunt ſimil„eſſe factori Deo, & nullam eſſe differentia„infecti Dei, & nunc facti homines, qui plu„irrationales ſunt, quam muta animalia; ha„enim non imputant Deo, quoniam non h„mines facit ea facere, ſed unumquodque eoqu„factum eſt, quoniam factum eſt, gratias agi„nos enim imputamus ei, quoniam non ab in„tio dii facti ſumus, ſed primo quidem hom„nes, tunc demum dii, *Pſal.* 81. *v.* 6. . . . „Secundum enim benignitatem ſuam bene d„dit bonum, & ſimiles ſibi ſuæ poteſtatis h„mines fecit: ſecundum autem providentia„ſcivit hominum infirmitatem, & quæ ve„tura eſſent ex ea; ſecundum autem dilectio„nem, & virtutem vincet factæ naturæ ſub„ſtantiam. Oportuerat autem primo natura„apparere, poſt deinde vinci, & abſorberi mo

„ta

„tale ab immortalitate, & corruptibile ab in„corruptibilitate, & fieri hominem ſecundum „imaginem, & ſimilitudinem Dei agnitione ac„cepta boni, & mali.

Caput XXXIX.

Bonum a malo diſcernendi facultatem homini inditam eſſe, ut ſua voluntate, & electione nulla vi coactus Dei mandata peragat, quo ab eo perficiatur, malaque rebellibus parata a ſe avertat.

101. *Secundo.* Negantes liberum hominis arbitrium objiciebant, & quærebant, adquid homo „agnitionem boni, & mali acceperit.„ Reſpondet S. Irenæus: „Bonum eſt obedire Deo, & credere ei, & cuſtodire ejus „præceptum, & hoc eſt vita hominis, quemadmodum non obedire Deo malum, & hoc „eſt mors ejus. Magnanimitatem igitur præſtante Deo cognovit homo, & bonum obe„dientiæ, & malum inobedientiæ, ut oculus „mentis utrorumque accipiens experimentum, „electionem meliorem cum judicio faciat, & „numquam ſegnis neque negligens præcepti „fiat Dei, & id, quod aufert ab eo vitam, id „eſt, non obedire Deo, experimento diſcens, „quoniam malum eſt, neque tentet quidem „illud umquam; quod autem conſervatorium „vitæ ejus eſt, obedire Deo, ſciens quoniam „bonum eſt, cum omni intentione diligenter „cuſtodiat. . . Diſciplinam autem boni quem„admodum habere potuiſſet ignorans, quod eſt „contrarium? firmior eſt enim, & indubitata „ſub-

Cur homo agnitionem boni, & mali acceperit. n. 1.

„ſubjacentium apprehenſio, quam ea, quæ
„eſt ex ſuſpicione conjectura: quemadmodum
„enim lingua per guſtum accipit experimen-
„tum dulcis, & amari, & oculus per viſio-
„nem diſcernit, quod eſt nigrum ab albo. . . .
„Sic & mens per utrorumque experimentum
„diſciplinam boni accipiens firmior ad conſerva-
„tionem ejus efficitur, obediens Deo; inobe-
„dientiam quidem primum reſpuens per pœni-
„tentiam, quoniam amarum, & malum eſt,
„deinde ex comprehenſione diſcens, quale ſit,
„quod contrarium eſt bono, & dulcedini, ne
„tentet quidem umquam inobedientiam guſta-
Obediendo Deo homo perficitur. „re Dei. . . Atque hoc modo ſi præſtet homo,
„Deo cor ſuum molle, & tractabile . . . aſcen-
„det ad perfectum. . . . Si autem non credi-
„derit ei, & fugerit manus ejus, erit cauſa
n. 2. „imperfectionis in eo, qui non obedivit, ſed
n. 3. „non in illo, qui vocavit. . . Non igitur ars
„deficit Dei, . . . ſed ille, qui non conſequi-
„tur eam, ſibimet ſuæ imperfectionis eſt cau-
„ſa: nec enim lumen deficit propter eos, qui ſe-
„metipſos excæcaverunt, . . . Neque lumen
„cum magna neceſſitate ſubjiciet ſibi quem-
„quam; neque Deus coget eum, qui nolit con-
„tinere ejus artem. Qui igitur abſtiterunt a
„paterno lumine, & transgreſſi ſunt legem li-
„bertatis, per ſuam abſtiterunt culpam, liberi
„arbitrii, & ſuæ poteſtatis facti.

Bene agentibus præmia, male, pœna retribuentur. 102. „Deus autem omnia præſciens utris-
„que aptas præparavit habitationes, eis qui-
„dem, qui inquirunt lumen incorruptibilitatis,
„& ad id recurrunt, benigne donans hoc,
„quod concupiſcunt lumen, aliis vero id con-
„tem-

„temnentibus, & avertentibus ſe ab eo, & id n. 4.
„fugientibus, & quaſi ſemetipſos excæcanti-
„*bus*, congruentes lumini adverſantibus præ-
„*paravit* tenebras; & his, qui fugiunt ei eſſe
„ſubjecti, convenientem ſubdidit pœnam &c.

Caput XL.

Unum, & eundem Deum Patrem pœnas infligere reprobis, ac electis præmia tribuere.

03. Porro ſanctus Irenæus hic denuo notat, *Unus, & idem Deus præmiat, & punit.* n. 1.
„quod unus, & idem ſit Deus Pater,
„qui quidem concupiſcentibus ejus communi-
„cationem, & perſeverantibus in ſubjectione
„ejus, quæ ſunt apud ſe, præparat bona:
„principi autem abſceſſionis diabolo, & qui
„cum eo abſceſſerunt Angelis, æternum ignem
„præparans, in quem mittentur, inquit Do-
„minus, illi, qui in ſiniſtra ſeparati ſunt. *Matth.*
„25. *v.* 41. . . . Si autem alius quidem eſſet, n. 2.
„qui requiem donat Pater, & alius, qui ig-
„nem præparavit Deus, fuiſſent æque differen-
„tes eis Filii, alius quidem in Patris reg-
„num mittens, alius vero in æternum ignem:
„ſed quoniam unus, & idem Dominus ſepara-
„ri demonſtravit in judicio omne genus huma-
„num. *Matth.* 25. *v.* 32. *ſeq.* Unus & idem Pa-
„ter manifeſtiſſime oſtenditur, . . . Quemad-
„modum etiam in Zizaniorum, & in tritici pa-
„rabola manifeſtavit Dominus. *Matth.* 13. *v.* 40.
„*ſeqq.* Qui ergo regnum præparavit juſtis Pa-
„ter, in quod aſſumpſit Filius ejus dignos, hic
„& caminum ignis præparavit, in quem dig-
„nos mittent ii, qui a Filio hominis miſſi ſunt,
„An-

n. 3. „Angeli ſecundum juſſum Dei. Hic enim in agro ſuo bonum ſemen ſeminavit. *Ager autem*, inquit, *ſæculum eſt*, *cum autem dormirent homines*, *venit inimicus*, *& ſuperſeminavit Zizania inter frumentum*, *& abiit*. Matth. 13. v. 34. „Ex tunc enim apoſtata eſt Angelus hic, & inimicus, ex quo zelavit plasma Dei, & inimicum illum Deo facere aggreſſus eſt. Quapropter & Deus eum quidem, qui a ſemetipſo Zizania abſconſe ſeminavit, id eſt, transgreſſionem, quam ipſe intulit, ſeparavit a ſua „converſatione; eum autem, qui negligenter „quidem, ſed male accepit inobedientiam, miſeratus eſt, & retorſit inimicitiam, per quam „inimicum Deo facere voluit, in ipſum inimicitiarum auctorem. . . . Quemadmodum & „Scriptura ait dixiſſe Deum ſerpenti: *Et inimicitiam ponam inter te*, *& inter mulierem*, *& inter ſemen tuum*, *& inter ſemen mulieris*. *Ipſe tuum calcabit caput*, *& tu obſervabis calcaneum ejus*. Gen. 3. v. 15. Et inimicitiam hanc Dominus in ſemetipſum recapitulavit, de muliere factus homo, & calcans ejus caput.

Caput XLI.

Qui Deo non credunt, ipſique non obediunt, Angeli maligni, & filii diaboli ſunt, non natura quidem, ſed imitatione.

Quinam filii diaboli. n. 1.

104. Quoniam vero in citata parabola de Zizaniis Dominus „quosdam dixit filios „diaboli, quibus æternus ignis præparatus eſt, „hinc rurſus ait: *Zizania ſunt filii maligni*. Matth. „13. v. 28. Neceſſarium eſt dicere, quoniam „om-

omnes, qui ſunt abſceſſionis, adſcripſit illi, qui Princeps eſt hujus transgreſſionis: ſed non ille quidem natura aut Angelos, aut homines fecit. . . Verum cum a Deo omnia facta ſunt, & diabolus ſibimet ipſi, & reliquis factus eſt abſceſſionis cauſa, juſte Scriptura eos, qui in abſceſſione perſeverant, ſemper filios diaboli, & Angelos dixit maligni. Filius enim dupliciter intelligitur, alius quidem ſecundum naturam, eoquod natus ſit filius: alius autem ſecundum id, quod factus eſt, reputatur filius, licet ſit differentia inter natum, & factum. Quoniam ille quidem ex eo natus eſt, ille au- *Quomodo.* *n.* 2.
„tem ab ipſo factus eſt, ſive ſecundum crea-
„tionem, ſive ſecundum doctrinæ magiſterium:
„qui enim ab aliquo edoctus eſt verbo, Fi-
„lius docentis dicitur, & ille ejus Pater. Se-
„cundum igitur naturam, quæ eſt ſecundum
„creationem, ut ita dicam, omnes filii Dei ſu-
„mus, propter quod a Deo omnes facti ſu-
„mus; ſecundum autem dicto audientiam, &
„doctrinam non omnes filii Dei ſunt, ſed qui
„credunt ei, & faciunt ejus voluntatem. Qui
„autem non credunt, & non faciunt ejus
„voluntatem, filii, & Angeli ſunt diaboli. . .
„Secundum enim naturam filii Dei ſunt, pro-
„pter hoc, quod ab eo facti ſunt, ſecundum
„autem opera non ſunt filii: quemadmodum *n.* 3.
„enim in hominibus in dicto audientes patri-
„bus filii abdicati, natura quidem filii eorum
„ſunt, lege vero alienati ſunt, non enim hæ-
„redes fiunt naturalium parentum: eodem mo-
„do apud Deum, qui non obediunt ei, abdi-
„cati ab eo deſierunt filii ejus eſſe; unde nec
„hæ-

„hæreditatem ejus percipere poſſunt, quemadmodum David ait: *Alienati ſunt peccatores* „*ab utero &c.* Pſal. 57. v. 4. . . . Et quia non „natura eſſent ſic facti, ſed qui poſſent, & juſte agere, Eſaias dicebat, conſilium eis dans „bonum: *Lavamini, mundi eſtote &c.* Iſ. 1. v. 16. „Scilicet quoniam idem ipſi, cum transgrederentur, & peccarent, eamdem quam Sodomitæ perceperunt objurgationem; cum enim „converterentur, & pœnitentiam agerent, & „quieſcerent a malitia, poterant filii eſſe Dei, „& hæreditatem conſequi incorruptelæ, quæ „ab eo præſtatur. Secundum hanc igitur rationem Angelos diaboli, & filios dixit maligni, qui diabolo credunt, & ea, quæ ſunt „ejus, agunt; qui quidem ab initio omnes ab „uno, & eodem Deo facti ſunt, verum quando credunt, & ſubjecti eſſe Deo perſeverant, „filii ſunt Dei, cum autem abſceſſerint, & „transgreſſi fuerint, diabolo adſcribuntur Principi, ei, qui primo ſibi, tunc & reliquis abſceſſionis cauſa ſit factus.

S. IRENÆI EPISCOPI LUGDUNENSIS, ET MARTYRIS CONTRA HÆRESES

LIBER V.

§. I.

Argumentum Libri V.

1. Poſtquam S. Irenæus in libro præcedente Gnoſticorum errores potiſſimum ex Chriſti Domini ſermonibus refutaverat, in præſenti, prout in ejus Præfatione notat, „ex reli-

„quis

„quis doctrinæ Domini noſtri, & ex Apoſtolicis Epiſtolis conatur oſtenſiones facere, . . . „& plurima in ſubſidium præſtare adverſus „contradictiones hæreticorum, errantes au„tem retrahere, & convertere ad Eccleſiam „Dei; Neophytorum quoque ſenſum confirma„re, ut ſtabilem cuſtodiant fidem, quam be„ne cuſtoditam ab Eccleſia acceperunt, ut nul„lo modo transvertantur ab his, qui male do„cere eos, & abducere a veritate conantur.

§. II.

Analyſis Libri V.

CAPUT I.

Solus Chriſtus divina nos docere, ac redimere potuit; idemque ut nos repararet, non opinione, ſed reipſa Spiritus S. operatione ex Maria Virgine carnem aſſumpſit, adverſus Valentini, & Ebionis vanitates.

1\. Sanctus Irenæus ſtatim ab initio pro certo ponit, „quod non aliter nos diſcere po„teramus, quæ Dei ſunt, niſi Magiſter noſter, „Verbum exiſtens homo factus fuiſſet: neque „enim alius poterat enarrare nobis, quæ ſunt „Patris, niſi proprium ipſius Verbum. *Rom.* 2. „v. 34. Neque rurſus nos aliter diſcere pote„ramus, niſi Magiſtrum noſtrum videntes, & „per auditum noſtrum vocem ejus percipien„tes, ut imitatores quidem operum, factores „autem ſermonum ejus facti, communionem „habeamus cum ipſo, a perfecto, & eo, qui „eſt ante omnem conditionem, augmentum

Filius Dei ad docendum, & redimendum nos homo factus eſt. n. 1.

„accipientes. . . . Et quoniam injuſte dominabatur nobis apoſtaſia, & cum natura eſſemus Dei omnipotentis, alienavit nos contra naturam, ſuos proprios faciens diſcipulos, potens in omnibus Dei Verbum, & non deficiens in ſua juſtitia, juſte etiam adverſus ipſam converſus eſt apoſtaſiam, ea, quæ ſunt ſua redimens ab ea, non cum vi, quemadmodum illa initio dominabatur noſtri, ea, quæ non erant ſua, inſatiabiliter rapiens, ſed ſecundum ſuadelam, quemadmodum decebat Deum ſuadentem, & non vim inferentem, accipere quæ vellet, ut neque quod eſt juſtum, confringeretur, neque antiqua plasmatio Dei deperiret. Suo igitur ſanguine redimente nos Domino, & dante animam ſuam pro noſtra anima, & carne ſua pro noſtris carnibus, & effundente Spiritum Patris in adunitionem, & communionem Dei, & hominis . . . per ſuam incarnationem, perierunt omnes hæreticorum doctrinæ.

Vani, qui Chriſtum ſpecie tenus hominem dicunt.

n. 2.

3. „Vani enim ſunt, qui putative dicunt eum apparuiſſe. . . Si enim cum homo non eſſet, apparebat homo, . . . „neque veritas ulla erat in eo, non enim illud erat, quod videbatur; prædiximus autem quoniam Abraham, & reliqui Prophetæ prophetice videbant illum. . . . Si igitur & nunc talis apparuit, non exiſtens, quod videbatur, ... oportet alium expectare adventum ejus, in quo talis erit, qualis nunc viſus eſt prophetice. Oſtendimus autem, quoniam idem eſt, putative dicere, eum viſum, & nihil ex Ma-

„ria

„ria accepiſſe : neque enim eſſet vere ſangui„nem, & carnem habens, per quam nos re„demit, niſi antiquam plasmationem Adæ in „ſemetipſum recapitulaſſet.

4. „Vani autem & Ebionæi unitionem „Dei, & hominis per fidem non recipientes in „ſuam animam, ſed in veteri generationis per„ſeverantes fermento, neque intelligere vo„lentes, quoniam Spiritus S. advenit in Ma„riam, & virtus Altiſſimi obumbravit eam, „quapropter & quod generatum eſt, ſanctum „eſt, & Filius Altiſſimi Dei Patris omnium, „qui operatus eſt Incarnationem ejus, & no„vam oſtendit generationem, ut quemadmo„dum per priorem generationem mortem hæ„reditavimus, ſic per generationem hanc hæ„reditaremus vitam. *Item Ebionæi. n. 3.*

Caput II.

Chriſtus non venit in aliena, cum ſua nos gratia viſitavit, & carni noſtræ contulit, capacem eſſe ſalutis, verum pro nobis ſanguinem fundendo, veramque ſuam nobis in Euchariſtia exhibendo.

5. Pergit S. Irenæus in refutandis hæretico- rum vanis doctrinis, & ait: „Vani au„tem, & qui in aliena dicunt Deum veniſſe, „velut aliena concupiſcentem, ut eum homi„nem, qui ab altero factus eſſet, exhiberet ei „Deo, qui neque feciſſet, neque condidiſſet. „... Non ergo juſtus adventus ejus, qui „ſecundum eos venit in aliena, neque vere re- *Ejusdem Dei eſt noſtra creatio, & redemptio. n. 1.*

 „de-

„demit nos ſanguine ſuo, ſi non vere homo fa„ctus eſt, reſtaurans ſuo plasmati, quod di„ctum eſt in principio, factum eſſe hominem „ſecundum imaginem, & ſimilitudinem Dei, „non aliena in dolo diripiens, ſed ſua propria „juſte, & benigne aſſumens, quantum attinet „quidem ad apoſtaſiam juſte ſuo ſanguine re„dimens nos ab ea, quantum autem ad nos, „qui redempti ſumus, benigne.

Niſi verus homo Chriſtus, & caro noſtra reſurrectura eſſet, verum Chriſti corpus, & ſanguis non eſſent in Euchar. quod falſum eſt. n. 2.

6. „Vani autem omnimodo, qui univer„ſam Dei diſpoſitionem contemnunt, & car„nis ſalutem negant, & regenerationem ejus „ſpernunt, dicentes, non eam capacem eſſe „incorruptibilitatis. Si autem non ſalvetur „hæc, videlicet nec Dominus ſanguine ſuo re„demit nos, neque calix Euchariſtiæ commu„nicatio ſanguinis ejus eſt, neque panis, quem „frangimus, communicatio corporis ejus eſt: „ſanguis enim non eſt, niſi a venis, & carni„bus, & a reliqua, quæ eſt ſecundum homi„nem, ſubſtantia, qua vere factum eſt Verbum „Dei. Sanguine ſuo redemit nos, quemadmo„dum & Apoſtolus ejus ait: *In quo habemus „redemtionem per ſanguinem ejus, remiſſionem pec„catorum.* Col. 1. v. 14.

Nota. Hæc S. Irenæi argumentatio de reali Corporis, & Sanguinis Chriſti in S. S. Euchariſtia præſentia, & tranſubſtantiatione Proteſtantium errores manifeſte refellit. *Vide D. Maſſuet Diſſ.* 3.

„Et quoniam membra ejus ſumus, & per „creaturam nutrimur . . . eum calicem, qui „eſt creatura, ſuum ſanguinem, qui effuſus eſt,

„eſt, ex quo auget noſtrum ſanguinem, & eum „panem, qui eſt a creatura, ſuum corpus con„firmavit, ex quo noſtra auget corpora.

Caro noſtra carne, & ſanguine Chriſti in Euchar. nutrita vitæ æternæ capax eſt, n. 3.

7. „Quando ergo & mixtus calix, & factus „panis percipit Verbum Dei, & fit Euchari„ſtia Sanguinis, & Corporis Chriſti, ex qui„bus augetur, & conſiſtit carnis noſtræ ſub„ſtantia, quomodo carnem negant capacem „eſſe donationis Dei, quæ eſt vita æterna, „quæ Sanguine, & Corpore Chriſti nutritur, „& membrum ejus eſt? *Eph.* 5. *v.* 30. *Quoniam* „*membra ſumus corporis ejus de carne ejus, &* „*de oſſibus ejus:* non de ſpirituali aliquo, & in„viſibili homine dicens hæc, ſed de ea diſpo„ſitione, quæ eſt ſecundum verum hominem, „quæ ex carnibus, & nervis, & oſſibus con„ſiſtit, quæ de calice, qui eſt ſanguis ejus, „nutritur, & de pane, qui eſt corpus ejus, „augetur. Et quemadmodum lignum vitis de„poſitum in terram ſuo fructificat tempore, & „granum tritici decidens in terram, & diſſolu„tum multiplex ſurgit per Spiritum Dei, qui „continet omnia, quæ deinde per Sapientiam „Dei in uſum hominis veniunt, & percipien„tia Verbum Dei Euchariſtia fiunt, quod eſt „Corpus, & Sanguis Chriſti: ſic & noſtra cor„pora ex ea nutrita, & repoſita in terram, & „reſoluta in ea reſurgent in ſuo tempore, Ver„bo Dei reſurrectionem eis donante in gloriam „Dei Patris, qui huic mortali immortalitatem „circumdat, & corruptibili incorruptelam gra„tuito donat; quoniam virtus Dei in infirmita„te perficitur.

Caput III.

In infirmitate carnis humanæ elucet virtus, & gloria Dei, qui corpus noſtrum reſurrectionis, & immortalitatis participes efficiet, cum illud ex limo terræ formaverit, ipſique ævo ſempiterno frui concedet, cui exiguam, & communem hanc vitam largitur.

Reſurrectio corporum. Prob. I. n. 1. 2.

8. Dictam modo humani corporis reſurrectionem contra Valentinianos, aliosque hæreticos S. Irenæus multis rationibus probat, & poſtquam prænotavit, quod homo propriam infirmitatem merito experiri debuerit, ut exinde virtutem Dei colligeret, reſurrectionem demonſtrat. *Primo.* „Si enim Deus mortale non „vivificat, & corruptibile non revocat ad in„corruptelam, jam non potens eſt Deus: ſed „quoniam potens eſt in his omnibus, de initio „noſtro contemplari debemus. Quoniam ſum„pſit Deus limum de terra, & formavit homi„nem, & quidem multo difficilius, & incre„dibilius eſt, ex non exiſtentibus oſſibus, & „nervis, & venis, & reliqua diſpoſitione, quæ „eſt ſecúndum hominem, facere ad hoc, ut „ſit, & quidem animalem, & rationabilem fa„cere hominem; quam quod factum eſt, & „deinde reſolutum eſt in terram, rurſus redin„tegrare, licet in illa ceſſerit, unde & initio „nondum factus, factus eſt homo. Qui enim „initio eum, qui non erat, fecit, ut eſſet, quan„do voluit, multo magis eos, qui jam fuerant, „rurſus reſtituet, volens in eam, quæ ab eo „datur vitam.

9. *Se-*

9. *Secundo* probat: „Si hæc, quæ eſt tem- *Prob. II. n. 3.*
„poralis vita, cum ſit multo infirmior, quam
„*illa* æterna vita, tamen tantum potens eſt,
„*ut* vivificet noſtra membra mortalia; cur illa,
„quæ eſt æterna vita, non vivificabit eam car-
„nem, quæ jam aſſueta ſit portare vitam?
„Quod autem participatrix vitæ ſit caro, ex
„hoc, quod vivat, oſtenditur: vivit enim, in
„quantum eam Deus vult vivere. Quod au-
„tem & Deus potens eſt præſtare ei vitam ma-
„nifeſtum eſt: illo enim præſtante vitam nobis
„vivimus. Et Dominus itaque cum ſit potens
„vivificare plasma ſuum, & caro cum poſſit
„vivificari, quid ſupereſt, quod prohibeat,
„eam percipere incorruptelam, quæ eſt longa,
„& ſine fine a Deo attributa vita?

Caput IV.

Falluntur, qui præter mundi fabricatorem alterum Deum Patrem confingunt, quem infirmum, aut inutilem, aut malignum, & invidum eſſe neceſſe eſt, ſi corporibus noſtris vitam æternam præſtare vel non poſſit, vel nolit.

10. *Tertio.* Reſurrectionem hoc argumento *Prob. III. n. 1.*
probat: „Latent (*id eſt, fallunt*) ſe-
„metipſos, qui alterum affingunt Patrem, præ-
„ter Demiurgum, & bonum eum vocant; in-
„firmum, & inutilem, & negligentem inferen-
„tes eum, ut non dicamus, quoniam lividum,
„& invidum, in eo, quod dicant non vivifica-
„ri ab eo noſtra corpora. Cum enim dicant ea,
„quæ omnibus ſunt manifeſta, quod perſeve-

 „rant

„rant immortalia, ut puta, Spiritus, & anima, „quoniam vivificantur a Patre, illud autem, „quod non alias vivificatur, niſi illi Deus præ„ſtet, vita derelinqui; aut impotentem, & in„firmum oſtendit Patrem ipſorum, aut invi„dum, & lividum . . . aut relinquentem il„lud negligenter in mortem. Si enim & his „Pater ipſorum non poſſit præſtare, jam non „potens eſt, neque perfectus. . . . Si autem „cum poſſit præſtare non præſtat, jam non „bonus oſtenditur, ſed invidus, & malignus „Pater, neque perfectus ſuper Demiurgum, „Demiurgus enim præſtat, (*quantum poteſt*).

n. 2. „Si autem & cauſam aliquam dixerint, propter „quam non vivificat corpora Pater ipſorum; „ipſam cauſam majorem neceſſe eſt apparere, „ſuperantem benignitatem ejus; & infirmabi„tur benignitas ejus, propter cauſam eam, „quæ ab ipſis dicitur. Quod autem poſſunt „corpora percipere vitam, omnibus videre eſt: „vivunt enim, in quantum ea Deus vult vive„re, & jam non poſſunt dicere, quod minime „valeant vitam capere: ſi igitur propter neceſ„ſitatem, & cauſam aliam quamdam non vivi„ficantur, quæ poſſunt participare vitam, erit „neceſſitati, & cauſæ ſerviens Pater ipſorum, „& non jam liber, & ſuæ poteſtatis in ſen„tentia.

CAPUT

Caput V.

Priſcorum vita longæva, Eliæ, & Enoch cum propriis corporibus translatio, una cum Jonæ, Ananiæ, Azariæ, & Miſaelis in ſummis periculis conſervatione, evidenter oſtendunt Deum excitare poſſe corpora noſtra ad vitam æternam.

II. Quarto. Reſurrectionem probat: „Quoniam multo tempore perſeverant corpora, in quantum Deo placuit, bene habere. „Legant Scripturas, & invenient eos, qui ante „nos fuerunt, ſeptingentos, & octingentos, „& nongentos annos ſupergreſſos; & conſequebantur corpora ipſorum longinquitatem „dierum, & participabant vitam, in quantum ea Deus vivere volebat. Quid autem de illis dicamus? Quandoquidem Enoch „placens Deo in corpore translatus eſt, translationem juſtorum præmonſtrans. Et Helias, ſicut erat in plasmatis ſubſtantia, aſſumptus eſt, aſſumptionem ſpiritualium „(πνευματικων) prophètans, & nihil impedit „eos corpus in translationem, & aſſumptionem eorum: per illas enim manus, per „quas in initio plasmati ſunt, per ipſas aſſumptionem, & translationem acceperunt. „Aſſuetæ enim erant in Adam manus Dei „coaptare, & tenere, & bajulare ſuum plasma, & ferre, & ponere, ubi ipſæ vellent. „Ubi ergo primus poſitus eſt homo? ſcilicet „in Paradiſo. *Gen.* 2. *v.* 8. Et inde projectus „eſt in hunc mundum non obediens. Quapropter dicunt Presbyteri, qui ſunt Apoſto-„lo-

Prob. IV. n. 1.

Enoch, & Elias in Paradiſum translati.

„lorum diſcipuli, eos, qui translati ſunt, il-
„luc (*in Paradiſum*) translatos eſſe ... &
„ibi manere eos, qui translati ſunt, usque
„ad conſummationem, coauſpicantes incor-
„ruptelam.

Jonæ, & 3. puerorum exemplum. 12. „Si autem quis impoſſibile æſtimet,
„tantis temporibus permanere homines, &
„Heliam non in carne aſſumtum, conſum-
n. 2. „tam autem carnem ejus in igneo curru, in-
„tendat, quoniam Jonas quidem in profun-
„dum projectus eſt, & in ventrem ceti ab-
„ſorptus, ſalvus iterum exſputus eſt terræ
„juſſu Dei. Ananias etiam, & Azarias, &
„Mizael miſſi in caminum ignis ſeptuplum ex-
„ardentem, neque nociti ſunt aliquid, ne-
„que odor ignis inventus eſt in eis... Ne-
„que igitur natura alicujus eorum, quæ fa-
„cta ſunt, neque infirmitas carnis fortior
„erit ſuper voluntatem Dei: non enim Deus
„his, quæ facta ſunt, ſed ea, quæ facta
„ſunt, ſubjecta ſunt, & omnia ſerviunt vo-
„luntati ejus. Quapropter & Dominus ait;
„*Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia
„ſunt apud Deum.* Luc. 18. v. 27... Quam-
„vis ergo quidam ignorantes virtutem, &
„promiſſionem Dei, contradicant ſuæ ſaluti,
„impoſſibile exiſtimantes, poſſe Deum ſuſci-
„tantem corpora in ſempiternum perſeveran-
„tiam eis donare, non tamen incredulitas ta-
„lium evacuabit fidem Dei.

CAPUT

Caput VI.

Integrum, & perfectum hominem, corpore & anima conſtantem, & conjunctum, ſalvum facit Deus, cum eum Verbum aſſumpſerit, & donis Spiritus S. ornaverit, cujus corpora noſtra templum ſunt, & dicuntur.

3. Quinto reſurrectionem probat ex eo „ quia „perfectus homo commixtio & adunatio eſt animæ aſſumentis Spiritum Patris, & admixta ei carni, quæ eſt plasmata ſecundum imaginem Dei. „ Quem etiam Verbum aſſumſit, & donis Spiritus S. ornavit. „ Unde & Templum Dei plasma eſſe ait 1. *Cor.* 3. *v.* 16. . . . Et non tantum templum, ſed & templum Chriſti ſcit corpora noſtra. . . . Templum igitur Dei, in quo Spiritus inhabitat Patris, & membra Chriſti non participare ſalutem, ſed in perditionem redigi dicere, quomodo non maximæ eſt blasphemiæ? Quomodo autem corpora noſtra non ex ſua ſubſtantia, ſed ex Dei virtute ſuſcitantur, Corinthiis dicit Apoſtolus: *Deus autem & Dominum ſuſcitavit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam.* 1. Cor. 6. v. 13. 14. *Prob. V.* n. 1. n. 2.

Caput

Caput VII.

Quia Chriſtus in carne noſtra reſurrexit conſequitur, nos in eadem reſurrecturos, cum etia reſurrectio nobis promiſſa ad ſpiritus naturalite immortales referri non debeat, ſed ad corpora ex ſe mortalia.

Prob. VI. n. 1. 14. *Sexto*, reſurrectionem demonſtrat dicens „Quomodo Chriſtus in carnis ſubſtant „ſurrexit, & oſtendit diſcipulis figuras clav „rum, & apertionem lateris (hæc autem ſu „indicia carnis ejus, quæ reſurrexit a mortuis „*ſic & nos*, inquit Apoſtolus, *ſuſcitabit per vi* „*tutem ſuam*. 1. *Cor*. 6. *v*. 14. Et iterum a „Romanos 8. v. 16. ait: *Qui ſuſcitavit Chr* „*ſtum a mortuis, vivificabit & mortalia corpo* „*veſtra*. Quæ ſunt ergo mortalia corpora „num quidnam animæ? Sed incorporales a „mæ quantum ad comparationem mortaliu „corporum *Gen*. 2, *v*. 7. . . . Quid igitur „pereſt dicere mortale corpus, niſi plasma, „eſt, caro, de qua & ſermo eſt, quoniam „vificabit eam Deus? Hæc enim eſt, quæ m „ritur, & ſolvitur, ſed non anima, neque ſ „ritus: mori enim eſt vitalem amittere habili „tem, & immemorabilem fieri (*ex homin* „*memoria deleri*) & deperire in illa, ex quib „& initium ſubſtantiæ habuit, & ſine ſpiran „ne in poſterum & inanimalem fieri. Hoc a „tem neque animæ evenit: flatus eſt enim v „tæ; neque ſpiritui; incompoſitus enim eſt „ſimplex ſpiritus, qui reſolvi non poteſt, „ipſe vita eſt eorum, qui percipiunt illu „Supereſt igitur, ut circa carnem mors oſte „datu

datur. Hæc igitur mortalis, de qua dicit Apoſtolus 1. Cor. 15. v. 42. *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione* &c. v. 36. ſeqq. n. 2.

Caput VIII.

ma Spiritus S., quæ recipimus, præpat nos ad incorruptelam, ſpiritualesque reddunt, a carnalibus diſcernunt, qui mundis & immundis animalibus in Lege ſignificantur.

Septimum argumentum pro reſurrectione petit ex receptis donis Spiritus S. Nam partem aliquam a Spiritu ejus ſumimus ad perfectionem & præparatioem incorruptelæ, paulatim aſſueſcentes capere & portare Deum, quod & pignus dixit Apoſtolus *ad Eph.* 1. *v.* 14. *ſeqq.* Quod habitans in nobis in ſpiritales efficit, & abſorbetur mortale in immortalitate *Rom.* 8. *v.* 9. . . . Qui ergo pignus ſpiritus habent, & non concupiſcentiis carnis ſerviunt, ſed ſubjiciunt ſemetipſos ſpiritui, ac rationabiliter converſantur in omnibus, juſte Apoſtolus ſpirituales vocat. . . . Eos autem, qui abjiciunt quidem ſpiritus conſilium, carnis autem voluptatibus ſerviunt, et irrationabiliter vivunt . . . hos juſte Apoſtolus carnales vocat. . . Et Prophetæ autem propter hanc eandem cauſam irrationabilibus animalibus aſſimilant eos propter irrationalem converſationem ipſorum Jer. 5. v. 8. *Equi furentes ad fœminas facti ſunt* &c. Pſ. 48. v. 23. *Aſſimilatus eſt jumentis*. . . . Prædixit autem „figura-

Prob. VII. n. 1.

Quinam ſpiritales, & carnales. n. 2.

n. 3.

„figuraliter omnia hæc lex de animalibus, del
„neans hominem, quæcunque, inquit, dupl
„cem ungulam habent & ruminant, mun
„enuntians; quæcunque autem aut utrumq
„vel alterum horum non habent, velut immu
„da ſegregans *Deut.* 14. *v.* 3. *ſeqq.* Qui ſun
„ergo mundi? Qui in Patrem & Filium pe
„fidem iter firmiter faciunt: hæc eſt enim fi
„mitas eorum, qui duplicis ſunt ungulæ, (
„eloquia Dei meditantur die ac nocte, ut ope
„ribus bonis adornentur; hæc eſt enim rum
„nantium virtus. Immunda autem, quæ ne
„que duplicem ungulam habent, neque rum
„nant, hoc eſt, qui neque in Deum fidem ha
„bent, neque eloquia ejus meditantur; hæ
„autem Ethnicorum eſt abominatio. Quæ au
„tem ruminant quidem, non habent autem un
„gulam duplicem, & ipſa immunda: hæc Ju
„dæorum eſt imaginalis deſcriptio, qui quiden
„eloquia Dei in ore habent, ſtabilitatem autem
„radicis ſuæ non inſigunt in Patre & Filio
„propter hoc autem & lubricum eſt genus ipſo
„rum: etenim quæ ſunt unius ungulæ, anima
„lia facile labuntur. Immunda autem ſimil
„ter, quæ duplicem quidem ungulam habe
„non autem ruminant; hæc eſt autem omnium
„videlicet hæreticorum oſtenſio, & eorum
„qui non meditantur eloquia Dei, ne operibu
„juſtitiæ adornentur . . . ſed porcorum & ca
„num aſſumſerunt vitam, immunditiæ, (
„gulæ, & reliquæ incuriæ ſemetipſos tr
„dentes.

Allegoria de mundis & immundis animalibus.

CAPU

Caput IX.

Quomodo intelligendus ſit locus Apoſtoli, quo hæretici abutebantur: Caro, & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt.
1. *Cor.* 15.

Quomodo caro, & ſanguis non poſſideant regnum Dei.

16. Quia hæretici contra hucusque dicta objiciebant illum locum Apoſtoli 1. Cor. „*Quoniam caro & ſanguis regnum Dei hæreditare* „*non poſſunt.* Ex quo & nos retardare, & „oſtendere conantur, non ſalvari plasmationem „Dei. „S. Irenaeus illum textum ita explicat:„ n. 1. „Sunt tria, ex quibus perfectus homo (*ſcilicet* „*in genere morali*) conſtat, carne, anima, & „ſpiritu, & altero quidem ſalvante & formante, qui eſt ſpiritus: altero, quod unitur & formatur, quod eſt caro: id vero, quod inter „hæc eſt duo, quod eſt anima; quæ aliquando „quidem ſubſequens ſpiritum elevatur ab eo; „aliquando autem conſentiens carni decidit in „terrenas concupiſcentias. Quotquot ergo id, „quod ſalvat & format in unitatem, non habent, „hi conſequenter erunt, & vocabuntur caro & „ſanguis, quippe qui non habent Spiritum Dei „in ſe. . . n. 2. Quotquot autem timent Deum, „& credunt in adventum Filii ejus, & per „fidem conſtituunt in cordibus ſuis Spiritum „Dei, ſi tales juſte homines dicentur, & mundi & ſpirituales, & viventes Deo, quia habent ſpiritum Patris, qui emundat hominem, „& ſublevat in vitam Dei. . . . n. 3. Igitur caro ſine „Spiritu Dei mortua eſt, non habens vitam, „regnum Dei poſſidere non poteſt. Sanguis „irra-

„irrationalis velut aqua effuſa in terram...
„Ubi autem ſpiritus Patris, ibi homo vivens
„ſanguis rationalis... Caro a ſpiritu poſſeſſ
„oblita quidem ſui, qualitatem autem ſpiritu
„aſſumens, conformis facta Verbo Dei...
„Quoniam igitur ſine Spiritu Dei ſalvari non
„poſſumus, adhortatur Apoſtolus nos, pe
„fidem & caſtam converſationem conſervar
„Spiritum Dei, ut non ſine participatione S
„Spiritus facti amittamus regnum cœlorum
„& clamavit, non poſſe carnem ſolam, & ſan-
„guinem regnum Dei poſſidere.

Caro potius poſſidetur a regno Dei. n. 4.

17. „Si enim oportet verum dicere, non
„poſſidet, ſed poſſidetur caro, ſicut & Domi-
„nus ait: *Beati mites, quoniam ipſi hæreditat*
„*poſſidebunt terram*. Matth. 5. v. 5. Quaſi hæ-
„reditate poſſideatur terra in regno, unde &
„ſubſtantia carnis noſtræ eſt, & ideo mundum
„templum eſſe vult, ut delectetur Spiritus Dei
„in eo, quemadmodum ſponſus ad ſponſam.
„Sicut igitur ſponſa aſſumere ſponſum non
„poteſt, aſſumi autem a ſponſo poteſt, cum ve-
„nerit & acceperit eam ſponſus, ſic & caro
„hæc ſecundum ſeipſam, id eſt ſola, regnum
„Dei hæreditate poſſidere non poteſt, hære-
„ditate autem poſſideri in Regno a Spiritu
„poteſt. Hæreditate enim poſſidet, qui vivit
„ea, quæ ſunt mortui; & aliud quidem eſt hæ-
„reditate poſſidere, aliud autem hæreditate
„poſſideri: ille enim dominatur & præeſt, &
„diſponit ea, quæ hæreditate poſſidet, quem-
„admodum ipſe petit, illa vero ſubjecta ſunt
„& obediunt, & ſub dominio ſunt ejus, q

„poſſ

„poſſidet. Quid igitur eſt, quod vivit? ſcilicet Spiritus Dei. Quæ autem ſunt, quæ ſunt „mortua? ſcilicet membra hominis, quæ & „corrumpuntur in terra. Hæc autem poſſidentur a ſpiritu translata in regnum cœlorum. „Propter hoc & Chriſtus mortuus eſt, ut hæredes eos conſtitueret eorum, quæ eſſent „ejus, hæreditate poſſidente ſpiritu. . . . Et „ut non amittentes eum, qui nos poſſidet, „ſpiritum, amittamus vitam, adhortans nos „Apoſtolus ad ſpiritus communicationem dixit: „*Quoniam caro & ſanguis* &c. Velut ſi dicat: „nolite errare, quoniam niſi verbum Dei inhabitaverit, & ſpiritus Patris fuerit in nobis, „ſi vane autem, & prout evenit, converſati „fueritis, quaſi hoc tantum, caro & ſanguis „exiſtentes, regnum Dei poſſidere non poteritis.

Caput X.

Superiora probat ſimilitudine ducta ab oleaſtro, cujus qualitas tantum, non natura, per inſitionem mutatur: oſtendit quoque, hominem ſine ſpiritu nec fructus edere, nec regnum Dei poſſidere poſſe.

18. Sanctus Irenæus explicationem citati textus 1. Cor. 15. datam ulterius probat ex illo Rom. 11. „*Tu autem oleaſter cum eſſes*, „*inſertus es in bonam olivam*, & *ſocius pinguedinis olivæ factus es*. Quemadmodum igitur oleaſter inſerta, ſi permanſerit in eo, quod ante „fuerit, oleaſter, exciditur, & in ignem mittitur, ſi autem tenuerit inſertionem & trans- *Spirituales & carnales quinam.* n. 1.

 „mute-

„mutetur in bonam olivam, oliva fit fructifera, „quaſi in paradiſo Regis plantata: ſic & homi-„mines, ſiquidem per fidem profecerint in me-„lius, & aſſumſerint Spiritum Dei, & illius „fructificationem germinaverint, erunt ſpiri-„tuales tamquam in paradiſo Dei plantati: ſi „autem reſpuerint ſpiritum, & perſeveraverint „in eo, quod fuerunt ante, magis carnis eſſe „volentes, quam ſpiritus, juſtiſſime in ejuſ-„modi dicitur: *Quoniam caro & ſanguis regnum* „*Dei non poſſident.* Tamquam ſiquis dicat, „quoniam oleaſter non aſſumitur in regnum „Dei.

Spiritua-les homi-nes quali-tate, non natura mutantur. *n. 2.*

19. „Sed quemadmodum oleaſter inſerta „ſubſtantiam quidem ligni non amittit, quali-„tatem autem fructus immutat, & fructifera „oliva dicitur, ſic & homo per fidem inſertus, „& aſſumens Spiritum Dei, ſubſtantiam qui-„dem carnis non amittit, qualitatem autem

Caput XI.

De carnalium & ſpiritualium operibus, ablutioneque ſpirituali, non ad corporum ſubſtantiam, ſed priſtinæ vitæ converſationem referenda.

20. Pergit adhuc S. Irenæus in confirmanda data ſua explicatione, & carnales eſſe, qui ſecundum carnem; ſpirituales vero, qui ſecundum ſpiritum vivunt, confirmat ex Apoſtolo „Gal. 5. v. 19. ſeqq. *Manifeſta autem ſunt* „*opera carnis, quæ ſunt adulteria* &c. Qui enim „illa agunt, vere ſecundum carnem ambulan-„tes, vivere Deo non poſſunt. Et iterum ſpi-„rituales actus intulit, vivificantes hominem, „id eſt, inſertionem ſpiritus, ſic dicens: *Fru-„ctus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium* &c. „Gal. 5. v. 22. Sicut igitur qui in melius pro-„fecerit, & fructum operatus fuerit ſpiritus, „omni modo ſalvatur propter ſpiritus commu-„nionem; ſic & is, qui remanſerit in prædi-„ctis carnis operationibus, carnalis vere de-„putatus, eoquod non aſſumat Spiritum Dei, „regnum non poterit poſſidere cælorum. 1. *Cor.* „*6. v. 9. ſeqq.* *Ex operibus carnales & ſpirituales diſcernuntur. n. 1.*

21. „Quoniam igitur Apoſtolus numeravit „ea, quæ ſunt ſine ſpiritu carnis, operationes, „quæ ſunt mortiferæ, conſequenter his, quæ „prædicta ſunt ab eo, in fine epiſtolæ ad ſum-„mam exclamavit: *Sicut portavimus imaginem* „*ejus, qui de limo eſt, portemus & imaginem ejus,* „*qui de cælis eſt* &c. 1. Cor. 15. v. 49. ſeqq. . . . „Quando igitur portavimus imaginem ejus, *Juſtificati opera carnis depoſuimus. n. 2.*

„qui eſt de limo? ſcilicet quando prædicta
„carnis operationes perficiebantur in nobis
„Quando autem iterum imaginem cœleſtis?
„ſcilicet quando ait: *Abluti eſtis*, credentes
„*in nomine Domini*, & accipientes ejus ſpiri-
„ritum. Abluti autem ſumus non ſubſtantiam
„corporis, neque imaginem plaſmatis, ſed
„priſtinam vanitatis converſationem. In qui-
„bus igitur peribamus membris, operantes
„ea, quæ ſunt corruptelæ, in iiſdem ipſis
„vivificamur, operantes ea, quæ ſunt
„Spiritus.

Caput XII.

De differentia mortis & vitæ, afflatus vitæ, & ſpiritus vivificantis, & quomodo eadem ſubſtantia carnis, quæ mortua eſt, reviviſcit.

Prob. VIII. Reſurrectio. n. 1.

22. Soluta propoſita ab hæreticis objectione, S. Irenæus ad probandam ulterius reſurrectionem corporum regreditur, eamque ita demonſtrat *Octavo*. „Quemadmodum corruptelæ eſt capax caro, ſic & incorruptelæ, & „quemadmodum mortis, ſic & vitæ. Hæc „autem invicem cedunt, & utraque perma„nent non in idipſum, ſed expellitur alterum „ab altero, & præſente altero interit alterum. „Si igitur mors poſſidens hominem expulit ab „eo vitam, multo magis vita poſſidens homi„nem expellit mortem, & viventem hominem „reſtituet Deo. Si enim mors mortificavit, „quare vita adveniens non vivificabit homi„nem? . . . Exploſa eſt autem priſtina vita,

„quo-

„quoniam non per ſpiritum, ſed per afflatum „fuerat data.

23. „Aliud enim eſt afflatus vitæ, qui & „animalem efficit hominem, & aliud ſpiritus „vivificans, qui & ſpiritalem efficit eum: & „propter hoc Eſaias ait c. 42. v. 5. *Dedit afflatum populo, qui ſuper eam* (terram) *eſt, & ſpiritum his, qui calcant illam:* afflatum qui„dem communiter omni, qui ſuper terram eſt, „populo dicens datum, ſpiritum autem pro„prie his, qui inculcant terrenas concupiſcen„tias. . . Afflatus igitur temporalis, ſpiritus „autem ſempiternus. . . . Quapropter & *pri„mus Adam factus eſt* a Domino *in animam viven„tem, ſecundus Adam in ſpiritum vivificantem.* „1. Cor. 15. v. 46. Sicut igitur, qui in ani„mam viventem factus eſt, divertens in pejus „perdidit vitam, ſic rurſus idem ipſe in melius „recurrens, aſſumens vivificantem ſpiritum, „inveniet vitam. *Afflatus vitæ & ſpiritus vivificans quid.* n. 2.

24. „Non enim aliud eſt, quod moritur, „& aliud quod vivificatur. . . Quid ergo erat, „quod moriebatur? utique carnis ſubſtantia, „quæ amiſerat afflatum vitæ, & ſine ſpiramen„to, & mortua facta. Hanc itaque Dominus „venit vivificaturus, ut quemadmodum in „Adam omnes morimur, quoniam animales, „in Chriſtum vivamus, quoniam ſpirituales, „deponentes non plasma Dei, ſed concupiſcen„tias carnis, & aſſumentes Spiritum. S. *ad Col.* „3. *v.* 5. „ Ubi Apoſtolus non ſubſtantiam carnis contemnebat, ſed veterem hominem exuen- *Ipſa eadem caro reſurget.* n. 3. n. 4.

 dum

n. 5. dum eſſe docebat. „Quemadmodum cæci, „quos curavit Dominus, cæcitatem quidem „amiſerunt, perfectam autem receperunt ſub„ſtantiam oculorum, & iisdem ipſis, quibus „ante non videbant oculis, recipiebant viſio„nem, caligine tantum a viſione exterminata, „ſervata autem ſubſtantia oculorum, ut per „quos non viderant oculos, per eos rurſus vi„dentes, gratias agerent ei, qui rurſus viſum „eis redintegravit: & qui aridam curavit ma„num, & omnes omnino, quos curavit, non „ea, quæ ab initio ex utero edita fuerunt, „membra mutaverunt, ſed eadem ipſa ſalva
n. 6. „recipiebant. . . Et totum ſanum & integrum „redintegravit hominem, perfectum eum ſibi „præparans ad reſurrectionem. Et quam enim „cauſam habebat, carnis membra curare & „reſtituere in priſtinum characterem, ſi non „habebant ſalvari, quæ ab eo curata fuerant? „ſi enim temporalis erat ab eo utilitas, nihil „grande præſtitit his, qui ab eo curati ſunt:

Caput XIII.

Maximum ſpecimen reſurrectionis habemus in mortuis a Chriſto ſuſcitatis; corporaque noſtra capacia eſſe vitæ æternæ, ex eo oſtenditur, quod nunc Spiritum Dei recipiant.

25. *Nonum* argumentum pro reſurrectione S. Irenæus ex mortuis a Chriſto ſuſcitatis ſumit. „Dicant enim nobis, ait, hi, qui „contraria dicunt, id eſt, qui contradicunt „ſuæ ſaluti, ſummi Sacerdotis mortua filia „*Marc.* 5. *v.* 22. & viduæ filius, qui circa por„tam mortuus efferebatur *Luc.* 7. & Lazarus, „qui in monumento quartam habebat diem, in „quibus reſurrexerint corporibus? in iisdem „ipſis ſcilicet, in quibus & mortui fuerant: „ſi enim non in iisdem ipſis, videlicet nec ii„dem ipſi, qui mortui erant, reſurrexerunt; „ſed enim ait Dominus: *Juvenis tibi dico ſurge,* „*& ſedit mortuus* &c. Et: *Lazare veni foras,* „*& exivit mortuus colligatus manus & pedes in*„*ſtitis.* Hoc ſymbolum ejus hominis, qui il„ligatus fuerat in peccatis. Sicut igitur . . . „mortui in iisdem reſurrexerunt corporibus . . . „ut ejus quoque de reſurrectione credatur ſer„mo, ſic & in fine in noviſſima tubo clamante „Domino reſurrecturi ſunt mortui, quemadmo„dum ipſe ait: *Veniet hora . . . & exient, qui* „*bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, & qui* „*mala operati ſunt, in reſurrectionem judicii.* Joan. 5. v. 28. ſeqq. Vani igitur, qui fugiunt „lumen veritatis ſecundum tragicum œdipodem „ſemetipſos excæcantes . . . . maxime cum *Prob. IX.* n. 1. n. 2.

„Apoſtolus demonſtrative de carne dicat: *Opor-*
„*tet enim corruptile hoc induere incorruptelam,*
„*& mortale hoc induere immortalitatem* &c.
n. 3. „1. Cor. 15. v. 53. Hæc autem juſte dicentur
„tunc, quando mortalis hæc & corruptibilis
„caro, circa quam & mors eſt, quæ & quo-
„dam dominio mortis preſſa eſt, in vitam con-
„ſcendens induerit incorruptelam & immorta-
„litatem. . . Et Phil. 3. v. 20. ſeqq. *Transfigu-*
„*rabit corpus humilitatis noſtræ conforme corpori*
„*gloriæ ſuæ.* Quod igitur eſt corpus humili-
„tatis? . . manifeſtum eſt, quoniam corpus,
„quod eſt caro, quod & humiliatur cadens
„in terram, transfiguratio autem ejus, quo-
„niam cum ſit mortalis, & corruptibilis, im-
„mortalis fit & incorruptibilis, non ſecundum
„propriam ſubſtantiam, ſed ſecundum Domi-
„ni operationem . . . ut *abſorbeatur mortale a*
„*vita. Qui autem perficit nos in hoc ipſum; Deus,*
„*qui dedit nobis pignus ſpiritus.* 2. Cor. 5. v. 4.

Corpora noſtra ob in habitantem ſpiritum capacia vitæ æternæ.

26. „Quod autem de corpore carnis loqua-
„tur Apoſtolus, patet ex 2. Cor. 4. v. 10. ſeqq.
„*Semper mortificationem Jeſu in corpore noſtro*
„*circumferentes, ut vita Jeſu Chriſti in corpore*
„*noſtro manifeſtetur &c.* Et quoniam ſpiritus
„complectitur carnem, in eadem epiſtola ait:
„2. Cor. 3. v. 3. *Quoniam eſtis epiſtola mini-*
„*ſtrata a nobis, inſcripta non atramento, ſed Spi-*
n. 4. „*ritu Dei vivi . . . in tabulis cordis carnalibus.*
„Si ergo nunc corda carnalia capacia Spiritus
„fiunt; quid mirum, ſi in reſurrectione eam,
„quæ a Spiritu datur, capiunt vitam? de qua
„reſurrectione Apoſtolus ait: *Si ſecundum ho-*

„*minem*

*minem cum beſtiis Epheſi pugnavi, quid mihi pro-
deſt, ſi mortui non reſurgunt? Si enim mortui
non reſurgunt, neque Chriſtus reſurrexit;* &c.
1. Cor. 15. v. 32. & v. 13. ſeqq.

Caput XIV.

Niſi caro ſervanda eſſet, carnem ejusdem ſubſtantiæ cum noſtra Verbum non aſſumpſiſſet, quapropter nec per ipſum eſſemus reconciliati.

27. *D*ecimo reſurrectionem ex eo evincit: „Si „enim non haberet caro ſalvari, ne„quaquam Verbum Dei caro factum eſſet: & „ſi non haberet ſanguis juſtorum inquiri, ne„quaquam ſanguinem habuiſſet Dominus. Sed „quoniam ab initio vocalis eſt ſanguis, Deus „ad Cain dixit, cum occidiſſet fratrem ſuum: „*Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me.* Gen 4. „v. 10. . . . Et: *Exquiretur omnis ſanguis ju„ſtus, qui effunditur ſuper terram, a ſanguine „Abel juſti.* Matth. 23. v. 35. . . . Non autem „exquireretur hoc, niſi & ſalvari haberet, nec „in ſemetipſum recapitulatus eſſet hæc Domi„nus, niſi & ipſe caro & ſanguis ſecundum „primævam plasmationem factus fuiſſet, ſal„vans in ſemetipſo in fine illud, quod perierat „principio in Adam. Si autem ob aliam quam„dam diſpoſitionem, & ex altera ſubſtantia „carnem attulit, non ergo in ſemetipſum reca„pitulatus eſt ſe hominem; adhuc etiam nec „caro quidem dici poteſt. Caro enim vere „primæ plasmationis e limo facta eſt ſucceſſio: „ſi autem ex alia ſubſtantia habere eum opor„tuit

Prob. X. n. 1.

n. 2.

„tuit materiam, ab initio ex altera ſubſtan-
„tia Pater operatus fuiſſet fieri conſperſio-
„nem ejus. Nunc autem quod fuit, qui
„perierat, homo, hoc ſalutare factum eſt
„verbum, per ſemetipſum eam, quæ eſſet ad
„ad eum, communionem, & exquiſitionem ſa-
„lutis ejus efficiens. Quod autem perierat
„ſanguinem & carnem habebat. . . . Ha-
„buit ergo & ipſe carnem, & ſanguinem
„non alteram quamdam, ſed illam primævam
„Patris plasmationem in ſe recapitulans, ex-
„quirens id, quod perierat. *Col.* 1. *v.* 21
„*ſeqq.*

Sine carne noſtra Christus non redemiſſet nos. n. 3.

28. „Siquis autem ſecundum hoc alteram
„dicit Domini carnem a noſtra carne, quoniam
„illa quidem non peccavit, neque inventus e-
„dolus in anima ejus, nos autem peccatores,
„recte dicit. Si autem alteram ſubſtantiam car-
„nis Domino affingit, inanis conſtabit reconcilia-
„tionis ſermo: reconciliatur enim id, quod
„fuit aliquando in inimicitia; ſi autem ex al-
„tera ſubſtantia carnem attulit Dominus,
„jam non illud reconciliatum eſt Deo, quod
„per transgreſſionem factum fuerat inimicum.
„Nunc autem per eam, quæ eſt ad ſe, com-
„municationem reconciliavit Dominus homi-
„nem Deo Patri, reconcilians nos ſibi per
„corpus carnis ſuæ, & ſanguine ſuo redimens
„nos. *Eph.* 2. *v.* 13. *ſeqq.* Et in omni autem illa
„epiſtola manifeſte teſtificatur Apoſtolus, quo-
„niam per carnem Domini noſtri, & ſangui-
„nem ejus nos ſalvati ſumus.

CAPU

Caput XV.

Teſtimoniis Eſaiæ, & Ezechielis probat reſurrectionem, eumdemque Deum nos reſuſcitaturum eſſe, qui creavit.

1. *Undecimo* reſurrectionem probat ex Eſaiæ 26. v. 19. „*Reſurgent mortui, & ſurgent, qui in monumentis ſunt.* Et c. 66. v. 14. *Oſſa veſtra quaſi herba orientur.* Et Ezechiel autem ſic c. 37. v. 1. ſeqq. *Et facta eſt ſuper me manus Domini, & eduxit me in Spiritu Domini, & poſuit me in medio campi, & hic erat plenus oſſibus* &c.„ Ubi etiam oſtenditur, quod idem Deus Pater, qui creavit, excitat a mortuis per Verbum ſuum „ quoniam, quæ plasmavit nos initio, & plasmat in ventre, manus Dei, hæc in noviſſimis temporibus perditos exquiſivit nos, ſuam lucrifaciens, & ſuper humeros aſſumens ovem perditam, & cum gratulatione in cohortem reſtituens vitæ. . . Cum ergo in ventre a Verbo plasmemur, id ipſum Verbum ei, qui a nativitate cæcus fuerat, formavit viſionem, eum, qui in abſcondito plasmator noſter eſt, in manifeſto oſtendens, quoniam ipſum Verbum manifeſtum hominibus factum fuerat.

Prob. XI. n. 1. n. 2. n. 3.

Caput XVI.

Cum in terram corpora noſtra revertantur, ſequitur ea inde ſubſtantiam habere. Item Verbi adventu clarius in nobis imago Dei apparuit.

1. Probata reſurrectione mortuorum, S. Irenæus ad refellenda alia Valentinianæ hære- *Ex eadem terra, in quam re-*

vertuntur, condita ſunt corpora noſtra. n. 1.

hæreſeos capita tranſit, & probat mundu ab æterno Patre creatum, a quo ipſe hom creatus eſt; „Et quidem ex hac, quæ ſecu „dum nos eſt, terra plasmatio fuit Adæ, „*qua ſumptus eſt.* Gen. 3. v. 19. quia in ha „ipſam terram convertetur. *Ibid.* . . . Ma „vero, per quam plasmatus eſt Adam, plasma „ti ſumus & nos. . . . Unde non oport „quærere alteram manum Dei præter hanc, „quæ ab initio usque in finem format nos, & „coaptat in vitam, & adeſt plasmati ſuo, & „perficit illud ſecundum imaginem & ſimilitu- „dinem Dei. . . Quippe in præteritis tempo- „ribus dicebatur quidem ſecundum imaginem „Dei factum eſſe hominem, non autem oſten- „debatur: adhuc enim inviſibile erat Verbum, „cujus ſecundum imaginem homo factus fue- „rat. Propter hoc autem & ſimilitudinem fa- „cile amiſit. Quando autem caro Verbum Dei „factum eſt, utraque confirmavit; & imagi- „nem enim oſtendit veram, ipſe hoc fiens, „quod erat imago ejus; & ſimilitudinem fir „mans reſtituit, conſimilem faciens hominem „inviſibili Patri per viſibile verbum.

Verbum Dei imaginem Dei in nobis oſtendit, & ſimilitudinem reſtauravit. n. 2.

31. „Et non ſolum autem per ea, quæ præ- „dicta ſunt, & Patrem & ſemetipſum manife- „ſtavit Dominus, ſed etiam per ipſam paſſio- „nem: diſſolvens enim eam, quæ ab initio in li- „gno facta fuerat, hominis inobedientiam, *obe-* „*diens factus eſt usque ad mortem, mortem autem* „*crucis* Phil. 2. v. 8. eam, quæ in ligno facta fue- „rat, inobedientiam per eam, quæ in ligno „fuerat, obedientiam ſanans. Non autem per „ean-

Per paſſionem ſuam & Patrem, & ſe manifeſtavit Dominus. n. 3.

eandem veniſſet exſolvere eam, quæ fuerat erga Plaſmatorem noſtrum inobedientiam, ſi alterum annuntiabat Patrem. . . Neque enim alteri cuidam eramus debitores, ſed illi, cujus & præceptum transgreſſi fueramus ab initio.

Caput XVII.

Deus & Dominus, Pater & Creator univerſorum unicus & ſolus eſt, qui nos in Chriſto dicit, præcepta dedit, & remiſit nobis peccata, cujus Filium, & Verbum ſeſe Chriſtus probavit, cum peccata condonaret.

2. Sanctus Irenæus hic ad præcipuum erroris Valentiniani caput reverſus oſtendit, quod unus & idem ſit Deus „qui ſecundum dilectionem quidem Pater eſt: ſecundum autem virtutem Dominus; ſecundum autem ſapientiam factor & plaſmator noſter, cujus & præceptum transgredientes inimici facti ſumus ejus: & propter hoc in noviſſimis temporibus in amicitiam reſtituit nos Dominus per ſuam Incarnationem, *Mediator Dei & hominum* factus 1. Tim. 2. v. 5. Propitians quidem pro nobis Patrem, in quem peccaveramus, & noſtram inobedientiam per ſuam obedientiam conſolatus, nobis autem donans eam, quæ eſt ad factorem noſtrum, converſationem, & ſubjectionem. . . . Bene igitur Verbum ejus ad hominem dixit: *Remittuntur tibi peccata* Matth. 9. v. 2. idem ille, in quem peccaveramus in initio, remiſſionem peccatorum in fine donans: aut ſi alterius quidem „trans-

Unus & idem Pater legem dedit, & peccata per Chriſtum condonavit. *a.* 1.

„transgreſſi ſumus præceptum, alius autem „erat, qui dixit: *Remittuntur tibi* &c. neque „bonus neque verax, neque juſtus eſt hujus „modi. Quomodo enim bonus, qui non ex „ſuis donat? aut quomodo juſtus, qui aliena „rapit? Quomodo autem vere remiſſa ſunt „peccata, niſi ille ipſe, in quem peccavimus, do„navit remiſſionem per viſcera miſericordiæ „Dei noſtri, in quibus viſitavit nos per Filium „ſuum. Quapropter & curato paralytico *po„puli clarificarunt Deum* ib. v. 8. . . eum ſcili„cet, qui a Lege, & Prophetis prædicatus eſt „Deus, qui eſt Pater Domini noſtri.

Chriſtus peccata remittens ſe Deum oſtendit. n. 3.

33. „Peccata igitur remittens Dominus „ſemetipſum manifeſte oſtendit, quis eſſet: ſi „enim nemo poteſt remittere peccata, niſi ſo„lus Deus, remittebat autem hæc Dominus, „& curabat homines, manifeſtum eſt, quoniam „ipſe erat Verbum Dei, Filius hominis factus, „a Patre poteſtatem remiſſionis peccatorum „accipiens, quoniam homo, & quoniam Deus, „ut quomodo homo compaſſus eſt nobis, tam„quam Deus miſereatur noſtri, & remittat no„bis debita noſtra, quæ factori noſtro debe„mus Deo, *delens chirographum* debiti noſtri „*& affigens illud cruci.* Col. 2. v. 14. ut quemad„modum per lignum facti ſumus debitores Deo, „per lignum accipiamus noſtri debiti remiſſio„nem." Atque hujus crucis virtus lignum, edu„ctæ ex aqua ab Heliſeo ſecuri denuo copula„tum, figura fuit; ſicuti etiam Chriſtus crucifi„xus per extenſionem manuum duos populos ad unum Deum congregavit. „Duæ quidem ma-

„nus,

nus, quia & duo populi diſperſi in fines terræ: unum autem medium caput, quoniam & unus Deus ſuper omnes, & per omnes, & in omnibus nobis.

Caput XVIII.

reaturas univerſas, quibus Deus Pater, ejus Verbum utuntur, ſua propria virtute, & pientia condiderunt non ex labe, aut ignorantia, alias numquam carnem aſſumpſiſſet Dei Filius, qui omnem a Patre poteſtatem accepit.

4. Porro noſtræ ſalutis œconomiam Chriſtus „non per alienas, ſed per ſuas efficiebat res creatas, neque per ea, quæ ex ignorantia & labe facta ſunt, ſed per ea, quæ ex ſapientia & virtute Patris ejus ſubſtantiam habuerunt: neque enim iniquus, ut aliena concupiſcat, neque indigens, ut non per ſua propria ſuis propriis efficiat vitam, ſua utens creatione ad hominis ſalutem; neque enim portaſſet illum creatura, ſi, quod ignorantiæ & labis erat, emiſit. Quoniam enim ipſum Verbum Dei incarnatum ſuſpenſum eſt ſuper lignum, ipſi hæretici confitentur crucifixum, quomodo igitur ignorantiæ & labis emiſſio eum, qui contineat univerſorum agnitionem, & ſit verus & perfectus, portare potuit? aut quomodo ea, quæ abſconſa eſt a Patre, & multum ſeparata, creatura portavit ejus Verbum? quomodo Patrem & Filium ſimul fabricatio Angelorum portare ſuſtinuit? Quomodo autem ea, quæ eſt extra Pleroma, „crea-

Chriſtus rebus a ſe creatis ad noſtram ſalutem uſus eſt. n. 1.

„creatura cepit eum, qui continet univerſum „Pleroma?

Pater, & verbum creaturis vitam & ſpiritum dant. n. 2.

35. „Pater enim conditionem (*creaturam*) „ſimul & Verbum ſuum portans, & Verbum „portatum a Patre, præſtat ſpiritum omnibus „quemadmodum vult Pater. . . . Super omnia „quidem Pater & ipſe eſt caput Chriſti, per „omnia autem Verbum, & ipſe eſt caput Ec„cleſiæ, in omnibus autem nobis ſpiritus, & „ipſe eſt aqua viva, quam præſtat Dominus „in ſe recte credentibus, & diligentibus & „ſcientibus, quia *unus Pater* &c. Eph. 4. v. 6 „Teſtimonium perhibet his & Joannes c. 1 „v. 1. ſeqq. *In principio erat Verbum* &c. Et „iterum ſignificans ejus ſecundum hominem „diſpenſationem, dixit. *Et Verbum caro fa*„*ctum eſt* &c.

Caput XIX.

Cum Eva inobediente, & prævaricatrice comparatur B. Virgo Maria, illius advocata: referunturque variæ, & diſſidentes hæreſes.

B. V. Mariæ obedientia, & Patrocinium. n. 1.

36. Ex dictis ſcite colligit S. Irenæus, a Verbo divino, quando ex Virgine caro factum eſt, damna omnia, quæ Eva hominibus intulerat, plene reſarcita fuiſſe, dicens: „Manifeſte itaque in ſua propria venien„te Domino, & ſua propria eum bajulante crea„tura, quæ bajulatur ab ipſo, & recapitula„tionem ejus, quæ in ligno fuit, inobedien„tiæ, per eam, quæ in ligno fuit, obedien„tiam

„tiam faciente, & ſeductione illa ſoluta, qua „ſeducta eſt male illa, quæ jam viro deſtinata „erat, virgo Eva, per veritatem evangelizata „eſt bene ab Angelo jam ſub viro Virgo Maria. „Quemadmodum enim illa per Angeli ſermo„nem ſeducta eſt, ut effugeret Deum, præva„ricata Verbum ejus, ita & hæc per Angeli„cum ſermonem evangelizata eſt, ut portaret „Deum, obediens ejus Verbo: & ſi ea inobe„dierat Deo, ſed hæc ſuaſa eſt obedire Deo, „ut virginis Evæ Virgo Maria fieret advocata. „Et quemadmodum adſtrictum eſt morti genus „humanum per Virginem, ita ſalvatur per Virgi„nem, æqua lance diſpoſita virginalis inobe„dientiæ per virginalem obedientiam. Adhuc „enim protoplaſti peccato per correptionem pri„mogeniti emendationem accipiente, & ſer„pentis prudentia devicta per columbæ ſimpli„citatem, vinculis illis reſoluti ſumus, per quæ „alligati eramus morti.

Caput XX.

Audiendi ſunt Paſtores, quibus Apoſtoli commiſerunt Eccleſias, unam, & eamdem ſalutis doctrinam habentes: fugiendi autem hæretici, & in fidei myſteriis ſobrie ſapiendum.

In ſola Cathol. Eccleſia vera doctrina, & ſalutis via.

37. Poſtquam S. Irenæus omnes, quos confutaverat hucusque, hæreticorum errores ſummatim hic recenſuiſſet, monet: „Quod omnes ii valde poſteriores ſint, quam „Epiſcopi, quibus Apoſtoli tradiderunt Eccle„ſias, & hoc, ait, in tertio libro cum omni „di- n. 1.

„diligentia manifeſtavimus. Neceſſitatem e
„go habent prædicti hæretici, quoniam ſu
„cæci ad veritatem, alteram, & alteram an
„bulare exorbitantes viam, & propter hoc i
„conſonanter, & inconſequenter diſperſa ſu
„veſtigia doctrinæ ipſorum. Eorum autem, q
„ab Eccleſia ſunt, ſemita, circumiens mundu
„univerſum, quippe firmam habens ab Ap
„ſtolis traditionem, & videre nobis dona
„omnium unam, & eamdem eſſe fidem. . .
„Et Eccleſiæ quidem prædicatio vera, & fi
„ma, apud quam una, & eadem ſalutis vi
„in univerſo mundo oſtenditur. . . . Ubiqu
„enim Eccleſia prædicat veritatem, & hæ
„ἑπτάμυξος (*ſeptem ellychnia habens*) lucern
„Chriſti bajulans lumen.

Hæretici fugiendi. n. 2. 38. „Qui ergo relinquunt præconium Ec
„cleſiæ, imperitiam S. S. Presbyterorum a
„guunt, non contemplantes, quanto pluris f
„idiota religioſus a blaſphemo, & impuden
„Sophiſta. Tales ſunt autem omnes hæretic
„& qui ſe plus aliquid præter veritatem inv
„nire putant, varie, & multiformiter, & in
„becille facientes iter, de iisdem non ſemp
„easdem ſententias habentes, velut cæci a ca
„cis circumducuntur, juſte cadent in ſublate
„tem ignorantiæ foveam, ſemper quærentes
„& numquam verum invenientes. Fugere ig
„tur oportet ſententias ipſorum, & intentiu
„obſervare, necubi vexemur ab ipſis, conſu
„gere autem ad Eccleſiam, & in ejus ſinu edu
„cari, & Dominicis Scripturis enutriri. Plan
„tata eſt enim Eccleſia Paradiſus in hoc mun
„do

„do: ab omni ergo ligno Paradiſi eſcas man-„ducabitis, id eſt, ab omni Scriptura Domi-„nica manducate, ſuper elato autem ſenſu ne „manducaveritis, neque tetigeritis univerſam „hæreticam diſſenſionem. Ipſi enim confiten-„tur, ſemetipſos agnitionem habere boni, & „mali, & ſuper Deum, qui fecit eos, jacu-„lantur ſenſus ſuos impios: ſupra igitur ſen-„tiunt, quam eſt menſura ſenſationis. Quapro-„pter & Apoſtolus ait: *Non plus ſapere, quam* „*oportet ſapere, ſed ſapere ad prudentiam.* Rom. „12. v. 3.

CAPUT XXI.

Caput omnium, quæ prædicta ſunt, Chriſtus eſt, quem hominem aſſumere, a Patre Creatore univerſorum mitti, & a ſatana tentari oportuit, ut promiſſiones adimpleret, & glorioſam, conſummatamque victoriam reportaret.

39. Ut vero S. Irenæus hæreticos ad ſinum Chriſtianæ, & Catholicæ Eccleſiæ efficacius revocaret, proponit illis Chriſtum, in quo omnia a Prophetis prædicta ſunt: „Qui „adverſus inimicum noſtrum bellum provoca-„vit, & eliſit eum, qui in initio in Adam ca-„ptivos duxerat nos, calcans ejus caput, „*Gen.* 3. *v.* 15. . . . qui etiam juſte victus non „fuiſſet, niſi ex muliere homo eſſet, qui vicit „eum. Per mulierem enim homini dominatus „eſt ab initio, ſemetipſum contrarium ſtatuens „homini: propter hoc & Dominus ſemetipſum „Filium hominis confitetur, primævum homi-

Chriſtus inimicum vincere debuit. *n.* 1.

„nem illum, in ſemetipſo recapitulans, ut quemadmodum per hominem victum deſcendit in mortem genus noſtrum, ſic iterum per hominem victorem aſcendamus in vitam. . .

Quomodo vicerit. n. 2. 40. „Aliunde autem eum non deſtruxit, „niſi ex dictionibus Legis, & Patris præcepto „adjutore uſus ad deſtructionem, & traductio„nem apoſtatæ angeli. Primo quidem 40. die„bus jejunans, ſimiliter ut Moyſes, & Helias, „poſtea eſuriit, ut hominem eum verum, & „firmum intelligamus: proprium enim eſt ho„minis, jejunantem eſurire; deinde autem ut „haberet adverſarius, ubi congrederetur. Quo„niam enim in principio per eſcam non eſurien„tem hominem ſeduxit, transgredi præceptum „Dei, in fine eſurientem non potuit diſſuade„re, eam, quæ a Deo eſſet, ſuſtinere eſcam. „. . . Dominus enim per præceptum Legis „repulit eum dicens: *Non in pane tantum vivit* „*homo*. Deut. 8. v. 3. . . . Ille autem legaliter „exploſus tentavit & ipſe per mendacium rur„ſus legitime facere congreſſionem: in altiſſi„mum enim Templi pinnaculum ducens eum „dixit: *Si Filius Dei es, mitte te deorſum; ſcri*„*ptum eſt enim: Angelis ſuis mandavit de te &c.* „Matth. 4. v. 6. Mendacium abſcondens per „Scripturam, quod faciunt omnes hæretici: „illud enim, quod *Angelis ſuis mandavit de te*, „ſcriptum erat; *mitte te* autem *deorſum*, nulla „dicebat Scriptura, ſed a ſemetipſo hanc ſua„ſionem diabolus afferebat. Dominus itaque „legitime confutavit eum, dicens: *Iterum ſcri*„*ptum eſt, non tentabis Dominum Deum tuum.*

„Deut.

„Deut. 6. v. 16. . . . Tertio diabolus in men„dacio univerſam, quam habebat, virtutem or„dinans, oſtendit ei ſæculi regna omnia, di„cens: *Hæc omnia tibi dabo . . . ſi procidens* „*adoraveris me.* Luc. 4. v. 6. Dominus itaque „traducens eum, qui eſſet: *Vade*, inquit, „*ſatana, ſcriptum eſt enim: Dominum Deum* „*tuum adorabis &c.* Denudans eum per hoc „nomen, & ſe oſtendens, qui erat: Satana „enim verbum hebraicum apoſtatam ſignificat. „Quis ergo Dominus Deus, quem omnes ado„rare oportet, & ipſi ſoli ſervire? Omnimodo „ille eſt ſine dubio, qui & Legem dedit Deus. „Hæc enim in Lege prædicta fuerant, & per „Legis ſententiam oſtendit Dominus; quoniam „Lex quidem a Patre Verbum Domini annun„tiat, apoſtata autem Dei Angelus per illius „deſtruitur vocem traductus quis eſſet, & vi„ctus a Filio hominis ſervante Dei præceptum.

Caput XXII.

Dominus verus, & Deus unus a Lege declaratur, & in Evangelio per Chriſtum ejus Filium manifeſtatur, quem ſolum adorare, & ab illo omnia bona expectare oportet, non a Satana.

41. Reſponſionem a Chriſto Domino datam Satanæ: *Dominum Deum tuum adorabis*, ulterius hic exponit S. Irenæus dicens: „Sic igitur manifeſte oſtendente Domino, quo„niam Dominus verus, & unus Deus, qui a „Lege declaratus fuerat; quem enim Lex præ- *Legis, & Evangelii unus Deus. n. 1.*

„conaverat Deum, hunc Chriſtus oſtendit Pa-
„trem, cui & ſervire ſoli oportet diſcipulos
„Chriſti, & per eas, quæ ſunt in Lege, ſen-
„tentias adverſarium noſtrum evacuante, jam
„non oportet quærere alium Patrem præter
„hunc, vel ſuper hunc; ſi enim alius quis
„erat ſuper hunc perfectus Pater, nequaquam
„per hujus ſermones, & præcepta deſtruxiſſet
„Satanam.

A Deo, non a Satana aliquid expectandum. n. 2.

42. „Nos autem ſolutos per ipſum præce-
„ptum docuit, eſurientes quidem ſuſtinere
„eam, quæ a Deo datur, eſcam, in ſublimi-
„tate autem poſitos univerſi Chariſmatis, vel
„in operibus juſtitiæ confidentes, vel miniſtra-
„tionis ſupereminentia adornatos, nequaquam
„extolli, neque tentare Deum, ſed humilia
„ſentire. . . Nec divitiis, nec gloria munda-
„na, neque præſenti phantaſia capi, ſcire au-
„tem, quoniam Dominum Deum tuum adora-
„re oportet, & ipſi ſoli ſervire, & non cre-
„dere ei, qui falſo promiſit ea, quæ non ſunt
„ſua. Ipſe enim confitetur, quoniam adorare
„eum, & voluntatem ejus facere, cadere eſt
„a gloria Dei: & quid aut ſuave, aut bonum
„participare poteſt, qui cecidit? aut quid aliud
„ſperare, niſi mortem? Deinde nec illa, quæ
„promiſit, præſtabit: quomodo enim præſtabit:
„qui cecidit? Deinde quoniam dominatur homi-
„nibus, & ei ipſi Deus, & nolente Patre noſtro,
„qui eſt in coelis, neque paſſer cadet in terram.
„Neque enim res creatæ ſub ejus poteſtate ſunt,
„quandoquidem & ipſe de creaturis eſt. . .
„Dominus autem ait: *Quoniam diabolus men-*
„dax

„*dax eſt ab initio, & in veritate non ſtetit.*
„Joan. 8. v. 44.

Caput XXIII.

Diabolus aſſuetus eſt in mendaciis, quibus ſeductus Adam ſexto creationis die peccavit, quo tandem per Chriſtum reparatus fuit.

3. Porro „diabolum aſſuetum eſſe jam ad ſe- *Diabolus*
„ductionem hominum mentiri adver- *mendacio*
ſus Deum, patet: ab initio enim homini *primos*
eſcam multam cum Deus dediſſet, ex una *homines*
,autem tantum arbore præcepiſſet, ne mandu- *ſeduxit.*
,caret. *Gen.* 2. *v.* 16. *ſeq.* Ille mentiens adver- *n. 1.*
,ſus Dominum . . . cum didiciſſet a muliere
,præceptum Dei, aſtutia uſus decepit eam de-
,nuo per falſiloquium, dicens; *Non morte mo-*
riemini &c. . . . Sed quoniam Deus verax,
mendax autem ſerpens, de effectu oſtenſum
eſt, morte ſubſecuta eos, qui manducaverant.

44. „In ipſa itaque die mortui ſunt, in qua
& manducaverunt, & debitores facti ſunt
mortis, quoniam conditionis dies unus (*id*
eſt, totum ſpatium, quo mundus perſeverat, apud
Deum inſtar unius diei eſt) „In ipſa autem hac
,die manducaverunt, in ipſa autem & mortui
„ſunt. Secundum autem circulum, & curſum
„dierum, ſecundum quem alia quidem prima,
„alia autem ſecunda, alia autem tertia voca-
„tur, ſiquis velit diligenter dicere, qua die
„ex ſeptem diebus mortuus eſt Adam, inve-
„niet ex Domini diſpoſitione. Racapitulans

 „enim

Ea die Chriſtus mortuus, qua Adam peccavit.

„enim univerſum hominem in ſe ab initio uſ-
„que ad finem, recapitulatus eſt & mortem ejus.
„Manifeſtum eſt itaque, quoniam in die illa
„mortem ſuſtinuit Dominus obediens Patri, in
„qua mortuus eſt Adam inobediens Deo: in
„qua autem mortuus eſt, in ipſa & mandu-
„cavit. Hunc itaque diem recapitulans in ſe-
„metipſum Dominus venit ad paſſionem pridie
„ante Sabbatum, quæ eſt ſexta conditionis
„dies, in qua homo plasmatus eſt, ſecundam
„plasmationem ei, eam, quæ eſt a morte,
„per ſuam paſſionem donans. Quidam autem
„rurſus in milleſimum annum revocant mor-
„tem Adami, quoniam autem *dies Domini ſicut*
„*mille anni.* 2. Petr. 3. v. 8. Non ſupergreſſus
„eſt mille annos, ſed intra illos mortuus eſt,
„tranſgreſſionis adimplens ſententiam.„ Quid-
quid autem de his ſit. „Secundum omnia, quæ
„ſignificantur, Deus quidem verax eſt, mor-
„tui enim ſunt, qui guſtaverunt de ligno, ſer-
„pens autem mendax oſtenſus eſt, & homici-
„da, ſicut Dominus ait de eo: *Quoniam ab*
„*initio homicida eſt, & in veritate non ſtetit.*
„Joan. 8. v. 44.

Caput XXIV.

De diaboli perpetuo mendacio, poteſtatibus, quibus nos parere oportet, atque imperiis terrenis, quatenus a Deo, non autem a diabolo conſtituantur.

Humanæ poteſtates a ſolo Deo conſtituuntur.

45. Pergit S. Irenæus diaboli mendacia dete-
gere: „Sicut ergo in principio menti-
„tus eſt, ita & in fine mentiebatur dicens:

n. 1.   „*Hæc*

„*Hæc omnia mihi tradita ſunt, & cui volo, do „ea.* Luc. 4. v. 6. Non enim ipſe determina„vit hujus ſæculi regna, ſed Deus. *Per me re„ges regnant*, Prov, 8. v. 15. Et Paulus Apo„ſtolus hoc ipſum ait: *Non eſt enim poteſtas, niſi „a Deo.* Rom: 15. v. 1. Et iterum de ipſis ait: „*Non enim ſine cauſa gladium portat, Dei enim „Miniſter eſt.* v. 4. Quoniam hæc autem non „de Angelicis poteſtatibus, nec de inviſibilibus „principibus dixit, quomodo quidam audent „exponere, ſed de his, quæ ſunt ſecundum „hominem poteſtates; ait: *Propter hoc enim „& tributa præſtatis.* Ibid. v. 6. Hoc autem & „Dominus confirmavit, non faciens quidem, „quod a diabolo ſuadebatur, tributorum au„tem exactoribus jubens pro ſe, & pro Petro „dari tributum: *Quoniam Miniſtri Dei ſunt, in „hoc ipſum deſervientes.*

Cur humanæ poteſtates inſtitutæ, n. 2.

46. „Quoniam enim abſiſtens a Deo homo „in tantum efferavit, ut etiam conſanguineum „hoſtem ſibi putaret, & in omni inquietudine, „& homicidio, & avaritia ſine timore verſare„tur, impoſuit illi Deus humanum timorem: „non enim cognoſcebant timorem Dei, ut po„teſtati hominum ſubjecti, ut lege eorum ad„ſtricti, ad aliquid juſtitiæ pertingant, & mo„derentur ad invicem, in manifeſto propoſitum „gladium timentes, . . . Et propter hoc & „ipſi Magiſtratus indumentum juſtitiæ leges „habentes, quæcunque juſte, & legitime fe„cerint, de his non interrogabuntur, neque „pœnas dabunt: quæcunque autem ad everſio„nem juſti inique, & impie, & contra legem,

„& more tyrannico exercuerint, in his & per-
„ibunt, juſto Dei judicio ad omnes æqualiter
„perveniente, & in nullo deficiente. Ad uti-
„litatem ergo gentilium terrenum regnum po-
„ſitum eſt a Deo, ſed non a diabolo, qui num-
„quam omnino quietus eſt: imo qui nec ipſas
„quidem gentes vult in tranquillo agere, ut ti-
„mentes regnum hominum non ſe alterutrum
„homines vice piſcium conſumant, ſed per le-
„gum poſitiones repercutiant multiplicem gen-
„tilium injuſtitiam.

Mentitur diabolus terrena regna ſibi vindicans. n. 3.

47. „Manifeſtum ergo eſt, quoniam men-
„titur diabolus, dicens: *Mihi tradita ſunt, &*
„*cui volo, do ea.* Cujus enim juſſu homines
„naſcuntur, hujus juſſu & Reges conſtituun-
„tur, apti his, qui illo tempore ab ipſis regun-
„tur: quidam enim illorum ad correptionem,
„& utilitatem ſubjectorum dantur, & conſer-
„vationem juſtitiæ: quidam autem ad timorem,
„& pœnam, & increpationem. Quidam autem ad
„illuſionem, & contumeliam, & ſuperbiam, quem-
„admodum & digni ſunt Dei juſto judicio in om-
„nibus æqualiter ſuperveniente. Diabolus au-
„tem quippe apoſtata exiſtens Angelus hoc tan-
„tum poteſt, quod egit in principio, ſeducere,
„& abſtrahere mentem hominis ad transgre-
„dienda præcepta Dei, & paulatim obcæcan-
„da corda eorum, qui conarentur ſervire ei,
„ad obliviſcendum quidem verum Deum, ipſum
n. 4. „autem quaſi Deum adorandum. Quemadmo-
„dum autem ſiquis apoſtata regionem aliquam
„hoſtiliter capiens perturbat eos, qui in ea
„ſunt, ut regis gloriam ſibi vindicet apud ig-
„norantes, quod apoſtata, & latro ſit; ſic etiam
„dia-

iabolus magis, magiſque ſemetipſum con-
rarium conſtituit homini, invidens vitæ ejus,
: in ſua poteſtate apoſtatica volens conclu-
re eum: omnium autem artifex Verbum
ei per hominem vincens eum, & apoſtatam
tendens e contrario ſubjecit eum homini.
c. 10. v. 19.

Caput XXV.

*ticbriſti fraus, ſuperbia, & tyranni-
cum regnum, prout a Daniele, & Paulo
deſcripta ſunt.*

Eandem hanc malam diaboli voluntatem, *Antichri-
qua ſibi homines ſubjicere, & ab illis *ſti fraus,*
aſi Deus adorari affectat, „Per ea, quæ *ſuperbia,*
runt ſub Antichriſto, S. Irenæus oſtendit. . . *& tyran-*
e quo Apoſtolus 2. Theſſ. 2. v. 3. ſeqq. ait: *nis deſcri-
buntur.*
uoniam niſi venerit abſceſſio primum, & reve- n. 1.
*tus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui
verſatur, & extollit ſe ſuper omne, quod di-
tur Deus, aut colitur, ita ut in templo ſedeat,
tendens ſemetipſum tamquam ſit Deus.* Manife-
e igitur Apoſtolus oſtendit apoſtaſiam ejus,
quoniam extollitur ſuper omne, quod di-
tur, non autem eſt Deus, & quoniam ipſe
yrannico more conabitur ſe oſtendere Deum.
. . . Qui etiam in Templo Hieroſolymitano n. 2.
edebit, tentans ſemetipſum Chriſtum oſten-
dere, ſicut & Dominus ait: *Cum autem vide-
itis abominationem deſolationis &c.* Matth. 24.
v. 15. ſeq.

49. „Daniel alium noviſſimi regni finem re- *Poteſtas,*
ſpiciens, id eſt, noviſſimos decem Reges, in *bella, præ-
ſtigiæ.*
„quos n. 3.

„quos dividitur regnum illorum, ſuper q
„filius perditionis veniet, cornua dicit dec
„naſci in medio ipſorum, & tria cornua
„prioribus eradicari a facie ejus: *Ecce,* inq
„*oculi quaſi oculi hominis in cornu hoc . .*
„*& dabitur in manu ejus, usque ad tempus t*
„*porum, & dimidium tempus.* Dan. 7. v. 20. ſ
„Hoc eſt per triennium, & ſex menſes, in q
„bus veniens regnabit ſuper terram (*Apoc.* 1
„De quo iterum & Apoſtolus Paulus 2. Theſ
„v. 8. ſeq. *Et tunc revelabitur iniquus, quem D*
„*minus Jeſus interficiet Spiritu oris ſui &c.*
„Dominus autem hoc idem non credenti
„ſibi dicebat: *Ego veni in nomine Patris m*
„*& non recepiſtis me; cum alius venerit in nom*
„*ſuo, illum recipietis.* Luc. 18. v. 2. Alium
„cens Antichriſtum, qui alienus eſt a Domi
„& ipſe eſt iniquus judex, qui a Domino
„ctus eſt: *Quoniam Deum non timebat, ne*
„*hominem reverebatur*, ad quem fugit vidua

[redacted]

Deum, & Patrem ſanctus Irenæus denuo concludit.

Caput XXVI.

Quia Joannes, & Daniel prædixerunt imperii Romani diſſolutionem, & deſolationem, quæ ... mundi, & Regnum Chriſti æternum præcet, refelluntur alium a Demiurgo Patrem confingentes Gnoſtici, Satanæ organa, quorum opera nunc Deum aperte blaſphemant.

Concluſionem de uno utriusque Teſtamenti Deo paulo ante ex Daniele, & Joanne illatam novo hic argumento S. Irenæus confirmat, & notat inprimis „manifeſtius adhuc etiam de noviſſimo tempore, & de his, qui ſunt in eo, decem Regibus, in quos dividetur, quod nunc regnat imperium, ſignificavit Joannes Domini diſcipulus in Apocalypſi c. 17. *v.* 12. *ſeqq.* ediſſerens, quæ fuerint decem cornua, quæ a Daniele viſa ſunt, dicens: *Et decem cornua, quæ vidiſti, decem Reges ſunt &c.* Ex his tres interficiet ille, qui venturus eſt, (*Antichriſtus*) & reliqui ſubjicientur ei, & ipſe octavus in eis, & vaſtabunt Babylonem, & comburent eam igni, & dabunt regnum ſuum beſtiæ, & effugabunt Eccleſiam: poſt deinde ab adventu Domini noſtri deſtruentur. . . . Dividi igitur & regnum, & civitatem, & domum oportet in decem, & propterea jam partitionem, & diviſionem præfiguravit. Et diligenter Daniel finem quarti regni digitos ait pedum eſſe ejus „ima-

Diviſio Romani imperii, ejusque diſſolutio per Antichriſtum. n. I.

„imaginis, quæ a Nabuchodonoſore viſa eſt,
„in quos venit lapis ſine manibus præciſu
a. 2. „*Dan.* 2. *v.* 33. *ſeq.* Ex qua Prophetia S. Ir
næus denuo infert Prophetas ab eodem Pat
miſſos eſſe, a quo & Chriſtus miſſus fuit, u
de „qui blaſphemant Demiurgum, & omne
„qui falſo dicuntur Gnoſtici, organa ſatan
„ab omnibus Deum colentibus cognoſcant
„eſſe, per quos ſatanas nunc, & non ante
„viſus eſt maledicere Deo, qui ignem æte
„num præparavit omni apoſtaſiæ: nam ip
„per ſemetipſum nude non audet blaſphemar
„ſuum Dominum, quemadmodum & initi
„per ſerpentem ſeduxit hominem, quaſi laten
„Deum. Bene Juſtinus dixit, quoniam ant
„Domini adventum numquam auſus eſt ſata
„nas, blaſphemare Deum, quippe nondu
„ſciens ſuam damnationem: quoniam & in pa
„rabolis, & allegoriis a Prophetis ſic dictu
„eſt. Poſt autem adventum Domini ex ſerm
„nibus Chriſti, & Apoſtolorum ejus diſce
„manifeſte, quoniam ignis æternus ei præp
„ratus eſt, ex ſua voluntate abſcedenti a Deo
„& omnibus, qui ſine pœnitentia perſevera
„in apoſtaſia, per ejusmodi blaſphemat eu
„Deum, qui judicium importat; quaſi ja
„condemnatus, & peccatum ſuæ apoſtaſi
„conditori ſuo imputat, & non ſuæ voluntat
„& ſententiæ, quemadmodum & qui ſupe
„grediuntur leges, & pœnas dant, queru
„tur de legislatoribus, ſed non de ſemetipſis.

Nota. Dæmonem de ſua æterna damnatione ante a
ventum Chriſti non omnino ſine omni ſpe cert
fuiſſe, etiam S. Juſtinus in libro aliquo modo

extante, S. Epiphanius *hær.* 39. Iſidorus Peluſiota *l.* 2. *ep.* 90. *&c.* opinati ſunt, cui opinioni fundamentum præbere potuit non paucorum Veterum ſententia, diabolum in extremo pridem judicio æternis ignis cruciatibus addicendum eſſe. De quo vid. *Comp. Theol. t.* 1. §. 197.

Caput XXVII.

De futuro Judicio per Chriſtum, communione, & ſeparatione Divina, atque infidelium pœnis æternis.

51. Explicatis iis, quæ Antichriſtum ſpectant, *Chriſtus*
S. Irenæus de iis, quæ poſt illum even- *judex noſter cum*
tura ſunt, tractat; & primo quidem de extre- *Patre.*
mo judicio, de quo prænotat, quodſi mun- *n.* 1.
dum judicet Chriſtus, diſcernatque inter bonos, & malos, judicet proinde & Pater: „Si „enim non judicat Pater, aut non pertinet ad „eum, aut conſentit his, quæ fiunt, omni„bus: & ſi non judicat, omnes in æquo erunt, „& in eodem dinumerabuntur ſtatu: ſuperva„cuus ergo erit adventus Chriſti, & contra„rius, in eo, quod non judicet. . . . Et quid „enim? Verbum venit in ruinam, & reſurre„ctionem multorum: in ruinam non creden„tium ei, quibus & majorem damnationem, „quam Sodomorum, & Gomorrhæ in judicio „comminatus eſt; in reſurrectionem autem cre„dentium, & facientium voluntatem Patris „ejus, qui in coelis eſt.

52. „Hinc quicunque erga eum cuſtodiunt *Bona bonos, mala*
„dilectionem, ſuam his præſtat communionem: *malos con-*
„communio autem Dei vita, & lumen, & *ſequentia.*
„frui- *n.* 2.

„fruitio eorum, quæ ſunt apud eum, bonorum.
„Quicunque autem abſiſtunt ſecundum ſententiam ſuam ab eo, his eam, quæ electa eſt ab ipſis, ſeparationem inducit: ſeparatio autem Dei mors, & ſeparatio lucis tenebræ; „& ſeparatio Dei, amiſſio omnium, quæ ſunt „apud eum, bonorum. Qui ergo per apoſtaſiam amiſerunt, quæ prædicta ſunt, quippe „privati omnibus bonis, in omni pœna converſantur; Deo quidem principaliter non a ſemetipſo eos puniente, proſequente autem eos „pœna, quoniam ſunt deſolati ab omnibus bonis. Æterna autem, & ſine fine ſunt a Deo „bona, & propter hoc & amiſſio eorum æterna, & ſine fine eſt.

Caput XXVIII.

De piorum, & impiorum diſcrimine, apoſtaſia futura ſub Antichriſto, atque mundi conſummatione.

Bonorum, & malorum Judex Chriſtus. n. 1.

53. Poſt tribulationem Antichriſti ſequitur extremum judicium, de quo S. Irenæus ita diſſerit. „Quoniam igitur in hoc mundo quidam quidem accurrunt lumini, & per fidem „uniunt ſe Deo, alii autem abſiſtunt a lumine, „& ſeparant ſeipſos a Deo, venit Verbum Dei „omnibus aptam habitationem inferens. His „quidem, qui in lumine ſunt, ut fruantur eo, „& his, qui in eo ſunt, bonis: his autem, qui „in tenebris ſunt, ut participent eas calamitates, quæ in eis ſunt, & propter hoc ait „hos quidem, qui ſunt ad dexteram, vocari „in regnum Patris, illos autem, qui ſunt ad

„ſini-

„ſtaiſtram, in æternum ignem miſſurum. „
His poſitis S. Irenæus Apoſtaſiam futuram ſub Antichriſto, & ejus pœnam ex Apocalypſis 13. v. 2. & ſeq. deſcribit, & deinde tempore conſummationis mundi ita ſcribit: „Quotquot *Tempus* „diebus factus eſt mundus, tot & millenis an- *durationis* „nis conſummatur. Et propter hoc ait Scriptu- *mundi.* „ra Geneſeos 1. v. 2. ſeq. *Et conſummavit Deus* *n. 3.* „*die ſexto omnia opera ſua, quæ fecit &c.* Hoc „autem eſt antefactorum narratio, quemadmo- „dum facta ſunt, & futurorum Prophetia: ſi „etenim dies Domini, quaſi mille anni, in ſex „autem diebus conſummata ſunt, quæ facta „ſunt, manifeſtum eſt, quoniam conſummatio „ipſorum ſextus milleſimus annus eſt. . . Tri- *Tribulatio* „bulatio autem (in omni tempore) neceſſa- *juſtis ne-* „ria eſt his, qui ſalvantur, ut quodammodo *ceſſaria.* „contriti, & attenuati, & conſperſi per patien- *n. 4.* „tiam Verbo Dei, & igniti apti ſint ad con- „vivium Regis, quemadmodum quidam de no- „ſtris dixit (*S. Ignatius Ep. ad Rom.*) propter „Martyrium in Deum adjudicatus ad beſtias: „*Quoniam frumentum ſum Chriſti, & per dentes* „*beſtiarum molor, ut mundus panis Dei inveniar.*

Nota. Sententia S. Irenæi de duratione mundi per ſex mille annos ex allatis Geneſeos verbis vix probabitur: nec forte ipſe S. Irenæus ita opinatus fuiſſet, ſi figuras, & allegorias minus in deliciis habuiſſet. *Marechal. in Concord.*

Caput XXIX.

Univerſa ad utilitatem hominum facta eſſe, & de Antichriſti dolis, nequitia, vi apoſtatica, a diluvio, & deinceps in Ananiæ, Azariæ, Miſaelis perſecutione præfigurata.

Omnia creata, etiam infideles juſtis proſunt. n. 1.

54. Dixerat S. Irenæus tribulationem juſtis eſſe neceſſariam, id quod modo ulterius probat: „Quia omnia, quæ ſunt talia, „pro eo, qui ſalvatur homine, facta ſunt, il„lud, quod eſt ſui arbitrii, & ſuæ poteſtatis „maturans ad immortalitatem, & aptabiliorem „eum ad æternam ſubjectionem Deo præpa„rans. . . . Imo & gentes in tantum utiles, & „aptabiles juſtis, quantum utilitatis præſtat „ſtipula ad tritici augmentum, & palea ejus „in uſtionem ad operationem auri. Et pro„pterea cum in fine repente hinc Eccleſia aſſu„metur, *erit*, inquit, *tribulatio*, *qualis non eſt* „*facta ab initio*, *neque fiet*. Matth. 24. v. 21. „Noviſſimus enim agon hic juſtorum, in quo „vincentes coronantur incorruptela. Et pro„pter hoc in beſtia veniente recapitulatio fit „univerſæ iniquitatis, & omnis doli, ut in ea „confluens, & concluſa omnis vis apoſtatica in „caminum mittatur ignis. Congruenter autem „& nomen ejus habebit numerum 666. reca„pitulans in ſemetipſo omnem, quæ fuit ante „diluvium, malitiæ commixtionem, quæ facta „eſt ex angelica apoſtaſia. (*vid. l.* 4. *c.* 16. *n.* 2.) „Noe enim fuit annorum 600. & diluvium ad„venit terræ, delens inſurectionem terræ pro„pter nequiſſimam generationem, quæ fuit

Antichriſtus colluvies omnium ſcelerum. n. 2.

„tem-

„temporibus Noe. Recapitulans autem & om-
„nem, qui fuit a diluvio, errorem, commentato-
„rem idolorum, & Prophetarum interfectio-
„nem, & ſuccenſionem juſtorum. Illa enim,
„quæ fuit a Nabuchodonoſor conſtituta, imago
„altitudinem quidem habuit cubitorum 60,
„latitudinem autem cubitorum ſex, propter
„quam & Ananias, & Azarias, & Miſael non
„adorantes eam in caminum miſſi ſunt ignis,
„per id, quod eis evenit; prophetantes eam,
„quæ in finem futura eſt juſtorum ſuccenſio:
„univerſa enim imago illa præfiguratio fuit hu-
„jus adventus, ab omnibus omnino hominibus
„ipſum ſolum decernens adorari. Sexcenti ita-
„que anni Noe, ſub quo diluvium propter apo-
„ſtaſiam, & numerus cubitorum imaginis, pro-
„pter quam juſti in caminum ignis miſſi ſunt,
„numerum nominis ſignificat illius, in quem
„recapitulatur 6000. annorum omnis apoſtaſia,
„& injuſtitia, & nequitia, & pſeudoprophetia,
„& dolus, propter quæ & diluvium ſuperve-
„niet ignis.

Caput XXX.

Certus quidem eſt numerus nominis Anti-chriſti, ſed de hoc nihil temere affirmandum, cum multis nominibus is aptari queat, & cur aperte a Spiritu S. explicatum non fuerit: ac de regno, morteque illius.

55. Numerum 666. nominis Antichriſti ſanctus Irenæus teſtatur reperiri „in om- *Litteræ*
„nibus antiquiſſimis, & probatiſſimis Scriptu- *nominis Antichriſti dant 666.*
„ris, & teſtimonium perhibentibus his, qui *n. 1.*

 „ſa-

„facie ad faciem Joannem viderunt; & ratio-
„ne docente nos: quoniam numerus nominis
„beſtiæ ſecundum Græcorum computationem
„per litteras; quæ in eo ſunt, ſexcentos ha-
„bebit, & ſexaginta, & ſex, hoc eſt decades
„æquales hecatontaſin, & hecatontadas æqua-
„les monaſin (*id eſt, in numero 666. tot deca-
des occurrunt, quot centenarii, nempe 6. & tot
centenarii, quot unitates, adeo ut ſenarii nota
ubique reperiatur.*) „Ignoro igitur, quomodo
„erraverunt quidam ſequentes idiotismum, &
„medium fruſtrantes numerum nominis 50.
„numerum deducentes pro ſex decadis unam
„decadem volentes eſſe. Hoc autem arbitror
„Scriptorum peccatum fuiſſe, ut ſolet fieri,
„quoniam & per litteras numeri ponuntur, fa-
„cile litteram græcam ξ quæ 60. enuntiat nu-
„merum, in Jota græcorum litteram expan-
„ſam fuiſſe: poſt deinde quidam ſine ex-
„quiſitione hoc acceperunt. Alii quidem ſim-
„pliciter, & idiotice uſurpaverunt denarium
„numerum; quidam aut per ignorantiam auſi
„ſunt & nomina exquirere habentia falſum
„erroris numerum: ſed his quidem, qui ſim-
„pliciter & ſine malitia hoc fecerunt, arbitra-
„mur veniam dari a Deo. Quotquot autem
„ſecundum inanem gloriam ſtatuunt nomina
„continentia falſum numerum, & quod a ſe
„fuerit adinventum nomen, definierunt eſſe
„illius, qui venturus eſt (*Antichriſtus*) non
„ſine damno tales exient, quippe qui & ſemet-
„ipſos, & credentes ſibi ſeduxerunt. . . . Si
„enim aliud quidem hi putant, aliud autem
„ille habens adveniet, facile ſeducentur ab

„eo,

„eo, quaſi necdum adſit ille, quem cavere „convenit.

56. „Certius ergo & ſine periculo eſt, ſuſti- *Antichri-*
„nere adimpletionem prophetiæ, quam ſuſpica- *ſti nomen*
„ri, & divinare nomina quælibet, quando multa *quale,*
„nomina inveniri poſſunt, habentia prædictum *quod ta-*
„numerum, & nihilominus erit hæc eadem *men incer-*
„quæſtio . . . Quoniam autem non propter *tum.*
„inopiam nominum habentium numerum no- n. 3.
„minis ejus dicimus hæc, ſed propter timo-
„rem Dei, & zelum veritatis, patet. ΕΥΑΝ-
„ΘΑΣ enim nomen habet numerum, de quo
„quæritur, ſed nihil de eo affirmamus. Sed
„& ΛΑΤΕΙΝΟΣ nomem habet 666 numerum,
„& valde veriſimile eſt, quoniam noviſſimum
„regnum (*Romanum*) hoc habet vocabulum.
„Latini enim ſunt, qui nunc regnant; ſed non
„in hoc nos gloriabimur. Sed & Teitan pri-
„ma ſyllaba per duas Græcos vocales? Ε & Ι
„ſcripta, omnium nominum, quæ apud nos
„inveniuntur, magis fide dignum eſt: etenim
„prædictum numerum habet in ſe, & littera-
„rum eſt ſex, ſingulis ſyllabis externis litteris
„conſtantibus, & vetus, & inuſitatum: neque
„enim eorum Regum, qui ſecundum nos ſunt,
„aliquis vocatus eſt Teitan; neque eorum, quæ
„publice adorantur, idolorum apud Græcos
„& barbaros habet vocabulum hoc. Et divi-
„num apud multos putatur eſſe hoc nomen,
„ut etiam ſol Teitan vocetur, ab his, qui nunc
„imperant (*Romanis*) & oſtentationem quan-
„dam continet ultionis, & vindictam inferen-
„tis, quod Antichriſtus ſe ſimulat male tracta-

Quo tempore Apocalypſis ſcripta. Cur nomen Antichriſti a Spiritu S. non indicatum. n. 4.

„tos vindicare. Et alias autem & antiquum „& fide dignum, & regale, magis autem & „tyrannicum nomen. Cum igitur tantam ſua„ſionem habeat hoc nomen Teitan; tamen ha„bet veriſimilitudinem, ut ex multis colliga„mus, ne forte Teitan vocetur, qui veniet. Nos „tamen non periclitabimur in eo, nec aſſeve„rantes pronuntiabimus, hoc eum nomen ha„biturum, ſcientes, quoniam ſi oporteret ma„nifeſte præſenti tempore præconari nomen „ejus, per ipſum utique editum fuiſſet, qui „& Apocalypſin viderat: neque enim ante „multum temporis viſum eſt, ſed pæne ſub „noſtro ſæculo ad finem Domitiani imperii. „Hac autem nomen ejus tacuit, quoniam di„gnum non eſt, præconari a Spiritu S. Si „enim præconatum ab eo fuiſſet, forſitan & in „multum permaneret; nunc autem *quoniam* „*fuit, & non eſt* &c. Apoc. 17. v. 8. quaſi qui „non ſit, ſic nec nomen ejus præconatum eſt: „ejus enim, quod non eſt, nomen non præco„natur. Cum autem vaſtaverit Antichriſtus „hic omnia in mundo regnans annis tribus, & „menſibus ſex, & ſederit in templo Hieroſo„lymis, tunc veniet Dominus de cœlis in nu„bibus in gloria Patris, illum quidem, & obe„dientes ei, in ſtagnum ignis mittens, addu„cens autem juſtis tempora, hoc eſt, requie„tionem, ſeptimam diem ſanctificatam.

Nota. Quæ hic S. Irenæus de nomine Antichriſti, ſeſſione ejus in Templo Hieroſolymitano &c. aſſert, non inconcuſſis omnino argumentis innitutur, uti obſervat D. Marechal in *Concord.*

Caput XXXI.

Confirmatur reſurrectio corporum noſtrorum morte, reſurrectione, & aſcenſione Chriſti: animæ ſanctorum interea tempus illud expectant, ut perfectam, conſummatamque gloriam percipiant.

Animas juſtorum defunctorum non ſtatim ad cœlum evolare probare nititur.

7. De præmio juſtorum paulo ante memorato ita diſſerit S. Irenæus. „Quoniam „quidam ex his, qui putantur recte credidiſſe, „ſupergrediuntur ordinem promotionis juſtorum, hæreticos ſenſus in ſe habentes, ſimul „atque mortui fuerint, dicunt ſe ſupergredi „cœlos, & Demiurgum, & ire ad matrem, „vel ad eum, qui ab ipſis affingitur, Patrem. n. 1. „Qui ergo univerſam reprobant reſurrectionem, „& quantum in ipſis eſt, auferunt eam de medio, quid mirum eſt, ſi nec ordinem reſurrectionis ſciunt, nolentes intelligere, quoniam „ſi hæc ita eſſent, quemadmodum dicunt, „ipſe utique Dominus, in quem ſe dicunt credere, non in tertia die feciſſet reſurrectionem, „ſed ſuper crucem expirans confeſtim utique „abiiſſet ſurſum, relinquens corpus terræ: „nunc autem tribus diebus converſatus eſt, ubi „erant mortui, quemadmodum Propheta ait „de eo: *Deſcendit ad eos (mortuos)* &c. Et ipſe „autem Dominus: *Matth.* 12. *v.* 40. Sed & „Apoſtolus ait: *Aſcendit autem, quid eſt, niſi* „*quia & deſcendit in inferiora terræ.* Eph. 4. v. 9. „Reſurgens autem tertia die Mariæ dicebat: „*Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem* „&c. Joan. 20. v. 17. Si ergo Dominus le- n. 2. „gem mortuorum ſervavit, ut fieret primoge-

 „nitus

„nitus a mortuis, & commoratus usque in ter„tiam diem in inferioribus terræ, poſt deinde „ſurgens in carne, ut etiam fixuras clavorum „oſtenderet diſcipulis, ſic aſcendit ad Patrem, „quomodo non confundantur, qui dicunt, in„feros quidem eſſe hunc mundum, qui ſit ſe„cundum nos; interiorem autem hominem „ipſorum derelinquentem hic corpus in ſuper„cœleſtem aſcendere locum? Cum enim Domi„nus in medio umbræ mortis abierit, ubi ani„mæ mortuorum erant, & poſt reſurrectionem „aſſumptus eſt, manifeſtum eſt, quia & diſci„pulorum ejus, propter quos & hæc operatus „eſt Dominus, animæ abibunt in inviſibilem „locum, definitum eis a Deo, & ibi usque ad „reſurrectionem commorabuntur, ſuſtinentes „reſurrectionem, poſt recipientes corpora, & „perfecte reſurgentes, hoc eſt, corporaliter, „quemadmodum & Dominus reſurrexit, ſic „venient ad conſpectum Dei. Quomodo ergo „Magiſter noſter non ſtatim evolans abiit, ſed „ſuſtinens definitum a Patre reſurrectionis ſuæ „tempus, quod & per Jonam manifeſtatum „eſt, poſt triduum reſurgens aſſumptus eſt, ſic „& nos ſuſtinere debemus definitum a Deo re„ſurrectionis noſtræ tempus prænuntiatum a „Prophetis, & ſic reſurgentes aſſumi, quot„quot Dominus ad hoc dignos habuerit.

Nota. Mirum, quod S. Irenæus eos ævi ſui Catholicos hæreſeos arguere videatur, qui credebant juſtorum animas corpore ſolutas ſtatim ad claram Dei viſionem in cœlum evolare. Sed hoc S. Antiſtiti condonandum, qui hac re needum Eccleſiæ judicio definita Catholicæ fidei zelo paulo longius abreptus, id

id omne proculdubio eliminandum exiſtimabat, quod ad exitioſa Valentinianorum dogmata tantillum accedere videbatur. Talem autem putabat hanc Catholicorum ſententiam, cui procul dubio ſuum etiam calculum adjeciſſet, ſi accuratius eam excutere licuiſſet. *Maſſuet.*

Caput XXXII.

In ea carne, qua ſancti multas hic ærumnas pertulerunt, laborum ſuorum fructus percipient, maxime, cum id omnis creatura expectet, ac Deus Abrahæ, & ſemini ejus promittat.

58. Poſteriora hæc quinque capita in editionibus S. Irenæi deerant, usque dum ea ex Manuſcriptis in lucem edidit Feuardentius: in illis S. Irenæus de ſtatu animarum juſtarum poſt reſurrectionem tractat, & contendit „quod oporteat juſtos prius in conditione „hac, quæ renovatur, ad apparitionem Dei „reſurgentes recipere promiſſionem hæreditatis, quam Deus promiſit Patribus, & regnare in ea. Poſt deinde fieri judicium: in qua „enim conditione (*carne*) laboraverunt, ſive „afflicti ſunt, omnibus modis probati per ſufferentiam, & qua conditione interfecti ſunt „propter Dei dilectionem, in ipſa vivificari: & „in qua conditione ſervitutem ſuſtinuerunt, in „ipſa regnare eos. Dives enim in omnibus Deus, „& omnia ſunt ejus, . . . & hoc Apoſtolus „manifeſtum facit Rom. 8. v. 19. ſeqq. *Expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat* &c. Sic ergo & promiſſio Dei, quam „promiſit Abrahæ firma perſeverat: *Omnem Abrahæ* *Juſtorum regnum in terra poſt reſurrectionem,* n. 1.

 „*terram ſemini*

promiſſum. n. 2. „*terram, quam tu vides, tibi dabo, & ſemini tuo „uſque in ſempiternum.* Gen. 13. v. 14. ſeqq. Si „ergo huic promiſit Deus hæreditatem terræ, „non accepit autem in omni ſuo incolatu, „oportet eum accipere cum ſemine ſuo, hoc „eſt, qui timent Deum, & credunt in eum in „reſurrectione juſtorum. Semen autem ejus „Eccleſia, per Dominum adoptionem, quæ „eſt ad Deum, accipiens *Gal.* 3. *v.* 6. *ſeqq.* „Sic ergo qui ſunt ex fide, benedicentur cum „fideli Abraham, & hi ſunt filii Abraham: re „promiſit autem Deus hæreditatem terræ Abra„hæ, & ſemini ejus, & neque Abraham, ne„que ſemen ejus, hoc eſt, qui ex fide juſti„ficantur, nunc ſumunt in ea hæreditatem. „Accipient autem eam in reſurrectione juſto„rum: verus enim & firmus Deus, & propter „hoc *beatos* dicebat *mites, quoniam ipſi hæredi„tabunt terram.* Matth. 5. v. 4.

Caput XXXIII.

Propoſitum confirmat promiſſionibus iis, quibus Chriſtus ſe de generatione vitis in regno Patris bibiturum eſſe recepit, ſimul & mercedem centuplam & prandia promiſit; quod & longe ante benedictio Jacob præſignarat, uti Papias, & Seniores ſunt interpretati.

Regnum terrenum poſt reſurrectionem probat S. Irenæus ex Matth. 26. 59. Terrenum hoc juſtorum cum Chriſto regnum poſt reſurrectionem variis argumentis probare nititur S. Irenæus. *Primo* hoc probat ex verbis Chriſti Matth. 26. v. 27. ſeqq. „*Amodo non bibam de generatione vitis hujus, uſque in „diem illum, quando illud bibam vobiſcum in Re„gno*

„gno Patris mei. . . Neque autem ſurſum in ſu- *n.* 1.
„percœleſti loco conſtitutus cum ſuis poteſt in-
„telligi bibens vitis generationem; neque rur-
„ſus ſine carne ſunt, qui bibunt illud: carnis
„enim proprius eſt, & non Spiritus, qui ex
„vite accipitur, potus.„ Ergo in regno terreno.

60. *Secundo* idem probat ex *Luc.* 14. *v.* 12. & *Prob. II.*
ſeq. ubi jubemus ad prandium vocare mendicos *n.* 2.
&c. & retribuetur nobis in reſurrectione juſto-
rum. „Et Matth. 19. v. 29. *Quicumque dimiſe-*
„*ſerit agros &c. propter me centuplum accipiet in*
„*hoc ſæculo, & in futuro vitam æternam hæredi-*
„*tabit.* Quæ enim ſunt in hoc ſæculo centupla,
„& prandia exhibita pauperibus, & cœnæ, quæ
„redduntur? Hæc ſunt in regni temporibus,
„hoc eſt, in ſeptima die, quæ eſt ſanctificata,
„in qua requievit Deus ab omnibus operibus,
„quæ fecit, quæ eſt verum juſtorum Sab-
„batum.

61. *Tertio* idem probat ex benedictione, *Prob. III.*
quam Iſaac filio ſuo Jacob impertivit Gen. 27. *n.* 3.
„v. 27. *Det tibi Deus de rore cœli* &c. quæ be-
„nedictio in Jacob non omnimodo adimpleta
„ad tempora regni ſine contradictione pertinet,
„quando regnabunt juſti ſurgentes a mortuis. . .
„Quemadmodum Presbyteri meminerunt, qui
„Joannem diſcipulum Domini viderunt, audiſſe
„ſe ab eo, quemadmodum de temporibus
„illis docebat Dominus, & dicebat: Venient
„dies, in quibus vineæ naſcentur, ſingulæ
„decem millia palmitum habentes, & in una
„palmite dena millia brachiorum, & in uno
„vero palmite dena millia flagellorum, & in
„uno-

„unoquoque flagello dena millia botrorum, & „in unoquoque botro dena millia acinorum, „& unumquodque acinum expreſſum dabit vi„ginti quinque metretas vini: & cum eorum „apprehenderit aliquis ſanctorum botrum, „alius clamabit Botrus, ego melior ſum, me „ſume, per me Dominum benedic. Simi„liter & granum tritici decem millia ſpicarum „generaturum, & unamquamque ſpicam habi„turam decem millia granorum, & unum quod„que granum quinque bilibres ſimilæ claræ „mundæ: & reliqua autem poma, & ſemina „& herbam, ſecundum congruentiam iis con„ſequentem; & omnia animalia iis cibis uten„tia, quæ a terra accipiuntur, pacifica invi„cem fieri, ſubjecta hominibus cum omni „ſubjectione.

Prob. IV. *n.* 4. 62. *Quarto* idem probat ex teſtimonio dicens: „Hæc autem & Papias Joannis auditor, „Polycarpi autem contubernalis, vetus homo „per ſcripturam teſtimonium perhibet in quarto „librorum ſuorum; ſunt enim illi quinque libri „conſcripti, & adjecit dicens; *hæc autem cre„dibilia ſunt credentibus.* Et Juda, inquit, pro„ditore non credente, & interrogante, quo„modo ergo tales genituræ perficientur? dixiſ„ſe Dominum, videbunt, qui venient in illa. „Hæc ergo tempora prophetans Eſaias ait c. 11. „v. 6. ſeqq. *Et compaſcetur lupus cum agno* &c. „Non ignoro autem, quoniam in feros & ex „diverſis gentibus & variis operibus credentes, „& cum crediderint conſentientes juſtis, ten„tent transferre: ſed & ſi nunc hoc ſit in qui„*bus-*

..ſdam hominibus ex variis gentibus in unam ..ententiam fidei venientibus, nihilominus in ..ſurrectione fiet ſuper iis animalibus, quas ..portet conditione revocata obedire & ſubje..a eſſe homini, & ad primam a Deo datam ..verti eſcam.

Caput XXXIV.

..ntentiam ſuam de temporali & terreno ..ſtorum regno a reſurrectione claudit variis ..iæ, Ezechielis, & Danielis teſtimoniis, atque ..parabola vigilantium ſervorum, quibus ſe mi..niſtraturum Dominus pollicetur.

Quinto ſententiam ſuam de terreno juſtorum regno S. Irenæus probare cona..r „ex Iſa. 26. v. 19. *Reſurgent mortui . . . ..laetabuntur, qui ſunt in terra.* Item Ezech. 37. ..12. ſeqq. *Aperiam monumenta veſtra . . . & ..mam vos ſuper terram veſtram.* Et c. 28. v. 25. *..habitabunt ſuper terram ſuam . . . & plantabunt vineam . . . quando faciam judicium* &c. ..em Jerem. 23. v. 7. *Reſtituet illos* (filios Iſ..rael) *in terram ipſorum.* Et Iſa. 30. v. 25. 26. *..& erit lumen lunæ quaſi lumen ſolis ſeptuplum ..ei, quando ſanabit contritionem populi ſui, & ..dolorem plagæ ſuæ ſanabit.* Dolor autem pla..gæ eſt, per quam percuſſus eſt homo initio in Adam inobediens, hoc eſt, mors. Item Luc. 12. v. 37. ſervos vigilantes *Dominus recumbere fa..et, & tranſiens miniſtrabit eis.* Item Apoc. 20. ..6. dicitur: *Beatus, & ſanctus, qui habet par..m in reſurrectione prima.* Et tempus autem ..nuntiavit Eſaias, in quo hæc erunt. c. 6. „v. 17.

Prob. V. n. 1.

n. 2.

Peccatum originale.

n. 3. „v. 17. *Et poſt hæc longe* &c. & Daniel c. 12.
n. 4. „v. 13. *in conſummatione dierum.* Et Jeremias „hoc regnum deſcribit c. 31. v. 10. ſeqq. *Venient, & lætabuntur in monte Sion* &c. Adhuc „autem de Hieruſalem, & de regnante in ea „Eſais ait c. 65. v. 18. ſeqq. *Ecce ego facio* „*Hieruſalem exultationem. . . Secundum enim dies* „*ligni vitæ erunt dies plebis meæ* &c.

Caput XXXV.

Contendit, ſuperiora teſtimonia non poſſe per Allegoriam de bonis tantum cœleſtibus intelligi, ſed implenda eſſe poſt adventum Antichriſti, & reſurrectionem in terrena Jeruſalem; prioribus Prophetis ex Eſaia, Jeremia, & Joannis Apocalypſi, alias ſubjungit.

Objectionem, & explicationem dictorum evertere conatur.

64. „Si autem quidam tentaverint allegorizare „hæc, quæ ejuſmodi ſunt; neque de „omnibus poterunt conſonantes ſibimetipſis in„veniri, & convincentur ab ipſis dictionibus „differentibus: quoniam *cum deſolatæ fuerint* „*civitates . . . eoquod non ſint homines.* Iſ. 6. v. 11
n. 1. „Et *ponere orbem terræ deſertum* Iſ. 13. n. 9. Et „*elongabit Deus homines, & derelicti multiplica-* „*buntur in terra* &c. Iſ. 65. v. 21. Hæc enim & „alia univerſa in reſurrectionem juſtorum ſine „controverſia dicta ſunt, quæ fit poſt adven„tum Antichriſti, & perditionem omnium gen„tium ſub eo exiſtentium, in qua regnabunt „juſti in terra, creſcentes ex viſione Domini, „& per ipſum aſſueſcent capere gloriam Dei „Patris, & cum ſanctis Angelis converſationem „& communionem & unitatem ſpiritualium in

„Re

„Regno capient. Et quotquot ex credentibus „ad hoc præparavit Deus ad derelictos multi- „plicandos in terra, & ſub regno ſanctorum fieri, „& miniſtrare huic Hieruſalem, & regnum in „ea ſignificavit Jeremias Propheta. Baruch 4. „v. 36. & toto c. 5. *Circumſpice ad orientem „Hieruſalem, & vide lætitiam, quæ adventat tibi „ab ipſo Deo* &c. Hæc autem talia univerſa „non in ſupercœleſtibus poſſunt intelligi, *Deus „enim*, ait, *demonſtrabit ei, quæ ſub cælo eſt, uni- „verſæ tuum fulgorem* . . . Et Apoſtolus autem „ſimiliter ſcribens ad Galatas c. 4. v. 26. ait: „*Illa autem, quæ ſurſum eſt, Hieruſalem libera eſt*... „Et ipſam deſcendentem in Apocalypſi. *c.* 21. „*v.* 1. ſeqq. Vidit Joannes ſuper terram novam. „Et Eſaias autem hoc ipſum ait c. 65. v. 17. „*Erit enim cælum novum, & terra nova* &c. . . . „Hujus Hieruſalem imago illa, quæ in priori „terra Hieruſalem, in qua juſti præexerci- „tantur ad incorruptelam, & parantur in ſa- „lutem. Et hujus tabernaculi typum accepit „Moyſes in monte, & nihil allegorizari pot- „eſt. . . Quomodo enim vere Deus eſt, qui „reſuſcitat hominem: ſic & vere reſurgit ho- „mo a mortuis, & non allegorice, & ſicut vere „reſurgit, ſic & vere præmeditabitur incorru- „ptelam, & vigebit in regni temporibus, ut „fiat capax gloriæ Patris: deinde omnibus re- „novatis vere in civitate habitabit Dei. n. 2.

Nota. Regnum millenarium, quod hucusque propugnare conatus eſt S. Irenæus, refutatum fuit *Tom.* 1. *Comp. Th.* §. 417. Interim tamen S. Irenæus ſecutus errorem Papiæ viri mediocris ingenii teſte Euſebio *l.* 3. *hiſt. c.* 39. impietatem Cerinthi in carnali-

malibus deliciis hoc regnum reponentis non eſt ſecutus, nec terreni illius Chriſti regni tempus uspiam definit. Cum vero hæc fabula dudum exoleverit, mirum eſt, quod Grabius eam e ſuis ruderibus excitare conetur, nullaque in eam rem ſolida argumenta proferat, quæ non Theologi noſtri jam dudum exſufflarunt. Forte hæc fabula ad impugnandam ſanctorum invocationem illi opportuna videbatur, quam Catholici ſolidiſſime defendunt. Id ſane Grabius annotare debuiſſet, Patres nonnullos ſecundi ſæculi millenariorum ſententiam ita amplexos eſſe, cum candide monuerint, ei repugnaſſe *quosdam ex his, qui putantur recte credidiſſe*, uti ait ipſe S. Irenæus ſupra *c.* 31. *n.* 1. Cum vero a pluribus deinceps aperte impugnata fuerit, dogma Catholicum in Eccleſia contra dictum errorem ſemper prævaluit.

CAPUT XXXVI.

Homines vere ſuſcitabuntur, mundusque non penitus exterminabitur: erunt autem variæ ſanctorum manſiones pro cujusque dignitate, & omnia ſubjicientur Deo Patri, ſicque erit omnia in omnibus.

Mundi renovatio.

65. Denique S. Irenæus de ſtatu juſtorum poſt reſurrectionem ita docet „cum „ſint veri homines, veram eſſe oportet & plantationem ipſorum, ſed non excedere in ea, „quæ non ſunt, ſed in iis, quæ ſunt, proficere: „non enim ſubſtantia, neque materia conditionis (*mundi*) exterminatur; verus enim & „firmus, qui conſtituit illam. Sed figura tranſit mundi hujus, hoc eſt, in quibus tranſgreſſio facta eſt: quoniam veteratus eſt homo in ipſis. Et propter hoc figura hæc tem-

„pora-

„poralis facta eſt, præſciente omnia Deo. Præ-
„tereunte autem figura hac, & renovato ho-
„mine, & vigente ad incorruptelam, ut non
„poſſit jam veteraſcere, erit cœlum novum
„& terra nova, in quibus novus perſeverabit
„homo, ſemper nova confabulans Deo: Et
„quoniam hæc ſemper perſeverabunt ſine fine,
„Eſaias ait c. 66. v. 22. *Quemadmodum enim*
„*cælum novum, & terra nova, quæ ego facio,*
„*perſeverant in conſpectu meo,* dicit Dominus,
„*ſic ſtabit ſemen veſtrum, & nomen veſtrum.* Et
„quemadmodum Presbyteri dicunt, tunc qui
„digni fuerint cœlorum converſatione, illuc
„tranſibunt, id eſt, in cœlos: alii autem Pa-
„radiſi deliciis utentur, alii autem ſpecioſita-
„tem civitatis poſſidebunt; ubique autem
„Deus videbitur, & quemadmodum digni
„erunt videntes eum (*a*).

Variæ ſanctorum manſiones.

66. „Eſſe autem diſtantiam hanc habita-
„tionis eorum, qui centum fructificaverunt,
„& eorum, qui ſexaginta, & eorum, qui tri-
„ginta, quorum quidam in cœlum aſſumentur,
„alii in Paradiſo converſabuntur, alii in civi-
„tate inhabitabunt, & propter hoc dixiſſe Do-
„minum, multas eſſe apud Patrem manſiones
„*Joan.* 14. *v.* 2. Omnia enim Dei ſunt, qui
„omnibus aptam habitationem præſtat, quem-
„admodum Verbum ejus ait, omnibus divi-
„ſum eſſe a Patre, ſecundum quod quis eſt di-
„gnus, aut erit. Et hoc eſt triclinium, in quo
„recumbent ii, qui epulantur vocati ad nuptias.
„Hanc eſſe adornationem, & diſpoſitionem eo-
„rum, qui ſalvantur, dicunt Presbyteri Apo-

Manſiones diverſæ probantur. n. 2.

„ſtolorum diſcipuli, & per hujusmodi gradus „proficere, & per Spiritum quidem ad Filium, „per Filium autem aſcendere ad Patrem, Filio „deinceps cedente Patri opus ſuum, quem- „admodum & ab Apoſtolo dictum eſt: *Quoniam* „*oportet regnare eum, quoadusque ponat omnes* „*inimicos ſub pedibus ejus. Noviſſima inimica* „*deſtruetur mors* 1. Cor. 15. v. 25. ſeqq. In „temporibus enim regni juſtus homo ſuper ter- „ram exiſtens obliviſcetur mori jam.

Poſt regnum terrenum clara in cœlis Dei viſio. a. 3.

67. Demum S. Irenæus ſummatim repetit, quæ hactenus dixit, & ita concludit: „In „omnibus his, & per omnia idem Deus Pater „oſtenditur, qui plasmavit hominem, & hæ- „reditatem terræ promiſit Patribus, qui edu- „xit illam (*creaturam*) in reſurrectionem ju- „ſtorum, & promiſſiones adimplet in Filii ſui „Regno, poſtea præſtans illa paternaliter, quæ „neque oculus vidit, neque auris, neque in „cor hominis aſcendit. Etenim unus Filius, „qui voluntatem Patris perfecit, & unum ge- „nus humanum, in quo perficiuntur myſteria „Dei, *quem concupiſcunt Angeli videre.* 1. Pet. 1. „v. 12. Et non prævalent inveſtigare ſapien- „tiam Dei, per quam plasma ejus conforma- „tum, & concorporatum Filio perficitur, ut „progenies ejus, primogenitus, Verbum, de- „ſcendat in facturam, hoc eſt, in plasma, & „capiatur ab eo; & factura iterum capiat Ver- „bum, & aſcendat ad eum, ſupergrediens „Angelos, & fiat ſecundum imaginem, & ſimi- „litudinem Dei.

(a) Grave

(a) Grave omnino eſt, quod hic ſignificare videtur S. Irenæus, non omnes Beatos in cœlo futuros, ſed aliquos in cœlo, aliquos in Paradiſo, alios in civitate nova Hieruſalem, omnes tamen, ubicunque fuerint, Dei conſpectu fruituros. Mira eſt & inſolita parabolæ ſeminantis, & variarum in altera vita manſionum explicatio: hæc enim referri ad alteram vitam, ſeu ad reſurrectionem ſecundam, poſtquam innovatis cœlo, & terra Deus manifeſte videbitur a Beatis, orationis contextus perſpicue demonſtrat. Sed hic nævus eſt, quem contraxit S. Irenæus ex nimia in Seniores illos, quos identidem citat, veneratione, & acriori hæreticos impugnandi ſtudio.

SANCTI CLEMENTIS
PRESBYTERI, ET CATECHISTÆ ALEXANDRINI OPERA.

§. I.

De Geſtis, & Scriptis S. Clementis Alexandrini.

1. Sanctus Clemens Alexandrinus, qui ſecundum Eccleſiæ ſæculum eruditione, & pietate illuſtravit, fuit patria Athenienſis, Pantæni Stoici Philoſophi diſcipulus, Origenis Præceptor, & Alexandrinus dictus eſt, tum quia Eccleſiæ Alexandrinæ Presbyter fuit, tum quia in Schola Alexandrina diutiſſime docuit, cui ante illum Pantænus ejus Præceptor ſub Commodo Imperatore, adeoque intra annum 180. & 193. præfuit, teſte

Euſebio *l.* 5. *hiſt. c.* 10. eique S. Clemens ſucceſſit, & forte circa annum 220. obiit. Plurima conſcripſit, quorum maxima pars periit. Operum hujus Patris Catalogum exhibet nobis S. Hieronymus *l. de Script. Eccl.* ſcilicet: Octo Libri Stromatum: octo Libri Hypotyposeon, ſeu Inſtructionum: una ad Gentes cohortatio. Tres libri, quorum titulus eſt; Pædagogus: alter, cui titulus: Qui Dives ſalvetur: Tractatus de Paſchate; alter de Jejunio: alter de Detrectatione: Cohortatio ad patientiam, quæ Neophitis inſcribitur: liber cui titulus; Regula Eccleſiaſtica contra Judæos. D. Dupinus *Tom.* 1. *Bibl.* etiam advertit, ſanctum Hieronymum omiſiſſe in hoc Catalogo librum de Continentia, cujus in libro ſecundo Pædagogi, & Tractatum de Matrimonio, cujus in libro tertio ejusdem Pædagogi meminit. Promittit inſuper S. Clemens in primo, & ſecundo libro Tractatum de Reſurrectione, & in ſuis Stromatis Commentaria in Geneſin; ſed nullibi eum ſuis promiſſis ſtetiſſe deprehendimus. Ex omnibus his S. Clementis operibus unice modo ſuperſunt Cohortatio ad gentes. Tres libri Pædagogi; Octo libri Stromatum; & Tractatus: Qui dives ſalvetur. Alia opera, quæ ſub S. Clementis Alex. nomine circumferuntur, ſunt ſuppoſititia, ſcilicet commentariola in primam Epiſtolam canonicam S. Petri, in Epiſtolam S. Judæ, & in tres Epiſtolas S. Joannis. Euſebius *l.* 5. *hiſt. c.* 11. S. Clementem celeberrimum vocat non tantum apud Alexandrinos, ſed & in univerſo mundo. Ejus Stromata præcipue commendat, & in illis perfe-

Opera S. Clementis.

ctam

ſtam veræ, ac Divinæ Philoſophiæ ſcientiam miratur. S. Hieronymus de S. Clemente *de Script. Eccl.* ait: *Feruntur ejus inſignia volumina, plenaque eruditionis, & eloquentiæ tam de divinis Scripturis, quam de ſæcularis litteraturæ inſtrumento.* Et in Epiſtola ad Magnum declarat eum *omnium Scriptorum eruditiſſimum.* Sane prodigioſa quædam ubique in eo elucet eruditio, rectum ratiocinium, & ſingulare criterium. Eleganti ſtylo utitur in Cohortatione ad gentes, & tribus libris Pædagogi; inconcinno autem in Stromatis, prout ipſe non uno loco monet. Sacræ Scripturæ, & Traditionis peritiſſimus erat. Verum utique eſt, excellere eum magis cum de moribus differit, quam cum dogmaticas veritates docet, ſed animadvertere oportet, frequentius de illis, quam de his differendi ſeſe illi obtuliſſe occaſionem; ſi tres excipias Pædagogi libros, ac Tractatum, *qui dives ſalvetur*, in quibus moralem diſciplinam præcipue pertractat, in cæteris varia coacervat, quæ ad Catholicum dogma ſpectant. Id tamen in S. Clemente deſiderandum eſſet, quod allegorico S. Scripturæ ſenſui non nimium indulſiſſet, & æque in critica excelleret, ac in recta ratiocinandi methodo eminet; tunc enimvero apobryphorum librorum doctrinis nullam præſtitiſſet fidem, & dum verum a falſo rite diſtinxiſſet, in aliquos nævos prolapſus non fuiſſet.

Quod ad Editiones operum ſancti Clementis Alexandrini attinet, prima earum fuit, quam Petrus Victorius e Bibliotheca Medicea anno 1550. græce in folio Floren- *Editiones.*

tiæ edidit. Hanc altera Latina ab Gentiano Herveto verſa an. 1551. in fol. ibidem excepit. Item Pariſiis an. 1566. 1572. 1590. 1592. 1612. Baſileæ 1556. 1560. 1566. Amſtelodami 1613. Novam etiam editionem adornavit Silburgius, quæ græce prodiit per Commelinum in fol. an. 1592. quæ deinde græce, & latine notis inſtructa Pariſiis an. 1611. & 1629. ac demum an. 1641. recuſa fuit, ex qua etiam præſens Analyſis eſt confecta. Denique præſtantiorem præ reliquis editionem adornavit Joannes Poterus Epiſcopus Oxonienſis, quæ Oxonii anno 1715. in folio, & Tomis duobus excuſa, & anno 1757. Venetiis recuſa fuit, qui cohortationem ad gentes ex græco de novo vertit, & alios libros emendavit, & ad calcem operis ſubmiſſas ſibi a D. Montfaucon variantes lectiones adjecit, notas etiam Silburgii, Heinſii addidit, & ſuis textum locupletiſſime illuſtravit. Optandum tamen foret, uti notat Gottlieb Stoll von Schriften der Kirchenväter rc. ut Pædagogus, & Stromata de novo in Latinum verterentur, in quo opere D. Le Nourry Apparatus ad Biblioth. Max. P. P. pag. 625. ubi multa correxit, & menda Herveti ſolerter annotavit, plurimum commodi, & lucis afferre poſſet.

SAN-

SANCTI CLEMENTIS ALEXANDRINI ADMONITIO AD GRÆCOS, SEU AD GENTES.

§. II.

Argumentum hujus Admonitionis.

2. Daniel Heinſius notat *in not.* S. Clementem in tribus Libris, ſcilicet Admonitione, ſeu Cohortatione ad Gentes, quem vocat προτρεπτικος, Pædagogo, & Strommatis tres gradus veterum Sapientum exhibere voluiſſe, αποκαταρσιν, μυησιν, εποπτειαν. Nam in primo, qui futuri Chriſtiani ſunt, purgantur, in ſecundo facti jam initiantur: in tertio ad ſacra maxima, ſupremam Dei admittuntur notionem, & æternam contemplationem. Hæc igitur Admonitio ad Gentes juxta obſervationem D. Le Nourry in Appar. ad Biblioth. Max. P.P. & D. Dupin *tom.* 1. *Bibl.* eſt diſcurſus adhortatorius, in quo S. Clemens gentes a cultu idolorum ad veram Jeſu Chriſti Religionem adducere allaborat, dum eis inventionem, originem, materiam, templa, imagines falſorum ſuorum deorum, & judicium de iis ſaniorum inter gentiles proponit. Auctorem hujus Admonitionis ſeipſum S. Clemens profitetur. *l.* 8. *Strom.* Veroſimiliter juxta D. le Nourry adhuc ante annum 194. conſcripta fuit. Connexionem, & diviſionem illius juxta laudatum D. le Nourry, & D. Dupin oſtendet ſequens Analyſis in ſuos numeros diviſa, cum ſanctus Clemens continuata ſerie eam exaraverit.

§. III.

Analyſis Admonitionis ad Gentes.

Diſcrimen inter initium Religionis Chriſtianæ, & Idololatriæ. 3. Sanctus Clemens in exordio hujus Admonitionis oſtendit diſcrimen inter Jeſum Chriſtum ſuam Religionem fundantem, & inter Orpheum, & alios Veteres Muſicos Idololatriæ Auctores, dicens: „Amphion Thebanus, & Arion Methymnæus fuerunt quidem „ambo arte canendi præditi; ſed & uterque *pag. 1.* „locum dedit fabulæ, & carmen de iis in Græ„corum canitur choro, quod hic quidem pi„ſcem ineſcaverit; ille vero Thebas muris cin„xerit. Thracius autem alius Sophiſta, (Or„*pheus*) quæ alia eſt græca fabula, ſolo cantu „feras reddebat manſuetas, quin etiam & cæ„teras arbores, & fagos ſuis locis motas mu*p. 2. a.* „ſica transplantabat. . . Cicada etiam Eunomi „cantu ducebatur, ut vult fabula, quæ æneum „Eunomum in Pythone poſuit cum ipſa citha„ra, ſimulque addidit Locrenſi (*Eunomo*) „ſocium certaminis: (*ſcil. cicadam cum eo canen*„*tem*). . . Quanam ergo ratione credidiſtis in„anibus fabulis, exiſtimantes animantia demul„ceri muſica, & econtra ſplendida veritatis fa„cies ſimulata vobis eſſe videtur, & infideli*p. 3. a.* „bus ſubjicitur oculis? . . . Mihi itaque vi„dentur & Thracius ille Orpheus, & Theba„nus, & Methymnæus, viri non viri, dece„ptores fuiſſe, qui prætextu Muſicæ vitæ per„niciem afferentes, artificioſis quibusdam præ„ſtigiis ad corruptelas dæmoniace incitantes, „probra orgiis celebrantes, luctus in deorum „cantica traducentes, primi deduxere homi„nes

„nes ad idola, atque adeo lapidibus, & lignis, „hoc eſt, ſimulacris, & adumbrationibus, „agreſtem gentis excitavere conſuetudinem, „illam vero pulchram libertatem eorum, qui „ſub cœlo vitam egerunt, canticis, & carmi„nibus in extremam redigentes ſervitutem. „Sed non talis eſt meus cantor, qui multo poſt „venit diſſoluturus acerbam ſervitutem dæmo„monum tyrannidem obtinentium, ad ſuave „autem, & benignum religionis, & pietatis „in Deum jugum nos traducens, in cœlum „rurſus evocat eos, qui humi ſunt abjecti: ſo„lus quidem certe ex iis, qui unquam fuerunt, „difficillimas feras homines manſuefecit; vo„lucres quidem eos, qui ex ipſis ſunt leves: „ſerpentes vero eos, qui deceptores: & leo„nes eos, qui ſunt animoſi, & ad iram con„citati: ſues autem eos, qui ſunt voluptati „dediti: lupos autem eos, qui rapaces: la„pides autem, & ligna, qui ſunt inſipientes. „... Has ergo omnes immaniſſimas feras, „& tales lapides ipſe cœleſtis cantus in man„ſuetos homines transformavit. *ad Tit.* 3. . . „Vide quantum potuerit; novum canticum ho„mines ex lapidibus, & homines fecit ex feris. „Hi autem, qui erant alioqui ut mortui, qui „ejus, quæ vere eſt vita, non erant partici„pes, poſtquam cantici ſolum fuerunt audito„res, revixerunt.

Incarnationis effectus.

pag. 4.

4. Pergit ulterius S. Clemens, & Religionis Chriſtianæ commoda, & Incarnationis Verbi præclaros effectos ita extollit. „Quidnam „ergo vult inſtrumentum, Dei Verbum, Do„mi-

Religionis Chriſtianæ commoda.

p. 5.

„minus noſter, & novum canticum? Patefa-
„cere oculos cæcorum, & aperire aures ſur-
„dorum, & qui pedibus claudicant, vel errant,
„ad juſtitiam deducere, Deum inſipientibus
„hominibus oſtendere, interitum compeſcere,
„mortem vincere, inobedientes filios Patri re-
„conciliare. Benignum Dei inſtrumentum. Do-
„minus quippe miſeretur, caſtigat, hortatur,
„admonet, conſervat, cuſtodit, & doctrinæ
„mercedem ex redundanti quadam copia no-
„bis regnum cœlorum promittit, hunc ſolum
„fructum percipiens ex nobis, quod ſalvi ſu-
„mus: vitium enim hominum paſcitur interitu.
„Veritas autem, ſicut apis, nulli ex iis, quæ
„ſunt, detrimentum afferens, propter ſolam
„ſalutem hominum exultat. Habes ergo pro-
„miſſionem, habes benignitatem, evade gra-
„tiæ particeps, & meum ſalutare canticum
„ne ita exiſtimes eſſe novum, ut vas, vel do-
„mum: *Erat enim ante luciferum, & in prin-
„cipio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum,
„& Deus erat Verbum.* Joan. 1. . . Sed quo-
„niam Verbum quidem erat ab alto petita ori-
„gine, divinum univerſorum principium & fuit,
„& eſt. Quia autem nunc nomen accepit olim
„ſanctificatum poteſtate dignum, Chriſtus, no-
„vum mihi vocatum eſt canticum. Hic ergo
„Verbum Chriſtus, & ut nos olim eſſemus,
„erat enim in Deo, & ut bene eſſemus, cauſa
„fuit. Nunc autem apparuit hominibus hic
„ipſe Verbum, qui ſolus eſt ambo, Deus, &
„homo, & eſt nobis omnium cauſa bonorum,
„a quo edocti recte vivere ad vitam æternam
„tranſmittimur. Nam, ut ait Divinus ille Do-

Conſubſtantialitas Verbi. P. 5.

„mi-

,mini Apoſtolus : *Gratia Dei ſalutaris omnibus* ,*hominibus apparuit, docens nos, ut abnegantes* ,*impietatem pie vivamus in hoc ſæculo &c.* Tim. 2. ,Hoc eſt canticum novum adventus, qui ,nunc refulſit in nobis, Verbi, quod erat in ,principio, & prius fuit. Apparuit autem nu- ,per, qui prius erat Servator; apparuit, qui ,eſt in eo, qui eſt: quoniam Verbum, quod ,erat apud Deum, Doctor apparuit, per quod ,omnia ſunt fabricata. Verbum, quod cum ,olim vitam in creatione ut opifex dediſſet, ,poſtquam tamquam Magiſter ſe manifeſtavit, ,bene vivere docuit, ut æternam vitam poſtea ,ut Deus ſuppeditaret.

5. Poſtquam S. Clemens commoda Reli- *Adhortatio ad Religionem Chriſtianam. p. 6,* gionis Chriſtianæ hucusque propoſuit, omnes ad eam amplectendam hortatur, dicens: „Fugiamus ergo, præcepto parentes Apoſtolico, *Eph.* 2. Principem poteſtatis aeris; . . , & ad Servatorem Dominum accurramus, qui nunc & ſemper adhortatur ad ſalutem per prodigia, & ſigna in Ægypto, in deſerto, & per rubum, & per nubem. Jam vero etiam per Moyſem, Eſaiam, & omnem chorum ,Propheticum. . . Quodſi tu non credis Pro- ,phetis, fabulam autem eſſe exiſtimas. . . , ,ipſe tibi loquetur Dominus: *Qui cum in forma* ,*Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, omnia ha-* ,*bere æqualia cum Deo: ſeipſum autem exinanivit* ,*miſericors Dominus, hominem ſervare cupiens,* ,Philipp. 2. Et ipſum jam tibi Verbum eviden- ,ter loquitur, ægre ferens incredulitatem. ,Ego certe loquor, Dei Verbum, homo fa- ctum,

„ſtum, ut tu quoque diſcas ab homine, qua-
„nam tandem ratione homo efficiatur Deus.
„An non ergo abſurdum, o amici! Deum qui-
„dem ſemper nos adhortari ad virtutem, nos
„autem recuſare auxilium, differre ſalutem.

Ethnicæ Religionis refutatio. Infamia eorum myſteria. p. 9.

6. His præmiſſis S. Clemens Ethnicorum Religionem falſam eſſe demonſtrat *primo* Myſteriorum illorum infamiam, & vanitatem aperiendo, quorum hanc narrationem texit: „Impia ergo adyta ne inveſtigetis, nec barathrorum ora præſtigiis plena, aut lebetem Theſprotæum, aut Tripodem Cirrhæum, aut æs „Dodonæum. Gerandrion autem arenis de„ſertis honoratum, & quod illic eſt oraculum, „quod cum ipſa quercu emarcuit, anilibus fa„bulis relinquatis. Silentio quidem certe man„datus eſt fons Caſtalius: & alius fons Colo„phonis, & alia ſimiliter perierunt fluenta di„vinatoria. . . Narrat nobis alius quoque divi„nationis, vel inſanæ potius vanitatis oracula, „Clarium, Pythium, Didymeum, Amphia„raum, Apollinem, Amphilochum. . . Jam „vere adyta Ægyptiorum, & necromantiæ „Hetruſcorum demandentur tenebris: ſunt „hæc vere inſana hominum infidelium com„menta. Ad harum præſtigiarum mercaturæ „ſocietatem adducuntur capræ, quæ ſunt ad „divinationem exercitatæ; & corvi, qui homi„nibus reſponſa dare docentur. Quid ſi tibi „recenſeam myſteria? . . . Dionyſium mœna„lem orgiis Bachi celebrant, crudarum car„nium eſu ſacram agentes inſaniam, & cæſa„rum carnium peragunt divulſionem, coronati
„ſer-

„ſerpentibus, ululantes Evam (ſcilicet ſerpen-
„tem fœminam invocantes). Ceres autem, &
„filia Proſerpina jam in myſteriorum ſcena ver-
„ſantur, erroremque & raptum, & earum lu-
„ctum Eleuſis illuſtrat facibus. . . Jam vero *p.* 10.
„convincam hæc veſtra orgia (*ſeu ſacra myſti-*
„*ca*) eſſe plena fraude, & præſtigiis. . . .
„Aperte autem dico, quæ ſunt occulta, non
„erubeſcens dicere ea, quæ non pudet vos
„adorare. Quæ ergo ex ſpuma, & in Cypro eſt
„genita, Cyniræ amica, Venerem dico, quæ
„φιλομμήδης dicitur, quod exorta ſit ἐξ μηδέων,
„hoc eſt ex genitalibus, quæ cœlo abſciſſa ſunt,
„quæ poſt abſciſſionem fluctui vim attulerunt,
„tanquam libidinoſis veſtris partibus fructus
„ſit Venus in ſacris myſticis. Marinæ hujus
„voluptatis generationis indicium ſalis pu-
„gillus, & Phallus traditur iis, qui in hac mœ-
„chandi arte ſunt initiati: nummum autem ei
„offerunt ii, qui initiantur, ut amicæ amato-
„res. Cereris autem myſteria ſunt Jovis cum
„matre venerei congreſſus (*qui hic deſcribun-*
„*tur*) Bacchi myſteria ſunt plane inhumana. *p.* 11.
. . . Cujus Symbola ſunt talus, ſphæra,
„nux pinea, mala, trochus, ſpeculum, vel-
„lus &c. „Eodem modo pudenda Corybantum,
& Eleuſinorum myſteria recenſet, de quibus
ait: „Digna quidem certe nocte myſteria, & *p.* 13.
„igne, & magnanimi, vel potius vani Erech-
„thidarum populi. His quidem vaticinatur
„Heraclitus Epheſius: his, inquam, noctiva-
„gis, magis, Lenis, Bacchis, Myſtis poſt
„mortem minatur, his ignem vaticinatur. . .
„Quales autem ſunt ciſtæ eorum myſticæ?
„Opor-

„Oportet enim Sancta eorum revelare. An-
„non ea ſunt ſeſamides, & pyramides, & lanæ
„bene laborata, libaque multis diſtincta umbi-
„licis, ſaliſque pugilli, & draco orgium Bac-
„chi Baſſari? Annon mala punica, atque etiam
„corda, ferulæ, & hedræ, & præterea pla-
„centæ, & papavera? Hæc ſunt eorum San-
„cta. Quin etiam Themidis arcana Symbola,
„origanum, lucerna, enſis, pecten muliebris,
„quem honeſte, & myſtice licet dicere puden-
„dum muliebre. O evidentem impudentiam!
„olim quidem moderatis hominibus voluptatis
„involucrum erat nox tacita, nunc autem iis,
„qui initiantur, eſt incontinentiæ ſacra nox lo-
„quens, & ignis, qui lucet in facibus, vitia,
„& animi perturbationes arguit. Extingue
„ignem, o Sacerdos! reverere lampades, o tu,
„qui faces geris, tuum Jacchum lux arguit:
„permittas nocte celari myſteria, & orgia ho-
„norentur tenebris; ignis non diſſimulat, ſed
„arguit, & punit, quæ jubentur. Hæc ſunt

„cœleſti vivendi ratione, & humi proſtrave-
„runt, perſuadentes humanis figmentis atten-
„*dere.* Alii enim ſtatim in cœlo contemplan- *p.* 16.
„*do* decepti, & ſoli viſui credentes, motus
„aſtrorum contemplantes admirati ſunt, &
„deos eſſe cenſuerunt, aſtra deos (*nempe* θεοὺς
„*απο* τȣ θεῖν, *hoc eſt a curſu*) nominantes, &
„Solem adorarunt, ut Indi; & Lunam, ut
„Phryges. Alii autem eorum, quæ ex terris
„naſcuntur mites fructus carpentes, Cererem
„frumentum, ut Athenienſes; & Bacchum
„vitem, ut Thebani appellaverunt. Alii
„cum conſideraſſent vitii pœnas, eas in deos
„referunt, adorantes pœnas, & calamitates:
„hinc Furias, & Eumenidas, & quos παλαμ-
„ναιοὺς, & προτροπαίοις vocant, ceu averrun-
„catores, & malorum depulſores: & præterea
„αλαςορας, id eſt, cacodæmones, ſeu malos
„genios finxerunt Poetæ Scenici. Jam vero
„quidam ex Philoſophis ipſi quoque poſt Poe-
„ticos, earum, quæ ſunt in nobis, affectionum
„figuras, & ſimulacra conſtituunt, nempe me-
„tum, & amorem, & gaudium, & ſpem, ſicut
„certe priſcus quoque Epimenides, qui contu-
„meliæ, & impudentiæ Athenis erexit alta-
„ria. Alii autem ipſis profecti rebus ab homi-
„nibus in deos referuntur, & inſtar corporis
„effinguntur, Juſtitia quædam, & Clotho, &
„Lacheſis, & Atropos, & Parca, & Auxo,
„& Thallo Atticæ. Sextus modus, quo intro-
„ducta, & paulatim nata eſt hæc fraus deo-
„rum, ſecundum quem deos numerant duode-
„cim, quorum etiam Theogoniam (*ſeu ortum*)
„canit Heſiodus, & quæcunque de diis Theo-
„lo-

„logice diſſerit Homerus. Reſtat poſtremus; „ſunt enim hi omnes ſeptem modi, qui profi„ciſcitur a divino in homines beneficio. Nam „cum beneficio afficientem Deum non intelli„gerent, effinxerunt quosdam ſervatores Ca„ſtorem, & Pollucem, & Herculem malorum „averruncatorem, & medicum Æſculapium. „Hæc quidem ſunt lubricæ, & exitioſæ a ve„ritate digreſſiones, quæ hominem e cœlo de„trahunt, & in barathrum peſſumdant.

Dii homines aliis ſimiles fuerunt. p. 17.

8. *Tertio.* Aperta idololatriæ origine, eam ineptam eſſe evincit S. Clemens, oſtendendo præcipuos deos homines fuiſſe aliis ſimiles, quorum patria, vita, & officium cognita ſunt, & quorum ſepulchra adhuc conſpiciuntur, dicens; „Volo vobis, quales ſint dii ipſi, & „quinam, ad vivum oſtendere, ut tandem ali„quando ab errore ceſſetis, rurſusque in cœ„lum revertamini. . . . Ac plurima quidem „vobis de diis ficta, & fabuloſe ſunt tradita: „quæcunque autem facta eſſe putantur, ea de „hominibus turpibus, & qui petulanter, ac „flagitioſe vixerunt, ſcripta ſunt. . . . Hic „ſunt, qui tres dicunt eſſe Joves. . . . Sunt „&, qui fingunt quinque Minervas. . . . Quot „autem nunc quoque ſunt Apollines? innume„rabiles mortales homines, opem ferentes, „qui ſimiliter vocati ſunt, atque illi prædicti. „Quid autem ſi tibi multos dixerim Æſculapios, „vel qui enumerantur Mercurios, vel Vulca-
p. 18. „nos, qui traduntur in fabulis? Utrumne ſu„perflua vobis afferre videbor, qui aures ve„ſtras his multis nominibus obruam? ſed ipſos

„qui-

„quidem patriæ, & artes, & vitæ, & præ-„terea ſepulchra homines fuiſſe convincunt. „Mars quidem certe, qui a Poetis fuit, ut po-„tuit, honoratus, ille transfuga, qui nunc has, „nunc illas partes ſequitur, & inſurgit in ho-„ſtes, ut dicit quidem Epicharmus, erat Spar-„tanus: Sophocles autem eum Thracem facit, „alii autem Arcadem: hunc autem Homerus „dicit vinctum tredecim menſibus: multis „augeantur bonis Cares, qui canes ei ſacrifi-„cant; Schytæ autem non ceſſent mactare aſi-„nos, ut dicit Apollodorus, & Callimachus. *Martis patria, & vita.*

„... Vulcanus autem, quem jecit Jupiter „ex Olympo, cum a limine dio in Lemnum „cecidiſſet, aerariam exercuit, ut qui mutila-„tus eſſet pedibus. Habes etiam medicum non „ſolum æris fabrum inter deos: medicus au-„tem erat avarus, nomen eſt ei Æſculapius, „teſte Pindaro, & Euripide. Hic ergo ictus „fulmine jacet in finibus Cynoſuridis: Philo-„chorus autem dicit, medicum in Teno coli „Neptunum, Saturnum ſitum eſſe in Sicilia, „& eum illic fuiſſe ſepultum. Patrocles Thu-„rius, & junior Sophocles ſcribunt de Caſto-„re, & Polluce, eos homines fuiſſe morti, fa-„tisque obnoxios. . . . Herculem ipſe quoque „Homerus novit mortalem hominem: Hiero-„nymus autem Philoſophus ipſius quoque cor-„poris narrat habitum, parvum, criſpo capillo, „bona, firmaque valetudine. . . . Hic ergo „Hercules cum 52. annos vixiſſet, e vita ex-„ceſſit, per eam, quæ fuit Oeta, pyram, juſtis „illi factis exequiis. Muſæ autem, quas Al-„cander ait genus ducere a Jove, & memoria, *Vulcani.* *Æſculapii.* *Caſtoris, & Pollucis.* *p. 19. Herculis.* *Muſarum.*

„& reliqui Poetæ, & Scriptores ut deas eas „habent, & colunt. . . Eas, cum eſſent ſervæ, „emit Megaclo filia Macaris, qui erat Rex „Lesbiorum, ſemper autem contendebat cum „uxore: indignabunda autem matris vicem do- „lebat Megaclo, & Muſas has ancillas tot emit „numero, & Myſas vocat lingua Æolica: has „docuit canere, & vetera facta numeroſe ad „citharam modulari. Illæ vero cum Cithara „aſſidue ſonarent, & pulchre incantarent, Ma- „cara demulcebant, & ejus iram ſedabant: „qua de cauſa Megaclo, ut pro matre eis re- „ferret gratias, poſuit columnas æneas, & per „omnia juſſit templa honorari. Et ſunt Muſæ „quidem tales; hiſtoria autem apud Myrſilum „extat Lesbium.

Deorum impudicitiæ, & crimina. p. 20.

9. *Quarto.* Falſitatem deorum gentilium S. Clemens demonſtrat ex impuris eorum amoribus, criminibus, & vulneribus a Poetis decantatis. „Audite ergo, ait, eorum, qui ſunt „apud vos, deorum amores, & quæ ſunt „præter fidem, fabulas intemperantiæ, & eo- „rum vulnera, & vincula, & riſus, & pug- „nas, & præterea ſervitutes, & convivia, & „rurſus complexus, & lachrymas, & pertur- „bationes, & impudicas voluptates. Voca „mihi Neptunum, totumqne chorum, qui ab „ipſo fuit corruptus, Amphitritem, Amymo- „nem, Alopen, Melanippen, Alcyonem, Hip- „pothoen, Chionem, & alias innumerabiles, in „quibus quidem cum tot eſſent veſtri Neptuni, „in arctum perturbationes cogebantur. Voca „mihi etiam Apollinem; is eſt Phœbus, &

„Va-

„Vates caſtus, & bonus conſiliarius: ſed non „hæc dicit Sterope, nec Arethuſa, nec Arſi- „noe, nec Zeuxippe, nec Prothoe, nec Mar- „piſſa, nec Hypſipyle; effugit enim ſola „Daphne & vatem, & vitium. Et poſt om- „nes veniat ipſe Jupiter, veſtra ſententia ho- „minum pater, atque deorum, qui in Vene- „rem adeo fuit profuſus, ut omnes appeteret, „ſuam autem in omnes expleret libidinem: ex- „plebatur itaque mulieribus, non minus, quam „hircus Thmuitarum capris. . . . Jovis filius „Hercules, qui ex longa nocte gignitur, qui „duodecim quidem certamina longo tempore „fortiter ſuſtinuit, quinquaginta autem filias „Theſtiæ una nocte vitiavit, ut qui ſimul & „adulter, & ſponſus fuerit tot Virginum. Non „abs re ergo eum Poetæ miſerum, & αισυλοεργον (*id eſt, rerum nefariarum perpetratorem*) „vocant: longum autem fuerit ejus omnis ge- „neris adulteria, & ſtupra pueris illata recen- „ſere; nam nec a pueris quidem dii veſtri ab- „ſtinuere. Unus quidem Hyllam, alius vero „Hyacinthum, alius Pelopen, alius Chryſip- „pum, alius autem Ganymedem amantes. „Hos deos veſtræ uxores adorent, tales au- „tem ſuos eſſe maritos precentur, adeo tem- „perantes, ut ſint diis ſimiles, ſimilia conſe- „ctantes: tales filii veſtri conſueſcant colere, „ut etiam viri fiant, & ſacram fornicationis „imaginem in diis accipiant. Verum ex diis, „dicet aliquis, ſoli maſculi feruntur in Vene- „rem: *Fœmina quæque domi dea mota pudore mo- „ratur*, ait Homerus, erubeſcentes præ vere- „cundia Veneris videre adulteria: illæ vero p. 21.

 „ſe

„ſe gerant impudice in adulterio vehementius „implicitæ. Aurora propter Tithonem. . . „Venus vero propter Martem eſt probro, & de„decore affecta.

Deorum certamina, vulnera & aliæ paſſiones. p. 21.

10. „Age vero paucis quoque obeamus cer„tamina, & panegyricos illos ſepulchrales con„ventus diſſolvamus. Iſthmia, in quibus Me„licerta defletur: Pythia, in quibus draco coli„tur: Nemea, ubi puero Archemoro juſta facta „ſunt. . . Olympia ſibi vindicat Jupiter Phi„diæ. Erant ergo myſteria, ut videtur, cer„tamina, quæ ſuſcipiebantur propter mortuos, „ſicut etiam oraculi reſponſa: quæ vero in Sa„gra myſteria, & quæ in Alimunte Atticæ „circumſcripta ſunt Athenis, mundi autem „ſunt probrum & dedecus, & certamina & „Phalli Baccho conſecrati, qui vitam male oc„cuparunt. . . Sunt ergo jure veſtri dii tales, „qui ſervi fuere vitiorum, quin etiam eorum, „qui Eilotes vocantur a Lacedæmoniis; jugum „ſervile ſubiit Apollo Admeto Pheris; Hercu„les Sardibus Omphalæ &c. . . Eſt ergo his *p. 22.* „merito conſequens, ut hos veſtros deos, qui „& amore languent, & animi vexantur paſſio„nibus, omnino obnoxios humanis inducatis „affectionibus: nam mortale illis eſt corpus. „Quod quidem manifeſte ſatis indicat Home„rus, dum Venerem propter vulnus acuta & „magna voce clamantem inducit: narratque „bellicoſiſſimum Martem fuiſſe a Diomede in „ventre ſauciatum &c. . . . Quodſi ſunt vul„nera, eſt etiam ſanguis . . . & curationes „ergo & nutrimenta, quibus indigent, eis ne-

„ceſſe

„ceſſe eſt inducere. Quare & menſæ, & ebrie„tates, & riſus, & coitus, utpote quod homi„nes venereis rebus non uterentur, nec darent „operam liberis, ſed nec dormituri eſſent, ſi eſ„ſent immortales nullius egeni, & expertes „ſenii. Fuit autem humanæ quoque menſæ „particeps apud Æthiopes, tum inhumanæ „& nefariæ, cum convivio a Lycaone excipe„retur, ipſe Jupiter; humanis quippe carnibus „ſaturabatur invitus: neſciebat enim Deus, „quod Lycaon Arcas, qui convivio excipiebat „eum, interfectum ſuum filium ei epulandum „apponeret, cui Nyctimo nomen. Egregius „vero Jupiter, qui eſt divinator, hoſpitalis, ſup„plices exaudiens, clemens, panompheus, de„pulſor, & averſor malorum: imo vero inju„ſtus, ſceleratus, iniquus, impius, inhuma„nus, violentus, ſtuprator, adulter, amator. „Sed tunc quidem fuit, cum eſſet talis, nem„pe quando erat homo. Nunc autem mihi vi„dentur vobis quoque conſenuiſſe fabulæ. Ju„piter non eſt amplius draco, non cygnus, non „aquila, non homo amori deditus. . . Ubi „nunc eſt illa aquila? ubi vero cygnus? ubi „autem ipſe Jupiter? Una cum penna conſe„nuit: non enim quod amoribus operam dede„rit, eum pœnitet, nec docetur eſſe modera„tus & temperans. Detegitur autem vobis fa„bula: mortua eſt Leda, mortuus eſt cygnus, „mortua eſt aquila. Quære tuum Jovem, ne „ſcruteris cœlum, ſed terram: narrabit tibi „Cretenſis, apud quem eſt ſepultus, Callima„chus in Hymnis: *Cretenſes namque ſepulchrum*, „inquit, *conſtruxere tuum o Rex* &c. Mortuus

„eſt enim Jupiter, ne ægre feras, ut Leda, „ut cygnus, ut aquila, ut homo amori deditus, ut draco.

Ethnici ſapientes deos refutant. p. 24.

11. *Quinto* inania deorum gentilium commenta Clemens refutat ex ipſis Ethnicis ſcriptoribus, qui eos pro falſis numinibus habuerunt, & diverſos apud diverſos coli retulerunt. „Jam vero, inquit, videntur ipſi quoque, qui prava imbuti ſunt ſuperſtitione, inviti quidem, ſed tamen hunc de iis errorem „intelligere: *Annoſa haudquaquam genitus quercuve petrave, ſed genere ex hominum es.* Odiſſ. 19. „Paulo poſt autem invenientur eſſe & quercus, „& petræ. Agamemnonem certe quemdam Jovem in Sparta coli refert Staphilus: Phanocles autem *in Amoribus, ſeu Pulchris*, regem „Græcorum, Agamemnona narrat Argynnæ „fanum Veneris in memoriam amaſii ſui Argynni condidiſſe. . . . Dianam, quæ vocatur „απαγχομενη, hoc eſt, ſuffocata, colunt Arcades, ut inquit Callimachus in Ætiis: culta „eſt etiam Methymnæ alia Diana Condylitis, „ſic appellata a pugno. Eſt autem Podagræ „alterius Dianæ templum in Laconica, ut ait „Soſibius &c. Undenam putas hæc tibi adſcripta ſunt? Afferuntur ea, quæ adducuntur a „vobis, nec tuos quidem videris agnoſcere ſcriptores, quos ego teſtes cito ad tuam incredulitatem? o miſeri, qui omnem veſtram vitam revera minime vitalem impia implevistis „ludificatione! Annon calvus Jupiter Argis, „alius autem Ultor, culti in Cypro fuere? Annon Veneri περιβασιν Argivi, εταιρα autem, „id

„id eſt, meretrici Athenienſes; καλλιπύγῳ „autem, id eſt, Pulchridunia ſacrificant Syra„cuſani. . . Bacchum enim jam taceo puden„di membri contrectatorem: eum adorant Sy„cionii, qui Bacchum membris præficiunt mu„liebribus, tanquam turpitudinis & fœditatis „inſpectorem, & quaſi libidinis colant præfe„ctum. Tales quidem ſunt ipſis Dei; tales „autem ſunt ipſi quoque, qui in deorum reli„gione ludunt, ac inſultant, & ignominia ſe„ipſos afficiunt. Et quando melius Ægyptii, „qui vicatim, & per oppida bruta coluerunt „animantia, quam Græci, qui tales deos ad„orant; illa enim etſi ſint feræ, non ſunt ta„men adultera, nec ſtupro, aut fornicationi „dedita; hi autem quales ſint, quid opus eſt „amplius dicere, cum ſatis eos convicerimus? „Porro autem Ægyptii diſperſi ſunt in varios „cultus & religiones. Ex his Syenitæ quidem „colunt piſcem Phagrum. Mæoten autem pi„ſcem colunt, qui habitant Elephantinam; „Oxyrinchitæ autem piſcem ſimiliter, qui ab „eorum dictus eſt religione: præterea Ichneu„monem Heracleopolitæ: Saitæ autem Theba„ni ovem: lupum autem Lycopolitani: canem „vero Cynopolitani: Apim Memphitani: Hir„cum Medeſii. Vos autem qui eſtis Ægyptiis „meliores, vereor autem dicere, deteriores, „quales eſtis in bruta animantia? Ex vobis „enim ciconias honore affecerunt Theſſali, pro„pter conſuetudinem: Thebani autem muſtel„las, propter ortum Herculis. Quid vero? „an Theſſali dicuntur colere formicas, quoniam „didicerunt Jovem aſſimilatum formicæ, coiiſ-

Animalia culta. p. 25.

„ſe cum Eurimeduſa filia Cletoris & genu„ſe Mirmidonem? Polemo autem refert eo„qui habitant circa Troadem, colere mure„qui ſunt in his regionibus, quos ipſi app„lant σμίνθοις, quoniam arrodebant chordas a„cuum ſuorum hoſtium, & Sminthium Apo„linem ab illis muribus appellarunt. . . Neq„obliviſcar Samiorum, qui ovem colunt, ut d„cit Euphorion: ſed nec eorum qui incolu„Phæniciam Syrorum, quorum alii columba„alii vero piſces tam impenſe colunt, qua„Elei Jovem.

Dæmones inter deos relati. p. 26.

12. *Sexto* S. Clemens inter deos gentilium dæmones eſſe relatos demonſtrat „nam ſi ſunt „dæmones liguritores & ſcelerati, poſſunt „etiam inveniri in civitatibus dæmones indi„genæ, qui honores ſibi vindicant: apud Cy„thnios quidem Edemus; apud Tenios Calli„ſtagora: apud Eleos autem Anius. . . Poſ„ſunt alii quoque permulti reperiri dæmones, „ei, qui poteſt vel parum perſpicere, Heſiodo te„teſtante: *Dæmonium decies ter habet nam millia* „*tellus immortalia, queis hominum cuſtodia ceſſit.* „Quinam ſunt hi cuſtodes, o Bœotie, ne te „pigeat dicere. An non manifeſtum eſt, hos „eſſe, & qui ſunt his honoratiores, magni dæ„mones, Apollo, Diana, Latona, Ceres, „Proſerpina, Pluto, Hercules, ipſe Jupiter? „Sed ne fugiamus, nos fortaſſe cuſtodiunt, aut „ne fortaſſe peccemus, qui peccatis non ſunt „utique affines. Hic uſurpare illud licet, quod „proverbii loco dici ſolet: Pater, qui non pot„eſt corrigi, corrigit filium. Si autem ſunt hi

„quo-

quoque cuſtodes, non ſunt propter eam, qua ſunt in nos affecti, benevolentiam, ſed noſtrum urgentes exitium inſtar adulatorum adhæreſcunt vitæ fumo ineſcati. Ipſi certe dæmones ingluviem fatentur ſuam, ut qui dicant: *Nidoris libique hæc nobis debita ſors eſt.* Quamnam aliam vocem ederent, ſi vocem acciperent dii Ægyptiorum, nempe feles & muſtellæ, quam Homericam & Poeticam, cui placet nidor & condimentum obſoniorum? Tales quidem ſunt apud vos & dœmones & dei, & ſi qui ſemidei tanquam ſemiaſini muli vocati ſunt: neque enim eſt vobis nominum egeſtas ad impietatis compoſitiones. Age vero hoc quoque adjiciamus, quod inhumani & homines odio habentes dæmones ſunt veſtri dii, & non ſolum lætitiam ex eo capiunt, quod hominum mentes offendant, ſed etiam ex hominum cæde fruuntur voluptate, nunc quidem armatas in ſtadiis contentiones, nunc autem innumerabiles de laude in bellis decertationes, ſibi præbentes materiam voluptatis, ut vel maxime humanis poſſint affatim expleri cædibus. Jam vero cum civitates & gentes tanquam peſtes invaſiſſent, ſæva poſtularunt libamina. Et Ariſtomenes quidem Meſſenius Idomethæ Jovi trecentos mactavit, in quibus etiam Theopompus rex Lacedæmoniorum erat præclara victima. Tauri autem populi, qui habitant circa Tauricam Cherſoneſum quoſcunque hoſpites apud ſe ceperint, Dianæ Tauricæ eos ſtatim ſacrificant &c. . . Hominibus quidem bene velle ex his rebus oſtenduntur dæmones. Quo-

Dæmones cruenta hominum ſacrificia petunt. p. 37.

 „modo

„modo ergo non ſunt ſancti, qui ſunt cultui dæ„monum ac ſuperſtitioni dediti? quorum a„quidem dæmones ut ſervatores bonis verbi„proſequuntur, alii vero ſalutem a ſalutis inſ„diatoribus petunt. Dum ergo exiſtimant „ſe eis rite ſacrificare, non animadvertunt, ſ„homines occidere; non enim ex loco ſacro ſ„cædes hoſtia . . . ſed eſt cædes & homici„dium tale ſacrificium. Quid ergo o homine„aliorum hominum ſapientiſſimi, alias quiden„feras fugimus, & ſicubi in urſum, vel leo„nem inciderimus, divertimus, dœmones vero „pernitioſos & exitiales inſidiatores, homi„numque hoſtes & prædones cum eſſe ſenſeri„tis, & intelligatis, non declinatis, non averſami„ni? Quidnam autem veri dixerint improbi, ve„quamnam attulerint utilitatem? Quin ergo „poſſum tibi oſtendere, hominem veſtris dii„nempe dæmonibus meliorem, ſicut Apolline „vate Cyrum & Solonem. Munera diligit ve„ſter Phæbus, non homines: prodidit Crœſum „amicum, & mercedis oblitus adeo erat gloria „cupidus, ut Crœſum ad rogum deduxerit pe„Alym. Ita dæmones, quos amant, dedu„cunt ad ignem. Sed tu o homo, qui es Apol„line hominum amantior, & verior, miſerere „ejus, qui eſt vinctus ſupra pyram: et tu qui„dem Solon vaticinare veritatem; tu autem „Cyre jube pyram extingui: poſtremo o Crœſe „fac ut ſapias, cum tuo malo id didiceris. Eſt „ingratus is, quem adoras, capit mercedem, „& auro accepto mentitur. O Solon, vide „rurſus finem: numquid non dæmon, ſed ho„mo tibi dicit? Non obliqua vaticinatur Solon,

„eum

„eum bene intelliges: verum ſolum reſponſum „hoc in pyra experieris. Unde mihi venit in „mentem admirari, quibusnam tandem opinio- „nibus abrepti homines, qui ſunt decepti, ſu- „perſtitionem, & dæmonum cultum induxerint „hominibus, ſceleratos dæmones colere lege „lata jubentes. Seu Phoroneus ille fuerit, ſeu „Merops, ſeu aliquis alius, qui eis poſuerunt „templa & altaria, etiam ſacrificia eis primi ob- „tuliſſe ſabuloſe dicti ſunt; nam poſterioribus quidem certe temporibus finxerunt deos, quos adorarent. Hunc certe amorem vel Cupidinem, qui dicitur inter deos eſſe antiquiſſimus, „nemo ante Charmum coluit, poſtquam ado- „leſcentulum quemdam dilectum ſibi obtinuiſ- „ſet, cui cupiditatis ſuæ compos aram in Aca- „demia elegantiorem erexit. Ita morbi intem- „perantiam appellarunt amorem, & ſalacem „cupiditatem in deorum numerum retulere. . . „Merito ergo dæmonum cultus cum aliunde „cepiſſet principium, fons fuit ſtolidi vitii: de- „inde cum non fuiſſet reſciſſus, ſed accepiſſet „augmentum, multos dæmones conſtituit, ſa- „crificans hecatombas, & conventus celebrans, „& ſimulacra erigens, & templa ædificans: „quæ quidem, nam nec ipſa præteribo ſpecio- „ſo quidem nomine templa dici, fuiſſe autem „ſepulchra, hoc eſt, ſepulchra ipſa vocata fuiſſe „templa. Vos autem vel nunc ſaltem dæmo- „num cultus, & ſuperſtitionis obliviſcamini, „ſepulchra colere erubeſcentes. . . Sed mihi „perſequenti ſepulchra, quæ adorantur, ne uni- „verſum quidem tempus ſuffecerit; vos autem, „ſi non eorum, quæ audetis, aliquis vos pu-

Origo cultus dæmonium. p. 28.

Templa gentilium quid. p. 29.

„dor

„dor ſubeat, plane mortui, vere mortuis c
„dentes circumcurſatis.

Vana eſt ſtatuarum ut deorum adoratio. p. 29.

13. *Septimo* S. Clemens oſtendit miram e
cœcitatem, ſtatuas ut Numina colere. „Quo
„præter hæc, ait, ipſa vobis ſimulacra ſub
„cero conſideranda, ſi rem recte examineti
„invenietis nugas eſſe conſuetudinem, ut q
„manuum hominum opera colatis inſenſibil
„Ac Scythæ quidem antiquitus adorabant a
„nacem; Arabes autem lapidem; Perſæ ve
„fluvium; & ex aliis hominibus, ii, qui a
„huc erant antiquiores, ligna erigebant inſ
„gnia, & columnas ponebant ex lapidibu
„quæ etiam appellabantur ξοανα, eoquod e
„derentur, & expolirentur ex materia.
„Icaro certo imago Dianæ lignum erat n
„laboratum, & Cithœroniæ Junonis Theſp
„truncus exciſus, & Samiæ Junonis, ut
„Aithlius, prius quidem erat tabula, poſt
„autem Archonte Procleo in formam ſtatuæ
„ficta eſt. Poſtquam autem ſtatuæ formari
„hominibus ceperunt, βρετη dici ceperunt. R

Idolorum origo, p. 30.

„mæ autem antiquitus ſtatuam Martis fuiſ
„haſtam, ait Varro, cum nondum perveniſſe
„artifices ad hoc ſpecioſum quidem, ſed i
„probum artificium: poſtquam autem ars
„ruit, auctus eſt error. . . Ac Jovem quide

Nobiles ſtatuarii.

„Olympicum & Poliadem Athenis ex auro
„ebore effeciſſe Phidiam, cuivis notum:
„nonis autem Samiæ ſtatuam factam eſſe
„clidis Scalpro, in Samiacis Olympicus refer
Eodem modo Scopas, Calos, Theleſi
Argus, Eupalamus, Scyles, & Dipoen
no

nobiles ſtatuarii alias idolorum ſtatuas fabricarunt. „Sed quid his immoror, cum liceat vo„bis magnum illum dæmonem oſtendere, quis„nam fuerit, Ægyptium nimirum Serapim. *Serapis idolum.* *p. 31.*
„Alii enim ſcribunt eum fuiſſe munus miſſum „a Sinopenſibus ad Ptolomæum Philadelphum, „qui eos fame laborantes miſſo ex Ægypto „frumento obligavit, eſſe autem effigiem Plu„tonis, qui acceptam ſtatuam poſuit in pro„montorio Racotim, ubi & Serapidis coli ſo„let templum. . . Alii autem Ponticam ſta„tuam dicunt eſſe Serapim, translatam autem „fuiſſe honorifice Alexandriam a frequenti ho„minum conventu: Iſidorus a Seleucienſibus „ſtatuam fuiſſe traductam. Cœterum Athe„nodorus . . . neſcio, quomodo eo eſt pro„lapſus, ut factam fuiſſe ſtatuam argueret. Seſoſtrim quippe ait Ægyptium regem cum plurimas Græcorum ſubjugaſſet gentes, reverſum in Ægyptum artifices adduxiſſe multos. Oſirim itaque, a quo genus duxerat, juſſit magnifice, affrabreque variatum effingi, eum autem Bryaxes fecit opifex, non Athenienſis, ſed alius, qui ad opus faciendum mixta & varia uſus eſt materia; habebat enim ramentum auri, & argenti, & æris, & ferri, & plumbi, & ſtanni denique, nec ei ullus lapis deerat Ægyptius, nec Sapphiri & Hæmatitis fragmenta, ſicut nec Smaragdi & Topazii. Hæc ergo omnia levigata, tritaque, ac commixta cæruleo imbuit colore, qua de cauſa nigrior eſt color ſimulacri: & eum pharmaco ex ſepultura Oſiridis & Apis relicto omnia permiſcuiſſet, duplicavit Serapim, „cujus

„cujus nomen quoque & ſignificat funeris ſo„cietatem, & opus, quod factum eſt ex ſepu„tura, ut quod compoſitum ex Oſiride & Ap„factum ſit Oſirapis.

Vanitas idolorum. 14. Porro vanitatem horum idolorum S. Clemens oſtendit 1. Ex Sybilla, quæ Phæ-
p. 32. bum vocat *mutis aſſimilem ſignis, ſaxoque politis.* 2. ex Heraclito Philoſopho inſenſibilem ſi-
p. 33. mulacrorum truncum exprobrante. Item ex eo „quod Romani Fortunam deam in ſterqui„linio dedicarunt. 3. Quia ſimulacra ſunt quo„vis animale viliora . . . cum omni prorſus
p. 34. „deſtituantur ſenſu. . . Unde etiam Dionyſius „tyrannus junior cum auream veſtem Jovi ab„ſtuliſſet in Sicilia, juſſit eum indui lanea, ſa„cete dicens, eam eſſe aurea meliorem, ut „quæ eſſet & æſtate levior, & hyeme calidior. „Antiochus autem Cyzicenus cum egeret pe„cuniis, Jovis auream ſtatuam, quæ erat ma„gnitudinis 15 cubitorum, fundi juſſit, & ex „alia viliori materia ſtatuam illi ſimilem lami„nis inauratam rurſus reponi. Hirundines au„tem & multæ aves ſæpe advolantes inqui„nant ejusmodi ſimulacra, ratione nulla habi„ta, nec Olympii Jovis, nec Æſculapii Epi„daurii; ſed nec Minerva Poliadis, vel Sera„pidis Ægyptii, a quibus ipſis necdum ſenſu „deſtituta eſſe ſimulacra didiciſtis, „ maxime cum illa nec contra rapaces manus, nec contra ignem, terræmotus, & ſuos deſtructores de-
p. 35. fendere ſe poſſint. „4. Ipſi, qui fabricantur „ſtatuas, nonne eos admonent, qui ex vobis ſa„piunt, ut materiam contemnatis? Athenien-

„ſis

„ſis quidem Phidias, qui Jovis Olympii digito „ſcripſit ΠΑΝΤΑΡΚΗΣ ΚΑΛΟΣ pulcher omnes „adjuvans: non erat enim ei pulcher Jupiter, „ſed is, qui ab eo amabatur. Praxiteles au„tem, ut declarat Poſidippus in libro de Cni„do, Cnidiæ Veneris effingens ſimulacrum „Cratinæ, quam amabat, formam in ea ex„preſſit, ut haberent miſeri, unde amicam „Praxitelis adorarent. Cum floreret autem „Phryne meretrix Theſpiaca, pictores omnes „Veneris imagines ad Phrynes pulchritudinem „imitatione referebant, ſicut lapicidæ apud „Athenienſes Mercurios ad Alcibiadis inſtar „repræſentabant. Supereſt, ut nunc ipſemet „judices, utrum adorare velis fœdas meretri„ces. Hinc puto moti Reges veteres ejusmodi „fabulas generoſe deſpicientes, libere, pro„pterea quod ab hominibus nullum impende„ret periculum, ſeipſos deos pronuntiarunt, „ea ratione docentes, illos quoque per glo„riam factos eſſe immortales. Ita Ceyx filius „Æoli, Jupiter ab uxore Alcyone eſt nominatus; „ſicut viciſſim Alcyone Juno a marito &c. . . „Neque vero ſolum Reges, verum & privati „divinis ſeſe jactant nominibus, uti Menacra„tes medicus cognominatus Jupiter &c. Repe„riuntur etiam integræ gentes, & cum ipſis „viris urbes, adulatione utentes, quæ fabulas „de diis viles, & contemptas reddunt, inflati a „gloria homines, ſe ipſos efficientes deos, im„modicos ſibi honores decernentes: nunc qui„dem Macedonem Pellæum Amyntoris filium „in Cynosarge adorandum decernentes, cui „& fractus erat jugulus, & fracta tibia, cui „fue-

p. 36.

„fuerat exſectus oculus &c. . . Affecit aut
„ipſos honore & fabula & tempus: ſolent en
„neſcio quomodo, ea quidem, quæ ſunt pr
„ſentia, deſpici propter conſuetudinem; q
„autem ſunt præterita, quia propter incerti
„dinem temporis argui, ac convinci non poſſu
„in honore eſſe propter figmentum, & alia q
„dem non credi, alia vero etiam haberi in a
„miratione: ita veteres mortui longo erro
„tempore ſe venditantes a poſteris dii e
p. 37. „exiſtimantur. Harum rerum fidem vobis f
„ciunt veſtra myſteria, celebres conventu
„vincula, & vulnera, & dii lachrymantes . .
„qui circa ſepulchra, & monumenta ipſo po
„dere depreſſi verſantur, & volutantur, cir
„quæ etiam apparere ſolent, ſpectra ſcilic
„evanida, & exili forma, umbris ſimilia.

Simulacrorum turpis figura. 15. Simulacra gentilium ulterius S. Cl
mens ita inſectatur. „Verum ad ipſa qua
„proxime fieri poteſt, ſimulacra eſt accede
p. 38. „dum; nam qui eſt proprius eorum error, v
„ex aſpectu convincitur: dæmonum enim pe
„turbationem ſimulacra vel apertiſſime exp
„munt: ſiquis enim obediens ſculptilia ſimul
„cra contempletur, ex turpibus, ignominiaq
„ac dedecore plenis figuris veſtros deos ſtati
„agnoſcet, Bacchum ex amictu, Vulcanum e
„arte, Cererem ex calamitate, Ino ex vitta
„Neptunum ex tridente, Jovem ex cygno
„Herculem autem oſtendit pyra, & ſiquis nu
„dam viderit depictam mulierem, auream Ve
„nerem intelligit. Movetur figura Cyprius, &
„coit cum imagine, quod quidem Philoſteph
„nu

„nus teſtatur. . . Tantum ars valuit ad deci-
„piendum, quæ homines amori deditos illexit
„in barathrum: vim quidem efficacem habet
„ars opificis, ſed eum, qui eſt ratione prædi-
„tus, non poteſt decipere, nec eos, qui vixe-
„runt ex ratione. . . Jam illi, qui ſimias nutriunt p. 39.
„& exercent, mirantur, quod nec cereæ nec
„luteæ ſimilitudines, quamvis ornamenta ac-
„cedant, eos fallant. Vos autem vel ſimiis de-
„teriores eritis, dum lapideis, & ligneis, &
„aureis, & eburneis ſimulacris, & picturis ani-
„mum adhibetis. Tot vobis pernitioſorum lu-
„dibriorum opifices, lapicidæ, & ſtatuarii,
„pictoresque, & fabri, & Poetæ multam ſimi-
„lium turbam inducunt: in agris quidem Sa-
„tyros, per ſylvas Nymphas, Oreades, & Ha-
„madryades, quin etiam in aquis & fluviis &
„fontibus Naiades, & in mari Neriades. Magi
„autem ſe jam ſuæ impietatis gloriantur mini-
„ſtros habere dœmones, ut qui eos neceſſitate
„adactos ſervos fecerint ſuis carminibus. O
„impietatem! ſcenam cœlum feciſtis, & Deus
„vobis factus eſt actus. . . Cane nobis o Ho-
„mere pulchram illam cantilenam: *Furtivum* p. 40.
„*pulchræ venerisque & Martis amorem* &c. Fi-
„nem cantico impone o Homere, non eſt pul-
„chrum, docet adulterium; nos autem ne au-
„res quidem ſtupris ac fornicationibus inqui-
„nare volumus. Sumus enim nos, ſumus, qui
„Dei imaginem circumferimus in hoc vivo &
„motabili ſimulacro, videlicet homine, coha-
„bitantem imaginem, conſulentem, collo-
„quentem, contubernalem, & quæ noſtris mo-
„vetur, iisdem dominatur perturbationibus. . .

„Sed hæc non cogitat vulgi magna pars,
„omni pudore metuque depoſito domi dep
„gunt turpes in Venerem pruritus & titillat
„nes. Pictis enim quibusdam tabellis, iisq
„in alto ſuſpenſis mentem adhibentes, thalam
„ornarunt impudicitia, intemperantiam exi
„mantes pietatem, & in cubili decumbente
„in ipſis amplexibus venerem illam nudam
„ſpiciunt, quæ vincta eſt propter complexu
„& ad Ledam advolantem avem, qui ob h
„ipſum, quod effœminata ſit, probantes pict
„ram, in palla annuli exprimunt, & conve
„niente Jovis intemperantiæ ſigillo utuntu
„Hæc ſunt mollis & delicatæ vitæ veſtræ ex
„emplaria: hæ ſunt Theologiæ probri & pe
„tulantiæ plenæ: hæ ſunt deorum, qui un
„vobiſcum fornicantur, doctrinæ: nam quo
„quilibet vult, hoc etiam putat, ut ait orato
„Athenienſis. Cujusmodi autem ſunt ali
„quoque veſtræ imagines? Paniſci quidam
„& nudæ puellæ, & ebrii ſatyri, & membro
„rum erectiones, quæ picturis nudantur, qu
„ab ipſa intemperantia arguuntur. . . Horum
„non ſolum uſus, ſed etiam aſpectus, & audi
„tus deponendam eſſe memoriam vobis annun
„tiamus. Scortatæ ſunt aures veſtræ, forni
„cati ſunt oculi, & quod eſt magis novum
„ante complexum veſtri adulterium admiſerunt
„aſpectus. . . . Ita, quæ præſtantiora, od
„habuiſtis, quæ vero deteriora, honore af
„ciſtis, ut qui virtutis quidem ſitis effecti co
p. 41. „templatores, vitii autem athletæ. Beati e
„go, uno & ſemel dicam conſenſu, illi omn
„duntaxat ex Sybillæ ſententia, *qui ſibi viſa*
„C

„*cet Divorum templa negabunt, ſurdorum, & la-*
„*pidum, quæ ſunt altaria, ſedes* &c. Nobis enim
„*eſt* aperte vetitum artem fallacem exercere:
„*Non facies enim*, inquit Propheta, *cujusvis rei*
„*ſimilitudinem* &c. Exod. 20. (*Id eſt, idola ad*
„*adorandum ea, non tamen prohibentur S. S.*
„*imagines.*)

16. *Octavo* denique idolorum cultum in ipſis antiquis Philoſophis S. Clemens refutat. „Perſequamur autem, ait, ſi velis, ſententias quoque Philoſophorum, quas de diis jactitant, ſi forte ipſam quoque inveniamus philoſophiam propter inanem gloriam ex materia idola conſtituentem; forte etiam dæmonia quædam divino honore afficientem, ideoque tanquam in ſomniis videntem veritatem oſtendere poſſimus. Principia itaque a ſe laudata reliquerunt Thales Mileſius aquam; & Anaximenes Mileſius aerem, quem Diogenes Apolliniates eſt poſtea conſecutus: Parmenides autem Eleates introduxit deos ignem, & terram. Ex his autem alterum ſolum Deum exiſtimarunt ignem Hippaſus Metapontinus, & Epheſius Heraclitus. Empedocles autem Agrigentinus, cum multitudinem admiſiſſet, præter hæc quatuor elementa, contentionem enumerat, & amicitiam. Sunt autem hi quoque impii, qui inſipida quadam ſapientia adorarunt materiam, & lapides quidem, vel ligna non honorarunt, terram autem eorum matrem ut deam eſſe colendam putarunt, & Neptunum quidem non effingunt, ipſam autem aquam colunt. Quid eſt enim aliud Nep-

Idola a philoſophis rejiciuntur. p. 42.

 „tunus,

„tunus, quam humida quædam ſubſtantia, „quæ απο της ποσεως, hoc eſt a potu græce vo„cata ποσειδ'ων, ſicut certe Mars bellicus αρης „græce dictus eſt, απο της αρεσως και αναιρεσεως, „id eſt, ab inſurrectione, & interfectione. . . .
P. 43. „Hoc enim uſu venit Heraclito & ejus ſectato„ribus, qui ignem tamquam ortus rerum prin„cipium colunt; hunc enim ignem alii nomina„runt ηφαιστον, id eſt, Vulcanum, quem ignem „Perſæ, Macedones, & Sauromatæ colunt. „Neque vero eorum celaverim inſcitiam; nam „etſi ſe maxime exiſtimant fugere ab errore, „in alium tamen labuntur errorem: deorum „quidem ſimulacra, ligna & lapides, ut græci, „non exiſtimarunt, ſed nec Ichneumones, & „Idides, ut Ægyptii; ſed ignem, & aquam, „ut Philoſophi: multis tamen poſtea annorum „curriculis eos figuras hominum adinſtar ex„preſſas coluiſſe, oſtendit Beroſus in tertio „Chaldaicorum, cum hoc Artaxerxes Darii fi„lius, & Ochi nepos introduxiſſet. . . . Fatean„tur ergo Philoſophi, ſuos magiſtros fuiſſe Per„ſas, vel Sarmatas, vel Magos, a quibus di„dicerunt impietatem venerabilium ſuorum „principiorum, principem omnium effectorem „& ipſorum principiorum opificem ignorantes „Deum, qui caret principio, hæc autem ege„na & infirma, quæ ad uſum hominum, mi„niſteriumque facta ſunt, elementa adorantes. „Ex aliis autem philoſophis, qui elementis „præteritis excelſius aliquid, & præclarius „indagarunt, alii quidem ex ipſis laudarunt „infinitum, ex quibus fuit Anaximander Mile„ſius, & Anaxagoras Clazomenius, & Athe-

„nien-

„nienſis Archelaus: atque hi quidem ambo in„finitati præfecere mentem. Leucippus au„tem Mileſius, & Chius Metrodorus ipſi quo„que, ut videtur, duplicia reliquere principia, „plenum, & inane: ab his autem duobus mu„tuata adjecit ſimulacra, ſeu rerum ſpecies De„mocritus Abderitanus; Alcmæon vero Croto„niata aſtra deos eſſe putabat, ut quæ ſint ani„mata. Sed nec eorum ſilebo impudentiam. „Xenocrates Carthaginenſis ſeptem quidem „deos planetas, octavum vero, qui ex his om„nibus conſtat, mundum tacite ſignificat. Sed „nec prætermittam Stoicos, qui omnem quan„tumvis vilem & abjectam materiam dicunt „Deum pervadere, qui aperte ſuam philoſo„phiam afficiunt dedecore. Nec moleſtum „fuerit meminiſſe Peripateticorum, cujus qui„dem ſectæ qui eſt pater, nihil de eo Patre, „qui ſupremus eſt, eſt, intelligens, putat eſſe „animam univerſi, hoc eſt, mundi animam „Deum eſſe exiſtimans, ipſe a ſeipſo confodi„tur: qui enim usque ad lunam ejus definit „providentiam, deinde mundum Deum eſſe exi„ſtimat, evertitur, ut qui eum, qui eſt Dei „expers, Deum eſſe arbitretur. Ereus autem „ille Theophraſtus familiaris Ariſtotelis alicubi „quidem cœlum, alicubi vero Spiritum Deum „eſſe exiſtimat. Nam Epicuri quidem ſolus „vel lubens oblivifcar, qui Deo dicit non eſſe „curæ rès humanas, impie ſe gerens per „omnia. p. 44.

17. Jam nunc ad potiſſimam hujus operis partem tranſit S. Clemens, ſcilicet, ad verum Deum *Unum eſſe Deum teſtantur.*

Philoſophi. p. 45. Deum colendum, Chriſtique Religionem amplectendam homines adhortando, & *inprimis* „unicum Deum agnitum fuiſſe etiam a ſapientiſſimis Philoſophis probat dicens : „Quo„nam ergo ratione eſt Deus perſcrutandus o Plato. „Plato? *Univerſi enim hujus patrem & effectorem* „*& invenire eſt difficile, & cum inveneris, fieri* „*non poteſt, ut enuncies.. Curnam vero, o per* „*ipſum? nequaquam enim eſt dicendus.* Recte o „Plato! attigiſti veritatem, ſed non te pigeat „laboris, una mecum ſuſcipe boni inquiſitio„nem: *Omnibus enim ſimpliciter hominibus, ma*„*xime autem iis, qui verſantur in doctrina & lit*„*teris, inſtillatus eſt quidam divinus influxus: quo* „*de cauſa vel inviti quidem fatentur, unum eſſe* „*Deum ab interitu alienum, & ingenitum, qui in* „*cœli vertice in ſua propria ſpecula vere ſit ſemper.* „Dic autem, quisnam Deus eſt mihi cogitan„dus? *Qui cuncta cernit, ipſe ſed non cernitur,* „*ait Euripides: Nam erraſſe mihi quidem Menan*„*der videtur, dum ait: O Sol Deorum, nam te* „*adorare addecet primum Dei, per quem videntur* „*cæteri: neque enim ſol unquam oſtendet verum* „*Deum, neque verum Verbum, qui eſt ſol animæ,* „*per quem ſolum, ubi primo interiorem mentis re*„*ceſſum irradiat, ipſius quoque mentis illuſtratur* „*oculus . . . is eſt rex omnium.* In Timæo. Hac „ergo ratione Plato quoque de Deo cogitans „regem omnium ſignificat. *Eſt ille omnia, cau*„*ſa omnium bonorum . . . omnium, quæ ſunt, prin*„*cipium & finem & media continens, recta ſemper* „*ſecundum naturam circumfertur: illum autem* „*ſemper conſequitur juſtitia, quæ de iis pœnas ſu*„*mit, qui a lege Divina deficiunt.* Undenam

„o Pla-

„o Plato veritatem conjicis? . . . Leges quæ „cunque veræ ſunt, & de Deo opinio ſuppe„ditata tibi ſunt ab Hebræis. . . Nec mihi „o Philoſophia unum hunc Platonem, ſed mul„tos etiam alios cura, ut in medium adducas, „qui unum vere Deum ſolum vocant Deum ſicubi „per ejus inſpirationem veritatem apprehende„rint. Antiſthenes enim dicit, *Deum nulli eſſe ſi„milem:* quare nemo eum poteſt diſcere ex imagi„ne. Sed & Xenophon Athenienſis *Apomnemon. „l.* 4. Ipſe quoque aperte ſcribit de veritate, „teſtimonium dicturus, ut Socrates, niſi ipſe „timuiſſet pharmacum, ſed nihilo ſecius tacite „ſignificat: *Qui*, inquit, *omnia movet, & quie„ta efficit, magnus quidem eſt, & aperte potens, „ſed cujusmodi ſit forma, non apparet.* Clean„thes autem Piſadæus Stoicus Philoſophus, qui „non poeticam Theogoniam, ſed veram oſten„dit Theologiam, non celavit, quidnam de „Deo ſentiret: *Si quale verum ſit bonum, quæ„ras, habe: Eſt ordinatum ſemper, & juſtum, „& pium, ſanctumque, & utile, & probum, & „compos ſibi* &c. Hic ut exiſtimo, aperte do„cet, qualisnam ſit Deus, & quod communis „opinio, & conſuetudo eos, qui ipſas ſequuntur, „ſed non eos, qui Deum quærunt, in ſervitu„tem redigunt. Nec vero prætermittendi Py„thagoræ ſectatores, quippe qui dicant, Deum „quidem unum eſſe, non ita tamen, ut qui„dam opinantur, quaſi ſit extra mundi admi„niſtrationem, ſed *eſt totus in ipſa, in toto cir„culo, ſpeculator totius generationis, univerſorum „contemperatio, qui ſemper eſt, & ſuas faculta„tes deducit ad opus, omnium operum in cælo illu„ſtra-*

Antiſthenes. p. 46.

Cleanthes, p. 47.

Pythagoras.

„*ſtrator, Pater omnium, meus, & animatio to-*
„*tius circuli, omnium motus.* Atque hæc qui-
„dem ſufficiunt ad Dei agnitionem, quæ a
„ipſis quidem Deo inſpirante ſcripta, a nobis
„autem ſelecta ſunt ei, qui vel parum poteſt
„perſpicere veritatem.

Unum Deum Poetæ canunt. *p.* 48. *Aratus.* *Heſiodus.* *Euripides* *Sophocles.* *Orpheus.*

18. Deinde etiam Poetas unum Deum agnoviſſe probat S. Clemens ex Arato, qui „Dei „poteſtatem omnia pervadere intelligit: *Atque* „*ut ſint omnia firma, primo, & poſtremo præ-* „*bent huic ſacra, preceſque.* Aſcræus quoque He- „ſiodus Deum eadem ratione tacite ſignificat: „*Ipſe ſuo regnó, ditioneque continet omnes, nec* „*tenet imperium hac ex immortalibus ullus.* Jam „vero in Scena quoque veritatem aperiunt: „unus quidem: *In ætherem, polumque cum ſu-* „*ſpexeris, eum vide tu, cenſeas vere Deum,* ait „Euripides. Sophilli vero filius Sophocles: *In* „*veritate eſt unus, eſt unus Deus.* . . . Thracius „autem ſacrorum ſimul interpres, & Poeta, „Oeagari filius Orpheus, poſtquam Orgiorum „ſacra fuit effatus, & ſimulacrorum expoſuit „Theologiam, veritatis inducit recantationem, „vere ſacrum, quamvis ſero, tamen canens „ſermonem: *Ex ſe unus genitus, genita & ſunt* „*omnia ab uno, verſaturque in eis ipſe: ex mor-* „*talibus ullus nec videt hunc, contra ſed cunctos aſpi-* „*cit ipſe.* . . . Te quoque pudore quodam mo- „veant ad ſalutem deorum veſtrorum reprehen- „ſiones, qui a veritate coacti Poetæ veſtri eos „inſectantur in comoediis. Menander certe Co- „micus in Auriga in dramate, quod dicitur: „*Suppoſititius: nullus,* inquit, *mihi placet Deus* „*ſo-*

Menander. *p.* 49.

„*foris vagans, anus Sodalis, quaslibet petens do-*
„*mos, aut Metragyrtes cum tabella.* Tales enim
„enim erant Metragyrtæ : unde eis mendican-
„tibus merito dicebat Antiſthenes : non alo
„matrem deorum, quam dii alunt. Rurſus
„idem Comicus in dramate, cui titulus: *Sa-*
„*cerdos*, ægre ferens conſuetudinem, impiam
„erroris arrogantiam conatur refellere, ſapien-
„ter eloquens: *Nam ſi Deum, quo cuique libi-*
„*tum eſt, quisque cymbalis trahit, hoc, qui facit,*
„*certe is Deo eſt potentior.* Neque vero ſolus
„Menander, ſed etiam Homerus, & Euripi-
„des, & alii permulti Poetæ deos veſtros ar-
„guunt, nec verentur eos maledictis, vel tan-
„tillum proſcindere : jam Minervam κυνομυιαν,
„id eſt, muſco caninam, & Vulcanum αμφιγυηα,
„id eſt, utroque pede claudum appellant, ve-
„neri autem dicit Helena: *Neve tuis pedibus poſt-*
„*hac redeas in Olympum.* . . . . Socratica Schola
„vere dignus eſt Euripides, reſpiciens ad veri-
„tatem, & ſpectatores deſpiciens, aliquando
„quidem Apollinem arguens: *Eum putate non*
„*pium, atque occidite &c.* Aliquando autem
„Herculem inducens furioſum, & alicubi eb-
„rium, & inſatiabilem. . . . Jam vero in dra-
„mate, cui nomen eſt *Jon*, capite nudo deos
„in theatrum inducit: *An hoc videtur, qui da-*
„*tis mortalibus leges, ut ipſi criminis ſitis rei?*
„*Quod ſi (futurum quod quidem nunquam reor)*
„*reddenda vobis ratio ſit ſtupri, & probri, Nep-*
„*tunus, & tu, rexque Jupiter poli templis relictis*
„*jure abibitis foras.*

19. Denique ex Scripturis Propheticis unius Dei cultum S. Clemens evincit: „Prophetarum „enim *Unius Dei cultus a Prophetis*

prædicatur.

p. 50.

S. Scriptu æ excellentia.

„enim reſponſa materiam nobis aperte præbentia „ad Dei cultum, & Religionem, veritati funda„mentum ſubjiciunt. Divinæ autem Scriptu„ræ, honeſtæque, & moderatæ vitæ inſtitu„tiones, viæ compendioſæ, nudæ a verbo„rum fucis, & ornamentis, blanditiisque, & „illecebris, hominem a vitiis jam ſuffocatum „ſurſum erigunt, caſus eorum, quæ ad vi„ctum pertinent, contemnentes, una, & ea„dem voce multa remedia afferentes, a dam„noſa quidem fraude nos dehortantes, ad præ„viſam autem ſalutem aperte adhortantes. „Prophetiſſa itaque Sybilla nobis prima canat „canticum ſalutare: *Unicus eſt Deus, imbriſe„ros qui decutit Euros. . . Eſt cœli Princeps,* „*Dominus terræ is quoque vere eſt.* . . . Hiere„mias autem Propheta ſapientiſſimus, vel in „Hieremia potius S. Spiritus oſtendit. c. 13. „*Deus appropinquans ego ſum*, inquit, *& non* „*Deus procul . . . annon cælum, & terram ego* „*impleo.* Rurſum autem per Eſaiam: *Quis me*„*tietur*, inquit, *cælum palmo?* c. 40. Vide Dei „magnitudinem, & admirare. Eum adoremus, „de quo dicit Propheta: *A facie tua montes li*„*queſcent &c.* c. 64. Vis autem etiam audire, „quid hic Propheta de ſimulacris: *Traducen*„*tur*, inquit, *coram ſole, & erunt eorum mor*„*ticinæ eſcæ volucribus cæli, & beſtiis terræ &c.* „c. 66. Dicit autem fore, ut etiam elementa, „& mundus cum eis pereant: *Terra*: inquit, „*veteraſcet, & cælum præteribit &c.* Quid vero, „quando Deus rurſus voluerit ſeipſum per Moy„ſen oſtendere: *Videte, videte, quod ego ſum,* „*& non eſt alius Deus præter me &c.* Deut. 32.

p. 51.

„Vis-

„Viſne autem audire, & aliúm reſponſa dan-
„tem? habes univerſum chorum Propheticum,
„eos, qui una cum Moyſe concinunt. Quid
„eis dicit Spiritus S. per Oſee Prophetam?
„Non verebor dicere: *Ecce ego firmans tonitru,*
„*& creans Spiritus &c.* Amos 4. „Similia pro-
„fert ex If. 45. Prov. 8. &c.

20. Demonſtrato uno Deo S. Clemens in *In gentiles*
eos invehitur, qui eum ſolum adorare, & co- *invectiva.*
lere contemnunt, dicens: „Nunc o homines *p.* 52.
„intelligite. . . . *Filii hominum usquequo gravi*
„*cordis corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæ-*
„*ritis mendacium?* Quænam ergo eſt vanitas?
„& quid eſt mendacium? Sanctus Domini
„Apoſtolus Græcos reprehendens tibi exponet.
„*Quod cum Deum cognoviſſent, non ut Deum glo-*
„*rificaverunt, aut gratias egerunt &c. & ſervie-*
„*runt creaturæ potius, quam Creatori.* Rom. 1.
„Atqui hic eſt Deus, qui in principio fecit *p.* 53.
„cælum, & terram. Tu autem Deum quidem
„non intelligis, cœlum autem adoras, & quo-
„modo non te impie geris? Audi rurſus Pro-
„phetam, qui dicit: *Deficiet quidem ſol, & cæ-*
„*lum obſcurabitur, reſplendebit autem omnipotens*
„*in æternum &c.* . . Os enim Domini Spiritus
„Sanctus ea eſt elocutus: *Ne amplius ergo,* in-
„quit, *fili mi negligas diſciplinam Domini, ne-*
„*que defatigeris, cum ab eo corriperis.* Hebr. 12.
„O inſignem humanitatem! non ut Magiſter
„diſcipulos, neque ut Miniſtros Dominus, nec
„ut homines Deus, ſed ut Pater quam benig-
„ne admonet filios! Deinde fatetur quidem
„Moyſes, ſe timere, ac tremere, cum de ver-
„ba

„*cælorum.* Convertit homines timori appro-
„pinquantes . . . deinde ut iis, qui jam cre-
„diderunt, breviter ſubjungit: *Quis eſt homo,*
„*qui vult vitam, diliget dies videre bonos?* Pſ. 33.
„Nos ſumus, inquiemus, qui ſumus boni ado-
„ratores, qui bonorum æmulatores, ac ſecta-
„tores. Audite ergo, qui eſtis longe, audi-
„te, qui prope: nullis celatum eſt Verbum,
„lux eſt communis, omnibus illuceſcit homi-
„nibus: nullus eſt in Verbo Cimmerius. Feſti-
„nemus ad ſalutem, ad regenerationem, ut in
„unam multi cogamur dilectionem, per mona-
„dicæ eſſentiæ unionem: feſtinemus beneficio
„affecti, convenienter perſequamur, unionem
„bonam exquirentes unitatem.

Conſuetudo Patrum noſtrorum a vera fide neminem retrahat. p. 57.

22. Solvit modo S. Clemens aliquam objectionem a gentilibus, & multis etiam hæreticis moveri ſolitam, eosque ab amplectenda vera fide retardantem. „At, inquitis, non eſt ſas „nobis evertere conſuetudinem traditam a Patribus. *Reſpondet:* Cur vero non primo nu„trimento lacte utimur, cui certe in lucem edi„tos nutrices nos aſſuefecere? Cur vero pater„nas facultates augemus, aut diminuimus, & „non æquales, ut accepimus, conſervamus? „Cur autem non amplius in ſinu paterno vomi„mus, vel etiam alia, quæ dum infantes ſa„ceremus, & aleremur a matribus, riſum mo„vimus, non amplius facimus, ſed nos ipſos, „etiamſi pædagogos minime habuimus, cor„reximus? Deinde in perturbationibus quidem „exceſſus, etſi ſint damnoſi, & periculoſi, dul„ces tamen accidunt, in vita autem non im-

„pro-

„probam, perturbationibusque obnoxiam, ac „impiam relinquentes conſuetudinem. Etſi Pa„*tres* ægre ferant, declinabimus ad veritatem, „*&* eum, qui vere Pater eſt, inquiremus, tam„quam letifero aliquo veneno rejecta conſue„tudine. Hoc ipſum enim eſt pulcherrimum ar„gumentum, ad vobis oſtendendum, quod ex „inſania, & hac longa infeliciſſima conſuetu„dine, odio habita eſt pietas, & Dei cultus: „nunquam enim eſſet odio habitum, vel recu„ſatum tantum bonum, quo generi hominum „nullum a Deo datum eſt præſtantius, niſi ab„repti a conſuetudine, deinde occluſis auri„bus, ut equi duræ cervicis habenas detre„ctantes, & ore frænum mordentes, fugere„*tis* rationes, veſtræ vitæ aurigas non excu„tere e vita cupientes, ſed vos ipſos præ in„ſcitia præcipites dantes in exilium, ſanctum Dei „Verbum duceretis execrandum. . . Mala ſane „conſuetudo poſt exceſſum ex hac vita vanam „pœnitentiam affert cum ſupplicio. Paſſus no„vit quoque ſtultus, quod perdit dæmonum „ſuperſtitio, & ſalutem dat verus Dei cultus.

23. Hac objectione ſoluta S. Clemens ſuam adhortationem ad Chriſtianam Religionem ulterius proſequitur, ejus utilitates extollendo. „Volo autem vos rogare, ait, annon vobis vi„detur abſurdum, vos ipſos, qui eſtis Dei fig„mentum, & ab ipſo animam accepiſtis, & „omnino Dei eſtis, alii ſervire Domino, & „præterea colere quidem pro Rege tyrannum, „pro bono autem malum? Quis enim, o per „veritatem! ſanæ mentis bonum relinquens *Præmium Chriſtianorum. p. 58.*

„ver-

„verſatur cum vitio? . . . Quis cum poſſet eſſ
p. 59. „filius Dei, delectatur ſervitute? Aut quis cum
„coeli poſſit eſſe civis, erebum perſequitur
„cum ei liceat colere Paradiſum, & coelum
„circumcirca obire, vitalisque, & puri eſſ
„fontis particeps? . . . Ducamur ergo poeni
„tentia, & ex ignoratione traducamur ad ſcien
„tiam, ex imprudentia ad prudentiam, ex in
„temperantia ad temperantiam, ex injuſtiti
„ad juſtitiam, ex impietate, & nulla religio
„ne ad Deum. Pulchrum eſt periculum, ad
„Deum transfugere: multa alia poſſumus bona
„conſequi nos juſtitiae amatores, qui aeternam
„ſalutem perſequimur. . . . Eſt pulchra qui
„dem certe haereditas. . . Theſaurus ille ſalu
„tis, ad quem oportet eos contendere, qu
„Verbi fuerint amatores; hinc autem nobis
„cum abeunt bona omnia opera, & veritati
„pennis ſimul evolant. . . Unde iis, qui cre
„diderunt, merito annuntiat Scriptura: *Sanct*
„*autem Domini erunt haeredes Dei gloriae, & pœ*
p. 60. „*tentiae.* Iſ. 64. Quaenam eſt, dic mihi, o bea
„te, gloria? *Quam oculus non vidit, nec auri*
„*audivit, nec in cor hominis aſcendit, & lata*
„*buntur in regno Domini ſui in aeternum, Amen*
„1. Cor. 2. . . . In veritatis ergo ſtadio ger
„mane, ac legitime certemus, deſignatore qui
„dem Verbo facto, certamen autem, ac prae
„mium certaminis agonotheta proponente Do
„mino univerſorum: non enim parvum nobi
„certaminis proponitur praemium, immorta
„litas.

Infidelium judicia 24. Ne autem gentiles ab hoc praemio
privari a vulgi opinione permittant, praemuni
eo

os S. Clemens, dicens: „Non curetis ſi vo- *contemnenda.*
„bis detrahant quidam forenſium rabularum
„quisquiliæ, ſuperſtitionis impium ducentes *p. 61.*
„chorum, amentia, & inſania in ipſum detur-
„bati barathrum, ſimulacrorum factores, &
„adoratores lapidum, illi enim auſi ſunt homi-
„nes in deos referre. . . Divinum itaque ad-
„miror Sophiſtam, nomen ei erat Theocritus:
„is poſt mortem Alexandri vanas hominum ir-
„ridens opiniones, quas de diis habebant, di-
„xit ad eos: O viri confidenti eſtote animo,
„donec videtis deos mori ante homines: hos
„autem deos, qui ſub aſpectum cadunt, &
„horum, qui ſunt geniti, promiſcuam qui
„adorat colluviem, eisque aſſociatur, is eſt
„dæmonibus illis longe infelicior. Deus enim
„nullo modo eſt injuſtus, ut dæmones, ſed
„quam fieri poteſt juſtiſſimus, neque eſt illi
„quidquam ſimilius, quam qui ex nobis fuerit
„quam juſtiſſimus. . . Veniant ergo rurſus vi- *p. 62.*
„les, abjectique artifices, nullus itaque ex his
„ſpirantem fabricatus eſt imaginem, ſed ne-
„que ex terra mollem carnem effecit. . . So-
„lus univerſorum opifex Pater, cujus eſt ars
„longe optima, ac præſtantiſſima, talem ani-
„matam imaginem nos, nempe hominem, fe-
„cit. . . Eſt enim Dei imago ejus Verbum, &
„filius mentis legitimus Divinum illud Ver-
„bum lucis lux archetypa: Verbi autem ima-
„go eſt homo. Vera mens eſt, quæ in homi-
„ne eſt, qui ad Dei imaginem, & ſimilitudi-
„nem propterea factus eſſe dicitur, prudentiæ,
„quæ eſt in corde, divina ratione aſſimilatus,
„ea ratione Verbi, rationisque particeps. . .

 „Le-

„Legum autem iniquarum, & fallacium imi-
„tationum ignorantia, cum jam generi huma-
„no fati exitialis, & idolorum execrandorum
„cauſa extitiſſet, multas dæmonum excogi-
„tando formas, iis, qui eam ſequuntur, lon-
„gæ mortis impreſſit maculam.

Via, & media ſalutis. *p. 62.*

25. Rejectio igitur pravo gentilitatis præjudicio, S. Clemens gentibus viam rectam, & media ad æternam ſalutem commonſtrat, & ait: „Rationalem ergo aquam accipite. Lava-
„mini, qui eſtis polluti, veris vos aſpergite
„guttis, & emundate a conſuetudine. Mun-
„dos homines cœlum oportet conſcendere.
„Homo es, quære id, quod eſt maxime com-
„mune, eum, qui te eſt fabricatus. Filius es,
„id quod eſt maxime proprium, agnoſce Patrem.
„Tu autem adhuc permanes in peccatis exta-
„beſcens, & liqueſcens voluptatibus? Cui lo-
„quetur Dominus: *Veſtrum eſt regnum cælo-*
„*rum?* Veſtrum eſt, ſi velitis, liberam animi
„voluntatem ad Deum dirigendo, ſi tantum
„velitis, inquam, credere, & compendium
„ſequi prædicationis, quam cum audiviſſent
„Ninivitæ expectatam captivitatem per germa-
„nam, ſinceramque pœnitentiam egregia ſalu-
„te commutavere. Quomodo ergo, inquis, cœ-
„los conſcendam? Via eſt Dominus, anguſta
„quidem, ſed ex cœlis; anguſta quidem, ſed
„quæ mittit ad cœlos; anguſta, quæ deſpici-
„tur in terra; lata, quæ adoratur in cœlis.
„Deinde qui Verbum quidem non audivit, ei
„venia datur propter ignorantiam; qui autem
„haurit auribus, & animæ ſuæ ſponte infert

p. 63. Ignorantia a peccato excuſat.

„in-

„incredulitatem, quo videbitur eſſe pruden-
„tior, tanto magis nocebit ei intelligentia ipſius,
„quia accuſat eum prudentia, quod id, quod
„optimum eſt, non elegerit; eſt enim alioqui
„homini a natura ingeneratum, ut ei quædam
„intercedat cum Deo conjunctio. Quemadmo-
„dum ergo equum non cogimus arare, neque
„taurum venari, ad id autem, quod natura
„aptum eſt, animal unumquodque trahimus;
„ſic certe hominem, qui natus eſt ad cœli con-
„templationem, & vere eſt planta cœleſtis, ad
„Dei cognitionem adhortamur, id quod ejus
„eſt proprium, eximium, & peculiare, ſu-
„mentes, ut ſufficiens ſæculorum viaticum,
„pietatem, & Dei cultum comparet, conſu-
„lentes. Terram cole, dicimus, ſi es agrico-
„la; ſed cognoſce Deum, terram colens: &
„naviga, qui teneris amore navigationis, ſed
„cœleſtem aſſumens gubernatorem: te militan-
„tem deprehendit cognitio, audi Imperatorem,
„qui tibi juſta ſignificat. Tamquam ergo cra-
„pula gravati, & ebrietate redite ad ſobrieta-
„tem, & apertis oculis parum cum animis ve-
„ſtris cogitate, quidnam ſibi velint, qui a vo-
„bis adorantur lapides, & quæ vano ſtudio
„in materiam expenditis. In ignorantia &
„facultates, & opes, ſicut etiam veſtram vi-
„tam in morte conſumitis, cum vanæ veſtræ
„ſpei hunc ſolum finem inveneritis, nec ve-
„ſtrum poſſitis miſereri; ſed nec ut iis, qui mi-
„ſerentur veſtri erroris, credatis, apti eſtis,
„mancipati malæ conſuetudini, a qua depen-
„dentes veſtra ſponte usque ad extremum ſpi-
„ritum itis ad interitum: *Lux enim venit in*

„*mundum*, & *dilexerunt homines magis tenebras, quam lucem.* Joan. 3. Cum liceat „ea amovere, quæ ſaluti impedimentum „afferunt, faſtum, divitias, & timorem pro„ferendo hoc poeticum: *Quo tandem nummos* „*hos defero, & ipſe quoque erro?* Si vultis ergo „his inanibus abjectis phantaſiis renuntiare „ipſi conſuetudini, dicite vanæ gloriæ: *Valete* „*falſa, nil fuiſtis, ſomnia.*

Salus æterna ab omnibus obtineri poteſt. 26. Poſtquam vero S. Clemens hic iterum falſorum Numinum cultum exploſiſſet in ſua ad veram fidem adhortatione, & via ad cœlum, & veram beatitudinem demonſtranda ita pergit: „Deus autem vobis concedat, ut ex hoc „ſomno aliquando excitemini, & Deum intel-
p. 64. „ligatis. . . *Domini* enim *eſt terra, & plenitu-*
p. 65. „*do ejus.* Pſal. 25. Cur ergo in iis, quæ ſunt Do„mini, voluptati, & delitiis indulgens, audes „ignorare Dominum? Relinque meam terram, „inquiet tibi Dominus, ne tangas aquam, „quam tibi dono, ne ſis particeps fructuum, „quos ego colo: alimenta o homo! refer Deo „accepta, agnoſce tuum Dominum, proprium „es Dei figmentum; quod autem ejus eſt pro„prium, quomodo jure fiat alienum? . . . .
p. 66. „Nullum certe ei, qui ad cognitionem Dei con„tendit, impedimentum obſiſtit, non libero„rum orbitas, non paupertas, non ignominia, „non egeſtas poſſeſſionum. . . . Chriſtus eſt „ubique ſalutaris. Qui enim juſti eſt æmula„tor, utpote qui eſt amator ejus, qui nullius „eſt egenus, paucis indiget, utpote qui non „in aliquo alio, quam in ipſo, & Deo beatitu-

„di-

„dinis theſaurum repoſuerit, ubi non eſt tinea, „non fur, non pirata, ſed bonorum æternus „dator. . . . Solummodo ex toto corde duca„mur pœnitentia, ut ex toto corde Deum ca„pere poſſimus. . . . Crede homo homini, & „Deo: crede homo Deo viventi, qui paſſus „eſt, & adoratur. Credite ſervi mortuo: om„nes homines credite ei, qui ſolus eſt Deus „ex omnibus hominibus; credite, & merce„dem accipite ſalutem. Quærite Deum, & „vivet anima veſtra: qui quærit Deum, eſt de „propria ſalute ſollicitus. Inveniſti Deum, ha„bes vitam. Quæramus ergo, ut etiam viva„mus. Merces inventionis vita eſt apud Deum.

Duæ naturæ in Chriſto.

27. Mercedem hanc æternæ, ſeu beatæ vitæ ulterius S. Clemens extollens dicit: „*Exultent, & lætentur in te omnes, qui te quærunt, & dicant perpetuo, magnificetur Deus.* Pſal. 6. Pulcher hymnus Dei, homo immortalis, qui juſtitia ædificatur, in quo ſunt inſculpta eloquia veritatis. Ubi enim eſt alibi, quam in „anima temperanti, ac moderata inſcribenda „juſtitia? ubi charitas? ubi autem pudor? & „ubi manſuetudo? Oportet, ut exiſtimo, qui „his divinis Scripturis ſunt obſignati, ut exi„ſtiment, eos eſſe optimos carceres, a quibus „emittatur ſapientia, ad quamcunque vitæ „partem ii converſi fuerint, & eundem ſalutis „portum nullis agitatum fluctibus putent ſa„pientiam, per quam ſunt quidem boni patres „filiorum, qui ad patrem confugerunt: boni „autem ſunt filii in parentes, qui filium intel„lexerunt: boni autem mariti uxorum, qui „ſpon-

Mercedis æternæ præſtantia. p. 67.

„ſponſi meminerunt: boni autem famulorum „Domini, qui ſunt ab extrema ſervitute li„berati.

28. Nequis vero ob occurrentes difficultates ſe a quærenda ſalute retardari ſinat, monet S. Clemens: „Vos ſalutis non poteſtis ſu„ſtinere acrimoniam: quemadmodum autem „cibis dulcibus delectamur, eos pluris facien„tes propter jucunditatem voluptatis, curant „autem, & ſanant amara, quæ ſenſum qui„dem exaſperant, cum eos, qui ſunt imbecil„lo ſtomacho, confirmet medicamentorum acri„monia: ſic delectat, & jucundo quidem ſen„ſu titillat conſuetudo, ſed illa in barathrum de„turbat conſuetudo, in cœlum autem deducit „veritas, quæ aſpera quidem primum eſt, ſed „bona puerorum educatrix, & honeſtum, ac „venerandum ejus eſt cubile, prudens autem, „moderatusque ſenatus. Neque vero ea eſt „aditu difficilis, neque ejusmodi, ut ſit eam

proponit. „Celeritate enim inexſuperabili, & *p.* 68.
„quæ facilem aditum præbet, benevolentia,
„divina, quæ terræ illuxit, potentia univer-
„ſum ſalutari ſemine complevit. . . . Verbum *Conſub-*
„divinum, qui revera eſt Deus manifeſtiſſi- *ſtantiali-*
„mus, qui eſt univerſorum Domino exæqua- *tas Verbi.*
„tus, quoniam ejus erat Filius, & Verbum
„erat in Deo, neque quando eſt primum præ-
„dicatus, non creditus, neque quando perſo-
„nam ſuſcepit hominis, nec quando carne for-
„matus egit ſalutarem actum humanitatis, ig-
„noratus: fuit enim verus, ac germanus de-
„certator, & ſuæ creaturæ propugnator . . .
„fœderis initor, & reconciliator, & ſervator
„noſter, Verbum, fons vivificus, pacificus,
„qui per univerſam terræ faciem diffunditur,
„per quem effecta ſunt omnia, pelagus bono-
„rum. . . qui hominem, qui erat ſolutus pro-
„pter ſimplicitatem, & inventus eſt alligatus
„peccatis, ſolvere a vinculis voluit. Qui car-
„ne indutus, o myſterium divinum! ſerpen-
„tem ſubegit, & tyrannum redegit in ſervitu-
„tem, nempe mortem: & quod maxime eſt
„præter opinionem, illum hominem, qui ſe-
„ductus fuerat a voluptate, & qui interitui
„erat alligatus, & corruptioni, extenſis ma-
„nibus effecit ſolutum. O myſticum miracu-
„lum! inclinatus quidem eſt Dominus, homo
„autem ſurrexit, & qui cecidit ex Paradiſo,
„majus obedientiæ præmium, cœlos accepit,

30. Porro ab eodem Chriſto Verbo divino *Chriſtus*
non ſolum auxilium, ſed & veram doctrinam *Doctor*
nos accepiſſe S. Clemens monet, pergens: *noſter.*
„Quam- *p.* 69.

„Quamobrem, ut mihi videtur, quoniam ipſum „Verbum ad nos venit cœlitus, non eſt am„plius nobis eundum ad humanam doctrinam, „Athenas, & cæteram Græciam, ad inqui„rendum curioſe; ſi eſt enim ille nobis Magi„ſter, qui implevit omnia ſanctis poteſtatibus, „opificio, ſalute, beneficio, legislatione, pro„phetia, doctrina, omnia nunc inſtruit Magi„ſter, & univerſum jam, Athenæ, & Græ„cia, factum eſt Verbo. Non enim poeticæ, „credo, credidiſtis fabulæ, quæ Minoem ſcri„bit Cretenſem uſum eſſe familiari Jovis conſue„tudine; nobis autem non credetis, Dei nos „fuiſſe diſcipulos, qui eam Philoſophiam, quæ „revera vera eſt, ſuſcepimus? quam nec ſum„mi per ſomnium vidêre Philoſophi, Chriſti „vero comprehenderunt, & prædicaverunt di„ſcipuli. . . . Deinde alia quidem conſilia, & „admonitiones, & moleſtæ ſunt, & ſunt de „iis, quæ ſunt ſingularia, an ducenda ſit uxor „&c. Generalis autem ſola, & quæ ad totam

„modo enim non eſt deſiderabile, quod men„tem in tenebris defoſſam operantem effecerit „& efficacem, & animæ luciferos acuerit oculos? . . . Capiamus lucem, ut Deum capiamus, capiamus lucem, ut ſimus Domini diſcipuli.

31. Ad hanc proinde doctrinam ſequendam S. Clemens omnes ita adhortatur: „Suſcipiamus leges vitæ; pareamus Deo exhortanti; diſcamus ipſum, ut ſit propitius; reddamus illi, licet non egenti, gratam mercedem, affectus bene compoſitos, & veluti inhabitatæ domus mercedem, pro noſtra, quæ eſt hic, inhabitatione; Deo pietatem, ejusque cultum demus. Pro modica fide dat tibi tantum, tum terram, quam colas, aquam, ut bibas, & aliam, ut naviges, aerem, ut reſpires, ignem, ut opereris, mundum, ut inhabites. Hinc tibi conceſſit in cœlos mittere coloniam. Hæc tot & tam magna opera, & munera modica fide locavit. . . . Eſt veritas, quæ clamat: *Ex tenebris lux lucebit.* Joan. 1. Luceat ergo lux in occulto hominis, nempe in corde, & exoriantur radii cognitionis; eum, qui intus eſt occultus, hominem manifeſtantes, & illuſtrantes, diſcipulum lucis, qui eſt Chriſti familiaris & cohæres; maxime quando pio, & bono filio maxime honorandum, & colendum boni Patris nomen venerit ad cognitionem, imperantis lenia, & illo jubentis ea, quæ ſunt ſalutaria: qui autem ei paret, in omnibus magna commoda percipit: ſequitur Deum, paret Patri, ſe „er-

Chriſti doctrina ſectanda. p. 71.

„erraſſe cognoſcit, Deum diligit, diligit proxi„mum, implet mandatum, quærit præmium „poſtulat promiſſum. Deo autem ſemper eſt „propoſitum, ſervare gregem hominum; & „ideo paſtorem bonum bonus miſit Deus „Verbum autem explicata veritate oſtendit ho„minibus altitudinem ſalutis, ut vel ſalvi fie„rent ducti pœnitentia, vel judicarentur, ſi „non obediviſſent. Hæc eſt prædicatio juſti„tiæ iis quidem, qui parent, Evangelium, ſeu „bonus nuntius; iis autem, qui non obedierint, „judicium.

Diſcipu- lis Chriſti pugnan- dum. p. 72.

32. Porro Chriſti doctrinam ſectantibus pugnandum eſt. „Nam Chriſtus collegit ſangui„ne & verbo incruentum exercitum, & re„gnum cælorum eis tradidit. Tuba eſt Chriſti „ejus Evangelium. Is quidem tuba ceci„nit, nos autem audivimus. Armemur paci„fice, induentes thoracem juſtitiæ, & fidei „clypeum aſſumentes, & galeam ſalutis impo„nentes, & acuamus gladium ſpiritus, quod „eſt Verbum Dei. Ita nos Apoſtolus ordinat „pacifice *Eph.* 6. Hæc ſunt arma noſtra invul„nerabilia: his armati confligamus inſtructi „acie adverſus malum, ignita mali jacula ex„tinguamus aqueis, a Verbo tinctis, cuſpidibus „beneficia remunerantes gratis benedictionibus „& Deum verbo Divino honorantes: *Adhuc „enim loquente te dicet, Ecce adſum.* Iſ. 58. „ſanctam & beatam hanc potentiam, per h[...] „Deus verſatur cum hominibus. Melius „ergo & præſtantius, imitatorem ſimul, & c[...] „torem optimæ ac præſtantiſſimæ eorum, q[...]

„ſui[...]

„ſunt, eſſentiæ fieri: non poterit enim quis „Deum imitari, niſi eoquod ſancte colat; neque „colere ac venerari, niſi eum imitetur.

33. Denique S. Clemens omnia hucusque dicta claudit prolixa adhortatione, qua homines acriter urget, ut ab Idololatria & vitiis ad Chriſtianam Religionem, & vitam tranſeant, & præter alia ita perorat. „Quid autem te „adhortor? urgeo, ut ſalvus fias. Hoc vult „Chriſtus, uno verbo tibi vitam largitur. Et „quodnam eſt hoc? diſce paucis: Verbum in„corruptionis, quod hominem regenerat, ipſum „reducens ad veritatem: ſtimulus ſalutis, qui „abigit interitum, qui mortem perſequitur; qui „ædificavit templum in hominibus, ut in ho„minibus Deum collocet. Fac ut templum ſit „caſtum ac mundum, & voluptates & deli„cias tamquam caducum & brevem florem „relinque vento & igni; temperantiæ autem „ac moderationis ſapienter fructus cole, & „Deo teipſum, conſecra primitias, ut non ſo„lum ſit opus, ſed & etiam Dei gratia. . . Fu„giamus ergo conſuetudinem, fugiamus tam„quam ſcopulum difficilem, aut Charybdis mi„nas, aut fabuloſas Sirenes; ſuffocat hominem, „a veritate avertit: abducit a vita, eſt la„queus, eſt barathrum, & malum ventila„brum conſuetudo. . . . Fugiamus, fugiamus „o ſocii! hæc unda ignem eructat, mala eſt „inſula, oſſibus & cadaveribus plena: in ea „autem canit formoſa meretricula, voluptas, „quæ publica oblectat muſica. . . . Sine eam „poſſidere cadavera, fert tibi opem divinus „Spiri-

Adhortatio ad vitam Chriſtianam, p. 73.

„Spiritus: prætergredere, voluptatem abige;
„prætern aviga cantum, mortem operatur: ſi
„non velis, viciſti interitum, & ligno alligatus
p. 74. „eris ſolutus ab omni exitio: gubernabit te Ver-
„bum Dei, & ad portum cœlorum te adducet
„Spiritus S. Tunc meum Deum intueberis,
„& ſanctis illis initiabere myſteriis, iisque, quæ
„in cœlis ſunt recondita, quæ mihi ſunt ſer-
„vata, quæ neque auris audivit, nec in cor
p. 75. „alicujus aſcenderunt. . . Feſtinemus, curra-
„mus o religioſæ & Dei verbi ſimiles, o homi-
„nes, imagines, feſtinemus, curramus, tol-
„lamus jugum ejus: admittamus per incorru-
„ptionem præclarum aurigam hominum Chri-
„ſtum. . . Magno ergo ſtudio & contentione
„feramur ad honeſta, & efficiamur homines
„pii ac religioſi, & maxime eorum, quæ ſunt
„aliena ab affectionibus & perturbationibus,
„Deum, & vitam acquiramus. Eſt autem
„Verbum adjutor, & bono animo ſimus, & in
„eo ponamus fiduciam; nec vos unquam tan-
„tum auri & argenti, & gloriæ ſubeat deſide-
„rium, quantum ipſius verbi veritatis: neque
„enim Deo gratum eſt, ſi nos ea quidem, quæ
„ſunt maximi pretii, minimi facimus, amen-
„tias autem & ignorantias, & ſocordias, ac
„voluptates, & cultus ſimulacrorum, manife-
„ſta probra, ac dedecora, & impietatem ex-
p. 76. „tremam pluris faciamus. . . , Oportet ergo
„veritati fortiter adhærentes Deum ſequi totis
„viribus, moderatè ſe gerentes, & exiſtimare
„omnia ejus eſſe, ſicut ſunt. Præterea au-
„tem nos quoque, cum didicerimus eſſe rem
„pulcherrimam ejus poſſeſſionem, ſeipſos Deo
„per-

permittere, Dominum Deum diligentes, & hoc noſtrum eſſe munus per totam vitam exiſtimantes. Si autem ſunt communia ea, quæ ſunt amicorum (eſt autem homo religioſus, & Dei amicus, Deo intercedente) ſunt omnia hominis, quia ſunt Dei, omnia, & ſunt omnia utriusque communia, Dei & hominis. Nobis ergo hoc nunc reſtat, ut dicamus, eum ſolum, qui eſt pius ac religioſus, eſſe Chriſtianum, & divitem, & temperantem, & generoſum, & ea ratione Dei imaginem cum ſimilitudine, & dicere & credere juſtum eſt, & ſanctum, ut qui a Chriſto Jeſu factus ſit cum prudentia, atque adeo jam quoque Deo ſimilis. . . Res ergo noſtræ ita ſe habent, qui Dei aſeclæ ſumus. Qualia autem ſunt conſilia, tales quoque ſunt ſermones; quales autem ſunt ſermones, tales etiam actiones: & qualia ſunt opera, vita talis. Bona eſt univerſa hominum vita, qui Chriſtum cognoverunt.

S. CLEMENTIS ALEXANDRINI PÆDAGOGUS.

§. I.

Argumentum Pædagogi.

1. Opus S. Clementis Alexandrini *Pædagogus* inſcriptum tribus libris conſtat, qui toti in componendis moribus, inordinatis paſſionibus cohibendis, & virtutibus implantandis verſantur, proinde iis, qui de moribus tractant,

tractant, hi libri utiliſſimi ſunt, quia & ſinguli Chriſtianis maxime prodeſſe poſſunt, & D. Dupin optat, ut nonnullis omiſſis in linguam vernaculam pro uſu vulgari verterentur. *Bibl. t.* 1. quos D. Marechal in manibus omnium diſcipulorum verſari & legi percuperet. *Concord. P.* I. Pædagogum genuinum S. Clementis fœtum eſſe ipſe teſtatur *l.* 6. *Strom.* & fuſe oſtendit D. Le Nourry *in appar. diſſ.* 1. *c.* 2. qui etiam probat, diviſionem Pædagogi in tres libros ipſiusmet S. Clementis eſſe: diviſio vero in capita non illius, ſed recentioris compilatoris eſt, in qua etiam eruditi exactiorem ordinem deſiderant.

§. II.

Liber primus.

Analyſis Libri Primi Pædagogi.

Caput I.

Quid profiteatur Pædagogus.

Pædagogi officium mores, actiones & affectiones regere. *p.* 78.

2. Sanctus Clemens in hoc primo libro oſtendit, Pædagogum eſſe conductorem, paſtorem, vel directorem hominum, id quod Verbo incarnato proprium eſſe demonſtrat. Quare in hoc capite inprimis docet, Pædagogi eſſe, mores regere, actiones dirigere, & mederi animi affectibus. Nam „cum hæc tria „ſint in homine, mores, actiones, animique „perturbationes: mores ſermo ſibi vindicat ex„hortatorius, pietatis dux ac religionis, qui „inſtar carinæ ſubjectus eſt ad fidei ædificatio„nem, quo quidem nos valde exultantes, & „opiniones veteres abjurantes ad ſalutem ca„peſ-

„peſſendam juvenes, alacresque reddimur, cum „pſallente Propheta concinentes: *Quam bonus Iſrael Deus iis, qui recto ſunt corde.* Pſal. 72. „Omnibus vero actionibus præeſt ſermo, qui „verſatur in tradendis præceptis: animi au- „tem perturbationibus (*affectibus*) medetur „ſermo conſolatorius. . . Dux itaque cœleſtis „ſermo ad ſalutem quidem, quando adhorta- „tur hominem, exhortatorius vocatur, & hic „ſermo proprie incitatorius, partem pro toto „ſumendo, appellatus eſt. Eſt enim exhortato- „ria univerſa religio, piusque Dei cultus, ut „qui hic vitæ recte degendæ, & futuræ deſi- „derium menti cognatæ ingeneret. Nunc autem „cum in medendo & præcipiendo verſetur, & „ad utrumque ſimul eum, quem admonet, „ipſe ſeipſum ſequens, adhortetur, morborum „animæ curationem in ſumma promittens, hic „a nobis appoſite uno appelletur nomine, Pæ- „dagogus, cum in actione, non in tradendæ „diſciplinæ ratione verſetur, quatenus ejus „quoque finis eſt, animam meliorem reddere, „non docere; & in vita moderata, non quæ ſit „ſcientia prædita, inſtituere. Quanquam hic „ipſe quoque ad docendum aptus ſit ſermo, „licet nunc aliter ſumatur. Qui enim, quæ ad „dogmata pertinent, declarat & revelat, is „ſermo eſt, qui in docendo verſatur: cum au- „tem in actione verſetur, Pædagogus, poſt- „quam ad componendos mores prius adhorta- „tus eſt, tum ad ea, quæ oportet, agenda ad- „hortatur, pura ac ſincera præcepta tradens, „& eorum, quæ prius admiſſa ſunt, erratorum „imagines & ſimilitudines poſteris oſtendens.

3. „Sunt

Pædagogi utilitas. *p. 79.* 3. „Sunt autem ambo utiliſſima. Adhortatorium quidem genus ad parendum: alterum autem imaginis inſtar ac ſimilitudinis aſſumptum ipſum quoque eſt duplex, ſicut prior conjugatio, ac partim quidem in eo conſiſtit, ut bonum eligentes imitemur, partim autem ut malum repudiantes averſemur. Perturbationum itaque animi hinc ſequitur curatio, cum adhibitis imaginum ac ſimilitudinum ſolatiis animos confirmat Pædagogus, humanis præceptis tamquam lenibus medicamentis ad perfectam veritatis cognitionem eos, qui laborant, deducens. Inter ſanitatem autem & cognitionem permultum intereſt, nam hæc quidem diſciplina, illa vero curatione comparatur. Qui itaque laborat, non prius aliquid eorum, quæ ad doctrinam pertinent, didicerit, quam perfecte ſanus fuerit; neque enim diſcentibus ac laborantibus unumquodque præceptum ſimiliter traditur; ſed illis quidem ad cognitionem, his vero ad medelam. Quemadmodum ergo, quorum corpus ægrotat, iis medico opus eſt; ita quorum æger eſt animus, ii Pædagogo opus habent, qui nimirum perturbationibus animi medeatur noſtri; deinde vero doctore, qui puram deducat animam ad cognitionis aptitudinem, ut poſſit revelationem ſermonis percipere. Porro autem dum gradu ſalutari nobis convenienti in efficaci diſciplina nos ſtudet perfectos & conſummatos reddere, pulchra utitur œconomia, omni ex parte benignus, & hominum amans ſermo, primum adhortans, deinde fungens Pædagogi officio, in omnibus nos docens.

Ca-

Caput II.

Quod propter peccata noſtra nos moderetur Pædagogus.

4. Alterum Pædagogi officium, ſcilicet homines a peccatis ſervare, & in illud lapſos ſanare S. Clemens ita exponit. „Pædagogus „autem noſter o vos pueri Deo Patri ſuo eſt „ſimilis, cujus eſt Filius, in quem nullum omnino cadit peccatum, eſtque nulli reprehenſioni affinis, & animo impatibilis, Deus in „figura hominis, impollutus paternæ voluntati „ſerviens, verbum, Deus, qui eſt in Patre, qui „eſt a dextris Patris, & cum figura (*hominis*) „Deus eſt. Hic nobis eſt imago, in qua nulla eſt macula: ei omnibus viribus tentandum „eſt animam ſimilem efficere. Et ille quidem „ab omnibus humanis animi perturbationibus „eſt liber. Propterea enim vel ſolus eſt judex, „quod ſolus ſit, in quem peccatum non cadit, „nos autem, quoad fieri poterit, ut quam minimum peccemus, videamus. Nihil enim „majori curæ ac ſtudio eſſe debet, quam ut „ab animi perturbationibus, morbiſque primum „liberemur, deinde vero ut prohibeamus, ne „in peccatorum conſuetudinem facile prolabamur. Atque optimum quidem eſt, nullo modo peccare penitus; quod Dei eſſe dicimus: „ſecundum nullum ex voluntariis attingere maleficiis, quod eſt proprium ſapientis. Tertium „eſt in involuntariorum non adeo multa incidere, quod eſt proprium eorum, qui bene „edocti, & a Pædagogo recte inſtituti fuere: „peccatis autem non diu immorari, loco ultimo ponatur.

Pædagogus a peccatis nos ſervat. p. 80.

Peccatum vitandum.

Tres gradus perfectionis Christianæ.

5. Non ſolum autem a peccato præſ
ſed etiam lapſos nos in illud ſanat Pæda
„Chriſtus. Morborum enim corporis au
„propie vocatur medicina, quæ docetu
„mana ſapientia: verbum autem paternu
„lus eſt humanarum ægritudinum Pœoniu
„dicus, & ſanctus ægrotatæ animæ inc
„tor: *Salvum fac ſervum tuum, inquit, Deu*
„*ſperantem in te.* Pſ. 85. . . Medicina enim
„ait Democritus, medetur morbis corp
„ſapientia autem liberat animam a pert
„tionibus. Bonus autem Pædagogus, q
„ſapientia, qui eſt Verbum Patris, qui
„catus eſt cœlum, univerſæ creaturæ c
„gerit, ejusque corpori & animæ med
„qui eſt omni ex parte ſufficiens medicus,
„manæ naturæ ſervator: *Surge*, inquit
„clytico, *& ſublato*, in quo jaces, gra
„*vade domum:* & qui prius erat infirmus,
„templo ſanus & firmus evaſit. Et mor
„*Lazare*, dixit, *egredere:* ille vero mortu

Caput III.

Quod ſit benignus, & hominum amans Pædagogus.

6. Dictis muneribus Verbum, ſeu Pædagogus fungitur, dum nobis, quatenus Deus, peccata remittit, quatenus homo vero nos cum multa manſuetudine, & charitate docet, & inſtruit. Nam „in omnibus prodeſt, & in „omnibus juvat Dominus, & tamquam homo, „& tamquam Deus: peccata quidem remittens „ut Deus; ne peccemus autem, Pædagogi ritu „inſtituens, ut homo. Jure ergo homo eſt „Deo charus, quoniam ejus figmentum homo „eſt. Et alia quidem ſolo juſſu fecit: hominem „autem per ſe manu fabricatus eſt, & quid ei „proprium, inſpiravit. Quod ergo ab ipſo, & „ad ejus imaginem factum eſt, vel tamquam „propter ſe Deo eligendum ab ipſo Deo fabricatum eſt, vel tamquam propter aliud eligendum, effictum eſt. Si ergo homo eſt res propter ſe eligenda, cum bonus ſit, bonum amavit, & intus eſt in homine id amatorium, quod Dei inſpiratio dicitur. Si autem res propter alias eligenda factus eſt, non alia fuit Deo cauſa, cur hunc faceret, quam quod absque eo neque Deus poterat eſſe bonus opifex, neque homo pervenire ad Dei cognitionem. . . Homo ergo, quem fecit Deus, res „eſt per ſe eligenda: res autem, quæ per ſe eſt eligenda, ei eſt propria, & familiaris, cui per ſe eſt eligenda; ea autem res eſt expetenda & diligenda, ſed & ſiquid eſt diligendum, non poteſt id ab ipſo non diligi; diligendum

Pædagogus quomodo peccata dimittat, & nos doceat. p. 80.

Deus hominem amat.

„autem eſſe hominem, oſtenſum eſt: homo „ergo a Deo diligitur. Qui enim fieri poteſt, „ut non diligatur, propter quem Unigenitus „ex ſinu Patris demittitur Verbum fidei? . . . „Ipſe Dominus, qui aperte confitetur, & dicit: „*Ipſe enim Pater vos diligit, quia vos me dilexi„ſtis.* Joan. 16. &c.

Deus redamandus ab homine. p. 83.

7. „Par eſt autem, eum nos redamare, qui „pro ſuo in nos amore dux eſt nobis vitæ opti„me degendæ: ex ejus autem voluntatis juſ„ſis vivere, non ea ſolum, quæ jubentur, exe„quendo, vel quæ prohibentur, cavendo, ſed „etiam has quidem imagines averſando, illas „vero, quoad fieri poterit, imitando, Pæda„gogi factorum ſimilitudinem operando refer„re. . . In vita enim tamquam in profundis „errantes tenebris optimo, & qui numquam „aberret, ac offendat, duce habemus opus; „optimus autem dux eſt non cæcus, ut dicit „ſcriptura *Matth.* 8. cæcos in foveas ducens; „ſed ſermo, cujus eſt viſus perſpicaciſſimus, „ & qui cordis intima pervidet. Quemadmo„dum ergo non eſt lux, quæ non illuminat . . „ita nec bonum, quod non prodeſt, & ad ſa„lutem deducit. Faciamus ergo præcepta p[er] „opera, & facta Domini. Sermo enim ip[ſe] „aperte caro factus eſt, eamdem ſimul virtu„tem activam, & contemplativam oſtendens.

CAPUT

CAPUT IV.

Quod ex æquo virorum, & mulierum Pædagogus ſit Verbum.

8. Quod autem verbo, ſeu Pædagogo, non *Viri, &*
„viri ſolum, ſed & mulieres obedire te- *mulieres*
„neantur, S. Clemens oſtendit, quia utrisque *Verbo obe-*
„unus Deus eſt: „Ergo utrisque etiam unus *dire de-*
„eſt Pædagogus, una Eccleſia, una mode- *bent.*
„ratio, ac temperantia, una verecundia, ali„mentum commune, conjugales nuptiæ, re„ſpiratio, viſus, auditus, cognatio, ſpes, obe„dientia, charitas, omnia ſimilia: quorum au„tem eſt vita quidem communis, communis au„tem gratia, & ſalus communis, eorum quo„que communis eſt dilectio & educatio. . . ,
„Viris itaque & mulieribus commune nomen „homo eſt. Ea ratione mihi videntur Attici „παιδάριον communiter non ſolum maſculum, „ſed etiam fœminam vocaſſe. . . . Jam vero „ἄρνες quoque, quod agnos ſignificant, eſt „epicœnum nomen ſimplicitatis animalis maſ„culini & fœmini. Ipſe autem Dominus nos „paſcit in ſæcula ſæculorum. Amen. Sine „paſtore autem nec oves, nec quidquam poteſt „aliud vivere, neque pueri ſine Pædagogo, „nec miniſtri ſine Domino.

CAPUT V.

Quod omnes, qui in veritate verſantur, ſint apud Deum pueri.

9. Omnibus igitur Pædagogo, & inſtitutione *Omnes*
opus eſt, maxime cum omnes in ali- *pueri ſu-*
 quo *mus, in-*

ſtructione egentes. quo ſenſu rudes & pueri ſimus, id quod S. Clemens ex variis S. Scripturæ locus demonſtrat.
p. 85. „Nam in Evangelio *cum in littore ſtetiſſet Dominus, diſcipulos allocutus eſt: pulli numquid obſonium habetis?* Joan. ult. eos pueros appellans, quos uſu & diuturna conſuetudine habebat familiares . . . & Matth. 18. *Niſi converſi fueritis, & efficiamini ſicut hi pulli, non intrabitis in regnum cælorum:* non regenerationem allegorice, ſed, quæ in pueris ineſt, ſimplicitatem, ut ejus ſimilitudinem referamus, commendans. Pueros quoque nos eligit ſpiritus Propheticus: *cum carpſiſſent,* inquit, *pueri ramos oleæ; vel palmarum, exierunt obviam Domino, & clamarunt: Oſanna*
Oſanna quid ſignificet. „*filio David. . . . Lux & gloria & laus cum cum ſupplicatione Domino.* Matth. 21. hoc enim „ſignificat Oſanna, ſi latine explicetur. . . . „Item Chriſtus Apoſtolos puellos vocat Joan. „13. *Puelli adhuc modicum ſum vobiſcum.* Et „David Pſal. 112. *Laudate pueri Dominum.* „Porro autem dicit etiam per Eſaiam: *Ecce* „*ego, & pueri, quos dedit mihi Deus.* Iſ. 8. . .
p. 86. „Item per allegoriam nos pullos vocat. *Matth.* „23. *Zach.* 9. qui vitii jugum non ſubimus, „qui ab impietate minime domiti ſumus, ſed „ſumus ſimplices, & ad ipſum ſolum Pa-
p. 87. „trem exilimus. . . Atque adeo nos quidem „certe earum, quæ ſunt in vita, longe pulcherrimas & perfectiſſimas poſſeſſiones appellatione puerili honorantes, diſciplinam græce „παιδείαν, & παιδαγογίαν vocabimus . . . bonam a pueris in virtute inſtitutionem.

10. Rur-

10. „Rurſus in S. Scriptura infantes voca- *Infantes ſumus.*
„mur. Hic autem par eſt attendere, appella-
„tionem hujus vocabuli νηπιος, quod infantem *p.* 88.
„ſignificat, ut intelligatur το νηπιον, non dici
„de inſipientibus: qui eſt inſipiens dicitur
„νηπυτιος, νηπιος autem, qui eſt νεηπιος, ut
„ηπιος, qui eſt leni ac molli animo: quo fit,
„ut is dicatur νηπιος, qui moribus mitis ac
„manſuetus recenter evaſit 2. *Theſſ.* 2. . . Mi- *p.* 89.
„tis ergo & manſuetus eſt infans, & ea ratio-
„ne magis tener ac mollis: & tener, mollis-
„que eſt, qui eſt ſimplex, doli ac fraudis ex-
„pers, & remotus a ſimulatione, rectoque, &
„erecto animo. . . . Sumus autem nos teneri
„ac molles, qui perſuaſioni non reluctamur, &
„a bonitate non difficiliter colimur, bileque
„vacui, & malitia, & perverſitate minime per-
„mixti ſumus; vetus enim generatio perverſa
„eſt, & duro corde. . . Si qui ergo infantiam
„inſectantur, & nos vocant inſipientes; Domi-
„num blaſphemiis, & maledictis impetunt,
„dum eos exiſtimant inſipientes, qui ad Deum
„confugerunt. Sin autem, quod magis quoque
„intelligendum eſt, ipſi de ſimplicibus infantes
„acceperint, gaudemus appellatione; infantes
„enim ſunt mentes novæ in veteri inſipientia,
„quæ nuper prudentes, & in novo Teſtamento
„exortæ ſunt. . . Nuper certe Deus per Chri-
„ſti adventum fuit cognitus: *Deum enim nemo*
„*novit niſi Filius, & cui Filius revelaverit.*
„Matth. 11. &c.

11. Denique Chriſtianos apud Deum pue- *Incarnatio verbi.*
ros & infantes ſuo modo merito reputari pro- *p.* 91.
bat

bat ex eo, quia S. Scriptura „ ipſum Dominum „puellum nominat Iſ. 9. *Ecce puellus natus eſt „nobis, & filius datus eſt nobis, cujus principatus „ſuper humerum ejus, & vocatum eſt nomen ejus „magni conſilii Angelus.* Quid ergo puellus? „infans, ad cujus imaginem nos infantes ſumus. „Per eundem Prophetam narrat ejus magnitu„dinem: Admirabilis, Conſiliarius, Deus po„tens, Pater æternus, Princeps pacis, eoquod „ludum ac diſciplinam impleat. Et pacis ejus „non eſt finis. O magnum Deum! o perfe„ctum puerum. Filius in Patre, & Pater in „Filio. Et quomodo non eſt perfecta hujus „pueri puerilis diſciplina & inſtitutio, quæ nos „omnes pueros pervadit, Pædagogi ritu nos „inſtituens, qui ſumus ejus infantes? Is ma„nus in nos expandit, quæ aperte & eviden„ter fuere creditæ. De hoc puello fert quoque „teſtimonium Joannes, qui eſt major Propheta „inter natos mulierum: *Ecce agnus Dei.* Joan. 1. „Quoniam enim ſcriptura pueros ac infantes „agnos nominat, Deum, qui eſt Verbum, qui „qui propter nos homo factus eſt, qui nobis in „omnibus aſſimilari volebat, vocavit Agnum „Dei, Filium Dei, infantem Patris.

CAPUT VI.

Adverſus eos, qui exiſtimant, puerorum, & infantium appellationem ſignificare primarum diſciplinarum doctrinam.

Diſciplina Chriſtiana nos

12. Ex eo autem, pergit S. Clemens, „quod „nos pueri & infantes appellati ſumus, „non ſequitur, quod ſit puerilis, & contem„nenda

„nenda noſtra diſciplina, ut nos calumniati„ſunt, qui ſunt inflati ſcientia. Statim enim„regenerati recepimus perfectionem, cujus„cauſa feſtinabamus: fuimus enim illuminati,„id autem eſt, Deum agnoſcere. Non eſt ergo„imperfectus, qui, quod perfectum eſt, co„gnovit, nec me reprehenderitis, quod fatear,„me Deum noſſe. Ipſi enim Verbo dicere vi„ſum eſt; Is vero liber eſt. Jam enim dum„tingeretur Dominus, vox e cœlis teſtis dilecti„reſonuit: *Tu es filius meus dilectus, ego hodie*„*genui te.* Matth. 3. Sapientes ergo rogemus:„Chriſtus hodie regeneratus jamne eſt perfe„ctus, an, quod eſt abſurdiſſimum, ei aliquid„deeſt? Sed ſi ita eſt, ut aliquid diſceret, opus„fuit; jam vero Deus cum eſſet, nihil didiciſſe„fuit conſentaneum, neque enim quis Verbo„major fuerit. Sed neque magiſter, ac doctor„eſt ejus, qui ſolus eſt magiſter. Annon ergo„vel inviti fatebuntur, Verbum perfectum ex„perfecto Patre natum ex œconomica præor„dinatione eſſe perfecte regeneratum? Et ſi„erat perfectus, cur, qui erat perfectus, tin„gebatur? oportebat, inquiunt, implere hu„manam profeſſionem. Optime, concedo hoc„enim. Simul ergo ac a Joanne tingitur, fit„perfectus? Recte. Nihl ergo ab eo amplius„didicit? Nequaquam; ſolo autem lavacro per„ficitur, & Spiritus adventu ſanctificatur. Ita„habet. Hoc ipſum nobis quoque evenit, quo„rum fuit exemplar Dominus: Tincti illumina„mur, illuminati in filios adoptamur, adoptati„perficimur; perfecti immortales reddimur. . .„Multis autem modis vocatur hoc opus, gra-

eſt puerilis.

p. 92.

Baptiſmi excellentia & effectus.

p. 93.

„tia; illuminatio, perfectum, & Lavacrum.
„Lavacrum quidem, per quod peccata abſtergimus; Gratia autem, qua remittuntur pœnae, quae peccatis debentur. Illuminatio autem, per quam ſanctam illam & ſalutarem lucem intuemur, hoc eſt, per quam id, quod „eſt divinum, perſpicimus. Perfectum autem „dicimus, cui nihil deeſt: quid enim ei deſit, „qui Deum novit; eſt enim revera abſurdum, „Dei vocari gratiam, quae non ſit perfecta, & „undequaque plena: qui eſt autem perfectus, „perfecta utique largietur. . . Ita ſolum credidiſſe, & regeneratum eſſe, eſt in vita perfectio; numquam eſt Deus imbecillis: quemadmodum enim ejus voluntas eſt opus, & id „mundus nominatur, ita etiam ejus voluntas „eſt hominum ſalus, & ea vocata eſt Eccleſia.

Eccleſiæ notio.

Omnimoda perfectio poſt reſurrectionem. p. 94.

13. Solvit hic S. Clemens objectionem de perfectione ſolum nobis in reſurrectione reſervata. „At nondum, inquiunt, perfectum donum accepit. Ego quoque aſſentior; ſed eſt „in luce, & tenebræ eum non comprehendunt: inter lucem autem & tenebras nihil „eſt intermedium: in reſurrectione autem credentium finis eſt repoſitus. Is autem non eſt „aliquid aliud adipiſci, quam id, quod promiſſum erat prius aſſequi: non enim eodem tempore ambo ſimul conſiſtere dicimus, nempe „& acceſſum ad finem, & acceſſus anticipationem: non eſt enim idem ævum & tempus: „ſed neque idem eſt appetitio, qua ad aliquid „impellimur, & finis, ad quem tendimus. „Circa unum autem ambo, & unus circa ambo

„verſa-

„verſatur. Eſt autem, ut ita dicam, incitans „quidem appetitio, fides, quæ in tempore ge„neratur, finis autem, promiſſum aſſequi, qui „eſt firmus ac ſtabilis in ſæcula. Ipſe autem „Dominus ſalutis æqualitatem apertiſſime re„velavit, cum dixit: *Hæc eſt enim voluntas Pa„tris mei, ut omnis, qui contemplatur Filium, „& credit in ipſum, habeat vitam æternam, & re„ſuſcitabo ipſum in noviſſimo die.* Joann. 8. Qua„tenus ergo fieri poteſt in hoc mundo, quem „per noviſſimum diem ſignificavit, qui eo„usque ſervatur, dum ceſſaverit, nos perfe„ctos eſſe credimus: fides enim eſt doctrinæ „perfectio; & ideo dicit: *Qui credit in Filium, „habet vitam æternam,* Si ergo, qui credidi„mus, habemus vitam æternam, quid reliqui „eſt ultra vitæ æternæ poſſeſſionem? Fidei au„tem, quæ ex ſe perfecta & plena eſt, nihil „deeſt. Sin autem ei aliquid deeſt, non eſt un„dequaque perfecta: neque fides eſt in ulla re „claudicans, neque poſtquam ex hoc loco ex„ceſſerint, expectat eos, qui crediderunt, cum „absque ullo diſcrimine hic arrham accepe„rint &c.

14. Ulterius vero probat S. Clemens, nos per Baptiſmum perfectos fieri, quia per eum tanquam „ medicamentum pœonium remittun„tur peccata, & quidem omnia peccata elui„mus, & e veſtigio mali non ſumus amplius. „Una enim eſt hæc gratia illuminationis, quo „non ſint iidem mores, qui erant, antequam „lavaremur. Quoniam autem cognitio una „oritur cum illuminatione, circa mentem reful„gens,

Baptiſmus peccata remittit, & fides illuminat. p. 95.

„gens, & qui prius rudes & ignari eramus, „protinus vocamur diſcipuli, utrumne id fa„ctum eſt, cum aliquando adventaſſet diſci„plina? non enim poteris tempus dicere. Ca„techeſis enim, ſeu quæ per auditum ſuſcipi„tur inſtitutio, ad fidem deducit. Fides au„tem ſimul cum baptiſmo docetur a Divino „Spiritu.

Quo ſenſu ſimus pueri. *p.* 96. 15. Porro hæc perfectio, quam per Baptiſmum conſequimur, non obſtat, quominus adhuc pueri & infantes dici poſſimus, & a Chriſto vocemur Matth. 11. *revelaſti ea parvulis.* Nam „ Infantes nos ac parvulos Pædagogus „& magiſter appellat, qui ſapientibus, qui ſunt „in mundo, ſumus aptiores ad ſalutem, qui „ſapientes ſeipſos exiſtimantes ſuperbia excæ„cati ſunt. . . Merito enim Dei ſumus pueri, „qui veterem quidem hominem depoſuerunt, „& vitii tunicam exuerunt, Dei autem incor„ruptionem induerunt, ut novus facti populus „ſanctus, regenerati impollutum hominem cu„ſtodiamus. Et infans quidem eſt tamquam „Dei puellus, qui a fornicatione, & improbi- *p.* 97. „tate eſt expurgatus. Manifeſtiſſime itaque „B. Paulus nos ab hac quæſtione expedivit „1. Cor. 14. ſcribens: *Fratres ne pueri efficiamini* „*mentibus, ſed ſitis vitio infantes, mentibus au*„*tem eſtote perfecti.* Illud autem: *Quando eram* „*parvulus, cogitabam ut parvulus* &c. 1. Cor. 13. „Quam ſub lege egit, vitam ſignificat, in qua „non ut jam ſimplex, ſed ut adhuc inſipiens „puerilia animo agitans perſequebatur, pueri„lia autem loquens blaſphemiis, & maledictis

„Ver-

„Verbum inceſſebat: duo enim ſignificat τὸ „νηπιον infantem videlicet, & ſtultum. . . In-„fantes igitur Apoſtolus dicit eos, qui ſunt in „*lege*, qui non ſecus ac larvis pueri timore per-„turbantur. Viros autem, qui verbo paremus, „noſtrique ſumus juris & arbitrii, vocavit nos, „qui credidimus, ſpontanea electione ſervati, „ſapienter, non inſipienter metu territi.

16. Neque etiam perfectioni chriſtianorum obſtat illud, quod 1. Cor. 3. Apoſtolus dicit. „*Lac vobis potum dedi tanquam infantibus in Chri-„ſto, non cibum; nondum enim poteratis, ſed ne-„que adhuc nunc poteſtis.*„ Hunc textum varie S. Clemens explicat. *Primo* dicit „hoc di-„ctum ita legendum: Lac vobis potum dedi „in Chriſto; & parvo interjecto ſubjungamus, „tanquam infantibus, ut per lectionis diſtin-„ctionem talem ſenſum accipiamus. Catechi-„zavi vos, hoc eſt, per auditum in Chriſto „inſtitui, ſimplici, & per ſe naturali alimento „ſpirituali; talis eſt enim lactis, quæ eſt altrix „animalium, ſubſtantia ex amantibus uberibus „ſcaturiens, ita ut univerſim ſic intelligatur. „Quemadmodum nutrices recenter natos infan-„tes lacte nutriunt, ita ego Chriſti lacte, id „eſt, ſermone, vobis ſpiritale nutrimentum „inſtillans. Ita ergo perfectum eſt alimentum „lac perfectum, & ad finem, qui nunquam ceſ-„ſaturus eſt, perducit.

Quomodo lacte nutriantur Chriſtiani.

p. 98.

Explicatur I.

17. *Secundo.* Citatum Apoſtoli locum ſanctus Clemens per alium explicat. 1. Cor. 3. „*Et ego fratres non potui loqui vobis tanquam „ſpiritalibus, ſed tanquam carnalibus, tanquam „infan-*

Explicatur II.

„*infantibus in Chriſto*. Ut poſſint carnales intel-
„ligi, qui recenter inſtituebantur, erantque
„catechumeni, & adhuc infantes in Chriſto.
„Spiritales enim eos, qui S. Spiritui jam cre-
p. 99. „diderunt, appellavit. Carnales autem, qui
„per auditionem recenter inſtituti ſunt, nec
„adhuc ſunt expurgati, quos merito adhuc car-
„nales dicit, ut qui æque ac gentes ea, quæ
„erant carnis, cogitabant. . . Quocirca dicit
„etiam: *Lac vobis potum dedi*, cognitionem,
„dicens, vobis infudi, quæ ex catecheſi, *id*
„*eſt*, per auditum inſtitutione data eſt, quæ
„nutrit in vitam æternam. Quin etiam hoc
„verbum: *Potum dedi*, eſt Symbolum, ac ſig-
„num perfectæ participationis, qui enim per-
„fecti ſunt, dicuntur bibere, infantes autem
„ſugere. *Sanguis* enim *meus*, inquit Dominus,
„*verus eſt potus*: numquid ergo cum dixit, *lac*
„*potum dedi*, ſignificavit perfectam in verbo la-
„cte, lætitiam, veritatis ſcilicet cognitionem?
„quod autem deinceps ſubjungitur, *non cibum*,
„evidentem, quæ erit in futuro ſæculo, revela-
„tionem, inſtar cibi, facie ad faciem poteſt
„ſignificare.

Prædicatio eſt lac. p. 100. 18. *Tertio*. Lac ita exponit: „Poteſt a no-
„bis lac intelligi prædicatio, quæ plurimum
„diffuſa eſt: cibus autem fides, quæ a cate-
„cheſi in fundamentum coacta, & converſa eſt,
„quæ cum ſit auditione ſolidior, cibo aſſimila-
„tur, in ipſa anima corpus effecta. Tale quo-
„que alimentum alibi Dominus in Evangelio
„Joan. 6. per Symbola, ac ſigna expoſuit,
„cum dixit: *Comedite carnem meam, & bibite*
„*meum*

„meum ſanguinem. . . O miraculum myſticum! „Unus quidem eſt univerſorum Pater. Unum „eſt etiam Verbum univerſorum, & Spiritus „Sanctus unus, & ipſe eſt ubique. Una au„tem eſt ſola Mater Virgo, mihi autem pla„cet eam vocare Eccleſiam. Lac non habuit „hæc Mater ſola, quoniam ſola non fuit mu„lier. Virgo autem eſt ſimul, & Mater, in„tegra quidem, & inviolata, ut Virgo; amans „autem ut Mater; quæ ſuos accerſens infantu„los ſancto lacte, nempe verbo infantili enu„trit. Ideo autem lac non habuit, quod lac „eſſet hic infantulus pulcher, & appoſitus, ſci„licet Corpus Chriſti, novum cœtum Verbo „nutriens, quem ipſe Dominus carnali labore „peperit, quem ipſe faſciis alligavit Dominus „pretioſo ſanguine. O ſanctum partum! o ſan„ctas faſcias! Verbum eſt omnia infanti, & „Pater, & Mater, & Pædagogus, & Altor. „Comedite, inquit, meam carnem, & bibite meum „ſanguinem. Joan. 6. Hæc appoſita, & conve„nientia alimenta nobis ſuppeditat Dominus, „& carnem præbet, & effundit ſanguinem, & „ad incrementum nihil deeſt infantulis. O ad„mirabile myſterium! Veterem, & carnalem „nos jubet exuere corruptionem, quemadmo„dum & vetus nutrimentum, alterius autem „novæ Chriſti diætæ effectos participes, illum, „ſi fieri poſſit, recipientes, in nobis ipſis re„ponere, & Servatorem intra pectus compre„hendere, ut carnis noſtræ affectiones inte„gras, perfectasque reddamus. At non vis „ſic intelligere, ſed fortaſſe communius: hoc „quoque modo audias. Carnem nobis allego„ri-

Eccleſia Mater noſtra. p. 102.

Realis præſentia Chriſti in Euchariſtia.

„rice Sanctus ſignificat Spiritus: ab ipſo enim „caro fabricata eſt. Sanguis Verbum nobis de„ſignat; tanquam enim dives ſanguis Verbum „vitæ infuſum eſt. Amborum autem eſt tem„peratura Dominus: alimentum infantium eſt „Dominus, qui eſt Spiritus, & Verbum: ali„mentum, id eſt, Dominus Jeſus, hoc eſt, „Verbum Dei, eſt Spiritus incarnatus, caro „cœleſtis ſanctificata. Nutrimentum eſt lac „Patris, quo ſolo aluntur infantuli. Ipſe ita„que, qui eſt dilectus, & altor noſter, Ver„bum, effudit pro nobis ſuum ſanguinem, ſa„lutem humanæ naturæ afferens, per quem, „qui in Deum credidimus, ad mamillam Pa„tris, quæ curarum oblivionem inducit, nem„pe Verbum, confugimus.

Lac quomodo cibus. *p.* 103. 19. Hic denique aliquam objectionem movet, S. Clemens, ſcilicet lac cibum dici non poſſe, & *reſpondet:* „Poteſt res eadem eſſe „cibus, ſi aliquo modo affecta ſit, & potus, „ſi alio modo conſideretur, quemadmodum „caſeus quoque eſt lactis concretio, vel lac „concretum; neque enim dictiones aucupari „mihi in præſentia curæ eſt, præterquam quod „utrumque nutrimentum una ſubminiſtrat ſub„ſtantia. Cæterum pueris quoque lactentibus „lac ſolum ſufficit, ut ſit & potus, & ali„mentum.

Lac eſt voluntas Dei. *p.* 104. *Et paſſio Domini.* 20. *Quarto.* S. Clemens lac ita explicat: „Videte alium cibum, qui quemadmodum lac „allegorice dictus eſt, nempe voluntas Dei. „Quin etiam propriæ paſſionis complementum „abuſive poculum appellavit, quando eam ebi„bere,

„bere, ac exhaurire, & perficere ipſum ſolum „oportebat. Ita Chriſto quidem nutrimentum „erat paternæ voluntatis adimpletio. Nobis „autem ipſe Chriſtus infantibus eſt alimentum, „qui Verbum cœlorum exſugimus. Hinc quæ„rere græce dicitur μαςεύσαι, quod infanti„bus, qui Verbum quærunt, paternæ be„nignitatis ubera lac ſuppeditant. Præterea „autem ſeipſum panem cœlorum Verbum fa„tetur. Joan. 6. *Panis, quem ego dabo, caro „mea eſt*, caro autem ſanguine irrigatur, ſan„guis autem vinum allegorice dicitur. Scien„dum eſt, quod panis in vinum temperatum „(*aqua*) minutatim conjectus, vinum arripit, „quod eſt aqueum autem, relinquit: ita etiam „caro Domini, quæ eſt panis cælorum, ebibit *S. S. Eucharistiæ effectus.* „ſanguinem, eos, qui ex hominibus ſunt cœ„leſtes, ad incorruptionem enutriens, ſolas „autem carnales cupiditates ad corruptionem „relinquens. Ita Verbum multis modis alle- *p.* 105. „gorice dicitur, & cibus, & caro, & nutri„mentum, & panis, & ſanguis, & lac. Om„nia eſt Dominus, ut nos eo fruamur, qui in „ipſum credidimus. „ Quæ omnia hic S. Clemens, geneſin ſanguinis, & carnis phyſice referendo, explanat.

21. Ex his S. Clemens concludit: „ Pro- *Lactis cum Baptismo congruentia.* „pterea ergo, qui in Apoſtolo erat S. Spiritus, „Domini voce utens dicit myſtice: *Lac vobis „potum dedi.* Si enim in Chriſto regenerati ſu„mus, qui nos regeneravit, proprio lacte nu- *p.* 106. „trit, nempe Verbo. Quidquid enim genera„vit, ei, quod generatur, protinus alimen„tum

„tum præbere eſt conſentaneum. . . . Quin
„etiam lac quoque habet maxime naturalem
„cum aqua cognationem, quemadmodum ſci-
„licet cum nutrimento ſpirituali lavacrum ſpi-
„ritale. Qui enim in lacte frigidæ aquæ pa-
„rum exſorbent, ſtatim juvantur: non ſinit
„enim lac aceſcere. . . . Et quam habet Ver-
„bum cum Baptismo ſocietatem, eandem ha-
p. 107. „bet lac cum aqua conventionem. Hoc enim
„ſolum ex humidis ſuſcipit cum aqua mixtio-
„nem, recipiens expurgationem, quemadmo-
„dum Baptismus propter remiſſionem pecca-
„torum. Apte etiam, & appoſite melle mi-
„ſcetur, idque rurſus propter purgationem
„cum dulci nutrimento: Verbum enim benig-
„nitate commixtum ſimul & animi medetur
„affectionibus, & expurgat peccata, illudque:
„*Melle dulcior emanat ſermo*, mihi videtur di-
„ctum eſſe de Verbo, quod eſt mel. Multis
„autem in locis Prophetia eum extollit ſuper
„mel, & favum. Porro autem miſcetur quo-
„que lac vino dulci; eſt autem utilis mixtio,
„veluti contemperata affectione ad incorruptio-
„nem: lac enim a vino ſereſcit, & finditur,
„& quidquid eſt ejus adulterinum, id tam-
„quam per aquæ ductum educitur. Eodem
„autem modo ſe habet ſpiritalis ſocietas in ho-
„minem patibilem: ſereſcere enim faciens car-
„nales concupiſcentias, hominem ad æternita-
„tem contrahit, divinitus immortalem efficiens.
„Sed & multi adipe lactis, quod butyrum vo-
„cant, utuntur ad lucernam, multiplicem Ver-
„bi miſericordiam per hoc ænigma aperte ſig-
„nificantes, ut quod ſolum jure nutriat, & au-
„geat, & infantes illuminet &c. Ca-

Caput VII.

Quis ſit Pædagogus, & de ejus Pædagogia.

22. „Quoniam ergo oſtendimus, pueros nos „omnes, qui a Scriptura vocamur, „nec id ſolum, ſed etiam, qui Chriſtum ſecuti „ſumus, nos infantes dictos eſſe allegorice, ſo„lum autem eſſe perfectum Patrem univerſo„rum, in ipſo enim Filius, & in Filio Pater: „reſtat, ut nos ordinem ſecuti, dicamus, quis „ſit noſter Pædagogus. Vocatur autem Jeſus. „Nonnunquam enim ſeipſum Paſtorem vocat „*Joan.* 10. qui pueros ducit, intellectus Pæ„dagogus, qui eſt Paſtor curam gerens infan„tium. . . Pædagogus ergo jure Verbum di„citur, qui pueros nos ducit ad ſalutem. . . . „Pædagogia autem eſt divina Religio, quæ „eſt doctrina divini cultus, & eruditio ad aſſe„quendam veritatis agnitionem, & recta inſti„tutio, vitæque agendæ ratio, quæ in cœ„lum deducit. Eſt enim Pædagogia ejus, qui „ducitur, & diſcit: & Pædagogia ejus, qui „ducit, & docet: & tertio Pædagogia eſt ipſa „deductio, & inſtitutio: & quarto Pædago„gia eſt ea, quæ docentur, ut præcepta. Eſt „autem, quæ ex Deo eſt, Pædagogia veritatis „directio ad Dei contemplationem, & ſancta„rum actionum aperta, ac evidens deſcriptio „in æterna perſeverantia.

Jeſus eſt noſter Pædagogus. p. 108.

Pædagogia quid.

23. „Quemadmodum ergo phalangem diri„git dux exercitus, militum ſalutis curam ge„rens. . . ita etiam Pædagogus ducit pueros „ad ſalutarem vitæ agendæ rationem, ut no„ſtri

Officium Pædagogi. p. 108.

„ſtri ipſorum curam gerat: & in ſumma quæ-
„cunque a Deo juſte nobis fieri petierimus, ea
„nobis aderunt, ſi Pædagogo paruerimus.
„Quemadmodum ergo Gubernator non ſemper
„ventis cedit, ſed contra proram obvertens
„univerſis reſiſtit tempeſtatibus, ita Pædago-
„gus legibus, quæ ſunt in hoc mundo, nun-
„quam cedit, nec eis puerum tamquam cym-
„bam in belluinam, & libidinoſam vivendi ra-
„tionem impellere permittit, ſed ſolo ſecundo
„veritatis Spiritu in altum ſublatus, clavum
„pueri, aures inquam, fortiter tenet, donec
„inoffenſum in portum cœlorum perducat.
„Patrius enim, qui ab eis vocatur, mos mo-
„mento temporis præterit: divina autem [illegible]
„ſtitutio [illegible] eſt in æternum permanens p[illegible]
„ſeſſio.

[illegible] „Atque talis eſt Pædagogus Sanct[illegible]
„Deus [illegible], qui eſt Dux omnis humanæ [illegible]
„[illegible] [illegible] Pædagog[illegible]
„[illegible] Dominus Deus tuus, qui [illegible]
[illegible]

[illegible]

„ex hoc ſciri poteſt: *Interrogavit*, inquit, *ip-*
„ſum, & dixit ei, enuncia mihi, quod ſit nomen
„tuum, & dixit, cur interrogas nomen meum?
„Nomen enim novum novo populo reſervabat,
„nempe infanti; adhuc autem erat innomina-
„tus Deus Dominus, ut qui nondum homo fa-
„ctus fuerat. Vocavit tamen Jacob nomen lo-
„ci illius, ſpeciem Dei; *Aſpexi enim Deum fa-*
„cie ad faciem &c. Facies autem Dei eſt Ver-
„bum, quo Deus illuminatur, & cognoſcitur.
„. . . Hic ipſe Moſem quoque docet fungi
„Pædagogi officio: dicit enim Dominus:
„Exod. 32. *Vade, & deduc populum hunc in lo-*
„cum, quem dixi tibi. Hoc in loco eſt Magiſter
Pædagogiæ: revera enim erat Dominus per
Moſem Pædagogus veteris populi, per ſeip-
ſum autem populi novi dux facie ad faciem;
Angelus meus præcedet te. Evangelicam, &
principalem Verbi poteſtatem repræſentans,
Dominicam autem auctoritatem, ac dignita-
tem conſervans: *Quo die*, inquit, *viſitavero*,
inducam ſuper ipſos peccatum ipſorum. . . Idem
enim Pædagogus, & Judex eos, qui non
obedierunt, judicat.

25. Porro Pædagogus noſter Verbum po- *Pædago-gia V. & N. Legis. p.* 111.
pulum ſuum aliter in veteri, aliter in novo
Teſtamento inſtruit. „Nam veteri populo ve-
tus erat Teſtamentum, & Lex cum metu po-
pulum erudiebat, & Verbum erat Angelus:
novo autem, & recenti populo novum, ac
recens Teſtamentum datum eſt, & Verbum
genitum, & metus in dilectionem con-
verſus eſt, & myſticus ille Angelus Jeſus pa-

 „ri-

„ritur. Hic enlm ipſe Pædagogus tunc qui-
„dem: *Dominum Deum timebis*, dicebat: no-
„bis autem per hoc ſuaſit: *Diliges Dominum*
„*Deum tuum*. . . Lex per Moſem data eſt, non
„a Moſe, ſed a Verbo quidem, verum per
„Moſem ſervum ſuum, & ideo fuit ad tempus:
„æterna autem gratia, & veritas per Jeſum
„Chriſtum facta eſt. *Joan.* 1. Videte verba
„Scripturæ: de lege quidem, *data eſt*, inquit,
„tantum: Veritas autem, quæ eſt gratia Pa-
„tris, eſt æternum Verbi opus, & non dicitur
„dari, ſed per Jeſum fieri, *ſine quo factum eſt*
„*nihil*. Jam vero Moſes prophetice perfecto ce-
„dens Pædagogo, nempe Verbo, & nomen
„Pædagogiam prædicit, & populo commendat
„Pædagogum præceptis ei obedientiæ tradi-
„tis: *Prophetam vobis ſuſcitabit*, inquit, *Deus*
„*tamquam me de fratribus veſtris*. Deut 18. Per
„Jeſum Nave Filium Jeſum Dei ſignificans:
„nomen enim Jeſu, quod in lege prædicaba-

CAPUT VIII.

Adverſus eos, qui exiſtimant, non eſſe bonum eum, qui juſtus eſt.

Deus nihil odit. p. 113.

26. „Hic exoriuntur aliqui, qui dicunt, non „eſſe bonum Dominum propter vir„gam, & minas, & timorem. . . . obliti, „quod eſt maximum ejus benignitatis, quod „propter nos homo factus eſt. . . Ea ergo ra„tione optimus, & nulli reprehenſioni obno„xius Pædagogus eſt Dominus, qui propter „inſignem benignitatem, & clementiam cum „uniuscujusque hominis natura compatitur. „Nihil enim eſt, quod odio habet Dominus; „non enim aliquid quidem odiſſe poteſt, & vel„le id eſſe, quod odit. Neque vero vult, ali„quid non eſſe, & tamen eſt cauſa, ut ſit id, „quod vult non eſſe: ſed neque vult, aliquid „non eſſe, id vero eſt. Si quid vero odio ha„bet verbum, id vult non eſſe; nihil eſt au„tem, cujus non cauſam Deus, quod id ſit, „præbeat; nihil ergo odio habet Deus. Sed „neque Verbum, utrumque enim unum eſt, „nempe Deus; dixit enim: *In principio erat „Verbum, & Verbum erat in Deo, & Deus „erat Verbum.* Joan. I. Quodſi nihil odio ha„bet eorum, quæ ab ipſo facta ſunt, reſtat, „ut id diligat; longe autem plus, quam alia, „jure hominem diliget, qui eſt pulcherrimum „animal eorum, quæ ab ipſo effecta ſunt, pie„tateque, ac religione præditum. Hominem „ergo diligit Deus; ergo Verbum etiam homi„nem diligit. Qui autem aliquid amat, ei vult „prodeſſe; quod autem prodeſt eo, quod

Conſubſtantialitas Verbi.

Deus omnes creaturas amat.

Omnibus vult prodeſſe.

„non prodeſt; utique erit præſtantius; p
„ſtantius autem bono nihil eſt; prodeſt er
„ quod bonum eſt. Deum autem eſſe bor
„in confeſſo eſt, Deus ergo prodeſt: bor
„autem, quatenus bonum eſt, nihil aliud
„cit, quam prodeſt: Deus ergo prodeſt in
„nibus. Et non homini quidem in aliqu
„prodeſt, non autem ejus curam gerit: n
„curam quidem ejus gerit, non autem
„etiam de eo ſollicitus; eſt enim præſtan
„quod ſua ſponte prodeſt, quam quod
„ſua ſponte: Deo autem nihil eſt præſtant
„nec eſt aliud, ſua ſponte prodeſſe, quam
„de homine ſollicitum. Deus ergo curam
„hominis, & de eo eſt ſollicitus; id auten
„ipſa oſtendit, cum Verbo eum erudiat,
„eſt verus, ac germanus coadjutor Dei in
„mines benevolentiæ.

27. Ex his concludit S. Clemens, quod D
qui eſt bonus, etiam juſtus ſit: „Bonum e

„rum, ac characterem ſuſcipit, participanti-
„bus æqualiter utrisque: bonum eſt, ergo
„*juſtitia*.

28. Nec obſtat, quod aliqui inquiunt: „Si „Dominus homines diligit, & bonus eſt, quo„modo iraſcitur, & punit? Multæ enim ani„mi affectiones curantur ſupplicio, & præce„ptorum acerbiorum juſſu, atque etiam per „doctrinam nonnullarum ſpeculationum. Eſt „autem reprehenſio veluti quædam chirurgia „affectionum animæ: abſceſſus autem veri„tatis affectiones, quas ſectione dividentem „oportet coarguere. Medicamentorum autem „potioni, aut applicationi eſt ſimilis probi in„ſimulatio, quæ reſolvit affectiones, quæ jam „occalluerunt, impudicæque, & libidinoſæ „vitæ ſordes expurgat, faſtusque, ac ſuperbiæ „carnes, quæ excreverunt, exæquat, ſanum, „ac verum hominem reparans, ac reſtituens. „Jam vero admonitio eſt veluti quædam diæ„ta ægrotantis animæ, quæ ea, quæ ſunt ſu„menda, conſulit, &, quæ non ſunt, prohi„bet: hæc autem omnia tendunt ad ſalutem, „& ſanitatem æternam. Quin etiam Dux ex„ercitus, cum in eos, qui maleficium admi„ſerunt, & mulctis pecuniariis, & pœnis, quæ „cum vinculis, & extrema ignominia ad cor„pus usque pervadunt, animadvertit, & non„nullos etiam nonnumquam morte punit, finem „habet, ad quod bonum eſt, ut qui ejus im„perio parent, duces admoneantur. Ita etiam „magnus ille Imperator eos, qui præter ſuam „legem effrenatiori impetu efferuntur, & au-

Juſtitia cum bonitate non pugnat. p. 114.

Reprehenſionum, & ſuppliciorum utilitas.

 „ri-

„rigæ non parent, ut a ſervitute, & er
„& ab adverſarii captivitate liberentur, ut
„mi perturbationes coerceant, admonens
„ſacram reipublicæ concordiam eos pa
„deducit.

rga- 29. „Quemadmodum ergo orationi ſ
gnum „riæ adjunctum eſt genus exhortatoriun
nevo- „conſolatorium, ita etiam laudatorio vi
15. „ratorium, & exprobratorium. Eſt auten
„genus ars quædam reprehenſoria: benev
„tiæ autem non odii ſignum eſt reprehen
„ambo enim probrum objiciunt, & ami
„& inimicus, ſed inimicus quidem irrid
„amicus autem bene volens. Non ergo
„pter odium Dominus homines maledictis
„ceſſit, quos cum propter noſtra ipſorum
„lera licuiſſet perdere, ipſe pro nobis p
„eſt. Pædagogus enim, ut qui ſit bonus,
„modum artificioſe, vel per maledictum ad
„tuperandum irrepit, maledicto tamquam

„remiſſo. Apertiſſime itaque per Moſem di„ctum eſt: *Acceſſit Deus, ut ſit timor ejus in vobis, ut non peccetis.* Deut. 8. Et Plato: *Omnibus enim*, inquit, *revera bene fit, qui dant pœnas: juvantur enim, dum eis punitis melior evadit anima.* Si qui ergo corriguntur, iis a „juſto bene fit, & ex ſententia Platonis in con„feſſo eſt, bonum eſſe, quod juſtum eſt; ipſe „timor prodeſt, & ut hominibus bono eſſet, „inventus eſt, quoniam Spiritus timens Domi„num vivet; ſpes enim eſt in eum, qui ipſos „ſalvos facit. Hic ipſe autem, Verbum in„quam, qui poenas imponit, eſt Judex, de „quo dicit etiam Eſaias: c. 45. *Dominus tradidit ipſum peccatis noſtris*, peccatorum ſcilicet „correctorem, & directorem, & ideo ſolus hic „poteſt peccata remittere, noſter a Patre uni„verſorum conſtitutus Pædagogus, qui ſolus „ab obedientia poteſt diſcernere inobedientiam. „Qui autem minatur, aperte oſtendit, ſe ni„hil mali velle facere, neque ea, quæ mina„tur, exequi; ſed incuſſo timore impetum ad „peccata reprimit, & ſuam in homines bene„volentiam oſtendit, adhuc differens, & oſten„dens, qualia ſunt paſſuri, ſi peccatores per„maneant, non autem ſicut ſerpens ſtatim in„fixus mordet: bonus eſt ergo Deus. . . Non „enim Deus iraſcitur, ut nonnullis viſum eſt, „ſed per ſuam in homines benevolentiam a „plurimis quidem abſtinere hortatus eſt, om„nia autem, quæ ſunt agenda, indicavit. Bo„na autem eſt hæc ars, terrere, ne peccemus: „*Timor enim Domini peccata extrudit.* Eccl. 1. „Deus autem non ex ira irrogat ſupplicium,

„ſed,

„ſed, quod juſtum eſt, conſiderat, nempe „quod propter nos non expediat prætermitti, „quod juſtum: unusquisque autem noſtrum „ſupplicium eligit, cum ſponte peccat; culpa „eſt autem ejus, qui eligit, in Deum autem „culpa conferri nequit. . . . Non vult enim „mala intueri, bonus enim eſt, ſed cum ipſe „oculos avertit, ſua ſponte propter humanam „infidelitatem ortum habet vitium. Rom. 11. „*Vide ergo bonitatem, & ſeveritatem Dei &c.* „Eum autem, qui bonus eſt, quatenus bonus „eſt, ſequitur odium vitii: & ideo fatebor quidem, eum caſtigare infideles; caſtigatio enim „eſt bono, & utilitati ejus, qui caſtigatur: eſt „enim ejus, qui reſiſtit, correctio, caſtigari „autem non vult. Eſt autem ultio retributio „mali, quod immittitur ad utilitatem ejus, „quod ulciſcitur; ulciſci autem non deſideraverit, qui pro iis, qui nobis faciunt injuriam, „nos orare docuit.

Neceſſitas gratiæ. p. 117.

31. Ex hucusque dictis ita infert S. Clemens: „Quod bonus ſit Deus, omnes confitentur: quod autem idem quoque Deus juſtus ſit, non eſt mihi pluribus verbis opus, „ſi evangelicam Domini vocem adduxero. „Unum quidem ipſum dicit Joan. 17. *Ut omnes unum ſint, ſicut tu Pater in me &c.* Unum „autem eſt Deus, & ultra unum, & ſupra „ipſam unitatem; & ideo particula illa, *Tu*, „demonſtrativam habens emphaſim, eum, qui „vere ſolus eſt, qui fuit, & eſt, & erit, Deum „oſtendit; in quibus tribus temporibus ponitur unum nomen, nempe Ens. Quod autem „is

Deus bonus, & juſtus. p. 118.

Unitas Dei. p. 118.

„is ipſe, qui ſolus Deus eſt, ipſe quoque ſo-
„lus, & vere juſtus ſit, in ipſo teſtabitur Do-
„minus Evangelio dicens: Joan. 17. *Pater ju-
„ſte, & mundus te cognovit &c.* Qui enim hos
„quidem ſtatuit a dextris, illos vero a ſiniſtris,
„quatenus quidem Pater, qui bonus eſt, men-
„te concipitur, id ſolum, quod eſt bonus, ap-
„pellatus eſt; quatenus vero, qui Filius eſt,
„Verbum ejus in Patre eſt, juſtus appellatur,
„ex mutua, quæ eſt inter ſe, relatione, & ha-
„bitudine, ut ſit dilectionis æqualitate dimen-
„ſum nomen potentiæ. . . . Jam vero, quod
„bonus ſit idem Deus, & Pater D. N. J. C.
„idem Verbum rurſus confitebitur. Marc. 10.
„*Nemo bonus, niſi Pater meus, qui eſt in cælis,*
„... *qui pluit ſuper juſtos, & injuſtos.* Matth. 5. *p.* 119.
„Et quatenus quidem pluit, eſt aquarum, ac
„nubium opifex; quatenus autem ſuper om-
„nes, juſte, & cum virtute diligit æquilibrium.
„. . . Apertiſſime ergo unum, & eumdem
„Deum ratiocinatione colligimus. . . . Nam
„cæli ſunt ejus, qui mundum creavit: contra-
„dici autem non poteſt, quin Dominus ſit Fi-
„lius opificis. Quodſi apud omnes in confeſſo
„eſt, juſtum eſſe Creatorem, opificis autem Fi-
„lius eſt Dominus; ejus ergo, qui eſt juſtus,
„Filius eſt Dominus. *Rom.* 3. & 7. Atqui
„nullus eſt etiam bonus, niſi Pater ejus, qui
„cum unum ſit, multis ſignificatur poteſtati-
„bus. Et hoc ſibi volebat illud: *Nemo novit
„Patrem.* Matth. 11. Qui quidem erat ipſe om- *Conſub-*
„nia, priusquam veniret Filius, ut ſit veritate *ſtantiali-*
„apertum, quod qui eſt univerſorum Deus, *tas Verbi.*
„unus ſolus ſit bonus juſtus, opifex, Filius *p.* 119.
„in

„in Patre, cui gloria in ſæcula ſæculorum,
„Amen.

Caput IX.

Quod ejusdem eſt poteſtatis, & benefacere, & juſte punire: in quo etiam dicitur, quis ſit modus Pædagogiæ Verbi.

Pædagogus merito juſtitia, & bonitate utitur. p. 120.

32. Sanctus Clemens hic adhuc pergit demonſtrare bonitatem divinam cum ejus juſtitia optime convenire, & divinum noſtrum Pædagogum merito erga nos utramque uſurpare: „Omnibus ergo viribus, ait, humanæ „naturæ Pædagogus, Divinum noſtrum Ver„bum, utens omnibus Sapientiæ machinis, in„fantes conſervare aggreſſus eſt, admonens, „reprehendens, increpans, arguens, minans, „ſanans, promittens, gratificans, multis qui„busdam veluti frænis a ratione alienas huma„næ naturæ appetitiones alligans. Ut ergo „paucis dicam, in nos ita ſe gerit Dominus, ut „nos in noſtros filios. . . Atqui liberos noſtros, „filios, filias valde & ſupra quodcunque aliud „amamus. Quoniam autem, qui ad gratiam „loquuntur, parum diligunt id, quod moleſtia „non afficiunt; qui autem ad utilitatem acerbi „ſunt, etſi in præſentia moleſti ſint, in futu„rum poſtea ſæculum beneficio afficiunt; non „præſentem voluptatem Dominus, ſed futuram „ſpectavit delectationem. Quare jam illius Pæ„dagogiæ modum benigne percurramus cum „prophetico teſtimonio.

Primus modus

33. *Primus* itaque Pædagogiæ Verbi modus eſt *Admonitio*: „Quæ eſt cum cura con„jun-

„junčta vituperatio, quæ menti inſerit ſapien- *Pædago-*
„tiam. Talis eſt Pædagogus admonitor, ut *gia Ad-*
„quando dicit in Evangelio: *Quoties volui con* *monitio.*
„*gregare filios tuos . . . & noluiſti. . . .* Ma- *p. 120.*
„ximum autem ſignum eſt ejus benignitatis,
„quod licet aperte ſciret impudentiam populi,
„qui recalcitrabat, & reſiliebat, aperte tamen
„adhortatur ad pœnitentiam, & dicit per Eze-
„chiel c. 3. *Loquere ipſis, ſi forte audierint.*
„Quin etiam Moyſi dicit: *Vade, & dic Pharao-*
„*ni, ut emittat populum. Ego autem novi, quod*
„*non emittet ipſos.* Exod. 2. Utrumque enim
„aperte oſtendit, & Deum præſciviſſe futurum,
„& ejus benignitatem libero animi arbitrio lar-
„giri occaſionem pœnitentiæ.

34. *Secundus* modus Pædagogiæ divinæ eſt *Alter mo-*
Increpatio: „Quæ eſt propter turpia vitupera- *dus Incre-*
„tio iis, quæ ſunt honeſta, conjungens. Hoc *patio.*
„oſtenditur per Hieremiam cap. 5. *Equi in fæ-* *p. 121.*
„*minas inſanientes facti ſunt . . . numquid pro-*
„*pter hæc in populo tali non vindicabit anima*
„*mea?* Conjungit autem ubique timorem, quod
„timor Domini ſit principium ſenſus. Et rur-
„ſus per Oſee cap. 4. *Non viſitabo ipſos? quo-*
„*niam ipſi cum meretricibus commiſcebantur, . . .*
„*& populus, qui intelligebat, conjungebatur cum*
„*meretrice.* Eorum peccatum oſtendit apertius,
„dum eos intelligere fatetur, ut qui ſua ſpon-
„te, & conſulto peccarent.

35. *Tertius* modus eſt *Querela:* „Quæ eſt *Tertius*
„vituperatio eorum, qui contemnunt, vel neg- *modus*
„ligunt. Hoc modo Pædagogiæ uſus eſt per *Querela.*
„Eſaiam dicens: cap. 1. *Audi cœlum. . . filios*
„ge-

„*genui, & extuli, ipſi vero me nihili duxerunt.*
„*Novit bos poſſeſſorem, & aſinus præſepe Domi-*
„*ni ſui: Iſrael autem me non cognovit.* Quomo-
„do enim non eſt indignum, ſi qui novit Deum,
„non cognoſcat Dominum, ſed bos quidem,
„& aſinus, quæ ſunt inertia, & ſtulta anima-
„lia, noverint eum, qui ipſa alit, Iſrael au-
„tem iis a ratione alienior inveniatur?

Quartus modus Inſectatio. p. 122.

36. *Quartus* modus eſt *Inſectatio:* „Quæ
„eſt invectiva increpatio, vel vehemens vitu-
„peratio. Hoc etiam medicamento uſus eſt
„Pædagogus per Eſaiam dicens: cap. 31. *Væ*
„*filii deſectores! . . . feciſtis conſilium non per*
„*me &c.* Acerbiſſimo autem conſtipamento
„in ſingulis utitur, nempe metu, per ipſum
„ſimul aperiens, & convertens populum ad
„ſalutem.

Quintus Redargutio.

37. *Quintus* modus eſt *Redargutio:* „Quæ
„eſt peccati prolatio, ipſum proferens in me-
„dium peccatum. Eo tamquam maxime ne-
„ceſſario Pædagogiæ modo utitur; propterea
„quod enervata, & ſoluta ſit permultorum
„fides, dicit enim per Eſaiam cap. 30. *Dere-*
„*liquiſtis Dominum, & ad indignationem concita-*
„*viſtis ſanctum Iſraelis.* Dicit enim per Hiere-
„miam: cap. 1. *Duo mala fecit hic populus: me*
„*dereliquerunt &c.* Et rurſum: *Peccatum pec-*
„*cavit Hieruſalem, propterea in commotionem fa-*
„*cta eſt &c.* Redargutionis autem acerbitatem,
„& vehementiam per Salomonem conſolans di-
„cit, tacite ſignificans Pædagogiæ in filios
„amorem: *Fili mi, diſciplinam Domini ne deſpi-*
„*cias, neque ægre feras, cum ab ipſo corriperis:*
„*quem*

„quem enim diligit Dominus, caſtigat &c. Prov. 3. „Conſequenter ergo dicit Scriptura: Increpet „me juſtus, & caſtiget. Pſ. 141.

38. *Sextus* modus eſt *Caſtigatio*, „ſive *Vituperatio*; quæ affert intelligentiam. Nec ab „hoc quidem Pædagogiæ modo abſtinuit, ſed „dicit per Hieremiam: c. 11. *Quousque clamabo, & non exaudient? Ecce aures incircumciſæ „eorum.* O beatam tolerantiam! Et rurſus per „eumdem: c. 9. *Incircumciſæ omnes gentes, hic „autem populus eſt incircumciſus corde: quoniam „populus eſt inobediens, filii,* inquit, *quibus non eſt „fides.* **Sextus Caſtigatio. p. 122.**

39. *Septimus* modus eſt *Viſitatio*, „quæ „eſt vehemens redargutio. Uſus eſt hoc gene„re in Evangelio: *Hieruſalem, Hieruſalem, quæ „occidis Prophetas &c.* Matth. 25. Nominis „quippe conduplicatio effecit, ut eſſet gravis „reprehenſio. Qui enim Deum novit, quomo„do miniſtros Dei perſequitur? *Propterea,* in„quit, *relinquitur domus veſtra deſerta &c.* Si „enim non ſuſcipitis benignitatem, cognoſce„tis potentiam. **Septimus, Viſitatio. p. 123.**

40. *Octavus* modus eſt *Maledictum*, „ſeu in„tenſa, & vehemens oratio. Pro medicamen„to autem uſus eſt maledicto, dicens per Eſaiam: „cap. 1. *Væ gens peccatrix, filii iniqui, popu„lus plenus iniquitatibus, ſemen malum.* Et in „Evangelio per Joannem: *Serpentes,* inquit, „*genimina viperarum.* **Octavus Maledictum.**

41. *Nonus* modus eſt *Accuſatio*, „quæ eſt „vituperatio eorum, qui faciunt injuriam. Hac **Nonus Accuſatio quid. p. 123.**

„Pædagogiæ ratione per David uſus eſt, di-
„cens: *Populus, quem non cognovi, ſerviit mi-
„hi. . . Filii alieni mentiti ſunt mihi.* Pſ. 17. Et
„per Hieremiam: *Me nihili fecit domus Iſrael,
„& domus Judæ mentita eſt Domino.*

Decimus Expoſtulatio.

42. *Decimus* modus eſt *Expoſtulatio*, „ſive
„artificiali auxilio clam peracta vituperatio,
„quæ ipſa quoque ſaluti providet ſub integu-
„mento. Ea autem uſus eſt per Hieremiam
„Thren. 1. *Quomodo ſedet ſola civitas, quæ
„fuerat plena populis, facta eſt tamquam vidua*

Undecimus Obtrectatio.

43. *Undecimus* modus eſt *Obtrectatio*, „id eſt
„obtrectans vituperatio. Et eo uſus eſt auxi-
„lio divinus Pædagogus, dicens per Hiere-
„miam: cap. 3. *Fuit tibi aſpectus meretricis,
„impudens fuiſti erga omnes, & non in domum
„vocaviſti me, & Patrem, & Principem virgi-
„nitatis tuæ, & pulchra meretrix, & jucunda,
„Dux venenorum.* Artificioſe admodum cum
„virgini ſub nomine meretricio inſultaſſet, rur-

„tum enim proſerpentes corroſiones ſiſtunt „amaræ metus radicis: quamobrem ſalutaris „eſt metus, licet amarus. . . Duplex autem „eſt genus metus; quorum alterum quidem „eſt cum pudore, quo utuntur cives erga bo- „nos Principes, & nos erga Deum, quemad- „modum utuntur boni, ac moderati filii erga „parentes. . . Aliud autem metus genus eſt „cum odio, quo ſervi utuntur erga Dominos „difficiles, & Hebræi, qui Deum Dominum „fecere, non Patrem. Multum autem, atque „omnino differt id, quod eſt ſpontaneum, li- „berum ac voluntarium, ab eo, quod fit per „neceſſitatem, quod ad religionem, & pieta- „tem attinet. *Timor ſalutaris.* *p. 125.* *Timor duplex.* *p. 126.*

46. Denique S. Clemens ita concludit: „Vide, quomodo Pædagogi, quod juſtum eſt, „oſtenditur in increpationibus, & Dei, quod „bonum eſt, in miſerationibus. Quocirca Da- „vid, hoc eſt, Spiritus, qui per eum loquitur, „utrumque complectens de eodem Deo pſallit: „*Juſtitia, & judicium præparatio ſedis tuæ. Mi-* „*ſericordia, & veritas præcedent ante faciem tuam.* „Pſ. 88. Fatetur eſſe ejusdem poteſtatis, & ju- „dicare, & benefacere: ſimul enim eſt utro- „rumque poteſtas, judicium juſti, quod di- „ſcernit, & idem juſtus & bonus, qui eſt vere „Deus, quæ eſt ipſe omnia, & omnia ipſe, „quoniam ipſe Deus, qui eſt ſolus Deus. Quem- „admodum enim ſpeculum non eſt malum de- „formi, eo quod ipſum oſtendat, qualis ſit: & „quemadmodum medicus non eſt ægrotanti „malus, quod ei febrem annuntiet, non enim *Quomodo bonitas & juſtitia Dei ſe prodant.* *p. 127.*

 „medi-

„medicus febris cauſa eſt, ſed ipſe febrem ar-
„guit: ita nec is, qui reprehendit, ei male
„vult, qui laborat animo, neque enim ei in-
„fert delicta, ſed ea, quæ adſunt, peccata oſten-
„dit, ad hoc, ut avertat ab hujusmodi ſtu-
„diis. Quamobrem Deus quidem bonus eſt
„per ſeipſum, juſtus autem propter nos, &
„ideo, quia bonus: quod juſtum eſt autem,
„nobis per ſuum ipſius verbum oſtendit illinc
„e ſuperis, unde ipſe fuit Pater. Priusquam
„enim eſſet creator, Deus erat, bonus erat,
„& propterea & opifex & Pater eſſe voluit, &
„illius amoris habitudo, ac relatio fuit juſtitiæ
„principium, cum & ſolem ſuum lucere face-
„ret, & Filium ſuum mitteret: isque primus
„e cœlis bonam annuntiavit juſtitiam, cum di-
„ceret: *Nemo novit Filium niſi Pater, neque Pa-*
„*trem niſi Filius.* Hæc reciproca, quæ ex
„æquo ponderat, juſtitia eſt antiquæ juſtitiæ
„ſymbolum. Deinde ad homines deſcendit ju-
„ſtitia & ſcripto & corpore, verbo & lege, hu-

ſet, ait, „conſideranda deinceps fuerit verbi „manſuetudo, & lenitas; eum enim juſtum „eſſe oſtenſum eſt. Proprias autem exponit „ſententias, quae ad ſalutem hortantur, per „quas id, quod bonum eſt, & conducibile, vult „ex paterna voluntate ſignificare. Et quidem „*Primo* ad ea, quae ſunt utilia, *adhortatione* uti- „tur Pædagogus hoc modo per Salomonem „Prov. 8. *Ego vos o homines adhortor, & meam* „*vocem edo filiis hominum: audite me, præclara* „*enim dicam, & quæ ſequuntur*.

Adhortatio. *p.* 128.

48. *Secundo* „quae ſunt ſalutaria, *conſulit,* „quoniam conſilium ad eligendum & vitandum „aptum eſt, quemadmodum facit per David „dicens: Pſ. 1. *Beatus vir, qui non ambulavit* „*in Conſilio impiorum* &c. Conſilio autem dan- „dæ tres ſunt partes: una quidem quæ ſumit „exempla ex tempore præterito, ut verbi gra- „tia, quid Hebræis evenerit, qui aurum per „idololatriæ crimen adorarunt in vitulo, & „quid paſſi ſint, cum fornicati eſſent, & quæ „ſunt ſimilia. Altera vero, quæ ex præſenti „tempore intelligitur, ut quæ ſenſu compre- „hendatur, ſicut illud, quod dictum eſt iis, „qui Dominum rogarunt Matth. 11. *An ipſe* „*es Chriſtus, an alium expectamus? abite, & di-* „*cite Joanni, cæci vident* &c. . . . Ex futuris „autem conſtat tertia pars dandi conſilii, qua, „quæ ſunt eventura, jubet caveri, quemadmo- „dum illud quoque dictum eſt. Matth. 8. *Qui* „*autem in peccata inciderint, ejicientur in tenebras* „*exteriores* &c. & quæ ſunt ſimilia adeo, ut ex „his omnibus clarum ſit, Dominum per omnem

Secundus Conſilium. *Conſilii partes.* *p.* 129.

„medendi rationem procedentem humanam na-
„turam evocare ad ſalutem.

Tertius Conſolatio. 49. *Tertio* „*Conſolatione* peccata ſolatur, „minuens quidem cupiditatem, ſimul autem „ſpem præbens ad ſalutem: dicit enim per „Ezechielem c. 18. *Si converſi fueritis ex toto* „*corde veſtro, & dixeritis; Pater! audiam vos* „*tamquam populum ſanctum.* Et rurſus dicit „Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis,* „*& onerati eſtis, & ego reficiam vos.*

Quartus Prudentia. *p.* 129. 50. *Quarto* „apertiſſime ad bonitatem vo- „cat per Salomonem dicens Prov. 3. *Beatus* „*homo, qui invenit ſapientiam, & mortalis, qui* „*inveniet prudentiam.* Quod bonum eſt enim, „a quærente invenitur, & ſolet videri ab eo, „qui invenit. Jam vero per Hieremiam quo- „que enarrat *prudentiam* cap. 11. *Audi Iſrael* „*mandata vitæ: auſculta, ut cognoſcas pruden-* „*tiam.*

Quintus Promiſſio. 51. *Quinto* „Per Moſem quoque propter „ſuam in homines benevolentiam donum *pol-* „*licetur* iis, qui contendunt ad ſalutem. Dicit „enim: *& introducam vos in terram bonam,* „*quam juravit Dominus patribus veſtris.*

Sextus Beatificatio. *p.* 130. 52. *Sexto* „Jam vero eſt aliud quoque ge- „nus Pædagogiæ, nempe *beatificatio: Beatus ille* „*eſt,* per David dicit, *qui non peccavit, & erit* „*tamquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decur-* „*ſus aquarum* &c. Per hoc enim tacite ſigni- „ficavit reſurrectionem: *& omnia, quæcumque* „*faciet, recte ei ſuccedent.* Pſ. 1. Tales nos vult „eſſe, ut ſimus beati. Rurſus autem oſtendens „id, quod ex adverſo reſpondet juſtitiæ tru-

„tinæ:

„tinæ: *At non ſic impii* inquit, *non ſic, ſed tam-*
„*quam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ.*
„Cum peccatorum pœnas, & facilem, & tan-
„quam ventis perflabilem eorum diſſipationem
„oſtendiſſet Pædagogus, per pœnam a cauſa
„dehortatus eſt, & cum ſupplicium pro meritis
„intentaſſet, beneficentiæ ſuæ benignitatem
„oſtendit, ut bona nobis paremus, iisque
„fruamur, per eam ſummo nos artificio
„excitans.

53. *Septimo* „Quin etiam ad *cognitionem* *Septimus Cognitio.*
„nos per Hieremiam cap. 6. hortatur, dicens:
„*Via Dei ſi ambulaſſes, habitaſſes in pace in ſæ-*
„*culum.* Cognitionis enim eis mercedem oſten-
„dens; prudentes ad ejus amorem excitat.

54. *Octavo* „Præterea per Hieremiam *il-* *Octavus Illuminatio.*
„*luminat* eos, qui ab veritate aberrant. Hæc
„autem dicit Dominus, *State in viis veſtris, vi-* *p. 130.*
„*dete, & rogate ſemitas Domini æternas, quænam*
„*eſt ſemita bona* &c. ducit autem ad pœnitentiam
„cauſa ſalutis noſtræ, propterea dicit: *Si te*
„*pœnituerit, expurgabit Dominus cor tuum, &*
„*cor ſeminis tui.*

55. *Nono* „Dico *laudem*, vituperationem, *Nonus Laus.*
„vel, quod laudi, & vituperationi eſt aſſimile, eſſe *p. 131.*
„medicamenta hominibus maxime neceſſaria.
„Qui ſunt itaque curatu difficiles, ab igne, mal-
„leo, incude, hoc eſt, minis, reprehenſione,
„increpatione tamquam ferrum aguntur. Qui
„autem ipſam fidem attendunt, tamquam per
„ſe docti, & libero animi arbitrio impulſi laude
„aguntur: laudata enim virtus non ſecus ac ar-
„bor creſcit.

Caput XI.

Quod per Legem, & Prophetas Verbum Pædagogi fungeretur officio.

In V. T. Verbum per Moyſen, & Prophetas Pædagogi officio fungebatur. p. 132.

56. Oſtenſo Pædagogiæ divinæ modo oſtendit S. Clemens per quosnam verbum hoc Pædagogi munere perfunctum fuerit. „Et quidem olim per Moyſem Verbum Pædagogi fungebatur officio, deinde etiam per Prophetas. „Eſt enim lex Pædagogia puerorum inſolentium, qui habenis non facile retinentur: *Saturati ergo*, inquit, *ſurrexerunt ludere.* Saturati autem Græce eſt χορτασθέντες, quaſi „dicas, fœno repleti, nempe qui a ratione „alienam alimenti plenitudinem χόρτασμα, „hoc eſt, fœni repletionem, non autem cibum „dixerit. Quoniam autem absque ratione ſatiati, absque ratione ludebant, propterea „ipſos & lex & timor ſequebatur, ut & peccata reſcinderet, & ad res honeſtas recte & ex „virtute gerendas adhortaretur; aures præparans, ut vero Pædagogo obedirent, qui eſt „unum idemque verbum, quod præſentibus „accomodabat ſe, lege nimirum. Datum enim „dicit Paulus Pædagogum ad Chriſtum, adeo „ut ex hoc apertum ſit unum, ſolum, verum, „bonum, juſtum ad imaginem & ſimilitudinem „Patris Filium Jeſum verbum Dei eſſe noſtrum „Pædagogum; cui nos tradidit Deus tamquam „Pater benevolus, vero, & germano Pædagogo „committens & commendans filios, ut qui nobis dilucide præceperit: *Hic eſt Filius meus „dilectus, ipſum audite.* Matth. 17. Fide dignus „eſt divinus Pædagogus, tribus rebus pulcherrimis

In N. T. per ſeipſum.

„rimis ornatus, ſcientia, benevolentia, di-„cendi libertate. Scientia quidem, quoniam „eſt Paterna ſapientia: *Omnis enim ſapientia eſt „a Domino, & cum eo eſt in ævum.* Dicendi „autem fiducia, quoniam Deus eſt & opifex, „*Omnia enim per ipſum facta ſunt* &c. Joan. 1. „Benevolentia autem, quoniam ſolus pro no-„bis ſeipſum hoſtiam tradidit: *Bonus enim pa-„ſtor animam ſuam ponit pro ovibus.* Joan. 10. „Benevolentia autem nihil eſt aliud, quam vo-„luntas boni proximi ſui propter illum.

CAPUT XII.

Quod Pædagogus convenienter paternæ affectionis ſeveritate, & benignitate uſus ſit.

57. „His jam peractis, conſequens fuerit, ut „Pædagogus noſter Jeſus veram no-„bis vitam deſcribat, & qui in Chriſto eſt, ho-„minem more Pædagogi inſtituat. Eſt autem „forma ejus ac character, neque admodum dif-„ficilis, nec præ benignitate admodum diſſo-„lutus. Simul autem mandat, & mandatorum „characteres ita imprimit, ut ea poſſint perfi-„cere. Atque mihi quidem is ipſe videtur ho-„minem finxiſſe ex pulvere, aqua autem re-„generaſſe, ſpiritu vero auxiſſe, verbo autem „Pædagogi inſtar inſtituiſſe, ad filiorum ad-„optionem, & ſalutem ſanctis præceptis dirigens, „ut cum terra genitum in ſanctum & ſuper-„cæleſtem hominem ſuo adventu transformaſ-„ſet, divinam illam vocem maxime impleret:

Pædagogus divinus vitam veram nobis deſcribit.

p. 133.

„*Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem* „*noſtram.*

Adhortatio ad Pædagogiam. *p.* 134.

58. Ad hanc proinde divinam Pædagogiam S. Clemens omnes hortatur, ejusque præſtantiam, & utilitatem exponit, dicens: „Nos autem o boni Patris filii, alumni boni Pædagogi Patris, voluntatem Patris impleamus, verbum audiamus, & vere ſalutarem ſervatoris „noſtri vitam exprimamus. . . Non enim in „bello, ſed in pace inſtituimur: ac bello quidem magno apparatu opus eſt, magnoque & „profuſo ſumptu egent deliciæ. Pax autem & „dilectio, ſimplices, & quæ lites ac negotia „fugiunt ſorores, non armis, neque profuſo „apparatu indigent. Nutrimentum eis Verbum eſt, Verbum autem is eſt, cui & demonſtrandi & docendi principatus obtigit, „a quo frugalitatem, ſimplicitatem, a faſtu „alienationem, libertatis amorem, benignitatem, & honeſti ſtudium ediſcimus. Id, eſt „uno Verbo cum virtutis conjunctione Deo ſimiles reddimur, non ad ſocordiam ac negligentiam oportet traducere: ſed elabora, & „ne defatigeris, eris enim, qualis non ſperas, „neque vero conjicere potueris. Eſt enim generoſa ac liberalis affectio, liberæ animi voluntati, quæ honeſti eſt ſtudioſa, conveniens, „quæ acceſſit ex Chriſti Pædagogia, & qui „operari docti ſunt, honeſti & graves inceſſus, „& accubitus, nutritio & ſomnus, cubitusque, „& vivendi ratio, & reliqua diſciplina. Non „enim eſt nimis intenſa ac vehemens ejusmodi „verbi educatio, ſed moderata, & quæ juſto

„ac

„ac recto tenore conſiſtat. . . . Hoc enim eſt „maximum, & maxime regium Dei opus, hu„manam ſervare naturam. At medico qui„dem, qui nihil, quod ad ſalutem faciat, con„ſulit, ægroti ſuccenſent: Divino autem Pæ„dagogo, quomodo non maximas ſe habere gra„tias fatebuntur, qui minime taceat, nec animi „penetralibus contineat minas, quæ ferunt ad „exitium? Sed & eas arguat, &, quæ ad eas „tendunt appetitiones, exſcindat, & quæ ad „rectam reipublicæ adminiſtrationem pertinent, „edoceat. Magnæ ergo illi ſunt agendæ gra„tiæ: ratione enim præditum animal, homi„nem inquam, aliquidne aliud dicimus, quam „oportere id, quod eſt divinum, contemplari? „Porro autem humanam quoque naturam dico „eum oportere conſiderare, & ita vivere, ut di„ctat veritas, & ipſum Pædagogum, & ejus „præcepta mirandum in modum admirantes, „ut quæ inter ſe congruant, & conveniant. „Cui convenienter imagini ac ſimilitudini opor„tet nos quoque, cum nos ipſos Pædagogo „adaptaverimus, ita vivere, ut factis oratio „revera conveniat.

Caput XIII.

Quod quemadmodum id, quod recte, & ex virtute geritur, ſit ex recta ratione, ita rurſus peccatum præter rationem.

19. Cum ex dictis vita Chriſtianorum ſit actionum rectæ rationi congruentium ſeries, *Peccatum quid.* infert modo S. Clemens. „Quidquid eſt præ- *p.* 135. „ter rectam rationem, id eſt peccatum. Jam „vero

„vero generales animi affectiones, ſeu pertur-
„bationes hoc modo definiendas cenſent philoſo-
„phi: cupiditatem quidem, quæ non paret
„rationi: metum autem diſſolutionem, quæ
„non paret rationi: voluptatem autem elatio-
„nem animæ, quæ non paret rationi. Si er-
„go, quæ in ipſam rationem (*ſcilicet æternam*)
„qui eſt Dei Filius, inobedientia committitur,
„peccatum generat, quomodo non neceſſario
„rationis obedientia, quam quidem fidem dici-
„mus, parit, ac procreat id, quod vocatur ho-
„neſtum ac decorum. Ipſa enim virtus eſt ani-
„mæ concinna & congrua affectio, quæ ratio-
„ni ſubjicitur per totam vitam. Quin etiam Phi-
„loſophiam definiunt ſtudium rectæ rationis;
„adeo ut neceſſario ſit delictum, quidquid ſit
„propter errorem rationis, & merito Græce
„vocetur *αμαρτημα*, hoc eſt erratum, quod
„etiam peccatum ſignificat. Jam enim quando
„primus homo peccavit, & Deo non obedivit,
„& jumentis, inquit, aſſimilatus eſt homo, qui
„præter rationem aberraſſet, merito rationis
„expers exiſtimatus comparatur jumentis. . .
„Non eſt enim amplius compos rationis, qui
„peccat præter rationem, eſt autem expers
„rationis bellua, dedita cupiditatibus, cui
„omnes voluptates inſident.

Virtus quid. *p.* 136. 60. Econtra „quod ex rationis obedientia
„recte ex virtute geritur *προσηκον*, & *καθηκον*,
„hoc eſt, quod congruit, & convenit, nempe
„officium vocant Stoici. . . Quod eſt impietate
„igitur honeſtum, recteque ex virtute factum,
„id quod decet ac convenit, nempe officium
operi-

„operibus efficit. Unde officia merito in actionibus, non autem in dictionibus conſiſtunt; & eſt Chriſtiani quidem actio rationalis animæ operatio ex ſincero ac prudenti judicio & appetitione veritatis, quæ per conjunctum, & in partem veniens peragitur corpus. Quod decet autem, ac convenit, officium, inquam, eſt, quæ in vita Deum & Chriſtum ſequitur voluntas una, quæ ſe propter vitam æternam recte & ex virtute egerit. Etenim Chriſtianorum vita, quam nunc inſtituimus, eſt quædam rationalium quaſi actionum conſtitutio: hoc eſt, eorum, quæ a ratione docentur, ſtabilis, & quæ labi neſciat, operatio, quam quidem fidem appellavimus. Hæc conſtitutio mandata Domini, quæ cum ſint divinæ ſententiæ, monita ſpiritalia, nobis ipſis ſcriptæ ſunt, utpote quæ & nobis ipſis, & proximis bene quadrent, quin etiam ipſæ ad nos revertuntur, ſicut pila, quæ propter repercuſſionem ad eum, qui jacit, recurrit. Unde etiam ſunt ea, quæ decent & conveniunt, nempe officia ad divinam Pædagogiam neceſſaria, ut quæ a Deo præcepta, & ad ſalutem tradita ſunt. Et quoniam eorum, quæ ſunt neceſſaria, alia quidem ſolum ad vitam hic agendam pertinent, alia vero hic, ut illic bene vivamus, erigunt, & extollunt, convenienter quoque officia hæc quidem ad vivendum ordinantur. Quæcunque ergo ad gentiliter vivendum præcipiuntur, ea vulgo apud multos publicata ſunt; quæ autem ad bene vivendum conveniunt, ex quibus æterna illa vita acquiritur,

Chriſtiani rationalis actio quæ. p. 136.

„ritur, ea hic veluti adumbrata ex ipſis Scriptu-
„ris colligemus, ac conſiderabimus.

S. CLEMENTIS ALEXANDRINI PÆDAGOGUS.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quomodo in alimentis verſari oporteat.

Homo ſuum corpus bene dirigat. *p. 139.*

1. In hoc ſecundo Pædagogi libro S. Clemens ad ſingularia actionum humanarum progreditur, & de temperantia, & modeſtia Chriſtiana regulas præſcribit: ac de temperantia in cibo, & potu incipit. „Propoſitum itaque „inſtitutum ac ſcopum, ait, ſequentibus, & „ſcripturas ad eam Pædagogiæ partem, quæ „vitæ utilis futura eſt, deligentibus, qualem „eſſe in tota vita eum, qui Chriſtianus dicitur, „oporteat, ſummatim deſcribendum eſt. Nobis „igitur a nobis ipſis incipiendum eſt, & quo„modo nos componere, & moderari oporteat. „Habita ergo operis noſtri, commodæque illius „diſpoſitionis ratione, quemadmodum unum„quemque noſtrum ſe in ſuum corpus gerere, „vel potius quomodo id dirigere oporteat, di„cendum eſt. Quando enim a rebus externis, „& ab ipſa præterea eductione corporis ad „mentem a ratione deductus, eorum, quæ in „homine ſecundum naturam eveniunt, con„templationem accurate, perfecteque didicerit, „ſciet non eſſe ſtudium in res externas conſe„rendum; hominis autem eſſe proprium, ani„mæ expurgare oculum, caſtamque, & ſanctam

„carnem

„carnem ſuam tueri. Qui enim ab illis pure „emundatus exſolutusque fuerit, per quæ eſt „adhuc pulvis; quidnam aliud commodius ha„bere poterit, ad hoc, ut recta via ad Dei pro„cedat comprehenſionem?

2. *Primo* itaque cibus ex neceſſitate, non ex voluptate ſumendus eſt. „Alii enim homi„nes vivunt, ut comedant, quod certe etiam „ratione expertibus evenit animantibus, qui„bus nihil aliud, quam venter vita eſt: nobis „autem Pædagogus præcipit, comeſſe, ut vi„vamus, neque enim noſtrum nutritio munus „eſt, neque inſtitutum, ſcopusve noſter volu„ptas, ſed ea nutritio eſt propter noſtram hic manſionem, quam ad incorruptionem ratio inſtituit, & ideo ſecernitur, & eligitur alimentum. *Cibus ex voluptate non ſumendus. p. 139.*

3. *Secundo.* „Alimentum ſit ſimplex, & non nimio ſtudio comparanda, nimisve curioſa, ſed ſimplicibus & minime curioſis pueris apta, & appoſita veritas, utpote quod ad vivendum, non ad lautitias delitiasque aptum ſit. Ipſum autem vivere ex duobus, ſanitate ſcilicet, & viribus conſtituitur, quibus maxime convenit alimenti facilitas, ut quod & ad digeſtionem, & corporis levitatem ſit utile, ex „quibus incrementum, ſanitas, & juſtæ vires, „non autem injuſtæ, lubricæ & miſeræ, qua„les ſunt, quæ Athletis ex illa ſua edendi ne„ceſſitate obveniunt. *Cibus ſit ſimplex. p. 139.*

4. *Tertio.* „Ciborum itaque multiplices qua„litates reſpuendæ ſunt, quæ varia detrimenta „pariunt, malas corporum habitudines, ſto„macho- *Ciborum multiplex qualitas vitanda. p. 140.*

„machorum ſubverſiones, cum corruptus & „conſtupratus ſit guſtus, miſera & infauſta „quadam condiendi arte, & inani in faciendis „bellariis artificio: audent enim appellare nu- „tritionem, ſtudium delitiarum, quod in no- „xias voluptates dilabitur. Antiphanes autem „Delius medicus vel unam hanc eſſe dixit mor- „borum cauſam, ciborum varietatem, cum „qui veritatem ægre ferunt, multiplici neſcio „qua vana gloria, frugalem & moderatum vi- „ctum abjurent, & transmarinas eſcas anxie „perquirant,„ uti muræenas, Mæandri anguillas, hædos Melenſes, mugiles, conchas, oſtrea, mænas Liparenſes, bolum Mantinicum, be- tas, aſcræas„ pectines Methymnæos, lingu- lacas Atticas, turdos Daphios, & carias Chelidonias „propter quas in Græciam cum „quinquies mille millibus infelix Perſa profectus „eſt. Phaſidis aves præterea coemunt, attage- „nas Ægytias, Medicum pavonem. Hæc „condimentis immutantes, ii qui ſunt gulæ de- „diti, obſoniis inhiant, quæcunque tellus, & „profunda Ponti, immenſaque alit latitudo „aeris, ingluviei ea ſuæ comparantes. Viden- „tur revera hi inſatiabiles, & ſolliciti, ac anxii „ciborum indagatores ad delitias & volupta- „tes ſuas mundum irretire, ſibilantibus ſarta- „ginibus undique circumſtrepentes, & circa „cochlear & mortarium totam vitam ſuam con- „ſumentes, edaces, atque adeo omnivori homi- „nes materiam ignis inſtar apprehendentes. „Quin etiam facilem, & parabilem cibum, nem- „pe panem effæminant, id quod in frumento „nutrit, maxime excribrantes, ut quod eſt ali- „menti,

,menti, neceſſarium ſit probrum voluptatis. ,Apud homines autem nullum habet terminum ,delicata ingluvies: in liba enim, placentas ,& bellaria profecta eſt, merendarum & cœ- ,næ multos excogitans appendices, omnes ,ejus conſectata ſpecies. At mihi quidem vi- ,detur homo, qui eſt ejusmodi, nihil eſſe ,aliud, quam bucca, aut maxilla. *Ne deſideres ,autem*, inquit ſcriptura 1. Cor. 6. *cibos divi- ,tum.* Ii enim vitæ non veræ & turpi conjun- ,cti ſunt: illi enim dant operam obſoniis, quæ ,fimus paulo poſt excipit, nobis autem cibum ,cœleſtem venantibus neceſſe eſt ventri, qui ,eſt ſub cœlo, imperare, & multo magis iis, ,quæ ei amica, & grata ſunt.

5. Quia autem nonnulli ſolebant ſuam hanc ingluviem, & lautas cœnas ſub nomine Agapum, seu charitatis proximi excuſare, S. Clemens, invehitur in eos, & ait: „Quod ex gutturibus effluxerit ſpecioſa illa cœnarum appellatio. . . ,Revera enim multis multa ſunt cœnæ gratia; ,nondum enim didicerunt, Deum paraſſe ſuo ,opificio, nempe homini, cibum & potum, ut ,conſervetur, non autem, ut voluptate affi- ,ciatur: nam nec corporibus quidem natura ,inſitum eſt, ut ex multiplici ciborum varietate ,juventur. Contra enim omnino, qui eſcis utun- ,tur viliſſimis, ſunt robuſtiores, ſaniores & gene- ,roſiores, uti famuli dominis, & agricolæ poſ- ,ſeſſoribus, & non ſolum fortiores, ſed etiam ,prudentiores, uti Philoſophi divitibus; neque ,enim mentem nutrimentis obruerunt, neque ipſam voluptatibus deceperunt. . . . Sit

Agapæ frugales ſint.

p. 141.

Damna ingluviei. p. 142.

„ergo nobis cœna tenuis & expedita, apta ad „vigilias, non permixta diverſis qualitatibus, „& quæ a Pædagogi diſciplina minime ſit alie„na. Bona enim nutrix ad ſocietatem, & com„municationem eſt charitas, quæ copioſum ha„bet viaticum, nempe ſufficientiam, quæ qui„dem dimenſo juſta quantitate alimento præfe„cta, ſalubriter corpus adminiſtrans, etiam „proximis ex eo aliquid diſtribuit. Victus au„tem, qui ſufficientiam excedit, ac obruit, „homini multum officit; animam certe ſegnem „& inertem reddit, corpus vero valetudinarium, „& quod in morbos facile prolabitur, efficiens. „Quin etiam voluptates, quæ in dijudicandis „condimentis anxiæ ſunt, & difficiles, probra „& maledicta inurunt, utpote liguritionem, „ingluviem, edacitatem, voracitatem, inſa„tiabilitatem, & hujusmodi alia. Muſcæ quo„que vocantur aptiſſime & adulatores, & gladia„tores, & immane genus paraſitorum, ven„tris voluptate hi quidem rationem, illi vero „amicitiam, alii autem vitam ipſam vendentes, „ſuper ventrem ſerpentes, belluæ hominibus „ſimiles, ad imaginem patris ſui edacis, voracis„que belluæ. . . . Eos miſeros pronuntiat per „Eſaiam S. Spiritus, cum nomen Agapes ſen„ſim neſcio quomodo ab eis ſuſtuliſſet: quo„niam non erat epulum rationi conſentaneum; „*Ipſi autem fecerunt lætitiam occidentes vitulos, & „oves ſacrificantes, dicentes: Comedamus & bi-„bamus: cras enim morimur.* Iſ. 22. Et quod ejus„modi delitias peccatum exiſtimet, ſubjungit: „*Et non dimittetur hoc veſtrum peccatum, donec „mortui fueritis.* Prov. 4. non dicens peccati

„re-

„remiſſionem mortem inſenſibilem, ſed retri-
„butionem peccati, quæ quidem mors eſt a
„ſalute ſejungens.

6. *Quarto.* S. Clemens monet ab idolothy- *Ab idolo-*
tis abſtinendum eſſe: „Illa enim videntur exe- *thytis ab-*
„cranda, & abominanda, quorum ſanguinem *ſtinendum.*
„ſupervolant animæ ex erebo nunc lumine caſ- *p. 143.*
„ſæ. *Nolo enim vos fieri participes dæmoniorum,*
„dicit Apoſtolus. 1. Cor. 1. Eorum enim, qui
„ſervantur, & eorum, qui pereunt, ſeparata
„ſunt nutrimenta. Ab his ergo abſtinendum
„eſt, non quod pertimeſcamus (non eſt enim
„in eis aliqua potentia) ſed quod propter no-
„ſtram conſcientiam, quæ ſancta eſt, & pro-
„pter dæmonum odium, quibus illa ſunt dedi-
„cata, averſemur: & præterea propter eorum,
„qui multa procliviter diſcernunt, ac ve-
„rentur imbecillitatem, quibus infirma pollui-
„tur conſcientia: cibus enim nos *non commen-*
„*dat Deo; neque quæ intrant in os, coinquinant*
„*hominem, ſed quæ ex ore exeunt.* Uſus ergo
„naturalis nutrimenti eſt indifferens: *Neque enim*
„*ſi comedamus, plus habemus, nec ſi non comeda-*
„*mus, deficimus.* 1. Cor. 8. Sed non eſt con-
„ſentaneum, ut ſint menſæ dæmoniorum par-
„ticipes, qui divino, ac ſpiritali nutrimento
„digni ſumus habiti. . . Videte ergo, ne hæc
„noſtra poteſtas offenſionem afferat imbecillis.
„Non oportet ergo . . . abuti donis Patris,
„ſed eis uti, ut qui ipſis conſtanter impe-
„remus.

7. *Quinto.* S. Clemens ſeveritatem, qua *Quando,*
ciborum varietatem damnavit, aliquo modo *& quomo-*
Kk 2 miti- *do cibo-*

cum varietas permiſſa. *p.* 144. mitigat, & oſtendit, quomodo, & quando aliqua permitti poſſit. „Non enim, ait, ferculorum apparatum tollimus, ſed conſuetudinis prolapſionem, tamquam ſuſpectam calamitatem, habemus. Quocirca vitandus eſt luxus „pauca quædam, & quæ ſunt neceſſaria, ſumentibus. . . Non eſt ergo omnino a variis „cibis abſtinendum, ſed in eis non eſt ſtudium „ponendum: ea autem, quæ apponuntur, ſumenda ſunt, ut decet Chriſtianum, eum quidem, qui nos invitavit, honorantes, innoxiam, & quæ ſatietatem non afferat, ſermonis, & congreſſionis ſocietatem; ſumptuoſas, „quæ inferuntur, dapes indifferentes eſſe exiſtimantes, obſonia deſpicientes, ut quæ paulo „poſt non ſint futura. *Qui comedit, eum, qui „non comedit, non ſpernat: qui autem non comedit, eum, qui comedit, non judicet.* Rom. 14. „Paulum autem progreſſus præcepti quoque „cauſam exponit: *Qui comedit*, inquiens, *Domino comedit, & Deo agit gratias, & qui non „comedit, Domino non comedit, & Deo agit gratias:* ut ſit juſtum nutrimentum gratiarum „actio. Porro autem, qui ſemper agit gratias, „is in voluptatibus non verſatur. Quodſi „etiam propter virtutem convivas aliquot invitemus, eo magis a lautis, & delicatis his „cibis abſtinendum eſt, evidens virtutis exemplar nos ipſos exhibentes, ſicut ipſi Chriſtum „exemplar habuimus. Siquid enim ejusmodi „ciborum fratrem offendit, *Non comedam*, inquit, *in æternum &c.* 1. Cor. 8. Qui autem „imbecillium fratrum conſcientiam verberant, „in Chriſtum peccant. Hac quidem certe ra-

„tio-

„tione Apoſtolus de nobis cautionem adhibens „cænas diſcernit, non commiſceri jubens, ſi- „quis frater inveniatur, qui dicitur eſſe forni- „cator, vel adulter, vel idololatra, cum eo „nec comedere quidem, ſermonem, obſonium, „quod illinc procedit, metuens inquinamen- „tum, quemadmodum etiam menſas dæmo- „niorum.

8. *Sexto.* „Bonum eſſe nec carnem come- *Carnes* „dere, nec vinum bibere, & ipſe fatetur, & *moderate* „Pythagorici: hoc enim eſt potius ferarum, & *comeden-* „quæ ex eis aſcendit exhalatio, cum ſit craſ- *dæ.* „ſior, & turbidior, offundit animæ tenebras. *p. 145.* „Quod ſiquis ea quoque ſumat, non peccat, „modo ea moderate, ac temperate ſumat, non „eis nimium deditus, neque ab eis dependens, „nec obſonia devorans, ac deglutiens; ei enim „vox inſuſurrabit, dicens: *Ne cibi gratia diſſol- „ve opus Dei.* Rom. 14.

9. *Septimo.* Modeſtia, & modus in ſumen- *Modeſtia* do cibo obſerventur: nam 1. „Eſt inſipientis, *in ſumen-* „ea, quæ publicis epulis apponuntur, valde *do cibo ob-* „mirari, ac ſtupere, poſtquam quæ ex verbo *ſervetur.* „percipiuntur, delitias ſenſeris. 2. Multo au- „tem eſt inſipientius, viſum ſervire ferculis, *Regulæ* „adeo ut eorum, ut ita dicam, intemperantia *modeſtæ* „una cum eis circumferatur a Miniſtris. 3. *refectio-* „Quomodo autem non eſt inutile e ſedibus ſur- *nis.* *p. 146.* „gere, propemodum faciem in ollas injicientes, „e ſedibus tamquam e nido proſpicientes, ut, „quod vulgo dicitur, vaporem errantem exci- „piant per reſpirationem. 4. Quomodo autem „non eſt a ratione alienum, manus condimen-

„tis immiſcere, vel perpetuo ad obſonium ex-
„tendere non guſtantium ritu, ſed rapientium,
„ut immoderate, & indecore ſe impleant. 5.
„Videre enim eſt eos, qui ſunt ejusmodi, ſui-
„bus, vel canibus propter voracitatem aſſimi-
„lari potius, quam hominibus, qui adeo feſti-
„nant, ut ſaturentur, ut ambæ maxillæ ſimul
„inflentur, elatis vaſis, quæ ſunt in facie;
„quin etiam ſudore præterea diffundantur, dum
„propter inſatiabilitatem arcte comprimuntur,
„& propter intemperantiam anhelant, feſtina-
„tione indecora, & ab honeſta conſuetudine
„aliena, intruſo in ventrem nutrimento, tam-
„quam ad viaticum, non ad digeſtionem, edu-
„lia reponant. Atque cum ſemper malum ſit
„tranſire modum, tum in nutrimentis maxime
„reprobatur. . . . 6. Ab omni ergo ſervili,
„& illiberali actione, & intemperantia abſtinen-
„dum eſt, quæ apponuntur honeſte tangendo,
„tum manum, & lectum, & barbam ſervando
„impollutam, faciei decorem immobilem cu-
„ſtodiendo, & non ſe huc, & illuc verſando,
„nec inter comedendum ſe indecore gerendo,
„ſed manum quidem ordinate, certis interval-
„lis adhibitis, porrigendo. 7. Eſt etiam caven-
„dum, ne inter comedendum loquaris; fit enim
„vox indecora, & non ſatis expreſſa, ac ſig-
„nificans, ut quæ plenis maxillis in anguſtum
„coercetur, & lingua, quæ nutrimento pre-
„mitur, a naturali operatione præpedita ob-
„ſcuram, & oppreſſam quaſi edit vocem. 8.
„Sed nec ſimul edere, & bibere convenit: eſt
„enim maximæ intemperantiæ tempora con-
„fundere, quorum uſus non ſimul conveniunt.

„9. Si-

„9. *Sive comeditis, ſive bibitis, omnia in gloriam* „*Dei facite.* 1. Cor. 10. veram frugalitatem, „ac tenuitatem tamquam ſcopum proponentes.

10. *Octavo.* S. Clemens oſtendit, a quibus cibis maxime cavendum, & quinam præ reliquis eligendi ſint, ſcilicet 1. „A cibis titillan-„tibus, & ad venerem incitantibus procul eſt „menſa veritatis: etſi enim maxime propter „homines omnia facta ſunt, non tamen omni-„bus uti bonum eſt; ſed neque ſemper: nam „tempus, occaſio, modus, & reſpectus rei „alicujus, non parvum ei, qui inſtituitur, mo-„mentum affert, ad id, quod ſibi eſt utile. . . „2. Ii cibi cavendi ſunt, qui non eſurientes „nos cogunt comedere, appetitiones noſtras „veluti quibusdam præſtigiis fallentes. An non „eſt enim in moderata frugalitate multiplex ci-„borum varietas? bulbi, olivæ, quædam ole-„ra, lac, caſeus, fructus, & quæcunque abs-„que jure coquuntur, & ſi aſſa carne, vel eli-„xa opus fuerit, ea eſt quoque impertienda, „ſicuti diſcipuli, qui a Domino frugalitatem „exercere didicerunt, ei aſſi piſcis partem de-„derunt. 3. Ad hæc autem ne bellariorum „quidem, nempe favorum, expertes eſſe opor-„tet eos, qui rationi convenienter cænant: ex „cibis enim ii ſunt aptiſſimi, quibus ex ſe uti „licet absque igne, quoniam ſunt paratiores; ſe-„cundi autem, qui ſunt frugaliores, ac vilio-„res, ut ante diximus. Iis autem, qui ad lu-„xum menſarum propenſi ſunt, & ſuos ſibi „morbos enutriunt, præeſt dæmon helluo ma-„ximus, quem ego non verebor appellare ven-

Quibusnam cibis utendum, vel non. p. 147. p. 148.

„tridæmonem, dæmonum omnium peſſimum,
„& pernitioſiſſimum.

Exempla temperantiæ. *p.* 149.

11. Denique ut S. Clemens hanc in cibo temperantiam efficacius perſuadeat, exempla proponit: „Matthæus, ait, Apoſtolus ſeminibus, baccis, & oleribus absque carnibus „utebatur. Joannes autem continentiam ulterius extendens, locuſtas, & mel agreſte comedebat. Porro autem Petrus quoque abſtinebat a ſuibus; ſed ei perſuaſit, quæ in „eum recidit, ecſtaſis, ut in actibus Apoſtolorum ſcriptum eſt. cap. 10. *Quæ Deus mundavit, ne communia dixeris.* Ergo nobis quoque „uſus eſt indifferens: *Non enim, quæ intrant in „os, coinquinant hominem.* Sed in intemperantia inanis exercitatio; Deus enim, qui finxit „hominem, *Omnia vobis*, inquit, *erunt in cibum.* . . Porro autem Judæis per legem ſummo conſilio annuntiatur frugalitas; innumerabilium quippe rerum uſum per Moyſem „abſtulit Pædagogus, cauſas illas adjungens „occultas quidem, quæ erant ſpirituales, apertas autem, quæ carnales, quibus etiam crediderunt. *Lev.* 21. . . . Quoniam enim fieri „non poteſt, ut qui dulcibus utitur, ab eis ſuſcipiendis abſtineat, ei contrariam vitæ rationem oppoſuit, donec, qui ex more proficiſcitur, ad voluptatem, & delectationem impetum diſſolveret. . . Jam vero dicunt, etiam „puerorum corpora recte creſcere in longitudinem, ſi deſit nutrimentum: neque enim prohibetur, qui ſe ad augmentum confert ſpiritus, cum commodam reſpirationis viam mul-
„tum

„tum nutrimentum obſepiat. . . Denique David, qui in ſua civitate in medio tabernaculi „ſanctam Arcam collocans, indulta omnibus, „qui ejus ditioni parebant, lætitia, coram Domino diſtribuit omnibus Iſraelis copiis a viro usque ad mulierem unicuique tortam panis, & ſubcinericium panem, & laganum ex ſartagine. Hoc eſt ſufficiens nutrimentum, „& Iſraeliticum; gentile autem quod eſt, ſupervacaneum. Qui autem eo utitur, nunquam, ut ſit ſapiens, laboraverit, ut qui mentem in ventre infoderit. . . Tales ſunt ii homines, qui in ventrem crediderunt: *Quorum Deus venter eſt, & gloria in ignominia ipſorum, qui ea, quæ ſunt terrena, cogitant.* . . . *Quorum finis eſt interitus.* Philipp. 3.

Caput II.

Quomodo in potu ſe gerere oporteat.

12. De potu ſequentes regulas S. Clemens præſcribit. *Primo:* „*Vino autem modico utere*, aquam bibenti Timotheo, *propter ſtomachum tuum*, dicit Apoſtolus. 1. *Tim.* 5. „Pulchre admodum ægrotanti, & languenti „corpori conveniens, quod ipſum confirmet, „ac corroboret, auxilium adhibens, modicum „autem id decernens, ne eum lateret, hoc „auxilium propter multitudinem alia egere curatione. Naturalis itaque, & ſobrius potus „neceſſarius ſitientibus eſt aqua: eam ex prærupta petra manantem veteribus Hebræis „unicum, ac ſimplicem temperantiæ potum „ſuppeditavit Dominus. Oportebat autem eos, *Sobrius, & neceſſarius potus aqua.* p. 150.

„utpote errantes eſſe maxime ſobrios. Poſtea, „ſancta vitis botrum germinavit propheticum, „ . . . Magnus botrus, nempe Verbum pro „nobis expreſſum, cum ſanguis uvæ, Verbum „ſcilicet, aqua (*id eſt, humana natura*) tempe„rari voluerit. . . Et hoc eſt bibere Jeſu San„guinem, eſſe participem incorruptionis Domi„ni. . . Amborum autem temperatura, po„tus ſcilicet, & Verbi dicitur Euchariſtia, quæ „& laudatur, & bona eſt gratia, cujus, qui „per fidem ſunt participes, ſanctificantur cor„pore, & anima, cum divinum temperamen„tum, hominem ſcilicet, divina voluntas Spi„ritu, & Verbo myſtice contemperaverit. . . „Eos itaque laudo, qui vinum fugiunt.

S. S. Euchariſtia.

Juvenes a vino abſtineant. *p. 151.*

13. *Secundo,* „Placet, ut pueri, & puellæ „ab hoc medicamento (*vino*) plurimum ab„ſtineant; non enim ferventi ætati, quod eſt „omnium humidorum calidiſſimum, vinum in„fundere convenit, perinde ac ſiquis ignem in „ignem derivet, ex quo agreſtes, imanesque „appetitiones, ardentesque cupiditates, & „mores ignei accenduntur: excalefacti autem „intus adoleſcentes evadunt propenſi ad libidi„nes, adeo ut præviſum eorum damnum per „corpus comprobretur celerius, quam oportuit, „maturatis membris cupiditatis. Vino itaque „efferveſcente luxuriant, ac intumeſcunt ubera, „& pudenda fornicationis imaginem jam præ„nuntiantia, & corpus cogit vulnus animæ in„flammari, & pulſus impudentes anxiam, ac „ſupervacaneam perſequuntur diligentiam, tem„perantiam, ac moderationem ad iniquitatem „pro-

provocantes: hinc autem fit, ut muſtum juventutis fines pudoris tranſiliat.

14. *Tertio.* „Qui ſunt in ipſo flore, ac vigore ætatis, cum interdiu quidem ſumpſerint, quibus convenit, prandium, pane ſolo guſtato, a potu omnino abſtineant, ut ebibatur eorum ſuperflua humiditas, aridorum eſu veluti quadam ſpongia exhauſta: aſſidue enim ſpuere, & emungi, & ad excernendum properare, ſunt ſignum intemperantiæ, ex immoderata exhibitione humidorum, quæ plus, quam par ſit, in corpus infunduntur. Quodſi etiam ſitis acceſſerit, curetur aqua non multa hæc affectio; neque enim aqua nimium profuſe impleri convenit, ne obruatur nutrimentum, comminuatur autem ad faciendam concoctionem, dum cibi quidem affurgunt in molem, pauca ſunt autem, quæ ad excretionem procedant. Quanquam etiam alioqui convenit, divinis contemplationibus vino minime gravari. . . Veſpere autem tempore cænæ vino utendum eſt; quoniam enim paulo magis ſobriis, ac ſeriis lectionibus non amplius operam damus. Tunc & frigidior fit aer ambiens, ut introducto calore fovendus ſit tepor innatus, qui deficit. Sed hic quoque vino exiguo eſt utendum: neque enim „usque ad contumeliæ crateres accedendum „eſt.

In prandio aqua, in cæna vinum bibatur. p. 152.

15. *Quarto.* „Iis, qui ſunt provectioris „ætatis, hilarius potu uti permittendum eſt, „ætatis refrigerationem, quæ tempore quo„dammodo emarceſcit, vitis medicamento ci„tra

Provectioribus ætate vinum permittitur, p. 152.

„tra noxam ſuſcitantes: neque enim Seniorum „appetitiones circa ebrietatis naufragia amplius „magna ex parte fluctuant. Ratione enim, ac „tempore, veluti quibusdam anchoris, in por„tu fundati, cupiditatum tempeſtatem, quæ „ebrietate excitatur, ferunt facilius; quibus „etiam in conviviis licet aliquid urbane dicere, „ac lepide. Cæterum iis quoque ſit potatio„nis eousque terminus, dum & illabefacta„tam rationem, & ſuo officio fungentem me„moriam, corpusque vino immotum, & in„concuſſum conſervent, ἀκροθώρακα, hoc eſt, „qui ſuum pectus vino inſigniter armavit, vo„cant, qui ſunt eorum periti. Melius eſt er„go, ne labaris, antea deſinere.

Vinum ad digeſtionem ſolum neceſſarium bibendum. *p.* 153.

16. *Quinto.* „Artorius quidam in libro: *de* „*longa vita*, exiſtimat oportere, eousque ſo„lum potum præbere, donec cibi humecte„tur, ut nobis vitam paremus longiorem. Con„venit ergo, ut vinum alii quidem loco me„dicinæ propter ſolam ſanitatem adhibeant, „alii vero, ut ſe relaxent, & exhilarent. Vi„num enim primum quidem facit eum, qui „plus quam ante bibit, eſſe ſibi ipſi æquum, „& clementem, & convivis ſuavem, & fami„lis mitiorem, & amicis jucundiorem: contu„melia autem affectus par pari refert. Cum „enim ſit calidum, & habeat ſuaves ſuccos, „moderate temperatum turpia quidem excre„menta liquefacit caliditate; acres autem, & „malos ſuccos bono odore contemperat. Illud „ergo bene dictum eſt: *Exultatio animæ, &* „*cordis vinum creatum eſt ab initio, ſi quantum* „*ſatis eſt, bibatur.* Eccl. 13.

17. *Sex-*

17. *Sexto.* „ Optimum eſt, aqua plurima vinum miſcere, & non ipſum tamquam aquam requirere, hebesque, & obtuſum reddere ad temulentiam, neque tanquam aquam infundere propter vinoſitatem: ſunt enim ambo Dei opera, & ea ratione conducit ad ſanitatem utriusque mixtura, aquæ ſcilicet, & vini, quoniam ex eo, quod eſt neceſſarium, & eo, quod eſt utile, vita conſiſtit: ei itaque quod eſt neceſſarium, nempe aquæ plurimæ, ex utili etiam aliquid immiſcendum eſt. *Vinum aqua miſceatur.* p. 153.

18. *Septimo.* Immodicus vini uſus præſertim usque ad ebrietatem vitandus. „ Vino enim immodico lingua quidem præpeditur, labra vero ſolvuntur, oculi autem detorquentur, ac divertuntur, cum præ humiditatis multitudine viſus tamquam in piſcina natitet, & mentiri coacti, exiſtimant omnia in orbem ferri. Numerare autem non poſſunt, quæ procul ſunt, tamquam ſint unica: atque duos ſoles videre mihi videor, ebrius diceat Thebanus ſenex: motus enim a caliditate vini viſus, ſæpius ejus, quod unum eſt, multiplicem apprehendit ſubſtantiam, nihil autem differt, an viſum moveat, an id, quod videtur. . . Jam vero greſſus tamquam fluctu impellente ſubſidunt, nec poſſunt tenere locum, ſingultusque, & vomitus, & deſipientiæ pro ludo, & delectamento ſubeunt. . . . Jure ergo Pædagogus vehementiſſime prohibet noſtræ ſalutis curam gerens: *Ne bibite vinum propter ebrietatem.* Prov. 23. Quamobrem? rogabis: *Quoniam*, inquit, *os tuum* *Ebrietas vitanda.* p. 155.

„*tunc*

„*tunc loquetur perverſa: jaces autem tamquam* „*corde maris, & tamquam gubernator in mu* „*fluctibus.* Iſ. 18. Videtis naufragii periculu „Cor quidem multo potu obruitur, vini aut „temulentiam multam maris minis compa „vit, in qua corpus tamquam navis demerſ „turpitudinis profundum ſubjit ac dedecoſ „decumanis vini fluctibus obrutum. Guber „tor autem, mens ſcilicet humana, ſupere „nentis ebrietatis fluctu circumagitur, & „mari verſans caligat, & propter procelle te „nebras a portu veritatis aberrat, donec in ſ „xa ſub mari latentia irruens ſeipſum in volu „ptates impactum perdiderit. Merito ergo Ap „ſtolus quoque præcipit: *Ne inebriemini vi* „*in quo eſt multa luxuria.* Epheſ. 5. . . . „Prov. 20. *Intemperans res eſt vinum, & in* „*rioſa res ebrietas.*

Quousque bibendum. p. 156.

19. *Octavo.* „Placet ergo rectæ ratio „hyeme quidem propter rigorem eousque bib „re, dum non rigeas, iis, qui ſunt ad rigore „proclives; alio autem tempore propter med „lam inteſtinorum. Quemadmodum enim „bo, ut non eſurias, ita etiam potu, ne ſiti „utendum eſt, diligenter cavendo, ne lab „mur; res eſt enim admodum lubrica, & p „riculoſa vini ingreſſio; ita autem erit ani „noſtra pura, ſicca, & luminoſa. Ipſa aute „ſicca anima eſt ſapientiſſima, & optima, „autem ratione etiam contemplativa, nec „iis, quæ ex vino aſcendunt, exhalationib „madefacta, inſtar nubis in molem corpor „coacta eſt.

20. M

20. *Nono.* „Non eſt vinum Chium magna „cura requirendum, ſi abſit, nec Ariuſiam, ſi „non adſit: ſitis enim eſt alicujus indigentiæ „affectio, & ad eam explendam quærit con„veniens auxilium, non autem vinum ardens, „ac fumoſum. Langueſcentis autem, & im„becillæ propter intemperantiam appetitionis „ſunt transmarinæ vini importationes, deſi„piente in deſideriis animo vel ante ebrieta„tem. Nam & Thaſium odoriferum, & bene „ſpirans Lesbium, & quoddam ſuave Creti„cum, & dulce Syracuſium, & Mendeſium „quoddam Ægyptiacum, & inſulare Naxium, „& aliquod aliud fragrans ex Italia; multa qui„dem hæc nomina: moderato autem convivæ „vinum unum, quod ex unius agricultura pro„venit. Quid enim, annon vinum in ſua pa„tria natum cuique ſufficit, ad ſuam explen„dam cupiditatem? niſi forte etiam aquam „ſunt importaturi, quemadmodum ſtulti Re„ges. . . „ Divites autem miſeros & hic pro„nuntiat Spiritus S. per Amos c. 6. elocutus: „*Qui bibunt vinum percolatum &c.* & quæcun„que ea conſequuntur, & probri loco ſubjunxit.

Vinum ardens, & peregrinum non requirendum.

21. *Decimo.* Modeſtia in bibendo obſervanda. 1. „Nimirum vultu ſtabili, nec ſe huc, & „illuc flectente bibamus, non minus avide at„trahentes, nec antequam biberimus, oculos „indecore ſe gerere cogentes, præ intempe„rantia inconvenienter haurientes, ut men„tum non conſpergamus, nec veſtem madefa„ciamus, dum potus ſimul totus infunditur, „faciem noſtram phialis proluentes, atque adeo „pro-

Modeſtia in bibendo. p. 157.

„propemodum obruentes. 2. Suſurrus, dum „potus magno impetu fertur, & plurimo ſpi„ritu attrahitur, perinde ac ſi in vas fictile in„fundatur, editur: guttur autem reſonat pro„pter rapidam ingurgitationem; turpe eſt, & „indecorum intemperantiae ſpectaculum. Ac„cedit his, quod ei quoque eſt damnoſum, qui „illo utitur, potus ſtudium. Ne ad id, quod „tibi damnum affert, amice feſtinaveris: non „eripitur tibi potus, & te expectat, ne di„rumpi feſtinaveris indigenti hiatu attrahens: „impletur tua ſitis, etſi tardius biberis, hone„ſte, ac decore te gerens, dum potus, ut de„cet, per partes dividitur. 3. Ebrietate au„tem maxime utuntur Schythae, Celtae, Iberi, „& Thraces, quae univerſae ſunt bellicoſae gen„tes, pulchrumque, ac beatae vitae ſtudium ſe „exercere putant: nos autem, qui ſumus ge„nus pacificum, ad uſum, non ad petulan„tiam, & contumeliam convivantes, ſobriis „hauſtibus amicitiae ergo bibimus, ut vero, „& convenienti nomine appellentur pocula ami„citiae. Quomodo Dominum bibiſſe exiſtima„tis, quando propter nos homo factus eſt? „adone impudenter ut nos? annon honeſte, „ac temperate? annon conſiderate? certo enim „ſcitote, ipſe quoque vino uſus eſt. Nam ipſe „quoque homo, & vinum benedixit, cum di„xit: *Accipite, bibite, hic eſt ſanguis meus* „Matth. 26. Sanguis vitis. . . . Haec quidem „nobis fixa, & firma ſint adverſus eos, qui „dicuntur Encratitae. 4. Mulieres, honeſti, ac
p. 158. „decori memores, ne labra latis calicibus diſ„fundentes, dilatato ore diſrumpantur, admo-

„dum

„dum anguſtis in ore alabaſtris indecore biben-„tes, capita reflectunt, colla autem non, ut „mihi quidem videtur, honeſte denudant, & „jugulum extendentes, potum ingurgitant, con-„vivis ea, quæ poſſunt denudantes, viriles-„que eructationes, vel potius ſerviles attrahen-„tes, in luxu, & in delitiis tempus conſu-„munt. Nihil enim, quod probrum affert & „vituperationem, viro, qui ratione eſt prædi-„tus, convenit, multo autem minus mulieri, „cui, vel ipſum cogitare, quænam ſit, ei af-„fert pudorem. *Ira autem*, inquit Eccli. 26. „*magna eſt mulier ebria: tamquam ira Dei mulier* „*temulenta.* Quamobrem? quoniam ſuam non „celat turpitudinem: facile enim mulier ad in-„honeſte ſe gerendum attrahitur, ſi liberam „ſuam animi electionem voluptatibus ſolummo-„do permiſerit. Neque vero alabaſtris bibere „prohibuerimus, ſed aſtringere inter bibendum „ſe iis, ut ſuperbum, & arrogans reſecamus: „hoc enim volumus, ut nulla ratione habita, „iis, quæ ſe obtulerint, utantur, eos autem, „qui eminus incidunt, ut amputent appetitus. „Jam vero aeris impulſus, qui redeunte qua-„dam fluctuatione incitat ad eructandum, eſt „ſenſim transmittendus; nullo autem modo „permittendum eſt mulieribus, ut nudam ali-„quam corporis partem offerant viris, ne am-„bo prolabantur, ſemper autem tamquam præ-„ſente Domino honeſte verſandum eſt. . . Bre-„viſſime itaque comprehendens Scriptura, uno „verbo omnia dixit: Quod homini erudito ſa-„tis eſt vinum, & in ejus cubili requieſcet.

 CA-

CAPUT III.

Quod in ſumptuoſam vaſorum ſupellectilem non ſit ſtudium conferendum.

Argentea, & aurea vaſa ſuperflua. p. 159.

21. De ſervanda moderatione in ſupellectili ſequentia tradit S. Clemens. *Primo.* „Argenteorum, & aureorum, gemmeorumque poculorum irritus, & inutilis eſt uſus, „ut quibus viſus decipiatur tantum: nam ſive „eis calidum mixtum liquorem infuderis, ex„calefactorum vaſorum moleſta eſt tractatio; „ſive rurſus frigidum infuderis, qualitatem „materia transfundit, liquorem corrumpens, „& eſt damnoſus dives potus. . . Quin etiam „curioſa, & ſuperflua cœlatorum in vitro va„na gloria, ad frangendum propter artem pa„ratior, quæ ſimul docet & timere, & bibe„re, eſt a bonis noſtris inſtitutis, & legibus „exterminanda.

Supellectilis vana vitanda. p. 160.

22. *Secundo.* „Sellæ argenteæ, pelves, & „acetabula, ſcutellæ*, & catini, & præ„ter vaſa aurea, & argentea, nonnulla „quidem ad ciborum miniſterium, alia vero „ad alios uſus, quos me pudet dicere, ex „ſectili cedro, thyo, ebenoque, & ebore in„ſtructi tripodes, lectique argentei, pedes „ex ebore compacti, auroque interſperſæ, & „teſtudine variatæ cubilis valvæ, & ſtragu„læ veſtes purpureæ, & aliorum colorum pa„ratu difficilium inſolentium delitiarum argu„menta, invidiæ, moliſque ignaviæ inſidioſa „commoda ſunt omnino amandanda, ut quæ „nihil habent, propter quod ſit jure in eis mul-

„tum

„tum ſtudii ponendum. . . . Quocirca dicit „etiam Dominus: *Vende, quod habes, & da „pauperibus, & huc me ſequere.* Matth. 19. Se„quere Deum nudus ab arrogantia, nudus a „pompa momentanea; quod tuum eſt, quod „bonum eſt, quod auferri non poteſt, in Deum „fidem, in paſſum confeſſionem, beneficen„tiam in homines poſſidens, quæ quidem eſt „poſſeſſio pretioſiſſima. . . . Videte: Chriſtus „in vili catino cibum ſumpſit, & fecit diſcipu„los ſuper herbam accumbere, & pedes eo„rum lavit linteo accinctus, Deus a faſtu alie„nus, & Dominus omnium, ſane non argen„teum lavacrum e cœlo deferens. Et a Sama„ritana potum petiit, quæ aquam vaſe fictili „hauriebat e puteo, aurum regale non requi„rens, ſitim autem docens facile reſtinguere: „ſcopum enim conſtituebat uſum, non nimiam, „& inutilem magnificentiam.

Supellex ſtatui conveniat. p. 162.

23. *Tertio.* „In ſumma & alimenta, & „veſtes, vaſa, & ſupellectilem, & quæcunque „in domo ſunt, atque ipſam, ut ſimul dicam, „vitam, oportet eſſe conſentaneam rectæ Chri„ſtiani hominis inſtitutioni, prout conducibile „fuerit, accommodatam perſonæ, ætati, ſtu„dio, ac tempori. Cum enim ſimus unius Dei „Miniſtri, oportet & poſſeſſiones, & quæ eſt „in eis ſupellectilem, unius honeſtæ vitæ ſig„na oſtendere, & unumquemque hominem „indiſtincta, & non differente fide, huic „uniformi inſtitutioni, ea, quæ conſequuntur „conſentanea, & convenientia per hanc uni„cam affectionem videri facere. . . . Oportet

„autem eos, qui contendunt ad ſalutem, hoc „animo antea præcepiſſe, quod uſus quidem „cauſa nobis ſit univerſa poſſeſſio, ſufficientiæ „autem gratia poſſeſſio, quam etiam ex pau„cis quiſpiam paraverit.

Vaſa ſtercoraria pretioſa culpantur.

24. *Quarto.* „Res eſt plane ridicula, & „digna maxime, quæ ludibrio habeatur, ar„gentea urinæ receptacula, & vitreas matulas „viros inferre, quemadmodum ſuos introdu„cunt conſiliarios, & has, quæ ſine ratione „ſunt, divites mulieres ex auro excremento„rum facere receptacula, ut ne egerere qui„dem eis liceat absque ſuperbia. Vellem qui„dem eos per totam vitam aurum ſtercora exi„ſtimare: nunc autem arx vitii inventa eſt pe„cuniæ cupiditas, quam Apoſtolus dicit eſſe „radicem omnium malorum. 1. *Tim.* 6. Veræ „autem divitiæ ſunt paupertas cupiditatum, „& vera animi magnitudo eſt, non propter di„vitias ſibi placere. . . ſed eas deſpicere. De „ſupellectili autem, & vaſis ſe jactare eſt per„quam turpe: non enim in eis ſtudium ſuum „ponere æquum eſt, quæ volenti licet, vel e „foro emere. Sapientia autem emi non po„teſt terreno numiſmate, nec in foro, ſed in „cœlo venditur, & juſto nummo venditur, „nempe Verbo immortali, regali aureo.

CAPUT IV.

Quomodo in conviviis ſe recreare oporteat.

25. De honeſta recreatione in conviviis ſequentia S. Clemens præſcribit: *Primo.* „A convivio rationali abſit commeſſatio, „&

„& laſcivia juvenilis, quin etiam inanes vigi„liæ, quæ de petulantia, & turpibus convi„tiis, & maledictis ſibi placent: eſt enim hæc „commeſſatio tibia inebrians, extemporalis „amatorii pontis impotentiæ catena.

a conviviis abſint. p. 163.

26. *Secundo.* „Si convivæ in tibiis, & pſal„teriis, choris, & ſaltationibus, & plauſibus „Ægyptiorum, & diſſolutis ejusmodi otiis ſtu„dioſe verſentur, immodeſti, inſolentes, val„deque a bona diſciplina alieni evadent ut„pote quos cymbala, & tympana circumſo„nent, & fraudis inſtrumenta circumſtrepant. „Revera enim, ut mihi videtur, ejusmodi „convivium eſt ebrietatis theatrum. . . Fiſtula „itaque tribuatur paſtoribus: tibia autem ſu„perſtitioſis hominibus, qui ad cultum idolo„rum contendunt. Revera enim hæc inſtrumen„ta ſunt a ſobrio convivio amandanda, quæ „magis beſtiis, quam hominibus conveniunt, „& iis hominibus, qui a ratione ſunt alienio„res. Cervas enim fiſtulis demulceri accepi„mus, & in laqueos inter venandum cantu du„ci a venatoribus: equis autem coeuntibus „veluti quidam hymnæus tibia carmen canitur, „id autem ab incitandis equis muſici appella„runt ἱπποθορον. Omne autem turpe ſpectacu„lum, omnemque turpem auditionem. . . ma„xime oportet nos exſcindere, quæ in oculis, „& in auribus titillat, & effœminat, volupta„tem caventes. Fractorum enim cantuum, & „flebilium Caricæ Muſæ modorum varia vene„ficia, intemperanti, & pravo muſicæ artifi„cio mores corrumpunt, ad hujus commeſſa„tionis perturbationem trahentes.

Muſica inſtrumenta, & profani cantus a conviviis abſint.

Cantica ſpiritualia in convi- viis ſunt. p. 165.

26. *Tertio.* Cantica ſpiritualia in conviviis
S. Clemens permittit cum Apoſtolo. Col. 3.
„*Admonentes vos ipſos, Pſalmis, Hymnis, & Can-*
„*ticis Spiritualibus in gratia canentes in corde ve-*
„*ſtro Deo.* Hæc eſt gratioſa, ac jucunda no-
„ſtra, commeſſatio: & ſi ad lyram, vel citha-
„ram canere, & pſallere noveris, nulla in te
„cadet reprehenſio, Hebræum juſtum Regem
„imitaberis. . . . Sint ergo cantica Dei lau-
„des: *Laudent*, inquit, *nomen ejus in Choro,*
„*in Tympano, & Pſalterio pſallant ei.* Pſ. 149.
„Et quis eſt Chorus, qui pſallit? Ipſe tibi nar-
„rabit Spiritus: *Laudatio ejus in Eccleſia San-*
„*ctorum. Exultent propter Regem ipſorum.* Et
„rurſus ſubjungit: *Quoniam beneplacitum eſt Do-*
„*mino in populo ſuo.* Sunt enim admittendæ
„modeſtæ, & pudicæ harmoniæ: contra a for-
„ti, & nervoſa noſtra cogitatione vere molles,
„& enerves harmoniæ amandandæ quam lon-
„giſſime, quæ improbo flexuum vocis artificio
„ad delicatam, & ignavam vitæ rationem de-
„ducunt; graves autem, & quæ ad temperan-
„tiam pertinent, modulationes ebrietati, ac
„protervitæ nuntium remittunt. Chromaticæ
„igitur harmoniæ, impudenti in vino proter-
„viæ, floribusque redimitæ, & meretriciæ
„muſicæ ſunt relinquendæ.

Caput V.

De Riſu.

Ridiculæ actiones cavendæ. p. 166.

27. De riſu ſequentes regulas præſcribit ſan-
ctus Clemens. *Primo.* „Rerum ridi-
„cularum, vel ridendarum potius actionum imi-
„ta-

„tatores exigendi ſunt a noſtra republica: cum „enim verba omnia a cogitatione, & moribus „emanent, fieri non poteſt, ut verba aliqua „emittantur ridicula, quæ non procedant a „moribus ridiculis. . . Sermo enim fructus eſt „cogitationis. Si ergo qui riſum movent, ſunt „exterminandi a noſtra republica, longe abſit, „ut nobis permittamus, riſum movere. Ab- „ſurdum enim eſt, quorum auditores eſſe pro- „hibitum eſt, eſſe eorum imitatores: multo „autem eſt abſurdius, ſtudere, ut ipſe ſis ri- „diculus, hoc eſt, probris inceſſendus, & irri- „dendus. . . Quare non debemus ſponte ridi- „culam aſſumere perſonam.

28. *Secundo.* „Multo magis eſt cavendum, „ne in verbis eſſe, & videri ridiculi velimus, „id quod eſt omnium in homine longe pre- „tioſiſſimum, ſermonem nempe, ac rationem „ludibrio habentes. Ridiculum eſt ergo, hæc „exercere, quandoquidem nec hujusmodi ri- „diculorum hominum oratio digna eſt, quæ „audiatur, per hæc nomina ad turpia facta „aſſuefaciens.

Verba ridicula vitanda. p. 166.

29. *Tertio.* „Urbane, ac lepide loquendum „eſt, non riſus autem movendus, quin etiam „ipſe riſus eſt comprimendus; nam ipſe quo- „que, ſi quomodo oportet, proferatur, præ- „ſefert decorem, & honeſtatem, ſin aliter pro- „deat, indicat intemperantiam. Nam, ut ſe- „mel dicam, quæcunque ſunt naturalia homi- „nibus, ea ab illis minime tollenda ſunt: ſed „eis potius modus, & conveniens tempus ad- „hibendum eſt. Non enim quoniam homo eſt

Riſus exceſſivus vitandus. p. 167.

 „ani-

„animal facultate ridendi præditum, ideo perpetuo ridendum eſt : quandoquidem nec „equus, cujus proprius eſt hinnitus, ſemper „hinnit. Tamquam autem animalia ratione „prædita oportet nos temperate componere, „ut gravitatis noſtræ ſeveritatem, nimiumque „intenſam vehementiam moderate remittamus, non autem inconcinne diſſolvamus. „Quæ vultus enim, tamquam alicujus inſtrumenti, fit per harmoniam decora remiſſio, „appellata eſt græce μειδίαμα hoc eſt ſubriſus. „Ita & in vultu modeſtorum hominum, quæ eſt „diffuſio, riſus dicitur: immoderata autem, & „inconcinna vultus diſſolutio, ſi ſit quidem in „mulieribus, appellatur græce κιχλισμὸς hoc „eſt riſus immodeſtus, & laſcivus, is eſt autem riſus meretricius; ſi vero in viris καγχασμὸς hoc eſt cachinnatio; eſt autem riſus inſolens, & protervus, ac procis conveniens: „*Stultus autem in riſu extollit vocem ſuam*, inquit Scriptura Eccli. 21. *Vir autem aſtutus*

bus moleſtis, convenit potius triſtiores
l, quam lætari; illud enim eſt conſide-
iis humanæ indicium, hoc autem exhi-
udelitatis exiſtimationem.

Quinto. „Non ſemper ridendum eſt, *Non ſemper ridendum.*
im immoderatam; neque ſi adſint ſenio-
vel aliqui, quos æquum eſt revereri, niſi
ipſi quoque, ut nos exhilarent, urbane
d, & lepide dixerint. Sed neque apud
ibet ridendum eſt, neque in omni loco,
eque omnibus, neque propter omnia:
ne enim in adoleſcentulis, & mulieri-
iſus facile ad calumniam trahitur. Ter-
autem aliquid, & rigidum præ ſe ferre
is, abigit vicinos: poteſt enim vel ſolo
u petulantiæ impetus frangere, ac re-
re gravitas.

CAPUT VI.

De Turpiloquio.

A Turpiloquio, ait S. Clemens *Primo.* *Turpiloquium vitandum.*
„nos omnino abſtinere oportet, & *p. 168.*
qui illo utuntur, os obſtruere, & aſpe-
veriore, & vultus averſione, & ea,
vocatur ſubſannatione, & ſæpe etiam
ori oratione: *Quæ enim ex ore exeunt,*
inant hominem. Matth. 15. Communem,
ntilem, & indoctum, intemperantem-
& petulantem eum oſtendunt, non au-
roprium, modeſtum, honeſtum, & tem-
tem. Cum autem turpia æque in au-
o verſentur, & in ſpectando, Divinus

„Pædagogus eadem ratione pueris luctantibus, „ne aures eorum offendantur, pudicos, & „modeſtos ſermones, veluti quædam aurium „munimenta adhibet, ne poſſit ad frangendam „animam pervadere pulſatio fornicationis; ocu- „los autem dirigit ad rerum honeſtarum ſpecta- „culum, melius eſſe dicens, labi pedibus, „quam oculis. Hoc turpiloquium pro- „pulſans Apoſtolus: *Omnis*, inquit, *malus ſer-* „*mo ex ore veſtro non procedat &c.* Eph. 4. At „non etiam de eo ſcriptum eſt: *Qui locutus* „*verbum fuerit otioſum, reddet rationem Domino* „*in die judicii.* Matth. 5.

A factis turpibus abſtinendum. p. 169.

33. *Secundo.* „Omnino ergo abſtinendum „eſt a turpibus auditionibus, & verbis, & ſpe- „ctaculis, ſed multo magis a factis turpibus „mundos eſſe oportet; partim quidem in oſten- „dendis aliquibus partibus corporis, quas non „decet, partim autem in contemplandis ſecre- „tioribus partibus. Neque enim turpem jul „denudationem in animum induxit aſpicere mo- „deſtus filius; ſed texit modeſtia, quod nudaq „ebrietas, ſpectandum lapſum inſcientia „*Gen.* 9.

Inhoneſta verba vitanda.

34. *Tertio.* „Hac ratione mihi videtur Pæ- „dagogus nihil, quod ſit indecorum & inho- „ſtum, nobis loqui permittere, longe ante no „præmuniens adverſus incontinentiam: præ- „clare enim & mira arte ſolet vitiorum radice „exſcindere illud: *Non mœchaberis*, per illud „*Non concupiſces:* adulterium enim fructus e „concupiſcentiæ, quæ quidem eſt mala radix. Si- „militer ergo hic quoque Pædagogus nimiam n „

„minum licentiam tanquam abuſum reprehen-„dit, ſecuram intemperantiæ congreſſionem am-„putans, inſolenter enim ſe in vocibus gerere, „facit, ut meditemur in honeſte facere: in vo-„cibus autem eſſe modeſtum, eſt ſeipſum ex-„ercere ad fortiter ſuſtinendam libidinis impreſ-„ſionem. Prolixiori autem oratione tractavi-„mus, quod neque in nominibus, ſed neque „in partibus ad coitum pertinentibus, & nu-„ptiali congreſſione, in quibus obtinent nomina, „quæ uſu minime trita ſunt, ejus, quod vere „turpe eſt, ponitur appellatio: nam neque ge-„nu & tibia, & hujusmodi membra, & quæ „eis impoſita ſunt nomina, ſunt turpia, nec „quæ per ea fit actio: membra autem, & ho-„minis verenda verecundia quidem plena, non „autem turpia cenſenda ſunt. Turpis autem „res eſt, quæ fit præter leges, eorum opera-„tio, ideoque probro digna & ſupplicio: tur-„pe enim revera ſolum eſt vitium, & quæ per „ipſum aguntur. His ergo conſequenter jure „vocetur turpiloquium, quæ de vitioſis factis „habetur oratio.

35. *Quarto* „Ineptæ nugæ ſunt ſilentio præ-„termittendæ: *Ex multiloquio enim non effugiat* „*peccatum.* Prov. 10. Luet ergo pœnas linguæ „vitium: *Eſt enim tacens, qui invenitur ſapiens,* „*& eſt, qui odio habetur propter multam loqua-*„*citatem.* Quin etiam ipſe nugator affert ſibi „ipſi faſtidium & ſatietatem: *Qui enim multipli-*„*cat ſermones, odit animam ſuam.* Eccl. 10. *Nugæ vitandæ.* p. 170.

CAPUT

Caput VII.

Quænam obſervare oporteat eos, qui honeſte ſimul vivunt.

Irriſio, & contumelia vitanda. *p.* 170.

36. Regulas pro honeſta converſatione ſequentes S. Clemens præſcribit. *Primo*: „Abſit a nobis, ut irrideamus quemquam, a quo „primum incipit contumelia, ex quibus lites, „pugnæ, & inimicitiæ erumpunt. . . *In convivio autem*, inquit Eccli. 31. *ne argueris proximum, & ei opprobrii ſermonem ne dixeris.* Si „enim vel maxime cum ſanctis converſari præcipitur, ſanctum irridere peccatum eſt. . . „Unde admiror Apoſtolum, qui hic quoque „ſuadet, *neque ſcurrilia, neque quæ nihil ad rem „pertinent, verba effundere.* Eph. 5. Si enim propter charitatem convenitur ad convivia, convivii autem finis eſt, in eos, qui una ſunt, „benevolentia; charitatem autem conſequuntur cibus & potus, quomodo non eſt, ut ratio poſtulat, converſandum, & nec propter „charitatem dubitandum? Si enim convenimus, ut eam, quæ inter nos eſt, benevolentiam „augeamus, quomodo inimicitias irridendo „provocamus? Satius autem eſt tacere, quam „contradicere, peccatum peccato addendo.

Juvenes a conviviis abſtineant. *p.* 171.

37. *Secundo*. „Adoleſcentes, ac adoleſcentulæ ab ejusmodi conviviis omnino abſtineant, „ne labantur, in quibus minime decet: inuſitatæ enim auditiones, & indecora ſpectacula, „cum in eis adhuc fides fluctuat, mentem eorum eventilant, ætatis adhuc inſtabilitas eos „adjuvat, ut ad cupiditates ferantur præcipi-

„tes.

tes. Quin etiam nonnunquam aliis cauſæ ſunt offenſionum, dum florem ætatis, qui eſt maxime lubricus & periculoſus, oſtentant.

38. *Tertio.* „Recte videtur præcipere Sapientia Eccli. 9. *Cum muliere, quæ viro ſubjecta eſt, ne omnino ſedeas, & ne ſuper cubitum cum ea accubueris.* Hoc eſt, ne cum ea frequentius cænes, neque cum ea comedas, & ideo ſubſubjungit: *neque cum ea in vino congrediaris:* &c. Lubrica enim res eſt, quæ eſt in vino libertas, quæ poteſt deſloreſcere. Viro autem ſubjectam nominavit, quod majus ſit periculum ei, qui vitæ ſocietatis vinculum conatur diſſolvere: quodſi aliqua neceſſitas evenerit, quæ eas jubet accedere, illæ quidem exterius amictu pulchre tegantur, intus autem pudore: quæcunque autem non ſunt viro ſubjectæ, iis eſt extremum probrum, intereſſe convivio virorum, idque vinolentorum. *Cum muliere conjugata frequenter non comedendum.* p. 171.

39. *Quarto.* Modeſtia in ſitu corporis ſervanda. „Qui enim in reclinatorio oculos fixerint, immobiles, innixi cubitis adſint ſolis auribus: quodſi etiam ſederint, ne pedes ſæpe permutent, nec alterum femur alteri ſuperponant, nec manum mento ſuſtentent: illiberale enim eſt, & indecorum, ſeipſum non ferre, idque datur vitio adoleſcenti. Sæpe autem moveri, habitumque, & figuram mutare, ſignum eſt levitatis. *Modeſtus ſitus corporis.*

40. *Quinto.* „Modeſti eſt & honeſti, & in cibo, & in potu, quod minus eſt, eligere, idque tardius, & non proclivius, tam in prin„cipio, *Modeſtia in cibo, & potu ſumendo.*

Alia regula modeſtiæ pro converſatione.
p. 174.

43. *Octavo.* „Frequenter ſpuere, & violentius excreare, & etiam emungere in convivio vitandum eſt: convivarum enim habenda eſt utique ratio, ne præ nauſea talem averſentur turpitudinem, quæ arguit intemperantiam. Non enim ſicut bobus & aſinis ibidem eſt præſepe, & ſterquilinium: multi enim eodem tempore ſe emungunt, ſpuunt, & cænant. Sternutatio autem ſi cui evenerit, ſicut etiam ructus, non oportebit ſono proximos ciere, quod peſſimæ eſt inſtitutionis teſtimonium: ſed ructus quidem cum expirato aere eſt transmittendus, ore decenter compoſito, nec inſtar perſonarum tragicarum diducto, & hiante; ſternutationis autem, qui conturbat, ſtrepitus, reſpiratione leniter repreſſa ac retenta, auferendus eſt. Hoc enim ratione quam honeſtiſſime fieri poterit; conglobatæ ſpiritus minæ intus ſunt extinguendæ, providendo ut ita tranſeat, ut etiam cæteros celare conetur, ſi vi expreſſus aer aliquod ſecum excrementum eduxerit: arrogantiæ autem & inſolentiæ ſignum eſt, ipſis velle ſoni aliquid addere, non autem detrahere. Jam vero qui dentes ſcalpunt, & ulcera cruentant, tum ſibi ipſis moleſti ſunt, tum inviſi proximis. Porro autem aurium quoque fricationes, & ſternutamentorum irritationes ſunt ſuilli pruritus, & confricationes, quæ intemperantem meditantur fornicationem. Fugiendæ quoque ſunt turpitudines, quæ ſub aſpectum cadunt, & turpes, quæ de eis fiunt, ſermones. Sit autem gravis quoque aſpectus, colliqne converſio, ac motus honeſtus,

„ac

„ac decorus, & manuum quoque in loquendo „geſtus: in ſumma enim quies, pax, & tran„quillitas eſt Chriſtiani propria.

Caput VIII.

An unguentis, & coronis utendum ſit.

44. „Coronarum & unguentorum uſus non „eſt nobis neceſſarius, ait S. Cle„mens, ad libidines enim & voluptates impel„lunt, maxime cum nox prope eſt. Scio, „quod cum unguenti alabaſtrum ad ſanctam „cænam mulier attuliſſet, unxit pedes Domi„ni, & eum delectavit. . . Sed mulier qui„dem Verbi nondum erat particeps, erat enim „adhuc peccatrix: eo autem, quod apud ſe „pulcherrimum eſſe exiſtimabat, nempe ungu„ento honoravit Dominum. Itaque etiam orna„mento corporis, nempe capillis ſuis abſterſit „unguentum, quod redundabat, libans Domi„no lacrimas pœnitentiæ: propterea ejus pec„cata remiſſa ſunt„. Deinde hoc factum myſtice exponit, & per unguentum doctrinam Chriſti, per pedes vero Apoſtolos eam per orbem diſſeminantes intelligit. Item hoc de paſſione Chriſti explicat. Deinde circa unguentorum uſum ſequentia tradit. *Unguentorum, & coronarum uſus non eſt neceſſarius. p. 175.*

45. *Primo.* „Quibus ſenſus eſt ratione ma„gis præditus, iis unguentorum uſus magis „eſt vituperandus, ut qui pueriles odores ad„hibeant. Horum autem unguentorum infini„tæ ſunt differentiæ, Brenthium, Metallium „&c. Porro utuntur etiam unguento ex liliis, *Unguentorum uſus vituperandus. p. 177.*

„& unguento Cyprio, & Nardus apud eos eſt „in maximo pretio . . . & ſua veſtimenta, & „veſtes, ſtragulas, domosque ſuas ſuffumigant, „& aſpergunt, atque adeo vel ipſas propemo„dum matulas olere cogunt ungnenti delitiæ. „Quamobrem recte mihi videntur nonnulli, cum „ægre ferrent, tantum ſtudii in unguenta con„ferri, ut vel virilitatem ipſam effœminarent, „& eorum artifices, nempe unguentarios a „civitatibus, quæ bonis legibus & inſtitutis „reguntur, expellerent, atque adeo ipſos etiam „floridarum lanarum infectores: nefas eſt enim „veſtes doloſas & unguenta in civitatem veri„tatis ingredi. Oportet autem viros inprimis „apud nos unguenta non olere, ſed vitæ pro„bitatem. Spiret autem fœmina Chriſtum, qui „eſt regalis unctio, non unguenta & diapasma„ta; divina autem ſemper ungatur pudicitiæ „unctione, ſancto delectata unguento, nempe „Spiritu.

Fœminæ modico unguento uti poſſunt. p. 178.

46. *Secundo.* „Cæterum ne forte ſicut vul„tures unguenta abhorreamus, aut ſicut ſcar„rabæi, hos enim roſaceo unguento delibutos „mori inquiunt; pauca quædam ex his un„guentis ſunt eligenda fœminis, quæ virum „minime torpefaciant: nimiæ enim unguento„rum unctiones, juſta, quæ fiunt mortuis, po„tius, quam familiarem vitæ redolent con„ſuetudinem.

Oleo pro neceſſitate utendum.

47. *Tertio.* „Sufficit ipſum oleum, & ad „ſuperficiem cutis pinguefaciendam, nervos„que relaxandos, & ad corporis graviorem re„primendum odorem, ſi etiam oleo ad hoc „opus

,opus habeamus, ſuavis autem odoris ſtudium ,eſt eſca otii & mollitiei; quæ ad libidinoſam ,& intemperantem cupiditatem paulatim attrahit.

48. *Quarto.* „Sunt ſuaves quidam odores, ,qui neque torporem afferunt, neque ad amo- ,res impellunt, neque impudicam conjunctio- „nem ac meretricium contubernium redolent: „ſed ſunt una cum temperantia ſalubres, ac ,cerebrum quidem alunt, quando male affe- ,ctum fuerit, & ventriculum corroborant. Mul- ,tum ergo abeſt, ut oporteat refrigerari flori- ,bus, quando quis vult nervos leves agilesque ,reddere, non eſt enim uſus eorum omnino ,ablegandus, ſed unguento tamquam medica- ,mento & auxilio utendum eſt, & ad vires „languentes excitandas, & ad catarrhos, & „ad refrigerationes, & ad faſtidium. *Odor florum non culpatur.*

49. *Quinto.* „Pedum etiam per eorum, „quæ calefaciunt, aut refrigerant, unctionem, „fricatio exercetur utilitatis gratia, ut ſcilicet „iis, qui ſunt repleti in capite, fiat quædam „attractio & diverſio ad corporis partes, quæ „ſunt minus principales. *Pedum unctio utilis.* *p.* 179.

50. Ex his contra abuſum unguentorum allatis S. Clemens infert. „Omnino ergo mul- „tum differt, μυραλοιφειν, hoc eſt, eſſe un- „guento delibutum, ab eo, quod eſt ungi un- „guento: illud enim eſt effœminatum, un- „guento autem ungi nonnunquam eſt utile. Ari- „ſtippus itaque Philoſophus cum unguento un- „ctus eſſet, dicebat, malos male perdendos „eſſe cinædos, qui, ut unguenti utilitas male

„audiret, effecerant. *Honora autem medicum* „inquit ſcriptura Eccli 38. *propter ejus utilita-* „*tem* &c. *& unguentarius faciet mixtionem*: vi- „delicet, quod data eſſent unguenta ad utilita- „tem, non autem ad ſuavem ſenſuum titillatio- „nem. In unguentorum enim incitamentis ne- „quaquam ponendum eſt ſtudium, ſed eſt id, „quod in eis eſt utile, eligendum, cum etiam „Deus hominibus oleum naſci permiſerit ad le- „vandos labores. Deſipientes autem mulie- „res, quæ canos quidem tingunt, capillos au- „tem ungunt, celerius caneſcunt, propter ea, „quæ deſiccant, aromata: quocirca ſunt etiam, „qui unguntur ſicciores, facit autem ſiccitas „caniores. Sive enim canities eſt pilorum ex- „ſiccatio, ſive calidi defectus, ſiccitate pro- „prium pillorum nutrimentum ebibente humi- „dum, & efficiente canos; quomodo unguen- „ta adhuc amaverimus, propter quæ cani fiunt, „qui canos fugimus? Quemadmodum autem „qui naribus ſunt ſagacibus canes, feros odore „inveſtigant, ita ex nimia curioſa unguento- „rum fragrantia, qui moderati ſunt & tempe- „rantes, venantur intemperantes.

Unguenta canos inducunt.

Coronarum abuſus culpatur. p. 180.

51. Jam nunc ad refutandum coronarum abuſum S. Clemens progreditur. Atque hunc carpit; *Primo* „quia ex puro prato contextam „coronam pro ornamento domi circumferre „non eſt moderatorum hominum: non enim „roſarum baccis, vel violis, vel liliis, vel aliis „ejusmodi floribus epulatricem comam herbis „ac floribus variegantes tegere convenit: re- „frigerat enim capillum ſponte ſua circumpo- „ſita

„ſita corona, tum propter humiditatem, tum ,propter frigiditatem. Ea de cauſa medici ,cum cerebrum eſſe frigidum ex diligenti na-,turæ contemplatione cognoſcant, pectora eſſe ,ungenda ſentiunt, & ſupremas naſi partes, ,ut ſenſim tranſiens calida exhalatio, ejus fri-„giditatem poſſit recte fovere: longe ergo abeſt, „ut is ſit floribus refrigerandus.

52. *Secundo* „Florum delectationem per-,dunt ii, qui ſunt coronati; quippe nec viſu ,fruuntur, qui habent coronam ſuper oculos ,revinctam, ſed neque odoris ſuavitate, cum ,ſupra reſpiratoria inſtrumenta ſint flores. Cum ,enim odor ſecundum naturam ſurſum emitta-,tur, & exhaletur ſupra caput, reſpiratio nulla ,delectatione fruitur, cum ſuavitas odoris ab-,ripiatur. . . Qui autem præter aſpectum uſum ,eorum percipitur, petulantia eſt, & libido ,non autem delectatio. . . . Quemadmodum „enim radices & herbæ proprias habent quali-„tates, ita & flores, & has quidem utiles, „illas vero noxias, alias autem periculoſas. „Hedera refrigerat, nux torporem immittit. „Narciſſus gravis eſt odoris, roſarum & viola-„rum odores frigidi, gravedines capitis compri-„munt, & coercent. *Coronæ florum inutiles. p. 180.*

53. *Tertio* „Nec apud antiquos quidem „Græcos fuit ullus coronarum uſus. . . In cer-„taminibus autem primo fuit donum Athleta-„rum; ſecundo autem plauſus, & excitatio; „tertio foliorum conjectio, ultimo autem fuit „corona, cum Græciæ poſt tempora Medorum „magna ad delitias facta eſt acceſſio. Qui a *Coronæ græcorum. p. 181.*

„Verbo itaque ſeu ratione inſtituitur, a coro-
„nis arceantur, nec exiſtimant, rationem eſſe
„a ſe obligandam, quæ in cerebro ſita eſt, non
„quod convivialis, quæ per vinum excita-
„tur, petulantiæ ſit corona ſymbolum, ſed quod
„ea dedicata ſit ſimulacris. . . Cum dæmoni-
„bus ergo nullo modo communicandum eſt,
„ſed nec viva Dei imago mortuorum ſimulacro-
„rum ritu eſt coronanda.

Spineæ Chriſti coronæ florida non convenit. p. 182.

54. *Quarto.* „Accedit his, quod a ratione
„alienum eſt, ut qui audierimus Dominum ſpi-
„nis fuiſſe coronatum, ipſi venerabili Domini
„paſſioni per ludum inſultantes, habeamus ca-
„pita redimita floribus.„ Varias hic myſticas
rationes ſpineæ Chriſti coronæ S. Clemens re-
fert, & demum concludit. „Quodſi eſt aliquid
„etiam concedendum, odore florum uti ſufficit,
„nequaquam autem coronentur.

Caput IX.

Quomodo ſe in ſomno gerere oporteat.

Gratiarum actio, & oratio ante ſomnum. p. 184.

55. „Quomodo autem deinceps nos ad ſom-
„num conferamus modeſtiæ præce-
„ptorum memores, jam dicendum eſt. *Primo*
„itaque Poſtquam finito convivio Deo bene-
„dixerimus, eumque laudaverimus, quod,
„quæ erant noſtro uſui neceſſaria, ſuppeditave-
„rit, & ut eum diem feliciter tranſmitteremus,
„conceſſerit, nobis convertenda eſt ad ſomnum
„oratio.

Lectorum magnificentia, &

56. „*Secundo.* Stratorum magnificentia,
„pulvini intertexti, auroque variegatæ gla-
„bræ,

„bræ, veſtes, ſtragulæ, puniceæque xyſti- „dæ, & pretioſiſſimæ gaunacæ, & poetica „purpurea pallia, veſtesque ſuperne molles, ac „delicatæ, & cubilia vel ipſo ſomno molliora „valere jubeantur. Nam præterquam quod vi- „tuperanda eſt hæc mollis & ſenſum titillans „voluptas, in lanuginoſis plumis dormire eſt „noxium, tanquam in vaſtum quemdam „hiatum incidentibus corporibus propter ſtra- „torum mollitiem. Neque enim eos, qui in eis „verſantur & dormiunt, continent, propterea „quod ex utraque parte corporis cubile aggeris „inſtar aſſurgat: neque ut cibi concoquantur, „permittunt, ſed potius incendunt, quod qui- „dem nutrimentum corrumpit. In planis au- „tem & æquatis cubilibus decubitus, qui ſunt „ſomni velut naturale gymnaſium, ad nutri- „mentum digerendum conferunt, efficiuntque, „ut facilius incommoda ferantur. . . Nobis er- „go, ut rationi convenit, ſimplici cubili, & fru- „gali utendum eſt, quod habeat id, quod nos „juvet, moderatum, & conveniens, ſi æſtus „ſit, quod protegat, ſi ſit frigus, quod foveat.

mollities vitanda.

57. *Tertio.* „Non oportet ſomnum eſſe ple- „nam corporis ſolutionem, ſed tantum remiſ- „ſionem; & ideo eum dico eſſe aſſumendum „non ad otium & ſocordiam, ſed & negotio- „rum, & actionum quietem. Ita ergo dormi- „tandum eſt, ut facile excitemur . . . dor- „mientis enim hominis nullus uſus, quem- „admodum nec mortui. Quo circa ſæpe etiam „noctu e lecto ſurgendum eſt, Deusque eſt lau- „dandus: beati enim, qui in ipſum vigilarunt,

Somnus ſit moderatus. p. 185.

„ſeipſos aſſimilantes Angelis, quos nos ἐγρη-„γόροις hoc eſt vigilantes vocamus. . . Immo-„dicus enim ſomnus nec corporibus, nec ani-„mis noſtris ullam affert utilitatem, nec iis, „quae circa veritatem verſantur actionibus om-„nino convenit, etſi ſit ſecundum naturam. „Lot autem juſtus non ad illum nefarium in-„ductus eſſet coitum, niſi inebriatus fuiſſet a „filiabus, ſomnoque oppreſſus & gravatus. Si „ergo cauſas, quae ad multum, & profundum „ſomnum nos impellunt, praeciderimus, magis „ſobrie dormiemus.

Diluculo ſurgendum. p. 187.

58. *Quarto.* „Noctu maxime expergiſcen-„dum eſt, quando dies deſinunt, & huic qui-„dem danda eſt opera litteris, illi vero ars ſua „eſt inchoanda; foeminam autem oportet lani-„ficium aggredi. Nobis autem omnibus adver-„ſus ſomnum decertandum eſt, ita nos paula-„tim & quaſi ſenſim acceſſione facta aſſueſa-„cientibus, ut majori parte temporis per vi-„giliam ſimus vitae participes: ſomnus enim „non ſecus ac publicanus dimidium vitae tem-„pus nobiſcum dividit. Longe autem abeſt, „ut permittatur interdiu dormire iis, qui ma-„ximam noctis partem ad vigilias reſecant. „Taedia autem & dormitiones, pandiculatio-„nes, & oſcitationes ſunt inſtabilia animae fa-„ſtidia.

De ſomniis.

59. *Quinto.* „Non eſt anima, quae ſomno „indiget, ipſa enim eſt ſemper mobilis, ſed cor-„pus, quod quieti traditur, reſolvitur, dum „anima non amplius corporaliter operatur, „ſed per ſeipſam operatur, & cogitat; quo fit, „ut

it quæ ſunt vera ſomnia, recte reputanti ſint
ſobriæ animæ cogitationes, ut quæ ad cor-
poris affectiones per conſenſum non trahatur,
& ipſa ſibi ipſi, quæ ſunt optima, conſulat: ani-
mæ autem eſt interitus, ſi ipſa apud ſe omnino
quieſcat, & ideo Deum mente ſemper verſans
per continuam conſuetudinem corpori vigi-
liam inſerens, angelicæ exæquat hominem
gratiæ, vitæ æternitatem ex meditatione vi-
giliæ ſuſcipiens.

Caput X.

Quænam de procreatione liberorum tractanda ſint.

60. De juſta liberorum procreatione & legiti-
mo Matrimonii uſu hæc tradit S. Cle-
mens. *Primo* „Qui matrimonio juncti ſunt,
his ſcopus eſt & inſtitutum liberorum ſuſce-
ptio, finis autem, ut boni ſint liberi . . . &
ea ratione fit homo Dei imago, quatenus
homo cooperatur ad generationem hominis.

Finis matrimonii liberorum procreatio. *p.* 187.

61. *Secundo.* Sodomiticus concubitus vi-
tandus eſt; „quæ enim ſunt ſecundum naturam
rationes, abſque ratione præternaturalibus
mandando meatibus, ignominia & probro af-
ficere, valde eſt nefarium & impium. Videte
itaque quomodo ſapientiſſimus Moyſes infrugi-
feram aliquando ſationem ſymbolice repulit,
non comedes, inquiens, *leporem*, *nec hyænam*
Lev. 11. non vult homines eſſe qualitatis eo-
rum participes, neque eis æqualem guſtare
libidinem; hæc enim animalia ad explendum

Sodomia vitanda. *p.* 188.

„coitum venereum feruntur inſano quodam
„ſtupore: ac leporem quidem dicunt, quo
„annis multiplicare venerem, pro numero an-
„norum, quos vixit, habentem foramina; &
„ea ratione, dum leporis eſum prohibet, ſigni-
„cat ſe dehortari puerorum amorem. Hyæ-
„nam autem viciſſim ſingulis annis maſculinum
„ſexum mutare in fœmininum; ſignificare au-
„tem, non eſſe ad adulteria prorumpendum.„
Verum hanc mutationem ſexus in hyæna S.
Clemens non admittit, ſed putat maſculum vi-
ciſſim & agere, & pati, unde etiam rariſſime
invenitur hyæna fœmina: „pergitque ſodo-
„miam perſequi tum ex illo Apoſtoli Rom. 1.
„*Exarſerunt . . . maſculi in maſculos turpitudi-*
„*nem operantes* &c. Tum quia nec libidinoſiſſimis
„quidem animantibus conceſſit natura meatum
„excrementi immittendo ſemini idoneum: tum
„quia hujus libidinis ſupplicium notum nobis
„facient illi, qui Sodomam acceſſerunt Angeli,
„ii eos, qui probró illos áfficere voluerunt,
„una cum ipſa civitate combuſſerunt, evidenti
„hoc indicio, ignem, qui eſt fructus libidinis,
„deſcribentes.

Adulterium vitandum. p. 192.

62. *Tertio.* „Ab omni arvo fœminino e[st]
„abſtinendum, præterquam a proprio, ex d[i-]
„vinis ſcripturis colligens præclarus Plato con-
„ſuluit, *de legib.* lege illinc accepta: Et uxori
„proximi tui non dabis concubitum ſeminis,
„ut polluaris apud ipſam. Irrita autem ſunt, &
„adulterina concubinarum ſemina: ne ſemines,
„ubi non vis tibi naſci, quod ſeminatum eſt.
„Neque ullam omnino tange mulierem, præ-
„ter[...]

terquam tui ipſius uxorem, ex qua ſola tibi licet carnis voluptates percipere ad ſuſcipiendam legitimam ſucceſſionem: hæc enim rationi ſolum ſunt legitima. Eis quidem certe, qui divini muneris, nempe opificii ſunt participes, ſemen non eſt abjiciendum, neque injuria afficiendum, neque tamquam ſi cornibus ſemen mandes, ſeminandum eſt.

63. *Quarto*, „Moyſes cum ipſis quoque prohibet uxoribus congredi ſi forte eas detineant purgationes menſtruæ: non enim purgamenta corporis, id quod eſt maxime genitale ſeminis, & quod mox homo futurum eſt, polluere eſt æquum, nec ſordido materiæ proluvio, & quæ expurgantur, inquinamentis inundare ac obruere. Semen autem generationis degenerat, ineptumque redditur, ſi matricis ſulcis privetur. *Tempore fluxus menſtrui non coeundum.*

64. *Quinto* „Moyſes nullum umquam induxit veterum Judæorum coeuntem cum ſua uxore prægnante; ſola enim voluptas, ſiquis ea etiam utatur in conjugio, eſt præter leges, & injuſta, & a ratione aliena; rurſus autem Moyſes abducit viros a prægnantibus, quousque pepererint. . . Nefas enim eſt operantem jam naturam adhuc moleſtia afficere, ſuperflue ad petulantem prorumpendo libidinem. *Cum uxore prægnante non coeundum.*

65. *Sexto*. Exceſſus in uſu matrimonii vitandus eſt „& libidinoſa . . . in coitum propenſio, quæ cum aucta fuerit, magna ſimul morborum convenit multitudo, obſoniorum deſiderium, vinolentia, & amor in mulieres, *Exceſſivus uſus matrimonii vitandus.* *p. 193.*

„luxus

,,luxus quoque & ſimul univerſarum volupta-
,,tum ſtudium, in quæ omnia tyrannidem ob-
,,tinet cupiditas. His autem cognatæ innu-
,,merabiles augentur affectiones, ex quibus
,,mores intemperantes ad ſummum provehun-
,,tur. . . . Quomodo ergo libere permittetur,
,,quemadmodum nutrimento, ita etiam coitu
,,ſemper uti tamquam neceſſario? Ex eo enim
,,videri poſſunt nervi tamquam ſtamina diſtra-
,,hi, & in vehementi congreſſus intenſione di-
,,rumpi. Jam vero effundit etiam caliginem
,,ſenſibus: robur quoque interrumpit. Patet
,,hoc & in animantibus rationis expertibus, &
,,in iis, quæ in exercitatione verſantur, corpo-
,,ribus, quorum hi quidem, qui abſtinent, in
,,certaminibus ſuperant adverſarios; illa vero
,,a coitu abducuntur, atque adeo vix circum-
,,aguntur, & trahuntur, omnibus viribus, &
,,omni animi impetu tandem quaſi enervata.
,,Parvam epilepſiam dicebat coitum Sophiſta

amplius uxores ducere: ſed non vult homines ſemper dare operam matrimonio: matrimonium autem eſt filiorum procreationis appetitio, non nullo ac incerto ordine ſeminis excretio, quæ eſt & præter leges, & a ratione aliena. Secundum naturam autem nobis via univerſa procedet, ſi & ab initio cupiditates contineamus, & hominum genus, quod ex Divina Providentia naſcitur, improbis & malitioſis non tollamus artibus: eæ enim ſub prætextu fornicationis, utentes medicamentis, quæ omnino ad exitum trahunt, ſimul cum fœtu omnem humanitatem conſumunt. *Generatio non impedienda.* *p.* 194.

66. *Septimo.* „ Matrimonio juncti non interdiu myſtica naturæ celebrent orgia, nec ex Eccleſia verbi gratia, aut ex foro mane rediens galli more coeant, quando orationis, & lectionis, & efficacium, quæ interdiu fiunt, operum tempus eſt. Veſpere autem oportet poſt convivium quieſcere, & poſt gratiarum actionem, quæ fit Deo pro bonis, quæ percepimus. Non ſemper autem concedit tempus natura, ut peragatur congreſſus matrimonii; eſt enim eo deſiderabilior conjunctio, quo diuturnior: neque vero noctu, tanquam in tenebris immodeſte eſſe ac intemperanter gerere oportet, ſed verecundia, tamquam lux rationis, in animo eſt includenda. *Tempus in uſu matrimonii.*

67. *Octavo.* „ Si honeſtatem exercere oportet multo magis tuæ uxori honeſtas eſt oſtendenda, inhoneſtas vitando conjunctiones, & quod caſte cum proximis verſeris, fidei di- *Honeſtas ſervanda.* *p.* 195.

„gnum

„gnum e domo adſit teſtimonium: . . . bene
„volentia enim, quæ fatetur ſe præcipitem ſen
„ad congreſſionem, exiguo tempore floret, &
„cum corpore conſeneſcit, nonnunquam etia
„præſeneſcit, flacceſcente libidine, amorque ſa
„pe vertitur in odium, quando reprehenſione
„ſenſerit ſatietas. Impurorum vero verboru
„& turpium figurarum, meretriciorumq
„oſculorum, & hujusmodi laſciviarum nomi
„ne ſunt quidem memoria tenenda. *Eph.* 5.

Pollutio, & fornicatio vitanda. p. 197.

68. *Nono.* „Non eſt juſtum vinci a rebu
„venereis, nec libidinibus ſtolide inhiare, ne
„a ratione alienis appetitionibus moveri, ne
„deſiderare pollui. Ei autem ſoli, qui uxore
„duxit, ut qui tunc ſit agricola, ſerere perm
„ſum eſt, quando tempus ſementem admitti
„adverſus aliam autem intemperantiam op
„mum quidem medicamentum eſt ratio: ſe
„etiam auxilium penuria ſatietatis, per qu
„accenſæ libidines proſiliunt ad voluptates.

Veſtium luxus vitandus maxime in feminis. p. 198.

69. *Præterea* S. Clemens conjugatos & o
nes monet, ne de rebus temporalibus, cibi
præſertim veſtibus &c. nimium ſint ſollic
Et *Primo* juxta illud Chriſti *Matth.* 6. *Ne ſ*
liciti ſitis animæ veſtræ, quid comedatis, ne
corpori veſtro, quid induamini &c. „Si ergo
„veſte & delitiis rebusque ſupervacaneis tam
„quam non neceſſariam omnino curam tolli
„quid cenſendum eſt, eum dicere de nimio o
„natus ſtudio, de tinctura lanarum, variet
„colorum, ſuperflua cura gemmarum, a
„elaboratione, capillis artificioſis, & into
„crinibus? Quid de fucata oculorum pictu
„qu

quid de vulſionibus purpuriſſi, ac ceruſſæ fucationibus, tinctisque pilorum coloribus, improbisque hujusmodi artificiorum fraudibus? . . . Quæ gloria non ad aliud apta eſt, quam ad ignis incendium, uti patet in divite epulone *Luc.* 6. Laudo ergo, & admiror Lacedæmoniorum civitatem, quæ ſolis meretricibus floridas veſtes, & aurum mundum geſtare permiſit, a probis mulieribus mundi ſtudium auferens, quod ſolis meretricibus ſe ornare concederet. Contra autem Athenienſium magiſtratus, qui civilem vitæ formam expulerant, oci quaſi, & converſationis civilis obliti, aurum geſtabant, & talaribus tunicis amiciebantur; crobulo, quod eſt veſtimenti genus, ureo induebantur, adjunctis cicadis ornati, rtum ſuum revera terreſtrem cinædico quolam faſtu, & arrogantia monſtrantes.

70. *Secundo.* „ Homo non alia de cauſa pus habet veſtimentis, quam ut tegatur corus ad maxima frigora, & vehementes æſtus ropulſandos, ne nos lædat ambientis aeris mmoderatio. Quodſi hic eſt veſtis ſcopus, de, ne non alia quidem viris, alia vero foeminis veſtis tribuenda ſit (*ſcilicet quoad materiam*) tegi enim utrisque commune eſt, quemadmodum comedere & bibere, . . . etſi oporteat hujusmodi tegumentum aſſumere, quo ſunt foeminarum celandi oculi.

Virorum, & mulierum veſtes ex eadem ſint materia. p. 200.

71. *Tertio.* Quodſi ſe foeminis propter illarum imbecillitatem aliquantulum accomodare porteat, veſtibus quidem paulo mollioribus is uti concedendum eſt, dummodo nimis „ſub-

Fœminis molliores, ſed modeſtæ permittuntur. p. 200.

„ſubtiliter per ſummam ſtultitiam laborata ope-„ra, curioſæque in texturis plicaturæ longiſſime „amandentur, auri fila, & Indicos ſeres, & „operoſos bombyces valere jubentibus. . . „Superflua enim hæc, & perſpicua mentem mi-„nime conſtantem arguunt, quæ exigui ex paſ-„ſione veli tamquam quodam lenocinio pro-„brum corporis illiciunt: non eſt enim amplius „tegumentum mollis ac delicata veſtis, quæ „nudam figuram non poteſt occulere. Ejusmo-„di enim veſtis in corpus incidens mollius ſi „corpori imprimitur, & applicatur, figuram ca-„nis inſtar adhærens; & mulieris typum ... „exprimit, ut vel non videnti manifeſta fit tota „conſtitutio corporis.

Veſtes ſint albi coloris. p. 200.

72. *Quarto*. „Rejiciendæ quoque ſunt ve-„ſtimenti tincturæ, ipſæ enim & ab uſu, „a varietate longe remotæ ſunt, præterquam „quod ex eis morum oritur reprehenſio; ... „que enim eſt earum uſus utilis, nam nec ad „frigus propulſandum eſt paratus, neque ad ... „gumentum habet aliquid amplius, quam ... „veſtis, niſi ſolum vituperium: coloris autem „delectans ſuavitas male habet avidos, eos ... „ſtultam impellens libidinem. Atque eos qui-„dem, qui ſunt candidi, & non intus adul-„rini, candidis, & minime curioſis, ac operto-„ſis veſtibus uti convenientiſſimum eſt. Aperte „certe, & pure Daniel Propheta inquit: *Ejus* „*veſtimentum album ſicut nix*. Dan. 7. Item „Apoc. 6. *Data eſt unicuique veſtis candida*. „Quodſi oporteat etiam aliquem alium colorem „quærere, naturalis veritatis per ſe tinctura „ſuffi...

„ſufficit. . . Quodſi etiam propter fœminas ſit „aliquid relaxandum, texenda quidem eſt ſua„vis veſtis, & tactu mollis, ſed non ſicut pi„ctura eſt ad viſus delectationem colorum va„rieganda floribus: pictura enim tempore eva„neſcit, ablutiones autem, exterſiones, ac „conſtipationes, quæ venenatis tincturæ ſuc„cis lanas inficiunt, imbecillas veſtium textu„ras efficiunt, hoc autem nec ad bonam qui„dem domus adminiſtrationem aptum eſt. Eſt „autem maxime ineptum, & indecorum pe„pla, xyſtides, ephaptides, lenasque, ac tu„nicas ſtupere, & admirari, & quæ velant „circumquaque pudorem: pudet me, ut ve„re dicam, cum videam tantum opum effundi „ad tegenda pudenda.

73. *Quinto.* „Trahere veſtes ad ſummos „usque pedes demiſſas valde eſt arrogans, & „ſuperbum, quod ambulandi actionem impe„dit; cum veſtis inſtar verriculi, quæ in ſoli „ſunt ſuperficie, ſordes ſecum attrahat. Ne fra„ctis quidem, & enervatis his ſaltatoribus, „qui cynædicam turpitudinem mutam in ſcenam „transferunt, veſtem cum tanto dedecore dif„fluentem deſpicantibus, quibus exquiſitæ ve„ſtes, fimbriarumque dilatationes, & cu„rioſi figurarum numeri, illiberalem, ac ſor„didam ſyrmatum mollitiem indicant. . . Ne„que vero ſicut Lacœnas Virgines ſupra genu „veſtiri honeſtum eſt; nullam enim partem fœ„minæ nudari decorum eſt. Atqui poſſet qui„dem honeſte dici urbana, & faceta illa vox: „pulcher cubitus, at non publicus; & tibi pul„chræ

Veſtes non ſint nimis prolixæ. p. 203.

Nec nimis curta. p. 204.

„chræ ſunt tibiæ dicenti, ſed ſolius mei ma-„riti, & ſpecioſa facies, ſed eſt ejus tantum, „qui me uxorem duxit. Ego autem nolo pu-„dicas fœminas talium laudum cauſam iis præ-„bere, qui per ejusmodi laudes, ut probrum „eis afferant, venantur.

Fœminæ caput obnubant. p. 204.

74. *Sexto.* „Nec vero ſolum calcaneum eſt „fœminis prohibitum, ut nudent, verum etiam „caput ut tegant, & obnubant, illis eſt impo-„ſitum: neque enim honeſtum eſt corporis pul-„chritudinem eſſe hominum aucupium, nec „par eſt, ut purpureo utens velo fœmina velit „aſpici. Atque utinam poſſet etiam a veſte exi-„mi purpura, ut non in utentium faciem ſpe-„ctatores converteret. . . Porro autem opor-„tet, ut mihi quidem videtur, id quod tegi-„tur, ex tegumento oſtendere, ſe eſſe melius „ut templo imaginem, & corpore animam, & „veſte corpus: nunc autem contra omnino: „corpus quidem eorum venumdetur, nun-„quam mille drachmas invenerit; unam au-„tem veſtem mille talentis ementes ipſæ ſe ve-„ſtibus inutiliores, & viliores arguunt.

Caput XI.

De Calceamentis.

Calceorum ornatus vanus. p. 205.

75. De Calceamentis S. Clemens hæc præſcribit. *Primo.* „Vere turpia ſunt illa „ſandalia, in quibus ſunt aurea veluti dona-„ria: quin etiam circumcirca clavos ſoleis in-„figere æquum cenſent ſuperbæ fœminæ. Mul-„tæ autem eis quoque amatorios imprimunt

„com-

„complexus „ ut vel per terram numeroſe in„cedentes, meretricios ſpiritus in inceſſu in„ſculpant. Valere ergo jubendum eſt aureo„rum, & gemmeorum ſandaliorum vana arti„ficia cum crepidis Atticis, & Sicyoniis, co„thurnisque Perſicis, & Hetruſcis: recto au„tem ſcopo . . . propoſito, id quod eſt ſecun„dum naturam eligendum eſt. Calceorum enim „uſus hic quidem eſt ad tegendos pedes; alius „autem ad propulſandam offenſionem, & a „montanis aſperitatibus plantam pedis conſer„vans. Sunt itaque mulieribus albi concedendi „calcei, niſi iter ineant, tunc autem eis un„ctis utendum eſt: clavis autem perforatis „opus habent ſoleis, quæ viam conficiunt.

76. *Secundo.* „Fœminis ut plurimum calceis utendum eſt, neque enim fœminam decet pedem oſtendere, & alioqui mulieri tener eſt ſenſus, ut facile lædatur: Viro autem pulchre convenit, nullos habere calceos, præterquam ſi militet. . . . Optimum quidem exercitationis genus eſt, nudis uti pedibus, & ad ſanitatem, & ad expeditam facilitatem, ubi non prohibeat neceſſitas. Quodſi iter non ingrediamur, nec nudis incedere pedibus pati poſſimus, ſoleis utendum eſt: eas autem At„tici vocabant κονιποδας, quod pedes, quan„tum ego conjicio, pulveri appropinquare fa„cerent. Tenuis, ac ſimplicis calceaturæ te„ſtis ſufficit Joannes, qui dicebat, ſe non eſſe „dignum, ſolvere corrigiam calceorum Domini. *Fœminis, non viris calceis utendum.* *p. 205.*

Caput XII.

Quod non oporteat gemmas, & aureum ornatum ſtupere, & admirari.

Gemmas ſectari puerile eſt. p. 206.

77. Sanctus Clemens hic gemmarum, & margaritarum luxum maxime in mulieribus damnat, ex ſequentibus rationibus. Prim„In pellucidos enim lapillos magno ferri ſtudio „nihil eſt aliud, quam ſtultorum hominum, q„ab ipſis, quæ viſum percellunt, trahuntur. „Ita etiam pueri, cum ignem aſpexerint, ſple„dore adducti ad eum feruntur: quia quam „eum tangere periculoſum, propter ignem „tiam minime adverterunt. . . . Quodſi ve„quis objiciat: ex ſanctis lapidibus ſuperna „Hieruſalem fuiſſe conſtructam accepimus ſanctus Clemens reſpondet. „ Per inimitab„lem illum florem lapidum flos ſpiritus ab i„teritu alienus, & ſancta ſubſtantia intelligitur.

Cur gemma creata. p. 207.

Deinde aliquis forte dicet: „ Adſunt mihi „cur non eis me oblectabo? & quibusnam „go facta ſunt; ſi non nobis?„ Reponit S. Clemens: „Deus, quæ ſunt neceſſaria, omnib„ſuppeditat: quæcunque autem non ſunt n„ceſſaria, uti aurum, & margaritas terra, „aqua abſcondit. . . Vos autem curam ſupe„vacaneam ponitis in iis, quæ non oportet. „Produxit autem genus noſtrum Deus ipſe a„communicationem, cum ipſe prior ſuum Fi„lium impertiit, & ſuum Verbum omnibus „communem ſubminiſtravit, & fecit omnia „pro omnibus: ſunt ergo omnia communia, „ne plura, quam alii ſibi vendicent divites. „Hoc ergo, adſunt mihi, & ſuperſunt, cur „non

on me iis oblectabo? non eſt humanum, nec d ſocietatem pertinens: illud autem magis haritatem arguit; adſunt mihi, cur non imtiar pauperibus? hæ ſunt veræ delitiæ, hic t pretioſus theſaurus. . . Scio Deum poteatem uſus nobis dediſſe, verum eum usue ad id, quod eſt neceſſarium, & uſum ommunem eſſe ſtatuit: abſurdum eſt autem t turpe, unum laute, & luxurioſe vivere, im multi eſuriant. . . Quanto enim prudenis in homines, quam in lapides, eſt aurum ipendere? quanto autem eſt utilius, ornas habere amicos, quam ornamenta inania? Reſtat ergo nobis, ut illud quoque, iod objicitur, diſſolvamus. Quinam ergo bebunt, quæ ſunt ſumptuoſa, & magnifi, ſi omnes, quæ ſunt vilia, & frugalia, ligunt? homines, reſpondebo, ſi absque a vehementi affectione, & diſcrimine eis amur, ſin autem fieri non poteſt, ut ſint nes temperantes, at propter uſum rerum ceſſariarum ea, quæ facile parari poſſunt, t perſequenda: hæc autem ſupervacanea ge rejicienda. *Eleemoſyna facienda.*

78. *Secundo.* Pretioſus hic ornatus fugien-l, quia in ſola anima „pulchritudo apparet, turpitudo; & ideo is ſolus, qui eſt virtu-prædítus, is vere eſt pulcher, bonus, & neſtus. . . . Iſtæ vero veram pulchritudim obſcurant, auro eam adumbrantes, & innumerabilibus vinculis, ſcilicet aureis quibus, monilibus, compedibus &c. alliuntes. . . Quare mihi quidem videntur ſua *In anima vera pulchritudo. p. 208.*

 „ſpon-

„ſponte vinculis alligatæ de opulentis ſuis glo-
„riari calamitatibus. . . . O curam valde ina-
„nem! o vanam, & inſanam gloriæ cupidita-
„tem! Ritu meretricio opes effundunt in pro-
„bra, & dedecora, ſuaque improba, & arro-
„ganti ſtoliditate Dei dona corrumpunt, &
„adulterant artem mali imitantes. . . Apelles
„pictor cum vidiſſet quemdam ex ſuis diſcipu-
„lis pinxiſſe Helenam multo auro ornatam, o
„adoleſcens! inquit, cum non poſſes pingere
„pulchram, feciſti divitem. Tales ſunt Hele-
„næ, quæ nunc ſunt mulieres, non vere pul-
„chræ, ſed multis effictæ, & ornatæ divitiis

Vera Chriſtiani ornamenta.

p. 221.

79. *Tertio.* Hunc ornatum damnat Apoſto-
lus 1. Tim. 2. „*Mulieres ſimiliter non implica-*
„*ris, vel auro, vel margaritis, vel veſte ſumptuo-*
„*ſa, ſed quæ decet mulieres profitentes pietatem*
„*per bona opera ſeipſas ornantes;* earum enim
„ornatum jure abeſſe jubet. Si ſunt enim pul-
„chræ, ſufficit natura; non contendat
„contra naturam, hoc eſt fraus, minime
„get cum veritate: ſin autem ſunt natura tur-
„pes, ex iis, quæ ſibi applicant, quod non
„habent, arguunt. Eas ergo, quæ Chriſto
„ſerviunt, frugalitatem convenit amplecti; fru-
„galitas enim revera curam gerit Sanctitatis
„ut quæ ea, quæ redundant, & ſunt immo-
„derata, exæquet. . . Eſt autem ſufficientia
„habitus quidam, qui ad ſuum finem perve-
„nit, ita ut neque quid deſit, neque redun-
„det: eorum autem mater eſt juſtitia, nutrix
„autem virtus, quæ græce αυταρκεια, quæ
„eſt, per quam contenti ſumus. . . . Sit ergo
„

„in veſtrarum manuum carpis ſanctus ornatus, „quem facile impertitur communicatio, & fa- „miliæ adminiſtrandæ opera: qui enim dat „pauperi, fœneratur Deo, & manus for- „tium diteſcunt. . . . In pedibus autem appa- „reat impigra alacritas ad benefaciendum, & „ingreſſus ad juſtitiam. Torques autem, & „catenæ ſunt pudor, & modeſtia: talia Deus „fundit monilia. . . gemmæ Sapientia. *Prov.* 3. „*Eis* autem non perforentur aures præter na- „turam, ut aureæ ab eis inaures dependeant, „neque enim fas eſt vim afferre naturæ præ- „ter id, quod voluit; nec aliis fuerit melior „aurium ornatus, deſcendens per meatus, qui „ſunt ſecundum naturam, quam vera Cate- „cheſis, hoc eſt, quæ per auditum ſuſcipitur „inſtitutio. Oculi autem verbo inuncti, & au- „res ad ſenſum perforatæ divinarum rerum au- „ditorem, & ſanctarum rerum contemplato- „rem efficiunt, Verbo vere veram oſtendente „pulchritudinem, quam oculus non vidit, nec „auris prius audivit.

SANCTI CLEMENTIS ALEXANDRINI PÆDAGOGUS.

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

De vera Pulchritudine.

1. Sanctus Clemens nimium corporis cultum adhuc perſequens, de vera pulchritudine tractat, & ait: „Eſt ergo, ut videtur, di- *Vera pulchritudo.* *p.* 214.

„ſciplinarum omnium pulcherrima, & maxi„ma, ſeipſum noſſe; ſiquis enim ſeipſum norit, „Deum cognoſcit: quodſi Deum cognoſcet, ei „aſſimilabitur, non aurum geſtans, nec tala„rem veſtem ferens, ſed benefaciens, & quam „pauciſſimis fieri poterit, indigens. . . . Cum „enim ſit anima triplex genere, intelligentia, „quæ raciocinandi facultas appellatur, inter„nus homo eſt, qui huic homini, qui videtur, „imperat: eum ipſum autem alioqui Deus agit. „Illa pars, quam iræ tribuunt, quæ eſt fera, „& immanis, haud ita procul a furore habitat. „In varias autem ſe formas mutans tertia eſt „cupiditas, quæ plusquam Proteus marinus „dæmon varius nunc hanc, nunc illam, nunc „aliam figuram ſuſcipit, & ad libidines, ſtu„pra, & adulteria allicit. . . Omnia enim fit „cupiditas, & omnia effingit, & vult fucum „facere: homo autem ille, cui ratio, & Ver„bum cohabitat, non variatur, non fingitur, „formam habet rationis, Deo aſſimilatur, pul„cher eſt, non ut pulcher videatur, ſe exor„nat. Vera eſt pulchritudo, eſt enim Deus, „Deus autem ille fit homo, quoniam Deus „vult. . . Deus in homine, & homo Deus, „& voluntatem Patris interceſſor efficit: inter„ceſſor enim eſt ratio, ſeu Verbum, quæ eſt „communis ambobus.„ Ex his concludit ſan-ctus Clemens: „Atque cum caro quidem ſer„va ſit, quemadmodum teſtatur Paulus Phi„lipp. 2. *Forma ſervi accepta*, quomodo quis „jure ancillam lenonis inſtar exornaverit?

Pulchritudo in or- 2. „Eſt autem alia quoque hominum pul„chritudo charitas, quæ *non agit perperam*, non

„in-

„*inflatur*. 1. Cor. 13. Perperam autem agere
„dicitur cultus, qui ſuperfluitatem, & inutili-
„tatem aperte indicat; & ideo ſubjungit: *Non*
„*indecore ſe gerit*: indecora eſt enim aliena, &
„quæ non eſt ſecundum naturam, figura, quæ
„autem ficta eſt, eſt aliena. . . Quod alienum
„eſt autem, quærit nimium ornatus ſtudium,
„ut quod ſit remotum a Deo, ratione, & cha-
„ritate. Ipſum autem Dominum fuiſſe aſpectu
„deformem, teſtatur Spiritus per Eſaiam:
„cap. 53. *Non habebat ſpeciem, nec pulchritudi-*
„*nem, ſed ſpecies ejus vilis, & deficiens præ ho-*
„*minibus*. Quis autem Domino præſtantior?
„Sed non carnis pulchritudinem, quæ viſione
„apprehenditur, ſed veram animæ, & corpo-
„ris oſtendit pulchritudinem; animæ quidem,
„beneficentiam; carnis vero, immortalitatem.

natu corporis non eſt. p. 215.

Chriſtus aſpectu deformis erat. p. 215.

Caput II.

Quod non ſit cultu utendum.

Pergit modo S. Clemens ſuperfluum corporis cultum maxime in fæminis perſequi ex ſequentibus rationibus. *Primo*. „Quia non
„externi hominis aſpectus, ſed animus probi-
„tatis ornamento ornandus eſt. Dici poteſt, or-
„nandam quoque eſſe carnem ornamento con-
„tinentiæ. Iſtæ autem non animadvertunt,
„dum colunt id, quod eſt extrinſecus, quæ in-
„tus in profundo ſita ſunt, eſſe plane inculta,
„horrida, & ſterilia, cujuſmodi ſunt ornamen-
„ta Ægyptiorum, apud quos templa ſunt ſplen-
„dida. . . Neque intus invenitur Deus, qui
„quærebatur. . . Sed felis, vel crocodillus,

Non externus, ſed internus homo ornandus. p. 216.

„vel ſerpens indigena, vel aliqua ejusmodi bel-
„lua, quæ templo quidem eſt indigena, ſed
„antro, ſpeluncæ, & cœno digniſſima. . . .
„Ita etiam mihi videntur fœminæ, quæ au-
„rum geſtant, & in criſpandis crinibus exer-
„centur, & in genis ungendis, oculisque pin-
„gendis, & pilis tingendis verſantur, & aliam
„mollitiem arte improba perſequuntur, ſeptum
„hoc carnale ornantes, & vere Ægyptios imi-
„tantes, infelices amatores attrahere: ſed
„ſiquis veli templum aperuerit, vittam, in-
„quam, veſtem, aurum &c. . . . recte ſcio,
„eum eſſe abominaturum, neque enim Dei
„imaginem intus inveniet habitantem, ſed lo-
„co ejus fornicatrix, & adultera animæ occu-
„pavit adytum, & vera beſtia convincetur, fu-
„co ſcilicet nutrita, & incruſtata ſimia. . .
„Non eſt mulieris, ſed meretricis, illud ni-
„mium ſui ornandi ſtudium. Quæ quidem mu-
„lieres domus apud maritos ſervandæ, admi-
„niſtrandæque familiæ curam gerunt exiguam:
„ſed ſoluta mariti crumena, quæ eis ſuppedi-
„tantur, convertunt in ſuas cupiditates, ut
„pulchræ eſſe videantur. . . & ornandi artifi-
„cio toto die dantes operam, ære emptis va-
„cant mancipiis. Carnem ergo tamquam con-
„dimentum mollem, & ſuavem reddunt, &
„interdiu quidem in thalamis verſantes arti
„ornandi affixæ ſunt, ne vernantibus fucatæ
„coloribus deprehendantur; veſpere autem
„tamquam ex antro ad lucernam prore-
„pit hæc adulterina pulchritudo; nam & ebrie-
„tas, & lux exilior, & paulo obſcurior incru-
„ſtationi earum opem ferunt; atque eam qui-
„dem,

„dem, quæ ſuos pilos reddebat flavos, Menan„der Comicus domo arcet, ſed & genas fuca„re, & oculos depingere turpe eſt.

4. *Secundo.* „Non intelligunt miſeræ, ſe „propriam perdere pulchritudinem, dum ex„ternam inducunt. Summo itaque mane ſe la„cerantes, & extendentes, variisque, ac con„fuſis mixtionibus effingentes, vivum quidem „cutis colorem refrigerant: carnem autem ve„nenis effodiunt, curioſisque, ac ſuperfluis „abſterſionibus proprium decoris florem cor„rumpunt. Quocirca a cataplasmatibus pal„lidæ cernuntur, & a morbis facile arripiun„tur, ut quæ adumbratam carnem venenis jam „liquefactam habeant; hominum opificem con„tumelia afficientes, tamquam qui pro meri„tis non fuerit eis largitus pulchritudinem. . . „Unde ſedent ignavæ veluti depictæ ad ſpecta„culum, non natæ ad domus cuſtodiam, fa„miliæve adminiſtrationem. . . Hac etiam ra„tione Antiphanes Comicus in Mathaca irridet „meretriciam mulierum conſuetudinem, di„cens: . . . Ter enim, non ſemel dignæ ſunt, „quæ pereant, quæ Crocodilorum excremen„tis utuntur, & ſpuma ſepiarum unguntur, & „ſupercilia fuligine illiniunt, & fuco genas te„runt. . . . Et Alexis eas reprehendens ait: „Eſt aliqua parva? ſuber in calceis inſuitur: „longa eſt aliqua? tenues geſtat ſoleas: caput „in humerum demittens egreditur, hoc ei de„trahit de longitudine. Depreſſiores coxæ, „& femora ſunt alicui? eis aliquid aſſuit, ut „qui ingrediuntur, eam pulchras habere nates „ex-

Fucata pulchritudo naturalem corrumpit. *p.* 217.

Comici eam carpunt.

„exclament. Mollem, ac eminentem habet „ventrem? ut comicorum nutrices appoſitis „nonnullis eum erigit. Depreſſior eſt venter? „veluti contis quibusdam adhibitis efficit, ut „is anterius procedat. Supercilia flava habet „aliqua? depingunt fuligine. Alicui ut ea nig„gra ſint, contigit? tollit ceruſſa nigrorem. „Sunt alicui nimis albæ? unguento ei rei fa„cto deterit alborem. Habet aliquam corporis „partem candidam? eam nudam oſtendit. Bel„los habet dentes? rideat, neceſſe eſt, ut „præſentes videant, quam ſit ei os venuſtum. „Hæc ad dehortandum nimium ſui ornatus ſtu„dium ex mundana adduxi ſapientia; cum ve„lit omni ratione nos conſervare Verbum, mox „autem divinis quoque Scripturis id muniam.

Ornatus hic peccaminoſus. p. 219. 5. *Tertio.* „Ebrioſum eſſe, & vinoſum, etſi „ſint magna vitia, non tamen tanta, quantum „eſt nimium ſui ornandi ſtudium: menſa plena „& frequentes calices ſatis ſunt ad implendam „ingluviem: at qui auri, purpuræ, & gemma„rum nimio ſtudio tenentur, iis nec quod ſu„per terram, nec ſub terra eſt, aurum ſuffe„cerit. . . Sed & una cum auro commori pa„rati ſunt. Quodſi cæcæ ſunt opes, ut reve„ra cæcæ ſunt, quomodo non cæcæ ſunt, quæ „eas ſtupent, & admirantur, & in eas affectæ „ſunt? Dum ergo cupiditatis limites ſibi non „conſtituunt, in impudentiam impingunt: *eis* „enim opus eſt & theatro, & pompa, & ſpe„ctatorum multitudine, & errore in ſacris, & „diuturna mora in triviis, ut eæ ſint manife„ſtæ omnibus. Ornantur enim, ut aliis pla-

„ceant,

„ceant, quæ in facie, non in corde glóriantur; „ſicut enim notæ inuſtæ fugitivum, ita etiam „floridi colores adulteram indicant: *Nam etſi* „*coccino induaris*, *& aureo ornamento orneris*, „*& oculos tuos ungas ſtibio*, *fruſtra eſt pulchri*-„*tudo tua*: dicit Verbum per Hieremiam c. 4. „An vero non abſurdum eſt, equos quidem, „& aves, & alia animantia ex herba, & pra-„tis ſurgere, ac evolare proprio contenta or-„namento, jubis, & colore naturali, & pen-„nis variis; mulierem vero perinde, ac ſi ſit „beſtiis inferior, ſe eſſe adeo deformem exiſti-„mare, ut externa, emptitia, & adumbrata „pulchritudine egeat? Vittæ certe, & earum „permultæ differentiæ, & curioſæ, & ſuper-„vacuæ capillorum plicaturæ, & crinium in-„numerabiles figuræ, & ſpecioſæ ſpeculorum „ſtructuræ, quibus ſe componunt, dum ve-„nantur eos, qui puerorum more inſipientium „formas admirantur, ſunt fœminarum, quæ „omnem pudorem exuerunt, quas qui mere-„trices vocaverit, is non aberraverit, ut quæ „ex vultibus ſuis perſonas faciunt. . . Quo au-„tem nihil dici, aut fingi poteſt abſurdius, „fictæ iſtius ſuæ formæ, perinde ac ſi res ab „eis bene geſta, & confecta ſit, ſpecula exco-„gitarunt, cum huic fraudi eſſet potius admo-„vendum operculum. . . Quodſi Moyſes præ-„cipit hominibus, nullam facere imaginem, „quæ Deum arte repræſentet, quomodo hæ „recte fecerint mulieres, quæ fallaci perſonæ „fictione ſuas per reverberationem imitantur „imagines? Cæterum Prophetæ quoque Sa-„mueli . . . dixit dominus: *Ne reſpexeris ad* „*aſpe*-

Specula carpuntur. p. 220.

„*aſpectum ejus.* 1. Reg. 4. Et non unxit eum, „qui pulcher erat corpore, ſed eum, qui pul-„cher erat animo. Si ergo naturalem corpo-„ris pulchritudinem minus, quam pulchritudi-„nem animæ æſtimat Dominus, quid ſentit de „adulterina, qui, quidquid falſum eſt, omnino „expulit? . . . Solam Heſter juſte invenimus „ornatam; myſtice ornabatur mulier Regi ſuo, „ſed ejus pulchritudo pretium invenitur, quo „liberatus fuit populus, qui interficiebatur.

Damna ſuperflui ornatus. p. 221.

6. *Quarto.* Probatur ex damnis e nimio or-natus ſtudio emergentibus: „Nam Græciam „evertit barbarum ſui ornandi ſtudium, & „effœminatæ deliciæ. Laconicam pudicitiam „corrupit veſtis, & luxus, & pulchra ſpecies. „Barbaricum ſui ornandi ſtudium meretricem „probavit Jovis filiam: non erat eis Pædago-„gus, qui reſcinderet libidines, qui diceret: „*Non mœchaberis*; nec qui diceret: *non concu-„piſces.* Nec ad adulterium iter ingredieris per „concupiſcentiam: ſed neque appetitiones in-„flammabis per immoderatum tui ornandi ſtu-„dium. Sed hæc cujuſmodi conſecutus eſt „exitus? & quot mala ſenſerunt, qui nimium „ſui amorem prohibere noluerunt? Propter ef-„frænatas voluptates Græcia, & Aſia commo-„tæ ſunt, a barbaro adoleſcentulo omnia agi-„tantur. . . Trojanorum urbes, & Archivo-„rum naves concutiuntur. . . . Mens enim a „voluptate abducitur, & rationis integritas, „quæ Verbo Pædagogo non utitur, labitur in „libidinem; lapſus autem mercedem recipit, „quod excidat. Harum rerum tibi ſunt indi-

Angelorum lapſus.

„cio

,cio Angeli, qui Dei reliquerunt pulchritudi-
,nem propter pulchritudinem, quæ flacceſcit,
,atque adeo e cœlis in terram ceciderunt;
,quin etiam Sichimitæ puniuntur, qui lapſi
,ſunt, ſanctæ Virgini probrum inferentes: ſe-
,pulchrum eis eſt ſupplicium, & poenæ mo-
,numentum nos ducit ad ſalutem.

Nota. Veterum prædeceſſorum ſuorum opinionem de Angelis impuro mulierum amore captis, & eorum materiali corpore, quam hic S. Clemens ſequitur, jam in prioribus Patribus rejiciendo annotavimus.

CAPUT III.

Adverſus viros, qui formam colunt.

Non ſolum foeminas, ſed & viros luxus eo adduxerat, ita, ut illiberali quidem onſu, „ac meretricio ſe tondentes, ſubtilibus autem veſtibus, ac pellucidis induti, glorioſe undequaque obeuntes, maſtichen rodentes, & unguenta olentes effoeminarentur.„ Hos ehementer hic S. Clemens objurgat. Nam *rimo.* „Quid de iis dixerit quiſpiam, qui ,tamquam Metopoſcopus ex figura divinat, ,cum eos viderit adulteros, Androgynos, at- ,que effoeminatos, utrique veneri deditos, pi- ,lis infeſtos, glabros, florem virilem abhor- ,rentes, comas autem non ſecus, ac mulie- ,res ornantes? in nefariis autem, & audaci- ,bus cæptis improbi, & ſcelerati viventes, ,ſtolida admittunt, atque improba facta, ait ,Sybilla. Propter eos plenæ ſunt civitates iis, ,qui effoeminatos hos picant, radunt, & vel- „lunt,

Luxus ornatus in viris indicium libidinis. *p.* 222.

Pilos corporis viri ſibi impu-

radi „ſunt, officinæ autem ubique conſtru
fa- „hujus meretriciæ fornicationis artific
„tum pecuniæ lucrantur ab iis, qu
223. „pice obliniunt, pilos vulſoribus quoqu
„præbent vellendos, quos nec eorum
„dent, nec eorum, qui accedunt, nec
„rum, qui viri ſunt, pudet.

s 8. *Secundo.* „Pilos tingere, & can
viri „re, ac coloribus oblinire, quibus per
in- „drogini, effœminatique homines utunt
123. „liebresque pexus omnino prætermitter
„putant enim ſe ſicut ſerpentes, poſſe
„capitis exuere, dum ſeipſos pingente
„formant, ac renovant. Sed etſi pilos
„circumſcribant, rugas tamen non ef
„ſed neque mortem latebunt, etſi tem
„artem ementiantur; non enim malum
„nem videri, cum hoc, quod ſis, cel
„poſſis. Quo ergo magis homo feſtinat a
„tanto eſt venerabilior, ut qui Deum

ogativa, dedecore afficiunt. Fieri autem non poteſt, non poteſt, inquam, fieri, ut veram oſtendat animam, qui caput habet adulterinum. Vos autem non ſic, inquit, *Epheſ.* 4. . . Ut deponatis veterem hominem, non canum, ſed eum, qui corrumpitur ſecundum deſideria deceptionis: renovemini autem, non tincturis, & cultibus, ſed ſpiritu mentis veſtræ.

9. *Tertio.* „Eum, qui vir eſt, pecti, & tonderi crines componentem ad ſpeculum, genasque radi, velli, ac deglabrari, quomodo non eſt plane muliebre? & certe ſiquis eos nudos viderit, mulieres eſſe putaverit: etſi enim eis aurum geſtare non ſit permiſſum, per muliebrem tamen libidinem quasdam auri fimbrias, & quædam fila foliis circumplectentes, vel ex eadem materia ſphæricas, neſcio, quas figuras facientes talis appendunt, & erecto collo geſtant, quod eſt inventum fractorum hominum. . . & ad libidinem propenſarum beſtiarum. . . . Deus enim voluit fœminam quidem eſſe glabram, ac lævam, ſola coma, ſicut equum juba, ſponte naturæ exultantem: virum autem cum, ſicut leones, barba ornaſſet, virilem etiam fecit hirſuto pectore, quod quidem eſt roboris, & imperii indicium. Ita etiam gallos, qui pro gallinis decertant, criſtis tamquam galeis ornavit. . . Hoc viri ſignum, barba ſcilicet, per quod vir apparet: eſt Eva antiquius, & ſignum melioris naturæ. Eum Deus æquum cenſuit hirſutum eſſe oportere, & per totum viri cor-

Raſio barbæ, & pilorum corporis carpitur. *p.* 224.

„pus pilos diſſeminavit: quidquid autem ejus
„erat læve, ac molle a latere abſtulit, ad ſe-
„minis ſuſceptionem tractabilem, fœminam fa-
„bricatus, ut & generationis, & domus cu-
„ſtodiæ eſſet opitulatrix. . . In eo ergo vio-
„lando, quod eſt virilis naturæ ſignum, eo ſci-
„licet, quod eſt hirſutum, contra legem face-
„re, eſt impium: lævoris autem, aut glabri-
„tiei ornamentum (ipſum enim verbum me ac-
„cendit) ſi in viros quidem, eſt mulierculæ,
„ſi in fœminas autem, adulteri: utrumque
„autem eſt a noſtra republica relegandum . . .
„Sunt enim etiam pili in barba a Deo nume-
„rati. *Matth.* 16. Atque adeo etiam, quæ ſunt
„in toto corpore: non eſt igitur vellendum præ-
„ter Dei inſtitutum, quod in voluntate ejus
„annumeratum eſt. Picari autem, ac velli ve-
„reor dicere, quam ſit indecorum, & turpe
„factum. Averſos, incurvatos, & arcana na-
„turæ aperte denudantes, exilientes, & co-
„xarum vertebras propemodum luxantes, &
„cum erubeſcendæ ſint eorum figuræ, ipſos
„non erubeſcentes, in ipſo juvenum cœtu, &
„medio Gymnaſio, ubi virtus virorum exerce-
„tur, ſe indecore gerentes, hoc præter natu-
„ram perſequi exercitium, quomodo non eſt
„extremæ intemperantiæ? qui enim in ap[er]-
„to hoc faciunt, vix ullos domi fuerint reve-
„riti. . . . At pix juvat, inquiunt: imo vero
„facit, ut quis male audiat: nemo autem, qui
„ſapit, vellet ſcortum videre, niſi eo morbo la-
„boraret, & ſtudere, ut pulchra imago vitu-
„peretur. . . Ei autem, qui pulcher eſſe velit
„quod eſt in homine pulcherrimum, ornan-
„dum

dum eſt, nempe mens, quam oportet quotidie pulchriorem, & magis decoram oſtendere: vellendi autem non ſunt pili, ſed cupiditates.

10. *Quarto.* Poſtquam S. Clemens in viros odomitas, & inceſtuoſos graviter invexit, eſtium eorum luxum perſequitur dicens: *Molles veſtes viros non decent.* ,,li non viri, ſed Batali, & fœminelli dicendi *p. 227.* ,,ſunt, quorum voces ſunt compreſſæ, & gra-,,ciles: veſtis autem tum tactu, tum tinctura ipſa eſt effœminata. Ex moribus autem externis aperte arguuntur hi homines, ex amictu, calceatu, figura, & habitu, tonſu, & aſpectu: *Ex aſpectu enim vir cognoſcetur*, inquit Scriptura Eccl. 18. *Et ex occurſu hominis homo agnoſcetur. Veſtitus viri, & greſſus pedis, & riſus dentium de ipſo annuntiabit.* Ii enim ,etſi aliis pilis maxime cani ſint, eorum, qui ſunt in capite, ſolummodo curam gerunt, ,vittis non ſecus, ac fœminæ, comas propemodum alligantes. . . . Et ex gentibus quidem Galli, & Schythæ comam nutriunt, ſed non ſe immodice colunt: & terribile quidem quid præ ſe fert denſum barbari capillitium, ,& flavus ille color bellum minatur, ut qui ,videatur cognationem habere cum ſanguine. ,Ambo hi barbari luxum odio habent: aper-,,tos teſtes proferent, Germanus quidem Rhe-,,num, Schythæ vero plauſtrum. . . Divitiæ ,barbaro ejus eſſe videtur magnitudo, & re-,,lictis divitiis vitam agit frugalem . . . barba-,rorum autem probo frugalitatem, expeditam ,vitæ rationem deligentes, reliquerunt divi-,tias. Tales nos vocat Dominus nudos a faſtu,

„& arrogantia, nudos a vana gloria, avulſos „a peccatis, ſolum vitæ lignum ferentes, ſo„lam ſalutem obtinentes.

Caput IV.

Cum quibusnam habenda ſit conſuetudo.

Servorum multitudo inutilis. p. 228. 11. Multorum ſervorum apparatum S. Clemens hic reprehendit: „Cum enim „ait, ipſi agere ſingula ſinguli, & miniſtrare no„lint, ad famulos confugiunt, obſonatorum, „& menſæ ſtructorum, eorumque, qui carnes „in fruſta artificioſe diſſecant, magnam emen„tes multitudinem. In multas autem, & va„rias partes eis ſunt diviſi mercenarii. Ac non„nulli quidem eorum laborant in iis, quæ ad „explendam gulæ ingluviem pertinent, ſtru„ctores, & ciborum conditores, & alii qui„dem bellariorum, alii vero liborum, ac pla„centarum, alii pulmentorum, ac ſorbitionum „ſunt compoſitores, & architecti. Alii vero po„nunt operam in veſtibus ſuperfluis: alii autem „aurum cuſtodiunt, ut Gryphes, alii argentum „ſervant, & abſtergunt pocula, & convivio„rum apparatus præparant: alii fricant jumen„ta, & ab eis exercetur turba pocillatorum, „formoſorumque adoleſcentum greges, tam„quam pecorum, quibus emulgent pulchritu„dinem. Ornatores autem, & ornatrices mu„lieribus ornandis deſerviunt; & hæ quidem „ſpeculis, illæ autem vittis, aliæ vero præ„ſunt pectinibus.

Eunuchi vitandi. p. 229. 12. Deinde Eunuchos vult vitari „nam Eu„nuchi multi, iique lenones, propterea quod

„ſit probabile, eos libidini non poſſe operam „dare iis, qui volunt vacare voluptati, inſer„vientes citra ullam ſuſpicionem. Eunuchus „autem verus eſt, non qui non poteſt, ſed qui „non vult dare operam voluptati.

13. Rurſus vult converſationem cum illis vitari: „Qui mulieribus falſa narrant, toto die „cum eis verſantur, amatorias fabulas nugaci„ter referentes, earumque corpus, & animas „falſis factis, & verbis mendacibus enecan„tes. Non eris autem, inquit, cum multis „propter vitium, nec adjicieris cum multitu„dine: quoniam ſapientia in paucis, confuſio „autem, & immoderatio in multis cernitur. *Colloquia vana vitentur.*

14. Præterea de abuſu lecticarum ita diſſerit: „Atque mulieres non propter honeſta„tem, qua nolint aſpici, qui lecticas earum „portent, conducunt: recte enim ageretur, ſi „huic affectioni hunc afferrent prætextum, ſed „per ſummas delitias vehuntur a famulis, per „pompam traduci cupientes. Aperto itaque „velo eos, qui ipſas reſpiciunt, acrius intuen„tes, mores ſuos oſtendunt. Sæpe autem etiam „intus proſpiciunt, quæ eſt extrinſecus, hone„ſtatem hac nimis lubrica, & ſupervacanea cu„ra probro afficientes. *Ne circumſpicias autem* „inquit Eccli. 9. *in vicis civitatis, nec erres in* „*ejus ſolitudinibus.* Eſt enim vere ſolitudo, „etiamſi ſit turba incontinentium, ubi non eſt „homo pudicus. *Lecticarum abuſus.* *p. 229.*

15. Item meretricios impudentiæ miniſtros „fugiendos jubet „facile enim ad libidinem fe- *Libidinis miniſtri fugiendi.* *p. 230.*

 „run-

...., ſicut porci ad eam al... quae deprimitur. Unde Scri... ...ſſime admonet: *Ne introducas ... in domum tuam: doloſi enim ... ſunt inſidiæ.* Eccli 9. & Apoſto... ...uit Ep. 5. *Omnis fornicator . . . non ... hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Iſtæ ... eſſeminatorum virorum delectantur con... ...ibus, intro autem confluunt cinædorum ...bes lingua effrænatæ, ſcelerati corpore ...iter atque ratione, ad miniſteria impudica ...viriles, adulterio deſervientes, impudice ri... ...dentes, & ſuſurrantes & fornicatorium, ac, „cinædicum ad laſciviam ſonum per nares eden„tes, impudicis verbis & figuris delectare co„nantes; & ad riſum, qui eſt fornicationis præ„curſor, provocantes.

16. Denique vanam illam in avibus & ca-nibus &c. quæſitam mulierum oblectationem redarguit: „Quin etiam, ait, quæ ſunt ex „eis paulo civiliores, aves Indicas, pavones„que Medicos nutriunt, & ſi quod eſt acuto „capite, monſtrum verius, quam homo, ei ac„cumbunt, & cum eo ludunt, laſcivis ſalta„tionibus & portentis ſe oblectantes. Rident „quidem, cum Therſiten audiunt, ipſæ vero „Therſitas maximi pretii ementes, non de con„jugibus, ſed de illis, quæ ſunt terræ pondus, „ſe jactant, & modeſtam quidem illam & con„tinentem viduam, Melitæo catello longe præ„ſtantiorem, deſpiciunt, & juſtum ſenem ne„gligunt, qui eſt, ni fallor, monſtro ære em„pto magis decorus & honeſtus. Puerum au„tem

...
...
...
...
...
...
p. 231.

:em orphanum non admittunt, quæ pſittacos, & charadrios enutriunt; ſed filios quidem domi natos exponunt, gallinarum autem pullos excipiunt, & quæ ſunt expertia rationis, iis, quæ ratione ſunt prædita, præferunt, cum oporteret ſenes alere, qui temperantiam profitentur, & ſunt, ut ego quidem exiſtimo, ,ſimiis formoſiores, & loqui melius luſciniis, ,& illud in medium adducere: *Fæneratur Deo*, ,*qui miſeretur pauperis*. Prov. 19. Et hoc: *Quatenus uni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis*. ,Eæ autem contra temperantiam prætulere ,temperantiæ, ut quæ ſuas facultates in lapides converterint, margaritas ſcilicet, & Smaragdos Indicos. Quin etiam in futilibus & ,evanidis tincturis, & in emptitiis mancipiis ,temere profundunt, & pecunias abjiciunt, ,non ſecus ac gallinæ ſatiatæ, vitæ ſtercora ,fodientes. *Paupertas autem*, inquit, *virum* ,*humiliat*. Prov. 10. v. 4. Per paupertatem volunt dicere parſimoniam, per quam pauperes „ſunt ii, qui ſunt divites, ut qui bona non „communicent.

Caput V.

Quomodo in balneis ſe gerere oporteat.

17. Balneorum luxum & abuſum reprehendens S. Clemens *Primo* eorum ſuperfluum ornatum carpit dicens: „Cujusmodi autum ſunt eis lavacra? domus artificioſe compactæ, perſpicuæ, quæque circumferri poſſunt: teguntur ſindone, & cathedræ aureæ, „argenteæ, & vaſa aurea & innumerabilia . . . *Balneorum luxus carpitur.* *p.* 231.

„& argenteam ſupellectilem, cum qua tamquam „in pompa ſe venditant, arroganter in balneis „proferunt, atque adeo etiam fortaſſe divitias „propter immodicam ſuperbiam. . . Habent „itaque ſordes divitiarum, opes nimias male-„dictorum. Hac veluti eſca irretiunt miſeros, „auri ſplendorem ore hiante admirantes: ea „enim ratione ejus, quod bonum & honeſtum „eſt, ignaros in ſtuporem adducentes, ut ipſas „mirentur, amatores callido comminiſcuntur ar-„tificio, qui eis paulo poſt nudis inſultant.

Denudatio fit honeſta in balneis. *p.* 232.

18. *Secundo* Invehit in inverecundam mulie-rum denudationem in balneis „nam cùm coram „maritis ſuis vix ſe exuerint, ſimulatum pudorem „probabiliter præ ſe ferentes, licet tamen aliis „volentibus eas, quæ domi ſunt incluſæ, nudas „videre in balneis: hic enim ſe exuere ſpectato-„ribus tanquam corporum cauponibus non eru-„beſcunt. Sed Heſiodus quidem, corpus fœ-„mineo non exhilarare lavacro, ſuadet. Viris „autem & fœminis communia aperta ſunt bal-„nea, & ex eo exuuntur ad intemperantiam „(ab aſpectu enim hominibus amor proficiſci-„tur) perinde ac ſi ſit eis pudor in lavacris „obrutus. Quæ autem non usque adeo omnem „pudorem exuerunt, externos quidem exclu-„dunt: una autem cum ſuis miniſtris lavantur, „& coram ſervis nudæ exuuntur, & ab eis fri-„cantur, ea, quæ fortaſſe cætera pertimeſcunt, „libidini ſecurum ſaltem contactum conceden-„tes. . . Ac veteres quidem athletæ virum „nudum oſtendere erubeſcentes, dum certa-„men peragebant, accinctis ſubligaculis ſerva-

„bant

„bant verecundiam; iſtæ autem, cum ſimul cum „tunica pudorem exuerint, volunt quidem vi„deri pulchræ, ſimiliter autem malæ vel invi„tæ convincuntur.

19. *Tertio.* „Oportet ergo viros generoſum „veritatis fœminis præbentes exemplum, eru„beſcere una cum eis exui, lubricumque, ac „periculoſum aſpectum effugere; *qui enim cu„rioſius*, inquit, *reſpexit, jam peccavit.* Matth. 5. „Oportet ergo domi quidem parentum & fa„mulorum pudore affici; in viis autem, qui „fiunt obviam, in lavacris vero, mulierum; in „ſolitudine autem, ſui ipſius; ubique autem „Verbi, quod eſt ubique, *& ſine ipſo factum „eſt nihil.* Joan. 1. Hac enim ſolum ratione fit, „ut quis numquam labatur, ſi Deum ſibi ipſi „ſemper adeſſe exiſtimat.

Viri cum mulieribus non ſiunt in balneis. *p.* 233.

Caput VI.

Quod ſolus Chriſtianus ſit dives.

o. Vitiis hucusque expugnatis S. Clemens modo ad virtutis præcepta tranſit, & nprimis docet. „Sunt itaque habendæ divitiæ, „ut eſt rationi conſentaneum, ſuntque benigne, „non autem ſordide, nec inſolenter communi„candæ; nec eſt honeſti ſtudium in ſui amo„rem, ſuperbiamque, & arrogantiam conſumen„dum, ne forte & nobis utique dicat quiſpiam: „Equus ejus eſt pretii quindecim talentorum.. „ipſe vero trium obolorum eſt, aut paulo am„plius. Jam enim aufer mundum a fœminis, „& ſervos a dominis, nihil invenies dominos

Bonus uſus divitiarum habendus. *p.* 233.

„differre ab emptitiis mancipiis, non inceſſu, „non aſpectu, non ſermone; adeo ſimiles mancipiis ſunt. Quin etiam in hoc diſcrepant, quod „ſint ſervis imbecilliores, & ita educati ſunt, „ut ſint magis valetudinarii.

Per illas pauperibus ſubveniendum.

21. „Hoc ergo ex dogmatibus optimum „eſt perpetuo canendum: quod vir quidem bonus, qui eſt moderatus & juſtus, in cœlo recondit theſaurum pecuniæ; is, qui terrena „vendidit, & dedit pauperibus, invenit theſaurum, in quem non cadit interitus, ubi „nec tinea eſt, nec latro. Is ergo eſt vere beatus, etiamſi ſit parvus, imbecillis, & ingloriu, isque revera magnas poſſidet divitias. „Quodſi ſit vel Mida & Cynira ditior: ſit autem injuſtus & inſolens . . . & miſer eſt, & „in mærore vivit, neque vivet.

Divitiæ ſerpenti ſimiles. *p.* 234.

22. „Divitiæ ergo ſunt ſerpenti ſimiles, „quem ſiquis neſcit inoffenſe eminus accipere, „& ſine periculo beſtiam ſumma cauda apprehendens, ea manu circumplicabitur, & mordebit. Pulchre norunt ſerpentum inſtar repentes divitiæ, dum a perito vel imperito apprehenduntur, inhærere & mordere. Sed ſiquis „& ſe magnificum præbens, recte & ſcienter „eis utatur, verbi quidem carmine beſtiam „punget, ipſe vero illæſus manebit.

Quis ſit vere dives.

23. „Cæterum, ut videtur, non ſatis animadvertimus, quis ſit is ſolus dives; nimirum, qui, quæ ſunt longe pretioſiſſima, poſſidet: magni autem pretii ſunt non gemma, „non argentum, non veſtis, non corporis pulchritudo, ſed virtus Prov. 8. *Accipite diſciplinam*

„*num*, *& non argentum* &c. Quodſi etiam di-
„ſtinguere oporteat, ſit quidem dives, qui
„multa poſſidet, auro onuſtus, ut ſordidum
„marſupium: at qui juſtus eſt, bene compoſi-
„tus eſt, & decorus: decorum enim eſt ordo.
„Quemadmodum autem oportet, & decorum
„eſt, in adminiſtrandis bonis ſuis & diſtribuen-
„dis moderatus ſit: ſunt enim, qui ſeminant, &
„plura colligunt, de quibus ſcriptum eſt: *Di-*
„*ſperſit, dedit pauperibus, juſtitia ejus manet in*
„*ſæculum ſæculi.* Pſal. 111. Quare non qui ha-
„bet, & ſervat, ſed qui impertit, eſt dives:
„& impertitio ac communicatio, non autem
„poſſeſſio, beatum reddit. Animæ autem fru-
„ctus eſt benigna communicatio. Divitiæ er-
„ſunt in anima. Jam vero bona poſſideri ſo-
„lum poſſunt a bonis; boni autem Chriſtiani:
„homo autem inſipiens vel intemperans neque
„boni ſenſum habere poteſt, neque conſequi
„poſſeſſionem: a ſolis ergo Chriſtianis poſſunt
„bona poſſideri. His autem bonis nihil eſt di-
„vitius; hi ſunt ergo ſoli divites: veræ enim
„ſunt divitiæ juſtitia & ratio, quæ quovis the-
„ſauro pretioſior . . . poſſeſſio ei, qui illam
„poſſidet, optima, quæ hominem vere reddit
„beatum; cum enim adeſt, nihil eorum ex-
„petit, quæ non ſunt in noſtra poteſtate, ea
„autem, quæ expetit, conſequitur. Quin etiam
„ea, quæ ſancte deſiderat, ea cum petit, a
„Deo cum accipiat, quomodo non is multa,
„imo vero omnia poſſidet, qui theſaurum æter-
„num, nempe Deum habet: *petenti*, inquit,
„*dabitur* &c. Si Deus nihil negat, pietate, ac
„religione præditi Viri ſunt omnia.

Caput

Caput VII.

Quod pulchrum viaticum Chriſtiano ſit frugalitas.

Frugalitas ſectanda. *p.* 235.

24. Præterea voluptatis loco frugalitatem ſectandam eſſe monet S. Clemens „nam „delitiæ, quæ in voluptatibus vagantur, grave „ſunt, ac periculoſum hominibus naufragium... „Homo enim eſt natura excelſum & erectum „animal, & quod veri quærendi ac inveniendi „deſiderio tenetur. . . Ea autem, quæ in ventrem incumbit, ejus vita nihil habet auguſti, cum ſit digna opprobrio, & fœda, & ridicula. A divina autem vita nihil eſt tam alienum, quam libidinis, voluptatisque ſtudium, „utpote ſimiliter quidem veſci, ac paſſeres, „coire autem ſimiliter, ut hirci & ſues. Voluptatem enim bonum exiſtimare, ejus eſt, „qui plane, quid honeſtum ſit, ignorat. Porro „autem nimia divitiarum cupiditas hominem „a recta vitæ ratione dimovet, perſuadens, ut „ad res turpes omnem plane pudorem exuat, „ſi modo ei liceat ſicut feræ quibusvis veſci, & „quælibet ſimiliter bibere, & in rebus venereis ſuam quacunque ratione libidinem explere, & ideo rariſſime regni Dei ſit hæres. „Quorſum ergo tot parantur obſonia? . . . Quorſum tot pocillatores congregant? quorſum „veſtium arcas? quorſum vaſa aurea? & quorſum ornamenta? Compilatoribus, & ſceleratis „hominibus hæc parantur, & oculis, qui ſatiari nequeunt. *Eleemoſynæ autem, & fides ti „non deſerant.* Eccl. 7. Ecce ad Heliam . . . „ſub-

,ſubcinericium panem, & amphoram aquæ . .
,miſit Dominus.

25. „Abjicienda eſt ergo vaſorum multitu- *Frugali-*
,do, & pocula aurea & argentea, & famulo- *tas paucis*
,rum turba, cum pulchras & venerandas pe- *contenta.*
,diſſequas a Pædagogo acceperimus, qui dat *p. 236.*
,nobis, ut per nos operari, & parvo conten-
„ti eſſe poſſimus. Jam vero ita incedendum
„eſt, ut convenienter Verbo ingrediamur, &
„ſicui adſit uxor & filii, domus nequaquam eſt
,onus, quæ cum prudenti viatore migrare
,didicerit. Uxor quoque, quæ virum diligit,
,coercenda eſt, & componenda, ut ſimiliter ac
,ac maritus iter ingrediatur. Pulchrum eſt
,viaticum viæ, quæ ducit ad cœlum, ſi fruga-
,litatem una cum moderata gravitate junga-
,mus. Menſura autem ſicut pes calcei, ita
,etiam unius cujusque poſſeſſionis eſt corpus,
,quod autem ſuperabundat, qualia ſunt orna-
,menta & ſupellex divitum, oneri ſunt, non
,ornatui corporis.

26. „Oportet ergo vi in cœlos conſcendere, *Beneficen-*
,& pulchrum baculum beneficentiam ſcilicet *tia ſectan-*
,circumferre, & iis, qui affliguntur, elargiendo *da.*
,veram quietem percipere: fatetur enim Scri- *p. 236.*
„ptura *Prov.* 13. animæ redemptionis pretium
„eſſe proprias divitias, hoc eſt, ſi diteſcat,
„ſalus erit per elargitionem. Quemadmodum
„enim quicunque putei ſcaturiunt, exhauſti in
„priſtinam menſuram revertuntur: ita etiam
„elargitio, quæ eſt bonus fons benignitatis, po-
„tum ſitientibus communicans, rurſus auge-
„tur, & repletur. . . Eſt enim minime indi-
„gens,

„gens, qui Deum verbum habet omnipoten-
„tem. . . Verbum enim poſſeſſio eſt, cui nihil
„deeſt, & eſt cauſa omnis copiæ.

Juſto beneſico nil deerit. p. 237.

27. „Siquis autem dixerit, ſe ſæpe vidiſſe
„juſtum, cui panis deerat: hoc quidem rarum
„eſt, & id, ubi non eſt alius juſtus: ſed ta-
„men illud quoque legat: non in ſolo pane vi-
„vet juſtus, ſed in verbo Domini, qui eſt panis
„verus, panis cœleſtis. Vir ergo bonus nun-
„quam laborat inopia, quamdiu habuerit ſal-
„vam in Deum confeſſionem, licet enim ei
„petere, & accipere ea, quibus indiget, a
„Patre univerſorum, & propriis frui, ſi filium
„ſervet: hoc quoque adeſt, nullam ſentire in-
„digentiam.

Caput VIII.

Quod ſimilitudines, & exempla ſint recti doctrinæ pars maxima.

Exempla dictorum. p. 238. Continentiæ. Temperantiæ.

28. Quæ hucusque S. Clemens docuit, ex-
emplis & ſimilitudinibus confirmat.
„Sic Euripides in Oreſte flagitioſum exprobrans
„adulterium, pulchram in Ulyſis uxore tempe-
„rantiæ imaginem oſtendit; Ilotas autem (ge-
„*nus ſervorum*) Lacedæmonii cogentes inebria-
„ri, ſibi ipſis ſobriis, ea, quæ faciebat ebrietas,
„ut hoc quaſi remedii loco ſibi eſſet, & ad vi-
„tæ emendationem conduceret, oſtendebant;
„obſervantes ergo illorum turpitudinem doce-
„bantur, ne in idem, quod damnabant, vi-
„tium inciderent, ex ebriorum probro hoc con-
„ſequentes, quod ipſi non peccarent.

29. „Si-

29. „Similiter Pædagogus multis modis ju- *Exempla*
vans . . . aliis quoque peccantibus, eorum *nos in-*
nobis oſtendit turpitudinem, & quod eam *ſtruunt,*
conſequitur ſupplicium, ſimulque & conſo- *& corri-*
lans, & admonens, ſe eſſe benignum, & cle- *gunt.*
mentem oſtendit, hoc conſilio, ut nos a vi- *p. 238.*
„tio averteret, ea, quæ illis evenerunt, ob ocu-
„los ponens. Per quas imagines & ſimilitudines
„iis, qui male affecti erant, remedium attu-
„lit: eos vero, qui iis ſimilia audebant, pro-
„hibuit. Alios ad tolerantiam fundavit, alios
„a vitio repreſſit; alios vero etiam curavit per
„contemplationem ejus, quod eſt ſimile, tra-
„ducendo ad id, quod melius eſt. Quis enim
„quempiam in via ſequens, non caverit, ſi
„prior in foſſam ceciderit, ut devitet pericu-
„lum, peccati conſequentiam fugiens. . . .
„Multæ ſunt ejusmodi ſimilitudines divinæ ſa-
„pientiæ: unius autem exempli meminero, &
„paucis exponam, quod accidit Sodomitis, &
„fuit quidem iis, qui ſcelus admiſerant, judi-
„cium, pædagogica autem inſtitutio iis, qui
„audiverint. *Gen.* 15. . . . Fuit enim juſtum
„Sodomorum ignis ſupplicium, ſalutis bene ab
„hominibus conſiderandæ imago. Qui enim non
„ſimiliter peccarint ac ii, qui puniti ſunt, nun-
„quam peccatoribus ſimiles pœnas dederint, ut
„qui non peccando, pœnam quoque caverint.

CAPUT IX.

Quanam de cauſa ſit balneum accedendum.

30. „Balnei ergo, ait S. Clemens (ab eo enim *Cauſa*
„digreſſa eſt oratio) quatuor ſunt cau- *Balnei.*
„ſæ, *p. 240.*

„ſæ, propter quas ad ipſum accedimus: vel „enim cauſa munditiei, vel caloris, vel ſanita„tis, vel poſtremo voluptatis.[1] Voluptatis autem „cauſa, quæ inſtituitur lotio, eſt rejicienda: impu„dens enim voluptas eſt omnino exſcindenda. Su„mendum eſt autem lavacrum, mulieribus qui„dem mundationis cauſa & ſanitatis; ſolius „autem ſanitatis cauſa viris, caloris vero cauſa „lavari eſt ſuperfluum, cum quod frigore col„lapſum eſt, poſſit aliter recreari.

Damna frequentis balnei.

31. „Porro autem balnei frequentes uſus „vires adimunt, naturalemque roboris vehe„mentiam relaxant: ſæpe autem diſſolvunt, „& ut quis animo linquatur, efficiunt . . . „Niſi ergo ad aliquod proſit lavacrum, non „oportet nos eo reſolvere. Veteres ea ἀνθρω„πογναφεῖα, hoc eſt, fullonicas hominum offi„cinas vocarunt, quoniam citius, quam par „erat, pannoſa corpora efficiunt, & ante tem„pus cogunt abſtergendo conſeneſcere, dum „non ſecus, ac in ferro caro mollificatur: hinc „frigidi veluti tinctura & temperatura opus ha„bemus.

Tempus balneandi. p. 240.

32. „Neque vero ſemper eſt lavandum, ſed „ſive paulo fueris inanior, vel rurſus paulo re„pletior, reſpuendum eſt balneum, ſed eo cer„te utendum eſt habita ratione ætatis, corpo„ris & temporis anni: non enim omnes ſemper „nec ſemper juvat, ut qui earum rerum ſunt „periti, fatentur. Nobis autem ſufficit Sym„metria, quam ſemper, ut vitæ noſtræ opem „ferat, advocamus.

33. „Bal-

33. „Balneo non ita utendum eſt, ut ma- *Modeſtia in balneando. p.* 241.
„nus alterius egeamus adminiculo: neque vero
„aſſidue & ſæpe in die lavandum eſt, ſicut fre-
„quenter in forum ventitamus. Jam vero mul-
„tos quoque habere, qui perfundant, eſt pro-
„ximos injuria afficere per delicias, & eſt eo-
„rum, qui non intelligunt, oportere eſſe com-
„mune eorum, qui lavantur, balneum. Opor-
„tet autem maxime quidem lavare animam pur-
„gante ratione, & nonnunquam etiam corpus
„propter ſordes, quæ ei adnaſcuntur. . . .
„Optimum autem lavacrum expurgat ſordes
„animæ, eſtque ſpiritale, de quo dicit aperte
„Prophetia: *Abluet Dominus ſordes filiorum &*
„*filiarum Iſrael. Iſ.* 4. Purgationis autem modum
ſubjunxit Dominus dicens: *In Spiritu judicii, & in ſpiritu uſtionis.* Quod autem eſt corporis carneum vel per ſolam aquam abluitur, ut fit ſæpe ruri, ubi non eſt balneum.

Caput X.

Quod exercitia quoque ſint eligenda iis, qui vitam agunt rationi conſentaneam.

4. Sanctus Clemens jam nunc exercitia cor- *Exercitia pro mulieribus. p.* 242.
poralia unicuique ſtatui congrua præſcribit. Et *Primo* „mulieres in lana & tela „ſunt exercendæ, & ut piſtrici adſint, ſi opus „ſit. Præterea autem ipſas per ſe uxores opor-tet ex penu afferre ea, quibus opus habemus, & neque eis ad piſtrinum aut molendinum accedere turpe eſt, ſed neque in coquendo obſonio verſari, modo id ſit marito gratum, mulieri domus cuſtodi & auxiliatrici eſt deda-

„cus. Jam vero ſi & per ſe poterit, veſtes „ſtragulas excutere, & ſitienti marito potum „præbere, cibumque apponere honeſtiſſime, „ſeque ad moderatam ſanitatem ita exercuerit, „talem mulierem ſuſcipit Pædagogus, quæ cu- „bitos extendit ad ea, quæ ſunt utilia, manus „ſuas cœlo fulcit, easdemque pauperi aperit, „carpum vero mendico porrigit, nec ad imita- „tionem Saræ viatoribus ſuccurrere erubeſcit „*Gen.* 18. Nec ea ſuffecerunt, ſed docens, quam „ab omni eſſet faſtu aliena, ſubjunxit: *Ipſa* „*enim paſcebat oves patris ſui.*

Exercitia pro viris. p. 242.

35. *Secundo.* „Ex viris alii nudi luctentur, „alii vero parvo quoque globo ludant, eo ludo, „quem Phenínda dicunt, maxime in ſole: alios „vero ſufficit deambulatio rus euntibus, vel in „urbem deſcendentibus: quodſi etiam ligonem „tractaverint, non eſt hic illiberalis, nec ſor- „didus quæſtus œconomicus ad agricolam per- „tinentis exercitii. Cœterum oblitus ſum pro- „pemodum dicere, quod Pittacus ille rex My- „teleneorum maluit, eo tamquam efficaci utens „exercitio. Pulchrum eſt autem etiam aquam „per ſe haurire, & ligna ſcindere, quibus ſit „uſurus. Jacob autem paſcebat oves Laban. „Multis quoque, quæ altâ fit voce, lectio eſt „exercitium. Jam vero lucta quoque, quam „admiſimus, non aſſumatur gratia inutilis con- „tentionis, & vanæ gloriæ cupiditatis, ſed ut „viriles excernantur ſudores. Nec vero labo- „randum eſt in oſtentando ea in re artificio, „ſed recta lucta certandum eſt, collorum, ma- „nuum, laterum, explicatione, & motu; eſt

„enim

„enim honeſtior & virilior, quæ cum decoro „robore fit hoc modo exercitatio, quæ utilis „& conducibilis ſanitatis gratia aſſumitur. Reliquæ ſunt aliæ, quæ gymnaſticæ non liberalium vitæ ſtudiorum meditationem profitentur, modus autem eſt ubique attendendus: „quemadmodum enim eſt optimum, labores „cibos præcedere, ita ſupra modum laborare, „eſt & peſſimum, & laborioſum, & morborum „cauſa.

36. *Tertio* „Virtus, quæ ſibi ſufficit eſt exercitium a faſtu alienum, ut exempli gratia quis „ipſi ſibi calceos induat, pedes lavet, oleo unctum confricet. Porro autem ei, qui fricavit, „mutuam dare operam, id quoque eſt communicativæ juſtitiæ exercitium, & dormire „juxta ægrotantem amicum, quique non poteſt ſibi ipſi miniſtrare, & egenti ea, quæ ſunt „neceſſaria apponere: piſcatio quoque quemadmodum Petro, ſi nobis ſuperfuerit a diſciplinis otium. Hæc eſt autem melior piſcatio, „quam Dominus largitus eſt diſcipulo, qui tamquam piſces in aqua, homines piſcari docuit. *Exercitia omnibus communia.* *p.* 243.

Caput XI.

Compendioſa optimæ vitæ pertractatio.

37. Ex omnibus hucusque dictis S. Clemens regulas pro vita rite inſtituenda ſequentes colligit. *Primo* „Aurum geſtare, & molliori uti veſte non omnino reſcindendum eſt, „ſed frænandæ ſunt rationis expertes affectiones, ne per nimiam diſſolutionem abripientes „ad mollem nos ac luxurioſam vitam impel-„lant. *Modeſtia in veſtibus.* *p.* 243.

„lant. . . . Nobis ergo concedit Pædagogu
„frugali veſte uti, albo colore, ut diximus,
„non arti varieganti, ſed naturæ generanti
„accomodantes, quidquid eſt fallax, & veri
„tem ementitur, repellentes, quod eſt ſimp
„& uniusmodi veritatis amplectamur. . .
„lida autem veſtis, & a fullonico artificio
„xime eſt aliena, & protegit calidum, q
„eſt in corpore . . quapropter hyeme ea
„xime utendum eſt. . . Porro autem ut
„etiam fœmina veſte frugali & honeſta, m
„autem molli, quam viro conveniat, ſed
„quæ pudorem omnino abjecerit, nec p
„mollitie diffluat: congruant autem veſtes a
„ti, perſonæ, figuris, naturæ ſtudiis;
„cherrime enim nobis præcipit divinus A
„ſtolus; *ut Jeſum Chriſtum induamur, & ne*
„*nis curam geramus in deſideriis.* Rom. 14.

38. *Secundo* de ornatu mulierum hæc p
ſentit: „Prohibet Verbum ne auriculas ſau

„tæ ratione eſt aliquid remittendum; non num„quam enim concedendum eſt illis, quæ in „conjugem minus continentem incidunt, orna„ri, ut marito ſuo placeant: hic autem con„ſtituatur eis terminus, ut a ſolis ſuis maritis „laudari, & eis placere ambiant.

39. *Tertio.* „Sed neque eſt a viris annulus „in articulo ferendus, hoc enim eſt muliebre, „*ſed* in parvo digito, atque adeo in extrema „*ejus* parte eſt collocandus, ita enim erit ma„nus maxime ad operandum expedita in iis, „in quibus ea egemus, neque facile excidet „ſigillum, quod majori articuli ligamento cu„ſtoditur. Sint autem nobis ſignacula colum„ba, vel piſcis, vel navis, quæ celeri curſu „a vento fertur, vel lyra muſica, qua uſus eſt „Polycrates, vel anchora nautica, quam in„ſculpebat Seleucus. Et ſi ſit aliquis, qui pi„ſcetur, meminerit Apoſtoli, & puerorum, qui „ex aqua extrahuntur: neque enim idolorum „imprimendæ ſunt facies, quibus vel ſolum „attendere prohibitum eſt, ſed nec enſis vel „arcus, iis, qui pacem perſequuntur, nec po„cula iis, qui ſunt moderati, & continentes. „Multi autem libidinoſi nudatas habent eas, „quas amant, vel amicas, ut ne ſi velint qui„dem, amatorias ex animo deponere pertur„bationes poſſint, quod libido & intemperan„tia eis perpetuo in mentem revocetur.

Annulus quo modo a viro portandus. p. 246.

40. *Quarto.* „De pilis autem ita videtur. „Virorum quidem caput ne ſit hirſutum, „niſi forte pilos criſpos habeat; barba autem „hirſuta. Intorti autem capilli, ne a capite

De pilorum, & barbæ cultura. p. 247.

 „ni-

„nimium demittantur, in comam muliebrem „dilabentes, viris enim barba ſufficit. Quodſi „quis etiam barbam nonnihil tondeat, ea ta„men non eſt omnino denudanda: eſt enim „turpe ſpectaculum, barbæque usque ad cutem „tonſura non videtur multum abeſſe a vulſione „& lævore; ſtatim enim ecce Pſalmographus „barbæ coma delectatus: *Sicut unguentum*, in„quit, *quod deſcendit in barbam, barbam Aaron.* „Pſ. 132. Is cum barbæ conduplicatione de„corem laudaſſet, vultum exhilaravit unguen„to Domini. Quoniam autem non decoris gra„tia tonſura, ſed propter alias accipitur cir„cumſtantias, pili quidem capitis ne ſiccescant, „deſcendentes viſum impediant, & forte, qui „in ſuperiori labri parte inter comedendum pol„luuntur, tondendi ſunt, non novacula: eſt enim „illiberale; ſed duabus tonſorum forficibus. „Barbæ autem pili, qui nihil moleſtiæ afferunt, „non ſunt vexandi, ut qui vultui gravitatem „afferant, & quemdam paternum terrorem in„cutiant. . . Non ſolum ergo ſeverum virum „oſtendit capillorum raritas, ſed etiam efficit, „ut minus facile lædatur cranium, cum & fri„gori & æſtui ipſum aſſuefaciat; & incomoda, „quæ ab eis proficiſcuntur, repellat, quæ qui„dem coma inſtar ſpongiæ in ſeipſam recipiens „perpetuam ex humore noxam cerebro infligit.

Nota. Alexis l. 13. ait, deraſum videri facturum omnia flagitia, quæ barbæ non conveniunt. Ob cinædos ergo antiqui tantopere deraſos barba averſabantur, & barbam prolixam fovendam eſſe putabant. Item ex S. Hieronymo in c. 44. Ezech. conſtat, eo tempore Chriſtianos ſacerdotes raſos non fuiſſe, quia Iſidis & Serapidis Sacerdotes ra-

debau-

debentur, ceſſante autem hac cauſa raſura ob alicujus ſacri ſignificationem nil abſurdi habet, uti probat Bellarminus t. 1. c. 41.

41. *Quinto.* „Mulieribus crines mollire ſufficit & tenui aliqua fibula comam alligare „frugaliter, ſimplici cultura pudicas comas in „veram & germanam pulchritudinem alentibus. „Meretricii enim pilorum plexus, & catenarum „nexus, cum eas deformes reddunt, tum „etiam pilos diſcerpunt, artificioſis inſertis vin„culis evellentes, quo fit, ut ne ſua quidem „tangant capita, ne capillos confundant, per„timeſcentes. Quin etiam non ſine metu eas „invadit ſomnus, dum timent, ne texturæ fi„guram imprudentes ſpolient. Alienorum au„tem capillorum appoſitiones omnino ſunt reji„ciendæ, & extremas comas capiti adhibere „eſt maxime impium, quæ mortuis pilis cra„nium inducunt: cui enim manum imponit „Presbyter? cui autem benedicet? non mulie„ri, quæ eſt ornata, ſed alienis capillis, & per „ipſos alii capiti. Si autem mulieris quidem „caput eſt vir, viri autem caput eſt Chriſtus, „quomodo non eſt impium, eas in duplex pec„catum incidere? per immodicam enim comam „viros decipiunt, Dominum autem, quantum „in ipſis eſt, dedecore afficiunt, dum meretricie „ornantur in fraudem veritatis, & caput, quod „vere pulchrum eſt, ut maledictum ſit, effi„ciunt. Nec ergo pili ſunt tingendi, nec cani „colorandi . . . & ætatis ſenium . . . Dei „autem decus in lucem proferendum, & ad „hoc, ut id honorent adoleſcentes.

Mulierum crines quales. p. 248.

Alieni capilli rejiciendi. p. 248.

Pulchritudo corporis quomodo colenda. p. 248.

42. *Sexto.* „Mulierum vultibus non ſunt „callidæ ſapientiæ illecebræ illiniendæ. . . . „ſed exerceatur pulchritudo corporis apta „membrorum competentia, & partium cum „bono colore . . . Ad ornandum autem ſecun„dum naturam magno prædita eſt artificio po„tus temperatura, & cibi commoderatio; non „ſolum enim corpus ex his ſanitatem obtinet, „ſed etiam facit, ut ex his appareat pulchritu„do. Ex igneo enim fulgor, & ſplendor acce„dit; ex humido autem nitor, & gratia; ex „ſicco autem virtus, & ſtabilitas, ex aereo au„tem ſpirandi facilitas, & par æquilibrium, „ex quibus concinna, & pulchra hæc rationis „ſtatua ornata eſt. Sanitatis autem liberalis „flos eſt pulchritudo: ſanitas enim intus ope„ratur, exterius autem efflorèſcens pulchritu„do bonum colorem manifeſtum oſtendit.

Veſtitus mulierum. p. 250.

43. *Septimo.* „Jubet Pædagogus, mulieres „in veſtitu honeſto cum pudore, & modeſtia „prodire, & ſeipſas exornare, ſubjectas viris „propriis. . . Quæ a mulieribus autem per ſe „inſtituitur operatio, eis veram, & maxime „germanam affert pulchritudinem, ut quæ eo„rum corpora exerceat, & ipſas per ſe ornet, „non ab aliis elaboratum mundum immundum, „ſordidumque, ac illiberalem, & meretricium „afferens, ſed mundum uniuscujusque mulie„ris, qui per manus ejus, quando maxime „opus fuerit, & ſuppeditatur, & texitur: ne„que enim umquam convenit, iis, quæ ex fo„ro emuntur, ſed propriis, ac domeſticis vi„deri ornatas operibus, quæ ex Dei legibus

„vi-

„vitam ſuam inſtituunt. Res eſt enim pulcher„rima mulier domus cuſtos, quæ & ſe, & ma„ritum propriis ornamentis induit, per quæ „omnes exultant: filii quidem propter matrem „maritus autem propter uxorem, omnes vero „propter Deum. Ut paucis igitur dicam, vir„tutis penus eſt fortis mulier, quæ cibos otio„ſa non comedit: eleemoſynæ autem leges ſunt „in ore ejus, quæ os ſuum ſapienter, & legi„time aperuit. *Prov.* 31.

44. *Octavo.* „Corrigendæ ſunt quam ma„xime, & figuræ, & aſpectus, & inceſſus, & „voces; non enim mulieres ita ſe gerere oportet, ut nonnullæ, quæ geſtus comœdiæ imi„tantes, & ſaltatorum fractos mores ſervan„tes, effœminatis motibus, mollibusque in„greſſibus, & fictis vocibus, veluti in proſce„nium prodeunt, ſcintillantibus oculis intuen„tes, ad ineſcandum voluptate inſtructæ. *Mel* „*enim a labris mulieris meretricis diſtillat.* Prov. 5. „At id quidem poſtea felle amarius invenies, „& magis acutum, quam gladium ancipitem; „inſipientiæ enim pedes deducunt eos, qui illa „utuntur, poſt mortem ad inferos. *Geſtus, & inceſſus mulierum.* p. 250.

45. *Nono.* „Oculis maxime parcendum eſt, „quoniam melius eſt labi pedibus, quam ocu„lis. Dominus itaque medetur huic vitio: *Si* „*te tuus*, inquiens, *ſcandalizat oculus, exſcinde* „*eum*, ex imo evellens cupiditatem. Matth. 5. „Laſcivi autem aſpectus, & verſatilibus, ac „tamquam conniventibus oculis intueri, nihil „eſt aliud, quam oculis mœchari, cum per „eos cupiditas ineat primæ pugnæ præludia: *Oculorum cuſtodia.* p. 251.

„ante totum enim corpus corrumpuntur oculi:
„pulchra autem, ac bona contemplans oculus
„cor lætitia afficit. . . *Fornicatio autem mulie-*
„*ris in elevatione oculorum*, inquit Scriptura,
„*Prov.* 6. Nos autem perturbationes animi
„excitamus, & non erubeſcimus? aliæ quidem
„ex iis maſtichen devorantes, circumeuntes
„diductis labris arrident iis, qui ad eas acce-
„dunt: aliæ vero perinde, ac ſi digitos non
„haberent, fibulis, quas ferunt, capita ſcal-
„pentes deliciantur. . . Stultam, & audacem
„vocat hujusmodi mulierem per Salomonem,
„quæ neſcit verecundiam: *Sedit in foribus do-*
„*mus ſuæ ſuper ſellam, vocans eos, qui in via*
„*prætereunt*. Prov. 9. . . Sed reſilias, inquit
„Pædagogus, neque in loco diutius habites,
„neque in eam tuos defigas oculos: ita enim
„aquam alienam trajicies, & tranſibis Ache-
„rontem. Quocirca hæc dicit Dominus per
„Eſaiam cap. 5. *Propterea quod ambulaverunt*
„*filiæ Sion collo erecto, & in nutibus oculorum*
„ . . . *humiliabit Deus filias Sion &c.* Ego
„quidem cenſeo, ne ancillas quidem, quæ
„probas ſequuntur fœminas, oportere turpia
„dicere, aut facere, ſed ipſas debēre caſtigari
„a dominis. . . Non ſuccenſere enim iis, qui
„ſe dedunt libidini, eſt indicium animi ad ſimi-
„lia propenſi; qualis enim domina, talis eſt,
„ut dicitur in proverbio, catella.

Modeſtia in deambulatione. p. 252.

46. *Decimo.* „A deambulatione nobis pro-
„cul eſt amandandus furioſus inceſſus: ſed ho-
„neſtus, & lentus nobis eſt eligendus, non
„autem nimis tardus. Sed neque in via ſtu-

„ctua-

tuare, nec ſupina cervice obvios reſpicere, in ipſum aſpiciant, tamquam pompam in ſcena traducentem, & digitis monſtratum, nec i in locum decliviorem detrudatur, eos oportet a famulis in priſtinum locum reduci; ut nonnullos videmus delicatiores, qui videntur eſſe robuſti, ſed ſunt ab animi mollitie effœminati; in fortis autem viri vultu nullum eſſe oportet ſignum mollitiei, ſed neque in ulla parte corporis. Neque ergo in motu, neque in habitu inveniatur umquam animi excelſi dedecus.

47. *Undecimo.* „Neque tamquam jumentis famulis utendum eſt ei, qui fuerit ſanæ mentis: quemadmodum enim illis præcipitur, ut cum omni metu dominis non ſolum bonis, & clementibus, ſed moroſis etiam, & pravis, ait Petrus 1. *Petr.* 2. ſubjiciantur, ita æquitas, & patientia, & benignitas dominis pulchre convenit. In ſumma: *Eſte*, inquit, *omnes unanimes*, *miſericordes*, *fratrum amantes*, *bonis viſceribus præditi*, *humiles*, & quæ ſequuntur, ut bonæ cujusdam, & amabilis benedictionis hæredes ſitis. *Famuli modeſte tractandi.* *p.* 253.

48. *Duodecimo.* „Adoleſcentulæ imaginem volens deſcribere Zeno Citticus, eam ita effingit. Sit pura facies, ſupercilium non demiſſum, nec oculus ſublimis, neque fractus, cervix minime ſupina, nec remiſſa membra corporis, ſed erecta, & intenſa, & recte extenſa: ad ſermonem promptitudo, & bona eorum, quæ dicta fuerint, memoria, habitusque, & motus, qui nullam ſpem præ- *Adoleſcentulæ modeſtæ imago.*

„beat

„beat impudicis: reſideat quidem in vultu pu-
„dor, & virum aſpectu præſeferat. Procul au-
„tem abſit myropolarum, aurificum, lanifi-
„cum, cæterárumque officinarum caligo, in
„quibus ornatu meretricio ornatæ tamquam ſe-
„dentes in proſtibulo totum diem tranſigunt.

Converſatio cum aliis. 49. *Decimotertio.* „Neque viri in tonſtri-
„nis, & cauponis verſantes ſuavibus, blan-
„disque verbis nugentur, & aſſidentes mulie-
„res ceſſent quandoque venari, qui etiam, ut
Ludi prohibiti. „riſum moveant, non ceſſant maledicere. Jam
„vero prohibendus quoque eſt teſſerarum lu-
„dus, & præterea ex talorum ludo lucri ſtu-
„dium, quod nonnulli acriter ſequuntur: ta-
„lia enim inconſideratus luxuriæ amor otioſis
„oblectamina ſuppeditat, in cauſa enim eſt de-
„ſidies; amat autem quis inania, quæ ſunt
„a veritate ſejuncta, neque enim aliter poſſunt
„recreare animum absque damno. . . Cæte-
„rum ut eſt conſentaneum, ea demum prodeſt
„vitæ conſuetudo, quæ intercedit cum viris
„bonis „non vero cum impuris, & rapacibus,
id quod per cibos a lege prohibitos. *Lev.* 11.
Deut. 14. allegorice deſignatur.

Spectacula vitanda. *p.* 254. 50. *Decimoquarto.* „Ne ad ſpectacula qui-
„dem nos Pædagogus deducet: nec inconci-
„ne ſtadia, & theatra peſtilentiæ cathedram
„quis vocaverit; nam hic quoque ſceleſtum eſt
„conſilium, quemadmodum adverſus juſtum,
„& ideo maledictis devovetur, quæ ibi fit, con-
„gregatio. Magna itaque confuſione, & ini-
„quitate hi coetus pleni ſunt, & occaſio con-
„ventus cauſa eſt turpitudinis, cum viri, &
„foe-

fœminæ mixtim conveniant, alter ad alterius ſpectaculum. Hic perperam jam agitur concilium, dum enim laſciviunt oculi, caleſcunt appetitiones, & oculi proximos impudenter reſpicere aſſuefacti, quod conceſſum ſibi videt otium, incendunt cupiditates. Prohibeantur ergo ſpectacula, & acroamata, quæ nequitia, verbisque obſcænis, & vanis temere profuſis plena ſunt. Quod enim turpe factum non oſtenditur in theatris? quod autem verbum impudens non proferunt, qui riſum movent ſcurræ, & hiſtriones? qui autem in vitio, quod in ſe eſt, delectationem aliquam perceperunt, evidentes domi imagines imprimunt. . . . Si dixerint autem, pro ludo aſſumi ſpectacula ad recreandos animos: dicemus, non ſapere civitates, quibus ludus ſtudio re ſeria habetur. . . . Neque enim ludi ſunt inanis gloriæ cupiditates . . . vana ſtudia, & inconſideratæ ambitiones, & præterea ſuarum facultatum impenſæ, neque quæ his de cauſis excitantur ſeditiones, vano enim ſtudio numquam emendum eſt otium, neque enim qui ſapit, id quod eſt jucundum, ei, quod eſt melius, prætulerit. At non omnes, inquit, philoſophamur. Numquid ergo nec omnes vitam perſequimur? quid tu dicis? quomodo ergo credidiſti? quomodo autem Deum amas, & proximum, ſi non philoſopharis? quomodo autem teipſum amas, ſi non ſis vitæ cupidus? Litteras, inquis, non didici. Sed ſi non didiciſti legere, non eſt, quod de auditu te poſſis excuſare, quoniam is nequit doceri. . . . Fides autem „etiam

„etiam absque litteris diſcitur ; ej
„ſcriptum, quod & ad rudes ignar
„mines pertinet, eſt divinum, & ch
„catur, quæ eſt decretum ſpiritale.

ſtitia mptio- & ven- ione van- & amen- vi- dum.

51. *Decimoquinto.* „Qui aliquid ve
„emit, eorum, quæ a ſe venduntur,
„tur, numquam dicat duo pretia:
„tem, ac ſimplex dicens, & vera d
„dens, ſi id non conſequatur, dum
„aſſequitur, dives eſt recta animi
„Abſit autem jusjurandum, author
„quæ venduntur. Abſit autem etia
255. „jusjurandum, & ita philoſophentu
„tores, & caupones: *Non aſſumes n*
„*mini in vano.* Exod. 20. Eos autem,
„ter hæc faciunt, qui ſunt avari,
„hypocritæ, qui veritatem caupona
„paterna aula expulit Dominus, no
„ſtæ negotiationis, vel verborum,
„rialium poſſeſſionum domum eſſe fa

[redacted]

charitati deditos. Nunc autem neſcio, quomodo una cum locis figuram, habitumque, & mores mutant . . . Et cum, qui de Deo habitus eſt, ſermonem venerati ſunt, eum illic relinquunt, ubi audierunt: foris autem impiis modis, & amatoriis canticis ſe oblectant, tibiarum cantu, plauſu, temulentia, & quovis cœno, ac ſorde oppleti.

§. 53. *Decimoſeptimo.* „Præterea in regnum Dei vocati ſumus, digne regno ambulemus, Deum diligentes, & proximum: dilectio autem non in oſculo cenſetur, ſed in benevolentia: illi autem nihil aliud oſculo, quam Eccleſias conturbant, cum ipſam non habeant intus amicitiam. Etenim hoc utique turpem movit ſuſpicionem, & maledicentiam (*apud infideles*), quod impudenter oſculo uterentur, quod eſſe oportebat myſticum (*in templo dari ſolitum*). Id ſanctum vocavit Apoſtolus: regno Dei guſtato, ore modeſto, & clauſo benevolentiam animi oſtendamus, per quod maxime ſe exerit manſuetudo morum. Eſt autem aliud quoque oſculum inceſtum veneno plenum, Sanctitatem ſimulans. . . Manifeſtum autem nobis factum eſt, oſculum non eſſe dilectionem: nam *hæc eſt dilectio Dei*, inquit Joannes. 1. Joan. 4. *ut mandata ſervemus:* non ut nos invicem ore demulceamus. *Dilectio proximi: ab oſculis cavendum.* p. 256.

54. *Decimooctavo.* „Cæterum dilectorum quoque in via ſalutationes, qui volunt per res externas ſe oſtentare, ne minimam quidem habent gratiam: ſi enim in adyto myſtice Deum orare convenit, conſequens fuerit, pro- *Salutationes in via.* p. 257.

„xi-

„ximum quoque, quem ſecundo loco jubemur
„diligere, ſimiliter ac Deum, myſtice intus
„amanter, & benigne alloqui, occaſionem re-
„dimentes: nos enim ſumus ſal terræ. Matth. 5.
„Qui autem amico mane magna voce benedi-
„xit, ab eo, qui execratur, & maledicit, ni-
„hil videbitur differre.

Mulierum aſpectus vitandus. p. 257.

55. *Decimonono.* „Videtur ſuper omnia eſſe
„averſandus mulierum aſpectus; non ſolum
„enim ſi tangantur, ſed etiam ſi ſpectentur,
„peccari poteſt. . . Etſi enim fieri poteſt, ut
„quamvis viderit, ſe fortiter gerat, verumta-
„men ne cadat, cavendum eſt: fieri enim po-
„teſt, ut qui viderit, labatur; ſed fieri non
„poteſt, ut qui non viderit, concupiſcat. Non
„ſolum eſſe pudicos, ac temperantes ſatis eſt,
„eſſe puros, ſed etiam adhibenda eſt opera,
„ut quod eſt extrinſecus, ſit ab omni repre-
„henſione, & vituperatione alienum, omni
„excluſa ſuſpicionis cauſa, ut in ſummam quan-
„dam contrahatur caſtitas, ut non ſimus ſolum
„fideles, ſed etiam videamur fide digni. . .
„*Averte autem oculum a muliere gratioſa*, inquit
„Scriptura Eccl. 9. *& ne diſcas alienam pulchri-*
„*tudinem: in pulchritudine enim mulieris multi ſe-*
„*ducti ſunt.*

Caput XII.

Brevis optimæ vitæ ſimiliter pertractatio, & quot loca Scripturæ ſanctæ vitam Chriſtianorum deſcribant.

Adhortatio ad vitam Chriſtianam. p. 258.

56. Regulis hucusque Chriſtianæ converſatio-
nis traditis, S. Clemens alia mandata

S. Scri-

. Scripturæ injungit, poſtquam antea monuit, ut nequidem conjugati uxores ſuas coram famulis oſculentur. Et inprimis ad honeſtatem Chriſtianos excitat illis S. Petri verbis: „*Scientes ergo ſuum cujusque officium, in timore converſemini veſtri incolatus &c.* 1. Petr. 1. „Satis enim fuit præteritum tempus, ait Petrus, ad faciendam gentium voluntatem, dum „ambulavimus in laſciviis &c. Limitem habemus crucem Domini, cui crucifigimur, & a „prioribus peccatis reprimimur: regenerati ergo in veritate cruci affigamur, reſipiſcamusque, atque ſanctificemur, quoniam *oculi Domini ſuper juſtos &c.* Pſal. 33. . . Quæcunque ſunt „ergo domi ſervanda, & quomodo vita ſit corrigenda, nobis ſatis diſſeruit Pædagogus. Quæ itaque ſolet in via lubenter dicere pueris, donec eos ad Magiſtrum deduxerit, ea nobis veluti in ſumma per ipſas Scripturas ſubjicit, & apponit, nuda præcepta adducens, tempori quidem peregrinationis accomodans; interpretationes autem eorum Magiſtro relinquens.

57. „Cum ſit autem unus Dominus, & idem per hos omnes (*Prophetas*) Pædagogus: hoc eſt ergo, quod omnia complectitur, præceptum, & ad vitam pertinet admonitio: *Quemadmodum vultis, ut faciant vobis homines, vos quoque facite.* Matth. 5. Poſſunt etiam duobus omnia præcepta comprehendi, ut dicit Dominus: *Diliges Deum tuum in toto corde tuo. . . Proximum tuum ſicut teipſum.* Matth. 22. Jam vero ei, qui interrogavit,

Præcepta in S. Scriptura data: Charitatis. p. 260.

Obſervationis mandatorum. „quid faciam, ut vitæ æternæ hæreditatem „poſſideam? noſti mandata? reſpondit, qui „cum affirmaſſet, hoc fac, inquit, & ſalvus „eris.

Mandata ſpecialia. 58. „Verumtamen eſt etiam diſtinctius ad„ducenda Pædagogi benignitas per varia, & „ſalutaria præcepta, ut ex copioſa ſalute, & „Scripturarum ordinatione ea promptius inve„niamus. Eſt nobis, qui per Moyſen datus „eſt Decalogus. *Exod.* 20. Simplici & unius „generis elemento ſignificans, ſalutarem pec„catorum appellationem circumſcribens. Hæc „ſunt a nobis ſervanda, & quæcunque in le„ctione ipſa librorum præcipi videbimus nobis. „Porro autem præcipit etiam per Eſaiam. c. 1. „*Lavamini, & mundi eſtote, auferte ſcelera de* „*animabus veſtris &c.*

Decalogus.

Præceptum orandi. p. 260. 59. „Multa etiam apud alios præcepta in„veniemus quemadmodum verbi gratia de pre„catione. *Act.* 20. & *Jac.* 5. Bona Opera ora„tio Domino accepta. Et exponitur etiam mo„dus orationis. Iſ. 58. *Si videris nudum, operi* „*eum &c.* Quis eſt autem fructus hujus ora„tionis? *Tunc clamabis, & Deus te exaudiet.* „Iſ. 16. De Jejunio autem. . . *Hoc eſt jejunium* „*quod elegi, ſolve omne vinculum iniquitatis.* . . . „*frange eſurienti panem tuum &c.* Iſ. 16. Jam „vero de Sacrificiis quoque: . . . *Sacrificium* „*Domino ſpiritus contritus.* Pſal. 50. Quomo„do igitur coronabo, vel ungam unguento, „vel Domino quodnam incenſum offeram? „*Odor*, inquit, *ſuavitatis Deo eſt, cor quod* „*glorificat eum, qui ipſum fecit.* Eccli. 35. Hæc „ſunt

Jejunandi.

Sacrificii.

„ſunt coronæ, & ſacrificia, & aromata, & „flores Dei. Præterea de patientia: *Si frater* „*tuus ſepties in die in te peccaverit, & ſepties ad* „*te convertatur, dicens, pœnitet, remitte ei.* „Matth. 18. *Patientiæ.*

60. „Et iis quidem, qui militant, per Joannem præcipit, ut ſint ſolis ſtipendiis contenti. „Publicanis autem, ut non amplius exigant, „quam ſit conſtitutum. *Luc.* 3. Judici autem: „*Non accipies perſonam in judicio, dona enim ex-* „*cæcant oculos videntium, & corrumpunt verba* „*juſta &c.* Deut. 16. Quin etiam, qui ſtudent „Oeconomiæ, & domus adminiſtrationi: *Poſ-* „*ſeſſio, quæ paratur cum iniquitate, minor redditur.* „Prov. 13. Quin etiam de charitate: *Charitas,* „inquit, *operit multitudinem peccatorum.* Et „de reipublicæ adminiſtratione: *Reddite, quæ* „*ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.* „Matth. 22. De jurejurando autem, & de in- „juriæ acceptæ recordatione: *Unusquisque ve-* „*ſtrum adverſus proximum in corde ſuo injuriæ ac-* „*ceptæ non recordetur.* Lev. 19. *Falſum jusju-* „*randum non diligat.* Eccl. 10. Quin etiam men- „dacibus, & ſuperbis minatur. *Væ qui dicunt* „*dulce amarum.* Et: *qui ſe exaltat, humiliabi-* „*tur.* Luc. 14. Et miſericordes quidem bea- „tos pronuntiat, quoniam ipſi miſericordiam „conſequentur. *Matth.* 5. Iram autem infeli- „cem pronuntiat Sapientia. *Eccl.* 30. . . Jam „vero jubet quoque inimicos diligere, & iis, „qui nos execrantur, benedicere, orareque „pro iis, qui nobis inſultant, & nos injuria „afficiunt. *Matth.* 5. De fide autem: *Quæcun-*

Præcepta pro militibus. *p.* 261. *Pro Publicanis.* *Pro Judicibus.* *Pro Oeconomis.* *Præceptum reconciliationis.* *Non falſo jurandi, non mentiendi.* *p.* 262.

„quæ patieritis in oratione credentes, accipietis, in-
„quit. . . . Ac fomentis quidem utendum eſt
„tanquam [illegible] pis. ſunt enim homines,
„ſicut [illegible]. Iram autem omnibus liberis, &
„ſervis [illegible] ſi conſideres. Oportet au-
„tem [illegible] neque peccantes non punire, ſed
„[illegible] Qui ſuo enim parcit baculo, ſuum
„[illegible] Prov. 13. Præterea gloriæ qui-
„[illegible] cupiditatem, dicens: *Væ vobis*
„[illegible] *quoniam amatis primas ſedes in Sy-*
„*nagogis* &c. Matth. 23. Peccatoris autem [illegible]
„[illegible] pœnitentiam . . . Eſt enim peccare
„[illegible] natura innatum, & commune: poſt
„[illegible] autem reſipiſcere non eſt cujusvis
„[illegible], ſed ejus, qui eſt jure magnificien-
„dus. De Communicatione autem: *Venite,*
„inquit, . . . *eſurivi enim, & dediſtis mihi co-*
„*medendum* &c. . . *quodcunque enim feciſtis his*
„*ſervis, mihi feciſtis.* Matth. 25.

21. „Tales ſunt Verbi leges, verba conſo-
„latoria, non in tabulis lapideis digitis Domi-
„ni ſcriptis, ſed ſcriptæ in cordibus hominum,
„in quas ſolum non cadit interitus. . . Cujus-
„modi autem tradita ſit per Apoſtolos puerilis
„inſtitutio, mihi videtur quoque de eo gene-
„[illegible] differendum; imo vero ſui recor-
„dans dicit Pædagogus. Atque ipſa quidem
„ejus præcepta rurſus exponam veluti in ſem-
„ma .. Deinde illa S. Clemens colligit ex Epi-
ſtola ad Epheſios. *c.* 5. & 6. & 8. Ad Galatos
c. 5. & 6. Prima ad Theſſal. *c.* 5. 1. *Tim.* 4. & 6.
Rom. 12. & ſubjungit. „ Plurima autem alia
„præcepta, quæ ad electas perſonas pertinent,
„in

„in ſanctis Libris ſcripta ſunt: hæc quidem „Presbyteris, alia vero Epiſcopis, alia Diaconis, alia autem Viduis, de quibus aliud dicendi tempus. Multa autem etiam per ænigmata, multa vero per parabolas poſſunt prodeſſe „iis, qui in ea incidunt; ſed non eſt meum, „inquit Pædagogus, hæc docere, ſed Magiſtro ad ſancta Verba exponenda opus habemus, ad quem nobis eundum eſt. Et jam „quidem certe tempus eſt, mihi quidem ceſſandi a Pædagogia, vobis autem audiendi „Magiſtrum; cum is autem vos exceperit in „bona diſciplina educatos, edocebit eloquia.

62. Denique poſtquam S. Clemens omnes ad obſervanda Chriſti ſummi Pædagogi, & audienda præcepta hortatus eſt, eum ita orat: „Placare tuis o Pædagoge, pueris, Pater, Auriga Iſrael, Fili, & Pater, unum ambo, Domine. Da nobis, qui tua ſequimur præcepta, „ut impleamus ſimilitudinem imaginis, & pro „viribus ſentiamus bonum Deum, & Judicem „non acerbum, præſtaque, ut omnes, qui „in tua pace verſamur, in tuam civitatem „transferamur: cum undas peccati absque fluctibus tranaverimus, tranquilli cum S. Spiritu conveniamus, & ineffabili Sapientia noſtra, & interdiu ad perfectum usque diem „laudantes, gratias agamus, laudemus unum „Patrem, & Filium, Filium inquam Pædagogum, & Magiſtrum, una cum S. Spiritu, qui „unus eſt omnia, in quo omnia, & per quem „omnia unum, per quem eſt, quod ſemper „eſt, cujus membra omnes, cujus ſunt gloria,

Oratio ad Pædagogum. *p. 266.*

S. S. Trinitas.

Qq 3 „&

„cum in hoc loco ſumus, juſtæ g
„nis mercedem, pulchræ Pæd
„nientem laudem Domino offera
tur Hymnus Chriſti Servatoris.

SANCTI CLEMENTIS ALE
STROMATA.

§. I.

De Libris Stromatum in

1. Libri Stromatum ſecundum
inſcripti erant: Commen
ta Titi Flavii Clementis de Gnoſt
veram Philoſophiam; quippe in
ſexto verum Gnoſticum, ſeu ſap
opponit. Libros hos S. Clemens
cat, ϛρωματευς autem linteum
ſignificat, in quo tapetes afferv
ſcem etiam deſignat, cujus terg
gatum. Hic autem pro tapetis
tur, & ſenſus eſt:

is &c. ſimul collecta complectantur, uti ipſe
. Clemens *l.* 4. dicit: „Libri iſti varietatibus
pleni ſunt, ut eo, quo inſcripti ſunt, nomine
patet, ab una ad alteram rem continenter a
nobis fit tranſitus non raro ab inſtituto aliena
proferimus.„ Deinde hoc opus horto com-
arat, in quibus plantæ ſunt ſine certo ordi-
ne. Id tamen ſtudioſe factum eſſe afferit, ne
necdum initiatis fidei noſtræ myſteria clare
aperirentur. Fruſtra igitur in his libris metho-
dus deſideratur, & eorum obſcuritas in ſcri-
bendo in defectum veterum Manuſcriptorum
D. le Nourry *in Appar.* etiam rejicitur, qui
etiam notat circa annum 194. hos libros
conſcriptos fuiſſe, quorum initium adhuc de-
ſt, & octo eorum a S. Hieronymo *in Catal.
Script.* & Euſebio *l.* 6. *Hiſt.* recenſentur, quam-
vis laudatus D. le Nourry de octavo libro ad-
huc dubitet.

STROMATUM
LIBER PRIMUS.
§. II.
Argumentum Libri I. Stromatum.

2. Principium Libri primi Stromatum deeſt, interim non multa forte deficiunt, ſcilicet præludium defenſionis horum librorum, cur ad eorum ſcriptionem S. Clemens ſe contulerit. Quod vero ad argumentum hujus primi libri attinet, S. Clemens in eo demonſtrat, doctrinam Chriſtianam Philoſophorum omnium doctrinis eſſe antiquiorem, & veriorem, adeoque amplectendam.

§. III.

Analyſis Libri I. Stromatum.

Viros bonos libros ſcribere expedit. p. 269.

8. Sanctus Clemens antequam ad ſuum ſcopum accedat, quæſtionem proponit: „Utrum ne omnino quidem, an eſt aliquibus „permittendum ſcribere? & ſi prius quidem, „quis eſt uſus litterarum? ſin autem alterum, „aut viris bonis, aut iis, qui non ſunt ejus„modi?„ reſpondet; „Ridiculum quidem cer„te fuerit, eorum, qui ſunt boni, ac ſtudioſi, „ſcriptis repudiatis, eos, qui tales non ſunt, „componentes admittere. Sed Theopompo „quidem, & Timæo, qui fabulas, & maledi„cta componunt; præterea autem Epicuro quo„que, qui eſt Princeps, & Author impietatis, „quin etiam Hipponacti, & Archilogo tam tur„piter ſcribere concedendum eſt, ei autem, „qui veritatem prædicat, prohibendum eſt, „poſteris utilitatem relinquere? Pulchrum au„tem, & honeſtum eſſe exiſtimo, iis etiam, „qui poſtea futuri ſunt, bonos filios relinque„re: ac filii quidem corporum, animæ autem „liberi ſunt ſcripta; nam Patres eos dicimus, „qui nos Catecheſi inſtituerunt. Philoſophia „autem humana eſt, & ſe libenter communi„cat: dicit itaque Salomon: Prov. 2. *Fili, ſi „ſuſceptam præcepti mei dictionem apud te abſcon„deris, exaudiet Sapientiam auris tua* . . . & „*applicabis cor tuum ad intelligentiam, applicabis „autem ipſam ad admonitionem filio tuo.* . . . „Deinde Servator ipſe ſervo, qui pecuniam ad „fœnerandum creditam occultaverat, & eam „ipſam, quam acceperat, absque ullo emolu„men-

„mento reddebat, *Serve*, inquit, *nequam*, & „*ignave, oportebat te pecuniam meam dare num-„mulariis, & ego veniens meum recepiſſem.* Luc. 19. „Propter hoc ſervus inutilis injicietur in tene-„bras exteriores. Et S. Paulus 2. Tim. 2. ait: „*Quæ audiſti a me per multos teſtes, ea committe „fidelibus hominibus, qui quidem idonei erunt, alios „quoque docere.* . . . Si ambo ergo Verbum „prædicant, hic quidem ſcripto, ille vero vo-„ce, quomodo non ſunt ambo admittendi, qui „effecerunt, ut fides operetur per dilectionem? „ . . . Nam alia quidem prædicandi ſcientia „eſt, alia quodammodo Angelica, utrovis mo-„do juvans, ſeu per manum, ſeu per linguam „operetur: quoniam qui ſeminat in ſpiritum, „de ſpiritu metet vitam æternam. Quod au-„tem bonum eſt, facientes, ne ſimus puſillo, „& abjecto animo: in eum quidem certe, qui „divina providentia in eam (*ſcripturam*) inci-„derit, confert ea, quæ ſunt maxima. Prin-„cipium fidei, vitæ recte inſtituendæ prom-„ptum, & alacre deſiderium, veritatis appe-„titionem, & ad eam incitationem, motum „inquiſitionis, veſtigium cognitionis, & ut „rem in pauca conferam, dat materiam, & „occaſionem ſalutis. Qui autem in verbis ve-„ritatis germane, & ſincere ſunt educati, ac-„cepto vitæ æternæ viatico ſublimes in cœ-„lum feruntur.

4. Poſtquam igitur S. Clemens modo probavit expedire bonis ſcribere; nunc oſtendit, quænam in ſcriptore requirantur, ut utiliter ſcribere, & legentes, vel audientes fructum ex ejus *Requiſita ad bonum ſcriptorem & lectorem.* *p.* 271.

ejus ſcriptis vel dictis colligere valeant, unde ait: „Neceſſe eſt ergo utroſque eos probare „ſeipſos, illum quidem, an dignus ſit, qui di„cat, & monimenta relinquat, hunc vero, an „jure poſſit audire, & legere: quemadmodum „Euchariſtiam cum quidam, ut mos eſt divi„ſerint, permittunt unicuique ex populo ejus „partem ſumere; ad accurate enim perfecteque „eligendum ac fugiendum optima eſt conſcien„tia. Firmum autem ejus (*Scriptoris*) fun„damentum eſt recta vita cum ea, quæ con„venit doctrina, & ſequi alios probatos, & qui „ſe recte geſſerunt, optimum eſt, & ad veri„tatem intelligendam, & ad exequuenda man„data. . . . Conſequens eſt ergo, ut qui, ut „proximis proſit, curam ſuſcipit, conſideret, „num quid audacter aut temere, & aliqua æ„mulatione ad docendum proſiluerit? num glo„riam ex eo aucupetur, quod doctrinam ſuam „communicat? num hanc ſolam reſpiciat mer„cedem, eorum, qui audiunt, ſalutem, & „quod nihil ad gratiam loquatur: tum cogitet, „an a ſordibus, corruptelisque ſemper alienus „vixerit, qui per litterarum monimenta loqui„tur. 1. *Tim.* 2. Eadem autem ratione eis quo„que, qui ſunt divinorum verborum participes, „obſervandum eſt, num nimium curioſi animi „vitio inducti, tamquam urbium ædificia viſu„ri, ad id accedant; num veniant, ut ſint re„rum ſæcularium participes, cum audierint eos, „qui ſunt Chriſto conſecrati, ad victum neceſ„ſaria lubenter cummunicare.

Libertas Communionis S. olim fidelibus relicta.

Boni Scriptores uti-

5. Ex his S. Clemens piorum Scriptorum utilitatem & neceſſitatem infert, dicens: „Si „eſt

eſt ergo meſſis quidem multa, operarii vero pauci, revera orare oportet, ut maxime ſit plurium operariorum copia. Eſt autem duplex agricultura, una quidem, quæ non ſit ſcriptis, altera vero, quæ ſit ſcriptis. Utrovis autem modo Domini operarius præclarum frumentum ſeminaverit, & ſpicas auxerit, & meſſuerit, vere Divinus apparebit agricola; ſumitur enim nutrimentum & per cibos, & per verba.....Et revera beati ſunt pacifici, qui in hac vita & errore ab ignoratione oppugnantur, contraria docendo transmovent, & traducunt ad pacem, quæ eſt in Verbo, & vitam, quæ eſt ex Deo; & eos, qui eſuriunt juſtitiam, panis diſtributione nutriunt; & alii quidem augentur per agnitionem & ſcientiam, alii vero per græcam paſcuntur Philoſophiam, cujus, quemadmodum nucum, non eſt quidvis eſculentum. Qui autem plantant & irrigant, cum ejus, qui auget, ſint miniſtri, in miniſterio unum ſunt: unusquisque autem propriam mercedem accipiet ſecundum proprium laborem. Dei enim ſumus cooperatores, Dei agricultura: *Dei ædificatio eſtis*, ait Apoſtolus 1. *Cor.* 3.

les & neceſſarii. p. 272.

6. Ut autem Scriptores, & Prædicatores utiliter operentur, S. Clemens ulterius monet. „Neque verbum tradendum eſt examinandum iis, qui educati ſunt in artibus omnis generis doctrinæ, & inflatorum argumentorum viribus animam jam habent præoccupatam, & nondum exinanitam: qui autem ex fide convivari inſtituerit, is ad divinorum verborum ſu-„ſce-

Quos potiſſimum ſcribere oporteat. p. 273.

„ſceptionem firmus eſt ac ſtabilis, ut qui judi-
„cium, quod bona nititur ratione, nempe fi-
„dem, habeat; eum autem ex abundanti hinc
„ſequitur perſuaſio: hoc itaque erat illud pro-
„pheticum: *Niſi credideritis, non intelligetis*,
„Iſ. 6. Deinde unusquisque eorum, ex B. Davi-
„dis ſententia, pſallat gratias agens: *Aſperges*
„*me Domine . . . Spiritum rectum innova in vi-*
„*ſceribus meis* &c. Pſ. 50. Item qui ad præſen-
„tes quidem dicit, & tempore probat & judi-
„cio judicat, & diſcernit ab aliis eum, qui
„poteſt audire, obſervans ſermones, mores,
„conſuetudines, vitam, motus, habitus, aſpe-
„ctum, vocem, trivium, petram, viam, quæ
„conculcatur, terram fertilem, ſylveſcentem
„regionem, & regionem bonam ac feracem,
„& quæ colitur, & quæ poteſt multiplicare
„ſementem. Qui autem per litterarum moni-
„menta loquitur, apud Deum ſacramenti reli-
„gione obſtringitur, hæc in ſcriptis vociferans;
„nec lucri gratia, nec inanis gloriæ cauſa vind
„ab affectione, aut quæſtui ſervire, aut effem
„voluptate, ſed eorum qui legunt, ſola fru
„ſalute: cujus nec eſt in præſentia particeps,
„ſed ſpe expectans eam, quæ omnino redde-
„da eſt, retributionem ab eo, qui operariis pol-
„licitus eſt, ſe redditurum mercedem pro me-
„ritis. Sed nec eum, qui in virorum nu-
„merum aſcriptus eſt, oportet deſiderare re-
„munerationem. . . . Qui enim eorum, quæ
„oportet, aliquid facit propter remuneratio-
„nem, aut ut recte operans præmium quærens
„aut ut maleficus pœnam vitans, annon mun-
„dana tenetur conſuetudine? Oportet autem
„Domi

Dominum, quoad ejus fieri poteſt, imitari; is autem fuerit, qui Dei voluntati inſervit, qui cum gratis acceperit, dat gratis, ſatis magnam recipiens mercedem, ipſam vitæ rationem.

7. Secundum datas modo boni Scriptoris conditiones S. Clemens procedens, inprimis indicat, cur, & quomodo ad ſcribendum permotus fuerit. „Non eſt autem, ait, hoc opus „ſcriptura artificioſe comparata ad oſtentatio„nem, ſed mihi ad ſenectutem reconduntur „monimenta, oblivionis medicamentum, vere „imago & adumbratio evidentium & animata„rum illarum rationum, quas, dignus habitus „ſum, qui audirem, & virorum beatorum, „quique revera erant maximi pretii & æſtima„tionis; eorum unus quidem in Græcia, Jo„nicus, alii vero in magna Græcia: alter eo„rum erat ex Cæleſyria, alter ex Ægypto; alii „autem ex Oriente, & ejus alter quidem Aſſy„rius, alter vero in Palæſtina Hebræus ex alto „ducta origine. Cum autem in eum ultimum „incidiſſem, erat autem primus poteſtate, con„quievi in Ægypto, venans ea, quæ latuerant. „Sicula revera apis, Prophetici & Apoſtolici „prati flores decerpens, ſinceram quamdam & „incorruptam cognitionem ingeneravit eorum, „qui audiebant, animis. Sed qui veram qui„dem beatæ doctrinæ ſervabant traditionem, „ſtatim a Petro, & Jacobo, & Joanne, & „Paulo, ſanctis Apoſtolis, ita ut filius accipe„ret a Patre . . . ad nos quoque Deo volente „pervenerunt illa a majoribus data & Apoſtoli-

Ratio cur S Clemens ſcripſerit. p. 274.

Traditio.

„ca

„ca depoſituri ſemina. . . Eſt autem hæc, ut „opinor, deſcriptio animæ deſiderantis, beatam ita conſervare traditionem, ut non poſſit „effugere . . . & exercitatio ſalubrem habitum ingenerat & ſpiritibus & corporibus; „& *Nemo accendit lucernam & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, ut luceat omnibus* „&c. Matth. 5. Quid enim juvat ſapientia, „quæ non ſapientem efficit eum, qui poteſt „audire? . . docens aliquis plus diſcit, & dicens ſæpe una audit cum iis, qui ipſum audiunt. . . Numquid etiam prohibuit Dominus a bono feriari, & ſabbathum agere? divinis autem myſteriis, & ſancta illa luce impertiri illis conceſſit, qui ea poſſent capere. Jam „vero non multis revelavit ea, quae non erant „multorum, ſed paucis, quibus ſciebat convenire, qui & ea poſſent accipere, & ex eis „informari. . . Horum itaque meorum commentariorum ſcriptura, ſcio, quam ſit imbecilla, ſi conferatur cum illo Spiritu gratia pleno, quem ut audiremus digni ſumus habiti; „ſit autem imago archetypum in memoriam revocans ei, qui thyrſo ictus fuerit, *Sapienti enim*, inquit. Prov. 1. *loquere, & erit ſapientior:* profitetur autem non arcana ſatis poſſe „interpretari, multum abeſt, ſed tantum in „memoriam revocare, ſive aliquando obliti fuerimus, ſive ne obliviſcamur. . . Unde memoriæ meæ monimentum mihi comparans hac „neceſſario uſus ſum deſcriptione.

Quomodo, & quæ S. Clemens 8. Porro illa quæ in his libris in genere, & quomodo illa tractaturus ſit, ita exponit. „Sunt

„Sunt ergo quædam, quorum ne recordati *hic ſcri-*
„quidem ſumus, erat enim apud viros beatos *bat.*
„magna quædam vis. Sunt etiam quædam non *p. 276.*
„annotata, quæ cum tempore manſiſſent, nunc
„effugerunt; aliqua autem, quæ extinguebantur,
„tur, ut quæ flaceſcerent in ipſa cogitatione.
„Quoniam autem iis, qui non ſunt probati,
„non facile poteſt exhiberi ejusmodi miniſte-
„rium, hæc monimentis ſuſcitans, nonnulla
„quidem conſulto prætermitto timens ſcribe- *Arcani*
„re, quæ etiam cavi dicere, non utique invi- *diſciplina.*
„dens, neque enim fas eſt, ſed iis metuens, qui
„in ea inciderent, ne in aliam forte partem ac-
„cipientes laberentur, & puero gladium juxta
„proverbium præbere inveniremur. . . Sunt
„autem quædam etiam, quæ mihi tacite ſigni-
„ficabit ſcriptura; & in aliis quidem inſiſtet,
„alia vero tantum dicet: conabitur autem &
„celans dicere, & occultans aperire, & ta-
„cens oſtendere, & quæ ab inſignibus hæreſibus
„decreta ſancita ſunt, adducet. Et adverſus
„ea dicet, quæcunque ante propheticam con-
„templationem prius diſpenſata eſſe oportet,
„quæ nobis procedet ex glorioſa & veneranda
„traditionis regula ab ortu mundi progredien-
„tibus; ea, quæ ex naturali contemplatione
„neceſſario prius tractanda ſunt, prius addu-
„cens, præpurgata prius terra & a ſpinis, &
„ab omni herba, agricolæ ritu, ad plantan-
„dam vineam. . . Neque vere verebuntur no-
„ſtri commentarii uti iis, quæ ſunt pulcherri-
„ma, ex Philoſophia, & iis, quæ præcedunt,
„diſciplinis. . . . *Admonentes omnem homi-*
nem, & docentes in omni Sapientia, ut exhi-
„*bea-*

„*beamus omnem hominem perfectum in Chriſto.*
„Coloſſ. 1. . . Nam ipſa quoque bonarum di-
„ſciplinarum copia eſt veluti quoddam condi-
„mentum athletæ cibo permixtum, non delitias
„quidem captantis, ſed bonum appetitum affu-
„mentis, laudis amorem. Pſallentes quidem
„certe nimis intenſum gravitatis ſonum modu-
„late remittimus. Quemadmodum autem, qui
„volunt alloqui populum, hoc ſæpenumero fa-
„ciunt per præconem, ut ea, quæ dicuntur, ma-
„gis exaudiantur: ita hic quoque cum ad mul-
„tos habenda ſit a nobis oratio, quæ ſolitam
„præcedit traditionem, adducendæ ſunt opi-
„niones, & voces, quæ in ſingulis reſonant,
„per quas ii magis convertentur, qui au-
„dient . . Nullam etiam Scripturam exiſtimo
„adeo feliciter procedere, cui nullus omnino
„contradicat, ſed illam exiſtimandum eſt, eſſe
„rationi conſentaneam, cui nemo jure contra-
„dicit. . . Quemadmodum ergo terram prius
„rigant agricolæ, deinde ſic ſemen injiciunt;
„ita etiam nos eo, quod bibi poteſt ex Græco-
„rum ſcriptis, id, quod eſt in eis terreſtre prius
„irrigamus, ut ſuſcipiat ſpiritale ſemen, quod
„dejicitur, & id facile poſſit alere.

Argumentum horum ſtromatum. p. 278.

9. Jam nunc horum ſuorum librorum argu-
„mentum S. Clemens ita exponit. „Contine-
„bunt autem hi libri, qui vocantur στρωματεῖς,
„id eſt, Stragulæ variæ contextæ admix-
„tam veritatem philoſophiæ decretis, *vel po-*
„*tius* coopertam & abſconſam, ſicut teſta ope-
„ritur id, quod eſt in nuce eſculentum: *Fidei*
„enim ſemina ſolis, ut exiſtimo, convenit ſer-
„vari

vari fidei agricolis. Non me autem latent, ea etiam, quæ ab aliquibus imperite omnia metuentibus jactantur, qui dicunt, oportere in iis verſari, quæ ſunt maxime neceſſaria, & quæ fidem continent, externa autem, & quæ ſunt ſupervacanea tranſilire, quæ nos fruſtra conterunt, & detinent in iis, quæ ad finem nihil conferunt. Alii autem Philoſophiam cum maximo malo, & ad hominum perniciem veniſſe in vitam exiſtimant, ut quæ profecta ſit a maligno aliquo inventore. Ego autem, quod vitium quidem malam habeat naturam, nec alicujus boni agricola eſſe umquam poſſit, in his totis oſtendam libris tacite ſignificans, aliqua ratione divinæ quoque Providentiæ opus eſſe Philoſophiam. De commentariis autem, qui in temporibus neceſſariis, Græcorum complexi ſunt opinionem, tantum reſpondeo iis, qui reprehendendi ſtudio delectantur.

10. Igitur contra hos Philoſophiæ vituperatores S. Clemens hic dimicat, illiusque fructum in ſequentibus oſtendit variis argumentis. *Primo* quidem etiamſi ſit inutilis Pilosophia, ſi inutilem eam confirmare eſt utile, jam utilis eſt. *Deinde* nec fieri poteſt, ut ii Græcos condemnent, qui nuda de eorum decretis dictione utuntur, ſi non una ſigillatim ad ea aperienda deſcendant usque ad cognitionem; eſt enim vel maxime fide digna probatio, quæ eſt cum experientia, quoniam vel perfectiſſima invenitur demonſtratio, eorum, quæ ſunt damnata, cognitio. *Rurſus* multa licet ad fi- *Philoſophiæ utilitas. p. 278.*

„nem non conferant, artifici tamen ornamen-
„tum afferunt; & alioqui varia ac multiplex
„doctrina & varie probat id, quod adducitur,
„& catechumenis admirationem afferens, ea
„quæ ſunt præcipua dogmata, ad eorum, qui
„audiunt, perſuaſionem, & ad veritatem conſti-
„tuit.„ Dum ſcilicet ex ipſis adverſariorum
dogmatibus fidei noſtræ veritatem demonſtra-
mus. „*Quin etiam* ipſorum quoque dogmatum,
„dum inter ſe conferuntur, veritatem oppoſitio
„conciliat, unde ſequitur cognitio, non quod
„primum obtineat Philoſophia locum, ſed quod
„eum fructum, qui capitur ex cognitione, veræ
„comprehenſionis firmam ac ſtabilem ſuſcipi-
„mus perſuaſionem, propter eorum, quæ intel-
„liguntur, ſcientiam. Taceo, quod libri hi
„multiplici ac varia doctrina in unum corpus
„coagmentati volunt ex arte celare ſemina co-
„gnitionis.

Sophiſtæ myſteria noſtræ fidei propalare non expedit. p. 279.

11. Ex his rationem dat S. Clemens, cur in his ſtromatum libris Philoſophorum doctrina uſus fuerit. *Primo* „quoniam magnum eſt „periculum vere arcanam veræ Philoſophiæ ra-„tionem iis propalare, qui profuſe quidem & „petulanter, ſed non jure volunt contra omnia „dicere: omnia autem nomina ac verba turpi-„ter & indecore ejaculantur, & ſelpſos fallen-„tes, & eorum, qui ſibi adhærent, oculos „præſtringentes. . . . Magna eſt autem turba „ejusmodi, ac eorum quidem aliqui voluptati-„bus mancipati, cum velint non credere, omni „veneratione dignam irrident veritatem bar-„bariem habentes ludibrio. Aliqui autem alii „ſe-

„ſeipſos erigentes calumnias verbis invenire „contendunt, contentioſas comparantes quæ„ſtiones, diſtiunculurum venatores, puſilla„rum quarumdam artium æmulatores, litiga„tores, & jurgiorum conſarcinatores. . . Ob „hanc ergo artem ſe efferentes Sophiſtæ infe„lices canoris quibusdam ſuis nugis garrientes, „cum in nominum deleſtu, & certa diſtionum „compoſitione & connexione tota vita laborant, „cicadis apparent loquaciores, eos, quibus „pruriunt aures, non ſatis, ut mihi videtur, „viriliter demulcentes, & titillantes. . . De iis „& ſimilibus, qui ſe inani dicendi genere exer„cuerunt, pulcherrime dicit divina ſcriptura: „*Perdam ſapientiam ſapientum, & prudentiam* „*prudentum abolebo.*

12. Philoſophiam ad illuſtrandam fidem eſſe utilem probat S. Clemens *Secundo*: „Quia S. Scriptura ſapientiam appellat æquivoce omnem mundanam ſive ſapientiam, ſive artem; aliæ autem ſunt, quæ per additionem & compoſitionem humana ſunt ratione excogitatæ; quod autem a Deo ſit, quæ arte fit, & eſt ſapiens excogitatio, manifeſtum eſt in Beſeleel, quem Deus implevit *divino Spiritu Sapientiæ, ut in omni opere excogitet, & architectetur* &c. Exod. 31. . . Habent quidem aliquam peculiarem naturæ proprietatem, qui „ſunt ſapientes cogitatione: duplicem autem „ſenſus ſpiritum accipiunt ab ea, quæ eſt principalis, ſapientia ii, qui ſeipſos idoneos exhibuerunt: qui perſequuntur enim artes ſordidas, & illiberales, eo, quod circa ſenſus ex-

Scientiæ etiam, & artes mundanæ à Deo ſunt.

p. 281.

 „cel-

„cellit, fruuntur, auditu quidem, qui dicitur „communiter muſicus, tactu, vero figulus, & „voce cantor, olfactu unguentarius, viſu, „qui eſt cælandi facultate præditus. Qui au- „tem in doctrina verſantur, ſuppeditatam ha- „bent conſenſionem, per quam Poetæ modos, „dictionem Rhetores, & Syllogiſmos Dialecti- „ci, & Philoſophi apprehendunt eam, quæ ad „ſe pertinet, contemplationem. . . Merito ergo „Apoſtolus variam ac multiplicem dixit Dei ſa- „pientiam, ut quæ multifariam, multisque „modis per artem, per ſcientiam, per fidem, „per prophetiam ſuam oſtentat potentiam ad „noſtrum beneficium. *Eph.* 3. Quoniam *omnis* „*ſapientia a Domino, & cum ipſo eſt in ſæcula* ut „dicit Jeſu ſapientia. *Eccli.* 1.

Philoſophia Græcos remote ad juſtitiam diſponebat. p. 282.

13. *Tertio* idem probat „quia Deus dat ſa- „pientiam ex ore ſuo, & ſenſum ſimul & pru- „dentiam, & juſtis inſtar theſauri recondit au- „xilium *Prov.* 2. Iis enim, qui a Philoſophia fue- „re juſtificati, auxilium tamquam theſaurus „reconditur. . . Atque erat quidem ante Do- „mini adventum Philoſophia Græcis neceſſaria „ad juſtitiam, nunc autem eſt utilis ad Dei „cultum & pietatem iis, qui fidem colligunt „per demonſtrationem. Quoniam pes tuus non „offendet, ſi, quæ bona ſunt, ad Dei provi- „dentiam referas, ſive Græca ſint, ſive noſtra. „Omnium enim bonorum Deus eſt cauſa, ſed „aliorum quidem principaliter, ut Teſtamenti „veteris & novi, aliorum autem per conſe- „quentiam, ſicut Philoſophiæ. Forte autem „principaliter tunc etiam Græcis data fuit,

„prius-

„priusquam Dominus Græcos quoque vocaſ-
„ſet; nam ipſa quoque Græcos Pædagogi mo-
„re docebat, ſicut lex Hebræos ad Chriſtum.
„Præparat ergo Philoſophia ei viam muniens,
„qui a Chriſto perficitur. Atque eſt quidem
„una via veritatis, ſed in eam tamquam in flu-
„vium perennem alia aliunde fluenta influunt.
„Divine ergo dictum eſt. *Multæ viæ vitæ*. . . .
„Fuerint autem mandata quoque, & quæ
„prius audiuntur diſciplinæ, viæ & adminicu-
„la vitæ.

Nota. S. Clemens hic innuere videtur, Philoſophiam ante Incarnationem neceſſariam fuiſſe Ethnicis ad juſtificationem, & illa eos reipſa juſtificatos fuiſſe. Verum D. Ceillier *tom.* 2. bene obſervat ex aliis locis hujus libri *pag.* 288. 292. 404. 309. 319. adhuc referendis aperte colligi, ſanctum hunc Presbyterum numquam tribuiſſe Philoſophiæ juſtificationem gentilium, eumque id unum docere, quod ſicuti Philoſophia eſt veritatis inveſtigatio, ſic plurimum confert ad eam inveniendam, in quo quidem eſt remota quædam diſpoſitio ad Chriſtianam juſtificationem, quæ tamen perfecte acquiri nequit, niſi per fidem in Jeſum Chriſtum.

14. Solvit modo S. Clemens objectionem, quæ contra dicta opponi poſſet, dicens: „Quodſi „quis vim afferens dicat: *Ne animum adhibe* „*mulieri malæ: mel enim diſtillat a labiis mulie-* „*ris meretricis.* Prov. 7. Græcam eſſe dicens „eruditionem: audiat, quæ deinceps ſequun„tur: *Quæ ad tempus ungit guttur ſuum.* Philo„ſophia autem non adulatur: quamnam ergo „ſignificat? eam, quæ fornicata eſt? dilucide „infert. . . *Fac ergo, ut via tua longe abſit a* „*ſtulta voluptate.* . . Et hæc quidem ita ſe ha„bent. *Philoſophia ſana non eſt mala.* p. 283.

„bent. Cum autem dixerit: *Ne ſis multum apud* „*alienam:* uti quem, ſed non multum immo- „rari, & permanere in doctrina ſæculari admo- „net: Verbo enim Domini præparant, ac prius „inſtituunt, quæ temporibus convenientibus „unicuique generationi utiliter data ſunt. Jam „enim quidam ancillarum ineſcata philtris con- „tempſerunt Dominam Philoſophiam; & ex „ipſis alii quidem conſenuerunt in Muſico, alii „vero in Geometria, alii autem in Grammati- „ca, plurimi vero in Rhetorica. Sed quem- „admodum liberales diſciplinæ conferunt ad „Philoſophiam, quæ eſt ipſorum Domina, ita „etiam ipſa Philoſophia ad parandam conducit „ſapientiam: eſt enim Philoſophia quidem ex- „ercitatio, ſapientia vero rerum divinarum, & „humanarum, & cauſarum ipſarum ſcientia: „eſt enim ſapientia domina Philoſophiæ. . . Si „enim Philoſophia profitetur continentiam lin- „guæ & ventris, & eorum, quæ ſunt ſub ven- „trem, & eſt propter ſe eligenda, multo vide- „bitur venerabilior, & præſtantior, ſi exerce- „tur propter Dei honorem, & cognitionem.

Philoſophia ad inveniendam veritatem juvat.

p. 285.

15. *Quarto.* Eandem ad fidem Philoſophiæ utilitatem probat S. Clemens hoc modo „Phi- „loſophia nuda ratione habet inquiſitionem „veritatis, & naturæ eorum, quæ ſunt. Hæc „autem eſt veritas, de qua ipſe dixit Dominus „*Ego ſum veritas* Joan. 14. Et rurſus: diſci- „plina, quæ præcedit eam, quæ eſt in Chri- „ſto, quietem, exercet mentem, & excitat „intelligentiam, generando ingenii acumen „aptum ad inquirendum per veram Philoſo- „phiam

phiam, quam inventam, vel potius acceptam Myſtæ habent ab ipſa veritate: multum autem confert promptitudo ad videndum ea, quæ oportet, per exercitationem; mentis autem ſunt exercitatio ea, quæ mente poſſunt percipi: triplex autem eorum natura, quæ in quantis continuis, & quantis diſcretis, & iis, quæ ſunt dicenda, conſideratur. Quæ enim „ex demonſtrationibus conficitur oratio, per„fectam animæ fidem facit ejus, quod conſe„quitur: ut non putet id, quod demonſtratum „eſt, aliter ſe habere, nec ſinit, ut iis ſuccum„bat, quæ nobis per fraudem incurrunt. In „his ergo diſciplinis a ſenſilibus expurgatur, & „excitatur anima, ut poſſit veritatem per„ſpicere.

16. *Quinto.* Idem probat S. Clemens ex eo, quod Philoſophia, & diſciplinæ liberales ad virtutem manuducant: „Educatio enim, & bona, „quæ ſervatur, eruditio bonas efficit naturas, „& bonæ naturæ talem ſuſcipientes diſcipli„nam fiunt adhuc prioribus meliores. . . Non „enim natura, ſed diſciplina viri boni & hone„ſti fiunt, quemadmodum medici & guberna„tores. . . Alios autem eſſe aliis a natura ad „virtutem aptiores oſtendunt quidem quædam „ſtudia eorum, qui ſunt aliis natura aptiores: „nullam autem ex virtute perfectionem arguunt „eorum, qui ſunt meliori natura, cum etiam, „qui natura minime apti ſunt ad virtutem, eam, „quam par eſt, aſſecuti diſciplinam, vel ad om„ne genus probitatis & honeſtatis pervenerint; „& contra, qui natura apti erant ad virtutem „eva-

Philoſophia, & liberales diſciplinæ ad virtutem ducunt.

p. 285.

„evaſerint mali negligentia & incuria. Nos „rurſus natura ad ſocietatem & communica„tionem aptos, juſtosque Deus fabricatus eſt: „unde nec juſtum ex ſola conſtitutione oriri di„cendum eſt: ex præcepto autem bonum opi„ficii excitari intelligendum eſt, cum ex diſci„plina didicerit anima, velle bonum eligere. „Sed quemadmodum vel ſine litteris fidelem „poſſe eſſe dicimus, ita quæ in fide dicuntur, „poſſe eum intelligere, qui non didicit, confi„temur: quæ enim bene dicuntur, admittere, „aliena autem non admittere, non ſola fides, „ſed, quæ circa diſciplinam verſatur, fides „efficit. . . At facilius ſimul & celerius cum „præcedentibus diſciplinis liberalibus poſſe ali„quem virtutem venari confitemur, quæ ta„men non ejusmodi, ut ſine iis capi non poſ„ſit, ſed tunc quoque ab iis, qui didicerunt, „& ſenſus habent exercitatos.

Philoſophia vera & juſta eligenda. *p.* 288.

17. *Sexto.* Nequis vere error in determinanda Philoſophia intercedat, S. Clemens inprimis obſervat: „Philoſophiam autem non dico „Stoicam, nec Platonicam, aut Epicuream, & „Ariſtotelicam, ſed quæcunque ab his ſectis re„cte dicta ſunt, quæ docent juſtitiam cum pia „ſcientia, hoc totum ſelectum, dico Philoſo„phiam: quæcunque autem ex humanis ampu„tata cogitationibus adulterarunt, ea num„quam Divina dixerim. . . Nihil enim Philo„ſophis poſt finem vitæ proderit, etiamſi nunc „recte operentur, niſi fidem habeant: propte„rea enim græca voce expoſitæ ſunt ſcripturæ, „ut nullum unquam ignorantiæ poſſint prætex-

„tum

tum afferre, cum poſſint, quae ſunt apud nos, audire, ſi tantum voluerint, . . Eſt quippe donum doctrina pietatis, gratia vero fides. . . Jam Clemens in epiſtola ad Corinthios his verbis inquit, exponens differentiam eorum, qui ſunt probati in Eccleſia: Sit aliquis fidelis, ſit potens in explicanda cognitione, ſit ſapiens ,in diſcretione ſermonum, ſit ſtupendus in ope- ,ribus.

18. *Septimo*. Praeterea S. Clemens hortatur, ut artem Sophiſticam devitemus. „Ars ,enim Sophiſtica, quam ſectati ſunt Graeci tam- ,quam rem praeclaram & magni faciendam, ,eſt poteſtas phantaſtica, ſeu quae imaginatio- ,ne percipitur, verbi falſas opiniones tamquam ,veras ingenerans: praebet enim ad perſuaden- ,dum quidem dicendi artem, ad contenden- ,dum vero litigandi, ac decertandi. . . Aperte ,itaque Plato malam artem appellavit Sophi- ,ſticam, & eum ſequens Ariſtoteles, eam quam- ,dam decipiendi artem nuncupavit, ut quae ,totum Sapientiae officium probabiliter auferat, „& profiteatur ſapientiam, in qua non eſt ver- „ſata, nec in ea ſtudium poſuit. Ut paucis „autem dicam, quemadmodum artis quidem „dicendi principium eſt id, quod eſt probabile, „officium vero, argumentum, & finis, perſua- „ſio: ita artis concertandi principium eſt id, „quod opinamur, officium vero contentio, & „finis victoria. Eodem enim modo Sophiſti- „cae quoque artis principium quidem eſt id, „quod apparet, officium vero duplex, unum „ex arte dicendi, quod perpetua oratione rem „per-

Ars Sophiſtica vitanda. *p.* 289.

„perſequitur, alterum vero ex Dialectica inter-
„rogans, ejus vero finis eſt obſtupefactio, &
„deductio ad admirationem: & quæ rurſus in
„ſcholis vulgo jactatur Dialectica, Philoſophi
„exercitatio in eo, quod eſt opinabile, contra-
„dicendi, facultatis gratia. Merito ergo egre-
„gius Apoſtolus 1. *Tim.* 6. in Sophiſtas inve-
„ctus eſt, Logicam, id eſt, quæ in ſermone
„verſatur, eorum artem morbum appellans,
„propter quam ſe efferunt, & magnifice cir-
„cumſpiciunt, quibus cordi eſt hæc ars garru-
„la, & improba, ſive ſint Græci, ſive etiam
„barbari Sophiſtæ. . . Sanus enim dictus ſer-
„mo ſalutaris, cum ipſe ſit veritas . . quæ eſt
„autem ab eo, quod eſt ſanum & divinum,
„ſeparatio, eſt impietas & lethalis affectio.
„Hi ſunt lupi rapaces tecti pellibus ovium, pla-
„giarii, & diſerti animarum abigei, qui clam
„quidem furantur, ſed fures eſſe convincuntur;
„qui & dolo & vi nos conantur ſuperare, qui
„non delectamur ſupervacaneis, utpote quod
„minus in dicendis iis valeamus. . . Sic itaque
„veri amator Plato veluti a Deo incitatus di-
„cit; Ego ſum ejusmodi, ut nulli alii credam,
„niſi rationi, quæ mihi conſideranti optima
„viſa fuerit.

Scientiæ bonæ naturales non rejiciendæ. p. 291.

19. *Octavo.* Hæc autem, quæ S. Clemens ſentiebat de falſa Logica, & ſubſtantialibus falſæ Philoſophiæ, non intelligenda eſſe de vera Logica, qua recta ratiocinandi methodus addiſcitur, aliisque ſcientiis naturalibus, contra falſos ſui ævi myſticos haſce ſcientias contemnentes S. Presbyter ita probat. „Non
„nulli

„nulli autem, qui ſe putant eſſe ingenioſos, „nec Philoſophiam attingere volunt, nec Dialecticam, ſed nec contemplationem diſcere naturalem, ſed ſolam & nudam requirunt: perinde ac ſi cum nulla vitis curam geſſerint, velint „ab initio ſtatim botros accipere. Dicitur autem Dominus vitis allegorice, a quo cum diligentia, & agri colendi arte, quæ fit ratione ac „ſermone, fructus eſt vindeminandus. Putare „oportet, fodere, ligare, ac reliqua facere, falce, „ut ſentio, & ligone, & aliis ruſticis inſtrumentis ad vitis curam opus eſt, ut nobis fructum „producat eſculentum. Quemadmodum autem „in agricultura, ita etiam in Medicina ille utiliter didicit, qui varias attigit diſciplinas, ut „poſſit melius colere & curare; ita hic etiam „eum bene & utiliter eruditum exiſtimo, qui „omnia refert ad veritatem, adeo ut ex Geometria, & Muſica, & ex Grammatica, & ipſa „Philoſophia colligens, quod utile eſt, nullis „inſidiis interceptam ſervet fidem. . . Qui ergo ſingula refert ad rectam vitam, exempla „afferens ex Græcis, & Barbaris, is valde peritus veritatis inveſtigator, & multi revera „conſilii. . . Sophiſticam a Philoſophia . . . „& alias hæreſes, quæ ſunt in barbara Philoſophia, ab ipſa veritate diſcernere poteſt. „Quomodo autem non neceſſe eſt, ut de iis, „quæ intelligentia percipiuntur, tractat philoſophando, qui Dei velit potentiam attingere? Quomodo autem non eſt etiam utile, „dividere voces, quæ ſunt ancipites, & „in Teſtamentis efferuntur æquivoce? ex „amphibologia enim Dominus ſapienter elu-

„dit

„dit diabolum in tempore tentationis. „*Matth.* 4.

Exemplum Apoſtolorum ſpeciale. *p.* 292.

20. Ad objectionem, quæ hic ab exemplo Prophetarum & Apoſtolorum formari poſſet, reſpondet S. Clemens. „Si autem Prophetæ „& Apoſtoli artes non norant, per quas oſtenduntur exercitationes, quæ ſunt in Philoſo„phia; at mens prophetici & docentis Spiri„tus occulte loquens, propterea quod non ſint „aures omnium intelligentes, artificioſas do„ctrinas exigit ad explicationem. Secure enim „noverant illarum ſenſum Prophetæ & Spiri„tus diſcipuli: ex fide enim, & quam dici non „poteſt facile, dixit Spiritus; ſed non tam fa„cile percipere poſſunt ii, qui non dicerunt.

Eloquentiæ utilitas. *p.* 293.

21. *Nono.* Eloquentiam etiam eſſe utilem jam nunc oſtendit S. Clemens: „qui enim bona „utuntur oratione, probe accedunt ad eos, qui „bonis factis utuntur. Recreat quippe animam „oratio, & hortatur ad honeſtatem; beatus eſt „autem, qui pro dextra utraque manu utitur. „Neque ergo, qui bene poteſt facere, eſt ma„ledictis inceſſendus ab eo, qui bene poteſt di„cere; neque eſt vituperandus, qui bene poteſt „dicere, ab eo, qui bene facere poteſt; facit „autem uterque id, quod ei a natura eſt inſi„tum. Quod autem alter factum oſtendit, hoc „alter loquitur, beneficentiæ veluti viam præ„parans, & deducens auditores, ut bene ope„rentur; eſt enim ſalutaris oratio, ſicut opus „ſalutare: atque juſtitia quidem certe non „conſiſtit absque oratione. Quemadmodum „autem beneficio affici tollitur, ſi auferamus „bene

bene facere, ita tollitur obedientia, & fides, ſi nec præceptum, nec qui eſt ipſum explicaturus, ſimul aſſumuntur: nunc autem altero alterius gratia, & verbis, & factis abundamus.

22. Etſi vero eloquentia utilis ſit, nihilhominus tamen S. Clemens nimio ardore eloquentiam ſectari vetat: „Dictio enim eſt tamquam veſtis in corpore, res autem ſunt carnes, & nervi: non oportet ergo majorem veſtis, quam ſalutis corporis curam gerere: non ſolum enim frugalis vitæ ratio, ſed etiam a ſupervacaneo cultu, ornatuque aliena oratio exercenda eſt ei, qui veram vitam elegit. . . Nec eſt bellus, urbanusque orationis uſus, qui auditores magis poteſt delectare, quam juvari . . . Non oportet ergo unquam dilatare phylacteria, vanam ambiendo, & magnifaciendo gloriam: ſufficit autem ei, qui cognoſcendi eſt poteſtate præditus, ſi ei vel unus ſit inventus auditor. . . Admodum ergo recte nos admonet B. Apoſtolus: *Ut profanas vocum novitates vitemus.* 2. Tim. 2. & ad Coloſſ. 2. Quamobrem illa quoque ſcribit: juniores fugite quæſtiones, ſunt enim pueriles hujusmodi contentiones. *Exceſſus eloquentiæ vitandus.* p. 294.

23. *Decimo.* Philoſophiæ utilitatem ulterius S. Clemens demonſtrat: „Quia univerſi Græci, ac Barbari, quicunque veritatem deſiderarunt, alii quidem non paucas, alii vero partem aliquam, ſi modo ullam, veritatis Verbi habere oſtendi poſſunt. . . . Permulta enim invenimus ex his, quæ opinione recepta ſunt „apud *Omnes Philoſophi aliquas veritates cognoverunt.* p. 298.

„apud hæreſes, quæ non ſunt omnino abſur-„dæ, nec exciſam habent naturalem conſe-„quentiam, ut quæ tamquam gynæcea Chri-„ſtum viri inſtar exciderint, etiamſi certum ſit, „& extra controverſiam, eas eſſe diſſimiles ge-„nere, & tota veritate. . . Quippe barbara & „græca Philoſophia æternæ veritatis avulſam „quamdam particulam, non e Bachi Mytho-„logia, ſed ex Verbi, quod ſemper eſt, Theo-„logia decerpſit: qui autem diviſa rurſus com-„poſuerit, & perfectum Verbum unum fecerit, „ſcias futurum, ut veritatem citra periculum „contempletur. . . Unde etiam S. Paulus Epi-„menidis Cretenſis meminit in Epiſtola ad Ti-„tum cap. 1. ſic dicens: *Dixit quidam ex ipſis „proprius Propheta, Cretenſes ſemper mendaces, „malæ beſtiæ, ventres pigri. Et teſtimonium hoc „verum eſt.* Vides, quomodo etiam in Græco-„rum Prophetis dat aliquid veritatis, nec eru-„beſcit & ad ædificationem, & ad aliquorum „converſionem differens, uti græcis Poemati-„bus. Itaque ad Corinthios (non autem his „ſolum) differens de reſurrectione mortuorum, „tragico Jambo uſus eſt, dicens: *Quid mihi „prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? manducemus, „& bibamus, cras enim morimur. Nolite ſeduci, „corrumpunt bonos mores colloquia prava.* 1. „Cor. 15.

Modus Græcæ Philoſophiæ fuit Hebraicus. p. 299.

24. His ſuppoſitis ad ſcopum hujus libri propius accedit S. Clemens, & inprimis oſten-dit: „Quod modus ejus, qui fuit apud Græ-„cos, Philoſophiæ, fuerit Hebraicus, & Ænig-„maticus; brevitatem enim complectebantur, „quam

quæ eſt admonitoria, & quæ utiliſſima. . . . Atque illud quidem: *Noſce teipſum*, eſt Chilonis, vel Thaletis, vel Pythiæ; illud: *Ne quid nimis*, Stratodemi, vel Solonis; illud: *Modus optimus:* Cleobuli; illud: *Sponde, noxa præſto eſt*, Chilonis, vel Thaletis; illud: *Omnes homines mali, vel plurimi hominum mali*, eſt Biantis; illud: *Omnia vincit diligens meditatio*, volunt eſſe Periandri: ſimiliter autem admonitionem, quæ dicit: *Noſce occaſionem*, fuiſſe Pittaci. Solon autem leges tulit Athenienſibus, Pittacus vero Mytilenæis. Tandem Pythagoras Pherecydis familiaris ſeipſum primus appellavit Philoſophum. Philoſophiæ itaque poſt hos, quos ante dixi, tres fuere ſucceſſiones, quæ nomina ſumpſerunt a locis, in quibus verſatæ ſunt. Italica quidem, quæ derivata eſt a Pythagora: Jonica vero, quæ a Thalete; Eleatica autem, quæ a Xenophane. . . . Sed Pythagoræ Italica Philoſophia conſenuit in Metaponto, oppido Italiæ. Thaleti ſucceſſerunt Anaximander, Anaxagoras, Archelaus, Socrates a Phyſicis declinans ad ea, quæ ad mores pertinent, Antiſthenes author ſectæ Cynicæ. Plato autem ſeceſſit in Academiam: apud Platonem philoſophatus Ariſtoteles, cum tranſiiſſet in Lycæum, creat Hæreſim Peripateticam. Ei ſuccedit Theophraſtus, Straton, Lycon, Cratolaus, Diodorus. Platoni ſuccedit Speuſippus, Xenocrates, Palemon, Crates, & Crantor, in quos deſiit vetus Academia. Crantoris autem fuit particeps Arceſilaus, a quo uſque ad Hegeſilaum media floruit Academia. De-

Philoſophorum Græcorum ſucceſſio.

p. 300.

„in-

„inde Carneades ſuccedit Hegeſilao, & qui „deinceps ſequuntur. Crateris autem diſcipu„lus fuit Zeno Citicus, Stoicorum ſectæ Prin„ceps, huic ſuccedit Cleanthes, Chryſippus, „& alii deinceps. Eleaticæ autem ſectæ Prin„ceps fuit Xenophanes natus 40. Olympiade; „eum ſecuti ſunt Parmenides, Zeno, Leucip„pus, Democritus, Protagoras Abderitanus, „Metrodorus Chius, Diogenes Smyrnæus, „Anaxarchus, Pyrrhon, Nauſiphanes, Epi„curus. Et hæc eſt quidem ſucceſſio eorum, „qui fuerunt apud Græcos, Philoſophiæ „tamquam in Epitome.

Tempus, & genus Philoſophorum. p. 301.

25. Succeſſione Græcorum Philoſophorum recenſita pergit S. Clemens: „Tempora autem „eorum, qui fuerunt Principes, & Authores „eorum Philoſophiæ, ſunt dicenda conſequen„ter, ut in conferendo oſtendamus, Hebræo„rum Philoſophiam fuiſſe generationibus mul„tis antiquiorem. Et de Xenophane quidem „dictum eſt, qui fuit Eleaticæ Princeps Philo„ſophiæ. Thales autem circa 50. Olympia„dem floruit. Pythagoras vero invenitur tem„pore Polycratis Tyranni circa 62. Olympia„dem. . . . Floruit autem Solon 46. Olympia„de. . . . Hæc ſunt quidem tempora eorum, „qui apud Græcos fuere antiquiſſimi ſapien„tum, & Philoſophorum. Quod autem eo„rum plurimi fuerint, & genere Barbari, & a „Barbaris eruditi, quid opus eſt dicere? Py„thagoras Thuſcus fuit; Phryx autem erat An„tiſthenes, & Orpheus, Odryſius, vel Thrax; „Homerum enim plurimi oſtendunt Ægyptium

„Tha-

Thales autem, cum eſſet Phœnix genere, etiam cum Ægyptiorum Prophetis congreſſus eſſe dicitur, ſicut etiam Pythagoras cum iis ipſis, propter quos etiam fuit circumciſus, ut adyta ingrediens Ægyptiorum myſticam diſceret Philoſophiam; & cum Chaldæorum, & Magorum verſatus eſt præſtantiſſimis.

26. Ex his colligit S. Clemens, non ſolùm apud Græcos, ſed etiam Barbaros, & Hebræos Philoſophiam floruiſſe, quam etiam ingniores Philoſophi ſectati fuerunt. „Plato enim non inficiatur, ſe ea, quæ ſunt præſtantiſſima in Philoſophia, mercâtum eſſe a Barbaris, & ſe fatetur veniſſe in Ægyptum, in Phædone ſcribens: *Magna quidem eſt Græcia o Cobes! in qua ſunt viri omni ex parte boni, multa ſunt autem etiam genera Barbarorum.* Sic exiſtimat Plato, ex Barbaris quoque eſſe aliquos Philoſophos: Epicurus autem contra exiſtimat, ſolos Græcos poſſe philoſophari... Clarum ſane eſt, ſemper Platonem magni facere Barbaros, ut qui meminiſſet, ſe, & Pythagoram plurima, eaque præſtantiſſima, & nobiliſſima dogmata didiciſſe apud Barbaros... Democritus etiam adiit Babylonem, Perſidem, & Ægyptum, Magorum, & Sacerdotum ſe præbens diſcipulum, ipſo teſte *in libr. moral.* .. Alexander autem in libro de Symbolis Pythagoricis refert, Pythagoram fuiſſe diſcipulum Nazarati Aſſyrii: quidam eum exiſtimant Ezechielem, ſed non eſt, ut oſtendetur poſtea; vult præterea Pythagoram Gallos audiiſſe, & Brachmanos. Clearchus au-

Philoſophia etiam apud barbaros floruit. p. 302.

„tem Peripateticus dicit, ſe noſſe quemda
„Judæum, cum quo verſatus eſt Ariſtotel
„Heraclitus autem non humanitus, ſed divi
De Sybilla. „tus potius dicit apparuiſſe Sybillam. Ajunt it
„que Delphis in curia oſtendi petram qua
„dam, ſuper quam dicitur ſediſſe prima Syb
„la, quæ ex Helicone venerat, educata a M
„ſis, cum eſſet filia Lamiæ Sidoniæ. Serapi
„autem in verſibus dicit, ne mortuam quidem
„divinandi arte ceſſaſſe Sybillam, & id quiden
„quod ex ea in aerem receſſit poſt obitum, i
„eſſe, quod in ſortibus divinat, & auguriis;
„ex eo autem, quod in terram mutatum eſ
„corpore, exorta herba, quæcunque eam be
„ſtiæ comediſſent, cum in eo loco eſſent, ſcri
„bit perfectam futuri cognitionem per exta ho
„minibus ſignificaſſe: ejus autem animam ex
„ſtimat eam eſſe faciem, quæ apparet in Luna
„Et hæc quidem de Sybilla. Numa autem
„Rex Romanorum erat quidem Pythagoreus
„ex iis autem, quæ a Moſe tradita ſunt, adju
„tus prohibuit Romanis, ne homini, aut ani
„mali ſimilem Dei facerent imaginem. Cum
„igitur 170. primis annis templa ædificare
„nullam imaginem nec affictam, nec depict
„fecere: occulte enim eis indicarat Nu
„quod id, quod eſt optimum, non alia r
„ne, quam ſola mente, ulli licet attingere. P
„loſophia ergo res valde utilis olim floruit a
„Barbaros per gentes reſplendens, poſtea
„tem etiam venit ad Græcos. Ei autem p
„fuerunt & Ægyptiorum Prophetæ, & A
„riorum Chaldæi, & Gallorum Druidæ,
„Semanæi Bactrorum, & Cletarum ii,
„p

„philoſophati ſunt, & Perſarum magi, qui „quidem Servatoris quoque noſtri ortum ſignificaverunt ſtella eos præcedente venientes in „Judæam, & Indorum Gymnoſophiſtæ, & „alii Philoſophi barbari. Eſt autem duplex eo„rum genus, alii enim ex iis vocantur Sarma„næ, alii vero Brachmanes: & ex Sarmanis „quidem ii, qui appellantur Allobii neque ur„bes, nec domos habitant, arborum cortici„bus induuntur, glandes, arborumque baccas „comedunt, aquam bibunt manibus, non nu„ptias, non liberorum norunt procreationem. „Sunt autem etiam ex Indis, qui Buttæ pa„rent præceptis, quem ut Deum honorarunt. „Schytha autem erat etiam erat Anacharſis, „qui ſcribitur Græcorum multis antecelluiſſe „Philoſophis. Hellanicus autem ſcribit Hy„perboreos doceri juſtitiam, non veſcentes car„nibus, ſed arborum fructibus: ii ſexagena„rios extra portas ducentes tollunt e medio. „Sunt autem etiam apud Germanos ſacræ mu„lieres, quæ fluviorum vortices proſpicientes, „ac circumvolutiones futura conjiciunt, & „prædicunt. *Magi Chriſti adoratores Perſæ.*

27. „His omnibus Judæorum genus eſt lon„ge antiquius, & eam, quæ apud ipſos ſcri„ptis mandata eſt, Philoſophiam cæpiſſe ante „Græcam„ multis verbis oſtendit Philo Pytha„goreus: quin etiam Ariſtobulus quoque Peri„pateticus, & alii complures: apertiſſime au„tem Scriptor Megaſthenes, qui vixit cum Se„leuco Nicatore, ſcribit in tertio rerum Indica„rum: omnia quidem, quæ de natura dicta *Philoſophia Judæorum ante Græcam cæpit. p. 305.*

 „ſunt

„ſunt a veteribus, dicuntur etiam ab iis, qui „extra Græciam philoſophantur, partim quidem apud Indos a Brachmanis, partim vero „in Syria ab iis, qui vocantur Judæi.

Artes etiam ante Græcos inventæ. p. 306.

28. „Non ſolius autem Philoſophiæ, ſed „etiam omnium fere artium fuère inventores „Barbari. Ægyptii, & Chaldæi Aſtrologiam, „& Geometriam invenerunt. Avium volatus, „& augurium Phryges obſervarunt primi. Hetruſci tubam, & Phryges tibiam excogitavere. Cadmus Phænix fuit litterarum inventor. . . . Apis medicinæ, quam Æſculapius „amplificavit. Atlas Lybis navem eſt fabricatus, & mare navigavit. Idæus ferri invenit temperaturam. . . Cadmus Phænix „primus invenit lapidicinam. . . . Carthaginenſes primi conſtruxerunt quadriremem, „quam fabricatus eſt Boſphorus. Medea Colchis prima pilos tingere excogitavit. Norici „primi ferrum purgarunt. . . Olympus Myſius „in muſica harmoniam invenit. . . . Perſas „primos audivimus currum, & lectum, & pedum ſcabellum effeciſſe. . . Primam ſcripſiſſe „Epiſtolas Atoſſam Perſarum Reginam dicit „Hellanicus. . . . Ex his autem pauca adjeci „ad confirmandam illam ad tam multa inveniendа idoneam, & vitæ utilem naturam, quæ fuit apud Barbaros, a quibus „in ſtudiis, & rebus exercendis Græci magnam accepere utilitatem. . . Quippe barbara „Philoſophia facta etiam, non verba profitetur. . . Nam ſi novero vim vocis, ero loquenti „Barbarus, & loquens mihi Barbarus.

29. Præ-

29. Præterea „vix tandem ad Græcos acceſſit componendarum orationum doctrina, & Scriptura. Et Alcmæon quidem Perithi filius Crotoniata primus librum ſcripſit de natura, alii autem Anaxagoram primum librum ſcriptum edidiſſe referunt: modos autem poematibus primus adjecit, & Lacedæmoniorum leges numeroſis verſibus ſcripſit Terpanter Antiſſæus. Dithirambum excogitavit Laſſus Hermioneus: Hymnum Steſichorus Himeræus; Choream Alcman Lacedæmonius; amatoria Anacreon Tejus: υπορχησιν, id eſt canticum ad ſaltandum accomodatum Pindarus Thebanus; & νομοις, quos vocant, primos cecinit in choro, & cithara Timotheus Mileſius. Jam vero Jambum excogitavit Archilogus Parius; claudum autem Jambum Hipponax Epheſius, & Tragœdiam Theſpis Athenienſis: comœdiam autem Siſarion Icarieus. Tempora horum tradunt Grammatici; longum autem fuerit ea accurate adducere, cum mox oſtendatur Dionyſius, nempe Bacchus, propter quem celebrantur & Dionyſia, & ſpectacula, eſſe Moſe poſterior. Ajunt autem orationes, & rhetoricas proprietates conſcripſiſſe Antiphontem Rhamnuſium: Apollodorus autem Cumanus, vel Eratoſthenes duos edidit libros Grammaticos, ideo Grammaticus dictus. Praxiphanes, & Zaleucus Locrus, vel Minois leges tulerunt poſt Moſem, ut inferius oſtendemus; Lycurgus autem poſt Trojam captam, & Draco circa Olympiadem 39. . . . Phanothea, vel Themis heroicum Hexameron invenit; Theano Crotoniatis pri-

Librorum ſcriptio quando apud Græcos inventa.

„ma ex mulieribus philoſophata eſt, & ſcripſit
„poemata„

Philoſophia a diabolo tota non eſt.
p. 309.

30. Ex his S. Clemens Græcam Philoſophiam contra nonnullas obtrectationes vindicat; ſcilicet, quod „Græca Philoſophia, ut „aliqui dicunt, caſu, & exiliter veritatem, ſed „non omnem aſſequitur, ut alii autem volunt, „mota eſt a diabolo: nonnulli autem univer„ſam Philoſophiam inferiores quasdam pote„ſtates inſpiraſſe exiſtimant.„ *Reſpondetur*. „Si „non comprehendit quidem Græca Philoſophia „veritatis magnitudinem, & eſt adhuc imbe„cilla ad mandata Domini exequenda; at re„gali quidem maxime doctrinæ viam præpa„rat, utcunque caſtigans, & mores prius for„mans, & ad ſuſcipiendam veritatem confir„mans, qui opinatur providentiam.

Non omnes Philoſophi mali fures.
p. 310.

31. Alteram obtrectationem contra ſanam Philoſophiam, ſcilicet „quod omnes, qui fue„runt ante adventum Domini, ſint fures, & „latrones:„ ita S. Clemens refellit: „Sed Pro„phetæ quidem, ut qui a Domino fuerunt „miſſi, & inſpirati, non fures, ſed miniſtri. „*Dicis:* Philoſophia autem non miſſa eſt a Do„mino, ſed venit furto ſurrepta, vel a fure do„nata.„ *Reſpondet:* „Sive ergo poteſtas, aut An„gelus, qui veritatis aliquid dicit, & in ea non „manſit, hæc inſpiravit, & furto ſurrepta do„cuit, hoc fecit, non quod neſcierit Dominus „ . . . Sed quod non prohibuerit: tunc enim „aliquam habuit utilitatem furtum, quod re„dibat ad homines, non quod is, qui ſurripuit, „utile ſibi proponeret, ſed providentia ad uti„le

le dirigeret, audacis cæpti eventum. . . . Porro cum in faciendo cauſa intelligatur, id autem, quod non prohibet, hoc ipſo remotum ſit ab operatione . . . diabolus cum liberum haberet arbitrium, & duci poſſet pœnitentia, & furari, ipſe quoque furti cauſa eſt, „non autem Dominus, qui non prohibuit. „Sed nec noxium erat donum, ut accederet „prohibitio. . . Nam nec laudes, nec vitupe„rationes, nec honores, nec ſupplicia juſta „ſunt, ſi anima non habeat liberam poteſta„tem & appetendi, & abſtinendi, ſed ſit vi„tium involuntarium. . . . Quoniam autem „libera electio, & appetitio peccata primum in„choat, falſa autem nonnunquam dominatur „opinio, a qua, cum ignorantia, & imperitia „ſit, recedere negligimus, jure infliguntur ſup„plicia. . . . Nemo quippe malum eligit qua„tenus malum, ſed abductus ab ea, quæ in„eſt in ipſo, voluptate, id bonum ratus, ſu„ſcipiendum exiſtimat. Quæ cum ita ſe ha„beant, & liberari ab ignoratione, & a mala, „& delectabili electione, & ante omnia non „aſſentiri fallacibus illis phantaſiis, & viſis „ſitum eſt in noſtra poteſtate. Latro autem, „& fur dicitur diabolus, qui Prophetis Pſeu„doprophetas admiſcuit, tamquam frumento „Zizania. Omnes ergo, qui fuerunt ante Do„minum, fures, & latrones, non abſolute au„tem omnes homines, ſed omnes Pſeudopro„phetæ, & omnes, qui non proprie ab ipſo „miſſi ſunt. Habuerunt autem Pſeudopropheſtæ quoque furtum, quod Prophetæ quidem „dicerentur, cum Prophetæ quidem eſſent, ſed

Liberum hominis arbitrium. *p.* 311.

„ejus, qui eſt mendax. *Joan.* 8. . . In falſis „autem vera quoque aliqua dicebant Pſeudo„prophetæ, uti dicit Paſtor Angelus pœniten„tiæ ad Hermetem de Pſeudopropheta: *Qua„dam enim verba vera dicit, diabolus enim eum „implet ſuo ſpiritu, ſi quem poſſit ex juſtis fran„gere.* . . Eſt itaque maximum divinæ Provi„dentiæ argumentum, ut quod ex voluntaria de„fectione ortum eſt, vitium inconducibile ma„neat, & inutile, ſed nec ſit omnino noxium „ . . . Et id quod per malos excogitatum eſt, „ad bonum aliquem finem deducat, & utiliter „iis, quæ videntur mala, utatur. Eſt ergo „etiam in Philoſophia, quæ furto ſurrepta vel„uti a Prometheo tamquam aliquantulum ig„nis aptum ad lumen, ſi utiliter excitetur, & „veſtigium aliquod ſapientiæ, & motus a Deo. „In his autem latrones, & fures fuerint, qui „ſunt apud Græcos Philoſophi, qui ante Do„mini adventum a Prophetis Hebræis partes „veritatis id minime agnoſcentes ſumpſerunt, „ſed ſibi tamquam propria dogmata attribue„runt, & alia quidem adulterarunt, alia au„tem ſupervacanea quadam diligentia ſophiſti„ce interpolarunt, alia etiam invenerunt; for„te enim ſenſus quoque ſpiritum habuerunt.

Providentia divina. p. 312.

Nota. Quod S. Clemens hic afferit, diabolum poſt ſuam apoſtaſiam pœnitentia duci potuiſſe, cum adhuc liberum haberet arbitrium, rejici debet tamquam oppoſitum doctrinæ Eccleſiæ docentis, bonos, & malos Angelos poſt peccatum malorum nulla pœnitendi libertate gaudere.

Philoſophi græci quadam

32. Licet autem ob dictas rationes græci Philoſophi fures fuerint, hoc tamen, & eorum arrogan-

ogantia, quam hic S. Clemens carpit, non *vera dog-*
obſtante, teſtimonio comprobat, Græcos ve- *mata ha-*
ra quædam habere dogmata. „S. Paulus enim *bent.*
„in Actis Apoſtolicis hæc dicit ad Areopagi- P. 314.
„tas. . . *Sicut & quidam veſtrorum Poetarum*
„*dixerunt: Hujus namque genus ſumus.* Ex qui-
„bus clarum eſt, quod etiam Poeticis utens
„exemplis ex Arati Phænomenis approbat,
„quæ apud Græcos recte dicta ſunt, & per
„ignotum Deum honorari quidem per circum-
„locutionem a Græcis Opificem Deum ſignifi-
„cavit, ex agnitione autem oportere per Filium
„accipere, & diſcere. *Act.* 26. Nec tamen ab-
„ſolute omnem ſuſcipimus Philoſophiam, ſed
„illam, de qua apud Platonem quoque dicit
„Socrates: *Sunt enim in myſteriis multi quidem,*
„*qui geſtant ferulam, pauci vero Bacchi.* Multos
„quidem eſſe vocatos, paucos autem electos
„tacite ſignificans: aperte enim ſubjungit: *Ii*
„*autem non ſunt alii, quam qui recte ſunt philoſo-*
„*phati, ex quibus ego quidem ut eſſem, omnem*
„*adhibui diligentiam: an autem recte adhibuerim,*
„*& quid perfecerimus, cum illuc venerimus, aperte*
„*ſciemus, ſi Deus velit, paulo poſt.* Annon tibi
„videtur fidei ex Scripturis Hebraicis eam,
„quæ eſt poſt mortem, juſti ſpem declarare.
„Et in quinto *de Republ.* eos veros Philoſophos
„dicit: qui veritatis delectantur contemplatio-
„ne. . . Sive ergo dicunt, Græcos divinæ
„Philoſophiæ eſſe caſu aliquid elocutos; ca-
„ſus eſt divinæ Oeconomiæ. . . . Sive quod
„præfixum ſcopum ſint aſſecuti; ea aſſecutio
„non eſt expers providentiæ: ſive naturalem
„habuiſſe notionem, unum naturæ cognoſci-

 „mus

„mus opificem, qua ratione eſſe quoque
„ralem diximus juſtitiam. . . Et per ap
„tem quidem ſpeciem, & pellucentem
„vident, qui apud Græcos exacte ſunt
„phati. . . *Nam gentes, quæ legem non*
„*natura, quæ ſunt legis, faciunt.* Rom.

ſo- ad re- n- veri- s con-

33. Cum igitur græca Philoſophia q
etiam vera dogmata contineat, „Con
„comprehendendam veritatem, cum ſit
„ſitio veritatis, non quod ſit cauſa comp
„ſionis, ſed cauſa cum aliis & adjuva
„forte cauſa concauſans. . . Cum enim
318. „veritas, multa ſunt, quæ conferunt
„inquiſitionem: inventio autem eſt per
„ . . . Sola quippe hæc eſt præcipua
„quæ manibus tradi non poteſt, quam
„mur a Dei Filio. . . . Quodſi etiam P
„phia opem fert eminus inventioni verita
„riis notionibus tendens ad noſtram co

eam eſſe diſciplinam, quæ præcedit vim cognoſcendi, non cauſam ſtatuentes, quæ eſt cauſa adjuvans, neque continens id, quod adjuvat, & cooperatur, nec perinde, ac non ſit veritas abſque Philoſophia; nam omnes fere abſque diſciplinarum orbe, quam ,encyclopediam vocant, & græca Philoſophia, ,alii autem etiam abſque litteris divina, & ,barbara moti Philoſophia, poteſtate eum, ,qui de Deo eſt, per fidem accepimus ſermo- ,nem, eruditi Sapientia, quæ per ſe opera- ,tur. Quod autem cum alio, cum ſit imperfe- ,ctum, ut per ſe operetur, cooperantem, & ,adjuvantem cauſam dicimus, ut quod ſit no- ,minatum cauſa, eoquod una venerit cum alio, ,per ſe autem non poſſit præbere verum effe- ,ctum. Quamquam per ſe quoque aliquando ,Græcos juſtificabat Philoſophia; ſed non ad ,univerſam, & generalem juſtitiam, ad quam ,cooperatrix, & adjutrix invenitur, ſicut pri- ,mus, & ſecundus gradus ad cænaculum, & ,Grammaticus ei, qui eſt philoſophaturus. . . „Perſpicuitas itaque opem fert ad tradendam „veritatem, & dialectica, ne proſternamur ab „hæreſibus, quæ faciunt incurſiones. Et eſt „quidem per ſe perfecta Servatoris doctrina, „cum ſit Dei virtus, & ſapientia; accedens „autem græca Philoſophia non veritatem fa- „cit potentiorem, ſed debilem adverſus eam „efficit Sophiſticam argumentationem, & pro- „pulſans doloſas adverſus veritatem inſidias. „Et quæ quidem eſt ex fide veritas tamquam „panis neceſſaria eſt ad vivendum; quæ autem „præcedit diſciplina, eſt obſonio ſimilis, &

Quomodo Philoſophia juſtificaverit, p. 319.

„bel-

„bellariis, deſinente vero cœna, ſuavis
„centula, ut ait Pindarus Thebanus.

34. Ad primarium hujus libri ſcopum
devenit S. Clemens dicens: „Prius au
„quod erat conſequens, jam dicendum e
„temporibus Moſis, quibus oſtendetur citr
„lam controverſiam, Hebræorum Philoſop
„eſſe quavis Philoſophia longe antiquio
„Ac de iis quidem accurate dictum eſt a
„tiano in oratione adverſus Græcos: di
„eſt autem etiam a Caſſiano in primo Ex
„con; poſtulat tamen commentarius, ut
„quoque ea percurramus, quæ in loco
„ſunt. *Primo.* Teſte Ptolemæo Mendeſio
„Appionem tempore Amoſis Ægypti Regis
„ſe Duce Judæi exierunt ex Ægypto. Ex
„bus cernitur, Moſem floruiſſe tempore
„chi: ex rebus autem Græcis ſunt antiqu
„Argolicæ, quæ ducunt originem ab Ina

ro poſt Inachum regnavit Phoroneus, ſub quo fuit diluvium Ogygis. . . . Tempore autem Phorobantis fuit Actæus, a quo Actæa Attica: tempore autem Triopæ Archivorum Regis, Prometheus, & Atlas, Epimetheus, Cecrops, & Ino. Tempore autem Crotopi Regis, Phaetontis inflammatio, & Deucalionis inundatio. Tempore Stheneli Regis Archivi, fuit & regnum Amphictionis, & Danai in Peloponeſum adventus, & Dardaniæ a Dardano ædificatio, & ex Creta in Phœniciam deductio. Tempore autem Lyncei Argivi Regis, fuit Proſerpinæ raptus, & extructio templi in Eleuſine, & Triptolemi agricultura, & Cadmi Thebas adventus, & regnum Minois. Tempore Preti Regis, bellum Eumolpi adverſus Athenienſes. Tempore Acriſii Regis, Pelopis ex Phrygia tranſitus, Jonis Athenas adventus, & ſecundus Cecrops, & Perſei, & Bacchi res geſtæ, & Orpheus, & Muſæus. Octavo decimo autem anno Agamemnonis Archivi Regis captum eſt Ilium, regnante Demophonte Theſei filio anno primo: Theſeus autem, qui erat æmulator Herculis, eſt Trojanis una generatione antiquior.

35. *Secundo.* Moyſes Bacchi, aliorumque inter deos relatorum tempora præceſſit: „Nam „Moyſes fuit, antequam Bacchus referretur „in deos annis 605. ſiquidem in deos refertur „32. anno regni Perſei, ut ait Apollodorus in „Chronicis: a Baccho autem ad Herculem, & „viros illos fortes, qui cum Jaſone in Argo na- *Moyſes græcis heroibus, & diis antiquior.* *p. 322.*

„vi-

„vigarunt, colliguntur anni 63. & Æſculapius, „& Dioſcuri, id eſt, Caſtor, & Pollux cum eis „navigarunt, ut teſtatur Apollonius Rhodius „in Argonauticis: a regno autem Herculis, „quod fuit Argis, usque ad Herculis, & Æſculapii in deos relationem colliguntur anni 30. „Hinc autem usque ad relationem in deos Caſtoris, & Pollucis ſunt anni 53. Hoc utique „tempore Troja quoque capta fuit. . . Præterea Semeles ſub Lycei regimine; Iſis ſub „Triopæ regno ſeptima generatione poſt Moſem fuit. . . Apis Rex Argorum, ſeu Sarapis deus Ægyptiorum juxta Ariſtæam tertius „ab Inacho, adeoque poſt Moſem fuit. Latona fuit tempore Tityi, qui fuit cum Tantalo. . . . Zetæus autem, & Amphion inventores muſicæ fuerunt circa Cadmi ætatem. . . .

Moyſes græcis Scriptoribus, & Legislatoribus antiquior. *p.* 323.

36. *Tertio.* Moyſes græcis Scriptoribus vetuſtior eſt. „Nam Homerus, & Heſiodus ſuere Iliacis multo recentiores, poſt quos longe „fuerunt recentiores Græcorum Legislatores „Lycurgus, & Solon, & ſeptem Sapientes, „& Syrius Pherecides, & magnus Pythagoras, „qui longe fuerunt inferius circa Olympiadas, „ut prius oſtendimus. Plurimis ergo, qui „apud Græcos coluntur, diis, non ſolum iis, „qui dicuntur Sapientes, & Poetæ oſtenſum „eſt nobis, Moſem eſſe antiquiorem. Neque „vero is ſolum, ſed etiam Sybilla dicitur „Orpheo antiquior. . . . Quæ cum eſſet „Phrygia, appellata eſt Diana: & alia quoque vocatur Herophile Erythræa: mitto „Ægy-

Ægyptiam, & Italicam, quæ Romæ habitavit Carmentale.

37. *Quarto.* Antiquitatem Moſis S. Clemens probat ex Prophetis Hebræorum eum ſubſequentibus, ubi poſtquam ſucceſſionem Ducum, & Judicum, & Regum ex libris Joſue, & Judicum, & Regum recenſuit, a Joſue usque ad Samuelem numerat 463. annos, & 7. menſes. Et a Joſue usque ad mortem Davidis 523. annos, menſes 7. a Moſe usque ad mortem Salomonis 683. annos, & 7. menſes. A Salomone usque ad mortem Heliſæi Prophetæ annos 181. A temporibus autem Trojanis usque ad ortum Homeri Philochorus 180. Ariſtarchus 140. Apollodorus 100. Euthymenes 200. Crates 800. Eratoſthenes 100. Theopompus 500. numerant. Porro a Moſis ortu usque ad Regem Sedechiam S. Clemens numerat 1085. annos, 7. menſes, dies 10. A regno Davidis usque ad captivitatem, quæ facta eſt a Chaldæis 492. annos, menſes 6. dies 10. „In duodecimo autem anno regni Sedechiæ „Nabuchodonoſor. . . Excæcatum Sedechiam „abducit Babylonem, & totum facit populum „transmigrare: fuit autem hæc captivitas 70. „annis. . . . Prophetarunt autem etiam tem„pore Sedechiæ Hieremias, & Abacum, Eze„chiel, poſtque Nahum. Deinde Daniel, & „poſt eum Aggæus, & Zacharias, Angelus, „(*id eſt, Malachias*). . In hac captivitate fuit „Eſther, & Mardochæus, cujus habetur liber, „ſicut & Maccabæorum. „ Item tres pueri in fornacem miſſi, & Daniel propter draconem oc-

Moyſes antiquior Prophetis Hebræis. p. 324.

occiſum in lacum miſſus ſalvati ſunt. Item hiſtoria Tobiæ contigit. „Zorobabel emit a Da„rio renovationem Hieruſalem, & cum Eſdra „rediit in patriam, per quem facta populi re„demptio, & divinitus inſpiratorum eloquio„rum recenſio, & renovatio. . . „ Unde ſanctus Clemens numerat ab ortu Moſis usque ad reſtitutionem populi annos 1155. menſes 6. dies 10. A regno autem David annos 572. menſes 6. dies 10. . . „In ſecundo ergo anno „regni Darii mittitur Zorobabel, ut excitet, „& exornet templum, quod erat Hieroſo„lymis.

Regum Perſarum, & Macedonum tempora. p. 331.

38. „Colliguntur autem ſic quoque Perſa„rum tempora: Cyrus annis 30. Cambyſes „19. Darius 46. Xerxes 26. Artaxerxes 41. „Darius 8. Artaxerxes 42. Ochus, vel Ar„ſes 3. Colliguntur autem ſimul anni Regum „Perſarum 235. . . . Similiter ergo Macedo„num quoque Regum tempora ſic colliguntur: „Alexander annis 18. Ptolemæus Lagi filius „40. Ptolemæus Philadelphus 27. Evergetes „25. Philopator 17. Epiphanes 24. Philome„tor 35. Fuſcon 29. Lathurus 36. Dionyſius „29. poſtrema regnavit Cleopatra 22. annis. „Fiunt ergo ſimul conjuncta Macedonum tem„pora anni 312. dies 18.

Moyſes antiquiſſimis Philoſophis antiquior. p. 332.

39. *Quinto.* Moyſes antiquiſſimis etiam Philoſophis vetuſtior oſtenditur: „Nam qui „tempore Darii Hiſtaſpis filii ſecundo anno ejus „regni prophetavere, Aggæus, Zacharias, & „Malachias, qui fuit ex duodecim, cum in „primo anno 48. Olympiadis prophetarint, ſunt „Py-

ythagora antiquiores, qui fertur fuiſſe 62. lympiade; & Thalete, qui ex Græcorum apientibus fuit antiquiſſimus, qui fuit circa o. Olympiadem: qui autem cum Thalete onnumerati ſunt ſapientes, fuerunt eodem empore, ut ait Andro in Tripode. Heracli- us enim cum eſſet Pythagora poſterior, ejus n ſuis ſcriptis meminit: unde citra contro- erſiam ætate Prophetarum, & ſeptem ſa- pientum antiquior fuit prima Olympias, quæ etiam oſtenditur fuiſſe Iliacis poſterior 407. nnis. Facile ergo poteſt perſpici, Salomo- em, qui fuit tempore Menelai, qui fuit tem- poribus Trojanis, fuiſſe Græcorum ſapienti- bus multis annis antiquiorem: eo autem rur- ius quod ſit annis prior Moſes, in antea dictis a nobis declaratum eſt.„ Vafer item Rex Ægy- i, & Rex Tyriorum teſte Alexandro Poly- ſtore Salomoni ambo 80000. virorum ad dificationem Templi cum Hyperon Archite- o miſerunt. „Quin etiam Onomacritus Athe- ienſis, cujus dicuntur eſſe poemata, quæ Orpheo adſcribuntur, circa 50. Olympiadem nvenitur; & Orpheus Muſæi diſcipulus, qui una cum Hercule navigavit: Amphion autem duabus generationibus præcedit Iliaca, De- modocus vero, & Phemius poſt Trojam ca- ptam.„ Eodem modo Vates Græcos, quos go ordine S. Clemens recenſet, longo tem- e poſt Moyſen fuerunt, uti pariter de- nſtrat.

40. Ex his S. Clemens „jam usque a Mo- colligit Græcorum Chronographiam. Ab *Chronographia Græcorum.*

p. 335. „ortu Moſis usque ad Judæorum ex Ægypto
„exitum anni 80. & qui ſuerunt usque ad ejus
„mortem alii 40. Fuit Hebræorum exitus
„tempore Inachi. A Moſis autem principatu,
„& Inacho usque ad inundationem Deucalio-
„nis . . . enumerantur quàtuor generationes,
„ad 100. autem annorum numerum reducun-
„tur tres generationes. Ab inundatione au-
„tem usque ad Idæ incendium anni 73. ait
„Thraſſyllus; & ab Idæ incendio usque ad ra-
„ptum Ganymedis anni 65. Hinc ad Perſei
„expeditionem anni 15. a Perſei expeditione
„ad Trojam conditam anni 34. Hinc a navis,
„quæ Argo dicta eſt, navigationem anni 64.
„ab eo ad Theſeum, & Minotaurum anni 33.
„ad eos ſeptem, qui Thebas oppugnarunt, an-
„ni 10. ad Olympicum certamen, quod inſti-
„tuit Hercules propter Pelopem anni 3. ad
„Amazonum in Athenas expeditionem, & He-
„lenæ raptum a Theſeo anni 9. ad Herculis
„relationem in deos anni 11. ad Helenæ ra-
„ptum ab Alexandro anni 4. a Troja capta ad
„Æneæ deſcenſum, & conditum Lavinium an-
„ni 10. & ad Aſcanii imperium anni 8. & ad
„Heraclidarum deſcenſum anni 61. & ad Iphiti
„Olympiadem anni 337. Eratoſthenes autem
„tempora ſic deſcribit: a capta Troja ad Hera-
„clidarum deſcenſum anni 80. ad conditam Jo-
„niam anni 60. ad Lycurgi tutelam anni 159.
„ad annum, qui prima præcedit Olympia 108.
„ab hac Olympiade ad tranſitum Xerxis anni
„297. a quo ad principium belli Peloponneſiaci
„anni 48. ad cladem, quam a Lacedæmoniis
„accepere Athenienſes anni 27. & ad pugnam
„Leu-

Leuctricam anni 30. ad Philippi mortem anni 35. ad Alexandri obitum anni 12. Rurſus a primâ Olympiade nonnulli dicunt ad Romam conditam colligi annos 25. ad Babylonis a Dario everſionem annos 243. a capta Babylone ad mortem Alexandri, annos 186. Hinc ad victoriam Auguſti, quando Antonius ipſe ſibi mortem conſcivit Alexandriæ, annos 294. cum tunc eſſet Auguſtus quater Conſul. A quo tempore ad certamen, quod Romæ exhibuit Domitianus, ſunt anni 114. a primo autem certamine usque ad mortem Commodi anni 111. „ Aliter autem hæc chronologia ordinatur a Cecrope, Demophonte, & Ephoro, quam hic etiam S. Clemens refert.

41. Poſt Græcam autem etiam ex Barbarorum ſupputatione maxima temporum tradit ſpatia S. Clemens. „Ab Adam quidem usque ad diluvium colliguntur anni 2148. dies 4. a Sem usque ad Abraham anni 1250. ab Iſaac usque ad terræ diviſionem anni 616. a Judicibus usque ad Samuelem anni 463. menſes 7. Et poſt Judices anni Regnorum 572. menſes 6. dies 10. Poſt quæ tempora Perſici regni anni 235. deinde Macedonici usque ad mortem Antonii anni 312. dies 18. Poſt quod regnum Romanorum usque ad mortem Commodi, anni 222. Et rurſus a captivitate ſeptuagenaria, & populi in patriam terram reſtitutione ad captivitatem, quæ fuit tempore Veſpaſiani, colliguntur anni 410. poſtremo autem a Veſpaſiano usque ad mortem Commodi inveniun- *Chronologia Hebræorum.* p. 337.

„tur anni 121, menſes 6. dies 24. . . Eupho-
„rus autem, & alii multi Hiſtorici & gentes &
„linguas dicunt 75. . . Videntur autem ex ve-
„ra ratione linguæ, ſeu dialecti, ut vocant, ſeu
„ſermones generales eſſe 72, ut noſtræ tradunt
„ſcripturæ, fiunt autem aliæ per communio-
„nem duarum, vel trium, vel plurium dialе-
„ctorum: eſt autem dialectus dictio, quæ loci vel
„gentis proprium characterem oſtendit. Dicunt
„autem Græci eſſe quinque apud ſe dialectos,
„Atticam, Jonicam, Doricam, Æolicam, & quin-
„tam communem. Plato etiam diis, & ratione
„expertibus certas dialectos tribuit, quas ena-
„diunt, quæ ſunt ejusdem generis,„ uti in ele-
phantibus, ſcorpionibus, & piſcibus exemplificat.
„Primæ autem & generales dialecti barbaræ
„quidem, nomina autem habent a natura: nam
„& preces fatentur homines eſſe potentiores,
„quæ dicuntur voce barbara.

Chronologia Romanorum Imperatorum. p. 339.

42. „Nihil autem, ut puto, poſt hæc e
„fecerit Romanorum quoque Imperatorum
„tempora adducere ad ortum Servatoris oſten-
„dendum. Auguſtus annis 43. Tiberius annis 22
„Cajus annis 4. Claudius annis 14. Nero annis
„14. Galba anno 1. Veſpaſianus annis 10. Titus
„annis 3. Domitianus annis 15. Nerva anno 1.
„Trajanus annis 19. Adrianus annis 21. Antoni-
„nus annis 21. Similiter rurſus Antoninus &
„Commodus annis 32. Fiunt ergo ab Auguſto us-
„que ad Commodum anni omnes 222. & an
„ab Adam usque ad mortem Commodi 578
„menſes 2, dies 12. Quidam Romanorum Im-
„peratorum tempora ita deſcribunt. C. Julius
„Cæſ

Cæſar annis 3. menſibus 4. diebus 5. Auguſtus annis 46. menſibus 4. die 1. Tiberius annis 26. menſibus 6. diebus 19. Cajus annis 3. menſibus 10. diebus 8. Claudius annis 13. menſibus 8. diebus 28. Nero annis 13. menſibus 8. diebus 28. Galba menſibus 7. diebus 6. Otho menſibus 5. die 1. Vitellius menſibus 7. die 1. Veſpaſianus annis 11. menſibus 11. diebus 22. Titus annis 2. menſibus 2. Domitianus annis 15. menſibus 8. diebus 5. Nerva anno 1. menſibus 4. diebus 10. Trajanus annis 19. menſibus 7. diebus 15. Adrianus annis 20. menſibus 10. diebus 28. Antoninus annis 22. menſibus 3. diebus 7. Marcus Aurelius Antoninus annis 19. diebus 11. Commodus annis 12. menſibus 9. diebus 14. A Julio ergo Cæſare usque ad mortem Commodi ſunt anni 236. menſes 6. Colliguntur autem omnes anni a Romulo, qui urbem condidit, usque ad mortem Commodi anni 753. menſes 6.

43. „Natus eſt autem Dominus noſter 28. anno„ (*ſcilicet imperii Auguſti, numerando & incipiendo illud a victoria Actiaca, quo ſolus imperare cœpit.*) „cum primum juſſerunt cenſum, deſcriptionemve fieri tempore Auguſti ... nam *anno quintodecimo Tiberii Cæſaris factum eſt verbum Domini ſuper Joannem Zachariæ filium.* Luc. 3. Et rurſus: *Erat Jeſus veniens ad baptiſma quaſi triginta annorum.* Et quod anno ſolo oporteret eum prædicare, hoc quoque ſic ſcriptum eſt: *Annum acceptabilem Domini prædicatum miſit me.* Iſ. 61. v. 2. (*a*) Quinto

Tempus Nativitatis D. N. J. C. p. 339.

„decimo ergo anno Tiberii, & quintodecimo
„Auguſti ſic implentur 30. anni usque ad tem-
„pus, quo paſſus eſt. Ex quo autem paſſus
„eſt, usque ad everſionem Hieruſalem fiunt
„anni 42. menſes 3. & ab everſione Hieruſa-
„lem usque ad mortem Commodi anni 12
„menſes 10. dies 3. Fiunt autem, ex quo
„natus eſt Dominus, usque ad mortem Com-
„modi anni omnes 194. menſis 1. Sunt
„autem, qui curioſius natali Domini non ſo-
„lum annum, ſed etiam diem addunt, quem
„dicunt 28. anni Auguſti, in 25. παχων (id eſt
„25 *diem Decembris.*) Baſilidis autem ſectatores
„ejus quoque Baptiſmi diem celebrant, to-
„tam præcedentem noctem in lectionibus tra-
„ſigentes: dicunt autem eum eſſe quintumde-
„cimum annum Tiberii, quintumdecimum
„menſis Tubi (*id eſt* 10. *Januarii*) aliqui
„autem undecimum ejusdem menſis (*id eſt*
„6. *diem Januarii*). Et de ejus paſſione

[redacted]

44. „Præterea autem illa quoque ſunt refe- *Chronographia hebdomadarum Danielis.*
„renda ad Chronographiam, dies, inquam, quos
„ſignificat Daniel a deſolatione Hieruſalem Ve-
„ſpaſiani anni 7. menſes 7. duo etiam anni ad- *p. 340.*
„junguntur Othonis & Galbæ & Vitellii 17. men-
„ſibus, 8 diebus, & ſic fiunt anni 3. & menſes 6.
„quod eſt dimidium hebdomadis, quemadmo-
„dum dixit Daniel Propheta. Dixit enim 2300.
„dies fuiſſe, ex quo ſtetit abominatio a Nerone
„in civitatem ſanctam usque ad ejus everſio-
„nem. Sic enim oſtendit dictum, quod ſubji-
„citur: Quousque ſtabit viſio, ſacrificium ſubla-
„tum, peccatum deſolationis, quod datum eſt,
„& poteſtas & ſanctum conculcabitur? Et di-
„xit ei, usque ad veſperam, dies 2300. & tol-
„letur ſanctum. Hi ergo 2300. dies fiunt anni
„6. menſes 4. quorum dimidium tenuit Nero
„imperium obtinens, & fuit dimidium hebdo-
„madis, dimidium autem Veſpaſianus, cum
„Othone, Galba & Vitellio: & ideo dicit Da-
„niel: Beatus qui pervenerit ad dies 1335: ad
„eos enim usque dies fuit bellum, poſt hæc
„autem ceſſavit. Oſtenditur autem hic quoque
„numerus ex ſubjecto capite, quod ſic habet.
„Et a tempore immutationis perennitatis, &
„quo data fuerit abominatio deſolationis dies
„1290. Beatus qui ſuſtinuerit, & pervenerit ad
„dies 1335. Flavius autem Joſephus Judæus,
„qui Judaicas compoſuit hiſtorias, colligens
„tempora, ait a Moſe usque ad David eſſe an-
„nos 585. a David usque ad ſecundum annum
„Veſpaſiani 1179. deinde ab eo usque ad de-
„cimum annum Antonii ſint omnes anni 1933.
„Alii autem numerantes ab Inacho & Moſe us-

 „que

„que ad mortem Commodi dixerunt eſſe annos „2942. alii vero 2821. . . Et quæ de tempo„ribus quidem varie a multis ſcripta, & a no„bis expoſita fuerunt, ſic habeant.

Verſio ſeptuaginta Interpretum. *p.* 341.

45. Cum igitur ex demonſtratis Moyſes omnes veteres ſapientes & ſcriptores ætate longe præcedat, S. Clemens modo oſtendit, ſcriptores Græcos e divinis Scripturis omnia fere hauſiſſe dogmata, opiniones, & hiſtorias, quæ tradiderunt, quod ut præſtet; prænotat. „Ver„ſas fuiſſe Scripturas & Legis & Prophetarum „ex Hebræo ſermone in linguam Græcam tem„pore Ptolemæi Lagi filii, vel Philadelphi, „cum maximam ad eam rem diligentiam con„tuliſſet Demetrius Phalereus. Nam cum Rex „magno ſtudio contenderet Bibliothecam Ale„xandrinam omnibus Scripturis exornare, vo„luit ut Hieroſolymitani ſuas Prophetias in ſer„monem Græcum interpretarentur. . . Qui „proinde. . . Scripturarum peritos & Græcæ „linguæ ſcientes 70 Seniores delectos ad eum „miſerunt cum libris divinis. Cum autem unus„quiſque ſigillatim ex ſua propria interpretatus „eſſet prophetia, conſpirarunt omnes ſimul col„latæ interpretatationes & ſententiis & dictio„nibus: Dei enim erat voluntas, quæ id ad „Græcorum aures conſulto comparaverat. Ne„que vero ab inſpiratione Dei erat alienum, „qui prophetiam dederat, ut interpretationem „quoque tamquam Græcam efficeret prophe„tiam; nam etiam in captivitate regis Nabu„chodonoſor, cum interiiſſent Scripturæ tempore „Artaxerxis Perſarum regis, inſpiratus Eſdras „Levi-

Levites, qui factus fuerat Sacerdos, prophetavit, omnes veteres rurſus ſcripturas renovans.

Nota. Accuratiores Critici cum D. Calmet in differt. de hac ſacrarum Scripturarum renovatione, cujus hiſtoria etiam *l.* 4. Esdræ apocrypho narratur, merito dubitant, cum nullatenus credant S. Scripturas ullo unquam tempore penitus interiiſſe, imo oppoſitum aperte probent.

46. Quod autem Græci Scriptores omnia fere ſana dogmata e divinis Scripturis acceperint, probat S. Clemens *Primo* „Nam Ariſtobulus in primo libro ad Philomatrem ſcribit „his verbis: *Secutus eſt autem noſtras quoque leges Plato, & ſatis aperte oſtendit, ſe eorum, quæ in eis dicuntur, fuiſſe admodum ſtudioſum.* „Ante Demetrium autem, priusquam rerum potirentur Alexander, & Perſæ, verſa fuerant, „& quæ ab Hebræis noſtris geſta fuerant in „exitu ex Ægypto, & quæcunque eis inſignia „& facta erant, & apparuerant, & regionis „per vim quæſita poſſeſſio, & omnium, quæ „latæ ſunt, legum deſcriptio, adeo, ut clarum ſit, antedictum Philoſophum multa ex „eis ſumpſiſſe. Fuit enim multa doctrina præditus; ſicut etiam Pythagoras multa ex noſtris „tranſtulit in ſuorum dogmatum traditionem. „Numenius autem Philoſophus Pythagoreus „aperte ſcribit: *Quid enim eſt Plato, niſi Moſes, „qui loquitur Attice?* *Græci e S. Scriptura plura deſumpſerunt. p.* 342.

47. *Secundo* idem probat ex maxima æſtimatione, qua Moſes apud veteres fuit habitus, & ut eam oſtendat, vitam ejus & res geſtas ex *Moſis eximia doctrina. p.* 343.

ex libro Exodi, & aliis Scriptoribus refert, & inter alia narrat: „quod Moyſes Arithmeticam, „Geometriam, Rhythmicam, & Harmonicam, „& præterea Medicinam ſimul, & Muſicam do„ctus eſt ab iis, qui erant inſignes inter Ægy„ptios: & præterea eam, quæ traditur per „ſymbola ſeu ſigna, Philoſophiam, quam in „litteris oſtendunt Hieroglyphicis. Alium au„tem doctrinæ orbem, tamquam puerum re„gium, Græci eum docuere in Ægypto, ut di„cit Philo in vita Moſis. Didicit autem lit„ras Ægyptiorum, & rerum cœleſtium ſci„tiam a Chaldæis, & ab Ægyptiis; unde in „ejus rebus geſtis doctus fuit in omni ſapien„tia Ægyptiorum. Eupolemus autem in libro „de Judææ regibus dicit, Moſem primum fuiſſe „Sapientem, & Grammaticam primum tradi„diſſe Judæis, & Phœnices accepiſſe a Judæis, „Græcos autem a Phœnicibus. Ad eorum au„tem deductus naturam, auxit prudentiam „eam, quæ erat ſui generis, & majorum ſuo„rum æmulatus doctrinam, adeo ut etiam „Ægyptium, qui Hebræum injuſte invaſerat, „percutiens interfecerit. Aiunt autem Myſtæ „eum ſolo verbo occidiſſe Ægyptium, (a) ſicut „poſtea certe Petrus in Actibus fertur eos, qui „pretium agri ſibi uſurpaverant, & mentiti „erant, verbo interfeciſſe. Artapanus certe in „opere de Judæis refert, Moſem in cuſtodia „incluſum a Nechephre Rege Ægyptiorum, eo „quod peteret, ut populus liberaretur ex Ægy„pto, noctu aperto carcere Dei voluntate egreſ„ſum, cum in regiam acceſſiſſet, dormienti re„gi adſtitiſſe, & eum excitaſſe, eum autem eo, „quod

quod factum fuerat, obſtupefactum, juſſiſſe Moſi, ut diceret nomen ejus, qui miſerat, & illum quidem, cum ad aurem ſe inclinaſſet, dixiſſe, regem autem cum audiiſſet, mutum cecidiſſe: cum eum autem Moſes tenuiſſet, rurſus revixiſſe (*b*). . De Moſis autem educatione nobiſcum quoque conſentit Ezechielus Judaicarum tragædiarum Poeta in actu, qui inſcibitur ἐξαγωγη, id eſt, Eductio „. . . . In qua eductione populi ex Ægypto S. Clemens notat. „Exeuntes Hebræi magna Ægyptiorum „præda exportata receſſerunt, non propter „avaritiam, ut dicunt accuſatores, neque enim „Deus eis aliena perſuaſit concupiſcere, ſed pri„mum quidem earum rerum, quas omni tem„pore Ægyptiis præbuerunt, operarum, ac ſer„vitiorum neceſſariam mercedem referentes: „deinde etiam ſe quodammodo ulti ſunt, Ægy„ptiis ut avaris par pari referentes prædæ ex„portatione, ſicut illi Hebræis prius moleſtiam „attulerant, redigendo eos in ſervitutem. Sive „ergo ut in bello quis hoc factum eſſe dixerit, „res hoſtium victoriæ jure auferre volebant, ut „potentiores inferiorum, belli autem juſta erat „cauſa . . . ſive ut in pace mercedem prædam „ab invitis acceperunt, qui longo tempore non „ſolvebant, ſed ipſos ea privabant. *Purgantur Hebræi ob ſpolia Ægypti. p. 345.*

(*a*) Occiſio Ægyptii a Moſe ſolo verbo facta nemini veriſimilis videbitur, qui hiſtoriam illius in libro Exodi attente conſideraverit: ſane circumſpectio Moſis, nequis eum videret, ſepultura Ægyptii in ſabulo, & metus illius tale miraculum non ſinunt ominari.

(*b*) Nil vetat fabellis accenſere iſtam de Rege Nechephre narratiunculam, quæ ſtylum & ingenium ali-

alicujus Helleniſtæ aperte ſapit: incredibile enim eſt, S. Scripturam portentum hoc ſilentio prætеriiſſe, quod toti orbi palam faceret, Deum cum Moſe etiam in principio legationis ſuæ in opere & ſermone fuiſſe.

Moſis eximius belli dux. p. 347.

48. *Tertio* probat S. Clemens, Græcos a Moſe peritiam ducendi exercitus accepiſſe „nam „ratio ducendi exercitus tribus continetur ſpe„ciebus, cautione, audacia, & quæ ex utris„que mixta eſt: unaquæque autem earum com„ponitur ex tribus, aut per orationem, aut per „facta, aut per utrumque ſimul. Hæc autem „omnia licebit efficere vel perſuadendo, vel „cogendo, vel injuriam faciendo in iis ulci„ſcendis, quibus expedit, vel faciendo id, quod „juſtum eſt, vel mentiendo, vel vera dicendo, „vel etiam ſimul utendo aliquibus eorum eo„dem tempore. Hæc autem omnia, & quo„modo oporteat uti unoquoque eorum, cum „Græci accepiſſent a Moſe, non parvam acci„pere utilitatem. Verbi autem gratia unius, aut „alterius imperatorii exempli meminero. Mo„ſes cum populum eduxiſſet, ſuſpicatus fore, „ut perſequerentur Ægyptii, brevi & compen„dioſa via relicta converſus eſt in ſolitudinem, „& maxima ex parte iter noctu faciebat. Alia „etiam erat œconomia, qua docebantur He„bræi, per multam ſolitudinem, & longum „tempus credere unum ſolum Deum eſſe, per „moderatam aſſuefacti tolerantiam. Moſes er„go docet ſtratagema, oportere ante pericula „providere ea, quæ ſunt utilia, & ſic aggredi. „Et certe evenit id, quod ſuſpicatus eſt; in „equis enim & curribus perſecuti ſunt Ægyptii, „ſed

ſed cito perierunt in mari. . . Poſt hæc autem ſequens columna ignis duxit Hebræos per regionem inacceſſam laboribus & itineribus ad robur & fortitudinem eos exercens, ac inducens, ut poſtquam eorum, quæ videbantur gravia, pericula feciſſent, quam bona eſſet, appararet regio, ad quam eos ex via ,invia transmittebat. Jam vero hoſtes quoque, ,qui prius regionem inſidebant, in fugam ver- ,ſos occidit, cum eos ex ſolitudine, & via ,aſpera (talis eſt enim virtus imperatoria) in- ,vaſiſſet. Hoc enim erat peritiæ, & ducendi ,exercitus ſcientiæ, hoſtium regionem occu- ,paſſe. Hoc cum animadvertiſſet Miltiades ,Imperator exercitus Athenienſium, qui ea, ,quæ in Marothone fuit, pugna vicit Perſas, ,hoc modo eſt imitatus; noctu duxit Athenien- ,ſes per loca invia . . . rem feliciter geſſit. ,Quin etiam Thraſybulo, qui exules, & Phyla ,reducebat, . . . videbatur ignis præcedens, „qui cum eos citra ullam deduxiſſet offenſionem „prope Munychiam defecit, ubi nunc eſt, „αϱατης φωσφοϱυ, id eſt Lucifera. Vel ex hoc „ergo fiunt noſtra Græcis credibilia, nempe „quod facere poteſt Deus omnipotens, ut co- „lumna ignis Hebræos præcedat, quæ etiam „dux ſit eorum itineris. Porro autem dicitur „etiam in quodam reſponſo: *Exhilarans Bac-* „*chus Thebanis eſſe columna;* ex ea, quæ eſt „apud Hebræos hiſtoria.

49. *Quarto.* Legislatores item græci varias ex Moſe leges deſumpſerunt „Plato enim phi- „loſophus a Moſe in legibus ferendis adjutus „repre-

Leges a Græcis ex Moſe deſumptæ. p. 349.

„reprehendit quidem Minois & Lycurgi rei-
„publicæ adminiſtrandæ rationem, ut quæ ad
„ſolam animi magnitudinem reſpicerent & for-
„titudinem: laudavit autem ut honeſtiorem
„eam, quæ unum quid dicit, & ſemper ad
„unum dirigitur decretum: nam & robore, &
„honeſtate, & prudentia dicit nos decere ma-
„gis philoſophari, ſi ad cœli dignitatem reſpi-
„cientes immutabiliter, & citra ullam pœniten-
„tiam eadem ſententia, & de iis utamur. An
„non interpretatur ea, quæ in lege dicuntur,
„ut ad unum Deum reſpiciamus, & ea, quæ
„juſta ſunt, agamus, præcipiens? Politici au-
„tem dicit eſſe duas ſpecies, legitimum, &
„æquivoce nominatum . . . legitimum vero
„& in mundanam dividit mentis magnitudi-
„nem, & in privatum ordinem, quem mode-
„rationem & concinnitatem vocavit, & tempe-
„rantiam, quando magiſtratus quidem conve-
„nientes fuerint iis, quibus imperant, ii au-
„tem, quibus imperatur, paruerint magiſtrati-
„bus. Quod quidem ut fiat, Moſis opus ma-
„gno ſtudio contendit. . . Moſes autem erat
„lex animata, quæ ratione bona, ſeu verbo
„bono gubernatur: ſubminiſtravit itaque bonam
„reipublicæ adminiſtrandæ rationem: ea au-
„tem eſt bona educatio hominum in ſocietate.
„Jam vero facultatem tractavit judiciariam, quæ
„eſt ſcientia, peccata propter id, quod eſt ju-
„ſtum corrigens; ejusdem autem cum ea or-
„dinis eſt puniens facultas, quæ tenet ſcien-
„tiam moderandarum caſtigationum; cum ſit
„autem caſtigatio, eſt animæ correctio. Ver-
„ſatur autem tota Moſis inſtitutio & in docen-
„dis

is iis, qui poſſunt eſſe boni & honeſti, & in iis
enandis, qui ſunt ei ſimiles, quæ quidem eſt
rs imperatoria: qui autem verſatur in recte
tendo iis, quæ ratione, ac verbo capta fuerint,
a eſt legum ferendarum ſapientia, ejus enim,
t quæ ſit maxime regio, eſt proprium & ac-
uirere & uti. Solum itaque ſapientem Phi-
oſophi regem, legislatorem, imperatorem,
uſtum, ſanctum, Deo amicum prædicant.
Si hæc autem in Moſe invenerimus, ut ex
pſis oſtenditur Scripturis, recte perſuaſi di-
cerimus, ſapientem revera eſſe Moſem. . . .
Quænam eſt ergo Græcorum incredulitas?
num nolle credere veritati, quæ dicit Legem
per Moſem datam eſſe divinitus? cum ipſi ex
is, quæ apud ſe ſcripta ſunt, Moſen hono-
rent, & Minoem referant ad Jovis antrum
venientem, novem annorum ſpatio leges a Jo-
ve accepiſſe: & Lycurgum ſcribant aſſidue
Delphos euntem ad Apollinem, leges ab eo
didiciſſe: & Plato, & Ephorus, & Chamæ-
eo Heracleotes in opere de ebrietate, & Ari-
ſtoteles de republica Locrorum, Zaleucum
Locrum leges a Minerva accepiſſe, litterarum
monimentis mandarunt. Qui autem Græ-
corum leges, ut maxime fide dignæ videan-
tur, pro viribus efferentes, ad deos referunt,
ad Moſaicæ prophetiæ ſimilitudinem, ſunt
ingrati, ut qui non fateantur veritatem &
exemplar, archetypum eorum, quæ a ſe nar-
rantur.

50. Solvit hic S. Clemens aliquam objectio- *Lex vin-*
em, quæ contra Legem Moſis fieri poſſet ob *dicans*
upplicia ab ea decreta, & ait: „Nemo ergo *crimina*
„pro- *bona eſt.*
P. 352.

„propter ſupplicia inſectetur legem, ut non b
„nam & honeſtam: non enim qui aufert mo
„bum corporis, beneficio afficere videbitu
„qui autem ab injuſtitia animam liberare con
„tur, non majorem videbitur curam gerer
„quo eſt anima corpore præſtantior. Sed p
„ſanitate quidem corporis, & ſecari, & uri,
„medicamenta potare ſuſtinemus, & qui ha
„adhibet, & ſervator vocatur & medicus,
„nec ei invidet, nec male vult ægrotus, &
„artis dictat ratio, partes quoque aliquas r
„ſcindit, ne ſanæ partes una cum eis inte
„eant, nec tamen quis medici artem crimi
„arguerit. Animæ autem gratia non ſimilit
„tolerabimus aut exilia, aut mulctas, aut vi
„cula, ſi modo quis ex injuſtitia ſit reſtitue
„dus in juſtitiam? Lex enim eorum, qui ei p
„rent, curam gerens ad pietatem in Deum i
„ſtituit, & dictat ea, quæ ſunt facienda,
„propulſat unumquodque peccatum, pœn
„imponens iis, quæ ſunt mediocria: cum a
„tem viderit, aliquem ita ſe habere, ut vide
„tur immedicabilis . . . tunc aliorum jam c
„ram gerens, ne ab ipſo corrumpantur, tam
„quam aliquam partem a toto corpore reſ
„cans, ſic eum, qui eſt hujusmodi, occid
„ſaluberrime. . . . Quod idem exemplum co
„rigit: nam malus videns malum puniri, ip
„vehementer caſtigatur. . . . Rurſus quand
„in immedicabilem aliquod malum ceciderit
„ab injuſtitia & avaritia, obſeſſus aliquis bene
„ficio afficietur, ſi interficiatur.

Moſes Philoſophus an-

51. *Quinto.* Moſes ſua etiam Philoſophi
reliquis omnibus Græcis quoque Philoſophi
pra

ræluxit. „Quippe Moſaica Philoſophia qua- *tiquiſſi-*
„dripartito dividitur, & in partem hiſtoricam, *mus.*
„& eam quæ proprie vocatur legitima, quæ *p. 354.*
„quidem ſunt propriæ morum tractationes:
„tertiam autem eam, quæ pertinet ad Sacrifi-
„cia, quod quidem eſt naturæ contemplationis
(*ſeu phyſica*) & poſtremo quartam ſpeciem
Theologicam, quæ eſt ſuperna contemplatio,
quam dicit Plato eſſe revera magnorum my-
ſteriorum; hanc autem ſpeciem vocat Ariſto-
teles Metaphyſicam, hoc eſt, poſt naturalia.
Et quæ eſt quidem ex Platonis ſententia dia-
lectica, ſeu ars diſſerendi, ut dicit in Politico,
eſt quædam ſcientia inventrix eorum, quæ
ſunt ſignificationis: a viro autem bono & mo-
derato eſt acquirenda . . . ut poſſit dicere &
facere ea, quæ Deo grata ſunt, idque uni-
verſum pro viribus. Cum ſit autem vera dia-
lectica, philoſophia permixta veritate, res con-
ſiderans, facultatesque & poteſtates exami-
nans, tranſcendit ad præſtantiſſimam omnium
eſſentiam, & audet etiam ultra progredi ad
Deum univerſorum, non rerum mortalium
peritiam, ſed divinarum cœleſtiumque ſcien-
tiam profitens, quam conſequitur etiam in re-
bus humanis, qui in oratione & rebus agen-
dis verſatur, proprius uſus. . . Hæc enim
revera dialectica eſt prudentia prædita vi di-
videndi ea, quæ præcipiuntur intelligentia,
& pure ac ſinere citràque omnem mixtionem
oſtendendi ſubjectum eorum, quæ ſunt; aut
facultas, quæ verſatur in rerum generibus
dividendis, deſcendens usque ad ea, quæ
ſunt maxime ſpecialia, præbens unumquodque

„eorum, quæ ſunt, intuendum, quale ſi
„Quocirca ea ſola veluti manuducit ad vera
„ſapientiam, quæ quidem eſt divina poteſta
„quæ ea, quæ ſunt, ut quæ ſunt, cognoſci
„libera ab omni animi perturbatione. . . [
„recte cognoſcamus hominemque Deumque ..
„Tribus autem modis Dei voluntas eſt nob
„accipienda; vel ut ſignum aperiens, vel
„præceptum confirmans ad rectam inſtitutio
„nem, vel prædicens, ut prophetia. Sat a
„tem ſcio eſſe virorum, ea, quæ ſunt huju
„di, diſcernere ac dicere. . . Unde Sacerd
„apud Platonem ait : *Nec diſciplina ulla ca*
„*tempore*. . . Et Græcorum opinio parum qu
„differt a fabulis: non ſunt enim pueriles a
„diendæ fabulæ, ſed nec ii, qui pueris fabul
„facti ſunt. Pueros autem dixit ipſas quiden
„certe fabulas, utpote quod parum videan
„qui ſe apud Græcos exiſtimant ſapientes; p
„canam diſciplinam tacite ſignificans antiqu
„ſimam, quæ eſt apud barbaros, veritatem.
„Divina ergo poteſtas illa, quæ Hermæ loqu
„tur in revelatione: *Viſiones*, inquit, *& re*
„*lationes propter eos, qui ſunt duplici corde*, p
„*diſputant in cordibus ſuis, ſint ea, nec ne*. ..
„Sed hic qui ex vera quidem ſumitur ph
„ſophia cognitionis monimentorum primus l
„ber Stromateus hic terminetur.

S. CL

S. CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATUM
Liber secundus.

§. I.
Argumentum Libri II. Stromatum.

Sanctus Clemens in hoc ſecundo Libro Stromatum tractat de fide, ejusque effectibus ſcilicet Pœnitentia, ſpe, timore. Inſuper charitatem, Temperantiam, Hoſpitalitatem prædicat; denique agit etiam de matrimonio, ejusque commoda, & indiſſolubilitatem oſtendit.

§. II.
Analyſis Libri II. Stromatum.

Cum S. Clemens in primo libro Stromatum Græcos Philoſophos varia ex S. Scriptura furatos eſſe oſtenderit, nunc idem ſpecialiter de fide, pœnitentia, ſpe, timore, charitate, temperantia, hoſpitalitate, & matrimonio demonſtrare aggreditur, idque „non inſidioſe captoque conſilio, dictionem componendi, ſed eo modo, ut quod vult, quomodo poteſt, exponat juxta illud in viſione Hermæ: *Quod tibi contingit revelari, revelabitur: propter tuam autem ne efferaris ſapientiam* dicunt Proverbia„. Inprimis ergo de fide tractat, quam ita definit: „Fides autem, quam Græci calumniantur, exiſtimantes inanem & barbaram, eſt voluntaria anticipatio, pietatis aſſenſio, rerum, quæ ſperantur, ſubſtantia, argumentum earum, quæ non videntur, ut „eſt *Fides quid.* *p.* 362.

„eſt ſententia divini Apoſtoli. Per eam enim „maxime teſtimonium acceperunt antiquiores „*Sine fide autem impoſſibile eſt Deo placere.* Alii „autem rei non apparentis unientem aſſenſio„nem tradiderunt eſſe fidem, ſicut certe de„monſtrationem, rei quæ ignoratur, manife„ſtam aſſenſionem.„ Ex hac definitione ap-paret; quod fides debeat eſſe voluntaria „quia „enim actionis principium eſt electio voluntaria, „invenitur fides eſſe principium actionis, fun„damentum prudentis electionis, aliquo ei præ „per fidem oſtendente demonſtrationem: vo„lentem autem ſequi id, quod eſt utile, eſt „principium prudentiæ. Magnum itaque mo„mentum ad cognitionem affert, quæ divelli „non poteſt, voluntaria electio.

Fides debet eſſe voluntaria. p. 362.

4. *Secundo* fides non eget evidenti demonſtra-tione, „nam fidei meditatio fit ſcientia, quæ „ſtabili ac firmo innixa eſt fundamento, ſcien„tiam enim definiunt Philoſophi, habitum „qui transmoveri non poteſt a ratione. Eſtne „ergo aliquis alius ejusmodi verus ſtatus pie„tatis ac Dei cultus, cujus ſola eſt magiſtra ra„tio? non ego quidem arbitror. Cæterum „Theophaſtus dicit, ſenſum eſſe fidei princi„pium, ab eo enim porriguntur principia ad „eam, quæ eſt in nobis, rationem & cogitatio„nem: qui divinis ergo credidit Scripturis, fir„mum habens judicium, cui contradici nequit, „demonſtrationem ejus, qui ſcripturas, dedit „vocem accipit. Non utique fit ergo fides munita „per demonſtrationem: *Beati itaque, qui non „viderunt, & crediderunt.* Joan. 20.

Fides non eget demonſtratione. p. 362.

5. Ter-

5. *Tertio.* Fides non eſt nobis a natura inſita, & neceſſarium quid, uti putant Baſilidiani & Valentiniani: „nam ſi fides eſt naturæ prærogativa, neque juſtam conſequetur retributionem, nec qui non credidit, quia ejus culpa id non evenit, nec is, qui credidit, qui cauſa non fuit: omnis autem fidei, & incredulitatis proprietas & differentia, nec laudi, nec vituperationi erit obnoxia . . . cum habeat præcedentem naturalem neceſſitatem, quæ orta eſt ab eo, qui poteſt omnia. . . Quare nec Baptiſmus amplius rationi conſentaneus, nec beatum ſignaculum, nec filius, nec Pater, ſed eſt impia, ut exiſtimo, naturarum diſtributio, quæ fundamentum ſalutis non habet fidem voluntariam. Nos autem qui libera & abſoluta poteſtate eligere & vitare, a Domino datum eſſe hominibus, a Scripturis accepimus, judicio, quod transmoveri & excidere non poteſt, fidei acquieſcamus, alacrem & promptum oſtendendo ſpiritum, quoniam vitam elegimus, & Deo per vocem illius credidimus, & qui verbo credidit, novit rem eſſe veram, verbum enim eſt veritas, qui autem non credidit dicenti, Deo non credidit. *Fides non eſt actus neceſſarius.* *p. 363.* *Confirmatio.*

6. *Quarto.* Fides eſt donum Dei; „ cum enim ſint quatuor, in quibus verum conſiſtit, ſenſus, intelligentia, ſcientia, opinio. Natura quidem prima eſt mens ſeu intelligentia; nobis autem, & ad nos relatus ſenſus. Ex ſenſu autem & intelligentia conſiſtit ſcientiæ eſſentia: intelligentiæ autem & ſenſus commune *Fides eſt donum Dei.*

„tia, hæc enim verſatur in i
„git ſe aliter habere, illa aute
„& propemodum contemplans.
„exiſtimant ſe conſequi principi
„quævis enim ſcientia doceri p
„tem doceri poteſt, docetur ex
„cognoſcitur; non prius auten
„Græcis principium univerſoru
„a Thalete, qui aquam ſcieba
„ſam . . . ſed nec Anaxago
„mentem rebus adhibuit, dig
„efficientem, neſcio quas am
„revolutiones, cum mentis ab
„ne & amentia. Quocirca
„dicit: *Ne dixeritis vobis mag*
„*ram.* Quæ eſt enim ſcienti
„demonſtrativus, Fides auten
„ex iis, quæ demonſtrari ne
„cit ad id, quod eſt genera
„ſum, quod neque eſt cum r
„materia, neque ſ

itualiter dicentibus, audientibus, agentibus Domini diſcipulis.

7. His ſuppoſitis S. Clemens oſtendit, Fidem eſſe neceſſariam: id quod probat *Primo* e ſententia etiam Philoſophorum: „nam Ariſtoteles id, quod conſequitur ſcientiam, judicium, quo verum eſſe hoc vel illud judicamus, dicit eſſe fidem.„ Eſt ergo fides ſcientia præſtantior, & ejus judex, adeoque juxta Ariſtotelem fides eſt ſcire volenti neceſſaria. Jam vero Epicurus quoque cogitationis anticipationem exiſtimat eſſe fidem: anticipationem autem definit applicationem ad aliquid evidens, & ad evidentem rei intelligentiam, neminem autem poſſe nec quærere, nec dubitare, neque vero opinari, ſed neque probare, aut arguere abſque anticipatione. . . „Si ergo fides nihil aliud eſt, quam anticipatio cogitationis circa ea, quæ dicuntur cum „obedientia & perſuaſione, ſine fide non diſcet aliquis, quoniam nec ſine anticipatione„ ideoque iterum juxta Epicurum fides eſt neceſſaria. „Verum ergo omnino oſtenditur, quod „a Propheta dictum eſt: *Niſi credideritis, non intelligetis*. Iſ. 6. Hoc eloquium Heraclitus quo„que Epheſius circumlocutione quadam eſt „interpretatus: niſi ſperet, id quod eſt inſpe„ratum, non inveniet, cum ſit & inſcrutabile, „& nullus ad id pateat aditus. Sed Plato quo„que Philoſophus in Legibus *l.* 5. eum, qui bea„tus, & felix eſt futurus, dicit oportere, eſſe „ab initio participem veritatis, ut cum ſit verus „plurimo ita vivat tempore, is fidelis enim:

Fides eſt neceſſaria juxta Philoſophos.

p. 365.

„infidelis autem eſt, cui voluntarium placet
„falſum, cui autem involuntarium, cum ſit
„amens, non eſt animal: neutrum ergo eſt ex-
„petendum; ingratus enim eſt, quisquis eſt in-
„fidelis & ignarus. . . Jam vero Plato quoque
„*l.* 1. *de Leg.* omni oſtendit demonſtratione,
„quod ubique fide opus ſit, celebrans ſimul pa-
„cem; *Fidelis enim & ſincerus in ſeditionibus nun-*
„*quam erit absque omni virtute. . . Item quivis*
„*legislator, qui eſt alicujus momenti, ad maximam*
„*virtutem maxime reſpiciens feret leges; ea eſt au-*
„*tem fidelitas, qua in omni tempore opus habemus,*
„*& in pace, & in bello, & in alia univerſa de-*
„*nique vita.* . . Ex his quidem conſtat, maxi-
„me eſſe optandum, pacem habere, ex Plato-
„nis ſententia: maxima autem mater virtutum
„eſt fides. Merito ergo dictum eſt apud Salo-
„monem: *Sapientia eſt in ore fidelium*: nam Xe-
„nocrates quoque in *libro de prudentia*, ſapien-
„tiam dicit eſſe ſcientiam primarum cauſarum,
„& eſſentiæ, quæ percipitur intelligentia, ex-
„iſtimans eſſe duplicem prudentiam, unam qui-
„dem, quæ verſatur in agendo, alteram quæ
„in contemplando, quam quidem dicit huma-
„nam eſſe ſapientiam: quo circa ſapientia qui-
„dem eſt prudentia, ſed non quævis prudentia
„eſt ſapientia. Oſtenſum eſt autem, principia
„univerſorum eſſe eam, quæ fide habetur,
„ſcientiam, non autem demonſtrationem. Ab-
„ſurdum enim fuerit, Pythagoræ quidem ſe-
„ctatores, negantes eorum, quæ quærebantur
„tur demonſtrationes, illud: *Ipſe dixit*, fidem
„facere arbitrati, & ad ea, quæ audierunt,
„confirmanda, hanc vocem ſatis eſſe ducere;
„eos

os autem, qui contemplandæ veritatis te-
entur deſiderio, fide digno magiſtro ſoli ſer-
atori Deo fidem non habere, ſed velle eo-
um, quæ dicuntur, probationes ab eo exi-
ere. Ille autem, *qui habet aures ad audien-
um, audiat*, dicit: Et quis is? dicat Epichar-
nus: *Mens videt, mens audit, alia autem ſunt
urda, & cæca.* Et aliquos incredulos arguens
Heraclitus dicit: *Audire neſcientes, nec dicere;*
adjutus utique a Salomone dicente: *Si di-
exeris audire, ſuſcipies, & ſi inclinaveris aurem
uam eris ſapiens.* Eccl. 6. v. 34.

8. *Secundo* neceſſitatem Fidei probat ex eo, quia ſola fides „ad Verbum Domini & Filium Dei attollit. *Fides enim eſt ex auditu, auditus autem per Verbum Dei*, inquit Apoſtolus Rom. 10. *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? quomodo autem credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient ſine prædicante?* &c. Vides quomodo per auditum, & prædicationem Apoſtolorum fidem ad Verbum Domini, & Filium Dei attollit? nondum intelligimus, demonſtrationem eſſe verbum Domini . . . licet doctrina fide fiat etiam fide digna, quando fides eorum, qui audiunt, quæ eſt ars naturalis, confert ad diſciplinam . . . neque enim optimæ doctrinæ eſt aliqua utilitas, . . . niſi adſit obedientia eorum, qui audiunt. . . Cum ſit ergo duplex vitii genus, unum quidem, quod cum fraude & clanculum, alterum vero, quod cum vi fert & trahit, Divinum verbum clamavit, omnes ſimul vocans, eos quidem vel maxime *Fides ad Filium Dei attollit.* p. 370.

„cognoſcens, qui non erant parituri, & ta-
„men, quoniam eſt in noſtra poteſtate, pare-
„re, & non parere, ut nulli poſſint cauſari
„prætextus ignorantiæ, juſtam fecit vocatio-
„nem, quod autem præſtare poſſunt, unius
„cujusque vires exigit.

Ex fide oritur pœnitentia. *p.* 371.

9. *Tertio.* Fides eſt neceſſaria ad pœniten-
tiam. „Eſt enim tarda cognitio pœnitentia,
„cognitio autem eſt prima a peccato ceſſatio.
„Fidei ergo quoque officium, & opus eſt pœ-
„nitentia; niſi enim crediderit, eſſe peccatum,
„quo prius tenebatur, non dimovebitur; &
„niſi crediderit, ei quidem, qui delinquit, im-
„pendere ſupplicium, paratam autem eſſe ſa-
„lutem ei, qui ex præceptis vivit, nec ſic qui-
„dem mutabitur.

Ex fide ſpes conſiſtit. *p.* 371.

10. *Quarto.* Ad ſpem quoque Fides eſt ne-
ceſſaria: „Nam ſpes quoque conſiſtit ex fide:
„definiunt itaque fidem ſectatores Baſilidis
„animæ aſſenſionem alicui eorum, quæ ſenſum
„non movent, propterea quod non adſunt;
„ſpes autem eſt bona acquirendi expectatio,
„fidelem autem neceſſe eſt eſſe expectationem;
„fidelis autem eſt, qui citra transgreſſionem
„ea ſervat, quæ ſunt ei tradita. Nobis au-
„tem traduntur, quæ de Deo dicuntur, & ver-
„ba divina, nempe mandata cum executione
„præceptorum; hic eſt ſervus fidelis, qui lau-
„datur a Domino. Cum autem dixerit: *Fide-*
„*lis Deus*, cuinam pronuntianti par ſit crede-
„re, ſignificat, iis autem declaratur Verbum
„ejus, & is eſt Deus fidelis. Quomodo ergo
„ſi credere eſt opinari, aut exiſtimare, quæ
„ad

„ab ipſis dicuntur, Philoſophi firma eſſe exiſtimant? non eſt enim opinio, aut exiſtimatio „ea, quae eſt voluntaria demonſtrationis praecedentis aſſenſio. Quis autem Deo erit potentior? Infidelitas autem eſt ejus, quod oppoſitum, imbecilla enuntiativa opinio, ſeu „exiſtimatio, quemadmodum credendi difficultas, quae dicitur δυσπιςια, eſt habitus, qui „fidem difficulter admittit. Et fides quidem „eſt voluntaria exiſtimatio, & anticipatio prudentis praecomprehenſionis, expectatio autem eſt opinio futuri: aliorum autem expectatio eſt incerti opinio; fiducia autem eſt firma de aliquo apprehenſio: quare ei credimus, „in quo fiduciam habuimus in gloriam divinam, „& ſalutem. In ſolo autem Deo fiduciam habuimus, quem ſcimus non transgreſſurum ea, „quae ſunt pulchre nobis promiſſa, & ideo „creata, & ab ipſo benevole nobis data. Eſt „autem benevolentia, bene velle alteri illius „ipſius gratia: ille enim nullius indiget, in „nos autem definit beneficentia, & quae eſt a „Domino benignitas, cum ſit divina benevolentia, & benevolentia ad hoc, ut benefaciat. Si autem Abrahae, qui credidit, reputandum eſt ad juſtitiam, ſemen autem Abrahae ſumus nos, per auditum quoque nobis „eſt credendum, Iſraelitae enim ſumus nos, „qui non per ſigna, ſed per auditum credimus. „*Iſa.* 54.

11. *Quinto.* Ex his infert ſanctus Clemens: „Non eſt ergo fides amplius merito temere reprehendenda, ut & facilis & vulgaris, & „quae *Fides ſalutarem timorem fovet.* *p.* 378.

„quæ ſit quorumlibet, ſi humanum enim eſſet
„ſtudium, ut exiſtimabant Græci, etiam ex-
„tinctum eſſet, ſin autem augetur, non eſt,
„ubi non eſt. Dico ergo fidem, ſive fundata
„ſit a charitate, ſive etiam a timore, ut di-
„cunt accuſatores, eſſe divinum aliquid, ut
„quæ neque ab alia mundana amicitia divella-
„tur, neque a timore præſente diſſolvatur.
„Charitas enim ea, quæ illi cum fide interce-
„dit, amicitia, facit fideles; fides autem eſt
„baſis, ac ſtabilimentum charitatis, viciſſim
„inducens beneficentiam, quando etiam lex
„Pædagogus timor, propterea, quod credatur,
„timor quoque eſſe creditur. . . Divina eſt er-
„go tanta mutatio, ut qui ex infidelitate fide-
„lis factus eſt, ſpei quoque credat, & timori.
„At prima quidem ad ſalutem inclinatio nobis
„fides apparet, poſtquam timor, & ſpes, &
„pœnitentia cum continentia, & tolerantia
„proficientes nos ducunt ad charitatem, & ad
„cognitionem. Merito ergo Barnabas Apoſto-
„lus: *Ex qua parte*, inquit, *ſtudui paulatim ad
„vos mittere, ut cum fide veſtra perfectam etiam
„habeatis cognitionem*. . . . Cum itaque prius
„dictæ virtutes ſint elementa cognitionis, eve-
„nit, ut fides magis ſit elementaris, quæ ei,
„qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus, eſt
„æque neceſſaria, ac ei, qui in hoc mundo vi-
„vit, ad vivendum reſpiratio: uti autem abſ-
„que quatuor elementis non poſſumus vivere,
„itaque nec abſque fide poſſumus aſſequi cog-
„nitionem. Hæc eſt ergo baſis veritatis.

Timor ſalutaris eſt, p. 373.

12. Porro timorem tanquam utilem, & ſalutarem defendit S. Clemens pergens: „Qui
„ti-

imorem autem accuſant, legem inſectantur: uodſi legem, clarum eſt, quod illum quoque, ui legem dedit. . . Si ergo legem ex hypo- neſi abſtulerint, neceſſe eſt, utique, ut unus- uisque, qui ducitur a cupiditate, volupta- i obſequens, id quidem, quod recte, hone- :eque ſe habet, negligat, Deum autem de- piciat, absque metu autem ſimul ſit impius, t injuſtus, ut qui a veritate exiluerit. At :erte, inquiunt, timor eſt a ratione aliena de- linatio, & animi perturbatio. Quid tu di- is? & quomodo tibi amplius ſervari poſſit aec definitio, cum præceptum mihi per ra- ionem, ſeu Verbum datum ſit? præceptum utem timorem pronuntiat per diſciplinam, um, qui id ſuſcipit, parans, ut corrigatur. Non eſt ergo timor a ratione alienus: eſt ita- que rationi conſentaneus. Quidni enim? cum adhortetur: Non occides &c. . . *Principium nim Sapientiæ eſt timor Domini.* Pſal. 110. . . Si autem lex affert timorem, principium ſa- pientiæ eſt legis cognitio, & non eſt ſapiens abſque lege. Inſipientes ergo ſunt, qui le- gem recuſant, cui eſt conſequens, ut ipſi re- putentur athei, ſeu impii: diſciplina autem eſt principium ſapientiæ: ſapientiam autem, & diſciplinam impii nihil pendent, ait Scri- ptura. . . . Unde Barnabas Apoſtolus ait: *Væ qui ſunt intelligentes apud ſemetipſos, & co- ram ſe ſcientes.* Et paulo poſt ſubjunxit: effi- ciamur ſpiritales, templum Deo perfectum, quatenus eſt in nobis. Dei timorem medite- mur, & ejus præcepta ſervare contendamus, ut lætemur in ejus juſtificationibus. Unde „ſa-

Apologia Vet. Teſt.

„ſapientiæ principium timor Dei divine dictus. „ . . . Quia enim a lege, & Prophetis prius „erudiri, & caſtigari utile eſſe Deo viſum eſt, „principium ſapientiæ dictus eſt timor Domini, „qui a Domino per Moſem datus eſt iis, qui „non obediunt, & qui ſunt duri corde; quos „enim non expugnavit ratio, eos manſuefacit „metus. . . . Dominus autem jubens timere ma„lum, non malum malo liberat, ſed diſſolvit „contrarium contrario; bono autem malum eſt „contrarium, ut juſtum injuſto: ſi ergo malo„rum dixit principium metus vacuitatem, „quam facit Domini timor, timor bonum eſt, „& qui eſt ex lege metus, non ſolum eſt ju„ſtus, ſed etiam bonus, ut qui auferat vi„tium: metu autem inducit metus vacuitatem, „non animi perturbatione perturbationum va„cuitatem, diſciplina autem ingenerat affectio„num moderationem. . . . Sed etſi timor eſt „affectio, ut volunt aliqui timorem eſſe affe„ctionem, non eſt quivis metus affectio: ſu„perſtitio quidem, quæ vocatur δεισιδαιμονία, „eſt affectio, ut quæ ſit dæmonum metus, qui „affectibus ſusque deque feruntur, & agitan„tur: rurſus autem Dei impatibilis metus eſt „impatibilis, timet enim quis non Deum, ſed „a Deo excidere, qui autem hoc veretur, ne„pe ne in mala incidat, mala timet, & vere„tur: qui autem timet, ne cadat, eſſe ſe ab „interitu alienum vult & impatibilem. *Sapiens* „*timens declinavit a malo, inſipiens autem confi*„*dens aggreditur*. Prov. 14.

Fides charitatem 13. *Sexto*. Fides etiam ad conſequendam charitatem proximi, & hoſpitalitatem neceſſaria

a eſt. „Nam charitas eſt conſenſio eorum, quæ ſunt in ratione, & vita, & moribus, aut ut paucis dicam, vitæ ſocietas, vel amicitiæ, & benevolentiæ extenſio cum recta ratione ad uſum amicorum, & familiarium, quæ ἑταῖρος quaſi ἕτερος ἐγώ, id eſt, ego alter, quare etiam eos fratres appellamus, qui ſunt eodem Verbo regenerati. Adhæret autem charitati & hoſpitalitas, quæ eſt artificium amicitiæ circa uſum hoſpitum. . . . Verſabitur autem hoſpitalitas in eo, quod eſt utile hoſpitibus: hoſpites autem ſunt, qui etiam dicuntur amici, amici autem ſunt fratres. . . Et humanitas, per quam fit bona affectio, quæ eſt amicus uſus hominum, & bona affectio, quæ eſt quoddam amicitiæ artificium circa amicorum, vel neceſſariorum dilectiones, comitantur charitatem. Si autem revera homo, qui eſt in nobis, eſt ſpiritalis, humanitas eſt fraternitas iis, qui ſunt ejusdem ſpiritus participes. Affectio autem rurſus eſt conſervatio benevolentiæ, vel dilectionis, dilectio autem eſt perfecta, & abſoluta demonſtratio, & diligi eſt placere moribus, ducique, & abduci; in idem autem ducuntur per conſenſionem, quæ eſt ſcientia communium bonorum; conſenſio enim, quæ ὁμογνωμοσύνη, eſt conſenſus animorum. *Et non ficta*, inquit Apoſtolus Rom. 12. *Charitas ſit nobis, & odio habentes malum adhæreamus bono & fraternitati.* „ Quod utique per fidem conſequimur.

proximi, & hoſpitalitatem producit. p. 377.

14. *Septimo.* Fides neceſſaria eſt ad voluntatem Dei cognoſcendam, & faciendam. *Fides ad ſciendam, & facien-*

„Apo-

„Apoſtolus enim fatetur, ſe Judæis ferre t
„monium, quod zelum Dei habeant, ſed
„ſecundum ſcientiam : *Ignorantes enim D*
„*ſtitiam, & propriam quærentes ſtatuere,*
„*juſtitiæ non fuere ſubjecti.* Rom. 10. Non
„voluntatem Dei cognoverunt, & fece
„ſed quod ipſi exiſtimaverunt, hoc etiam l
„velle putarunt; neque legi tamquam pro
„tanti crediderunt, ſed ſermoni ſolummo
„timori, non autem affectioni, & fidei c
„derunt. Finis enim legis eſt Chriſtus a
„ſtitiam, qui eſt a lege prædictus, omni
„denti. Unde eis dictum eſt. . . *Expand*
„*nus meas tota die ad populum inobedientem*
„*contradicentem.* Iſ. 56. Vides cauſam vo
„nis gentium aperte a Propheta populi in
„dientiam, & contradictionem. . . Paſto
„tem (*Hermas*) dicit. . . Apoſtolos, &
„ctores Filii Dei, etiam cum dormiiſſent
„teſtate, & fide prædicaſſe iis, qui prius
„mierunt, & ipſi dederunt ipſis ſignac

num gradum ſtatuens ulterioris cognitionis. Qua ratione etiam ſcriptum eſt in Evangelio ſecundum Hebraeos. Qui admiratus fuerit, regnabit, & qui regnavit, requieſcet. Fieri ergo non poteſt, ut philoſophetur, qui eſt rudis, & ignarus: porro autem fieri non poteſt, ut philoſophetur is, qui ſapientiæ notionem reperit, cum Philoſophia ſit ejus, quod vere eſt, appetitio, & earum, quæ ad id tendunt, diſciplinarum: & quamvis in recte agendo, ſe aliqui exercuerint, ut ſciatur tamen, quomodo ſit utendum, & faciendum, eſt & laborandum, quatenus Deo aſſimilatur aliquis, Deo inquam Servatori, colens Deum Servatorem, per Verbum Pontificem, per quem videntur, quæ in veritate ſunt honeſta, & juſta. Pietas eſt actio, quæ Deum ſequitur. Hæc ergo tria noſter ſibi vendicat Philoſophus, contemplationem, præceptorum executionem, bonorum virorum conſtitutionem; quæ quidem cum convenerint, efficiunt virum cognoſcendi poteſtate præditum, quodcunque autem defecerit ex iſtis, claudicat cognitio. . . . Quænam autem ſint exercenda ut divina, & non mundana, nobis oſtendit ſapientia. . . . Fidelis eſt autem cognitio, quæ fuerit ex ſcientia demonſtratio eorum, quæ traduntur in vera Philoſophia. Dicimus autem eam eſſe rationem, quæ iis, de quibus dubitatur, ex iis, quæ ſunt certa, & extra controverſiam, fidem facit. Cum ſit autem duplex fides, una quidem, quæ eſt ex ſcientia, altera vero, quæ ex opinione, nihil obſtat, quominus duplex quoque denomi-

„netur demonſtratio, una ex ſcientia, ex opi-
„nione altera. . . . Numquid autem ea ſola,
„quæ eſt apud nos, vera eſt demonſtratio, u
„quæ ex divinis ſuppeditetur Scripturis, quæ
„ſunt ſacræ litteræ, & ex ea, quæ a Deo do-
„cetur ſapientia, ut ait Apoſtolus? 1. Cor. i
„Diſciplina ergo, & parere præceptis, quod
„eſt Deo credere, & fides Dei potentia, quæ
„eſt vis veritatis. . . . Quæ eſt autem ex opi-
„nione demonſtratio, eſt & humana, & fit ex
„argumentis rhetoricis, vel etiam dialecticis
„Syllogismis. Suprema enim demonſtratio,
„quam ex ſcientia eſſe demonſtravimus, fidem
„inſerit per allationem, & apertionem Scriptu-
„rarum, animis eorum, qui diſcere cupiunt,
„quæ quidem fuerit cognitio. Si enim quæ aſ-
„ſumuntur ad id, quod quæritur, vera ſumun-
„tur, ut quæ ſunt divina, & prophetica; cla-
„rum eſt utique, quod, quæ ex eis infertur
„concluſio, vera inferatur, & recte nobis de-
„monſtratio fuerit cognitio.

Fides ad vitanda peccata, & perſeverantiam requiritur. p. 382.

16. *Nono.* Fides eſt neceſſaria ad evitanda peccata, & in bono perſeverandum. „Quippe „in nobis tria ſunt judicia: ſenſus quidem ſen- „ſilium; eorum autem, quæ dicuntur nomi- „num, & verborum, ratio: eorum autem, „quæ percipiuntur intelligentia, mens. Qui „eſt ergo cognoſcendi poteſtate præditus, ab- „ſtinebit quidem a peccatis, quæ fiunt, & ſer- „mone, & cogitatione, & ſenſu, & operatio- „ne, cum audierit, quemadmodum qui videt „ad concupiſcendum mæchatus eſt &c. . . „Fide ergo conſiſtit is, qui eſt cognoſcendi po-

„te

„teſtate præditus: qui ſe autem exiſtimat ſa„pientem, ea, quæ ſunt veritatis, non attin„git, infirmis, & inſtabilibus utens impulſio„nibus. . . Imo ne omnino quidem divina vult „audire præcepta, ſed tamquam qui per ſe di„dicerit, effrænatus fertur in ſalum fluctuans, „deſcendens ad mortalia, & ea, quæ ſunt ge„nerabilia, a cognitione ingeniti, alias alia opi„nans; quibus autem non ineſt gubernatio, ii „cadunt ſicut folia. Ratio, quæ eſt principa„lis pars animæ, quæque eam ducit, ac re„git, dicta eſt ejus gubernator; eſt enim reve„ra immutabiliter, ad id, quod eſt immutabi„le, deductio. . . Fides ergo, & cognitio ve„ritatis efficiunt; ut quæ eas acceperit anima, „eodem modo, & ſemper ſimiliter ſe habeat: „cum falſo autem cognatione conjuncta ſunt „tranſitio, declinatio, & defectio, ſicut cum „vi cognoſcendi, tranquillitas, quies, & pax. „Quemadmodum ergo inſectatur Philoſophiam „arrogantia, & glorioſa de ſe perſuaſio, ita „etiam cognitionem falſa cognitio, de qua ſcri„bens Apoſtolus inquit: . . . . *Devita profanas „vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis „ſcientiæ, quam quidam promittentes circa fidem „exciderunt.* 2. Tim. 1. Cum ab hac voce con„vincantur hæretici, Epiſtolas ad Timotheum „abrogant.

17. *Decimo.* Neceſſitas Fidei ex eo etiam elucet, quod cum ea præcipuæ virtutes connectantur. „Cum enim fides, ſicut etiam tem„pus, ſit duplex, inveniemus duas, quæ ſimul „habitant virtutes. Tempori enim, quod eſt „præ- *Cum fide præcipuæ virtutes connectuntur.* p. 383.

„præteritum, eſt memoria, ei autem,
„futurum eſt, ſpes: credimus enim fuiſ
„terita, & fore ea, quæ futura ſunt,
„ſus diligimus, ſic ſe præterita habe
„perſuaſi, futura ſpe expectantes. . .
„admodum ergo dies ſunt pars vitæ, qu
„git aſcendere, ita etiam timor eſt prin
„dilectionis, qui fit per incrementum
„deinde dilectio: ſed non ſicut veram
„meo, & odi, ita etiam Patrem vereor,
„timeo, & amo: rurſus timens, ne c
„meipſum diligo, timorem eligens. Qu
„offendere Patrem, ſeipſum diligit.
„ergo, qui invenitur fidelis, dilectione,
„more contemperatus: fides autem eſt
„ad ſalutem, & potentia ad vitam æt
„. . . Quæ ergo Eccleſiam continet,
„ſtor inquit, virtus eſt fides, per quam
„tur electi Dei, ea autem ſe viriliter, a
„ter gerens eſt continentia: eas autem
„quitur ſimplicitas, ſcientia, innocentia,

quens animam, bona facit. Remiſſio ergo peccatorum differt a pœnitentia; ambo autem ea oſtendit in noſtra poteſtate. Eum ergo, qui recepit remiſſionem peccatorum, non oportet amplius peccare, nempe in prima, & ſola peccatorum pœnitentia, ea autem eſt eorum, quæ prius fuerunt in gentili, & prima vita: ea, inquam, quæ fuit in ignorantia. Jam iis, qui vocati ſunt, proponitur pœnitentia, expurgans locum animæ a peccatis, ut fides fundetur. . . Dedit autem, cum ſit multæ miſericordiæ, iis etiam, qui in fide in aliquod peccatum incidunt, ſecundam pœnitentiam, quam, ſi quis tentatus fuerit poſt vocationem, coactus, & callide circumventus, unam adhuc non pœnitendam acceperit pœnitentiam. *Voluntarie enim peccantibus nobis, poſtquam acceperimus cognitionem veritatis, non amplius relinquitur pro peccatis hoſtia &c.* Hebr. 10. (*Vide notata ad l. 2, Mand. 4. Hermæ tom. 1.*) „Continuæ autem, & ſe viciſſim excipientes propter peccata pœnitentiæ, nihil differunt ab iis, qui omnino non crediderunt, præterquam in eo ſolo, quod ſe peccare ſenſerunt; neque ſcio, utrum ſit deterius, prudentemne, ac ſcientem peccare, an cum pro iis, quæ peccavit, pœnitentia ductus fuerit, rurſus peccare. . . Apparet ergo, ſed non eſt pœnitentia; ſæpe petere veniam de iis, quæ ſæpe peccamus.

Ficta pœnitentia. p. 385.

19. Occaſione pœnitentiæ S. Clemens hic de peccato agit, & inprimis docet, peccatum non eſſe involuntarium. „Nam involuntarium „eſt

Peccatum non eſt involuntarium. p. 387

„eſt duplex, unum quidem quod fit ex igno-
„ratione, alterum vero neceſſitate. Quomodo
„autem judicaveris de iis, qui dicuntur pecca-
„care modis involuntariis? aut enim quis ſe-
„ipſum ignoravit, ut correpti furore: aut rem,
„quam facit . . . aut ignorans, id quod agi-
„tur, ut qui emiſit adverſarium, & domeſti-
„cum occidit pro inimico: aut id, in quo agi-
„tur, ut qui præpilatis exercetur lanceis, &
„aliquem interfecit, cum pilam lancea emiſit:
„aut ignorans, quemadmodum eſſet faciendum,
„ut qui in ſtadio occidit adverſarium, non
„enim ut occideret, ſed ut vinceret, certaba-
„tur: aut id, cujus gratia agitur, quemadmo-
„dum dedit medicus ſalubre antidotum, & oc-
„cidit, is autem non ea de cauſa dedit, ſed
„ut eum ſervaret. Ac puniebat quidem lex
„eum, qui non ſponte interfecit. . . Sed non
„æque ac eum, qui ſponte. . . . Quæ ſponte
„ergo, & ex electione ſuſcipiuntur, puniuntur;
„Dominus enim ſcrutatur corda, & renes, &
„judicatur is, qui reſpexit ad concupiſcentiam.

Peccatum eſt voluntarium. p. 388.

20. Peccatum ergo debet eſſe voluntarium.
„Eſt autem *Voluntarium*, vel quod eſt ex ap-
„petitione, vel quod eſt ex inſtituto, & electio-
„ne, vel quod ex cogitatione. Jam vero hæc
„quodammodo inter ſe prope ſita ſunt, pecca-
„tum, infortunium, ſcelus, ſeu injuſte factum.
„Et eſt peccatum quidem v. g. luxurioſe, & in-
„temperanter vivere. Infortunium autem ami-
„cum, tamquam inimicum, inſcienter occidere:
„ſcelus autem eſt, ſepulchrorum effoſſio, aut
„ſacrilegium. Peccare autem conſtat ex eo
„quod

quod neſciat quis judicare, quidnam facere oporteat: ſicut certe in foſſam incidit aliquis, vel quod ignoraverit, vel quod tranſilire non potuerit propter imbecillitatem corporis. Sed in noſtra quidem certe eſt poteſtate, & ad noſtram deduci diſciplinam, & parere praeceptis: quoniam niſi voluerimus eſſe participes, irae, & voluptati nos ipſos dedentes, „peccabimus, vel potius injuria noſtram afficiemus animam. . . . Infortunium autem eſt „peccatum mentis praeter rationem; peccatum autem eſt voluntaria injuſtitia: injuſtia autem eſt vitium voluntarium. Eſt ergo peccatum quidem meum voluntarium. . . „Infortunium autem eſt alterius in me actio involuntaria. Injuſtitia autem invenitur ſolum „voluntaria, ſive ſit mea, ſive alterius.

21. Praeterea varias peccatorum differentias S. Clemens recenſet, & imprimis peccatum mortale, & veniale diſtinguit dicens: *Diſtinctio peccatorum. p. 389.* „Videtur autem Joannes quoque in majore Epi- „ſtola in his peccatorum docere differentias: „*Siquis viderit fratrem ſuum peccantem peccatum* „*non ad mortem, petet, & dabit ei vitam.* 1. „Joan. 5. Peccantibus non ad mortem inquit: „eſt enim peccatum ad mortem; non de illo „dico, ut roget quis, omnis injuſtitia eſt pec- „catum: & eſt peccatum non ad mortem. „ Pro confirmatione horum citat hic S. Clemens Epiſtolam S. Barnabae n. 10. & explicationem illius verſus primi Pſalmi primi, & addit: „Audivi autem ego virum doctum in his rebus, „*conſilium impiorum*, Pſal. 1. ſignificare gentes; *viam autem peccatorum*, judaicam opinionem;

„*& peſtilentiæ cathedram*, Hæreſes accipientem.
„Alius autem dicebat magis proprie, poſitam
„quidem eſſe primam beatitudinem in iis, qui
„non ſunt ſceleratas ſecuti ſententias, quæ a
„Deo defecerunt: ſecundam autem eorum,
„qui in lata via manent, vel eorum, qui nu
„triti ſunt in lege, vel etiam eorum, qui ex
„gentibus non ſunt ducti pœnitentia. Cathe
„dra autem peſtilentiæ, & theatra fuerint &
„judicia, ubi magis ſequuntur improbas, &
„exitiales poteſtates, & operum eorum ſoci
„tatem: *Sed in lege Domini voluntas ejus.* Pe
„trus in prædicatione legem, & Verbum ap
„pellavit Dominum. Videtur autem aliter quo
„que Legislator docere tres modos, quibus ac
„cipitur peccatum. Eorum quidem, qui in
„ſermone fiunt, per piſces mutos *Lev.* 11. &
„enim revera, ubi ſilentium eſt ſermone præ
„ſtantius, eſt etiam ſilentium expers periculi.
„Eorum autem, quæ ſunt in facto, per aves
„rapaces, & carniveras. Porcus cœno, &
„ſtercore delectatur, & oportet, ne conſcien
„tiam quidem habere pollutam. Merito ergo
„dicit Propheta: *Non ſic*, inquit, *impii*, *ſed*
„*tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie ter*
„*ræ. Propterea impii non reſurgent in judicio.*
„Qui jam ſunt condemnati, quoniam qui non
„credit, jam judicatus eſt: *Neque peccatores in*
„*conſilio juſtorum*, qui jam ſunt damnati ad hoc,
„ut non uniantur iis, qui citra ullum lapſum
„vixerunt: *Quoniam novit Dominus viam juſto*
„*rum, & via peccatorum peribit.*

Modus purgandi peccata. 22. Explicata natura peccati, oſtendit ſan
ctus Clemens, quomodo illa eleemoſynis, fide,
&

aliis bonis operibus purgari poſſint. „Nam p. 390.
Dominus aperte oſtendit, in noſtra eſſe poteſtate delicta, & peccata, ponens modos curationis animi morbis convenientes, volens nos a paſtoribus corrigi, per Ezechielem *cap.* 34. accuſans, opinor, eorum aliquos, quod præcepta non ſervaverint; *Quod imbecillum fuit, non confirmaſtis &c. Magnum eſt enim gaudium apud Patrem, uno peccatore ſervato*, inquit Dominus *Luc.* 15. . . . Quid vero, annon Deus quoque poſt Cain datam veniam, conſequenter non multo poſt introducit Enoch, qui ductus fuerat pœnitentia, ſignificans ſolere pœnitentiam generare veniam: conſiſtit autem venia non ex remiſſione, ſed ex medicatione. . . . Hinc quidam ex Græcorum ſapientibus dixit: *Venia eſt melior ſupplicio.* Sicut certe illud quoque: *Sponde, noxa præſto eſt*, ex voce Salomonis dicentis: *Si pro amico tuo fidejuſſeris, trades manum inimico.* Prov. 6. *Et diliges Dominum Deum tuum* . . . *& proximum, ſicut teipſum.* Matth. 22. . . Et: *Hæc locutus ſum vobis, ut gaudium meum impleretur. Hoc autem eſt præceptum meum, ut vos invicem diligatis &c.* Joan. 15. . . . Eleemoſynis ergo, & fide expurgantur peccata; timore autem Domini quilibet a malo declinat. Timor autem Domini eſt diſciplina, & ſapientia.

23. Contra modo dicta nonnulli objicere poterant, gaudium, triſtitiam, & miſericordiam, utpote humanas paſſiones, Deo competere non poſſe. Sed S. Clemens reſpondet: *Quomodo Deo gaudium, & miſericordia competat.*

 „Ut

p. 391. „Ut nos audire poteramus, qui carne eramu
„illigati, ita nobis locuti ſunt Prophetæ, Do
„mino ſe ſalubriter accommodante, ac demit
„tente ad hominum imbecillitatem. Quonia
„igitur eſt Dei voluntas, ut ſervetur is, q
„paret præceptis, & ſuorum peccatorum d
„citur poenitentia, gaudemus autem propt
„noſtram ſalutem: id, quod nobis adfert læt
„tiam, ſibi ut proprium attribuit Dominus. .
„Qui autem affatim miſeretur Deus, cum
„bonus, & præcepta dans per legem, & Proph
„tas, & jam propinguius per Filii advent
„ſervans, & miſerans eos, quos eſt miſerat
„& proprie miſeretur major minoris. . . So
„lus ergo Deus noſtri miſerebitur: homo eni
„fit a juſtitia libenter communicans, & ea im
„impertit, quæ a Deo accepit, & propter n
„turalem benevolentiam, & habitudinem,
„præcepta, quibus paret. Deus autem nulla
„habet in nos naturalem habitudinem, ſeu re
„lationem, ut volunt hæreſum conditore
„niſi quis materiam Dei eſſe partem, & no
„ejusdem cum Deo eſſentiæ auſit dicere. Ne
„ſcio autem, quomodo quis, qui Deum novi
„æquo hoc audire animo poſſit, reſpiciens
„noſtram vitam, in quot verſemur malis: ſ
„enim fuerit, quod nefas eſt dicere, Deus p
„cans in ſingulis partibus, ſiquidem partes ſ
„totius partes, & totum complent.

Continentia, temperantia &c. ſectanda. p. 395. 24. Soluta modo hac objectione S. Clemen
ulterius ad purganda, & vitanda peccata ſtu
dium virtutum, quas nobis S. Scriptura ſectan
das proponit, & quæ ſe invicem omnes conſe
quun

ntur, recommendat; & *primo* quidem con-
entiam, cum virtutibus ſibi connexis. „Con-
nens autem eſt is, qui continet eas appeti-
ones, quæ ſunt præter rectam rationem...
'emperantia autem ipſa non eſt ſine magni
nimi virtute, quandoquidem ex præceptis
ritur, ſequens Deum, qui ordinavit, & pru-
lentia, & quæ divinum ſtatum imitatur, ju-
litia, per quam cum ſimus continentes, mun-
li ad pietatem, ac Religionem, &, quæ Deum
conſequenter ſequitur, actionem tendimus,
iſſimilati Domino, quod ejus fieri poteſt a
iobis caducis, & morti obnoxiis: id autem
eſt juſtum, & ſanctum fieri cum prudentia;
Deus enim nullius rei indiget, & perturba-
tionibus non eſt obnoxius, unde nec eſt pro-
prie continens... Noſtra autem natura, quæ
eſt obnoxia affectionibus, & animi perturba-
tionibus, opus habet continentia, per quam
dum exercetur, ut paucis indigeat, conatur
habitu ad divinam naturam accedere: vir
enim bonus paucis indiget, ut qui ſit in con-
,finio naturæ mortalis, & immortalis, egens
,quidem, & propter corpus, & propter ipſam
,generationem, paucis autem egere doctus,
,propter ſuſceptam ratione continentiam. Ob
„hanc rationem lex viro prohibet, ne veſtem
„induat muliebrem, *Deut.* 21. ne effœmine-
„tur... Lex humana deſponſos virgini, nec-
„dum nuptos vult eſſe immunes a militia, ne
„dum avelluntur a cupiditatibus, ignavo, &
„dejecto animo dent operam militiæ.„ Sicut
Hæbrei a mulieribus Madianitarum ſeducti bel-
lantes in manus hoſtium devenerunt,

25. *Se-*

Liberalitas commendatur. *p.* 397. 25. *Secundo.* Liberalitatem, & benignitatem commendat. „Lex enim prohibet fra„fœnerari, fratrem nominans, non eum ſolu„qui ex eiſdem natus parentibus, ſed etia„qui fuerit ejuſdem tribus, ejuſdemque ſe„tentiæ, & ejuſdem Verbi particeps, n„æquum cenſens, ut ex pecuniis uſuras le„mus, ſed laxis manibus, & animis gratifi„mur egentibus: Deus enim talis doni con„tor eſt. Jam vero qui lubenter largitur, ſi„magnas accipit uſuras, ea, quæ ſunt apud h„mines, pretioſiſſima, nempe manſuetudin„benignitatem, magnificentiam, bonam fa„mam, laudemque, & gloriam.„ Præterea fert hic S. Clemens alia plura præcepta in le veteri *Lev.* 19. & 25. contenta, & demum co cludit: „Eleemoſynæ ergo, & fides cuſtod„regiæ: benedictio autem in caput ejus, q„elargitur, &, qui miſeretur mendicorum, be„bitur, quoniam charitatem oſtendit in ſi„ſimilem propter eam, quam habet charit„tem in Opificem humani generis.

Charitas commendatur. *p.* 398. 26. *Tertio.* Charitatem commendat: „Qu„multis modis intelligitur, per manſuetudin„per benignitatem, per tolerantiam, per in„diæ, & æmulationis vacuitatem, per odii„motionem, per injuriæ oblivionem. Sic le„*Deut.* 24. docet. „ Ne ſimus memores inj„riæ ab inimico acceptæ. „ *Lev.* 19. Jub„diligere advenas non ſolum ut amicos, & co„natos, ſed etiam ut nos ipſos, & animo, „corpore. Jam vero gentes quoque honora„vit, & nec in eos, qui male fecerunt, in

ſen

nſo eſt animo. Aperte itaque dicit: *Non ominaberis Ægyptium: quoniam fuiſti advena terra Ægypti*, vel gentilem, vel etiam iemvis mundanum vocans Ægyptium: & ſtes, etiamſi muris immineant, conantes bem capere, nondum hoſtes vult exiſtima- priusquam miſſis ad eos legatis ad pacem ovocaverint. Quin etiam ne cum captiva idem vult libidinoſam eſſe conſuetudinem. mt. 21. . . Quid vero, inimicorum quoque menta onere preſſa allevare, & erigere præ- it, eminus nos docet Dominus, non am- ɛſti exultationem in malis, neque inimico- m inſultare miſeriis, eisque lætari, ut in exercitatos pro inimicis quoque doceat re: neque enim invidere, & propter pro- ni bona dolore affici convenit, neque pro- r mala proximi gaudii uſuram percipere. od. 23. . . . *Miſeremini*, inquit Dominus, *miſericordiam conſequamini: remittite, ut re- ttatur vobis: ut facitis, ita fiet vobis; ut da- , ita dabitur vobis, ut judicatis, ita judica- ini;* ut benigni eſtis, ita agetur vobiscum nigne: *Qua menſura menſi fueritis, remetie- r vobis.* Marc. 4. Præterea eis, qui victui viunt, infamiam omnino irrogari prohibet, iis, qui propter debita redacti ſunt in ſer- ntem, ſeptimo anno dat omnino inducias, n etiam prohibet ſupplices dare ad ſuppli- m. . . . Mihi autem videtur etiam Pytha- ras ſuam in animantes rationis expertes nſuetudinem a lege accepiſſe: ecce enim , qui in ovium &c. gregibus naſcuntur tinus uti interdixit, ne prætextu quidem

„Sa-

„Sacrificiorum, patrum, & matrum grati
„hominem ad manſuetudinem, vel ex inſi
„a brutis animantibus educens. . . . Eru
„ſcant ergo Græci, & ſiquis eſt alius, le
„inſectari, ſi ea quidem, vel in beſtias be
„na ſit, illi autem hominum fœtus expo
„. . . Infantis enim expoſitionis quænam
„ſa fuerit? ab initio enim oportebat, ne
„rem quidem ducere, ei, qui non cup
„procreare liberos potius, quam per vo
„tis intemperantiam filii fieri homicidam.„
dem modo lex vetus ad humanitatem,
manſuetudinem nos inducit, dum pr
fœtum, & matrem eodem die ſacrifi
Exod. 23. coquere agnum in lacte m
Deut. 14. *&c.*

Amicitia vera commendatur. *p.* 404. 27. *Quarto.* Veram *amicitiam* comme
„Docemur autem eſſe triplex genus amic
„& eorum primum quidem eſt, idque
„mum, & præſtantiſſimum, id quod eſ
„virtute: valida enim eſt, quæ eſt ex rati
„dilectio. Secundum autem ac medium,
„remuneratione: eſt autem hoc genus
„ad ſocietatem, ac communicationem, li
„ter impertiens, & vitæ conducibile;
„munis enim eſt, quæ eſt ex gratia, a
„Ultimum autem, ac tertium nos dicim
„quod eſt ex conſuetudine; illi vero,
„ex voluptate verti, & mutari poteſt.
„mihi quidem pulcherrime Hyppodamus
„thagoreus videtur deſcribere amicitias:
„*quidem eſt*, inquit, *ex ſcientia deorum*;
„*vero ex hominum ſuppeditatione*; *tertia vero*

voluptate animantium. Eſt ergo una quidem Philoſophi amicitia, altera vero hominis, tertia autem animalis. Revera enim Dei eſt imago homo benefaciens, qua in re ipſe quoque beneficio afficitur, ſicut gubernator ſimul ſervat, & ſervatur: & ideo cum quis petens fuerit conſecutus, non dicit, recte dediſti, ſed recte accepiſti: ita accepit quidem, qui dat, dat autem, qui accipit: juſti autem miſerentur. Benigni autem erunt habitatores terræ: innocentes autem relinquentur in ea, qui autem inique ſe gerunt, exterminabuntur ab ea. Ac mihi videtur Homerus fidelem prædivinans dixiſſe: *Da amico: inimico autem ferendum eſt auxilium, ne maneat inimicus.* Auxilio enim vincitur quidem benevolentia, diſſolvuntur vero inimicitiæ: ſed ſi proponatur quidem promptitudo, & animi alacritas, quatenus habet, eſt accepta, non quatenus non habet.

28. *Quinto.* Recommendat animi *fortitudinem*, „quæ ipſa quoque reducitur ad divinam ſimilitudinem, ut quæ impatibilitate fruatur „per tolerantiam. . . Hanc poſſidebit tolerantiam is, qui eſt cognoſcendi poteſtate præditus, quatenus eſt ejusmodi. Si tentatur, benedicet, ut generoſi animi Job: ſi devoretur a cete, ut Jonas precabitur, & fides eum reſtituet prædicentem Ninivitis: & ſi incluſus fuerit cum leonibus, feras manſuefaciet: & ſi in ignem fuerit injectus, rore recreabitur, non igne exuretur: noctu erit teſtis, interdiu teſtis, in ſermone, in vita, in moribus „erit

Animi fortitudo commendatur. *p. 405.*

„erit teſtis, cum Domino cohabitans, e
„familiariter utens: in Spiritu permanet, r
„dus quidem carne, mundus autem corde
„ſtificatus ſermone: *Mundus*, inquit, *c*
„*cifixus eſt*, *&* *ipſe* *mundo*. Gal. 5.

29. *Sexto*. Ad caſtitatem, & vitanda
xuriam hortatur. „Unde lex iis veſci an
„tibus prohibet, quæ ſunt natura pin
„quemadmodum genus ſuum, quod carni
„bet plurimum. . . . Ex quo clarum eſt,
„legem debere exſcindere nos cupiditaten
„autem perfecte fiet, ſi cupiditatis fomi
„voluptatem, inquam, non ficte damna
„mus. Dicunt ejus hanc eſſe notionem
„nem, & blandum motum cum aliquo
„Ei ſervientem Menelaum poſt captam Tr
„Helenam non occidiſſe. Ego vero Ant
„ni aſſentior, qui dicit: Ego venerem, ſi
„perem, jaculis confoderem, quod multa
„ſtras pulchras, ac bonas uxores corru

„& ſegregare animam volueris, ab ea, quæ „eſt in hac vita, voluptate & delectatione, ha„bebis eam in ea, quæ expectatur ſpe, inven„tam & conquieſcentem: hoc enim erit medi„tatio mortis, ſi ſolis iis, quæ ſunt ſecundum „naturam dimenſæ, cupiditatibus . . . non „declinando ad id, quod exſuperat, vel quod „eſt præter naturam, in quo peccandi enaſci„tur poteſtas, contenti eſſe velimus. . . Viro „autem opus eſt, qui admirabiliter & incon„fuſe iis rebus ſit uſurus, a quibus proficiſci„cuntur animi perturbationes, quemadmodum „divitiis & paupertate, gloria & ignominia, „ſanitate & morbo, vita & morte, labore & „voluptate. . . Quicunque autem certamen „magis athletice aggrediuntur, omni conten„tione decertantes ad coronam uſque perve„niunt; malæ autem poteſtates in multo ſudo„re & cruore tunc deficiunt, victores admi„rantes. . . Quomodo autem nos diaboli ope„rationes & ſpiritus immundos in peccatoris „animam ſeminare dicamus, non mihi pluri„bus verbis opus eſt, ſi adduxero Barnabam „Apoſtolicum (erat autem is ex ſeptuaginta, „& Pauli adjutor) his verbis ſic dicentem. An„tequam nos Deo crederemus, erat noſtrum „cordis habitaculum . . . domus dæmonum, „quod faceret, quæcunque Deo ſunt contra„ria: operationes ergo dœmonibus convenien„tes dicit peccatores efficere, non autem ait, „ipſos ſpiritus habitare in anima infidelis.

30. *Septimo.* Ad vincendas vero pravas concupiſcentias S. Clemens hæc media præſcri- *Media ad vincendam voluptatem.* *p. 411.*

ſcribit: & inprimis notat erraſſe illum Gnoſti-
cum „qui dicebat, ſe per uſum voluptatis pu-
„gnare cum voluptate, & non eſſe magnum
„abſtinere a voluptate, qui eam non eſſet ex-
„pertus, ſed eum, qui in ea verſatus eſſet,
„non vinci, unde propter eam dicebat, ſe in
„ea exercere: ſeipſum autem miſer imprudens
„decipiebat arte voluptuaria. In eandem ſen-
„tentiam venit Ariſtippus. . . Tales autem
„ſunt etiam, qui dicunt, ſe ſequi Nicolaum,
„adducentes ejus viri aliquid litterarum mon-
„mentis mandatum, ſed ab eis detortum, na-
„pe *oportere carne uti.* Sed ille quidem vir
„præclarus ſignificabat, oportere voluptates
„arcere & cupiditates, & hac exercitatione
„marcidas flaccidasque reddere carnis appeti-
„tiones & inſultus (*a*). Qui autem inſtar hir-
„corum ſunt effuſi in voluptatem, veluti cor-
„pus contumelia afficientes, ſuavi fruuntur dele-
„ctatione, neſcientes, quod id quidem, cum
„ſit natura fluxum, ſentum, ſqualidum, pan-
„noſumque redditur, ipſorum autem infoſſa est
„anima in cœno vitii, ut qui decretum ipſius
„voluptatis, non autem viri Apoſtolici ſequun-
„tur. Quid enim hi differunt a Sardanapa-
„lo? . . Non enim eſt omnino neceſſaria a-
„ctio voluptatis, ſed acceſſio quædam, & con-
„ſequentia quædam naturalium neceſſitatum,
„famis, ſitis, frigoris, matrimonii: ſi itaque
„fieri poſſet, ut absque ea vel biberetur, vel
„alimentum ſuſciperetur, vel liberi procrearen-
„tur, non poſſet oſtendi alius ejus uſus. . . Eſt
„autem effrænata, & domus adminiſtratione
„vi ſibi uſurpans primam generat cupiditatem,
„quæ

„quæ eſt deſiderium, & appetitus a ratione „alienus ejus, qui eſt ei gratificatus. Ea „Epicuro perſuaſit, ut Philoſophi finem pone„ret voluptatem: divinam itaque rem is „eſſe ſtatuit firmam ac ſtabilem bonam carnis „conſtitutionem, & quod ea ſit futura, ſpem „certam.

(*a*) Quæ hic de Nicolao Diacono refert S. Clemens, & brevis apologia, quam pro eo hic, & paulo fuſius libro III. texit, infra examinantur.

31. Alterum remedium ad vincendas pravas concupiſcentias ex dictis eruit, ſcilicet „Pax & libertas non aliter accedit, quam per „perpetuam & indefatigabilem adverſus animi „noſtri motus *repugnantiam*. Sunt enim hi ad„verſarii craſſi, & Olympici, & veſpis ut uno „verbo dicam, acriores, & maxime vo„luptas, quæ non ſolum interdiu, ſed etiam „noctu in ipſis ſomniis nos cum præſtigiis in„eſcando, inſidiatur & mordet. . . Socrates „certe jubet, ea cavere, quæ perſuadent, ut „non eſurientes comedant, & bibant non ſitien„tes, & pulchros aſpectus & oſcula, ut quæ „ſcorpiis & araneis gravius venenum naturali„ter emittant. Antiſthenes autem vult, po„tius inſanire, quam voluptate affici. Et Cra„tes Thebanus . . . ſcribit rerum venerearum „effrænati deſiderii cataplasma eſſe famem, ſin „minus autem laqueum. Hi omnes utique non „erubeſcunt aperte confiteri eam, quæ ex cau„tione percipitur, utilitatem. Quæ eſt autem „vera, & non expers rationis ſapientia, non „ſolis verbis confidens & decretis, ſed tegu„men-

Repugnandum concupiſcentiæ. p. 412.

„mentis invulnerabilibus & myſteriis efficacibus, & in divinis præceptis meditans, & ſe „exercens, vim divinam per eam, quæ ex ipſa „inſpiratur, partem a verbo, ſeu ratione accipit.

Ad hanc pugnam exempla Martyrum nos animant. p. 414.

32. Ut autem ad hanc pugnam S. Clemens omnes excitet, illis exempla Martyrum & aliorum proborum proponit, dicens. „Nobis autem ſunt quotidie redundantes Martyrum fontes, qui noſtris ſpectantur oculis, qui torrentur, torquentur, & capite truncantur; eos omnes legis metus, qui veluti pædagogus ad „Chriſtum deduxit, exercuit, ut pietatem vel „per ſanguinem oſtenderent. *Deus ſtetit in Synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat:* „Quosnam? Eos, qui ſunt voluptate ſuperiores, qui vincunt animi motus ac perturbationes, qui ſciunt unum quodque eorum, quæ „faciunt; eos, qui ſunt Gnoſtici, id eſt, cognoſcendi poteſtate præditi, qui mundo ſunt „majores. Et rurſus: *Ego dixi dii eſtis, & „filii altiſſimi omnes.* Pſ. 83. Quibusnam dicit „Dominus? iis, qui, quoad ejus fieri poteſt, „mortalia omnia repudiant; & dicit Apoſtolus: „*Vos autem non amplius eſtis in carne, ſed in ſpiritu.* Et rurſus dicit: *In carne cum ſimus, non „ſecundum carnem militamus: caro enim & ſanguis regnum Dei non poſſunt poſſidere, neque corruptio poſſidet incorruptionem.* Rom. 8. *Ecce „tamquam homines moriemini*, nos arguens dixit ſpiritus. Oportet ergo nos exercere ad „ea cavenda, quæ ſunt obnoxia vitiis, fugiendo, ut ii, qui vere ſunt philoſophi, eos ci-

„bos,

„bos, qui incitant ad libidinem, & eam, quæ „eſt in cubili, diſſolutam remiſſionem & dele„ctationem. . . Sic ergo nos pie ac caute ac„cedere conantes excipiet benignum ac ſuave jugum Domini a fide in fidem, uno auriga „per profectum unumquemque noſtrum vehente „ad ſalutem, ut accedat is, quem par eſt, fru„ctus beatitudinis.„ Quæ beatitudo non in voluptate conſiſtit, uti Epicurus & alii Philoſophi falſo putarunt, quos longo ordine hic S. Clemens, ſicut etiam alios Philoſophos, qui in virtute beatitudinem collocarunt, recenſet, & demum ita pergit „ Nobis autem eſt propoſitum „pervenire ad finem minime finiendum, man„data, hoc eſt, Deum ſequentibus, & ex eis „ſine reprehenſione, & ſcienter per divinæ vo„luntatis cognitionem viventibus. Recte au„tem Rationi ſeu Verbo, quoad ejus fieri pot„eſt, aſſimilatio eſt finis, & in perfectam ad„optionem per Filium reſtitutio, Patrem ſem„per glorificans per magnum Pontificem, qui „nos fratres, & cohæredes dignatus eſt apel„lare. Et Apoſtolus quidem breviter finem de„ſcribens in epiſtola ad Romanos cap. 6. dicit: „*Nunc vero liberati a peccatis, Deo autem ſer„vientes, habetis fructum veſtrum in ſanctificatio„nem, finem autem, vitam æternam.* Cum au„tem ſpem noviſſet duplicem, unam quidem, „quæ expectatur, alteram vero, quæ minis „intenditur, jam finem docet fidei reſtitutio„nem: *Patientia enim,* inquit, *probationem, pro„batio vero ſpem, ſpes autem non confundit, quo„niam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris „per Spiritum S. qui datus eſt nobis.* Rom. 5. p. 419.

„Propter quam charitatem eſt etiam in ſpem
„reſtitutio, quam requiem dicit alibi nobis eſſe
„repoſitam.

Matrimonium quid, & an contrahendum. *p.* 421.

33. „Quoniam autem voluptas & cupiditas
„videtur cadere in matrimonium, de his quo
„que tractandum eſt„, ait S. Clemens. „Eſt ergo
„Matrimonium prima legitima viri & mulieris
„conjunctio ad liberorum procreationem. . . .
„Quærimus autem, an ſit uxor ducenda: quod
„quidem eſt ex iis, quæ ſecundum aliquid di-
„cuntur, eſt enim alicui ducenda uxor: quid
„eſt, ac ſi dicas, aliquo modo ſe habenti, &
„aliqua uxor ducenda, & quæ quo modo ſe
„habeat: neque enim eſt uxor ducenda cuili-
„bet, neque ſemper, ſed tempus quoque eſt,
„in quo convenit, & perſona, cui convenit, &
„ætas ad certum usque terminum. Neque
„ergo eſt cuilibet uxor quælibet ducenda, ne-
„que ſemper, ſed neque omnino & impuden-
„ter ac temere; ſed ei, qui aliquo modo ſe ha-
„bet, & qualis, & quando oportet, ea libe-
„rorum gratia, & ea, quæ eſt in omnibus ſi-
„milis, & non vi aut neceſſitate virum aman-
„tem diligit: unde dicit Abraham de uxore,
„ſororem eſſe ſimulans: *Mihi ſoror eſt ex patr.*
„*ſed non ex matre, fuit autem mihi quoque in uxo-*
„*rem:* docens eas, quæ ex eadem matre natæ
„ſunt, non eſſe ducendas uxores. Paucis au-
„tem hanc perſequemur hiſtoriam. Plato er-
„go matrimonium collocat in bonis externis,
„adſtruens noſtri generis immortalitatem, &
„quamdam perpetuitatem, qua poſteritas
„poſteritati lampadem quaſi viciſſim in manus
„tra-

tradit. Democritus autem repudiat matrimonium, & procreationem liberorum propter multas, quæ ex ipſis oriuntur, moleſtias, & quod abſtrahant ab iis, quæ ſunt magis neceſſaria. Ei autem Epicurus quoque aſſentitur, & quicunque in voluptate, moleſtiæque „& doloris vacuitate bonum collocant. Præ„terea ex Stoicorum quidem ſentenia eſt indiffe„rens & matrimonium, & liberorum ſuſceptio: „ex Peripateticorum vero, bonum. Ut ſemel „autem dicam, illi linguatenus ſua deducentes „dogmata, voluptatibus ſervierunt, alii qui„dem pellicibus, alii vero meretricibus, plu„rimi autem utentes adoleſcentulis.

34. Rejectis igitur illis, qui matrimonium reprobant, S. Clemens eorum rationes affert, qui illud approbant; quarum *Prima* eſt: „Nos „fecit natura aptos ad matrimonium, ut liquet „ex compoſitione corporum maſculorum & fœ„minarum, & frequenter illud acclamant; „*Creſcite & multiplicamini* Gen. 2. Etſi autem „hæc quoque ita ſe habeant, ipſis tamen tur„pe videtur, quod homo, quem Deus eſt ar„chitectatus, ſit animantibus brutis intem„perantior, quæ cum multis & imprudenter „non congrediuntur, ſed cum uno, & quod „ejusdem generis, cujusmodi ſunt columbæ, „& palumbes, & genus turturum, & quæ „ſunt his ſimilia. *Matrimonium approbatur.* *p. 421.*

35. *Secundo* „inquiunt, qui caret liberis, „eſt ea perfectione defectus, quæ eſt ſecundum „naturam, ut qui ſuum ſucceſſorem in ſuum „locum non ſubſtituerit; perfectus enim eſt, *Matrimonii commoda liberi.* *p. 422.*

 „qui

„qui ex ſeipſo fecit ſimilem, vel potius, quan-„do illum idem feciſſe viderit, hoc eſt, quan-„do in eamdem naturam pervenerit Filius, „cujus eſt, qui eum genuit. Eſt ergo omnino „uxor ducenda & patriæ cauſa, & liberorum „ſucceſſionis, & mundi, qantum eſt in nobis, „perfectionis.

36. *Tertio.* „Morbi autem corporis maxime „indicant, neceſſarium eſſe matrimonium: uxo-„ris enim cura, & aſſidua ejus perſeverantia „videtur aliorum neceſſariorum & amicorum „tantum ſuperare tolerantiam, quanto ea ma-„tua doloris conſenſione & miſericordia ante-„cellit, & vult omnium maxime lubenter ad-„eſſe, & præſentia ſua ſuccurrere: & revera „ex Scripturæ ſententia eſt neceſſaria adju-„trix . . . confert autem quoque matrimonium „iis, qui ætate proceſſerunt, ut quod exhi-„beat uxorem curam gerentem, & alat, qui ex „ea ſuſcepti ſunt, liberos, ut in ſenectute pa-„rentes ſuos nutriant.

nvehent, & civitates diſſolvent, & qui ex is conſtat, ornatum. Eſt autem hoc im- ium, & eorum, qui divinitus inſtitutam ſol- unt generationem. Jam vero eſt ignavi & mbecilli animi, fugere conjunctionem vitæ & conſuetudinem cum uxore & liberis; cu- us enim eſt amiſſio malum, ejus omnino oſſeſſio bonum eſt. Atqui liberorum amiſſio, nquiunt, eſt ex ſupremis malis; filiorum er- go poſſeſſio bonum eſt, quod ſi ita eſt, etiam natrimonium. . . . Patrem enim nuptiæ effi- iunt, ut vir matrem.

Matrimonio ex ſola voluptate non utendum. *p.* 423.

38. Argumenta modo allata quidem ſatis obant, matrimonium eſſe pro propagatione neris humani neceſſarium, ne vero modus eo excedatur S. Clemens ſequentia præſcri- t. *Primo* „maximum votum ſtatuit Home- us virum & familiam, ſed non abſolute, ve- um cum bona conſenſione & concordia: nam liorum quidem matrimonium in voluptate conſentit & delectatione, eorum' autem, qui philoſophantur, matrimonium deducit ad eum, qui eſt in verbo, conſenſum, quod non for- mam, ſed mores permittit ornare mulieribus, præcipitque maritis, ne utantur uxoribus tam- quam iis, quæ amantur, mulieribus, unum ſibi proponentes ſcopum, ut corpori pro- rum afferant, ſed ad totius vitæ auxi- ium, & optimam temperantiam matrimo- nium uſurpent.

Modus in eo tenendus. *p.* 423.

39. *Secundo.* „Si quod ſit ſordidum & ſpur- cum ſtudium, id a matrimonio expurgandum, ne nobis probro dari poſſit, quod brutorum

„animantium congreſſus magis naturæ conve-
„niat, quam humana conjunctio in ipſo colore
„veneris: nonnulla certe eorum, quo tempo-
„re jubentur, ſtatim recedunt, relinquentia ad-
„miniſtrationi opificium. . . Conſervandum eſt
„ergo matrimonium tamquam ſacra aliqua ſta-
„tua, mundum ab iis, quæ polluunt, utpote,
„qui a ſomnio expergiſcamur cum Domino, e-
„mus autem dormitum cum gratiarum actio-
„ne. . . Deo enim revera gratum eſt a lingua
„ad opera traducere moderationem: ad impu-
„dentiam autem via eſt turpis ſermo, & u-
„riusque finis eſt turpium rerum perpetratio.

Matrimonium eſt indiſſolubile. *p. 424.*

40. *Tertio* „Quod autem conſulit Scriptura
„uxorem ducere, & nec a conjugio umquam
„permittit diſcedere, legem aperte conſtituit:
„*Non dimittes uxorem, præterquam propter for-*
„*nicationem:* adulterium autem exiſtimat con-
„jungi matrimonio, vivo altero ex ſeparatis.
„A ſuſpicione autem & criminatione alienam
„oſtendit uxorem, eoquod non ornetur ac co-
„metur, plusquam ſit decorum, aſſidue atten-
„dens precibus & orationibus, quodque mul-
„tos domus exitus cuſtodiat, a ſui autem aſpe-
„ctu, quoad ejus fieri poteſt, excludat eos, qui
„ad eam non attinent, ducatque domus cu-
„ſtodiam intempeſtivis nugis conducibiliorem.
„*Qui autem dimiſſam accipit uxorem, mæchatur,*
„inquit; ſiquis enim dimiſerit uxorem, mæcha-
„tur ipſam, hoc eſt, cogit eam mæchari: non
„ſolum autem, qui dimiſit, eſt ejus cauſa, ſed
„etiam, qui eam ſuſcepit, præbens mulieri
„peccandi occaſionem; ſi enim non ſuſcipiat,
„rever-

evertetur ad virum. Quid vero lex? ut re-
rimat ad vitia propenſionem, jubet de me-
io tolli eam, quæ adulterata, & adulterii
ıerit convicta, ſin autem fuerit Sacerdotis,
ıbet eam igni tradi: obruitur autem adulter
ιuoque lapidibus, ſed non in eodem loco, ne
nors quidem ſit eis communis. . . Jam vero
ɔbruuntur lapidibus, ut qui propter cordis
luritiem ſint legi mortui, cui non paruerunt:
Sacerdotis autem uxori augetur ſupplicium,
ιuia cui plus datum eſt, plus ab eo exigetur.

S. CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATUM

Liber tertius.

§. I.

Argumentum Libri III. Stromatum.

Cum S. Clemens in prioris libri fine occa-
ſione malæ voluptatis vitandæ de ma-
imonio egiſſet, eamdem materiam hic con-
inuat, & inprimis in Valentinianorum, Carpo-
ratianorum, Nicolaitarum, & plurium aliorum
ıæreticorum incontinentiam invehitur: deinde
Matrimonium contra Marcionitas, Tatianum,
ε cæteros hæreticos, qui id vitio vertebant,
uetur, licet illi virginitatem ut quid optimum
ɪræferat.

§. II.

Analyſis Libri III. Stromatum.

ı. Sanctus Clemens Matrimonii apologiam, & invectivam in incontinentiam adornaturus. *Valentinianorum de matri-*

monio ſententia. p. 426 rus varios de hac materia hæreticorum errores & ſententias Philoſophorum prius proponit & refutat. „Ac Valentiniani quidem, qui „ab alto ex divinis productionibus deduxere „conjugationes, acceptum habent matrimo-„nium. Baſilidis. Baſilidis autem ſectatores, cum in-„terrogaſſent, inquiunt, Apoſtoli, num ſit me-„lius, uxorem non ducere, dicunt reſpondiſſe „Dominum: *Non omnes capiunt verbum hoc.* „*Matth* 19. Sunt enim eunuchi, alii quidem „ab ortu, alii vero a neceſſitate. Hoc dictum „autem ſic interpretantur. Quidam ex quo nati „ſunt, naturaliter fœminam averſantur, qui „quidem hac naturali utentes temperatura, re-„cte faciunt, ſi uxorem non ducant. Hi, in-„quiunt, eunuchi ſunt, ex quo nati ſunt. „Qui autem a neceſſitate, ii ſunt theatrici ex-„ercitatores, qui ut ſibi bonam famam & glo-„riam attrahant, ſe continent: qui autem ex-„ciſi ſunt, impellente aliqua neceſſitate, eunu-„chi facti ſunt per neceſſitatem. Qui itaque „eunuchi fiunt per neceſſitatem, non fiunt eu-„nuchi per verbum ſeu rationem: qui au-„tem regni cœleſtis gratia ſeipſos caſtrarunt, „propter ea, inquiunt, quæ matrimonio eve-„niunt, cognitionem hanc ſuſcipiunt, in neceſ-„ſariis rebus comparandis veriti negotia. Et „illud: *Melius eſt nubere, quam uri.* 1. Cor. 7. „ajunt dicere Apoſtolum, ne animam tuam „in ignem injicias, noctu & interdiu reſi-„ſtens, & timens, ne a continentia excidas. „Nam cum in reſiſtendo occupata fuerit anima, „a ſpe eſt diviſa. Apprehende ergo, inquit „his verbis Iſidorus (*Baſilidis Filius*) in mo-

„rali-

alibus, robuſtam mulierem, ne a Dei gratia vellaris, & cum ignem in ſemine excreveris, um bona ores conſcientia. . . Dicendum eſt rgo, quidnam noſtris videatur, de eo, quod t propoſitum. Nos quidem caſtitatem, & eos, uibus hoc a Deo datum eſt, beatos dicimus, ıonogomiam autem, &, quæ conſiſtit in uno lum matrimonio, honeſtatem admiramur, icentes tamen, oportere aliorum miſereri, t alterum alterius onera portare, nequis cum eſte ſtare videatur, ipſe quoque cadat. De ecundis autem nuptiis, ſi uraris, inquit Apoſtolus, jungere matrimonio. *Secundæ nuptiæ licitæ.* p. 428.

3. „Qui autem a Carpocrate deſcendunt t Epiphane, cenſent oportere, uxores eſſe ommunes, a quibus contra nomen Chriſti aximum emanavit probrum. . . Epiphanes rgo dicit in libro de juſtitia, juſtitiam Dei eſſe uamdam cum æqualitate communionem: quale quidem certe cœlum undequaque xtenſum totam terram continet in orbem; t nox ex æquo ſtellas omnes oſtendit, & lei authorem & lucis patrem Deus ex alto equalem effudit omnibus, qui poſſunt aſpiere: illi autem omnes communiter reſpiciunt, uoniam non diſcernit divitem & pauperem, el populi principem, inſipientes & ſapientes, eminas, & maſculos, liberos, & ſervos: ſed eque ſecus facit in brutis. . . Legum autem roprietas diſſecuit divinæ legis communioem, & arrodit, non intelligens dictum Apooli dicentis: *Per legem peccatum cognovi.* om. 3. & meum & tuum dicit ſubliſſe per „leges, *Carpocrates uxores communes ſtatuit.* p. 428.

„leges, ut quæ non amplius communit
„fruantur, neque terra, neque poſſeſſionib
„neque matrimonio. . . Cum ergo Deus com
„muniter omnia feciſſet homini, & fœmin
„cum maſculo communiter conjunxiſſet,
„omnia ſimiliter animantia conglutinaſſet, p
„nuntiavit juſtitiam, communionem cum æqu
„litate, qui autem ſic nati ſunt, communi
„nem, quæ eorum conciliat generationem, i
„negaverunt; & dicit, ſi unam ducens habe
„cum omnium poſſint eſſe participes, ſicut r
„liqua fecit animantia, & ſubjungit: inten
„enim & vehementiorem ingeneravit maſcu
„cupiditatem ad generis perpetuitatem, qua
„nec lex, nec mors, nec aliquid alium pot
„abolere; eſt enim Dei decretum.

Refutatur. *p.* 430. 4. Hanc impiam Carpocratis ſententiam
Clemens ita refellit. „Lex dicit: *non mœ*
„*cheris*: Evangelium autem dicit: *quicunque*
„*ſpicit ad concupiſcentiam, jam mœchatus eſt*: il
„enim, *non concupiſces*, quod a lege dicitu
„oſtendit unum eſſe Deum, qui prædica
„per legem, & Prophetas, & Evangelium; di
„enim: *non concupiſces uxorem proximi tui.* Pro
„mus autem non eſt Judæus, Judæo; frater
„eſt, & eumdem habet ſpiritum; reſtat ergo
„propinquum dicat eum, qui eſt alterius gentis
„Si autem quæ eſt adulterata, & qui in e
„fornicatus eſt, capite punitur, clarum eſt
„que, præceptum, quod dicit, non concu
„ſces uxorem propinqui tui, loqui de gen
„bus. . . Quod autem cum Deo bellum g
„Carpocrates & Epiphanes in libro de juſtit
„pa

patet ex eo, quod ſubjungit his verbis: „Hinc ut qui ridiculum dixerit legislatorem, hoc verbum audiendum eſt: non concupiſces, & ut magis ridicule diceret, res, inquit, proximi tui: ipſe enim, qui dedit cupiditatem, ut quæ contineat generationem, jubet eam auferre cum a nullo eam auferat animali: illud autem uxorem proximi tui, communionem cogens ad proprietatem, dixit adhuc „magis ridicule. . . Et hæc quidem dogmata „conſtituunt egregii Carpocratiani: hos dicunt „ad cœnas convenientes viros ſimul & mulie„res . . . averſa lucerna coire quomodo ve„lint, & cum quibus velint. . . Has leges, ut „ſentio, ferre oportuit Carpocratem canum, „& ſuum, & hircorum libidinibus. Mihi au„tem videtur Platonem quoque male intellexiſſe „in Republica dicentem, oportere eſſe commu„nes omnium uxores, ut qui diceret, eas qui„dem, quæ nondum nupſerant, eſſe commu„nes eorum, qui eſſent petituri, quemadmo„dum theatrum quoque commune eſt ſpectato„rum, eſſe autem unamquamque uniuſcujus„que, qui præoccupaſſet, & non amplius com„munem eſſe eam, quæ nupſiſſet.

5. „Marcioniſtæ dicunt, malam eſſe natu„ram ex mala materia, & a juſto factam opi„fice ac creatore: qua quidem ratione nolen„tes implere mundum, qui factus eſt a crea„tore, volunt abſtinere a nuptiis reſiſtentes ſuo „creatori, & contendentes ad bonum, qui vo„cavit, ſed non ad eum, qui, ut dicunt, Deus „eſt alio modo: unde cum nihil hic velint re-

Marcioniſtæ matrimonium rejicientes refutantur.

p. 431.

„lin-

„linquere proprium, non ſunt ex electione, &
„ex inſtituto continentes, ſed propter odium
„conceptum adverſus eum, qui creavit, no-
„lentes iis uti, quæ ab ipſo ſunt creata. Sed
„hi quidem, qui propter impium, quod cum
„Deo gerunt, bellum, emoti ſunt ab iis cogita-
„tionibus, quæ ſunt ſecundum naturam, Dei
„longanimitatem contemnentes, & benignita-
„tem, etſi nolunt uxorem ducere, cibis ta-
„men utuntur creatis, & aerem reſpirant crea-
„toris, ut, qui ejus ſunt opera, & in iis, qu(æ)
„ſunt ejus, permaneant, & novam quamd(am)
„& alienam, ut ajunt, annuntiant cogni(tio)-
„nem, etiamſi hoc nomine mundi Domino de-
„berent agere gratias, quod hic acceperi(nt)
„Evangelium. . . Philoſophi autem Pythag(o)-
„rei generationem non volunt eſſe natura ma-
„lam. . . Sed animam, quæ eſt divina, in hunc
„mundum deducunt tamquam in locum ſuppli-
„cii. . . Non convenit autem amplius hoc do(g)-
„ma Marcioniſtis; ſed iis, qui cenſent, i(n)
„corpora intrudi, & iis alligari, & quaſi ex va(ſe)
„in vas aliud transfundi animas: adverſus quo(s)
„fuerit aliud dicendi genus, quando de anim(a)
„tractabimus." Sicuti etiam Philoſophorum,
„Heracliti, Empedoclis, Platonis &c. de gene-
„ratione, cui maledicunt, repugnantias in li-
„bro de principiis ſe refutaturum S. Clemens
„promittit.

Nicolaitarum opinio an a Nicolao diacono. p. 436.

6. Præterea S. Clemens eorum etiam inſi(g)-mes opiniones hic recenſet, qui promiſcuo coi-tu utendum eſſe aſſerebant; & inprimis Nico-laitarum, qui dicunt Nicolaum diaconum

„cum

:um formoſam haberet uxorem, & poſt Ser- ratoris aſſumptionem ei fuiſſet ab Apoſtolis exprobrata zelotypia, in medium adducta mu- iere, permiſit, cui vellet, eam nubere: ajunt nim hanc actionem illi voci conſentaneam, quæ dicit, quod carne uti oporteat, ejusque actum & dictum abſolute & inconſiderate ſe- quentes, qui ejus hæreſim perſequuntur, im- udenter effuſeque fornicantur. Ego autem udio, Nicolaum quidem, nulla umquam lia, quam ea, quæ ei nupſerat, uxore ſum eſſe, & ex illius liberis filias quidem onſenuiſſe virgines, filium autem permanſiſſe ncorruptum. Quæ cum ita ſe habeant, vi- ii erat depulſio, atque expurgatio, in medium Apoſtolorum circumactio uxoris, cujus dice- atur laborare zelotypia; & continentia a vo- uptatibus, quæ magno ſtudio parantur, do- ebat illud: uti carne, hoc eſt, exercere car- em; neque enim ut exiſtimo, volebant con- enienter Domini præcepto duobus dominis ervire, voluptati, & Deo. Dicunt itaque Matthiam quoque ſic docuiſſe, cum carne qui- dem pugnare, & ea uti, nihil ei impudicum largiendo ad voluptatem, augere autem ani- mam per fidem, & cognitionem.

ota. Viget adhucdum controverſia, num reipſa Nicolaus ſit hæreſis Nicolaitarum author. Etſi au- tem apologia, quam pro ejus vita & moribus S. Clemens concinnavit, aliquo modo veroſimilis videatur, eique nonnulli etiam eruditi Critici ſub- ſcribant: verum lis nondum deciſa eſt, nam alii Patres Nicolaum virum impurum & revera dictæ ſectæ authorem fuiſſe autumant. Illud ſane ne- gari nequit, Nicolaum, & facto, & dicto ſuo,

„nia, malorum naturam generans, quibus etiam nos omnes implicavit, nos efficiens patri „adverſarios; quare nos etiam huic adverſamur „ad patrem ulciſcendum contra ſecundi voluntatem facientes. Quoniam ergo hic dixit: „non mæchaberis, nos, inquiunt, mæchamur, „ut ejus mandatum diſſolvamus. Quibus reſpondemus quoque, quod pſeudoprophetas, „& eos, qui veritatem ſimulant, ex operibus „cognoſci accepimus, ſi male audiunt autem „& vituperantur veſtra opera, quomodo adhuc „dicetis vos veritatem tenere? Aut enim malum eſt malum, & non eſt utique dignus reprehenſione is, quem vos inſimulatis, ut qui „Deo ſit adverſatus, neque fuit aliquando mali „effector. . . Aut ſi eſt malum, ac conſiſtit, dicant nobis, qui dicant eſſe ea, quæ data ſunt „præcepta de juſtitia, de continentia &c. bona, an mala; & ſi fuerit quidem malum præceptum, quod plurima prohibet facere turpia, „adverſus ſeipſum leges feret vitium, ut ſeipſum

;oitu: & cum dixit: dedi vobis omnia ad
ʼeſcendum, & fruendum, vos nullo frui
ͻportuit &c. . . . Quomodo ergo non impie
acitis, qui Creatori quidem, ut dicitis, reſi-
ſtitis, quæ ſunt meretricibus & adulteris ſi-
nilia ſectamini? quomodo autem non ſenti-
is, vos eum majorem facere, quem ut im-
ecillem exiſtimatis, ſiquidem id fit, quod
ʼult, non autem illud, quod voluit bonus?
ontra enim oſtenditur, quodammodo a vobis
pſis imbecillem eſſe veſtrum patrem, ut dici-
is. . . . Dicunt autem, ſcriptum eſſe: *Deo
eſtiterunt, & ſalvi facti ſunt.* Malach. 3. Sed
)eo impudenti hoc tribuunt . . . nam popu-
us, de quo hoc dictum eſt, cum caſtigantur
ropter ſua peccata, ægre ferentes & gemen-
es his verbis, quæ dicta ſunt, murmurabant,
uod aliæ quidem gentes, cum inique ſe ge-
ant, non puniantur, ipſi autem in ſingulis
exentur, adeo ut Hieremias quoque dixe-
it, *cur via impiorum proſperatur* Jer. 12. Nam
ʼrophetæ etiam oſtenduntur annuntiare per
ιηγαστροφορᾶν ea, quæ vulgo jactantur a popu-
o . . . ex quibus eſt etiam dictum propo-
itum.

11. Recenſitis his & refutatis falſis opinio-
bus S. Clemens de matrimonio & continen-
contra hæreticos tractaturus „Age, ait, in
uo dividentes omnes hæreſes, eis reſpondea-
nus: aut enim docent indifferenter vivere:
ut modum, tonumque excedentes per impie-
atem & odium profitentur continentiam.
ʼrius autem tractandum eſt de prima parte.

Continentia eſt bona & licita. p. 442.

Primo enim „Si omnem vitam licet eligere, eam „ſcilicet etiam licet, quæ eſt cum continentia: „& ſiquævis vita nullo eſt periculo obnoxia electio, cum virtute & temperantia multo minus. „Ei enim, qui eſt Dominus ſabbati data poteſtate, „ſi vitæ intemperanter actæ nulla eſt reddenda „ratio, multo magis, qui vitam moderate & „temperate inſtituit, nulli erit rationi reddendæ „obnoxius: *Omnia enim licent, ſed non omnia „expediunt*, ait Apoſtolus 1. Cor. 10. Quod ſi „omnia licent, videlicet, moderatum quoque „eſſe & temperantem. Quemadmodum ergo is „eſt laudandus, qui libertate uſus eſt ad vivendum ex virtute, ita multo magis, qui dedit „nobis liberam & noſtri juris poteſtatem, & con„ceſſit nobis vivere, ut vellemus, eſt veneran„dus & adorandus, ut qui non permiſerit, ut „noſtra electio, & vitatio ſerviret neceſſario.

Continentiæ honeſtas. p. 443.

12. *Secundo.* „Continentia ex eo approba„tur; quia ſi eſt uterque æque ſecurus, & qui „incontinentiam, & qui continentiam elegerit, „non eſt tamen ex æquo honeſtum & decorum: „qui enim impegit in voluptates, gratificatur „corpori, temperans autem animam corporis „dominam liberat a vitiis. Et ſi dicant, *ſe „vocatos fuiſſe in libertatem, ſolummodo ne prabeamus libertatem in occaſionem carni* Gal. 3. Si „autem cupiditati eſt obſequendum, & quæ „probroſa eſt, & turpis vita tamquam indiffe„rens eſt eligenda, ut ipſi dicunt, aut cupidi„tatibus eſt omnino parendum, & ſi hoc ita „eſt, facienda ſunt quævis impudiciſſima & ma„xime nefaria, eos ſequendo, qui nobis per„ſua-

ſuadent; aut ſunt aliquæ declinandæ cupiditates; & non amplius vivendum indifferenter, neque eſt impudenter ſerviendum viliſſimis, & abjectiſſimis noſtris partibus, ventri, & pudendis, cupiditatum cauſa noſtro blandiendo cadaveri: nutritur enim, & vivificatur cupiditas, dum ei, ut optatis fruatur, inſerviatur, quemadmodum rurſus ſi impediatur, & interturbetur flacceſcit.

13. *Tertio.* Incontinentiæ mala oſtendit. *Incontinentia mala.*
,Quomodo enim fieri poteſt, ut qui victus eſt ,a voluptatibus, Domino aſſimiletur, aut Dei ,habeat cognitionem? omnis enim voluptatis *p. 443.* ,principium eſt cupiditas, cupiditas autem eſt ,moleſtia, & ſollicitudo, quæ propter egeſtatem ,aliquid appetit. Quare nihil aliud mihi viden- ,tur, qui hanc vitæ rationem ſuſcipiunt, quam ,quod dicitur: *Ultra ignominiam ſentire dolores.*, ,ut qui malum, quod ſibi attrahunt, nunc & in „poſterum eligant. Si ergo omnia licerent, „nec timendum eſſet, ne a ſpe excideremus „propter malas actiones, eſſet fortaſſe eis ali- „quis prætextus, cur male viverent & miſe- „rabiliter; quoniam autem vita quædam bea- „ta nobis oſtenſa eſt per præcepta, quam opor- „tet omnes ſequi. . . quo Verbum ducit, quia „ſi ab ea exciderimus, in malum immortale „incidamus, neceſſe eſt: ſi divinam autem „Scripturam ſecuti fuerimus, per quam ingre- „diuntur, qui crediderunt, ut Domino, quo- „ad ejus fieri poteſt, aſſimilentur, non eſt vi- „vendum indifferenter, ſed pro viribus mun- „dos eſſe oportet a voluptatibus, & cupidita- „ti-

„tibus, curaque eſt gerenda animæ: mens
„enim, quæ eſt munda, & ab omni vitio libe-
„ra, eſt quodammodo apta ad poteſtatem Dei
„ſuſcipiendam, cum divina in ea aſſurgat ima-
„go, & quicunque habet hanc ſpem in Domi-
„no, ſeipſum, inquit, 1. *Joan.* 3. mundum,
„caſtumque facit, quatenus ille caſtus eſt.

Inconti-nentia cognitionem Dei impedit.

p. 444.

14. *Quarta.* „Ut ii autem accipiant Dei
„cognitionem, qui adhuc ducuntur a vitiis,
„minime fieri poteſt; ergo nec ut finem aſſe-
„quantur, qui nullam habent Dei cognitionem.
„Et eum quidem, qui hunc finem non aſſequi-
„tur, accuſare videtur Dei ignoratio, ut Deus
„autem ignoretur, efficit vitæ inſtitutio: om-
„nino enim fieri non poteſt, ut quis ſimul ſit
„& ſcientia præditus, & blandiri corpori non
„erubeſcat: neque enim poteſt umquam con-
„venire, quod voluptas ſit bonum cum eo,
„quod bonum ſit ſolum pulchrum, & hone-
„ſtum; vel etiam cum eo, quod ſolus ſit pul-
„cher Dominus, & ſolus bonus Deus, & ſo-
„lus amabilis. . . Vitæ enim inſtitutio aperte
„eos arguit, qui mandata novere, qualis enim
„ſermo, talis eſt vita. Arbor autem cognoſci-
„tur ex fructibus, non ex floribus, & foliis
„ac ramis. Cognitio ergo eſt ex fructu, &
„vitæ inſtitutione, non ex verbo, & flore:
„non enim ſolum Verbum dicimus eſſe cogni-
„tionem, ſed aliquam divinam ſcientiam, &
„lucem illam, quæ innata fuerit in anima ex
„præceptorum obedientia, & facit omnia ma-
„nifeſta, quæ ſunt in generatione, & homi-
„nem inſtruit, ut ſeipſum cognoſcat, & docet
„ho-

hominem, ut ad Deum ſuas cogitationes dirigat. Quod enim oculus eſt in corpore, hoc eſt in mente cognitio. Neque dicant libertatem eam, quae eſt ſub voluptate, ſervitutem, ſicut illi, qui bilem dicunt dulcem: nos enim didicimus libertatem, qua Dominus noſter nos liberat, ſolvens a voluptatibus, & a cupiditatibus, & aliis vitiis, animique perturbationibus.

14. Ad eos jam nunc S. Clemens progreditur: „Qui ſpecioſis quibusdam verbis per continentiam ſunt impii, & in creaturam, & ſanctum Opificem, qui eſt ſolus Deus omnipotens, & dicunt, non eſſe admittendum matrimonium, & liberorum procreationem, nec in mundum eſſe inducendos alios infelices futuros, nec ſuppeditandum eſſe morti nutrimentum. His illa ſunt dicenda. *Primum* quidem illud Joannis 1. Joan. 2. *Et nunc Antichriſti multi facti ſunt, unde ſcimus, quod noviſſima hora eſt &c.* Deinde ſunt etiam evertenda, & diſſolvenda, quae ab eis afferuntur, hoc modo: Salome interroganti, quousque vigebit mors, non quaſi vita eſſet mala, & mala creatura, Dominus quoadusque, inquit, vos mulieres paritis, quaſi naturalem docens conſequentiam, ortum enim omnino ſequitur interitus.„ Verum hanc objectionem ab Encratitis ex apocryphis ſcriptis petitis inferius S. Clemens diſſolvit. *Matrimonium eſt licitum.* *p. 445.*

15. *Secundo.* Objiciunt Encratitae. „Vult lex omnes a deliciis, omnique probro, & dedecore educere.„ *Reſpondet* S. Clemens: „Le- *Quomodo lex delitias prohibeat.* *p. 445.*

„Legis finis eſt, ab injuſtitia ad juſtitiam de-
„ducere, honeſta, ac moderata eligendo ma-
„trimonia, & liberorum procreationem, bo-
„namque vitæ inſtitutionem. Dominus autem
„non venit ad ſolvendam legem, ſed ad im-
„plendam, ad implendam autem, non ut ei
„aliquid deeſſet, ſed quod perfectæ fuerint
„legis prophetiæ in ejus adventu: nam recte
„vitæ inſtitutio iis etiam, qui juſte vixerunt
„ante legem per Verbum prædicabatur.

Adulterio non ſolvitur matrimonium.

16. *Tertio.* Dicunt: „Adulterium judicat
„Dominus ex cogitatione.„ *Reſpondet* S. Cle-
mens: „Quid enim, annon licet etiam conti-
„nente uti matrimonio, & non conari diſſol-
„vere, quod conjunxit Dominus? Talia enim
„docent conjugii diviſores, propter quod nomen
„probris, ac maledictis appetitur inter gentes;
„ſceleratum autem dicentes iſti eſſe coitum,
„qui ipſi quoque, ut conſiſterent, ex coitu ac-
„cepere, quomodo non fuerint ſcelerati: eo-
„rum autem, qui ſunt ſanctificati, ſanctum
„quoque, ut puto, ſemen eſt.

Matrimonio non eſt abutendum. p. 446.

17. *Quarto* dicunt. „Dominus ait: *In reſur-*
„*rectione nec uxores ducunt, nec nubunt.* Et I.
„Cor. 5. *Eſca ventri, & venter eſcis, Deus au-*
„*tem & illum, & has deſtruet.*„ *Reſpondet:*
„Illi hic impetuntur, qui inſtar caprorum, &
„hircorum ſibi vivendum eſſe cenſent, ne ſe-
„cure, & ſine timore comeſſent, & coirent:
„ſi enim reſurrectionem ita acceperunt, ut ip-
„ſi dicunt, & ideo matrimonium infirmant, (
„abrogant, nec comedant, nec bibant; otio-
„ſum enim eſſe, ceſſareque ventrem, & cibo
„di

licit Apoſtolus in reſurrectione. Quomodo ergo eſuriunt, & ſitiunt, & carnis patiuntur affectiones, & alia, quæ non patietur, qui per Chriſtum accepit perfectam, quæ ſperatur, reſurrectionem? . . . Quemadmodum autem humilitas eſt manſuetudo, non autem afflictio corporis; ita etiam continentia eſt animæ virtus, quæ non eſt in manifeſto, ſed in occulto: nam etiam qui colunt idola a cibis, & Venere abſtinent.

18. *Quinto.* „Sunt autem etiam, qui ma- *Cur Chri-*
trimonium aperte dicunt fornicationem, & *ſtus non*
decernunt id traditum eſſe a diabolo. Dicunt *nupſerit.*
autem glorioſi iſti jactatores, ſe imitari Do- *p.* 146.
minum, qui neque uxorem duxit, nec in mundo aliquid poſſedit. . . . Sed neſciunt cauſam, cur Dominus uxorem non duxerit; primum quidem propriam ſponſam habuit Eccleſiam: dein de vero nec homo erat communis, ut opus haberet etiam adjutore aliquo ſecundum carnem: neque erat ei neceſſe procreare filios, qui manet in æternum, & natus eſt ſolus Dei filius.

19. *Sexto* objiciunt. „*Matth.* 19. Chriſtus *Explica-*
„ait: *Non omnes capiunt verbum hoc. . . . Sunt* *tur locus*
„*Eunuchi, qui ſeipſos caſtraverunt propter Reg-* *Matth.*
„*num cœlorum: qui poteſt capere, capiat.* „ *Re-* *p.* 447.
pondetur. „Neſciunt hi, quod poſtquam de „divortio eſſet locutus, cum quidam rogaſſent, „ſi ſic ſit cauſa uxoris, non expedit nubere, „tunc dixit Dominus, non omnes capiunt ver„bum hoc, ſed quibus datum eſt. Hoc autem, „qui rogabant, volebant ex eo ſcire, an uxo-

„re

„re damnata, & ejecta propter fornicationem,
„concedat aliam ducere.

Matrimonium bonum. *p.* 447.

20. Objectionibus his contra matrimonium ſolutis, illud jam nunc directe bonum, & licitum eſſe S. Clemens contra Tatianum &c. probat *primo* ex 1. Tim. 4. „*In noviſſimis diebus deficient quidam a fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum prohibentium nubere; abſtinere a cibis.* Et rurſus dicit: *Nemo vos ſeducat, volens in humilitate, & religione, & parſimonia corporis.* Coloſſ. 2. Idem autem illa quoque ſcribit: *Alligatus es uxori, ne quæras ſolutionem &c.* Et rurſus: *Unusquisque autem ſuam uxorem habeat, ne tentet vos ſatanas.* 1. Cor. 7.

Exempla juſtorum conjugatorum. *p.* 448.

21. *Secundo.* Probat ab exemplo juſtorum. „Quid vero, an non etiam juſti veteres creaturam cum gratiarum actione participabant; aliqui autem etiam liberos ſuſceperunt, cum continenter verſati eſſent in matrimonio.. An etiam reprobant Apoſtolos? Petrus enim & Philippus filios procrearunt; Philippus autem filias quoque ſuas viris tradidit; & Paulus quidem certe non veretur in quadam Epiſtola ſuam appellare conjugem, quam non circumferebat, quod non magno ei eſſet opus miniſterio. Dicit itaque in quadam Epiſtola: non habemus poteſtatem, ſororem mulierem circumducendi, ſicut & reliqui Apoſtoli? ſed hi quidem, ut erat conſentaneum, miniſterio, quod divelli non poterat, prædicationi ſcilicet attendentes, non ut uxores, ſed ut ſorores circumducebant mulieres, quæ una

„mi-

miniſtraturæ eſſent apud mulieres, quæ domos cuſtodiebant, per quas etiam in Gynezeum absque ulla reprehenſione, malave ſuſpicione ingredi poſſet doctrina Domini. Scimus etiam, quæcunque de fœminis Diaconis n altera ad Timotheum præſtantiſſimus docet Paulus.

ta. S. Clemens, dum S. Paulum conjugatum fuiſſe aſſerit, errat. S. Hieronymus *l. contra Jovinian.* exiſtimat, præter Petrum, cujus ſocrum in Evangelio legimus, nullum Apoſtolorum uxorem habuiſſe: illud certum eſt, Apoſtolos conjugatos, Chriſto vocatos conjugii officio renuntiaſſe, uti idem S. Hieronymus *l.* 1. *cont. Jovin.* docet. Illud vero 1. *Cor.* 9. de circumductis piis fœminis Apoſtolis miniſtrantibus exponunt S. S. Chryſoſtomus, Theodoretus, Ambroſius, & Auguſtinus.

22. *Tertio.* Probat ex eo, quia etiam matrimonium non pugnat cum continentia: „Ita t nihil faciamus ex cupiditate, velimus auem ea ſola, quæ ſunt neceſſaria: non ſumus nim filii cupiditatis, ſed voluntatis, & eum, ui uxorem duxit, pro liberorum procreatione exercere oportet continentiam, ut ne ſuam uidem concupiſcat uxorem, quam debet digere, honeſta, & moderata voluntate operam dans liberis. Non enim carnis curam gere ad concupiſcentias didicimus; honeſte utem tamquam in die Chriſto, & dominica icida vitæ inſtitutione, ac converſatione ambulantes, non in commeſſationibus, & ebrietibus, non in cubilibus, & impudicitiis, on in litibus, & contentionibus. Verum im vero non oportet conſiderare continen„tiam

Matrimonium continentiam non excludit.

p. 450.

ca non repugnat. „eſt ex ratione, ſeu per Verbum, niſi exiſti„met eſſe amaram filiorum educationem: mu„tis enim contra carere libris videtur eſſe m„leſtiſſimum. Neque amara alicui videat„liberorum procreatio, a divinis abſtrahe„propter ea, quae ad uſum neceſſaria geru„tur. Hic autem non facile ferens vitam ſo„tariam deſiderat matrimonium, quando q„dem id, quod cordi eſt, cum temperanti„innoxium, & habet unusquisque noſtrum „teſtatem eligendi, an velit gignere filios. C„ſidero autem, quemadmodum aliqui qui„qui praetextu matrimonii difficultatum a„abſtinuerunt, non convenienter ſanctae c„nitioni, ad inhumanitatem, & odium ho„num defluxerunt, & periit apud ipſos ch„tas: aliqui autem, qui legis cognitioni „quieſcentes, ſunt alligati, & titillanti ſenſ„voluptate perfuſi, fuerunt aſſimilati jume„Quinam autem ſunt illi duo, & tres, qui „gregantur in nomine Domini, in quorum „dio eſt Dominus? an non virum, & m„rem, & filios tres dicit: quoniam mulier „viro per Deum conjungitur? . . . Eſt „etiam cum iis, qui honeſte, & moderat„matrimonio verſati ſunt, & liberos ſuſc„runt, Deus per Filium: eſt autem etiam „eo, qui rationi, ſeu Verbo convenienter „continens, idem Deus ſimiliter. . . . Qui „animae, quae ſunt ſecundum naturam, „ut oportet, utitur operationibus, deſid„quidem ea, quae ſunt convenientia: odio„tem habet ea, quae laedunt, ſicut ju„mandata.

p. 454.

25. C

25. *Quinto.* Matrimonium eſſe bonum, & temperate ictum probatur ex eo: quia ſacra Scriptura le recto, & moderato ejus uſu varia proponit. Sic „nullum ex Veteribus ex Scriptura oſten„deris, qui cum prægnante rem habuerit, ſed „poſtquam geſtavit uterum, & poſtquam edi„tum fœtum a lacte depulit, rurſus a viris cog„nitas fuiſſe uxores. Jam hunc ſcopum, & in„ſtitutum invenies ſervantem Moſis patrem, „cum triennium poſt Aaronem editum inter„miſiſſet, genuiſſe Moſem. . . Sic Moſes Judæos paulatim provehens ad continentiam, cum tribus diebus deinceps conſequentibus a venerea voluptate abſtinuiſſent, juſſit audire verba Dei. *Lev.* 16. . . Sic Apoſtolus 2. Cor. 7. inquit: *Mundemus corda noſtra ob omni inquinamento carnis, & ſpiritus, perficientes ſanctitatem in timore Dei: zelo enim vos zelo Dei: deſpondi enim vos uni viro, virginem caſtam exhibere Chriſto.* Eccleſia autem alii non jungitur matrimonio, ſponſum poſſidens: ſed unusquisque noſtrum habet poteſtatem ducendi legitimam uxorem in primis, inquam, nuptiis. . . Item 1. *Cor.* 7. Quod ex conſenſu ad tempus orationi vacat conjugium, doctrina eſt continentiæ: adjecit enim illud quidem. *Ex conſenſu*, nequis diſſolveret matrimonium: *Ad tempus autem*, ne ex neceſſitate exercens continentiam is, qui uxorem duxerit, aliquando labatur in peccatum, ut qui in id incidat, ut ſuo quidem conjugio parcat, alienum autem concupiſcat.

Temperatur uſus matrimonii a ſacra Scriptura. p. 456.

26. *Sexto.* Idem probatur ex eo: „Quia ſicut caſtitas, ita etiam matrimonium habet „pro-

Matrimonii officia ad Domi-

... ſpe-ctant. „propria munera, & miniſteria, quæ ad Domi-
„num pertinent, filiorum inquam, curam gere-
p. 459. „re & uxoris. Quod enim honeſte cauſetur is,
„qui eſt in matrimonio perfectus, eſt conjugii
„neceſſitudo; ut qui omnium curam, ac pro-
„videntiam in domo communi oſtenderit. . . .
„Unusquisque ergo in quo vocatus eſt opere,
„miniſterium peragat, ut liber in Chriſto fiat.
„Rom. 7.

Maritali nos re-pugnant Apoſtoli doctrinæ. p. 460. 27. Solvit nunc S. Clemens argumenta Ta-
tiani, & Encratitarum, qui volebant, matri-
monium verum ſolum in lege veteri, non vero
in nova permiſſum fuiſſe. „Hic igitur Tatia-
„nus ſcribit in libro de perfectione Servatoris:
„Apoſtolus 1. *Cor.* 7. exponens, conſenſum
„conjungit orationi, communio autem, ſeu
„conjunctio interitus ſolvit interpellationem,
„admodum certe circumſpecte arcet per con-
„ceſſionem: nam cum rurſus ſimul permiſit
„convenire propter ſatanam, & intemperan-
„tiam; pronuntiavit eum, qui eſt pariturus,
„ſerviturum duobus dominis; per conſenſum
„quidem Deo; per diſſenſionem autem intem-
„perantiæ, & fornicationi, & diabolo.„ Re-
ſpondet S. Clemens: „Tatianus ſophiſtice di-
„dit veritatem, per verum falſum confirmans:
„intemperantiam enim, & fornicationem dia-
„bolica vitia, & affectiones nos quoque confi-
„temur, in moderato autem matrimonio in-
„intercedit conſenſio, & ad precationem con-
„tinenter deducens, & ad procreandos liberos
„cum honeſtate concilians. . . Quod ab Apo-
„ſtolo autem ſubiungitur, & rurſus ſimul con-
„ve-

„venire propter ſatanam, illud prius reſcindit, „ne umquam ad alias declinent cupiditates; „non enim perfecte repellit naturæ appetitio„nes, qui a verecundia fit ad tempus conſen„ſus, per quem rurſus inducit conjugationem „matrimonii, non ad intemperantiam, & for„nicationem, & opus diaboli, ſed ne ſubju„getur intemperantiæ, fornicationi, & dia„bolo.

28. Ulterius Tatianus inſtat: „Et ſeparat „veterem hominem, & novum, dicendo ve„terem quidem, legem, novum autem, Evan„gelium. „ *Reſpondetur:* „Aſſentimur ei nos „quoque, ſed non eo modo, quo vult ille, „diſſolvens legem ut alterius Dei: ſed idem „vir, & Dominus vetera renovans non am„plius conceſſit polygamiam, tunc enim id „exigebat Deus, quando oportebat augeri, & „multiplicari. Monogomiam autem introdu„cit propter liberorum procreationem, & do„mus curam gerendam, ad quam data eſt mu„lier adjutrix; & ſi cui Apoſtolus propter in„temperantiam, & uſtionem ex venia ſecun„dum concedit matrimonium; nam hic quo„que non peccat quidem ex teſtamento, non „eſt enim a lege prohibitus: non implet au„tem ſummam illam vitæ perfectionem, quæ „agitur ex Evangelio. Gloriam autem ſibi ac„quirit cœleſtem, qui apud ſe manſerit, eam, „quæ eſt morte diſſoluta, impollutam ſervans „conjunctionem, & grato, ac lubente animo „paret œconomiæ, per quam effectum eſt, ut „divelli non poſſit a Domini miniſterio. Sed

Matrimonium in nova lege non vetatur.

p. 460.

„nec eum, qui ex conjugali ſurgit cubili, ſimi-
„liter ut olim tingi nunc quoque jubet divina
„per Dominum providentia: non enim neceſ-
„ſario a liberorum abducit procreatione, qui
„credentes per unum Baptiſmum ad conſue-
„tudinem omni ex parte perfectam abluit Do-
„minus; qui etiam multa Moſis baptiſmata
„per unum comprehendit Baptiſmum.

Matrimonium in lege nova. p. 461. 29. Cum vero Tatianus urgeret, matrimonium ſolum in lege veteri, non vero nova, permiſſum fuiſſe, S. Clemens contrarium probare pergit: „Quomodo autem vetus quidem ſolum „matrimonium eſt, & legis inventum, alienum „autem eſt, quod eſt a Domino matrimonium, „cum idem Deus ſervetur a nobis: non enim, „quod Deus conjunxit, homo jure diſſolverit; „multo autem magis, quæ juſſit Pater, Filius „ſervabit: ſi autem ſimul eſt idem & Legislator, & Evangeliſta, nunquam ipſe ſecum pugnat. . . Si autem peccatum eſt matrimonium, „quod eſt ex lege, neſcio, quomodo quis dicet, ſe Deum noſſe, dicens, Dei juſſum eſſe „peccatum: quod ſi lex ſancta eſt, ſanctum „eſt matrimonium. Myſterium ergo hoc ad „Chriſtum, & Eccleſiam ducit Apoſtolus: „*Quemadmodum, quod ex carne generatur, caro est,* „*ita quod ex Spiritu, Spiritus.* Joan. 3. non „ſolum in pariendo, ſed etiam in diſcendo. „Jam ſancti ſunt filii Deo gratæ oblectationes „verborum dominicorum, quæ deſponderunt „animam. Sunt ergo ſeparata fornicatio, & „matrimonium, quoniam a Deo longe abeſt „diabolus. . . Et ut in ſumma dicam, omnes

„Apo-

Apoſtoli Epiſtolæ, quæ moderationem docent & continentiam, cum & de matrimonio, & de liberorum procreatione, & de domus adminiſtratione innumerabilia præcepta contineant, nusquam honeſtum, moderatumque matrimonium prohibuerunt, aut abrogarunt, ſed legis cum Evangelio ſervantes convenientiam utrumque admittunt, & eum, qui Deo agendo gratias moderate utitur matrimonio; & eum, qui, ut vult Dominus, vivit in caſtitate, quemadmodum vocatus eſt unusquisque inoffenſe, & perfecte eligens.

30. Novum argumentum proponit: „ Aliquis, qui inſectatur generationem, in eam dicens interitum cadere, eamque perire, & vim affert, ac detorquet aliquis, dicens de filiorum procreatione dixiſſe Servatorem: non oportere in terra theſauros recondere, ubi tinea, & erugo demolitur. *Luc. c.* 11. Nec erubeſcit his addere ea, quæ dicit Propheta: omnes vos ſicut veſtimentum veteraſcetis, & tinea vos exedet. „ *Reſp.* „Sed neque nos contradicimus Scripturæ, in noſtra corpora cadere interitum, eaque eſſe fluxa: fortaſſe autem iis, cum quibus diſſeruit, prædicit interitum. Servator autem non dixit de liberorum procreatione, ſed ad impertiendum, & communicandum eos adhortans, qui ſolum opibus abundare, egentibus autem nolunt opem ferre.

Generatio qualis pereat. *p.* 463.

31. „Similiter autem afferunt, etiam illud dictum de reſurrectione mortuorum: *Filii illius ſæculi nec nubunt, nec nubuntur.* Matth. 22.

Quare poſt reſurrectionem non utatur.

 „Sed

p. 463. „Sed hanc interrogationem, & eos, qui in-„terrogant, ſiquis ruminaverit, inveniet Do-„minum non reprobare matrimonium, ſed re-„medium afferre expectationi carnalis cupidi-„tatis in reſurrectione. Illud autem: *Filii hu-„jus ſæculi*, non dixit ad diſtinctionem alicujus „alius ſæculi, ſed perinde, ac ſi diceret: qui „in hoc nati ſunt ſæculo, cum propter genera-„tionem ſint filii, & gignunt, & gignuntur, „quoniam non absque generatione hanc quis „vitam prætergredietur: ſed hæc generatio „ſimilem ſuſcipiens interitum, non amplius ex-„pectat eum, qui ab hac vita eſt ſeparatus.

Matrimonium ſanctitatem non impedit.

32. „At, inquit Apoſtolus 1. Cor. 7. *Qui „eſt cælebs, curat, quæ ſunt Domini, qui autem „duxit uxorem, quomodo placebit uxori.*„ *Reſp.* „Quid vero, annon licet etiam eis, qui ſecun-

p. 464. „dum Deum placent uxori, Deo gratias agere? „An non permittitur etiam ei, qui uxorem „duxit, una cum conjugio etiam ſollicitum eſſe „de iis, quæ ſunt Domini? Sed quemadmo-„dum quæ non nupſit, ſollicita eſt, quæ ſunt „Domini, ut ſit ſancta corpore, & ſpiritu, ita „etiam quæ nupſit, & de iis, quæ ſunt ma-„riti, & de iis, quæ ſunt Domini, & in Do-„mino ſollicita, ut ſit ſancta & corpore, & ſpi-„ritu; ambæ enim ſunt ſanctæ in Domino, „hæc quidem ut uxor, illa vero . . . ut virgo. . . „Qui autem dixit: *Uxorem duxi, non poſſum „venire ad cœnam.* Luc. 14. Eſt quidem exem-„plum ad eos arguendos, qui propter volupta-„tes abſtinent a divino mandato: nam hac ra-„tione nec qui juſti fuere ante adventum, nec

„qui

„qui poſt adventum uxores duxerunt, ſerva„buntur, etiamſi ſint Apoſtoli. Quodſi illud „attulerint, quod Propheta quoque dicit: *In„veteravi inter omnes inimicos meos.* Per inimi„cos peccata intelligant, Unum quoddam au„tem eſt peccatum, non matrimonium, ſed „fornicatio: aut ſi hoc non, generationem „quoque dicant peccatum.

33. „Talibus argumentis utitur quoque Ju„lius Caſſianus, qui fuit Princeps viſionis, ſeu „phantaſiæ; in opere certe de continentia, „vel de caſtitate his verbis dicit: nec tales ali„quis, quod quoniam tales habemus partes, „ut aliter figurata fœmina, aliter vero maſcu„lus, illa quidem ad ſuſcipiendum, hic vero „ad ſeminandum, conceſſam eſſe a Deo con„ſuetudinem: ſi enim a Deo, ad quem tendi„mus, eſſet hæc conſtitutio, non beatos di„xiſſet eſſe Eunuchos, neque Propheta dixiſ„ſet, eos non eſſe arborem infrugiferam. . . . „Quare cum interrogaret Salome, quando cog„noſcentur ea, quæ interrogabat, ait Domi„nus: quando pudoris indumentum conculca„veritis, & quando duo facta fuerint unum, „& maſculum cum fœmina, nec maſculum, „nec fœmininum.„ *Reſp.* Primum quidem in „nobis traditis quatuor Evangeliis non habe„mus hoc dictum, ſed in eo, quod eſt ſecun„dum Ægyptios. Deinde mihi videtur igno„rare, iram quidem maſculam appetitionem, „fœminam vero ſignificare cupiditatem, quæ „cum operata fuerint, pœnitentia, & pudor „conſequitur: cum quis ergo neque iræ, ne-

Argumenta Caſſiani. p. 475.

„que cupiditati obſequens. . . Tunc, ut ait „Paulus, ineſt in nobis nec maſculus, nec „foemina.

Generatio non eſt mala. *p.* 466.

34. „Exiſtimat porro hic vir praeclarus „plusquam par ſit, Platonice, animam, quae „eſt ab initio divina, cupiditate effoeminatam „huc venire ad generationem, & interitum, „unde Paulus dicit: *Vereor autem, ne ſicut ſer-„pens Evam decepit, corrupti ſint ſenſus veſtri a „ſimplicitate, quae eſt in Chriſto.* 2. Cor. 11 *Reſp.* „Certum eſt, Dominum quoque venisse „ad ea, quae aberraverant: aberraverant au„tem, non ab alto repetita origine, in ea, quae „hic eſt generatione; eſt enim generatio crea„tura omnipotentis, qui numquam ex melio„ribus ad deteriora deduxerit animam, ſed „ad eos, qui ſenſibus, & cogitationibus ab„erraverant. Ad nos inquam venit Servator, „quae quidem ex noſtra in praeceptis inobe„dientia corrupta ſunt, dum nimis avide vo„luptatem perſequeremur: cum utique proto„plaſtus noſter tempus praeveniſſet, & non „in tempore matrimonii gratiam appetiiſſet, & „aberraſſet. . . . Is ipſe ergo erat Dominus, „qui tunc quoque damnabat cupiditatem, „quae praevenit matrimonium. Cum ergo di„xit Apoſtolus: *Induite novum hominem.* Eph. 4 „Nobis dicit, qui ab omnipotentis voluntate „effecti ſumus, ſicut ſumus effecti: veterem „autem dixit, non reſpiciens ad generationem, „& regenerationem, ſed ad vitam, quae eſt „in inobedientia, & obedientia.

35. In-

35. Inſtat Caſſianus: „ Apoſtolus inquit: Quoniam qui a terrenis reguntur, & generant, & generantur: noſtra autem habitatio eſt in cœlo, ex quo etiam Salvatorem expectamus. „ *Reſp.* „ Recte nos hæc quoque dicta ſcimus, quoniam ut hoſpites, & advenæ peregrinantes debemus vitam inſtituere, qui uxorem habent, ut non habentes, qui poſſident, ut non poſſidentes, qui liberos procreant, ut mortales gignentes, ut relicturi poſſeſſiones, ut etiam ſine uxore victuri, ſi opus ſit: non cum affectione poſſeſſione utentes, ſed cum gratiarum actione, & magna quædam, & præclara animo agitantes. Et rurſum cum dicit: *Bonum homini uxorem non tangere, ſed propter fornicationes unusquisque ſuam uxorem habeat.* 1. Cor. 7. Id veluti exponens rurſus dicit: *Ne vos tentet ſatanas,* non enim iis, qui continenter utuntur matrimonio propter ſolam liberorum procreationem dicit: *Propter intemperantiam*, ſed iis, qui etiam finem liberorum procreationis cupiunt tranſilire, ne cum nimium annuerit noſter adverſarius, excitet appetitionem ad ad alienas voluptates. . . . Merito ergo dicit: *Melius eſt matrimonio jungi, quam uri*, ut vir reddat debitum uxori, & uxor viro, & ne fruſtrentur invicem hoc divino ad generationem dato auxilio. *Matrimonium a cœleſtibus non impedit.* p. 466.

36. „*Qui autem*, inquiunt, *non oderit patrem, vel matrem, aut uxorem, vel filios, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Luc. 14.„ *Reſp.* „non jubet odiſſe genus, *honora enim*, inquit, *patrem*, & *Quomodo a matrimonio abſtinendum.* p. 467.

 „*ma-*

„*matrem*. Exod. 20. Sed ne abducaris, inqui
„ab ea ratione alienis appetitionibus, ſed neq
„cum civilibus moribus conjungaris. Ruri
„dicit Dominus: *Qui uxorem non duxit, ne i*
„*cat*. 1. Cor. 7. ſcilicet, qui ex propoſito cal
„tatis profeſſus eſt uxorem non deducere, m
„neat coelebs. Utrisque ergo idem Domin
„per prophetam Eſaiam convenientes dat p
„miſſiones. . . Hæc autem Dominus dicit E
„nuchis: *Si feceritis, quæcunque præcipio, d*
„*vobis locum meliorem filiis, & filiabus*, Iſ. 56.
„ſola enim juſtificat caſtitas, ſed nec Sabba
„eunuchi, niſi fecerit mandata. Infert
„tem iis, qui uxorem duxerunt, & dicit:
„*Si mei non laborabunt in vanum, neque pro*
„*bunt filios in execrationem: quia ſemen eſt be*
„*dictum a Domino.*

Generatio quomodo execranda. *p. 468.*

37. Urgent ulterius Encratitæ, & gen
tionem malam, & peccatum eſſe probare nit
tur ex Jer. 20. „*Execranda autem dies in*
„*natus ſum, & non ſit optanda.*„ *Reſp*. „non
„ſolute dicit execrandam generationem,
„populi peccata ægre ferens, & inobedien
„ſubjungit itaque: *Cur enim natus ſum, u*
„*derem labores, & dolores, & in perpetu*
„*bro fuerunt dies mei*. Jam omnes, qui
„dicabant veritatem, propter eorum, q
„diebant, inobedientiam, quærebantur a
„nam, & veniebant in periculum: *Cur*
„*non fuit uterus matris meæ ſepulchrum, ne*
„*rem afflictionem Jacob, & laborem gen*
„*rael*. Eſdr. 4. c. 5.

38.

38. Hoc argumentum confirmare nitebantur ex illo Jobi 25. „*Nullus eſt a ſorde mundus, etiamſi ſit quidem una dies vita ejus.* „*Reſpondet* Clemens „dicant ergo nobis, ubi fornicatus eſt infans natus? vel quomodo ſub Adæ cecidit execrationem, qui nihil eſt operatus? reſtat ergo eis, ut videtur conſequenter, ut dicant malam eſſe generationem, non ſolum eam, quæ eſt corporis, ſed etiam, quæ eſt animæ, propter quam etiam eſt corpus, & quando dixit David: *In peccatis conceptus, & iniquitatibus concepit me mater mea.* Pſ. 50. dicit prophetice, matrem quidem Evam, ſed quæ fuit mater viventium: & ſi in peccatis eſt conceptus, ſed non ipſe in peccato, neque vero ipſe peccatum. . . Si autem malum eſt generatio, in malo dicant fuiſſe Dominum, qui fuit particeps generationis, in malo Virginem, quæ genuit. Hei mihi! quot, & quanta mala Dei voluntatem maledictis inceſſunt, & myſterium creationis, dum invehuntur in generationem. *Difficilis locus de peccato originali. p. 468.*

N. D. Dupin tom. 1. Biblioth. putat, S. Clementem videri vel non admiſiſſe peccatum originale, vel ſaltem hic ad illud non attendiſſe. Verum S. Doctorem originale peccatum expreſſe aſſeruiſſe, ex ſuperius dictis in hoc libro n. 23. Deinde obſcura in hoc loco locutio facile explicari poteſt, ſi ſpectentur antecedentia, ſubſequentia, & ſcopus illius, nimirum oſtendendi contra hæreticos, generationem non eſſe peccatum; ex his enim conſtabit, S. Clementem hic non loqui de originali, ſed alio genere peccati, quo Encratitæ aſſerebant infantes inquinari præciſe propter eorum generationem, quam malam eſſe docebant. *D. Marechal. in Conc.*

39. Ex

30. Ex his omnibus concludit S. Clemens „Ambo & cœlibes & conjugati agant gratias i „iis, in quibus ſunt collocati, ſi modo ea quo „que norunt, in quibus ſunt collocati. . . „Quod reliquum eſt, fratres, *quæcunque ver* „*quæcunque honeſta, quæcunque juſta, quæcun* „*caſta . . . ea facite, & Deus pacis erit vobi* „*cum.* Philip. 4.

S. CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATUM

Liber quartus.

§. I.

Argumentum Libri IV. Stromatum.

1. Argumentum hujus libri oſtendit S. Cle mens dicens: „Conſequens autem d „inceps eſſe exiſtimo, ut de martyrio tra „mus, & quisnam ſit perfectus.„ Ubi tam iterum monet. „Sint autem noſtra, ut ſæpe d „ximus commentaria propter eos, qui imp „denter ac imperite ad ea legenda ſunt acc „ſuri, varia, & ut ipſum nomen indicat, co „texta, ab uno ad aliud continens transeun „& per verborum quidem ſeriem aliud ſig „cantia, aliud vero indicantia,

§. II.

Analyſis Libri IV. Stromatum.

Mors corporis non eſt verum malum. p. 479.

2. Sanctus Clemens de martyrio tractaturus i primis docet, mortem corporis non e verum malum, ſed ſolam mortem animæ p pecca

ccatum. „Oportet quippe, ut eſt conſentaneum,
um & corporis naturam, & animæ eſſen-
iam diligenter inquiſierimus, utriusque finem
omprehendere, & non mortem malum eſſe
utare. *Quando enim ſervi eratis peccati*, inquit
poſtolus Rom. 6. *liberi fuiſtis juſtitiæ. . . .*
tipendium enim peccati mors eſt. Gratia autem
ei vita æterna. Res itaque eo videtur eſſe
ducta, ut oſtenſum ſit, mortem quidem eſſe
um corpore animæ conjunctionem, quæ eſt
dita peccato, vitam autem a peccato ſepa-
tionem. . . Corporis ergo ab anima ſepara-
o, quam toto vitæ tempore meditatur phi-
ſophus, quandam cognitione præditam pa-
animi alacritatem, ut poſſit facile ferre mor-
n naturæ, quæ eſt ſolutio vinculorum ani-
æ a corpore: *Mihi enim crucifixus eſt mundus*,
ego mundo, inquit, *Gal.* 6. Vivo autem jam,
m ſim in carne, ut ſi in coelo verſarer: un-
merito, qui Gnoſticus vocatur, facile ex-
dit, & ei, qui corporeum quid petit, do-
t offerens, & hujus carunculæ affectiones
us exuens tentatorem injuria non afficit.

3. Quia ergo mors corporis verum malum *Martyr*
eſt, ideo eam pro veritate ſuſtinere non *quis.*
um, ſed bonum eſt: & talis vere Martyr. p. 479.
„Is enim feret teſtimonium, ſibi quidem,
d ſit in Deum ſincerus, & germanus fidelis;
tatori autem, quod fruſtra ſit æmulatione
citus in eum, qui eſt fidelis per dilectio-
: Domino autem, quod a Deo ſit inſpirata
trinæ perſuaſio, a qua non deficiet metu
tis; quin etiam facto confirmat veritatem
„præ-

„moniam animæ, per quod licet & vivere, &
„recte vivere ei, qui annuntiat prædicationem
„veritatis.

Voluptas, & dolor per ſe ſunt indifferentia.
p. 482.

6. Præterea S. Clemens prænotat, voluptatem, & dolorem in ſe malum non eſſe, & boni, malive naturam induere ex modo, quo quis eisdem utitur: „Sic Stoici dicunt, utra
„que eſſe indifferentia. . . Sic Job dolores &
„adverſitates ita ferens ut proſpera, recte do
„cuit, fortuitis omnibus, eum, qui eſt cogi
„tione præditus, recte poſſe uti. . . Sic ſi
„ſit dolor . . . non ægrotat virtus, qui eſt u
„riusque particeps, & virtutis & morbi ab e
„quod urget, premitur, & ſi non fuerit mag
„& excelſi animi, qui nondum continentiæ ha
„bitum aquiſivit, loco pellitur, & inſtar fug
„videtur non tolerare. Eadem eſt autem etia
„ratio de paupertate. . . . Sicut rurſus ſan
„tas & rerum neceſſariarum copia liberam cu
„dit animam, ut quæ nullum habeat impe
„mentum, & ſciat recte uti rebus præſentib
„*Tribulationem tamen carnis*, inquit Apoſtol
„1. Cor. 7. *habent, qui ſunt hujusmodi*. . .
„Hæc ſunt ergo retinenda non propter ſe, ſe
„propter corpus; habetur enim cura corpo
„propter animam, ad quam ſit relatio: ne
„eſt enim eum, qui vitam inſtituit ex cogn
„ne, in ea diſcere ea, quæ convenit: nam b
„num quidem non eſſe voluptatem patet
„eo, quod malæ ſint quædam voluptates. H
„ratione videtur, bonum eſſe malum, & m
„lum bonum. Præterea autem, ſi aliquas q
„dem expetimus voluptates, aliquas vero f
„gimu

gimus, non eſt quævis voluptas malum. Similiter autem eadem quoque eſt ratio in doloribus, quorum alios quidem toleramus, alios vero fugimus: fit autem electio & fuga ex ſcientia, adeo, ut bonum ſit ſcientia, non voluptas, propter quam voluptatem quoque aliquam nonnunquam eligimus: ſic martyr, id eſt teſtis, eam, quæ propter ſpem capitur, voluptatem, eligit atque expetit per præſentem dolorem. Si autem in ſiti quidem dolor intelligitur, in potu autem voluptas; dolor qui præceſſit, erit efficiens voluptatis: boni autem malum non erit efficiens; neutrum ergo eſt malum.„ Id quod S. Clemens teſtimonio Simonidis, Ariſtotelis, Theognis &c. confirmat.

7. Ex dictis oſtendit modo S. Clemens meritum paupertatis & perſecutionum non ex eo petendum eſſe, quod quis pauper & afflictus ſit, repetendum eſſe, ſed ex ratione, qua honores mundi contemnit, & ex patientia, qua animam ſuam poſſidet. „Servator enim noſter ille ſanctus & in ſpiritualibus & in ſenſilibus collocavit paupertatem, & divitias, & quæ ſunt his ſimilia. Cum enim dixit: *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam*. Matth. 5. aperte nos docet, in omni caſu quærere martyrem, qui ſi fuerit pauper propter juſtitiam, teſtatur eſſe bonum, quam dilexit juſtitiam: et ſi eſuriat, & ſitiat juſtitiam, juſtitiam eſſe bonum teſtatur eſſe optimum. . . Non ergo abſolute pauperes, ſed eos, qui propter juſtitiam voluerunt fieri pauperes, eos beatos eſſe dicit, qui eos, qui hic ſunt honores, contempſe-„runt,

Meritum perſecutionum ex quo repetendum. p. 484.

„ſunt, ut bonum acquirerent. . . Et, ut in ſu
„ma dicam, dominica exercitatio grate ac lub
„ter animam abducit a corpore, ſi quidem i
„quoque ſeipſam transferendo avellit:
„*enim amat animam ſuam, perdet illam, &*
„*perdidit, inveniet ipſam.* Joan. 12. id eſt,
„per pœnitentiæ rationem peccatricem ag
„ſcit animam, perdet ipſam a peccato, a
„eſt avulſa; perditam autem inveniet per
„dientiam, ut quæ fidei quidem vixerit, m
„tua autem ſit peccato: hoc eſt ergo inve
„animam, noſſe ſeipſum.

Quomodo omnibus accidentibus bene utendum. p. 486.

8. Ex his concludit. „Diſcere ergo ne
„eſt, quomodo unoquoque eorum, quæ a
„dunt, utendum ſit, ut per bonam vitam
„cognitione agendam ad habitum vitæ æte
„exerceamur. *Cuſtodi innocentiam & vide r*
„*tudinem, quoniam ſunt reliquiæ homini pac*
„Pſ. 36. Talis autem erit, qui non ſim
„credit ex toto corde, & toto eſt animo t
„quillus. . . *Ne theſaurizate ergo vobis theſ*
„*in terra.* Marc. 6. Fortaſſe quidem eos
„ctans, qui tenentur amore poſſeſſionum
„dicit Dominus: fortaſſe autem eos etiam
„ſunt abſolute ſolliciti, & curis affecti;
„vero eos quoque, qui tenentur amore
„ris; amores enim, & morbi, & malæ
„tationes rationem & totum hominem
„diunt: eſt autem revera noſter theſaurus
„eſt mentis cognatio.

Martyrium probatur ex S. Script. p. 490.

9. Principiis his præſtructis, & ſeptem
tudinibus a Chriſto nuntiatis, breviter ex
ad octavam beatitudinem, & ſcopum
libri, ſcilicet Martyrium pergit, illudque

iat & commendat. *Primo* „quia totius virtutis ſumma eſt, ut exiſtimo, Dominus, docens, oportere ex cognitione propter charitatem in Deum nos mortem contemnere: *Beati*, inquit, *qui perſecutionem patiuntur propter juſtitiam, quoniam ipſi filii Dei vocabuntur*: vel ut nonnulli ex iis, qui Evangelia transponunt: *Beati*, inquit, *quos perſequitur juſtitia, quoniam ipſi erunt perfecti*. Et: *Beati, qui perſecutionem patiuntur propter me, quoniam locum habebunt, ad quem non perveniet perſecutio*: Et: *Beati eritis, quando vos homines odio habuerint, quando exterminaverint, quando nomen veſtrum ut ſceleratum expunxerint propter filium hominis*. Matth. 5. ...i eos videlicet, qui nos perſequuntur, non ...bominemur, & ſuſtinemus, quæ ab eis in...iguntur ſupplicia, nequaquam eos odio ha...entes, cogitantes nos eſſe tentatos tardius, ...nam expectavimus; ſed illud quoque ſcien...s, martyrii occaſionem eſſe quamvis ten...tionem.

10. *Secundo* probat ex neceſſitate & præ...to profitendi fidem ipſum martyrium. „Qui ...m mentitus quidem eſt, & metu perſecu...nis ſeipſum oſtendit infidelem, & ad dia...li transfugit exercitum, in quanto eum ma...verſari credimus? mentitur itaque Domi..., vel potius ſpei ſuæ mentitur, eamque ...ſtratur, qui Deo non credit; non credit ...tem, qui non facit ea, quæ mandaverat. ...ld vero, an non ſe ipſum negat, qui ne... Dominum? Domino enim non aufert do...nium, qui ſe ea, quæ cum illo intercedit,

Martyrii præceptum.

p. 491.

 „pri-

„privat neceſſitudine. Qui negat ergo ſervato „rem, negat vitam, quoniam lux erat vita; „eos quidem non dicit eſſe modicæ fidei, ſed „infideles & hypocritas, qui nominis quidem „ſuſcipiunt inſcriptionem, fideles autem ſeſe „abnegant. Fidelis autem dictus eſt & ſervus „& amicus; quare ſiquis ſeipſum diligit, dili„git Dominum, & confitetur ſalutem, ut ſuam „ſervet animam. Atqui ſi vel pro proximo mo„riaris propter charitatem, exiſtimes ſervato„rem noſtrum eſſe propinquum . . . mortem „eligens propter vitam, & propter teipſum po„tius, quam propter illum patiens. Etenim „ipſe cum eſſet vita, propter nos pati voluit, ut „ejus paſſione viveremus.

Martyrium veræ vitæ principium. *p.* 491.

11. *Tertio.* Oſtendit Martyrium veræ vitæ eſſe principium. „ Quippe miſeris hominibus, „quod præbetur per ſanguinem de Domino, te„ſtimonium, videtur eſſe mors violentiſſima, „neſcientibus hanc mortis januam eſſe veræ „vitæ principium, & nec honores poſt mortem „eorum qui ſancte vixerunt, nec ſupplicia eo„rum, qui injuſte & libidinoſe ſe geſſerunt, „volunt intelligere „ quos etiam ipſi ethnici Theano, Plato, Ariſtophanes, Epicharmus refellunt. „Nobis autem dicit Apoſtolus Rom. „*Non ſunt condignæ paſſiones hujus mundi ad glo*„*riam, quæ revelanda eſt in nobis, ſiquidem com*„*patimur, ut conglorificemur &c.* Vides per „dilectionem doceri martyrium. Quodſi velis „martyr eſſe, & teſtimonium ferre propter bo„norum remunerationem, rurſus audies: *Spe* „*enim ſalvi facti ſumus. Spes autem quæ videtur,* „*non eſt ſpes. . . . Si autem quod non videmus,*

„*ſpe-*

„*ſperamus, per patientiam expectamus. Sed etſi pati*„*mur propter juſtitiam*, inquit Petrus 1. Pet. 3. „*beati. Timorem autem eorum ne timueritis, neque* „*conturbemini* &c. Et ſiquis altercans dicat, „& quomodo fieri poteſt, ut caro imbecilla reſiſtat poteſtatibus, & ſpiritibus dominationum? Illud ſciat, quod Omnipotenti & Domino freti, in eoque habentes fiduciam adverſamur poteſtatibus tenebrarum, & morti. *Adhuc te loquente*, inquit, *dicet, ecce ad ſum.* Iſ. 58. Vides adjutorem invictum, qui nos defendit. *Ne vobis nova & aliena*, inquit Petrus 1. Pet. 1. *videatur, quae ad tentationem fit, per ignem probatio, ſed quatenus communicatis Chriſti paſſionibus, gaudete, ut etiam in revelatione ejus gloriae gaudeatis* &c. . . Is ergo, qui eſt cognitione praeditus, nunquam finem habebit poſitum in anima, ſed in eo, quod ſit ſemper felix & beatus, & regius Dei amicus, & licet quis ei inurat ignominiam, eumque & exilio, & publicatione facultatum, & poſtremo morte afficiat, nunquam avelletur a libertate, & praecipua in Deum charitate.

12. *Quarto*. Martyrium commendatur ex eo quod praecipuus actus charitatis ſit „omnia enim ſuſtinet, & omnia ſuffert charitas, quod ei ſit perſuaſum, divinam providentiam omnia recte adminiſtrare. . . Primus quippe gradus corporis eſt doctrina cum timore, per quam abſtinemus ab injuria: ſecundus autem eſt ſpes, per quam deſideramus, quae ſunt optima; perficit autem, ut eſt conſentaneum, charitas, quae jam docet per viam cognitionis . . . Iis autem, qui tendunt ad perfectionem, eſt *Martyrium praecipuus eſt actus charitatis.* *p.* 495.

„propoſita cognitio rationalis, cujus fundamen-
„tum eſt ſancta Trinitas, fides, ſpes, charitas,
„major autem horum charitas. . . His armis
„munitus is, qui eſt cognitione præditus, o
„Domine, inquit, da caſum & afflictionem, &
„accipe oſtenſionem; accedat hoc grave & for-
„midabile; pericula ego deſpicio propter meam
„in te dilectionem. . . Nam non ſolum Æſopii,
„& Macedones, & Lacones, dum torquentur,
„fortiter tolerant, ut ait Eratosthenes in iis,
„quæ ſcribit de bonis & malis, ſed Zeno quo-
„que Elates, dum cogeretur arcanum aliquod
„enuntiare, reſtitit tormentis, nihil confitens,
„qui etiam poſtremo linguam erodens eam ex-
„puit in tyrannum, quem alii quidem Near-
„chum, alii vero Demylum appellant. Simi-
„liter autem facit etiam Theodotus Pythago-
„reus, & Paulus Lacydis familiaris, ut dicit
„Timotheus Pergamenus in libro de magnitu-
„dine animi philoſophorum, & Achaicus in
„moralibus: quin etiam Poſthumus Romanus
„captus a Peucetione non modo nihil ex iis,
„quæ erant occulta, aperuit, ſed cum etiam ma-
„num in ignem tamquam in æs immiſiſſet, con-
„ſtitit vultu firmo & plane immutabili: Taceo
„Anaxarchum exclamantem: Tunde Anaxarchi
„capſam, Anaxarchum enim non tundis; cum
„piſtillis ferreis tunderetur a tyranno. Neque
„ergo ſpes felicitatis, neque in Deum charitas
„ægre fert ea, quæ accidunt, manet autem li-
„bera, etiamſi in beſtias incidat immaniſſimas,
„& in ignem voraciſſimum, & licet tyrannicis
„conficiatur tormentis, a divina pendens ami-
„citia, minime redacta in ſervitutem ſuperas

„obit

„obit regiones, corpore iis tradita, qui id ſo-
„lum poſſunt tenere.

13. *Quinto* ad Martyrium excitat exemplo eorum, „quorum plena eſt Eccleſia, qui per „omnem vitam meditati ſunt mortem, quæ ex- „citat ad Chriſtum ſicut virorum, ita etiam mu- „lierum temperantium. Licet ei, qui ex more „noſtro vitam inſtituit, etiam absque litteris „philoſophari, ſeu ſit barbarus, ſeu Græcus, „ſeu ſervus, ſenex, ſeu puellus, ſeu mu- „lier; eſt enim temperantia communis omnium „hominum, qui eam ſuo arbitrio delegerint: „eſt autem apud nos extra omnem controver- „ſiam, eandem naturam in unoquoque genere „eandem etiam habere virtutem. . . Audio au- „tem mulieres quoque Sauromatidas non mi- „nus belligerare, quam viros; & alias Sacidas, „quæ a tergo ſagittant ſimulantes fugere æque „atque viri. Scio etiam fœminas Iberiæ pro- „pinquas, & factis, & laboribus virilibus uten- „tes, etiamſi uterum geſtent, & jam parturiant, „nihil de iis, quæ agenda ſunt, remittere: ſed „ſæpe in ipſa laborum contentione mulier quæ „peperit, infantem ſublatum domum portat. . . „Eſt ergo philoſophandum mulieribus ſimiliter „ac viris, etiamſi præſtantiores maſculi primas „in omnibus partes ferant, niſi evaſerint mol- „les & effœminati. Univerſo ergo hominum „generi neceſſaria eſt diſciplina, & virtus, ſiqui- „dem tendant ad felicitatem. . . Quare vel in- „vitis aliquibus, & valde reſiſtentibus, etiamſi „vel a marito, vel a domino impendeant ſup- „plicia, philoſophabitur ſervus, & mulier: quin

Exempla Martyrum.

p. 497.

 „etiam

„etiam liber quoque, etiamſi tyrannus ei mor-
„tem minitetur: etiamſi ducatur ad judicia,
„& trahatur ad ultima ſupplicia, & de facul-
„tatibus ac fortunis omnibus veniat in pericu-
„lum, nullo modo abſtinebit a pietate, & vero
„Dei cultu, neque unquam ab eo diſſentiet;
„mulier quidem, quæ cum malo marito habi-
„tat, filius autem, ſi malum habeat patrem,
„vel improbum dominum ſervus, forti ac ge-
„neroſo animo virtutem perſequentes. . . Et
„ſenex ergo & juvenis, & mulier & ſervu
„mandatis obediens fideliter vivet, & ſi op
„fuerit, morietur, quod quidem fuerit per mor-
„tem vivificari . . . de martyrio enim, ſeu te-
„ſtimonio aperte dixit Dominus Matth. 10.
„*Dico autem vobis, quicunque in me confeſſus fueri*
„*coram hominibus, filius etiam hominis confitebi-*
„*tur in eo coram Angelis Dei* &c. Et Luc. 12
„*Cum autem induxerint vos in Synagogas* . . . n
„*prius ſolliciti ſitis, quomodo reſpondeatis*, a
„*quid loquamini* &c.

Heracleonis explicatio. p. 502.

14. „Hunc locum exponens Heracleo
„cujus in ſchola Valentini fuit maxima exiſ
„matio, his verbis dicit, confeſſionem quide
„unam eſſe fide & vitæ inſtitutione, alter
„vero voce: atque quæ fit quidem voce c
„feſſio, fit etiam apud poteſtates, quam ſ
„lam, inquit, multi non recte confeſſione
„eſſe exiſtimant, poſſunt enim hac confeſſio
„uti etiam hypocritæ. Sed nec hæc oratio i
„venietur dicta eſſe univerſe ac generaliter: no
„enim omnes qui ſalvi fiunt, ea confeſſion
„quæ voce fit, uſi ſunt, & exceſſere; ex qu
„bu

„bus eſt Matthæus, Philippus, Thomas, Le-
„vis & alii multi. . . Univerſam autem ac ge-
„neralem nunc dicit eam, quæ fit factis &
„operibus ei, quæ in ipſum, fidei congruenti-
„bus. Hanc autem confeſſionem ſequitur etiam
„ſingularis, quæ fit apud poteſtates, ſi opus
„fuerit, & ratio impulerit: nam is voce quo-
„que recte confitebitur, cum affectione prius
„recte fuerit confeſſus.

15. De hac Heracleonis explicatione notat *Martyrium peccata delet. p. 503.*
S. Clemens. „In aliis quidem videtur nobiſcum
„ſentire in hac parte, illud autem non adver-
„tit, quod etſi non actione aliqua & vita con-
„feſſi ſunt Chriſtum coram hominibus, eo ta-
„men quod voce confiteantur in judiciis, &
usque ad mortem cruciati non negent, ex af-
fectione crediſſe cernuntur. Confitens autem
affectio, & maxime, quæ ne morte quidem
mutatur, omnia vitia, quæ gignebantur per
cupiditatem corporis omnino reſcindit: eſt
enim, ut ſemel dicam, repente accumulata
per actionem pœnitentia, & vera in Chriſtum
confeſſio, voce teſtificante: ſi autem Spiritus
Patris in nobis teſtificatur, quomodo ſumus
adhuc hypocritæ, quos dixit ſola voce teſtari.
Dabitur autem aliquibus, ſi expediat, reſpon-
dere ac defendere, ut per teſtimonium & con-
feſſionem omnes juventur, dum confirmantur
quidem, qui ſunt in Eccleſia, admirantur au-
tem, & ad fidem deducuntur, qui ex gentibus
ſalutem curioſe quæſierint, reliqui autem ſtu-
pore afficiuntur. Quamobrem oportet omni-
no confiteri; id enim ſitum eſt in noſtra pote-

 „ſtate,

„ſtate, reſpondere autem, & defendere, non „omnino; non eſt enim hoc quoque ſitum in „noſtra poteſtate. . . Videtur ergo Martyrium „eſſe expurgatio peccatorum cum gloria: jam „vero dicit Paſtor, (*Hermas*) effugietis opera„tionem feræ agreſtis, ſi cor veſtrum fuerit „mundum, & ab omni reprehenſione alienum. „ . . . Quicunque igitur factis quidem in vita, „verbis autem in judicio ferunt teſtimonium, „& ſpem expectantes, & timorem reformidan„tes, ii ſunt meliores iis, qui ore ſolum confi„tentur ſalutem. Quodſi quis etiam tranſierit „ad charitatem, is revera eſt beatus, & ger„manus teſtis, ut qui ſit perfecte confeſſus. . . „Cum totum ſeipſum tradiderit propter Deum, „tamquam depoſitum grate, & amanter red„dens hominem, qui exigitur.

Fuga in perſecutione quando facienda. *p.* 504.

16. Cum vero Chriſtus dicat: *Quando vos perſecuti fuerint in hac civitate, fugite in aliam*, de hac fuga monet S. Clemens: „ Non ſuadet fu„gere, tamquam malum ſit, pati perſecutio„nem; nec ut mortem extimeſcentes jubet nos „eam fuga declinare; vult autem nos nulli „eſſe authores, neque alicujus mali cauſa ad„jutores, nec nobis ipſis, nec ei, qui perſe„quitur, nec ei, qui interimit: denuntiat „enim, quodammodo ut caveat. Qui autem „non obedit, eſt audax, & temerarius, & in„conſulte ſe in manifeſta pericula conjiciens: „ſi autem qui hominem Dei interimit, in Deum „peccat, is quoque ejus cædis reus tenetur, „qui ſe offert judicio. Talis autem erit, qui „non vitat perſecutionem, capiendum ſe præ„bens

„bens per audaciam: is eſt, qui quantum in „ſe eſt, adjuvat improbitatem ejus, qui per„ſequitur; quodſi etiam irritet, plane cauſa „eſt, ut qui provocet feram. Similiter etiam „ſi præbeat aliquam pugnæ cauſam, vel dam„ni, vel judicii, vel inimicitiarum, is occaſio„nem peperit perſecutionis: & ideo juſſi ſumus „nihil retinere ex iis, quæ ad hanc vitam per„tinent, ſed ei, qui tollit pallium, præterea „etiam dare tunicam, non ſolum ut permanea„mus obnoxii nullis animi perturbationibus, „ſed ne ea vendicantes, eos, qui in judicio „contendunt, in nos reddamus efferatos, & „per nos eos commoveamus, ut nomen male„dictis appetant.

17. „At, inquiunt, ſi Deus veſtri curam ge„rit, cur patimini perſecutionem, & morte „afficimini? an ipſe vos eis tradit?„ *Reſp.* „Nos non ſic exiſtimamus, velle Dominum, „ut in caſus incidamus, ſed prophetice præ„dixiſſe ea, quæ eſſent eventura, fore ſcilicet, ut „propter nomen ejus pateremur perſecutionem, „ut occideremur, & ut ſuſpenderemur... Quan„quam non ſoli, ſed cum multis ſupplicio affi„cimur. *Cur Martyres patiantur.* p. 504.

18. „At illi, inquiunt, cum ſint malefici, „jure luunt pœnas.„ *Reſp.* „Ergo vel inviti „nobis juſtitiam ſuo teſtimonio tribuunt, qui „injuſte propter juſtitiam punimur... Quam„vis autem non faciamus injuriam, tamquam „tamen injuriam facientes nos intuetur Judex: „neque enim noſtra novit, neque vult ſcire, „quodam autem inani præoccupatus abripitur *Chriſtiani innocenter patiuntur.* p. 505.

„præ-

„præjudicio, ſecundum quod etiam judicatur.
„Nos ergo perſequuntur, non ut qui nos eſſe in-
„juſtos deprehenderint,ſed quod nos vitæ huma-
„næ injuriam facere exiſtiment; eoquod ſimus
„Chriſtiani, & ipſos inquam, qui ſic vitam
„inſtituimus, & alios, quos adhortamur, ut
„vitam degant ſimilem.

Cur Martyres non ſubleventur. 19. „Cur autem, inquiunt, cum vos per-
„ſequuntur, nihil vobis affertur auxilii? „
Reſp. „Quid enim, quod ad nos quidem atti-
p. 505. „net, nobis fit injuriæ, cum morte diſſolvi-
„mur, ituri ad Dominum, & veluti ætatis, ita
„& vitæ ſuſtinentes mutationem? ſi autem ſa-
„piamus, iis gratias habebimus, qui nobis
„præbuerint occaſionem celeris migrationis,
„ſi teſtimonium feramus propter dilectionem,
„ſi non mali homines nos multis eſſe viſi eſſe-
„mus; ſi ipſi autem noviſſent veritatem, om-
„nes quidem in viam inſiliiſſent, non fuiſſet
„autem electio. Sed enim noſtra fides, cum
„ſit lux mundi, arguit infidelitatem, nam me
„Anytus quidem, & Melitus interficient, nul-
„lo autem modo me lædet quiſpiam (*ait So-*
„*crates apud Platonem*): neque enim fas eſſe
„exiſtimo, ut id, quod eſt melius, lædatur
„ab eo, quod eſt deterius. Ideo unusquiſque
„ex nobis ſecure dicit & confidenter: *Domi-*
„*nus mihi adjutor, non timebo, quid faciat mihi*
„*homo.* Pſal. 117. *Juſtorum enim animæ in ma-*
„*nu Dei ſunt, & non tanget eas tormentum.*
„Sap. 3.

Baſilides de Marty- 20. Ad prædictam objectionem Baſilides in
libro tertio exegeticon videtur eodem modo
reſpondere: Verum S. Clemens notat: „quod
„Ba-

„Baſilidis fundamentum dicat, animam, quæ *rio refuta-*
„prius peccaverat in alia vita, hic pati ſuppli- *tur.*
„cium; electam quidem, ut puniatur honorifi- *p.* 507.
„ce per Martyrium; aliam autem, quod ſuo
„purgatur ſupplicio. „ Hunc ergo refutat
nodo ſanctus Clemens. „Quomodo autem hoc
„verum eſt, cum in noſtra poteſtate ſit confi-
„teri, & puniri, aut non? in eo enim, qui
„eſt negaturus, ſolvitur ea, quæ eſt ex Baſi-
„lidis ſententia, providentia. Rogabo ergo
„eum de eo, qui tenetur, Confeſſore, utrum
„feret teſtimonium, & punietur ex providen-
„tia, an non? Nam ſi neget, non punietur;
„ſin autem, & exitus, & non oporteat eum
„puniri, dicet eſſe interitum eorum, qui ſunt
„negaturi, ex providentia, invitus feret teſti-
„monium. Quomodo autem adhuc in cœlis
„reponetur glorioſiſſima merces ei, qui teſti-
„monium tulerit, propterea quod fuerit teſtis?
„Sin autem eum, qui erat peccandi poteſtate
„præditus, non ſivit providentia venire ad pec-
„candum, in utroque eſt injuſta; & quod eum
„non liberet, qui propter juſtitiam trahitur ad
„ſupplicium, & quod eum, qui volebat inju-
„riam facere, liberaverit: cum ille quidem fe-
„cerit, propterea quod voluit, hæc vero opus
„prohibuerit, & non jure ei faveat, qui eſt
„peccandi poteſtate præditus. . . . Porro ſi
„Martyrium eſt retributio per ſupplicium; &
„fides quoque, & doctrina, per quas eſt Mar-
„tyrium: ſunt ergo hæ quoque adjutrices ſup-
„plicii: quo quidnam aliud poſſit eſſe abſur-
„dius? Sed ad illa quidem dogmata, an a cor-
„poribus corpora migret anima, & de diabolo di-

„ce-

„cetur ſuo tempore. . . . Siquis autem
„reſpondens dicat, puniri quidem Ma
„propter peccata, quæ ſunt admiſſa ant
„in corpus migrationem, fructum aute
„ſus eſſe percepturum vitæ, quæ hic a
„rit. . . Neceſſe eſt, ut fateatur, vel n
„injuſtam punitionem, & recte, juſtequ
„runt, qui condemnant, & perſequuntu
„tyres, aut ex Dei voluntate exerceri
„cutiones. „ Eodem modo S. Clemens
tini opinionem de Martyrio breviter r
& proprie contra eum ſe tractaturum i
de uno Deo, contra hæreſes, & de P
tia promittit, de quibus nihil ad nos pe

ectio ſtiana arita- ei, & :imi ſtit.

21. Ex Martyrii præſtantia hucusq
plicata S. Clemens ad perfectionem C
nam elucidandam tranſit, & *Primo* do
quo conſiſtat, ſcilicet: „Eum, qui eſt pe
„oportet exercere charitatem, & hinc a
„nam tendere amicitiam, per charitate

ı appellati. . . *Diligite*, inquit, *inimi-*
'ros, *benefacite iis*, *qui vos execrantur.*
Ut ſitis ſimiles Patris veſtri, *qui eſt in*
Matth. 6. Significans eam, quæ Deum
aſſimilationem. . . Fieri enim non po-
ut non patiantur inimiciſſima, qui ſe
. quidem eſſe confitentur, in diaboli au-
ərſantur operibus. . . Verum *perſuaſum*
quod neque mors, *neque vita* . . . *po-*
os ſeparare a charitate Dei, *quæ eſt in*
Jeſu Domino noſtro. Rom. 6.
Secundo. Ut igitur Chriſtianus ſit per- *Fides ini-*
ındamento fidei inniti debet. „ *Hoc* *tium per-*
l verbum fidei, *quod prædicamus*: *quod ſi* *fectionis.*
ıs fueris verbum in ore tuo, *quod Domi-* p. 513.
ſus, *& credideris in corde tuo*, *quod Deus*
'citavit a mortuis, *ſalvus eris*, inquit Apo-
Rom. 10. Evidenter perfectam deſcri-
ıſtitiam, & opere impletam, & con-
꞉tione. . . Et rurſus ei, qui cupit fieri
ione præditus, ſcriptum eſt: *Sed ſis*
fidelium, *in converſatione*, *in charitate*,
, *& caſtitate*. 1. Tim. 4. Fidei enim,
tror, perfectio diſtinguitur a communi
'orro autem divinus Apoſtolus per hæc
:egulam ejus, qui eſt præditus cogni-
ſic ſcribens: *Ego enim didici in iis*, *in*
ſum, *eſſe contentus &c.* 1. Phil. 4. Jam
um aliis quoque differens, ut eos ar-
& admoneat, non veretur dicere:
emini autem priorum dierum, *in quibus*
ıti magnum certamen ſuſtinuiſtis paſſionum
ſtus autem meus ex fide vivit. Hebr. 10.
ſubtraxerit ſe, non placebit animæ
„meæ;

„meæ; nos autem non ſumus ſubtractionis ad
„perditionem, ſed fidei ad acquiſitionem ani-
„mæ. Deinde adducit tibi examen exemplo-
„rum divinorum: *Annon fide ſe recte geſſerunt,*
„*qui ludibria, & flagella, & vincula, præterea*
„*& carcerem experti ſunt? Lapidati ſuerunt...*
„*Et hi omnes teſtimonio fidei probati non accepe-*
„*runt promiſſionem.... Ut non ſine nobis conſum-*
„*marentur.* Hebr. 11.... Porro autem Cle-
„mens quoque Apoſtolus in Epiſtola ad Corin-
„thios ipſe quoque quandam formam ejus, qui
„eſt præditus cognitione, deſcribens dicit: *Qui*
„*enim apud vos verſatus omni virtute perfectam,*
„*firmamque, ac ſtabilem fidem veſtram non pro-*
„*bavit? &c.*„ Ubi S. Clemens hic multa ex
Epiſtola prima ad Corinthios S. Clementis P.
refert, quæ tom. 1. in eadem num. 4. videri
poſſunt.

Charitati ſtudendum. *p.* 518.

23. *Tertio.* Ad perfectionem Chriſtianam
obtinendam præter ſpem in Deum, quam
S. Clemens hic obiter ſolum attingit, maxi-
me charitati ſtudendum eſt: „Hæc autem est
„*charitas*, diligere Deum, & proximum, et
„extollit in altitudinem, quæ non poteſt ex-
„plicari. Charitas operit multitudinem pecca-
„torum, charitas omnia ſuſtinet, in omnibus
„eſt patiens: charitas nos Deo conglutinat,
„omnia facit in concordia, in charitate con-
„ſummati ſunt omnes electi Dei, absque cha-
„ritate nihil eſt gratum Deo, ejus perfectionis
„non eſt, inquit, explicatio. Quis eſt idoneus
„ut in ipſa inveniatur, niſi quos ipſe Deus dig-
„nos eſſe cenſuerit? Jam vero Apoſtolus Pau-
„lus

„lus: *Si corpus meum*, inquit, *tradidero*, *cha-*
„*ritatem autem non habeam*, *ſum, æs reſonans*, *&*
„*cymbalum tinniens*. 1. Cor. 11. Si non ex affe-
„ctione electa, inquit, per charitatem cogni-
„tione præditam tulero teſtimonium, propter
„metum autem forte, & eam, quæ expecta-
„tur, mercedem labra movens ad teſtimonium
„fuero confeſſus Dominum, ſum homo com-
„munis, Dominum reſonans, non cognoſcens.
„. . . . Charitas non ſinit peccare. Quodſi
„etiam invitus in aliquem talem caſum incide-
„rit per ſuggeſtiones adverſarii, David imita-
„tus pſallet: *Confitebor Domino*, *&* *placebit ipſi*
„*ſuper vitulum novellum &c.* Pſal. 68. . . Cha-
ritas ergo etiam Deus dicitur, cum ſit bonus,
cujus charitas proximo malum non operatur,
neque injuriam faciens, neque referens, om-
nibus autem benefaciens ad Dei imaginem.
Plenitudo ergo Legis eſt charitas, ſicut Chriſtus,
hoc eſt præſentia Domini, qui nos diligit, &
quæ eſt noſtra ex Chriſto doctrina charitatis,
& vitæ inſtitutio. Charitas ergo perficit non
mæchandi præceptum, & præceptum uxorem
proximi non concupiſcendi, quod prius metu
fuerat prohibitum.

24. *Quarto.* Perfectus Chriſtianus debet *Tempe-*
'e *temperans*: „qui per caſtam aſpicit dilectio- *rantia va-*
em, & non carnem, ſed animam pulchram *candum.*
ſe exiſtimat, corpus admirans tamquam ſta- *p.* 520.
uam, per quam pulchritudinem ipſe quoque
ipſum transmittit ad artificem, & id, quod
ſt vere pulchrum, ſanctum ſignum, lucidum
iſtitiæ characterem oſtendens Angelis, qui

„præſunt aſcenſui, unctionem dico bene com-
„poſitæ mentis, quæ Deo placet, qualitatem
„affectionis inditam animæ, quæ geſtit, & ex-
„ultat propter inhabitationem S. Spiritus. . .
„Appetitionem autem diſcernunt a cupiditate,
„qui ſunt in his rebus cognoſcendis pulchre
„exercitati, & hanc quidem voluptati tribuunt,
„& intemperantiæ, appetitionem autem ſta-
„tuunt eſſe in iis, quæ ſunt ſecundum natu-
„ram, ut qui ſit motus, qui eſt ex ratione.
„Hujus perfectionis poteſt & vir, & mulier
„æque eſſe particeps. . . Sic Moyſes ſpectans
„communem ſalutem maluit una mori cum po-
„pulo, quam ſolus eſſe ſalvus. *Exod*. 32. Sic
„Judith temperans conſummata in mulieribus,
„. . . in hoſtem fidei ſe præclare geſſit, &
„potita eſt capite Holophernis. Perfecta in
„fide Eſther afflicta jejuniis reſtitit armatis co-
„piis, tyrannicum per fidem ſolvens decretum.
„. . . Suſanna per ſummam honeſtatem, vel
„ad mortem usque procedens, cum ab intem-
„perantibus condemnaretur amatoribus, per-
„ſtitit firma, & conſtans teſtis pudicitiæ. Dion
„certe Philoſophus refert, quandam mulierem
„Lyſidicam propter inſignem pudorem ſe la-
„vaſſe cum ipſa tunica. . . Theano Pytha-
„rica eo proceſſit Philoſophiæ, ut ei, qui ip-
„ſam curioſe aſpexerat, & dixerat: pulchra
„cubitus: reſponderit: at non publicus. Ejuſ-
„dem gravitatis fertur illud quoque dictum;
„rogata enim, quoto die mulier poſt congreſ-
„ſum cum viro in ſacrum Cereris venire poſ-
„ſit: a proprio quidem, ſtatim ſubjunxit; num-
„quam ab alieno. . . Velit ergo pudica mulier

„pri-

„primum quidem, ſi fieri poſſit, marito per-
„ſuadere, ut ſit ſocius illi eorum, quæ ferunt
„ad beatitudinem; ſi id autem non poſſit effi-
„cere, ſola contendat ad virtutem, marito qui-
„dem parens in omnibus, ut invito illo nihil
„unquam faciat, præter ea, quæ cenſentur
„pertinere ad virtutem, & ſalutem. Sed & ſi-
„quis aut uxorem, aut etiam ancillam, quæ
„ad tale inſtitutum ſine ſimulatione fertur, ab
„eo arceat; nihil aliud videtur is tunc facere,
„quam a juſtitia quidem, & temperantia ſta-
„tuiſſe abducere, injuſtam autem ſimul, & in-
„temperantem voluiſſe domum ſuam efficere.
„Fieri ergo non poteſt, ut vel vir, vel mulier
„ſit in ulla re doctus, qui non fuerit uſus di-
„ſciplina, meditationeque, & exercitatione:
„virtutem autem non in aliis, ſed vel ex nobis
„maxime ſitam eſſe dicimus. . . Unde intem-
„perantia non alterius videri queat malum,
„quam ejus, qui ſe gerit intemperanter; tem-
„perantia autem rurſus ejus bonum, qui po-
„teſt ſibi temperare. . . . Sanctificatur itaque
„etiam, quod per Verbum perficitur, matrimo-
„nium, ſi conjugium ſe Deo ſubmittat, & cum
„vero corde adminiſtretur, in fidei certitudi-
„ne. . . Oportet autem felix matrimonium ne-
„que umquam divitiis, nec pulchritudine cen-
„ſeri, ſed virtute . . . multis enim virtus pro-
„fuit, nam quævis bona mulier, quæ viro ad-
„hæret, ſcit eſſe temperans . . . temperan-
„tiam quidem, & juſtitiam ſuum eſſe munus
„exiſtimans, religionem autem, & in Deum
„pietatem, & amorem finem ſuum eſſe ſtatuens.
„Eleganter itaque Apoſtolus in Epiſtola ad Ti-

„tum cap. 2. dicit: *Anus debere eſſe in habitu „ſancto &c.*

Patientia exercenda. p. 525. 25. *Quinto.* Ad perfectionem Chriſtianam opus eſt patientia in adverſis: „Nam de eo, „qui eſt perfectus, dicit Petrus in Epiſtola 1. „Pet. 1. *Modicum nunc, ſi oportet, triſtitia affici „in variis tentationibus &c.* Et Paulus quoque „gloriatur. 1. Cor. 11. *Se propter Chriſtum fuiſ„ſe in laboribus abundantius, in plagis ſupra mo„dum, in mortibus frequenter.* Hic invenio per„fectum multis modis accipi, prout is eſt, qui „in unaquaque virtute ſe recte gerit. Perfi„citur itaque, & conſummatur aliquis, & ut „pius, ac religioſus, & ut tolerans, & ut „continens, & ut operarius, & ut Martyr, „& ut cognitione præditus (*ſeu gnoſticus*); in „omnibus autem ſimul perfectus neſcio, an „ullus ſit, qui eſt adhuc homo, niſi ſolum is, „qui propter nos induit hominem: quanquam „ex nuda lege. Quis ergo erit perfectus? qui „profitetur abſtinentiam a malis. . . . Quod „præterea rectiſſime confeſſus Martyr, ſeu te„ſtis fiat, maximam ut inter homines digni„tem, meritumque accipiens, ne ſic quidem „eo perveniet, ut vocetur in carne perfectus: „quoniam hanc appellationem præoccupat „vitæ finis, cum, qui eſt teſtis ex cognitione, „jam eo pervenerit, ut perfectum opus oſten„deret, & proprie produceret, ſanguine p„charitatem ex cognitione profectam benign„donato emittens ſpiritum; beatus autem hi„fuerit, & jure perfectus vocetur, ut ſublim„tas poteſtatis ſit Dei, & non ex nobis, „

„d

„dicit Apoſtolus. Solum conſervemus liberum „eligendi arbitrium, & charitatem, in quolibet afflicti, ſed non redacti in anguſtias, egen„tes, ſed non oppreſſi egeſtate, perſecutionem „patientes, ſed non derelicti, dejecti, ſed non „perditi. 2. Cor. 4. *Comendemus ergo nosmetip„ſos in tolerantia multa, in afflictionibus, ut ſimus „templa Dei emundata ab omni inquinamento car„nis, & ſpiritus.* 1. Cor. 6.

26. *Sexto.* Perfectionem ſuam unusquisque ſecundum ſuæ vocationis officia adipiſci ſtudeat. „*Quoniam enim Deus ipſe omnipotens de„dit alios quidem Apoſtolos, alios vero Prophe„tas, alios autem Evangeliſtas, alios autem Pa„ſtores, & Doctores ad perfectionem Sanctorum „&c.* Eph. 4. ſtudendum, ut viri evadamus „ex cognitione, & quam maxime perfici ad„huc in carne manentes ex perfecta hic con„cordia, & conſenſione, meditantes cum Dei „voluntate concurrere ad reſtitutionem ejus, „quæ vere eſt perfecta nobilitatis, & cogna„tionis, in plenitudinem Chriſti, quæ ex per„fectione perfecta eſt abſolute. Jam cernimus, „quanam ratione, & quomodo, & quando „perfectum dicit divinus Apoſtolus, & ut per„fectorum oſtendit differentias. Et rurſus: *Unicuique datur manifeſtatio Spiritus ad utilitatem: alii quidem datur per Spiritum ſermo Sapientiæ &c.* 1. Cor. 12. Quæ cum ita ſe habeant, Prophetæ quidem perfecti ſunt in Prophetia; juſti autem in juſtitia, & Martyres in confeſſione; alii autem in prædicatione, non expertes quidem virtutum communium,

Vocationis ſuæ officia perfecte explenda.

p. 527.

„ſed recte ſe gerentes in iis, in quibus ſunt or-
„dinati. . . Sed unusquisque habet proprium
„donum a Deo, hic quidem ſic, ille vero ſic:
„Apoſtoli autem fuere pleni in omnibus; in-
„venies enim, ſi volueris, ex eorum rebus,
„geſtis, & ſcriptis, eorum cognitionem, vi-
„tam, prædicationem, juſtitiam, caſtitatem,
„Prophetiam. Sciendum eſt autem, quod etſi
„Paulus ſit tempore recentior, ut qui ſtatim
„floruerit poſt Domini aſſumptionem, ejus ta-
„men Scriptura dependet ex veteri teſtamen-
„to, illinc & ſpirans, & loquens, quæ eſt in
„Chriſtum fides, & Evangelii cognitio, eſt ex-
„poſitio, & legis adimpletio.

Bona facienda ex charitate. p. 528.

27. *Septimo*, Perfectionis ſtudioſus bona fa-
cere debet: „nec propter metum, ſed neque
„propter ſpem promiſſi honoris. . . . Sola au-
„tem, quæ propter charitatem fit, beneficentia,
„propter ipſum honeſtum eſt expetenda ei, qui
„eſt cognitione præditus. Jam vero ex perſo-
„na Dei Domino dictum eſt: *Pete a me, & da-
„bo tibi gentes hæreditatem tuam.* Pſ. 2. Petitio
„maxime regia, quæ docet hominum ſalutem
„peti ſine mercede, ut nos ſimus hæredes, &
„poſſideamus Dominum; contra enim alicujus
„uſus gratia, nempe ut hoc fiat, vel illud ne
„fiat, eam, quæ circa Deum verſatur, deſide-
„rare ſcientiam, non eſt proprium ejus, qui
„eſt cognitione præditus, cauſa autem con-
„templationis ei ſufficit ipſa cognitio: auſim
„enim dicere, non eoquod velit ſalvus eſſe,
„eliget cognitioem, qui perſequitur cognitio-
„nem propter ipſam divinam ſcientiam; intelli-
„gen-

„gentia enim continua exercitatione fit perpe„tua intelligentia. . . . Siquis ergo per hypo„theſin ei, qui eſt cognitione præditus, pro„poſuerit, utrum malit Dei cognitionem, an „ſalutem æternam, ſint autem ea ſeparata, „cum ſint omnino eadem; nihil penitus dubi„tans, eliget Dei cognitionem, propter ſe in„dicans eſſe expetendam eam, quæ fidem „tranſcendit per charitatem ad cognitionem, „proprietatem. Hæc eſt ergo prima ejus, qui „eſt perfectus, beneficentia, quando non fit „propter aliquem uſum eorum, quæ ad ſe „pertinent.

28. *Octavo.* „Perfectus cum judicaverit „pulchrum eſſe, & honeſtum, id, quod „bonum eſt, facere, vehementer incitata ope„ratio in omnibus reipſa bene ſe gerit, non in „aliquo quidem recte, in aliquo vero non, ſed „in beneficiendi habitu conſtituta, neque præ„terea propter gloriam, ſeu famam illuſtrem, „neque propter mercedem, aut ab hominibus, „aut a Deo ad imaginem, & ſimilitudinem Do„mini vitam peraget, & ſi aliqua ratione ei „bonum operanti aliquid contrarium occurrerit, „talionem, pariſque pari relationem ut bonam, „citra ullam acceptæ injuriæ recordationem, „projiciet, ut qui erga juſtos, & injuſtos exi„ſtat juſtus, & bonus. Eis, qui ſunt ejusmo„di, dicit Dominus: *Eſtote ſicut Pater veſter* „*perfectus.* Matth. 5. Ei caro eſt mortua, vi„vit autem ipſe ſolus, ut qui ſepulchrum in „ſanctum Templum Domino conſecraverit, ve„terem peccatis obnoxiam animam ad Deum

Perfectus quomodo bene agat, p. 529.

„convertens: is non eſt amplius continens; „ſed ad habitum pervenit, ut ſic dicam, im„patibilitatis, ut divinam figuram induat, ex„pectans. *Si eleemoſynam*, inquit, *feceris*, *nemo ſciat*, & *ſi jejunaveris*, *ungere*, *ut Deus ſolus cognoſcat*. Matth. 6. Nullus autem homo, „ſed neque ipſe, qui miſeretur, debet ſcire, ſe „miſereri; ſic enim erit aliquando quidem mi„ſericors, aliquando vero non; cum autem ex „habitu fecerit, id quod eſt beneficum, natu„ram boni imitabitur; affectio autem, & na„tura erit, & exercitatio. . . . Quodſi Deum „didicit diligere, non habebit virtutem, ut ea „vel vigilando poſſit amitti, vel in ſomniis, vel „ulla viſione: quoniam nec a ſeipſo umquam „excedit habitus, ab eo, quod eſt eſſe habi„tum, excidens.

Perfectus non ex metu, & ſpe, ſed charitate operatur. p. 531.

29. *Nono*. Perfectus Chriſtianus Gnoſticus nec ex timore ſervili, nec ex ſpe concupiſcentiae, ſed ex charitate perfecta operari debet. „Nam eum, qui ſemper, & in omnibus eſt ju„ſtus, ſcire cupimus, qui nec timens ſuppli„cia, quae a lege ſtatuuntur, nec eorum, cum „quibus verſatur, & qui peccata perſequun„tur, odium vitans in improbos, nec quod e „ipſis ſceleribus, & flagitiis impendet, peri„lum reformidans, juſtus permanet; qui „enim propter haec abſtinet a faciendo ali„quid, ex iis, quae ſunt injuſta, non eſt ſua „ſponte, ſed metu bonus. . . Si autem ab in„juria facienda abſtinuerit propter ſpem remu„nerationis a Deo conſequendae ob ea, quae „juſte fecerit, ne ſic quidem ſua ſponte eſt bo„nus:

nus: ſicut enim illum metus, ſic hunc quoque merces juſtum facit, vel potius efficit, ut videatur juſtus. . . Qui autem nudæ vocationi, quatenus vocatus eſt, obedit, is neque propter timorem, neque propter voluptates tendit ad cognitionem: non enim conſiderat, an aliquod utile lucrum, vel delectatio aliqua extrinſecus conſequatur, ſed tractus a dilectione ejus, qui vere eſt amatoris, & ad id, quod fieri oportet, adductus, pius eſt Dei cultor. Unde nec ſi per hypotheſin a Deo acceperit poteſtatem, faciendi ea, quæ ſunt prohibita citra ullam pœnam, neque ſi propterea beatorum bona accepturum eum eſſe promiſſum fuerit: nec ſi perſuaſum habuerit, fore, ut Deum lateant ea, quæ gerit, (quod quidem fieri non poteſt) in animum umquam eſſe inducturum, ut aliquid agat propter rectam rationem, cum id, quod vere eſt honeſtum, & ex ſeipſo eligendum, & ea ratione expetendum, amandumque elegerit.

30. *Decimo.* Perfectus Chriſtianus fortitudine animi excellit. „Nam hominis magni, & fortis animi virtus, cum ſit, ut ajunt, ſua eſſentia, perturbationibus, ac motibus animi obnoxius, reddit metus expertem, & inſuperabilem eum, qui eſt ejus particeps, eſtque ira mentis ſatelles in patientia, & tolerantia, & iis, quæ ſunt ſimilia. . . Jam vero Servator per cupiditatem una etiam ſuſtulit iram, quæ eſt vindictæ cupiditas: in ſumma enim patibilitas eſt in quovis genere cu- *Fortitudo Chriſtiana perfecto neceſſaria. p. 535.*

„piditatis, qui autem ad impatibilitatem de-„ductus homo Deus efficitur, citra ullum in-„quinamentum ſit unicus . . . & Deo, quod „ejus fieri poteſt, aſſimilatur.

Cur Deus puniat. *p.* 536.

31. *Undecimo.* Porro Chriſtianus fortis punitiones a Deo inflictas fortiter fert. „Nam bo-„nus Deus caſtigat propter has tres cauſas, „primum quidem, ut is, qui caſtigatur, ſe „ipſe melior evadat: deinde ut ii, qui poſſunt „ſalvi fieri, per exempla præparentur admoniti; „& tertio ne is, qui injuria afficitur, conte-„ptui habeatur, & aptus ſit ad injuriam ac-„piendam. Sunt autem duo quoque modi cor-„rectionis; unus quidem docendo, alter vero „corrigendo, quem etiam caſtigantem dixi-„mus. Sciendum eſt autem, eos, qui poſt „lavacrum in peccata incidunt, eos eſſe, qui „caſtigantur: quæ enim prius facta ſunt, di-„miſſa ſunt, quæ autem poſtea fiunt, expur-„gantur.

Perfectus contemplatur Deum. *p.* 536.

32. *Duodecimo.* Perfectus Chriſtianus Deum continuo, in quantum poſſibile eſt, contemplatur. „Merito enim Plato quoque eum, q „ideas contemplatur, dicit victurum eſſe Deu „inter homines; mens autem eſt locus ide-„rum, mentis vero Deus: eum, qui Deu „in quem non cadit aſpectus, contemplat „dixit Deum viventem inter homines. . . „Quando enim anima, quæ tranſcendit ge „rationem, per ſe fuerit, & cum formis, „ideis verſatur . . . erit cum Chriſto, ut q „verſetur in contemplatione, ſemper volun „tem Dei conſiderans, . . . Atque Deus q

„de

„dem, cum demonſtrari nequeat, non efficit „ſcientiam; Filius autem eſt & ſapientia, & ſcien„tia, & veritas, & quæcunque cum his ul„lam habent cognationem; quin etiam habet „demonſtrationem, & vim ratiocinandi; om„nes autem ſpiritus poteſtates, cum ſimul una „res factæ fuerint, ad idem conferunt, nem„pe ad Filium. Eſt autem infinitus unaqua„que ſuarum poteſtatum notione: quanquam „non ſit vere unum, ut unum, neque multa, „ut partes Filius, ſed ut omnia unum, unde „etiam omnia: eſt enim idem circulus omnium „poteſtatum, quæ in unum circumvolvuntur, „& uniuntur: & ideo Verbum dictum eſt Al„pha, & Omega, cujus ſolius finis ſit princi„pium, & rurſus definit in id, quod eſt deſu„per principium, nusquam diſtantiam acci„piens, & dimenſionem. Quamobrem, & in „ipſum, & per ipſum credere, eſt unicum fie„ri, ſcilicet in ipſo indivulſe unitum, non cre„dere autem eſt dubitare, ſpatioque per inter„valla disjungi, & dividi. *Infinitas Filii Dei.* *p.* 537.

33. *Decimotertio.* „Perfectus vitam agit „tamquam hoſpes, ſciens omnia, quæ ſunt „acquirenda, & quæ rejicienda; quæcunque „autem bona triplicia eſſe volunt Peripatetici, „eis utitur, quin etiam corpore, ſicut aliquis, „qui procul peregre proficiſcitur, diverſoriis, „& habitaculis, quæ ei in via occurrunt, cu„ram quidem gerens etiam rerum mundana„rum, & loci, in quo diverſatur, habitatio„nem autem, & poſſeſſionem, ſicut etiam uſum relinquens nu... motus perturbatione, prom„pto, *Perfectus ut hoſpes eſt in terra.* *p.* 541.

„pto, & alacri animo eum ſequens, qui a vi-
„ta abducit, nulla occaſione ſe umquam retro
„convertens, de incolatu quidem agens gra-
„tias, benedicens autem propter exitum, cœ-
„leſtem amplectens manſionem: *Scimus enim,*
„*quod ſi terrena noſtra habitatio tabernaculi diſſo-*
„*luta fuerit, ædificium a Deo habemus, domum*
„*non manufactam æternam in cælis &c.* 2. Cor. 5.
„Unde ſubjunxit: Quamobrem contendimus
„ſive peregrinantes, ſive apud eum verſantes
„ei placere, uni ſcilicet Deo, cujus omnia ſunt
„opus, & creatura, & mundus, & ſupermun-
„dana. . . . Dicunt etiam Stoici, cœlum qui-
„dem proprie eſſe civitatem, quæ autem ſunt
„hic in terra, non eſſe civitates: dici enim, ſed
„non eſſe. Res enim bona eſt civitas, & po-
„pulus honeſtus aliquis coetus, & multitudo
„hominum, quæ regitur lege, ſicut Eccleſia,
„civitas, quæ non poteſt circumſideri, nec
„opprimi tyrannide: in terra divina volun-
„tas, in terra ſicut in coelo. Hujus autem
„civitatis imagines Poetæ quoque condunt;
„Hyperboriæ enim, & Arimaſpiæ civitates,
„& campi Elyſii ſunt reſpublicæ juſtorum.
„Scimus autem Platonis quoque rempublicam
„eſſe poſitam in coelo ut exemplar.

S. CLE

S. CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATUM

Liber quintus.

§. I.

Argumentum Libri V. Stromatum.

Sanctus Clemens in hoc libro rurſus de fide tractat, quæ cum in Sacris Scripturis ſæpe per Allegorias & Symbola myſteria ſua proponat, oſtendit hanc per Allegorias & Symbola docendi rationem non modo apud Judæos, ſed etiam Philoſophos eſſe antiquiſſimam, & probat, Græcos pleraſque, quas ſcripſerunt veritates, a barbaris, maxime vero ab Hebræis hauſiſſe.

§. II.

Analyſis Libri V. Stromatum.

Sanctus Clemens fidem rurſus conſiderandam ſuſcipiens, notat, „eſſe aliquos, qui ita diſtinguunt, ut fidem quidem noſtram eſſe de Filio, cognitionem autem de Spiritu dicant, non animadverterunt autem, quod vere quidem credere oporteat Filio, & quod Filius, & quod venerit, & quomodo, & propter quid, & de paſſione; noſſe autem neceſſe eſt, quis ſit Filius Dei. Jam vero neque eſt cognitio ſine fide, neque fides ſine cognitione. Sed neque Pater eſt ſine Filio, ſimul enim cum eo, quod eſt Pater, eſt Filii Pater, Filius autem verus eſt de Patre Magiſter, & ut credat quis Filio, oportet noſſe Pâtrem, ad quem refertur etiam „Filius. *Fides non eſt ſine cognitione.* p. 544.

„Filius. Et rurſus ut Patrem cognoſcamus, „oportet credere Filio, quoniam docet Dei „Filius: ex fide enim ad cognitionem per Fi- „lium Pater, cognitio autem Filii & Patris, „quæ eſt cognoſcendi regula, quæ vere ſit re- „gula cognitionis, eſt aggreſſio, & tractatio „veritatis per veritatem.

Fides duplicis generis. p. 545.

3. Porro „videtur Apoſtolus duplicem fidem „annuntiare, vel potius unam, quæ augmen- „tum ſuſcipit, & perfectionem: nam commu- „nis quidem fides ſubjicitur tamquam funda- „mentum, iis quidem certe, qui cupiebant „curari, ut qui fide moverentur, dicebat. *Fi- „des tua te ſalvum fecit.* Quæ autem eximie ſu- „peræedificatur, fideli conſummatur, & rurſus „perficitur per eam, quæ accedit ex doctrina, „& ratione peragendi mandata, quales erant „Apoſtoli, de quibus dictum eſt, fidem mon- „tes transmovere, & arbores transplantare; „unde cum ſenſiſſent magnitudinem poteſtatis, „rogabant, ut adderetur eis; fides, quæ ut „granum ſinapis morderet utiliter animam, & „in ipſa adeo creſceret, ut in ipſa requieſceret „de rebus ſublimibus rationes.

Fides optima veritatis cognitio. p. 546.

4. Præterea „ea, quæ una cum fide con- „venit quæſtio, quæ ſupra fundamentum fi- „peræedificat, ſplendida ac magnifica veritatis „cognitio, optima eſt; nam neque ea quærun- „tur, quæ ſunt manifeſta, ut exempli gratia, „an ſit dies, cum ſit dies; neque ea, quæ ſunt „incerta, & numquam futura ſunt manifeſta, „ut illud, ſintne ſtellæ pares, an impares: ſed „neque ea, quæ convertuntur, quæ etiam

„iis

„lis, quæ adverſantur in diſſerendo, ex æquo „dici poſſunt, ut illud, an ſit animal, quod eſt „in utero, an non animal. Quartus modus eſt, „quando ex alterutra horum parte producitur „argumentum, contra quod dici, & quod ſolvi „non poteſt. Si ergo quærendi cauſa omnibus „modis de medio tollitur, fides firmatur, ac ſta„bilitur. Eis ergo illud producimus, contra quod dici non poteſt, quod Deus eſt, qui di„cit, & de unoquoque eorum, de quibus quæro, tradit in ſcriptis: quis eſt ergo adeo impius, & a Deo alienus, ut Deo non credat, & probationem a Deo poſtulet, tamquam ab hominibus? Rurſus ex quæſtionibus aliæ quidem ſenſu indigent, ut ſiquis quærat, an ignis ſit calidus: aliquæ vero admonitione, & increpatione, ut ait Ariſtoteles, ut ſiquis quærat, an oporteat honorare parentes. Sunt etiam quædam dignæ, quæ puniantur, cujusmodi eſt quærere probationes, an ſit providentia . . . & fortaſſe, ne conari quidem oportet, hæc probare, cum ſit manifeſta divina providentia ex aſpectu omnium, quæ videntur, effectorum, quæ arte conſtant & ſapientia, quorum alia vero ordine manifeſtantur.

5. Ut autem optimam hanc veritatis cognitionem ex fide conſequamur, „oportet mentem habere ſanam, & quæ nulla retardetur pœnitentia a boni venatione, ad quod quidem maxime divina opus habemus gratia, recta ne doctrina, caſtaque & munda animi affectione, & Patris ad ipſum attractione: terre- „no *Quomodo veritatis cognitio acquiratur.* p. 548.

„no enim corpori illigati ſenſilia quidem per „corpus apprehendimus, quæ intelligentia au„tem percipiuntur, per ipſam vim rationis. Si „quis autem expectaverit, fore, ut omnia ſen„ſiliter comprehendat, longe a veritate exci„dit. Spiritaliter quidem certe ſcribit Apoſtolus „de Dei cognitione: *Videmus enim nunc tan„quam per ſpeculum, tunc autem facie ad faciem: „paucis enim datum eſt ſpectaculum veritatis.* „2. Cor. 13. Et *Nemo videbit faciem meam, &* „*vivet.* Exod. 33. Clarum eſt enim, neminem „umquam vitæ tempore poſſe Deum evidenter „comprehendere: *qui ſunt autem mundi corde,* „*Deum videbunt.* Matth. 5. poſtquam ad extre„mam pervenerint perfectionem. Cum enim „ad ea, quæ ſunt comprehendenda, imbecillis „eſſet anima, & divino Magiſtro egeremus, „deorſum mittitur Servator, boni poſſeſſionis, „& doctor, & ſuppeditator, arcanum magnæ „providentiæ, ſanctumque ſignum, & indicium: „*Ubi eſt ergo ſcriba? Ubi inquiſitor hujus ſæculi?* „*nonne infatuavit Deus ſapientiam hujus mundi?* „1. Cor. 1. . . . Pulcherrime, itaque dicit Hie„remias: *State in viis, & interrogate ſemitas* „*æternas, quænam ſit via bona, & in ea ambu*„*late, & invenietis expiationem animabus veſtris.* „Jer. 6. Cum didicerimus autem viam veri„tis, recta ingrediamur, minime nos retro „convertentes, donec conſecuti ſimus id, quod „deſideratur.

Præſtantia fidei. p. 548. 6. Ex his præſtantiam fidei extollit S. Clemens. „Merito ergo, ait, Rex Romanorum „Numa, cum eſſet Pythagoreus, primus et „omni-

omnibus hominibus poſuit templum Fidei & Pacis: Abrahæ autem qui credidit, reputata fuit juſtitia: is cum ſublimem eorum, quæ in aere eveniunt, & excelſam eorum, quæ in cœlo moventur, perſequèretur Philoſophiam, vocabatur Abram, quod exponitur: Pater ſublimis; poſtea autem cum in cœlum ſuſpexiſſet, ſive viſo in ſpiritu Filio, ut quidam exponunt, ſive glorioſo Angelo, ſive etiam cognito Deo creatura præſtantiore, & quolibet, quam eſt in ipſa ordine, aſſumit Alpha, nempe cognitionem unius & ſolius Dei, & dicitur Abraham, ut qui pro naturæ indagatore ſapiens, piusque in Deum, & ejus amicus factus eſſet; exponitur enim pater electus, ſonitus; verbum enim voce prolatum ſonat, hujus autem pater eſt mens, ejus autem, qui eſt virtute præditus, eſt mens electa. . . . Et Apoſtolus quoque hortatur, quod fides noſtra, non ſit in ſapientia hominum, qui profitentur perſuadere, ſed in virtute Dei, quæ ſola & absque demonſtrationibus per ſolam fidem poteſt dare ſalutem. . . Oſtendimus autem in primo Stromate, Græcorum Philoſophos dici fures, qui a Moſe, & Prophetis præcipua dogmata non grate acceperunt; quibus illud quoque adjecimus, quod Angelis illud quibus ſuprema, ſors obtigerat, delapſi ad voluptates enunciarunt arcana mulieribus, & quæcunque ad eorum venerunt cognitionem, cum alii celarent Angeli, vel potius reſervarent in adventum Domini. Illinc profluxit doctrina providentiæ, & ſublimium rerum revelatio. *Vide notata pædag. l. 3. p. 222.*

Veritas ex S. S. Litteris haurienda.

p. 550.

7. Ut autem vera Fides innoteſcat eam ex ſacris litteris haurire & debito modo inquirere oportet. „Non hoc enim dico, non oportere „omnino quærere. *Quære enim*, inquit, *& „invenies* Luc. 11. . . . Sed perſpectivam qui- „dem animæ facultatem ad inventionem opor- „tet dirigere, & quæ impedimentum afferunt „expurgare, & rurſus contentionem, invidiam, „& ipſam litem peſſime perdendam abjicere... „De Deo ergo quærere, ſi non ad litem, ſed ad „inventionem tendat, eſt ſalutare, ſcriptum „eſt enim in David: *Comedent pauperes & im- „plebuntur: & laudabunt Dominum, qui quæ- „runt ipſum, vivet cor ipſorum in ſæculum ſæculi.* „Pſ. 21. Qui enim quærunt vera inquiſitione „laudantes Dominum, implebuntur dono, quod „a Deo proficiſcitur, hoc eſt cognitione, & vi- „vet anima eorum. . . . Sed nec omnibus, qui „impudenter & temere dicunt, & ſcribunt, „oportet aures præbere . . . qui enim multis „nugis fidei caſtam inceſtarint auditionem, ad „veritatem jam tandem obſurdeſcentes & in- „utiles fiunt, & in terram decidunt. . . Juſtus „ergo quæret inventionem, quæ oritur ex „charitate, ad quam contendens efficitur fortu- „natus. *Pulſanti enim*, inquit, *aperietur, petite „& dabitur vobis.* Luc. 11. Qui enim regnum „rapiunt, ſunt violenti non contentioſis cogita- „tionibus, ſed rectæ vitæ aſſiduitate, & ora- „tionibus, quæ fiunt ſine intermiſſione: dicti „ſunt vim afferre, ut qui ex prioribus peccatis „contractas abſtulerint maculas. . . Ignora- „tionis itaque animadverſio eſt prima diſcipli- „na ei, qui verbo ſeu rationi convenienter am-

„bulat

„bulat: cum enim ignoraſſet quiſpiam, quæ-„ſivit, & cum quæſiiſſet, invenit magiſtrum, „& cum inveniſſet credidit, & cum credidiſſet, „ſperavit, & cum hinc dilexiſſet, dilecto ſimi-„lis efficitur, hoc eſt, ſtudens, quod prius di-„lexit. . . Fieri ergo non poteſt, inquam ego, „ut ſit vulgus philoſophum. *Multi enim ſunt vo-„cati, pauci vero electi.* Matth. 20. *Et non eſt „in omnibus*, inquit Apoſtolus, *cognitio; orate „autem, ut liberemur a pravis & perverſis homi-„nibus, non eſt enim omnium fides.* 2. Theſſal. 3.

8. Porro Fidei noſtræ myſteria eo diligen-tius ex S. Scriptura inquirenda ſunt, quia hæc illa ſæpius ſub allegoriis & ſymbolis proponit, & hoc quidem omnino convenienter ex ſe-quentibus rationibus. *Primo* „ ſimili enim „edocemur ſimile, dicit enim Salomon: *Re-„ſponde ſtulto ſecundum ſtultitiam ſuam.* Prov. 8. „quocirca iis quoque, qui petunt eam, quæ „eſt apud ipſos, ſapientiam, ea ſunt exhiben-„da, quæ eis conveniunt, & ſunt familiaria, „ut facillime per propria veniant, quod eſt „conſentaneum, ad fidem veritatis. *Omnibus „enim omnia factus ſum*, inquit, *ut omnes lucri-„facerem.* 1. Cor. 8. Nam imber quoque divinæ „gratiæ ſuper juſtos & injuſtos demittitur. *Num „Judæorum ſolus eſt Deus, nonne etiam gentium? „certe etiam gentium, ſiquidem unus eſt Deus.* „Rom. 3. egregius clamavit Apoſtolus: ſed quo-„niam nec bono juſte, nec cognitione ad ſalu-„tem volunt credere, nos ipſi ea, quæ ſunt „illorum, propria exiſtimantes, quoniam Dei „ſunt omnia, maxime vero quia quæ ſunt

Fidei myſteria in S. Litteris convenienter ſub allegoriis proponuntur.

p. 554.

,,pulchra & honeſta, a nobis ad Græc
,,venerunt, ea aggrediamur, prout i
,,ſunt ad audiendum, ſapientiam en
,,juſtitiam non ex veritate, ſed ex iis,
,,delectatur maxima pars vulgi, metit
,,lectatur autem non magis aliis, qua
,,quæ ſunt ei ſimilia.

9. *Secundo.* Omnes tam barbari quam
ci ci veritatem & myſteria ſua ſub alleg
ſymbolis tradiderunt. ,,Qui enim d
s ,,ab Ægyptiis, primum quidem docen
,,ptiarum litterarum viam ac rationem
,,vocatur ἐπιϛολογραφικὴ hoc eſt apta
,,bendas epiſtolas: ſecundo autem fac
,,lem, qua utuntur ἱερογραμματεῖς, id e
,,de rebus ſacris ſcribunt: ultimam aute
,,γλυφικὴν, id eſt, ſacram, quæ inſcu
,,ſcripturam, cujus una quidem eſt per
,,elementa κυριολογικὴ, id eſt, proprie lo
,,altera vero ſymbolica, per ſigna ſigni

„corporibus ſerpentum. . . Omnes ergo qui de „rebus divinis tractarunt tam Barbari, quam „Græci rerum quidem principia occultaverunt, „veritatem autem ænigmatibus, ſignisque ac „ſymbolis, & allegoriis rurſus, & metaphoris, „& quibusdam talibus tropis modisque tradi„derunt, cujusmodi ſunt etiam apud Græcos „oracula.

10. *Tertio.* „Quin etiam Apophthegmata „eorum, qui apud Græcos vocantur ſapientes, „paucis dictionibus rem majorem ſignificant, „cujusmodi certe eſt illud: *Parce tempori*: aut „quoniam vita eſt brevis, & non eſt hoc tempus temerere conſumendum; aut contra parcendum privatis ſumptibus, ut etſi multos annos vixeris, non deſint tibi neceſſaria. Similiter etiam illud: *Noſce teipſum*, multa indicat, & quod ſis mortalis . . . & quod ſi fiat collatio aliorum, quæ ſunt in vita præſtantiſſima, nullam eſſe tui putes habendam ationem, ſi dicas te gloria inſignem vel divitem: vel contra, quod cum ſis dives, & gloria inſignis, non de ſolis commodis, quibus alios ſuperas, te jactare oporteat: & ad quid natus ſis cognoſce, & cujus ſis imago, & quænam ſit tua eſſentia, & quod opificium, et quænam cum Deo conjunctio, & affinitas.

Apophthegmata ſapientum ſuccincta. p. 556.

11. *Quarto.* „Quin etiam Poetæ, qui a Prophetis didicere Theologiam, per arcana ſenſa multa philoſophantur: Orpheus, inuam, Linus, Muſæus, Homerus, & Heodus, & qui ea ſunt ratione ſapientes: verum autem eis apud vulgus eſt poetica dele„ctatio,

Poetæ etiam allegoriis utuntur. p. 557.

„ſtatio, ſomniaque, & ſymbola, quæ
„omnia hominibus obſcuriora, non propt
„vidiam, nefas enim eſt Deum intelliger
„tibilem, ſed ut ænigmatum notionem ſ
„inquiſitio ad inveniendam recurrat verit

12. *Quinto*. Etiam noſtram S. Scrip
ſymbolis & allegoriis uti, patet „ex Pſal
„*Aperiam in parabolis os meum.* Præ
„quoque Apoſtolus ſic dicit quodan
„ſimilia: *Loquimur Dei ſapientiam in m*
„*abſconditam.* 1. Cor. 2. . . . Et ad diſt
„nem perfectionis, quæ exiſtit ex co
„ne, communem fidem alicubi quidem
„fundamentum, alicubi vero lac, ſcribe
„modo: *Tamquam infantibus in Chri*
„*vobis potum dedi. . . . Secundum gratia*
„*datam, ut ſapiens Architectus poſui fun*
„*tum: alius autem ſuperædificat aurum &*
„*tum, & lapides pretioſos.* 1. Cor. 3.
„ædificia cognitionis, quæ ponuntur ſup

„& ſuſurronem, & effrænatæ linguæ hominem, *bola Py-*
„qui non poteſt continere, nec capere ea, quæ *thagori-*
„illi fuerint communicata: *Hirundo enim & tur- ca.*
„*tur, paſſeres agri noverunt tempora ſuorum in- p. 559*
„*greſſuum*, inquit ſcriptura. Jer. 8. . . Rurſus
„Pythagoras olla ab igne ſublata præcipit non
„relinquere figuram in cinere, ſed eam con-
„fundere, & qui ſurgunt e cubili, conturbare
„ſtragula: tacite enim ſignificabat, non ſolum
„eſſe delendum faſtum, & ſuperbiam, ſed ne
„iræ quidem eſſe relinquendum veſtigium, cum
„autem ebullire ceſſaverit, eam eſſe componen-
„dam, & omnem eſſe delendam injuriæ me-
„moriam. . . . Et qui dixit. *Non concupiſces*,
„ſuſtulit omnem acceptæ injuriæ recordatio-
„nem. . . Similiter etiam ſuadetur, ut cubile
„quoque conturbetur, ut nec alicujus ſom-
„ni, nec inſomnii interdiu, ſed nec alicu-
„jus, quæ fuit in nocte, voluptatis memineri-
„mus: forte autem caliginoſam quoque phan-
„taſiam ſignificabat oportere luce veritatis con-
„fundere. . . . Rurſus ſuper terram non eſſe
„navigandum eſt ſymbolum Pythagoricum: ſi-
„gnificat autem vectigalia & ſimiles conductio-
„nes, quæ ſunt turbulentæ & inſtabiles, eſſe
„recuſandas, propterea dicit Verbum, Publi-
„canos difficiliter ſalutem aſſecuturos. Rur-
„ſus autem non eſſe geſtandos annulos, neque
„deorum imagines eſſe iis inſculpendas, præ-
„cipit Pythagoras; ſicut Moſes multis ante ſæ-
„culis aperte legem ſanxit *Exod.* 20. nullam opor-
„tere ſculptilem, vel fuſilem, vel fictam, vel
„pictam imaginem, ſimulacrumve facere, ut
„ſenſilia minimè attenderemus, ſed ad ea tran-

„ſiremus, quae percipiuntur intelligentia...
„Et in ſumma Pythagoras, & qui ſunt ex e
„cognominati, una etiam cum Platone maxi
„me ex aliis Philoſophis uſi ſunt legislatore
„ut conjici poteſt ex ipſis dogmatibus. . . Ja
„vero eorum, quæ a Moſe dicta ſunt de juſtiti
„compendium fecit Pythagoras dicens, ſtatu
„ram non eſſe tranſiliendam; hoc eſt: non eſ
„prætergrediendam æqualitatem, quæ verſ
„tur in diſtributionibus, honorando juſtitiam

Exempla ænigmatum S. Scripturæ. *p.* 561.

14. *Septimo.* „Longum autem fuerit om
„prophetica & legaliá ea afferendo, quæ i
„cta ſunt per ænigmata, fere enim univerſa
„modo oracula ſua effert divina Scriptu
„Ei autem, qui eſt ſanæ mentis ad oſtend
„dum id, quod eſt propoſitum, ſufficiunt,
„exiſtimo, pauca quædam exempla expoſ
„Ita exempli gratia oſtendit occultationem
„quæ in veteri templo narratur, ſeptem an
„tuum relatio, & qui erat in talari per v
„ſymbola apparatus, ſignificans compoſition
„quæ a coelo ad terram usque pertingit.
„operimentum & velum hyacintho & pur
„& cocco, & byſſo erat variatum: ſigni
„bat autem, quod natura elementorum c
„net Dei revelationem: purpura enim eſt
„aqua, & hyacinthus ſimilis eſt aeri,
„byſſus ex terra; ſicut coccus ſimilis
„igni: in medio autem operimenti & veli
„erat ſitum thuribulum *Exod.* 25. & 26.
„bolum terræ, quæ eſt ſita in hoc mundo
„dio, ex qua oriuntur exhalationes. . .
„tuor columnæ declarant ſanctum quate

nem veterum Teſtamentorum: quia etiam myſticum illud nomen Tetragrammatum Jehovah, quod exponitur: Qui eſt, qui eſt futurus . . . Jam vero candelabrum quoque. . . declarat motus ſeptem luminarium ſeu planetarum, in quorum medio ſol eſt. Item Chriſtum ſignificat; arca vero mundum occultum; duo Cherubim autem duo hemisphæria, duodecim alæ eorum circulum Zodiacum.„ Eodem fere modo, inſerendo tamen myſteria Incarnationis Verbi Divini, S. Clemens veſtes ſacerdotales, & eorum ſymbola exponit.

15. *Octavo.* „Hebraicis ſimilia ſunt Ægyptiorum ænigmata. Ex Ægyptiis alii quidem in navigio, alii vero crocodilo ſolem oſtendunt, quod ſol per aerem dulcem & humidum ingrediens generat tempus. Porro autem Dioſpoli in æde ſacra Pylon expreſſus eſt puellus, ſignum generationis; ſenex vero, interitus; & rurſus Dei ſymbolum, accipiter, ut piſcis ſymbolum odii, & in alio rurſus ſignificato crocodilus eſt ſignum impudentiæ. Videtur ergo univerſum hoc ſymbolum ſimul poſitum hoc ſignificare: O qui naſcimini, & interitis, Deus odio habet impudentiam. Et aures & oculos fabricantes ex materia pretioſa conſecrant, diis in templis dedicantes, hoc utique tacite ſignificantes, quod Deus omnia videt & audit. His accedit, quod roboris quidem, & fortitudinis ſignum eſt eis leo, ſicut certe & ipſius terræ & agriculturæ, & alimenti bos, magnianimi virtutis & libertatis equus; ro„boris *Ægyptiorum ænigmata. p. 566.*

„boris autem cum ingenii ſolertia ſphinx, quæ „totum corpus habet leonis, faciem autem ho„minis. . . Ajunt etiam Idanthuram Schytha„rum Regem Dario bellum minantem ſymbo„lum miſiſſe pro litteris, murem, ranam, avem, „jaculum, aratrum, ex quo Orontopagas tri„bunus militum dicebat eos tradituros impe„rium, conjectans ex mure habitationes, ex „rana aquas, ex ave aerem, ex jaculo arma, „ex aratro regionem. Xiphodres autem contra „eſt interpretatus; dicebat enim, niſi tam„quam aves evolaverimus, aut tamquam mu„res terram, aut tamquam ranæ aquam ſub„ierimus, illorum tela non fugiemus, non ſu„mus enim domini regionis. Anarcharſis quo„que Scytha dormiens ſiniſtra quidem conti„nuit pudenda, os autem dextera, ſignificans „oportere quidem utrumque, ſed majus eſſe „linguam cohibere, quam voluptatem.

Græcorum ænigmata. *p.* 568.

16. *Nono* „Et quid opus eſt, ut in Barbaris „ferendis immorer, cum liceat oſtendere ipſos „Græcos valde eſſe uſos occultatione. Antroci„des certe Pythagoricus litteras, quæ vocan„tur Epheſiæ, vulgo autem valde ſunt cele„bres, dicit locum tenere ſymbolorum: ſigni„ficare autem *ασκιον* tenebras, *κατασκιον* lucem, „*λιξ* terra, *τετρας* quaternionem, *δαμναμενευς* „ſolem, *αισια* vocem. Significat autem ſym„bolum, rerum divinarum eum eſſe ornatum, „qui & tenebrarum, ſi conferatur cum luce. . . „Quin etiam Dionyſius Thrax Grammaticus „in libro de declaratione ſymboli, de rotulis „dicit ad verbum: *Significant autem non per ver*-

„*ba*,

„*ba ſolum, ſed etiam per ſymbola nonnulli actio-*
„*nes, per verba quidem, ſicut ſe habent, quæ di-*
„*cuntur præcepta Delphica: Nihil nimis; & Noſce*
„*teipſum?* per ſymbola autem, ut rota quæ
„vertitur in deorum templis, & rami, qui dan-
„tur iis, qui adorant,„ vitæ brevitatem deſi-
„gnantes. „ Genus ergo ſymbolicæ interpre-
„tationis eſt ad multa utiliſſimum, ut quod, &
„ad rectam conferat Theologiam, & pietatem,
„& ad judicandam ingenii ſolertiam, & brevi-
„tatis exercitationem, & ad oſtendendam ſa-
„pientiam, Sapientis enim eſſe, uti dictione
„ſymbolica, appoſite dicit Dydymus Gram-
„maticus.

17. *Decimo* „Talia Moyſes quoque præci- *Moyſis ænigmata.*
„pit, ut hæc communia: non veſci porco, ne-
„que aquila, neque accipitre, neque corvo;
„nam porcus ſalacem in re venerea libidinem *p. 571.*
„ſignificat &c. uti inquit Barnabas,„ (*ex cujus*
epiſtola tom. 1. *p.* 9. *reliqua hic S. Clemens ex-*
plicat.) „Et rurſus quando dicit in Cantico:
„*Equum & aſcenſorem dejecit in mare* Exod. 15.
„multiplex & belluinum, & quod appetitionis
„impetu fertur vitium una cum auriga, qui
„aſcenderat, & habenas laxarat voluptatibus,
„in mare projecit, in mundi dejiciens tumultus
„& perturbationes.

18. *Undecimo.* Poſtquam S. Clemens fuſe *S. Pauli myſteria abſcondita.*
ſymbolorum uſum apud veteres Philoſophos
demonſtravit, rurſus ex S. Paulo *Eph.* 3. &
ad *Coloſſenſ.* 1. oſtendit, „quod alia quidem *p. 576.*
ſunt myſteria, quæ fuerunt abſconſa usque
ad Apoſtolos, & tradita ſunt ab ipſis, uti a
„Do-

„Domino acceperunt, abſconſa autem in veteri „Teſtamento, quæ nunc manifeſtata ſunt San„ctis. . . Quod enim non ſit omnium cognitio, „ſubjungit aperte Coloſſ. 4. *Orantes ſimul & „pro nobis, ut Deus aperiat nobis oſtium ad lo„quendum myſterium Christi.* Et Hebr. 5. *Rur„ſus opus habetis, ut vos doceam, quænam ſint „elementa initii eloquiorum Dei, & facti eſtis, qui-*
p. 577. „*bus lacte ſit opus, non ſolido cibo* &c. Quia „etiam Barnabas, qui ipſe quoque prædicavit „verbum cum Apoſtolo dicit. . . Benedictus Do„minus noſter, o fratres, qui ſapientiam & „intelligentiam poſuit in nobis occultorum ſuo„rum. . . His germana dicit ſanctus quoque „Apoſtolus Paulus. . . *Loquimur Dei ſapientiam „in myſterio abſconditam,* 1. Cor. 2. Deinde paulo „inferius cautionem, ne ſermones in vulgus „exeant, docet hoc modo: *Non potui loqui vo„bis tamquam ſpiritualibus, ſed tamquam carnali„bus; tamquam infantibus in Christo lac vobis po„tum dedi, non cibum, nondum enim poteratis.* „1. Cor. 3. . . Lac quidem intelligetur cateche„ſis, velut primum nutrimentum animæ, ci„bus autem eſt cognito Divinæ eſſentiæ.

Dei cognitio in hac vita ſymbolica.

19. *Duodecimo.* Atque hæc ipſa Divinæ eſſentiæ cognitio nonniſi per ſymbola & ænigmata a nobis habetur in hac vita; „nam pe-
p. 580. „des & manus, & os, & oculos, & ingreſſus, „& egreſſus, & iras, & minas nemo aliquo „modo exiſtimet dici Dei affectiones apud He„bræos: ſanctius autem eſt, & magis pium, „quædam ex his nominibus dici allegorice, quæ „quidem procedente tempore ſuo loco aperie„mus.

,mus. . . In magnis autem de univerſis non *p. 582.*
,reſtat amplius diſcere, ſed contemplari, &
,mente comprehendere & naturam & res ipſas,
, . . . procedentes ad primam intelligentiam,
,per reſolutionem, ex iis, quæ ſunt ei ſubje-
,cta, ducentes initium, auferentes quidem
,a corpore qualitates naturales, circumciden-
,tes autem eam, quæ eſt in profundum di-
,menſionem, deinde eam, quæ in latitudinem,
,poſt hæc eam, quæ in longitudinem. Quod
,enim reſtat ſignum, eſt unitas, quæ ut ita di-
,cam, habet poſituram; cujus ſi tollatur poſi-
,tura, intelligitur unitas. Si ergo ablatis om-
,nibus, quæ adſunt corporibus, & iis, quæ
,dicuntur, incorporea, nos ipſos abjecerimus,
,ad Chriſti magnitudinem, & deinde in vaſti-
,tatem ejus, immenſitatemque ſanctitate pro-
ceſſerimus, ad intelligentiam omnipotentis ut-
cumque perveniemus, non quod eſt, ſed quod
non eſt, cognoſcentes: figura autem, & mo-
tus, vel ſtatus, vel ſedes, vel locus, vel dex-
tera, vel ſiniſtra, de patre univerſorum ne-
quidem ſunt cogitanda. Atqui hæc quoque
ſcripta ſunt, ſed quid velit ſignificare unum-
quodque eorum, oſtendetur ſuo loco. Non
eſt ergo prima cauſa in loco, ſed ſupra locum,
& tempus, & nomen & intelligentiam: pro-
pterea Moſes quoque dicit: *Oſtende mihi teipſum.*
Exod. 33. evidentiſſime innuens, Deum non
poſſe doceri, nec verbis exprimi ab homini-
bus, ſed ſola ea, quæ ab ipſo proficiſcitur,
poſſe poteſtate cognoſci.

20. Poſtquam hucusque S. Clemens per alle- *Philoſo-*
ta argumenta, & allata, ac plura alia exem- *phi ex S.*
pla *Scriptura*

veritates hauſerunt. *p.* 583. pla uſum allegoriarum, ſymbolorum & æni-gmatum non Philoſophis ſolum & aliis, ſed & S. Scripturæ communem oſtendit, mod etiam variis exemplis probat, Philoſopho plures veritates allegoricas ex S. Scriptura hau-ſiſſe. „Sic Moſes non permittens aras & delu-„bra multis in locis conſtrui uno Dei templo „extracto, unum Deum annuntiavit, & quo-„niam eum, qui comprehendi non poteſt loco, „non comprehendit Moſes, in templo nullum „poſuit colendum ſimulacrum, Deum ſub aſpe-„ctum non cadere, & circumſcribi non poſſe „ſignificans. . . Dicit autem Zeno quoque au-„thor ſectæ ſtoicæ in libro de republica, neque „oportere templa facere, nec ſimulacra, nihil „enim quod ſit compoſitum diis dignum. . . „Et Plato l. 12. de leg. inquit. *Nemo alius di-„ſacra conſecret;* nam aurum & argentum n „eſt invidioſa, ebur autem corporis, quod am „ſit animam, nefarium donarium: ferrum a „tem & æs ſunt inſtrumenta bellorum. . . „quando dicit Scriptura: *Ingreſſus eſt au „Moſes in caliginem, ubi erat Deus,* hoc ſig-„ficat, iis, qui poſſunt intelligere, Deum n „eſſe aſpectabilem, nec verbis poſſe enunti-„ri. . . Et rurſus Orpheus Theologus cum „eo adjutus dixiſſet: *Unus perfectus per ſe „uno omnia facta:* ſubjungit: *Nullus & i „mortalis cernit, verum omnes aſpicit ipſe.*

Dei natura incomprehenſibilis. *p.* 587. 21. Rurſus Dei naturam incomprehenſibil nobis eſſe ex eadem S. Scriptura gentiles gnoverunt. „Eſt quidem certe hæc de D „diſputatio tractatu difficillima: quoniam e

„cuj

,cujusvis rei principium eſt inventu longe dif-
,ficillimum, eſt certe omnino primum & anti-
,quiſſimum principium difficillimum ad demon-
,ſtrandum, quod quidem eſt etiam aliis omni-
,bus cauſa, ut fiant, & facta ſint. Quem-
,admodum enim dici potuerit, quod neque eſt
,genus, neque differentia, neque ſpecies, ne-
,que individuum, neque numerus, ſed neque
,accidens aliquod, neque cui aliquid accidit:
neque vero eum totum recte dixerit quiſpiam:
in magnitudine enim totum ponitur, & eſt
Pater unverſorum. Sed neque dicendum eſt,
,eſſe aliquas ejus partes, in unum enim non
cadit diviſio, & ideo eſt etiam infinitum,
non quod ejusmodi mente cogitetur, ut per-
vadi non poſſit, ſed quatenus nullam diſtan-
tiam ſuſcipit ac dimenſionem, & finem non
habet, & ideo eſt figuræ expers, & quod no-
ninari non poteſt; & ſi aliquando eum nomi-
nemus, non proprie vocantes aut unum, aut
bonum, aut mentem, aut ipſum id, quod
eſt, aut Patrem, aut Deum, aut Creatorem,
aut Dominum, non id dicimus, tamquam
nomen ejus præferentes, ſed propter ejus po-
teſtatem pulchris utimur nominibus, ut in
illis non aberrans, his inniti poſſit, cogitatio:
non enim unumquodque ex his Deum ſigni-
ficat, ſed omnia ſimul Omnipotentis indicant
potentiam; quæ enim dicuntur ex iis, quæ ipſis
adſunt, aut ex ea, quæ eſt inter ſe invicem,
habitudine ac relatione dicuntur, horum au-
tem nihil poteſt de Deo accipi. Sed neque
ſcientia accipitur demonſtrativa, ea enim ex
prioribus conſtat, & ex notioribus; nihil eſt
„autem

Gratiæ neceſſitas ad cognoſcendum Deum. p. 588.

„autem ante ingenitum: reſtat utique ut „divina gratia, & ſolo, quod ab eo profici„ſcitur Verbo, id quod eſt ignotum, intelliga„mus, quomodo Lucas quoque in actis Apoſto„lorum Paulum dicere commemorat. *Act.* 17. „*Quem ergo ignorantes colitis, eum ego vobis an„nuntio.* . . Dicit autem Plato quoque in Me„none. . . Videtur nobis virtus divina ſorte „accedere, quibus accedit. . . Apertius au„tem ſubjungit: *Sin autem nos nunc in hac tota „recte quæſivimus diſputatione, virtus nec fuit „natura, nec ejusmodi, ut doceri poſſit, ſed divi„na ſorte accedet non absque mente iis, ad quos ac„ceſſerit.* Ergo divinitus data ſapientia, quæ „eſt virtus Patris, adhortatur quidem noſtrum „liberum arbitrium, accipit autem fidem, cu„ramque & attentionem remuneratur electio„nis ſuprema communicatione.

Prophetis credendum. p. 589.

22. „Præterea ipſum quoque tibi adducam „Platonem aperte volentem, ut credatur Dei „Filiis, nam cum de diis, qui ſub aſpectum „cadunt, & ſunt geniti, verba feciſſet in „Timæo, de aliis dicere dæmonibus, & eo„rum ortum ſcire, dicit noſtras vires ſuperare; „credendum autem eſſe iis, qui a diis qui„dem, ut dixerunt, genus duxere, aperte au„tem ſuos parentes cognovere. Fieri ergo non „poteſt, ut deorum filiis fides non habeatur, „etiamſi absque probabilibus & neceſſariis di„cant demonſtrationibus. Non arbitror a Græ„cis poſſe manifeſtius ferri teſtimonium, ſerva„torem noſtrum, & eos, qui uncti ſunt in Pro„phetiam, hos quidem Dei filios eſſe appella-

„tos,

tos, Dominum autem, cum ſit verus & germanus Filius, veros eſſe teſtes rerum divinarum; & ideo adjecit, oportere eis credere, cum ſint inſpirati divinitus. Fide dignus autem eſt is, qui ſua annuntiat: quoniam *nemo*, inquit Dominus, *novit Patrem niſi Filius, & cui Filius revelaverit.* Eſt ergo hoc credendum ex Platonis quoque ſententia, etiamſi absque probabilibus, & neceſſariis demonſtrationibus per vetus, & per novum Teſtamentum prædicetur, & dicatur.

23. „Porro Græcorum furtum ex barbara ſumptum Philoſophia jam eſt clarius oſtendendum. Ajunt Stoici, Deum eſſe corpus & ſpiritum eſſentia, ſicut certe etiam animam. Hæc omnia aperte invenies in ſcripturis. . . Sed illi quidem dicunt, Deum univerſam pervadere eſſentiam; nos autem eum ſolum dicimus effectorem, & Verbo effectorem: induxit autem eos, quod dictum eſt in ſapientia: *Tranſit autem, & pervadit omnia propter puritatem.* Sap. 7. quoniam non intellexerunt hæc dici de ſapientia, quæ fuit primo a Deo creata. . . Jam vero Epicuro, ut exiſtimaret, temere ferri omnia, hinc in mentem venit, quod hoc dictum non intellexiſſet: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Eccl. 1. Ariſtoteli autem venit in mentem, usque ad lunam deducere providentiam ex hoc Pſalmo: *Veritas tua usque ad nubes.* Pſ. 35. Nondum enim revelata fuerat propheticorum myſteriorum declaratio usque ad adventum Domini.

Philoſophorum ſententiæ de Deo ex S. Scriptura. p. 591.

De ſuppliciis poſt mortem. *p.* 592.

24. „Rurſus ſupplicia poſt mortem, & pœ-
„nas, quæ igne luuntur, a barbara Philoſo-
„phia, & univerſa Muſa poetica, & Græca
„etiam ſurripuit Philoſophia. Plato certe nar-
„rat in ultimo de republica, quod viri igniti
„Aridæum mortuum cruciaverint. . . His au-
„tem eſt conſequens, animam eſſe immorta-
„lem: quod enim punitur, vel caſtigatur, cum
„ſit ſenſu præditum, vivit, etiamſi dicatur pa-
„ti. . . Parvorum autem, convenienter Scri-
„pturæ, & minimorum Angelos Deum viden-
„tes, quin etiam noſtri curationem, & viſita-
„tionem, quæ ad nos venit per Angelos, qui
„nobis præſunt, indicans, non veretur ſcribe-
„re. *l.* 10. *de Republ.* Poſtquam omnes animæ
„vitam elegiſſent, ita ut ſortitæ erant, ordine
„accedere ad Lacheſim, illam autem eum,
„quæ unusquisque elegit, dæmonem, cum
„eo mittere vitæ cuſtodem, & ut adimpleat
„ea, quæ elegerit: fortaſſe autem Socrati quo-
„que dæmonium tale quid ſignificabat.

De creatione mundi. *p.* 592.

25. „Jam vero genitum eſſe mundum, cum
„id a Moſe accepiſſent, docuerunt Philoſophi.
„Nam Plato dixit aperte: *Ortus eſt, ut qui cœ-*
„*perit ab aliquo principio &c.* . . Genitum au-
„tem mundum ponunt etiam Stoici, & qui in
„Barbara Philoſophia eſt frequens, diabolum
„principem dæmonum maleficam eſſe animam
„dicit Plato. *l.* 10. *de legibus*. . . . Et ibidem
„aperte oſtendit illud Apoſtolicum de pugna
„adverſus poteſtates *Eph.* 6. ſcribens: Nobis
„quidem eſſe cœlum multis bonis plenum, eſſe
„autem etiam contrariis, pluribus autem, qu

„no

„non ſunt hujusmodi, eſt pugna ejusmodi im-
„mortalis, & quæ magna cautione indiget.
„Et rurſus unum quidem mundum novit Bar-
„bara Philoſophia, qui percipitur intelligentia,
„alterum vero ſenſilem, illum quidem arche-
„typum, hunc vero imaginem ejus; „ quod
deſumpſit ex Geneſis primo: *Terra erat inviſi-
bilis.* Et: *Facta eſt lux.* Eodem modo Plato
in Timæo finem Philoſophiæ eſſe docuit; aſſi-
milari Deo: quia *homo factus eſt ad imaginem,
& ſimilitudinem Dei.*

26. „Porro ſolum eſſe bonum id, quod eſt *De bono, & honeſto.*
„honeſtum, novit Barbara Philoſophia, &
„virtutem ſufficere ad felicitatem cum dixit: *p.* 595.
„*Ecce dedi ante oculos tuos bonum, & malum,
„vitam, & mortem, elige vitam.* Deut. 20. . .
„Boni autem, & vitæ unus eſt finis, eſſe pium,
„& religioſum. . . Hoc item docent Stoici. . .
„Atque Antipater quidem Stoicus tribus, quos
„ſcripſit, libris, quod ex Platonis ſententia ſo-
„lum honeſtum eſt bonum, probat etiam, quod
„ex ejus ſententia ſit ſufficiens virtus ad beati-
„tudinem. Ab Ariſtobulo autem, qui fuit
„tempore Ptolomæi Philadelphi, cujus memi-
„nit is, qui compoſuit Epitomen rerum geſta-
„rum a Machabæis, multos fuiſſe libros con-
„ſcriptos, quibus probat, Philoſophiam Peri-
„pateticam ex Lege Moſaica, & aliis depen-
„diſſe Prophetis. . . . Fratres autem eſſe nos
„videtur utique Plato teſtari tanquam unius
„Dei, & unius Magiſtri . . . & vitam Chri-
„ſtianam oſtendit in Theæteto, ſummum Philo-
„ſophum deſcribens &c.

De creatione hominis. p. 596.

27. „Et cum de informatione agunt homi„nis, quæ facta eſt ex pulvere, terrenum qui„dem eſſe corpus Philoſophi ſigillatim pronun„tiant, uti Homerus, Callimachus, Heſiodus. „Et Homerus Il. ξ deſcribit aquæ a terra ſe„parationem. . . Item Deo potentiam in om„nibus tribuunt Epicharmus, & Aratus. . . . „Taceo enim Platonem . . . qui in Timæo „dicit: Circa omnium Regem ſunt omnia, & il„lius cauſa, omnia illum quoque omnium cauſam „cum appellat, ſecundum autem circa ſecun„da, & tertium circa tertia, non aliter ego in„telligo, quam ſanctam ſignificari Trinitatem „ἁγιαντριαδα: nam tertium quidem eſſe S. Spi„ritum, Filium autem ſecundum, per quem „facta ſunt omnia ex voluntate Patris.

S. S. Trinitas. p. 598.

De reſurrectione. p. 599.

28. „Idem Plato *l.* 10. *de republ.* Zoroaſtrum, „cum duodecimo die poſt mortem in rogo fuiſ„ſet poſitus, dicit revixiſſe, ac fortaſſe reſur„rectionem, fortaſſe autem & illa tacite ſig„nificat, quod per duodecim ſigna animæ viam „capeſſunt ad aſſumptionem. . . . Admitto „etiam Empedoclem, qui admodum naturali„ter univerſorum meminit inſtaurationis. Quod „idem docet Heraclitus Epheſius, & Stoici. „Rurſus autem Plato *l.* 7. *de republ.* ſomnum & „mortem, animæ deſcenſum in corpus vocat: „numquid autem de Servatore hoc prædixit „Spiritus per David. Pſal. 2. *Ego dormivi, &* „*ſoporatus ſum, & excitatus ſum &c.* Non ſo„lam enim Chriſti reſurrectionem, ex ſomno „excitationem, ſed etiam Domini in carnem „deſcenſum, ſomnum vocat allegorice. . . .

De mundi inſtauratione.

„Diem

„Diem quoque Dominicum *l.* 10. *de republ.* di-
„vinat. . . Quin etiam ſeptimum diem eſſe ſa- *De Sabbato. p.* 600.
„crum dicit Heſiodus dicens: *Primum luna no-*
„*va*, & *quarta eſt*, & *ſeptima ſacra.* Item Ho-
„merus, & Callimachus. Quin etiam Solonis
„elegiæ ſeptenarium numerum valde cele-
„brant. Quid vero, annon ſimiliter Scripturæ, *De paſſione Chriſti. p.* 601.
„quæ dicit: *Tollamus juſtum a nobis*, *quoniam*
„*eſt nobis inutilis*, Plato propemodum prophe-
„tice prædicens ſalutarem diſpenſationem, ſic
„dicit *l.* 2. *de Republ.* Qui autem ſic eſt affe-
„ctus juſtus, flagris cædetur, torquebitur,
„vincietur, ei oculi effodientur, & poſtremo
„omnia mala perpeſſus ſuſpendetur.

29. „Porro Antiſthenes Socraticus vocem *Deus inviſibilis. p.* 601.
„illam propheticam, quæ dicit: *Cui me aſſimi-*
„*laviſtis, dicit Dominus*, ait, eum nulli eſſe
„ſimilem: quoniam nemo eum poteſt diſcere,
„ex ſimilitudine, & imagine. Item docet Xe-
„nophon Athenienſis, & Sybilla dicens: *Quæ*
„*caro namque oculis cœleſtem cernere poſſit verum,*
„*immortalemque Deum.* Item Xenophanes Co-
„lophonius, Bachylides, Sophocles, Heſiodus.

30. „Sed unum quoque principium ex Græ- *Unitas Dei. p.* 604.
„cis audire deſideras? Timæus Locrus in ope-
„re de natura his verbis mihi feret teſtimo-
„nium: unum principium omnium eſt ingeni-
„tum; ſi enim eſſet genitum, non eſſet utique
„amplius principium, ſed illud, ex quo geni-
„tum, eſſet principium. Ex illo enim vera
„fluxit opinio: *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus*
„*unus eſt.* . . Jam vero videtur Homerus quoque *Pater, & Filius in Divinis. p.* 604.
„dicere Patrem, & Filium. . . Et ante eum Or-

 „pheus

„*facie L*
„tem ſc
„tem e
„unum.
„ſime e
„ſolum
„*ventor*

Idea Dei omnibus innata. p. 612.

34.
„rem na
„omnib
„quam
„ſtorum
„tatibus
„ſtantius
„ventum
„dem ge
„tinet a
„ſtrum,
„notione
„ſiquiden
„nerales
„ſuaſerun
„cos fuer

ſex maximus, & eorum, quæ ſunt pulcher-
ima, Author præcipuus, dedere providen-
iam: quanquam quæ ſunt ex his conſequen-
ia, niſi a nobis inſtituti fuerint, neſciant,
ed neque quomodo natura ſit inditum, ut
Deus mente cogitetur, ſed ſolum, ut jam
æpe diximus, det ejus veram repræſenta-
ionem.

35. „Merito ergo Apoſtolus: *An Judæo-
um*, inquit, *ſolum eſt Deus, nonne etiam Græ-
orum?* Rom. 3. non ſolum dicens propheti-
e, eos, qui ex Græcis credunt, Græcos
Deum eſſe cognituros, ſed illud quoque ſig-
ificans, quod poteſtate quidem fuerit Domi-
us, & Deus omnium, & revera Omnipo-
ns, cognitione autem non omnium: neque
nim id, quod eſt, neque quomodo Dominus,
Pater, & Creator; neque aliam veritatis
orunt Oeconomiam, ac diſpenſationem, niſi
ipſa didicerint. „ Quod idem S. Clemens
bat ex Iſ. 36. Jonæ 2. & Malach. 2. „*No-
n meum clarum eſt in gentibus.* Cujusmodi
omen? in iis quidem; qui crediderunt, Fi-
s Patrem ſignificans, in Græcis autem,
eus Creator. Liberum autem arbitrium Pla-
his oſtendit. . . . Culpa ejus, qui elegit,
eus ſine culpa eſt. Item Lyricus, & Pin-
rus. . . . Accedens ergo ad veram, qui
lt diſciplinam, audiat Metrodorum, qui etſi
rit Epicureus, hæc divine dixit: Memento
emeſtrate, quoniam es mortalis. . . Anima
ende, donec ſæculum, & rerum videris in-
itatem. . . Quando cum beato Choro ſe-

Idea hæc non bene ab omnibus cognoſcitur. p. 612.

Eee 5 „li-

„licem viſionem, ſpectaculumque contemplabi-
„mur. . . Pythagorei autem coelum appellant
„ἀντιχθονα, id eſt, terram ex adverſo ſitam.
„*In qua terra*, inquit per Hieremiam c. 3. *col-*
„*locabo te in filios*, *& dabo tibi terram ele-*
„*ctam &c.*

36. Concludit S. Clemens: „Cum ergo
„aperte, ut arbitror, oſtenſum ſit, quomodo,
„quod fures a Domino dicti fuerint Græci, ſit
„intelligendum, lubens prætermitto dogmata
„Philoſophorum; nam ſi eorum quoque vetera
„perſequeremur, mox commentariorum innu-
„merabilem colligeremus multitudinem, oſten-
„dentes, omnem, quæ eſt apud Græcos, ſa-
„pientiam, eſſe a Barbara ſumptam Philoſo-
„phia, quam contemplationem nihilo ſecius
„neceſſario attingemus, quando colligemus
„opiniones Græcorum, quæ feruntur de prin-
„cipiis. Sed hoc nobis quoque ex iis, quæ dicta
„ſunt, licet tacite conſiderare, quemadmodum
„ſint eligendi libri Græcorum, ei, qui ſcit tra-
„nare eorum fluctus. . . Oportet enim multo-
„rum rerum eſſe gnaros Philoſophos. Ex iis
„autem, quæ prius dicta ſunt, jam eſt nobis
„præcipuum, eſſe æternam Dei beneficentiam
„& vere æqualem naturalem juſtitiam a prin-
„cipii experte principio pro uniuscujusque ge-
„neris dignitate ad omnes proceſſiſſe, quæ un-
„quam cæpit. . . Sed neque ceſſabit umquam
„benefacere, etiamſi ſingula ad finem perdu-
„xerit. Eſt autem unusquisque noſtrum bene-
„ficentiæ particeps ad id, quod vult; differen-
„tiam enim fecit electionis anima, quæ evaſit
„dig

„digna, voluntariumque inſtitutum, & ex„ercitatio.

SANCTI CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATUM

LIBER SEXTUS.

§. I.

Argumentum Libri VI. Stromatum.

1. In hoc libro S. Clemens verum Gnoſticum, ſeu cognitione præditum depingere aggreditur, poſtquam tamen argumentum prioris libri de Symbolis, & furto Philoſophorum ex S. S. Litteris ulterius oſtendit, quibus proinde demonſtrat: „Quonam ſit vitæ inſtituto „is, qui eſt cognitione præditus, & eum mi„nime eſſe impium, & a Dei Religione alie„num, ſolum autem vere pium, qui in Deo „colendo rite verſatur, ex quo Græci diſcent, „quod cum talem nefarie perſequantur, ipſi ſe „impie gerant; „ quorum etiam dubitationes de adventu Domini ſolvit. Ubi tamen iterum monet: „Quod prout occaſio ſe obtulit, ſibi „venerunt in mentem, & neque ordine, ne„que dictione ſunt expurgata, ſed de induſtria „diſperſa ſunt, permixtim inſtar prati variis „floribus reſperſi variata eſt Stromatum de„ſcriptio. *Argumentum libri. p. 616.*

§. II.

Analyſis Libri VI. Stromatum.

2. „Priusquam aggrediamur id, quod eſt pro„poſitum, „ ait S. Clemens, „fini libri „quin- *Philoſophi a ſeipſis inter ſe ve-*

„demonſtravimus. Age ipſos
„ſeipſos admiſſi teſtes adducan
„quæ ſunt eorum propria, ta
„invicem ſuffurantur, ſe quide
„firmant, vel inviti autem oſt
„acceptam uſurpaſſe veritate
„erant ſui generis, clanculu
„enim a ſeipſis nequidem abſt
„vix abſtinebunt. Ac tacebo
„dogmata in Philoſophia, cu
„tur ii, qui in ſectas diſtribuu
„animi criminis convincerent
„præcipua accepiſſe a Socrate:
„ſet Orpheus: *Deterius pejusqu*
„*mina nil eſt:* Homerus apert
„*graviusque aliud quam fœmina*
lia exempla hic adducit S. C
ſæum Homerus, Homerum
Cratinus &c. exſcripſerunt, &
„ne noſtra longius procedat or
„mus, quam ſint Græci proc
„& in orationibus, & in dogn
„ducamus Hippiam Sophiſtar
„qui aperte dicit: E

..nt ſoluta oratione, alia quidem a Græcis, ..ia vero a Barbaris. Ego autem cum ex ..s omnibus ea, quæ ſunt maxima, & ejus..m generis compoſuero, hanc novam, & altiformem conficiam orationem.

..3. „Ut autem nec Philoſophiam, nec Hi..riam, nec ipſam dicendi facultatem eſſe ..munem ab hac reprehenſione furti oſten..m, conſentaneum eſt, ut ex his quoque ..uca adducamus: nam cum diceret Alc..on Crotoniata: *inimicum facilius cavere* .., *quam amicum;* idem ex eo deſumpſit ..iophon. „ Cujus rei plura exempla hic ite.. S. Clemens adducit, & addit: „Jam ve.. quod non ſententias ſolum, & dictiones ..urati, & paraphraſtice enuntiaverint, fa..olanum eſt, & oſtendetur, quin & furta ..iiſſe integra arguentur: nam cum, quæ ..t aliorum, tota omnino ſurripuiſſent, enun..ant tamquam propria, ut Eugamon Cy..æus ex Muſæo librum integrum de The..tis; & Piſander Camireus, Pinſini Lin.. Heracleam, & Panyaſis Halicarnaſſeus a ..phylo Samio, Oechaliæ captivitatem &c.

Alia exempla. p. 624. p. 628.

.. „Jam vero non ſolum convincuntur, a ..baris dogmata ſurripere ſua, ſed & imi.. quæ apud nos divina virtute ab iis, qui ..e vixerunt, dum noſtri curam gerunt, ..nt admirabiliter, & præter opinionem, ..ie tamquam græcas fabulas prodigioſe ..antes. Atque eos quidem rogabimus, ..ne ea, quæ ſcribunt, eſſe credant, an ..; ſed falſa quidem non dicent, non enim

Furta eorum ex S. S. Literis.

„ſe-

„ſeipſos ſua quidem ſponte maximæ damn
„bunt ſtultitiæ, quod falſa ſcribant, ſed ver
„eſſe confitebuntur; & quomodo eis adhuc v
„dentur incredibilia, quæ per Moſem, & ali
„Prophetas facta ſunt miracula? Omnium eni
„hominum curam gerens Deus Omnipoten
„alios quidem præceptis, alios vero minis, &
„& nonnullos quidem ſignis prodigioſis, a
„quos vero benignis convertit ad ſalutem pr
„miſſis.„ Sic narrant Græci Æacum in m
orantem pluviam, & fertilitatem afflictæ Gr
ciæ exoraſſe. „Plena eſt autem noſtra Scri
„ra Dei exaudientis, & unamquamque
„cientis petitionem.„ Rurſus narrant Græ
de ſuis miracula. „Sed juſtos quidem, & c
„rationes, & ſigna, & miracula efficere
„noſtris credidere Scripturis &c.

Decerpta eorum ex Ægyptiis. p. 633.

5. „Sed & aliud quoque inveniemus te
„monium, quod cum præſtantiſſimi Philoſo
„pulcherrima ex iis, quæ ſunt apud nos, d
„mata ſibi vendicaverint, iis ſe veluti jacte
„& glorientur, nempe quod ex aliis quo
„Barbaris quædam decerpſerint, quæ ad un
„quamque conferunt ſectam, maxime
„ex Ægyptiis cum alia, tum dogma de m
„tione animæ in corpora; ſuam enim q
„dam & peculiarem exercent Ægyptii Ph
„phiam. Hoc autem maxime oſtendunt
„eorum Cæremoniæ. Primus enim pro

Cæremoniæ ſacræ Ægyptiorum. p. 633.

„*Cantor*, ſequitur *Horoſcopus*, deinde S
„*Sacrorum* cum libro, & regula: dehinc
„*nator* cum calice ad ſacrificandum: de
„*Propheta* cum hydria, quem ſequatur,
„

„emiſſos panes portant. . . . Sunt autem 42. „libri Mercurii, ex quibus 36. continent om„nem Ægyptiorum Philoſophiam, reliqui ſex „pertinent ad medicinam, nempe de conſtru„ctione corporis, de morbis, de inſtrumentis, „de medicamentis, de oculis, & poſtremo „de mulieribus.

6. „Indorum autem Philoſophia fuit ipſa *Indorum Gymnoſophiſtarum dicta. p. 634.* „quoque valde celebrata: Alexander quidem „certe Macedo, cum Indorum decem cepiſſet „Gymnoſophiſtas, qui videbantur eſſe optimi, „& præſtantiſſimi ſermonis brevitate cæteros „antecellere, quæſtiones eis propoſuit, eum, „qui non apte reſponderet, ſe eſſe de „medio ſublaturum minatus. . . Primus exa„minatus, utros exiſtimet eſſe plures, vivos„ne, an mortuos: vivos dixit, non enim eſſe „mortuos. Secundus autem, terrane, an ma„re majores aleret belluas: terra, inquit, nam „ejus quoque pars eſt mare. Tertius autem, „quodnam ſit animantium callidiſſimum, quod „hucusque non fuit cognitum: Homo, inquit. „Quartus autem rogatus, quanam ratione mo„ti, Sabba, qui erat eorum Princeps, impu„liſſent ad defectionem; reſpondit, volentes „eum vel honeſte vivere, vel male mori. Quin„tus autem rogatus, utrum exiſtimaret fuiſſe „priorem, diem an noctem: uno die inquit, „ambiarum enim quæſtionum dubias etiam re„ſponſiones eſſe neceſſe eſt. Sextus autem ro„gatus, quanam ratione fieri poſſet, ut quis „maxime diligeretur: ſi cum ſit, inquit, po„tentiſſimus, non fuerit terribilis. Septimus „au-

„Cum autem juſſiſſet Alexa
„quoque diceret aliquid ,
„alius, inquit, alio dixit det
„dixiſſet Alexander: Ergo
„ris primus, qui hæc judic
„inquit, o Rex verax fueri
„primum eum eſſe interfectu
„reſpondiſſet.

Græci Deum cognitum non recte coluerunt. p. 635.

7. „Et quod omnis ge
„Græci dicti ſunt fures, fati
„ribus oſtenſum eſt indiciis :
„norunt non per agnitionem
„cunque ejus manifeſtationen
„ſtantiſſimi ; dicit Petrus
„(*quam S. Clemens in libro a*
„*venit*) in qua dicit. . . .
„non ut Græci, utpote quod
„nos, colunt Deum, qui ſu
„Græcos, ſed non perfecta,
„nitione , ut qui à Filio dat
„traditionem. . . . Unde du
„rantia, & Deum

Quare vos,„ pergit juxta S. Clementem Petrus, „quoque ſancte & juſte, quæ vobis tradidimus diſcentes, ſervate noviter Deum, per Chriſtum colentes: invenimus enim in Scripturis, ſicut dicit Dominus: Ecce facio vobis teſtamentum novum, non ut feci Patribus veſtris in monte Choreb. Novum dedit nobis teſtamentum, quæ enim ſunt Judæorum, & Græcorum, ſunt vetera, nos autem, qui nove ipſum tertio genere colimus, ſumus Chriſtiani: aperte enim, ut arbitror, oſtendit, unum & ſolum Deum, a Græcis quidem gentiliter, a Judæis autem Judaice, nove autem a nobis cognoſci & ſpiritaliter.

8. „Præterea autem oſtendit, quod Deus ſuppeditavit utrumque Teſtamentum, qui etiam Græcis dedit græcam Philoſophiam, per quam Omnipotens a Græcis gloria afficitur; id autem nunc quoque eſt manifeſtum, ex Græca quidem certe diſciplina, & ex regali in unum genus populi, cui ſalus datur, congregantur, qui fidem admittunt, non tempore diviſis tribus populis, ne quis triplices exiſtimet naturas, ſed diverſis eruditi teſtamentis, cum ſint unius Domini, unius Domini Verbo. Quod enim quemadmodum Judæos Deus ſalvos eſſe voluit, dans eis Prophetas, ita etiam Græcorum ſpectatiſſimos propriæ ſuæ linguæ Prophetas excitatos, prout poterant capere Dei beneficentiam, a vulgo ſecrevit, præter prædicationem Petri, declarabit Paulus Apoſtolus dicens: *Libros quoque Græcos ſumite, agnoſcite Sybillam, quo-* *An, & quomodo cognitio Dei gentiles ſalvare potuerit. p. 636.*

„*modo unum Deum ſignificet, & ea, quæ ſunt*
„*futura &c.*„ (*Quæ tamen dicta in ſcriptis Cano-*
p. 637. *nicis S. Pauli non leguntur*) „Et Petrus dicit:
„Egredimini in mundum, nequis dicat, non
„audivimus; ſed uti in tempore nunc venit
„prædicatio, ita in tempore data eſt quidem
„Lex, & Prophetæ Barbaris: Philoſophia au-
„tem Græcis aures aſſuefaciens ad prædicatio-
„nem Evangelii. Dicit itaque Dominus....
„*Dedi te in teſtamentum gentium .... dicens iis,*
„*qui ſunt in vinculis, egredimini, & ut revele-*
„*tur iis, qui ſunt in tenebris.* Iſa. 49. Si enim
„vincti quidem ſunt Judæi ... clarum eſt,
„quod qui ſunt in tenebris, ii ſunt, qui ha-
„bent principalem animæ partem defoſſam
„in cultu ſimulacrorum: nam iis quidem,
„qui erant juſti ex lege, fides deerat; &
„ideo cum eos curaret Dominus, dicebat:
„*Fides tua te ſalvum fecit.* Iis autem, qui erant
„juſti ex Philoſophia, non ſolum opus erat
„fide in Dominum, ſed etiam ut diſcederent
„a cultu ſimulacrorum. Jam vero revelata eis
„veritate ipſi quoque pœnitentia ducti ſunt
„propter ea, quæ fecerant. Quamobrem præ-
„dicavit Dominus iis quoque, qui erant apud
„inferos... Ipſi ſunt, qui divinam audiere
„veritatem, & vocem; nam quis ſanæ mentis
„& juſtorum, & peccatorum animas eſſe ex-
„ſtimaverit in una condemnatione, injuſtitiæ
p. 638. „maculam inurens providentiæ... Quare Do-
„minus nulla alia de cauſa deſcendit ad infe-
„ros, quam ut annuntiaret Evangelium, ſicut
„deſcendit; aut deſcendit, ut annuntiaret om-
„nibus, aut ſolis Hebræis. Atque ſi omnibus
„qui

„quidem, ſalvi erunt omnes, qui crediderint, „etiamſi ſint ex gentibus, cum jam illic con„feſſi fuerint: ſunt enim ſalutares Dei caſtiga„tiones adducentes ad converſionem, idque „cum poſſint animæ purius perſpicere, quæ „ſunt liberæ a corporibus, etiamſi obſcuren„tur vitiis, & perturbationibus, eoquod non „ſe amplius opponat, & impediat caruncula. „Sin autem Judæis ſolum annuntiavit Evange„lium, quibus defuit ea, quæ eſt per Serva„torem cognitio, & fides, clarum eſt utique, „quod, cum apud Deum nullus ſit perſonarum „reſpectus, Apoſtoli quoque, ſicut hic, ita „etiam illic, annuntiaverunt Evangelium iis, „qui ex gentibus erant apti ad converſionem. „Et recte dictum eſt a Paſtore: *Deſcenderunt „ergo eorum, qui dormierunt, in aquam; ſed hi „quidem deſcenderunt viventes, & viventes aſcen„derunt,*„ (ſcilicet juſti Hebræi) „*illi autem mor„tui deſcenderunt, & vivi aſcenderunt,*„ (ſcilicet „gentiles). . . „Juſtus ergo non differt a juſto, „quatenus eſt juſtus, ſive is fuerit ex lege, „ſive Græcus: non enim Judæorum ſolum, ſed „etiam omnium hominum eſt Deus Dominus, „propinquius autem Pater eorum, qui cogno„verunt. Si enim honeſte vivere eſt etiam legitime vivere, & vitam agere rationi conſentaneam, eſt vivere ex lege, qui autem recte vixerunt ante legem, in fidem ſunt reputati, & juſti ſunt judicati; clarum eſt, quod ii etiam, qui cum extra legem eſſent, recte vixerunt per vocis proprietatem, etiamſi in inferis eſſent, & in cuſtodia, exaudita voce Domini, vel ipſa per ſe, vel etiam quæ ope- p. 639.

Fff 2 „ra-

„rabatur per Apoſtolos, mox converſi fuerint, „& crediderint. Meminimus Dominum Dei „eſſe virtutem, & fieri non poſſe, ut virtus „umquam fuerit imbecilla. Sic exiſtimo oſten- „di, bonum quidem eſſe Deum, potentem ve- „ro Dominum, ſalutem dare cum juſtitia, & „æqualitate in eos, qui convertuntur, ſive hic, „ſive etiam alibi; non huc enim ſolum perve- „nit virtus operatrix, ſed eſt ubique, & ſem- „per operatur. . . Eſſet autem non levis ini- „quitatis eos, qui ante adventum Domini ex- „ceſſiſſent, cum nec eis fuerit annuntiatum „Evangelium, nec in credendo, vel non cre- „dendo ulla poſſet in eos culpa conferri, vel „ſalutem aſſequi, vel puniri. . . Omnibus enim „animis ratione prædictis deſuper dictum eſt: „quæcunque veſtrum fecit aliquis in ignoratio- „ne, Deum aperte non cognoſcens, ſi ea ag- „noſcens ductus fuerit pœnitentia, ei omnia „peccata remittentur.

Nota. D. Calmet in diſſ. de Salute gentil. obſervat, S. Clementem Alexandrinum vix ab omni errore purgari poſſe, in iis, quæ de Paganorum ſalute, & prædicatione Jeſu Chriſti, atque Apoſtolorum apud inferos hic ſcripſit. Illud tamen eum excuſare videtur, nimirum vitium id fuiſſe ætatis, qua non bene diſcuſſis earum rerum veritatibus omnes obfuſcabantur: accedebant ſcripta quædam opinione quidem authentica, ſed ſecundam a ſacris Libris authoritatem obtinentia, quibus facile credulis illis Patribus impoſitum eſt. Ad hæc S. Clemens nullam peculiarem Philoſophorum ſectam probans, variis in locis damnat univerſas; quis autem credat, eum illarum *Sectatores* æternæ ſalutis præmio donare voluiſſe? Et in admonitione ad gentes

tes obſervat, tenues veritatis igniculos Philoſophis affulgentes, Philoſophiæ imbecillitatem ſatis demonſtrare. Qui plura de hoc argumento voluerit, conſulat citatam diſſertationem D. Calmet, & Librum Gallicum *de neceſſitate fidei in Jeſum Chriſtum.*

9. Cum igitur Philoſophis ſua Philoſophia ex noſtris ſacris Libris in multis deſumpta juxta S. Clementem multum prodeſſe potuerit, ſacra noſtra Philoſophia nobis vel maxime proderit, quæ eſt „Sapientia, & ſolida rerum di„vinarum, & humanarum cognitio, firma quæ„dam & ſtabilis, & quæ non poteſt excidere, „comprehenſio, & quæ comprehendit ea, quæ „ſunt, & præterita, & futura; quam nos do„cuit per ſuam præſentiam, & per Prophetas „Dominus, eſtque ejusmodi, ut non poſſit ex„cidere, ut quæ a Verbo ſit tradita. . . Hanc „ergo Sapientiam concupiſcit Philoſophia, ani„mæ, & Verbi rectitudinis, & vitæ puritatis, „quæ eſt benevole affecta in Sapientiam, & „omnia facit, ut eam conſequatur. Philoſo„phi autem apud nos quidem dicuntur, qui „amant Sapientiam, quæ eſt omnium Opifex, „& Magiſtra, hoc eſt, Filii Dei cognitionem: „apud Græcos vero dicuntur Philoſophi, qui „diſputationes de virtute ſuſcipiunt. Eſt au„tem Philoſophia, quæ in unaquaque hæreſi (de iis loquor, quæ ſunt in Philoſophia) reprehendi non poſſunt decreta cum vita congruente in unam coacta electionem, quæ ipſa quoque a Barbara divinitus data ſurrepta gratia, græca ornata ſunt eloquentia; nam alia quidem ſunt ſuffurati, alia vero male audierunt, in aliis autem aliqua quidem dixerunt „com-

Vera Philoſophia quæ. p. 642.

„commoti, ſed ea non reddidere perfecta, ali„qua autem humana conjectura & ratione, in „quibus etiam labuntur. Arbitrantur autem „ſe iſti quidem aſſequi veritatem perfecte, ut „nos autem ipſos comprehendimus, aliqua ex „parte: nihil certe amplius norunt, quam „hunc mundum. . . Imitantur enim Philoſo„phi inſtar picturæ opticæ ſeu perſpectivæ ve„ritatem, φιλαυτια autem, hoc eſt nimius amor „ſui, eſt ſemper quibuslibet cauſa peccatorum „omnium: quocirca non oportet, eligendo & „expetendo gloriam ab hominibus eſſe minime „ſui amantem, ſed Deum diligendo eſſe ſanctum „cum prudentia. Siquis ergo utatur quidem „ſingularibus tamquam univerſis ac generali„bus, & id, quod ſervit, habeat pro eo, quod „dominatur, a veritate excidit, non intelligens „id, quod a Davide dictum eſt per confeſſio„nem: *Terram ſeu cinerem tamquam panem man„ducabam.* Pſ. 101. Nimius autem ſui amor „& vana opinio, ac perſuaſio, eſt ei terra & „error.

Vera Philoſophia a Verbo Divino diſcenda. p. 643.

10. „Quodſi ita eſt, ex diſciplina cognitio „& ſcientia; ſi eſt autem diſciplina, neceſſe eſt „quærere Magiſtrum. Nam Cleanthes quidem „ſibi magiſtrum adſcribit Zenonem, & Theo„phraſtus Ariſtotelem, & Metrodorus Epicu„rum, Plato Socratem. Sed etſi venero ad „Pythagoram, & Pherecydem, & Thaletem, & „primos ſapientes, conſiſto eorum quærens ma„giſtrum: & ſeu dixeris Ægyptios, ſeu Indos, „ſeu Babylonios, ſeu Magos ipſos, non ceſſa„bo eorum doctorem requirere. Porro autem „I

te quoque deduco ad primum ortum hominum, & illinc incipio quærere, quis fuerit magiſter: nullus quidem ex hominibus, nondum enim didicerant. Sed nec aliquis ex Angelis: neque enim quomodo ſignificant Angeli, quatenus Angeli, ita audiunt homines, neque enim quomodo ſunt nobis aures, ita eſt illis lingua. . . Jam vero Angelos quoque accepimus didiciſſe veritatem, & qui eis præſunt principatus; ortum enim habuere: reſtat ergo, ut nos quoque aſcendentes eorum deſideremus doctorem. Quoniam autem unum eſt ingenitum, nempe Deus omnipotens, unum eſt etiam prægenitum, per quod omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Unus enim eſt revera Deus, qui fecit principium univerſorum, ſignificans primogenitum Filium. . . Is autem dictus eſt Sapientia ab omnibus Prophetis. Is eſt Magiſter omnium, quæ orta ſunt, Dei conſiliarius, qui præſcivit omnia. Is autem ab alto a prima mundi conſtitutione multifariam multisque modis, & docuit, & perficit: unde merito dictum eſt. *Ne dixeritis vobis magiſtrum ſuper terram.* Vides, undenam anſas acceperit vera Philoſophia, etiamſi lex ſit imago, & umbra veritatis. Sed Græcorum nimius amor ſui quosdam homines prædicat doctores.

11. „Quomodo ergo ad Deum creatorem omnis recurrit cognatio, ita etiam ad Dominum eorum quæ bona ſunt, & honeſta doctrina, & quæ juſtificat, & quæ ad hoc deducit, & fert opem. Siqui autem ex aliqua *Ex hac ſanam doctrinam haurimus. p. 644.*

 „affe-

„affectione ſemina veritatis quomodocunque „accepta non enutrierint, ſed terræ ſterili man„dantes ea herbis ſuffocarunt agreſtibus quo„modo Phariſæi, non eſt eorum cauſa Magi„ſter, ſed qui perperam audire voluerunt . . . „Probata autem & ſapiens doctrina eſt laudabi„lis & admittenda; quando anima cognitione „prædita fuerit multis modis ſanctificata per „abſtinentiam a terrenis inflammationibus. . . „Quæ eſt autem in corpore primæ animæ pri„ma purgatio, ea eſt abſtinentia a malis . . . „eaque eſt perfectio communis Judæi fidelis, & „Græci. Ejus autem, qui eſt cognitione præ„ditus poſt eam, quæ aliis lege decernitur, per„fectionem, ad operationem beneficientiæ ju„ſtitia procedit: & cui juſtitiæ augmentum „crevit ad beneficientiam, ei perfectio perma„net in immutabili habitu beneficentiæ ad Dei „ſimilitudinem. . . Porro hæc ſapientia docet „nos etiam traditionem, quæ eſt ex cognitio*Traditio.* „ne, ut ipſe Chriſtus per præſentiam ſanctos do„cuit Apoſtolos. . . Atque ſi eſt quidem ſa„pientis finis contemplatio, ea quidem contem„platio, quæ eſt adhuc Philoſophorum, divi„nam appetit ſcientiam, nondum autem aſſe„quitur, niſi per diſciplinam acceperit vocem „propheticam ſibi declaratam, per quam acci„pit, quomodo ſe habent, habuerint, & habi„tura ſunt, quæ ſunt, quæ futura ſunt, & „prius fuerunt. Cognitio autem ipſa eſt, quæ „per ſucceſſionem ad paucos ex Apoſtolis abs„que ſcriptis tradita pervenit.

Græca Philoſophia ſa- 12. Licet autem vera Philoſophia ex ſacris litteris & traditione Chriſtiana vel maxime hau-

rien-

ienda ſit, non ideo tamen Græca Philoſophia om- *cra præ-*
nino reprehendenda eſt, utpote quam S. Paulus *cludit.*
Hebr. 5. & ad *Col.* 2. „allegorice vocat mundi ele- *P.* 645.
menta ut quæ elementa quodammodo doceat, & ſit veluti diſciplina præcedens veritatem. ... Quodſi quis dicat, per hominum intelligentiam fuiſſe a Græcis inventam Philoſophiam: atque invenio ſcripturas dicentes, intelligentiam eſſe a Deo miſſam . . . dicit quidem certe Pſalmus 147. de Deo: *Nulli genti ſic fecit, & judicia ſua non manifeſtavit eis:* Illud autem, *non ſic*, feciſſe quidem ſignificat, ſed non ſic; illud ergo, *ſic*, poſitum eſt, ut fiat comparatio cum noſtra excellentia. . . . Erat ergo quædam obſcura Dei cognitio etiam apud gentes. . . Porro autem illi, qui dicunt, philoſophiam eſſe profectam a diabolo, illud quoque ſciant, quod ſcriptura dicit; diabolum transfigurari in angelum lucis: quid agentem? prophetantem ſcilicet. Si autem prophetat ut angelus lucis, vera dicit, ſcilicet ſi angelica & lucida prophetat, tunc etiam prophetat utilia, quando transfiguratur ad ſimilitudinem operationis, etiamſi ſit alius, quatenus eſt ſubjectum defectionis: nam quomodo deceperit quempiam, ſi non ſtudioſum per vera adducat ad conjunctionem & familiaritatem, & ita poſtea ad mendacium attrahat? Non eſt ergo falſa philoſophia, etiamſi qui eſt fur & mendax, per transfigurationem vera dicat: neque vero propter eum, qui dicit, ſunt impe- te ea prius damnanda, quæ dicuntur quod in iis quoque, qui nunc prophe- are dicuntur, eſt obſervandum) ſed ſunt

 „con-

„conſideranda, quæ dicuntur, an veritati „cohæreant.

Scientia veri Gnoſtici. p. 648.

13. His modo explicatis S. Clemens verum Gnoſticum ſeu vera cognitione præditum deſcribit, „cujusmodi fuit Jacobus, Petrus, Joan„nes, Paulus, & reliqui Apoſtoli. Talis gno„ſticus *Primò* perſuaſum habet, eſſe quædam, „quæ comprehendi nequeant adeo, ut de iis „aliquam comprehendat comprehenſionem, „nempe quod comprehendi nequeant, quæ „ſunt incomprehenſibilia . . . imo ea compre„hendit, quæ videntur ab aliis non poſſe com„prehendi, ut qui credat Dei Filio, nihil eſſe „incomprehenſibile, ut nec eſſe hujusmodi, ut „doceri non poſſit. Qui enim propter ſuam in „nos charitatem paſſus eſt, eum nihil, quod „faciat ad doctrinam cognitionis, omiſiſſe æqu„um eſt. Fit ergo ipſa fides, firma & ſtabilis „conſtansque demonſtratio, quoniam ea, quæ „a Deo ſunt tradita, ſequitur veritas. Quodſi „quis etiam deſiderat multarum rerum expe„rientiam, novit antiqua, & conjectat futura; „ſcit ſtrophas orationum, & ſolutiones ænigma„tum, præſcit ſigna & prodigia & temporum „eventus diſcipulus ſapientiæ.

Verus Gnoſticus paſſionum expers. p. 649. 650.

14. *Secundo.* „Talis eſt is, qui eſt cogni„tione præditus, ut in eum ſolæ cadant affe„ctiones, quæ oriuntur, ut corpus maneat, „nempe fames, ſitis, & ſimilia. Sed in Ser„vatore quidem corpus, ut corpus, neceſſaria „poſtulare miniſteria, ut permaneat, fuerit ri„diculum: comedebat enim non propter cor„pus, quod ſancta virtute continebatur, ſed

„ne

„nec eis, qui una cum eo verſabantur, in men„tem veniret, de eo aliter ſentire, ſicut certe „poſtea quidam exiſtimarunt, eum apparuiſſe „viſione & phantasmate. Ipſe autem paſſionis „erat expers, in quem nullus ſubiret motus af„fectionis, neque voluptas, nec dolor. (*a*) Apo„ſtoli autem, cum iram & metum & cupidita„tem per Dominicam doctrinam ex uberiori „quadam cognitione ſuperaſſent, ne ea qui„dem, quæ videntur bona ex iis, quæ paſſio„nem inferunt, motionibus, utpote confiden„tiam, æmulationem, gaudium, cupiditatem „ſuſceperunt, ut qui propter firmum quemdam „& ſtabilem ſtatum mentis nihil penitus mu„tarentur, ſed in exercitationis habitu ſemper „manentes alieni ab alteratione, poſt Domini „quidem certe reſurrectionem: nam etſi eo, „quæ prius dicta ſunt, ſi cum ratione fiant, „aliquis bona eſſe accipiat, at in perfecto qui„dem certe minime ſunt admittenda, qui ne„que habet confidentiam, neque enim verſa„tur in rebus gravibus & moleſtis, cum ex iis, „quæ ſunt in vita, nihil grave moleſtumve ex„iſtimet, neque poteſt eum aliquid abducere „a Dei charitate, neque tranquillitate animi „opus habet, (neque enim in dolorem incidit „animivi angorem) cum perſuaſum habeat, „omnia recte fieri: neque iraſcitur, cum ſem„per Deum diligat, & ad hoc ſolum totus ſit „converſus, & ideo ex Dei creaturis nullam „habet odio. Sed neque æmulatur, nihil enim „ei deeſt ad aſſimilationem, quod ſit bonus & „honeſtus, ſed neque amat aliquem communi „hac amicitia, ſed Creatorem diligit per crea„turas.

„turas. Neque ergo in cupiditatem aliquam
„cidit, neque in anima indiget aliquo ex
„cum jam per charitatem verſetur cum di
„cui quidem jam eſt familiariter conjunctu
, electionem, & per habitum, qui proced
„exercitatione, ei appropinquat continen
„& eſt beatus propter bonorum abundant
„quamobrem his de cauſis maxima vi co
„dit aſſimilari Domino ipſi, ut nullas adm
„paſſiones.

olor *ri-* (*a*) Videtur hic S. Clemens negare dolorem in
ſto, ita ut proinde veritas paſſionis ejus vi
vari poſſet, niſi idem S. D. in ſerius pag.
aperte declararet, Chriſtum vere in propria
paſſum eſſe. Itaque illa verba: *paſſionis e*
&c. intelligenda ſunt de poteſtate, quam
ſtus in paſſiones exercebat, quibus perfecti
dominabatur, easdem excitans, vel ad nih
redigens, prout illi placebat, adeo ut volu
rie fame vel ſiti laboraret, cum ſine cibo &
tu vivere potuiſſet, & ſi patiebatur, abſque

„pit viros bonos & honeſtos. . . Quomodo „ergo poteſt eſſe ſine paſſionibus is, qui ea, quæ „ſunt honeſta, appetit?„ *Reſpondetur*: „Hi, *ut* ‚*videtur* neſciunt divinitatem charitatis. . . . ‚Qui enim per charitatem jam fuerit in iis, in ‚*quibus* eſt futurus, ut qui ſpem præceperit ‚per cognitionem, nihil expetit, ut qui, quoad ‚*ejus fieri* poteſt, habeat, quod eſt expeten‚dum: merito ergo manet in uno immutabili ‚*habitu*, diligens ex cognitione. Neque ergo ‚vehementi ardebit ſtudio, ut affimiletur bo*nis*, cum habeat per charitatem id, quod eſt bonum & honeſtum. Confidentia autem & cupiditate quid ei adhuc eſt opus, qui cum Deo nullis paſſionibus obnoxio conjunctionem & familiaritatem acceperit per charitatem & per eam ſe in ejus amicorum numerum adcripſerit?

16. *Tertio*. „Sed nec eorum, quæ vulgo actantur bonorum, hoc eſt, patibilium bonorum, quæ adjunguntur animi perturbationibus, ſt particeps is, qui eſt cognitione præditus, t exempli cauſa, lætitiæ, quæ adjuncta eſt oluptati; & mœſtitiæ, ipſa enim adjuncta t dolori: & cautionis, ſubjicitur enim meu: ſed nec excandeſcentiæ, collocata eſt im propter iram. . . Fieri enim non poteſt, qui ſemel eſt conſummatus per charitatem, inexplebilem contemplationis delectationem ernæ, & inſatiabiliter percipit, eaque frui- r, parvis & humilibus quibusdam & abje- s delectetur. . . Annon enim peregrinans Dominum propter ſuam in eum charitatem *Gnoſticus cœlum tantum deſiderat. p.* 651.

„etiamſi

„etiamſi in terra cernatur ejus tabernaculum,
„ſeipſum quidem e vita non educit, non eſt
„enim ei permiſſum, ſed animam educit a mo-
„tibus & affectionibus, eſt enim hoc ei conceſ-
„ſum, & rurſus vivit, poſtquam morte affecit
„cupiditates ſuas, & corpore non amplius uti-
„tur, ſed ſolum permittit ei, uti neceſſariis,
„ne ei præbeat cauſam diſſolutionis.

Tranquillitas Gnoſtici. p. 652.

17. *Quarto.* „Quomodo vero Gnoſtico ſe-
„qui eſt cognitione præditus, eſt amplius opus
„fortitudine, qui in malis non verſatur, et
„qui ne ſit quidem præſens, ſed totus ſit cum
„eo, quem diligit? Quis vero eſt etiam ei us
„temperantiæ, cum ea non egeat? Tales enim
„habere cupiditates, ut temperantia opus ſit
„ad eas continendas ac coercendas, nondum
„eſt mundi, ſed ejus, qui adhuc movetur ani-
„mi perturbationibus: fortitudo autem aſſumi-
„tur propter metum & timiditatem; non eſt
„enim utique decorum, ut Dei amicus, quem
„Deus prædeſtinavit ante mundi conſtitutio-
„nem, ut referatur in ſummam filiorum adop-
„tionem, voluptatibus ſubjiciatur, vel timori-
„bus, & occupetur in comprimendis animi per-
„turbationibus: audacter enim dixerim, quem-
„admodum eſt prædeſtinatus per ea, quæ ge-
„& id, quod conſequetur, ita ipſe quoque eam
„prædeſtinaverit, propter eum quem cognovit;
„habet quem dilexit, nec futurum eſt ei con-
„jectu difficile, ſicut multi vivunt conjectan-
„tes, ſed per fidem cognitione præditam acci-

Fides Gnoſtici. p. 652.

„pit id, quod eſt incertum & obſcurum aliis
„& propter charitatem jam eſt ei præſens id

„quo

„quod eſt futurum: credidit enim & propter „Prophetiam, & propter præſentiam Deo, qui „non mentitur, & habet id, quod credidit, „& obtinet promiſſionem . . . ideoque nec „optabit quidem conſequi ea, quæ hic ſunt, „cui perſuaſum eſt fore, ut conſequatur ea, „quæ vere bona ſunt. . . . Hujus vocem in „precatione non expectat Dominus, pete, in-„quiens, & faciam, animo cogita, & dabo. *Oratio. p.* 653.

18. *Quinto.* „Perfectus Gnoſticus non ſo-„lum primam, & eam, quæ ab ea eſt genita, „cauſam, comprehendit, & in his eſt firmus „ac ſtabilis, ſtabiliter ſtabiles, & quæ excidere „ac dimoveri nequeunt, rationes poſſidens, quin etiam de bonis & malis, & univerſo rerum ortu ac generatione, & ut ſemel dicam, de iis quæ locutus eſt Dominus, accuratiſſimam & exactiſſimam a mundi conſtitutione ad finem usque veritatem ab ipſa veritate didicit, non ſiquid viſum fuerit probabile, aut ex Græca oratione neceſſarium, ipſi veritati præponens: quæ autem a Domino dicta ſunt, pro apertis & manifeſtis ſumet, etiamſi aliis obſcura fuerint, ita de omnibus accepit cognitionem. Quæ ſunt autem apud nos oracula, & de iis, quæ ſunt, ut ſunt, reſpondet, & de futuris, ut erunt, & de iis, quæ facta ſunt, ut fuerunt . . ad omnem bonam actionem ſemper præſto & paratus, omnia gravia & moleſta ſolitus deſpicere. *Gnoſtici cognitio & ſtudium veritatis. p.* 653.

19. *Sexto* „Perfectus gnoſticus quando aliquid ſuſtinere oportuerit, nihil temerarium, neque quod ſibi & reipublicæ non conveniat, *Gnoſtici temperantia. p.* 654.

„un-

„unquam peragit, providus ac proſpiciens, & „qui minime flectitur voluptatibus, tam iis, „quae vere ſunt, quam iis, qui noctu accidunt: „tenui enim diaetae, quae, ut paucis ſit contentus efficit, aſſuefactus, eſt temperans & moderatus cum gravitate & honeſtate, paucis „ad vitam neceſſariis indigens, nihil quaerens, „quod ſit ſupervacaneum, ſed nec haec ut principalia, ſed ex vitae conſuetudine, ut peregrinationi carnis neceſſaria, quantum neceſſe „eſt, admittens; praecipua eſt enim ei cogni-

Gnoſticus ex omnibus ſcientiis veritates eruit. *p.* 654.

20. *Septimo* „Perfectus Gnoſticus iis quoque attendit, quae exercent ad cognitionem, „ſumens ex unaquaque diſciplina id, quod confert ad veritatem. Ex Muſica ergo perſequens „proportionem, quae eſt in iis, quae ſunt conjuncta & compoſita: in Arithmetica autem „adnotans augmenta & decrementa numerorum, & eas, quae ſunt inter ſe invicem relationes, & quod plurima cadunt in proportionem „numerorum. Et Geometricam ipſam ſubſtantiam in ſeipſa contemplans & aſſuefaciens, „aliquod continuum intelligentia percipit ſpatium, & immutabilem eſſentiam, quae eſt alia „a corporibus. Et rurſus ab Aſtronomia a terra elevatus, una cum coelo mente in altum „extolletur, & ſimul cum aſtrorum converſione „circumagetur, ſemper conſiderans divina, & „eam, quae eſt inter ſe invicem conſenſionem, „a quibus adductus Abraham aſcendit ad cognitionem ejus, qui creaverat. Quin etiam Dialectica utetur, eligens diviſionem generum in „ſpecies, & adducet eorum, quae ſunt, di-

„ſtin

ſtinctionem, donec attigerit prima & ſimplicia. . . . Eſt etiam Dialectica veluti vallus quidam, ne veritas conculcetur a Sophiſtis. . . Non his ergo tamquam virtutibus utens, is, qui eſt cognitione præditus, habebit diſciplinarum multarum cognitionem, ſed utens tamquam adjutricibus in communibus & propriis diſcernendis admittet ad veritatem: eſt enim omnis erroris, & omnis falſæ opinionis cauſa, non poſſe diſcernere, quanam ratione inter ſe conveniant ea, quæ ſunt, & quanam ratione differant; ſin autem non perſequatur quis orationem, quatenus ea ſunt diviſa, non animadvertet ſe confundere communia & propria: hoc autem ſi fiat, neceſſe eſt, ut via amittatur, & incidatur in errores. Nominum autem & rerum diſtinctio in ipſis quoque ſcripturis magnam lucem affert animis. . . . Vitandus eſt autem multus ejus & plane inutilis abuſus, qui conſumitur in iis, in quibus non oportet. . . Sed ad accuratam veritatis traditionem, & ad propulſandas artificioſas rationes, quæ improbe moliuntur excindere veritatem. . . Quibus enim improbe & malitioſe utuntur ii, qui ſuam operam ponunt in hæreſibus, iis recte utetur is, qui eſt cognitione præditus." Quod autem diæ diſciplinæ vero Gnoſtico proſint, S. Clemens hic fuſius oſtendit variis exemplis, uti rithmetica in 300 vernaculis Abrahæ mulis hoſtes vincentibus: Geometria in conſtructione Tabernaculi, & Arcæ: Muſica in explicandis Pſalmis &c. quæ omnia myſtice & allegorice exponit. p. 656.

Quid ſcientiæ proſint. p. 661.

21. „Iis autem, qui objiciunt: quid enim „juvat noſſe cauſas v. g. quomodo ſol movea„tur, & reliqua aſtra &c. ad ea enim, quæ „oportet tradenda eas nihil conferre, & hu„manam eſſe intelligentiam Græcam Philoſo„phiam: minime enim doceri a veritate. *Re„ſpondetur*; primum quidem . . . *qui ſancta „ſancte ſervant, ſanctificabuntur, & qui ea didi„cerunt, invenient reſponſionem.* Sap. 5. v. 11... „Et rurſus licet audire: *In manu enim ejus*, hoc „eſt virtute & ſapientia, *& nos, & verba no„ſtra, & omnis prudentia, & operum ſapientia* „Sap. 7. Præterea autem non legerunt, quod „dictum eſt a Salomone; nam cum de templi „conſtructione tractaſſet, aperte dixit: *Artifex „autem conſtruxit ſapientia; tua autem Pater gu„bernat providentia.* Ibid. Et quomodo non eſt „a ratione alienum, arte fabrili & arte ædifi„candarum navium deteriorem exiſtimare Phi„loſophiam? . . . Jam vero quatuor quoque „virtutes aperte, quæ eſt apud nos, ſapientia „ſic prædicat, & earum quoque fontes Græcis „dati ſunt ab Hebræis. . . Poſtremo illud quo„que illos ſcire oportebat, quod natura quidem „apti nati ſimus ad virtutem, ſed non quod „eam habeamus ab ortu, ſed ſimus apti ad „eam acquirendam. Qua ratione ſolvitur a „dubitatio, quæ ab hæreticis adverſus nos „movetur, utrum perfectus formatus ſit Adam „an imperfectus? Sed ſi imperfectus quidem, „quomodo perfecti Dei imperfectum eſt opus? „& maxime homo? ſin autem perfectus, quo„modo transgreditur præcepta? Audient enim „etiam a nobis, quod perfectus quidem non

In quo ſtatu Adam creatus. p. 662.

„fuit

,fuit factus in conſtitutione, ſed aptus ad ſu-,ſcipiendam virtutem . . . vult autem nos ex ,nobis ipſis ſalvos fieri: hæc ergo eſt natura ,animæ, a ſeipſa impelli & incitári. . . Ap-,titudo autem eſt quidam motus ad virtutem, ,non autem Virtus; atque omnes quidem apti ,ſunt natura ad acquirendam virtutem, ſed ,alius quidem magis, alius vero minus acce-,dit ad diſciplinam & exercitationem. Quocir-,ca alii quidem usque ad perfectam pervenere ,virtutem, alii vero usque ad liquam: neglecti ,autem rurſus aliqui, etiamſi alioquin bonum ,haberent ingenium, averſi ſunt in contrarium.

22. *Octavo.* „Non ſolum autem actiones & cogitationes, ſed etiam verba ſint munda ei, qui eſt cognitione præditus: *Ne loquatur os meum opera hominum*, inquit: Et quid dico opera hominum? ipſum cognoſcit peccatum, non id, quod eſt adductum ad pœnitentiam, eſt enim hoc commune aliorum quoque fidelium, ſed quod eſt peccatum; neque enim hoc quidpiam condemnat, ſed, ut ſemel dicam, omne peccatum, neque quod quis male fecit, ſed quod non ſit faciendum, adducit. Unde eſt etiam duplex pœnitentia, una quidem communis, propterea quod peccaverit: altera vero, cum peccati naturam didicerit, perſuadet ab ipſo deſiſtere peccato per principalem rationem, cui eſt conſequens, ut non peccet. . . . Perfectiſſimum enim bonum eſt cognitio, quæ eſt per ſe expetenda, per conſequentiam autem bona quoque, quæ per eam conſequimur: & ſupplicium quidem ei, qui

Gnoſticus omne peccatum odit. *p.* 663.

p. 664.

„punitur, eſt cauſa correctionis, iis autem,
„poſſunt eminus perſpicere, fit exemplum,
„quod cavent, ne amplius cadant in ſimilia
„Facta autem, quæ participant cognition
„ſunt bonæ & honeſtæ actiones: nam v
„quidem divitiæ eſt abundantia in iis,
„ſunt ex virtute, actionibus; paupertas au
„eſt inopia in moderatis actionibus: poſſe
„nes enim & uſus rerum neceſſariarum non
„bent qualitatem noxiam, ſed eam, qua
„præter modum, quantitatem. Quocirca
„cumſcribit cupiditates is, qui eſt cognit
„præditus & in poſſeſſione, & in uſu non t
„ſiliens terminum eorum, quæ ſunt neceſſ
„hic ergo vivere neceſſarium exiſtimans ad
„gendam ſcientiam, & parandam cognitio
„non vivere, ſed bene vivere faciet plurimi.
„que filios, neque rurſus matrimonium,
„parentes præferens charitati in Deum, &
„quæ eſt in vita juſtitiæ.

Gnoſtici oratio. p. 665.

23. *Nono.* „Orat is, qui eſt cognitione p
„tus, etiam cogitatione omni hora per chari
„Deo conjunctus, & familiaris effectus: &
„mum quidem petit remiſſionem peccat
„poſtea non amplius peccare; deinde poſſ
„facere, & omnem, quæ facta eſt per Dom
„creationem & diſpenſationem intellige
„mundo corde effectus per agnitionem, q
„per Filium Dei, facie ad faciem in beati ſp
„li myſterio initietur, exaudiens ſcriptura
„dicit: *Bonum eſt jejunium cum oratione* T
„Jejunia autem ſignificant omnem gen
„abſtinentiam ab omnibus malis, tam q
„fiunt, quam quæ verbis & ipſa cogita

Significatio jejunii. p. 665.

24. *Decimo.* Perfectus Gnoſticus „non ſolum abſtinet a mala actione, ſed præterea bona facit, & cognoſcit, propter quam cauſam abſtinendum quidem ſit ab his, illa vero ſint agenda. Per arma juſtitiæ dextera & ſiniſtra, dicit Apoſtolus juſtum transmitti ad ſummam hæreditatem, ab his quidem munitum, illis vero etiam agenten: non enim ſolum armaturæ tegumentum, & abſtinentia a peccatis ſufficit ad perfectionem, niſi adſumpſerit etiam opus juſtitiæ, eam, quæ ad benefaciendum eſt, operationem; tunc autem ambabus manibus utens is, qui eſt cognitione præditus, in juſtitia revelatur. . . Cujus animæ divina ris imprimit quoddam apertum juſtitiæ ſignaculum, lucem animæ unitam per charitatem, quæ nullo ſpatio disjungitur, quæ Deum fert, & a Deo fertur.

Gnoſticus bona operatur. p. 666.

25. *Undecimo.* „Hinc quæ Servatori Deo ſit aſſimilatio, exoritur ei, qui eſt cognitione præditus, qui quidem evaſit perfectus, quantum licet humanæ naturæ, *ſicut Pater*, inquit, *qui eſt in cœlis* Matth. 5. . . Qui verſatur in continua beneficentia, & in eadem bonitate ita permanet, ut numquam ab ea di-diatur. . . Eſt etiam æqualis Angelis . . . licet ei quoque adſcribi in numerum Apoſtolorum. Hic eſt revera Presbyter Eccleſiæ, verus Diaconus, id eſt, miniſter Dei voluntatis, ſi faciat, & doceat, quæ ſunt Domini, non ut qui ordinetur ab hominibus, neque quod juſtus cenſeatur Presbyter, ſed quod juſtus referatur in presbyteratum, &

Perfectus Gnoſticus Deo aſſimilatur. p. 666.

Angelis, Presbyteris, & Diaconis. p. 667.

„licet hic in terris non fuerit prima ſede hono„ratus, ſedebit in quatuor & viginti thronis „populum judicans, ut dicit Joannes in Apo„calypſi. *Apoc.* 4. . . . Nam hic quoque in „Eccleſia progreſſiones Epiſcoporum, Presby„terorum, Diaconorum ſunt, ut arbitror, imi„tationes gloriæ Angelicæ, & illius œcono„miæ ac diſpenſationis, quam dicunt ſcriptu„ræ illos expectare, qui inſiſtentes veſtigiis „Apoſtolorum vixerunt in perfectione juſtitiæ „convenienter Evangelio. Hos ſublatos in nu„bibus ſcribit Apoſtolus, primum quidem Dia„conos futuros, deinde cooptandos eſſe in „Presbyteratum per profectum gloriæ; gloria „enim differt a gloria, donec creverint in vi„rum perfectum.

Purgatorii pœna. p. 668.

26. *Duodecimo.* Porro hac gloria non ſemper ſtatim poſt mortem ſine purgatorio omnis Gnoſticus donatur. „Non enim fuerit fidelis cum „intemperantia, ſed etſi a carne exierit, ne„ceſſe eſt, ut vitia quoque deponat, ut poſſit „ad propriam pervenire manſionem. . . . Cum „ergo per multam diſciplinam vitia exuerit, „qui eſt nobis fidelis, tranſit ad maximum ſup„plicium, quod eſt melius priori manſione, in„ferens proprietatem pœnitentiæ eorum pecca„torum, quæ admiſit poſt Baptiſmum: crucia„tur ergo adhuc amplius, cum vel nondum, „vel ne omnino quidem ea aſſequatur, quorum „videt alios eſſe participes: præterea autem „pudore afficitur ob ea, quæ deliquit, quæ „quidem ſunt fideli maxima ſupplicia. Bona „eſt enim Dei juſtitia, & juſta eſt ejus boni-

„tas.

„tas. Quodſi forte ceſſaverint cruciatus in im„plendis, quas luunt, pœnis, & expiandis, quæ „admiſſa ſunt ab unoquoque, delictis, ha„bent tamen maximum permanentem dolorem, „quod, cum ſint inventi digni alio ovili, non „una ſint cum iis, qui ſunt gloria affecti pro„pter juſtitiam.

27. *Decimotertio.* „Omnis actio ejus, qui „cognitione eſt præditus, rectum & perfectum „eſt officium, contra autem cujusvis gentilis „peccat actio: non enim abſolute bene agere, „ſed ſcopum quemdam ſpectando actiones pro„ducere, & ex verbo ſeu ratione operari opor„tere, oſtendunt ſcripturæ. . . . Clarum eſt „etiam, quod qui bonas non faciunt actiones, „nec ea quidem norunt, quæ ſunt ſibi utilia. „Quodſi ita eſt, ne ii quidem Deum precari „poſſunt, ut ab eo bona accipiant, cum quæ „ſint vere bona, ignorent: neque ſi accepe„rint, donum ſenſerint, neque pro dignitate „conſi fuerint, & propter imperitiam recte „utendi, & propter nimiam inſcitiam, ne quo„modo divinis quidem donis utendum ſit, ſcien„tes. . . Econtra bona conſcientia, & ſanctita„tem erga Deum, & juſtitiam erga homines „conſervat, mundam cuſtodiens animam ho„neſtis cogitationibus, & verbis caſtis, & ju„ſtis operibus. . . Semper autem propter om„nia Deo agens gratias per juſtam auditionem „vel divinam lectionem, per veram inquiſitio„nem, per beatam orationem, laudans, ca„nens, benedicens, pſallens, a Deo numquam „talis dividitur anima.

Actiones Gnoſtici perfectæ ſunt.

p. 669.

p. 670.

Nota. S. Clemens dum ait, *cujusvis gentilis pecat actio*, intelligendus eſt de actione pravo fine vitiata, vel ſumit peccatum in ſenſu latiori, quatenus illi deeſt aliqua perfectio, eoquod non proſit ad ſalutem. *Vide Comp. Th.* t. 1. §. 347. Ex iis autem, quæ S. P. hic de oratione impiorum dicit, ridiculum foret, ſiquis inferret, impios nequaquam debere orare: hoc enim ſolum ſequitur, peccatorem affectum ad peccatum debere dimittere, ut facilius orationis donum conſequi poſſit.

Gnoſtici meritum & gloria. p. 670.

28. *Decimoquarto.* Quodſi igitur Gnoſticus in omnibus hucusque dictis perfectus fuerit, pro ratione meritorum ſuorum gloriam in cœlis ſibi acquiret. „Proportione enim habita & „convenientia ſunt variæ quidem manſiones pro „dignitate & meritis eorum, qui crediderunt. „Ecce enim Salomon: *Dabitur enim ei*, inquit, „*fidei gratia electa, & ſors in templo Domini jucundior*. Sap. 3. Comparativum enim ea qui„dem oſtendit, quæ ſunt inferiora in templo „Dei, quod eſt univerſa Eccleſia, relinquit au„tem ſuperlativum quoque cogitandum, in quo „eſt Dominus. Et perfecta quidem hæreditas „eſt eorum, qui evadunt in virum perfectum „ad imaginem Domini. . . Ad Dei autem fit „ſimilitudinem, qui eſt in filium adoptatus, „& in numerum amicorum cooptatus, ex eo „quod eſt hæres dominorum & deorum, : „quemadmodum ipſe docuit Dominus, per „Evangelium fuerit conſummatus.

Gnoſticus proximum ſuum ad rectum

29. *Decimoquinto.* Prædictam autem gloriam non ſibi ſolum, ſed & aliis per prædicationem & doctrinam perfectus Gnoſticus compara-

arare ſtudet, „pro dignitate quidem docens *erudire* in tectis eos, qui alte volunt ædificari, prius *ſtudet.* autem incipiens facto exequi ea quæ dicuntur *p.* 671. convenienter exemplo ipſius vitæ. . . Eſt au- *p.* 672. tem ejus, qui eſt cognitione præditus, ſcire uti ſermone, & quando, & quomodo, & apud quos oporteat. . . Quippe oleaſter inſeritur olivæ, quin etiam naſcitur eadem fere ſpecie, qua oleæ ſativæ. *Rom.* 11. nam id, quod eſt inſitum, pro terra utitur arbore, in quam inſeritur; omnes autem plantæ ſimul juſſu divino germinarunt. . . Videmus autem plus nutrimenti attrahere agreſtes arbores, propterea quod non poſſint concoquere. . . Plus ergo alimenti accipit inſerta olea, propterea quod ſit plantata in agreſti: aſſuefit autem veluti concoquere nutrimentum, dum aſſimilatur pinguedini ſativæ. Sic etiam Philoſophus, qui agreſti oleæ aſſimilatur, cum multa habeat non concocta, propterea quod & libenter inquirat, & facile aſſequatur, & pinguedinem appetat veritatis, ſi per fidem divinam acceperit virtutem, in bonam & mitem inſertus cognitionem, tamquam oleaſter inſitus in ſermonem vere pulchrum & miſericordem, & quod traditur nutrimentum, concoquit, & fit bona & ſativa olea. . . Ajunt autem, *Quomodo* inſitionem fieri quatuor modis: uno quidem, *docendum.* quo inter lignum & corticem oportet eum ap- *p.* 673. tare, qui inſerit; quo quidem modo Catechiſmum ſuſcipiunt, qui ſunt ex gentibus idiotæ, qui verbum accipiunt in ſuperficie. Altero autem, quando ligno fiſſo, in ipſum plantam generoſam immiſerint, quod quidem accidit

„in iis, qui ſunt philoſophati, eis enim diſſectis „dogmatibus ingeneratur agnitio veritatis. Ter„tia autem inſitio agreſtes tangit & hæreticos, „qui vi trahuntur ad veritatem: nam cum ut„rumque ſurculum falce acuta deraſerint, do„nec medullam quidem nudaverint, ſed non „ulceraverint, eas inter ſe vinciunt. Quartus „modus eſt inoculatio: à generoſo enim trun„co circumciditur oculus, ita ut cum eo in „orbem cortex circumſcribatur unius palmi „magnitudine, deinde æqualiter cum oculo „circumſcriptus eradicatur truncus, & ſic im„mittitur circumligatus, & luto circumlitus, „integro ſervato, & illæſo oculo, & minime in„quinato. Hoc eſt genus doctrinæ; quæ ori„tur ex cognitione, quæ res poteſt perſpicere „ipſas.

Gnoſticus ſuam doctrinam hauſit ex S. Scriptura. p. 674.

30. *Decimoſexto.* Porro genuinus fons, unde verus Gnoſticus ſuam doctrinam aliis etiam communicandam haurit, inprimis „eſt do„ctrinâ, quæ eſt per Filium, ſignum autem, „quod ſit Servator noſter ille ipſe Filius Dei. „Sunt & quæ plus adventum præcedunt pro„phetiæ, quæ ipſum prædicant, & quæ cum „ejus ortu ſenſili fuerunt de ipſo teſtimonia, & „quæ præcepta poſt ejus aſſumptionem præ„cantur, & aperte oſtenduntur virtutes. Quod „ergo ſit apud nos veritas, indicium eſt, quod „ipſe docuerit Filius Dei; ſi enim in omni quæ„ſtione hæc generalia inveniuntur, res & per„ſona, quæ vere eſt veritas, apud nos eſſe „oſtenditur. Nam veritatis quidem, quæ oſten„ditur, perſona eſt Filius Dei, res vero virtus „fidei,

„fidei, quæ, quodcunque ei adverſatur, & vel „ipſum totum mundum repugnantem ſuperat... „Si ergo vel ex Platonis ſententia aut a Deo, „aut ab iis, qui a diis duxere originem, ve„rum ſolum diſci poteſt, merito a divinis elo„quiis eligentes teſtimonia, jactamus nos veri„tatem diſcere per Filium Dei, quæ fuerunt „primum quidem prædicta, deinde declarata.

Notat autem hic S. Clemens, quod hæc pſa S. Scriptura fons veritatis non ubique clara, ſed non uno in loco obſcura ſit. „Neque „enim Prophetia, neque ipſe Servator adeo „craſſe & generaliter elocutus eſt divina my„ſteria, ut ea facile capi poſſent a quibus„libet, ſed diſſeruit in parabolis. *Marc.* 4. Cæ„terum recta ſunt omnia, inquit Scriptura, co„ram iis, qui intelligunt, hoc eſt, qui ab ipſo „declaratam ſcripturarum expoſitionem ex Ec„cleſiaſtica regula accipientes conſervant. Re„gula autem Eccleſiaſtica eſt concentus, & con„ſenſio legis & Prophetarum convenienter te„ſtamento, quod traditur per Domini adven„tum. . . Propter multas autem cauſas occul„tant Scripturæ ſententiam. Primum quidem „ut diligenter inquiramus, & ſemper in intelligenda ſalutari vigilemus doctrina. Præterea ne omnibus quidem conveniebat hominibus intelligere, ne fraudi iis eſſet, ſi aliter acciperent ea, quæ a S. Spiritu dicta ſunt ſalutariter. Quocirca iis, qui ſunt electi ex hominibus, & iis, qui ex fide cooptati ſunt ad cognitionem, quæ ſervantur ſacra myſteria Prophetarum, teguntur parabolis. Scriptura„rum

Obſcuritas S. Scripturæ. 676. Eccleſiæ doctrina.

p. 677.

„rum enim ſtilus eſt parabolicus. . . Quocirca
p. 678. „Scriptura quoque utitur metaphora. . . Ha-
„bet autem alias quoque quasdam proprieta-
„tes ſermo Hebræus; ſicut etiam unusquis-
„que ex reliquis peculiari quodam conſtans lo-
„quendi genere, quod gentis oſtendit ſtilum,
„& figuram. . . Denique quia non omnium
„eſt veritas, multis modis occultat virtutem
„iisque ſolis, qui ſunt initiati ad cognitionem,
„qui veritatem quærunt propter charitatem,
„lucem exoriri facit. . . Annon etiam, quæ
„Hermæ quoque in viſione apparuit, potestas
„in typo Eccleſiæ dedit librum legendum,
„quem voluit annuntiari electis? eum autem
„tranſcripſit ad litteram, cum non inveniret,
Traditio. „quomodo finiret ſyllabas. . . Quin etiam ju-
p. 679. „betur Eſaias Propheta novo libro accepto in-
„do ſcribere quædam; ſanctam illam, quæ po-
„ſtea futura erat, cognitionem per Scripturarum
„expoſitionem prophetice prædicente Spiritu
„eam, quæ illo tempore nondum erat ſcripta
„propterea quod nondum cognoſceretur. Iſ. 8
„Dictum enim fuerat ab initio iis ſolis, qui in-
„telligunt. Jam vero cum Apoſtolos doceret
„Servator, ſcriptæ non ſcripta jam quoque no-
„bis traditur traditio, quæ novis cordibus ſe-
„cundum novum illum librum Spiritus (ſc.
„Dei τȣ Θεȣ) inſcribitur potentia.

Gnoſticus decalogum obſervat. Explicatio primi Præcepti, p. 682.

31. *Decimoſeptimo.* Non ſolum autem, quæ credenda, ſed etiam quæ agenda ſunt, perfectus Gnoſticus ex S. Scriptura, præcipue e Decalogo haurit, quem modo S. Clemens paucis explanat. „Et primum quidem præ-
„cl

eptum Decalogi oſtendit, unum ſolum eſſe)eum Omnipotentem, qui populum tranſtu- t ex Ægypto per ſolitudinem in terram pa- riam, ut per divinas quidem operationes omprehenderent, ut poterant, ejus poten- lam: ab eorum autem, quæ ſunt genita, ab- inerent idololatria, omnes ſpem habentes 1 Deo, qui eſt ex veritate.

32. „Secundum Præceptum ſignificat, non ıportere aſſumere, neque inferre magnam, t omni veneratione dignam ejus potentiam, ıuæ quidem eſt nomen (hujus enim ſolum nodi diſcendi multi ſunt adhuc capaces) ne- ue transferre ejus nuncupationem ad res ge- ıitas, & inanes, quas quidem fecère homi- ıes artifices, in quibus is, qui eſt, non po- ıitur: in idendltate enim ingenita, qui eſt, ſt ipſe ſolus. *Secundum Præceptum.* *p.* 682.

33. „Tertium Præceptum ſignificat, mun- lum a Deo eſſe factum, & dediſſe nobis ſe- ıtimum diem ad quieſcendum propter eam, uæ eſt in vita, afflictionem, & malorum per- eſſionem. . . . Septimus ergo dies dicitur uies, abſtinentia a malis, præparans illum rimarium, & ex quo cuncta ſunt orta, diem, ui eſt vere noſtra quies, qui quidem prima uoque eſt revera lucis generatio, in qua om- ia ſimul & cernuntur, & poſſidentur. . . . um ergo per totam ſequentes vitam nullis incimur paſſionibus obnoxii. *Tertium Præceptum.* *p.* 682.

34. „Quintum autem deinceps ſequitur 'ræceptum de honore Patris, & Matris. Deum utem aperte dicit Patrem, & Dominum, *Quartum Præceptum.* *p.* 687.

„quo-

„quocirca eos etiam, qui ipſum agnoverunt, „appellat filios, & Deos. Dominus ergo, & „Pater eſt, qui eſt Creator omnium: Mater „autem . . . divina cognitio, & ſapientia, „ut dicit Salomon, juſtorum Matrem appellans „Sapientiam, & eſt propter ſe eligenda. Et „rurſus quidquid eſt bonum & honeſtum, a „Deo per Filium cognoſcitur.

Sextum Praeceptum. p. 687.

35. „Eam conſequitur praeceptum de adul„terio: eſt autem adulterium, ſiquis relicta „Eccleſiaſtica, & vera cognitione, & de De „perſuaſione accedat ad falſam, quae non con„venit, opinionem, aut in Deos referens ali„quid ex iis, quae ſunt genita. . . . Quocirca „praeclarus quoque Apoſtolus unam fornicatio„nis ſpeciem vocat idololatriam.

Quintum Praeceptum. p. 687.

36. „Deinde de caede conſequitur praece„ptum: eſt autem caedes firma, & conſtans „ablatio. Veram ergo de Deo, & ejus aeter„nitate orationem, qui vult auferre, ut fal„ſum inferat, dicens; vel univerſum nulla re„gi providentia, vel mundum eſſe ingenitum. „vel negans aliquid ex iis, quae ſunt firma, & „ſtabilia in vera doctrina, is eſt perniciosiſ„ſimus.

Septimum Praeceptum. p. 687.

37. „Poſt hanc autem ſequitur de furto „Praeceptum: quemadmodum ergo, qui alie„na furatur, cum magnam faciat injuriam, in „ea, quae meretur, mala merito incidit, ita „qui divina opera ſibi vendicat per fingendi, „vel pingendi artem, & dicens ſe eſſe effecto„rem animantium, & plantarum; & ſimiliter, „qui veram imitantur Philoſophiam, ſunt fu„res

res. Item qui augmenta, & mutationes tribuunt aſtris principaliter.

38. „Decimum Præceptum eſt de omnibus cupiditatibus: quemadmodum ergo, qui concupiſcit ea, quæ non decet, cogitur reddere rationem, eodem modo non permittitur res falſas concupiſcere, neque exiſtimare, ex is, quæ ſunt in generatione, animata per ſe, inanimata vero v. g. medicinas non poſſe ſanare, vel lædere. *Decimum Præceptum.* p. 588.

39. Ex omnibus hucusque tractatis conclut S. Clemens, veritatem non poſſe omnino iceri a Philoſophis Græcis: „Quia Deum ion cognoſcunt, quem nominant. . . . Et um ex divina Scriptura veluti quandam ignis ſcintillam acceperint, in paucis viſionem pprehendunt. . . Agunt etiam vitam, quærentes id, quod eſt probabile, non autem, uod eſt verum. . . Qui autem imitatur opiionem, oſtendit etiam anticipatam notioem. . . Is vero, qui eſt cognitione prædiıs, Chriſtianus propter finem eorum, quæ ecte, & ex virtute geruntur, imitatur Doiinum, ut quoad ejus fieri poteſt, ab homiibus quamdam dominicam accipiat qualiıtem ad Dei aſſimilationem. . . . Quoniam item duæ ſunt ſpecies veritatis, nempe noiina, & res; alii dicunt nomina, qui in oratu orationis verſantur, uti Græci Philoſoıi, res autem ſunt apud nos Barbaros. . . on vero verſandum in diſtinctione, ſed in , quæ ſignificantur. . . Non tamen abſurım, datam quoque eſſe Philoſophiam a di- *Veritas a ſolis Chriſtianis diſcenda.* p. 689. p. 290.

„vina

„vina Providentia, prius erudientem ad eam, „quæ eſt per Chriſtum, perfectionem, ſi non „erubeſcat a barbara cognitione diſcere Philo- „ſophia profectum ad veritatem; ſed ſunt pili „quidem numerati, & minimi motus. . . Deus „enim novit omnia, non ſolum ea, quæ ſunt, „ſed etiam quæ futura ſunt, & ut erit unum- „quodque, & eos, qui ſunt ſingulares motus, „prævidens intuetur omnia, & omnia exau- „dit, & nudam animam aſpiciens intrinſecus, „uniuscujusque etiam ex ſingularibus æternam „habet intelligentiam; & quod fit in theatris, „& in partibus uniuscujusque inſpiciendo, cir- „cumſpiciendo, & conſpiciendo, hoc in Deo „ſimul fit & acervatim, omnia enim, & ſin- „gula intuetur una applicatione. . . Quin etiam „eorum cogitationes, qui ſunt virtute prædit. „per divinam fiunt inſpirationem, cum anima „aliquo modo afficitur, & divina voluntas in „humanas animas transmittitur, dum qui ſunt „ſingulares divini adminiſtri ad talem opem fe- „runt miniſteria: nam per gentes, & civita- „tes ſunt diſtributæ Angelorum præfecturæ: „fortaſſe autem etiam ex iis ſunt deputati „ſingulis.

Scientia Dei. p. 692.

Gratiæ neceſſitas ad bonas cogitationes. Angeli cuſtodes. p. 693.

40. Porro veritas hæc a Chriſtianis ſequen- tibus modis accipi, & doceri poteſt. „Is enim „qui eſt cognitione præditus, cum a Deo po- „teſtatem juvandi acceperit, alios quidem ju- „vat effingens affectatione, uti pædotriba pue- „rum: alios vero adhortans aſſimilatione; alios „vero præceptione docens, & erudiens. . . „Sic ergo cognoſcitur utilitas, quæ a Deo pe- „r

Modi diſcendi veritatem. p. 694.

„venit ad homines ſimul adhortantibus Ange-
„lis. Etenim divina virtus præbet bona per
„Angelos, ſive videantur, ſive non videan-
„tur. . . . Quandoque autem & per hominum
„cogitationes, & ratiocinationes virtus aliquid
„inſpirat, & in mentes vim immittit, & ſen-
„ſum perfectiorem, promptitudinis, & animi
„alacritatis vehementiam præbens & ad quæ-
„ſtiones, & ad implenda opera. Exponuntur *p.* 695.
„nobis quoque ad imitationem, & aſſimilatio-
„nem vere admirabilia, & ſancta virtutis ex-
„empla per res geſtas, quæ ſcriptæ ſunt. Por-
ro autem genus quoque actionis eſt manife-
ſtiſſimum per teſtamentum Domini, & per
leges, quæ ſunt apud Græcos, quin etiam
per ea, quæ ſunt Præcepta in Philoſophia.
. . . Qui autem eſt apud nos cognitione
præditus, ſemper verſatur in iis, quæ ſunt
præcipua, ſed ſi quando eſt ei otium, & tem-
pus relaxandi animi, ab iis, quæ ſunt præ-
cipua, loco alterius recreationis Græcam quo-
que attingit Philoſophiam, ut qui ſit bella-
rium ad cœnam illaturus, non ut qui negle-
xerit ea, quæ ſunt præſtantiora, ſed ut qui
acceperit, quantum decet. Qui autem in
Philoſophia appetunt ea, quæ non ſunt ne-
ceſſaria, ſed ſupervacanea, & ſolum conten-
tioſis vacant ſophismatibus, diſcedunt ab iis,
quæ ſunt neceſſaria, & præcipua, rationum
umbras vere perſequentes.

41. „Hæc cum ita ſe habeant, oportet *Ex ſacra*
Græcos diſcere per Legem, & Prophetas, *Scriptura*
colere unum Deum, & per Apoſtolum: *No-* *veritas di-*
ſcenda.

„& ei be
„tum en
„oſtendit
„ſic cum p
„quam, (
Evangelii „mam ha
elogium. „ci confit
„ſeipſis di
„non fide
„quatenus
„de ſeipſo
„ne de De
„enim imb
„non poſſit
„que eſſen
„Dei vim
„tradita,
„dependen
„que ad ve
„tur. . . .
„diffuſum e
„Græcam q
„giſtratus p

„non enim emoritur ut doctrina humana, nullum enim Dei donum eſt imbecillum: manet „autem ejusmodi, ut prohiberi nequeat, cum „prædictum tamen ſit, fore, ut ea patiatur „perſecutionem.

SANCTI CLEMENTIS ALEXANDRINI STROMATUM

LIBER SEPTIMUS.

§. I.

Argumentum Libri VII. Stromatum.

1. Argumentum hujus Libri S. Clemens ita exponit: „Jam vero tempus eſt, ut Græ„cis oſtendamus, ſolum eſſe vere pium, ac re„ligioſum eum, qui eſt cognitione præditus, „ut cum didicerint Philoſophi, qualis ſit is, qui „vere eſt Chriſtianus, ſuam damnent inſcitiam, „ut qui temere, & nulla ratione nomen per„ſequantur, nullo autem judicio eos impios, „& a Deo alienos vocent, qui norunt eum, „qui vere eſt Deus. Apud Philoſophos autem „evidentioribus oportet uti rationibus, ut ex „ſua ipſorum doctrina exercitati jam poſſint in„telligere, etiamſi ſeipſos necdum dignos præ„buerint, qui ſint facultatis credendi partici„pes: dictionum autem Propheticarum men„tionem in præſentia non faciemus, tempore „opportuno poſtea uſuri Scripturis; quæ au„tem ab eis ſignificantur, indicabimus, Chri„ſtianiſmum ſummatim deſcribentes. *Argumentum libri. p. 699.*

§. II.

Analyſis Libri VII. Stromatum.

Perfectus Gnoſticus Dei cultum omnibus præfert. p. 700.

2. *Primo* „ergo Dei cultus eſt continua animæ cura ei, qui eſt præditus cognitio„ne, & ejus perpetua in Deo occupatio per „charitatem , quæ numquam intermittitur. „Cultus enim, qui verſatur circa res hominum, „unus quidem eſt , qui reddit meliores, alius „vero, qui in Miniſterio occupatur; medicina „quidem corpus , Philoſophia vero animam „reddit meliorem : ac Parentibus quidem a „filiis , Magiſtratibus autem , ac Principibus „ab iis , qui parent eorum ditioni, occupata „in miniſtrando accedit utilitas. Similiter au„tem in Eccleſia, eam quidem, quæ facit me„liores, Presbyteri ſervant in Eccleſia, eam „autem, quæ ſervit, Diaconi. Ambobus his „miniſteriis Angeli Deo ſerviunt in diſpenſatio„ne, & œconomia rerum terrenarum, & ipſe, „qui eſt cognitione præditus; qui Deo quidem „inſervit, hominibus autem oſtendit eam, quæ „meliores facit, contemplationem, quomodo„cunque ad erudiendum fuerit conſtitutum ad „hominum correctionem. . . Pius & religio„ſus Dei cultus eſt eorum hominum fructus, „qui per ipſum crediderunt. . . Et cum plu„res ad agnitionem, & per ipſum ſalvi fiant, „optimum comportat proventum per experien„tiam: quatenus autem θεοπρεπεια (ita enim „vocatur cultus Dei Majeſtati conveniens) eſt „habitus, qui id conſervat, quod Deum de„cet, θεοπρεπης, id eſt, qui convenienter Dei „Majeſtati Deum colit, ſolus erit Dei amicus:

„is

„is autem erit, qui novit, quid deceat, & in
„ſcientia, & in vita, qua ſit vivendum ei, qui
„eſt futurus, & jam Deo aſſimilatur.

3. „Ea ratione erit *ſecundo* Dei amans: nam *Gnoſticus*
„uti qui Patrem honorat, amat Patrem, ita *Deum ve-*
„qui Deum honorat, Deum amat. Qua qui- *re amat.*
„dem ratione mihi quoque videntur eſſe tria *p.* 701.
„effecta cognoſcendæ poteſtatis; primo res
„noſſe: ſecundo id efficere, quod Verbum,
„ſeu ratio dictaverit: tertio ea, quæ occulta
„fuerant apud veritatem, prout Dei Majeſtati
„convenit, tradere poſſe.

4. *Tertio.* „Perfectus Gnoſticus honorans, *Ejus co-*
„& amans Deum proinde res noſſe ſtudet. . . *gnitio, &*
„Fides autem eſt, noſſe Deum, quæ eſt pri- *fides.*
„ma poſt fiduciam doctrinæ Servatoris, nullo *p.* 701.
„modo injuſta facere, idque exiſtimare decere
„Dei agnitionem. Eo reſpectu in terra res eſt
„præſtantiſſima homo, qui eſt maxima in Deum
„pietate, in coelo res eſt præſtantiſſima Ange-
„lus, qui loco propius, & jam purius eſt æter-
„næ, & beatæ vitæ particeps. Perfectiſſima
„autem, & ſanctiſſima, & maxime principalis, *Divinitas*
„& quæ maxime imperat, & eſt maxime re- *Verbi.*
„gia, & beneficentiſſima eſt natura Filii, quæ *p.* 702.
„eſt ſoli Omnipotenti propinquiſſima. Hæc eſt
„maxima excellentia, quæ omnia ordinat ex
„voluntate Patris, & optime gubernat univer-
„ſum, indefeſſa, & inexhauſta poteſtate cun-
„cta operans: propterea quod agit arcanas, &
„abditas reſpiciens notiones. Numquam enim
„a ſua excedit ſpecula Dei Filius, ut qui non
„dividatur, non diſſecetur, non tranſeat a lo-

„non deſpecta carnis humanæ imbecillitate,
„ſed ea indutus ad communem venit hominum
„ſalutem; eſt enim communis fides eorum,
„qui elegerunt. Sed neque proprium opus un-
„quam negligit, quod ſoli ex aliis animalibus
„homini notio, & mentis perceptio indita ſit
„a creatione: neque alia melior, & convenien-
„tior hominum adminiſtratio Deo erit, quam
„quæ eſt ordinata. Semper ergo convenit ei,
„quod eſt ſecundum melius, & præſtantius,
p. 704. „ut præſit ei, quod eſt deterius. . . Eſt a-
„autem id, quod vere regit, & præeſt, Di-
„num Verbum, & ejus Providentia. . . Hic
„omnium bonorum voluntate Patris omnipo-
„tentis author, & cauſa Filius . . . Cum car-
„nem accepiſſet ſenſilem, venit oſtenſurus ho-
„minibus ſufficientes eſſe eorum vires, ut poſ-
„ſint obedire mandatis. . . Ab uno enim de-
„ſuper principio, quod convenienter voluntati
„operatur, dependent prima, ſecunda, & ter-
Angelorum cura. „tia. Deinde in ſummo fine, quod apparet
„beati, poſiti ſunt Angeli, atque adeo usque
p. 704. „ad nos ipſos alii ſub aliis ſunt collocati, qui
„ex uno, & per unum & ſervantur, & ſervant.

Neceſſitas gratiæ. (a) S. Clemens, dum hic dicit Deum pro aptitudine uniuscujusque diviſiſſe ſuum beneficium, ſeu gratiam, loquitur de gratia pure externa, ſcilicet prædicatione Verbi Dei, & inſtructione, quam pro cujusque aptitudine Græcis æque, ac Barbaris diviſit Deus. Et quando dicit, homines habere ſufficientes vires ad obediendum mandatis divinis, loquitur de potentia remota, quæ ratione liberi arbitrii omnibus ineſt, absque eo, quod neceſſitatem gratiæ excludat, quæ ad proxime agendum requiritur.

(b) Di-

i) Divinitatem Verbi Divini S. Clemens hic aperte adſtruit, uti legenti patet: dum autem dicit, Filium Dei Patris voluntati ſervire, nullam in Verbo imperfectionem arguit, uti putat P. Petavius. Nam ſi qua in Filio ſubordinatio ad Patrem apparet, cadit ſuper Perſonam Filii, qui carnem induens veluti Miniſter voluntatis Patris effectus eſt, animam ſuam ponens pro ſalute noſtra: non cadit autem ſuper naturam Filii, quæ cum ſit una, & eadem cum natura Patris, hanc ſubordinationem admittere nequit.

6. *Quinto.* „Hæc eſt operatio ejus, qui eſt *Gnoſtici* conſummatus in cognitione, cum Deo habe *pietas.* re conſuetudinem per magnum Pontificem, *p. 706.* pro viribus Domino aſſimilatus per omnem in Deum pietatem, & religionem, quæ tendit ad hominum ſalutem per curam exercendæ in nos beneficentiæ, & rurſus per ſacra miniſteria, & per doctrinam, & per operum effectionem. Jam vero ſeipſum quoque creat, & fabricatur; quin etiam eos, qui ipſum audiunt, exornat. . . Manſuetudo autem, & benignitas, magnificusque, & Majeſtate plenus Dei cultus ſunt regulæ aſſimilationis, quæ oritur ex cogitatione. Has ego dico eſſe ſacrificium Deo gratum, cor a ſuperbia, & faſtu alienum cum recta ſcientia. . . . Nam ſeipſos redigere in captivitatem, & ſeipſos interimere, veteri, qui per cupiditates corrumpitur, homine interfecto, novoque ſuſcitato a veteri mortis converſatione, & Evangelium jubet, & Apoſtolus, depoſito cum peccato perturbationibus animi. . . . Propter quam *An ſacri-* cauſam merito Deo non ſacrificamus, qui nul- *ficandum* lius indiget, & omnia præbuit hominibus, *Deo.* *p. 707.*

 „ſed

„ſed eum glorificamus, qui eſt pro nobis ſacri-
„ficatus, nos ipſos ſacrificantes. . . . Deus
„enim ſola noſtra ſalute delectatur: merito er-
„go ei non offerimus Sacrificium, qui non vin-
„citur a voluptatibus, cum inferius nec usque
„ad craſſiſſimas perveniat nubes, longe etiam
„ab iis conſiſtat, quæ fit per fumum exhala-
„tio, ſi modo perveniat. Nullius ergo indiget
„Deus, nec capitur voluptate, nec eſt aut lu-
„cri, aut pecuniæ cupidus, cum abundet, &
„cuilibet, quod ortum eſt, & indiget, omnia
„præbeat. Sed nec Sacrificiis, neque dona-
„riis, neque rurſus gloria, & honore Deus in-
„vocatur, neque aliis ejusmodi allicitur: ſed
„ſolis viris bonis, & honeſtis apparet, qui ju-
„ſtum numquam prodiderunt, vel propter me-
„tum intentatum, vel propter promiſſa
„magnifica.

Nota. Ex toto hoc contextu manifeſte apparet, S. Clementem non rejicere Sacrificium Eucharitſti-cum novæ Legis, de quo ob diſciplinam arcani, ne gentilibus noſtra myſteria panderentur, & ab iis profanarentur, filet, ſed tantum rejicere Sa-crificia legalia, & gentilium, quibus ſolum ejus dicta conveniunt.

Gnoſtici beneficentia. p. 708.

7. *Sexto.* „Qui eſt cognitione præditus, di-
„vinum imitans inſtitutum benefacit pro viri-
„bus hominibus, qui voluerint, & ſi fuerit in
„Magiſtratu conſtitutus, non ſecus ac Moſes
„præibit ad ſalutem iis, in quos obtinebit impe-
„rium, & manſuefaciet id, quod eſt agreſte,
„& infidele, cum honore quidem eorum, qui
„ſunt optimi, ac præſtantiſſimi, ſupplicio au-
„tem

em improborum, quod conveniens rationi
ſt ad diſciplinam. . . Sibi ergo & ſuis impe-
ans . . . prudentia quidem, & juſtitia uti-
ur ad parandam ſapientiam; fortitudine au-
em non ſolum in ferendis caſibus, ſed etiam
i eo, quod reſiſtat voluptati, & cupiditati,
olorique, & iræ, & in ſumma cuivis rei,
uæ nos vel vi, vel fraude aliqua illicit. . .
'ropter quam cauſam nec reprehenſionem, p. 709.
ec vulgi malam famam apprehendit, neque
loriis ſubjicitur, neque aſſentationibus; &
ı ſuſtinendis laboribus ſive agit aliquid, quod
portet, ſive caſus omnes magno, & forti
nimo ſuperat, revera vir videtur inter alios
ıomines. Et rurſus conſervans prudentiam,
ε moderatus, ac temperans in quiete animæ,
a, quæ præcipiuntur, excipit, tamquam
ıuæ ſibi conveniant: ea vero, quæ ſunt tur-
ia, ut aliena averſatur, & veluti mundanus,
ε ſupermundanus ornate, & decore ſe ge-
ens, & nullo modo delinquens, maxime qui-
lem dives, quod nihil concupiſcat, ut qui
ıaucis egeat, & cujusvis boni magis abundet
opiis propter boni cognitionem. Ejus enim
uſtitiæ eſt primum munus, amore complecti
eos, qui ſunt ejusdem generis, & cum eis
ıgere, & verſari & in terra, & in cœlo: ea
atione lubenter quoque impertit, & commu-
ıicat, ſi poſſideat: & cum ſit comis, ac be-
ıignus, ſummo odio habet malos, quodvis
naleficium perfecte abhorrens, & averſans.
Oportet ergo diſcere eſſe fidelem, & ſibi &
proximo, & parere præceptis.

8. Se-

„cit
„cip
p. 711. „ſun
„ver
„&
„tion
„ſolu
„mag
„tem
„loru
„Græ
„arbi
„Prot
ctus (
rum e
Deoru
Eccleſiæ notio. „Si ſa
p. 715. „Deus
„ejus
„quæ i
„facta
„quod
„berali
„ſtigiat

ſtam imaginem in juſta anima, quando ea
dem fuerit beata, ut quæ eſt præpurgata;
ta autem efficiat opera . . . Nos quippe p. 717.
ım precibus honoramus, & hoc Sacrifi-
m optimum, & ſanctiſſimum cum juſtitia
ittimus juſtiſſimo verbo, eum honorantes,
quem accepimus cognitionem; ea, quæ
icimus per eum, glorificantes.„ Ex quibus
is S. Clementis Sacrificium Euchariſt. cum
ibus Liturgiæ conſuetis D. Marechal non im-
to eruit: licet ad tegendum hoc myſte-
etiam in ſubſequentibus potiſſimum de
ificio laudis precum, & contriti cordis
, & Sacrificia gentilium ſolum explodat.

. *Octavo.* „Fortaſſe autem ex iis, qui ſunt *Gnoſtici*
editi cognitione, exercitationis quoque *abſtinen-*
tia abſtinuerit a carnibus aliquis; & ne *tia.*
o nimis luxuriet, & nimio impetu fera- p. 718.
ad rem veneream. Vinum enim, inquit
drocydes, & carnis ingurgitationes cor-
quidem robuſtum efficiunt, animam ve-
debiliorem; eſt ergo impium, & a religio-
alienum hoc nutrimentum ad perfectam
elligentiam. Quocirca Ægyptii quoque in
, quæ eorum ritu fiunt, ſanctificationibus,
ı permittunt Sacerdotibus veſci carnibus,
ıtuntur aviculis quam leviſſimis; & piſces
ı tangunt cum propter alias quasdam fa-
as, tum maxime, quod ejusmodi cibus
nem reddat humidam.

o. *Nono.* „Nec in definito loco, neque in *Gnoſticus*
ıplo ſelecto, neque diebus aliquibus feſtis, *ubique. &*
præſtitutis, ſed per totam vitam is, qui *ſemper*
„eſt *Deum honorat.*

p. 719. „eſt præditus cognitione, in omni loco, etiam
„per ſe ſit ſolus, & ſi habuerit aliquos, q
„ſimiliter crediderunt, Deum honorat, hoc e
„agit gratias, propter rectæ vitæ cognitione
„ . . . qui cum Deo ſemper eſt præſens.
„Talis eſt is, cui eſt perſuaſum, De
„ubique adeſſe, non autem certis, ac def
„tis locis eſſe concluſum, ut cum ſe abſque
„eſſe aliquando exiſtimaverit, noctu, & i
„terdiu intemperantiæ ſe dedat, & libid
„Per totam ergo vitam diem feſtum agen
„ubique, & ex omni parte Deum adeſſe p
„ſuaſi laudantes agros colimus, laudantes n
„vigamus, & in omni alio vitæ inſtituto,
„decet, ex arte verſamur.

Gnoſtici gravitas, & hilaritas.

11. *Decimo.* Perfectus Gnoſticus „ prop
„Deo jungitur, & familiaris efficitur, ut q
„ſimul quidem gravitatem, & hilaritatem oſte
p. 720. „dat in omnibus. Gravitatem, quod ad Deu
„ſe convertat: hilaritatem autem, propter
„quod humana bona reputet, quæ dedit n
„bis Deus. . . Hic ergo nequaquam ſe tra
„confuſæ turbæ, dominæ theatrorum; qu
„autem dicuntur, & fiunt, & videntur vo
„ptatis illicientis gratia, ne in ſomnis quide
„admittit. Neque has ergo, quæ viſu p
„cipiuntur, voluptates, nec eas, quæ in a
„fruendis capiuntur, varietates, ut, ſumptu
„ſos, & magnificos ſuffitus, qui odoratum
„liciunt, aut condimenta ciborum, & qu
„ex variis vinis ſentiuntur, delitias guſtum
„eſcantes, neque odoriferas ex variis flori
„contexturas, quæ per ſenſum animam eff
„minant, ſed honeſtum rerum omnium uſu

„l

ad Deum ſemper referens, & cibi, & potus, & unctionis univerſorum datori offert primitias, gratias agens, & per donum, & unctionem, & Verbum ei datum: ad conviviales epulas raro veniens, niſi ſi quod amicitiam, concordiamque, & conſenſionem profitetur convivium, ut veniat, ei perſuaſerit; eſt enim ei perſuaſum, Deum omnia ſcire, & audire, nec vocem ſolum, ſed & cogitationem. . . Quodſi *p. 721.* quis dicat, vocem, quæ inferius circa aerem volvitur, ad Deum non pervenire: at cogitata Sanctorum ſecant non ſolum aerem, ſed totum mundum, ſtatim autem vis divina perinde, ac lux totam perſpicit animam. . . *Deus omnia audit, & videt.* Totus auditus, & totus oculus eſt, ut his nominibus utar, Deus.

12. *Undecimo.* „Is, qui cognitione tam- *Gnoſtici oratio.* quam poſſeſſione quadam eſt præditus, & petit, & precatur ea, quæ ſunt vere bona, *p. 721. Quid petendum.* nempe bona animæ. . . Quocirca eos maxime decet precari, qui Deum norunt, ut oportet, & ei rei habent virtutem appoſitam, & conſentaneam, qui ſciunt, quænam ſint vere bona, & quæ ſint petenda, & quando, & quomodo ſingula. . . Et cum ſit unus bonus Deus, ab ipſo ex bonis alia quidem dari, alia vero permanere precamur nos, & Angeli, ſed non ſimiliter: non eſt enim idem, petere, ut donum permaneat, aut ab initio, ut id accipiamus, contendere. Quin etiam averſio, & depulſio malorum eſt ſpecies precationis, ſed ea precatione numquam eſt utendum ad damnum hominum, niſi juſtitiæ curam

„ge-

„gerens hoc moliatur, & diſpenſet hanc peti-
„tionem iis, qui mali ſenſum exuerunt. Eſt

Oratio quid. p. 722.

„ergo precatio, ut audacius dicam, cum Deo
„converſatio, & collocutio: quare licet ſuſur-
„rantes, & nec labra quidem aperientes ta-

Modus orandi.

„te loquamur, intus clamavimus. . . Et ca-
„put, & manus in cœlum extendimus, & pe-
„des excitamus in ultima acclamatione oratio-
„nis, promptitudine, & alacritate Spiritus in-
„ſequentes eſſentiam, quæ apprehenditur in-
„telligentia, & una cum verbo corpus a ter-
„abducere conantes, erectam, & eleva-
„animam deſiderio meliorum cogimus in ſ-
„cta progredi, magno animo carnis vincula
„deſpicientes. . . . Quodſi nonnulli certas,

Horæ orationis? p. 722.

„definitas horas conſtituunt precationi, ut ve-
„bi cauſa, tertiam, ſextam, nonam; at is
„qui eſt cognitione præditus per totam ora-
„vitam, dum per preces ſuas cum Deo ſtudet
„verſari: reliquit autem omnia, quæ non ſunt
„utilia, cum eo jam pervenerit, ut jam hin
„acceperit conſummationem ejus, quod agitur
„ex charitate. Jam vero triplicem horarum
„diviſionem, quæ totidem ſunt honoratæ, pr
„cibus ſciunt, qui norunt beatam ſanctarum

Oratio aſſidua exauditur. p. 723.

„manſionum Trinitatem. . . Porro cogni-
„ne prædito ſoli id, quod petit, tribuitur, &
„cum petiit, & cum cogitavit. . . . Omnes
„enim novit Deus eos, qui bonis digni ſunt
„& qui non: unde dat ea, quæ ſingulis con-
„veniunt; quamobrem indignis, etiamſi ſæpe
„petierint, non dabit, dabit vero iis, qui ſunt
„digni. Neque ſuperflua tamen propterea e
„petitio, etiamſi abſque petitione dentur bona
„ſiqu

ſiquidem & gratiarum actio, & petitio eorum, quæ pertinent ad converſionem proximorum eſt opus ejus, qui eſt præditus cognitione. . . Quanquam fides quoque, qua quis credit acceptutum ſe eſſe, quod petit, precatio eſt in animo Gnoſtici repoſita. Cæterum ſi converſationis cum Deo occaſio eſt precatio, accedendi ſane ad Deum nulla eſt prætermittenda occaſio. . . . Si autem vox, & dictio nobis data eſt cauſa intelligentiæ, quomodo non ipſam animam, & mentem Deus exaudit, cum jam certe anima animam, & mens mentem exaudiat? Unde loquaces Deus linguas non expectat, ut hominum interpretes, ſed cognoſcit omnium mentes, & quod nobis vox ſignificat, hoc Deo loquitur noſtra cogitatio, quam etiam ante creationem ſciebat eſſe venturam in mentem. Licet ergo etiam absque voce emittere orationem, modo quis, quidquid eſt intrinſecus ſpiritale, intendat in vocem, quæ mente percipitur, per indivulſam ad Deum converſionem. Quoniam autem diei natalis imago eſt oriens, atque illinc quoque lux augetur, quæ primum illucit ex tenebris, iisque, qui volutantur in ignoratione, exortus eſt dies cognitionis veritatis, quemadmodum ſol oritur, ideo ad ortum matutinum habentur preces: unde etiam templorum antiquiſſima reſpiciebant ad orientem, ut qui vultu ſtant ad ſimulacra converſo, doceantur verti ad orientem. . . Sceleratis ergo hominibus oratio non ſolum in alios, ſed etiam in ſeipſos eſt pernicioſiſſima, ſiquidem etiamſi ea, quæ fauſta, & proſpera

Oratio mentalis. p. 724.

Oratio verſus orientem. p. 724.

Oratio impiorum inutilis. p. 724.

 „dicun-

„dicuntur, poſtquam petierint, acceperint, „ipſa hæc lædunt eos, qui acceperunt, ut qui „ſint uſus eorem neſcii: orant ſiquidem, ut ea „poſſideant, quæ non habent, bona, atque „quæ videntur bona, non ea, quæ ſunt, pe„tunt. Qui autem eſt cognitione præditus, „eorum, quæ poſſidet, ſtabilitatem, ad ea au„tem, quæ eventura ſunt, aptitudinem, eo„rum autem, quæ eſt accepturus, petet æter„nitatem: quæ autem vere ſunt bona, quæ „verſantur in animo, ea ut & ſint ſibi, & per„maneant, precatur: neque aliquid ex iis, quæ „abſunt deſiderat, contentus præſentibus, „neque enim eſt propriis bonis defectus, cum „ſatis jam ſibi ſit ex divina gratia & cogni„tione.

Gnoſtici manſuetudo &c. p. 725.

13. *Duodecimo.* Perfectus Gnoſticus propter aſſiduam orationem & rerum cœleſtium contemplationem „eſt ſemper benignus, manſue„tus, aditu facilis, affabilis, patiens, gratus, „bona præditus conſcientia. Idem eſt non ſo„lum rigidus & auſterus ad hoc, ut non cor„rumpatur, ſed etiam ad hoc, ut non tentetur: „numquam enim animum voluptati aut dolori „ſubmittit. . . Et cui eſt perſuaſum, quæ ſunt „in mundo optime adminiſtrari, æquo cum „fert animo omnia, quæ eveniunt. . . Qui „autem ad ſummum jam pervenit cognitionis „gradum, precatur, ut contemplatio augeatur „& permaneat, ſicut qui eſt homo vulgaris, „ut ſit perpetuo ſanus. Jam vero petet etiam, „ut a virtute numquam excidat, maxime ad„juvans & dans operam, ut perpetuo maneat „ejus-

„ejuſmodi, ut non poſſit excidere, novit enim, „aliquos quoque ex Angelis propter ſocordiam „humi eſſe lapſos. . . Ei ergo, qui exercitatio„ne profecta ex cognitione paraverit virtutem, „quæ non poteſt amitti, efficitur naturalis ha„bitus. . . Neç invito, ſed ſponte vi rationis „& cognitionis, atque providentiæ eo deduci„tur, ut amitti non poſſit, quippe cavendo eo „deducitur, ut amitti non poſſit; cognitio au„tem bonam videre conſiderationem, docens „perſpicere ea, quæ poſſunt adjuvare ad hoc, „ut virtus permaneat.

14. *Decimotertio* „Habet omnia bona is, qui „eſt cognitione præditus poteſtate, ſed nondum „etiam numero, nam alioquin dimoveri non „poſſet, quod attinet ad Divinos, qui deben„tur, profectus & adminiſtrationes. Hunc „quoque Deus adjuvat, propinquiore honorans „curatione. . . Quemadmodum enim medicus „præbet ſanitatem iis, qui ei opem ferunt ad ſa„nitatem, ita etiam Deus æternam ſalutem iis, „qui opem illi ferunt, & cum eo cooperantur „ad cognitionem, & ad bonas actiones; cum „autem ſimul cum eo, quod facimus, in noſtra „poteſtate ſint ea, quæ præcepta imperant, „perficitur quoque promiſſio. . . Et cum citra „reprehenſionem, & cum bona conſcientia, „quod ad ſe attinet, omnia impleverit, & ad „doctrinam, & ad exercitationem, & ad bo„norum operum effectionem, & ad hoc, ut „Deo ſit gratus & acceptus, id omne ſalutem „deducit ad perfectionem.

Gnoſticus omnia bona habet. p. 727.

Exercitia Gnoſtici. p. 728. 15. *Decimoquarto.* „Univerſa perfecti Gno„ſtici vita tamquam quidam celebris ac ſanctus „dies feſtus eſt: atque ei quidem ſacrificia ſunt „ipſæ preces & laudes, &, quæ ante cibum „fiunt, ſcripturarum lectiones, pſalmi autem & „hymni, dum cibus ſumitur, antequam ea„tur cubitum: ſed & noctu rurſus oratio„nes; per eas ſeipſum unit choro divino ex me„moria continua in memoriæ æternæ poſitus „contemplatione. Quid vero, non aliud quo„que ſacrificium, nempe dogmatum & pecu„niarum in egenos largitionem cognoſcit? ma„xime. Sed nec ea, quæ fit ore, utitur ver„boſa precatione, ut qui, quæ petere a Domi„no oporteat, didicerit. In omni ergo loco ora„bit, ſed non ut aperte populo appareat: quin „vero & inter ambulandum, & in ſermone, „& quiete, & lectione, & iis, quæ fiunt ex „ratione omni modo precatur: quin ſi in ipſius „animæ penetralibus ſolum cogitaverit, atque „inenarrabilibus gemitibus Patrem invocaverit, „ille prope adeſt eo adhuc loquente. Cum ſint „autem tres fines actionis, propter id quidem, „quod eſt bonum & utile omnia operatur, vo„luptatis autem cauſa aliquid agere his relin„quit, qui vulgarem vitam ſequuntur.

Gnoſticus non jurat. p. 728. 16. *Decimoquinto.* „Longe autem abeſt, „ut qui in tali pietate probatur & dijudicatur, „ſit propenſus ad jurandum: eſt enim jusjuran„dum confeſſio definitiva cum divina aſſum„ptione: qui eſt autem ſemel fidelis, quomo„do ſeipſum infidelem præbuerit, ut etiam opus „habeat jurejurando, & non ita vitam inſti-

„tuat,

„tuat, ut ea ſit firmum ac definitum jusjurandum, fidemque oſtendat confeſſionis in conſtanti ſtabilique vita & ſermone? . . . Sed „neque jurat, ut qui in affirmatione quidem, „*Ita*, vel *Eſt*; in negatione vero, *Non*, uſurpare conſtituerit. Sufficit ergo ei vel affirmationi vel negationi addere, illud: *Vere dico*, „ut fidem iis faciat, qui reſponſi ejus non perſpiciunt ſtabilitatem. Curnam ergo eſt opus „jurejurando ei, qui ita vivit, ut jam pervenerit ad ſummum veritatis, nam qui ne jurat „quidem, multum abeſt, ut ſit pejeraturus, „qui autem nihil transgreditur ex iis, quæ „pacta & conventa ſunt, is nunquam juraverit, cum transgreſſionis & perfectæ obſervationis in factis alia ſit ei confirmatio. . . Eſt „ergo ei ſuperfluum linguæ teſtimonium.

17. *Decimoſexto.* „Cum perfecto Gnoſtico „ſit ſemper perſuaſum, Deum eſſe ubique, & „erubeſcat non verum dicere, & falſum dicere „cognoſcat ſe eſſe indignum, divina & ſuipſius „contentus conſcientia, & ideo non mentitur, „neque præter pacta conventa facit aliquid. „Ea ratione neque jurat, ſi fuerit rogatus, „neque unquam negat, ne falſum dicat, etiamſi „moriatur in tormentis. . . Quidquid habet in „mente, id etiam fert in lingua. . . Vera enim „ſimul ſentit & dicit, niſi quando loco medicinæ, ut medicus ad ægrotantes ad eorum, qui „laborant, ſalutem mentietur, aut falſum dicet, ut ajunt ſophiſtæ. Ecce enim Timotheum „præclarus circumcidit Apoſtolus, cum vociferaretur & ſcriberet circumciſionem manu fa-

Gnoſticus non mentitur. p. 729.

Mendacium an permiſſum. p. 730.

„ctam nihil prodeſſe. . . Sed ne repente a Le-
„ge avelleret Hebræos, factus eſt Judæus, ut
„omnes lucrifaceret. . .

Nota. Pro hac S. Clementis doctrina nemo ſpondebit, cum ex circumciſione S. Timothei ne probabiliter quidem probetur, utpote quam S. Paulus ex ſola indulgentia, non vero ut mentiretur, permiſit; circumciſio enim tum temporis nedum erat omnino vetita, nec in ſeipſa mala: mendacium autem ex natura ſua malum eſt, nec ad conſervandam vitam mentiri umquam licet.

Gnoſticus omnes diligit æqualiter. p. 740.

18. *Decimoſeptimo.* „Perfectus Gnoſticus „& quod ad corpus attinet, & quod ad animam, & quod ad propinquos, ſeu fuerit ſervus, ſeu hoſtis lege factus, ſeu qualiscunque, „æqualis eſt & ſimilis, non enim convenienter „Legi divinæ deſpicit fratrem, eodem Patre & „eadem Matre natum. Eum certe, qui affligitur, levat conſolationibus, adhortationibus, „iis, quæ ſunt ad vitam neceſſaria, ſuccurrens, „dans omnibus egentibus, licet non ſimiliter, „verum juſte & pro meritis, quin etiam ei, qui „ipſum perſequitur & odio habet, ſi eo indigeat, parum curans eos, qui dicunt, propter „metum ei dediſſe, ſi non fecerit propter metum, ſed ut ei opem ferret: qui enim, ut inimicis ſubveniant, non parcunt pecuniæ, odioque habent improbos, quomodo non erit in „ſuos major charitas? Qui talis eſt, ex hoc „progreditur ad perfecte ſciendum, & cuinam „maxime, & quantum, & quando, & quomodo ſit daturus. Quis autem ejus viri jure „fuerit inimicus, qui nullam inimicitiarum cauſam præbet omnino? . . . Ipſe enim nulli um-
„quam

,quam ullo modo erit inimicus, niſi quod ejus ,inimici intelligi potuerunt, qui in viam ei contrariam convertuntur.

19. *Decimooctavo.* „Perfectus Gnoſticus & ,comedit, & bibit, & uxorem ducit non principaliter, ſed neceſſario: uxorem autem ducere dico, ſi Verbum dixerit, & ut convenit. ,Qui enim fuerit perfectus, exempla habet ,Apoſtolos, & revera vir probatur, non in eo, ,quod vitam elegerit monaſticam; verum ille ,viros vincit, qui in matrimonio & liberorum ,procreatione, & domus cura ac providentia, ,citra voluptatem & dolorem ſe exercet, & ,cum in familiae verſetur curatione, indivulſus ,tamen eſt a Dei charitate, inſurgitque adverſus omnem tentationem, quae affertur per ,filios, uxorem, & famulos & poſſeſſiones; ,ei autem, qui domum non habet, magna ex ,parte evenit, ut non tentetur. Qui ergo ſui ,ſolummodo curam gerit, vincitur ab eo, qui ,cum ſit inferior quidem in iis, quae pertinent ad ,ſuam ſalutem, ſuperior autem in iis, quae ad ,vitae ſpectant diſpenſationem, exiguam revera ,conſervat imaginem, veritatis providentia. *Gnoſtici matrimonium.* p. 741.

20. *Decimonono.* „Perfectus Gnoſticus ,propter inſignem ſanctitatem eſt paratior ,non aſſequi, ſi petat, quam aſſequi, ſi ,non petat. Precatio quidem ei eſt univerſa vita, & cum Deo converſatio; quodſi ,mundus ſit a peccatis, omnino quod vult, ,aſſequetur. . . Si ſunt ergo utilia, accipiet ,protinus, inutilia autem numquam petet, & ,ideo non accipiet, ita, quod vult, erit. Quodſi *Gnoſtici reſignatio.* p. 742.

Gnoſtici jejunium. *p.* 744.

21. *V*
ctum jeju
„quoque a
„quam, &
„Mercurii
„vita & a
„omnia o
„malis act
„a malis c

Gnoſtici mortificatio. *p.* 744.

22. *Vi*
ſus ſuos m
„cultatem,
„applicatio
„re & aud
„fratrum
„pulchritu
„lum id, q
„absque vc
„vitæ nec
„aliquid te
„ut qui a ſ
„ra, ut ne
„electo con

‚& quæ alii mirantur, vivitque in ſolitudine,
‚ut non locus eum cogat, ſed liberum eligendi
‚arbitrium eum juſtum oſtendat.

23. *Vigeſimoſecundo.* „Perfectus Gnoſticus ‚etiam, quæ ſunt optima, agens, vult latere ‚homines, Domino ſimul & ſibi ipſi perſua‚dens, ſe vivere ex præceptis, ea præferens ‚ex eo, quod eſſe credidit . . . ipſe ſeipſum ‚diminuit. Ad hoc numquam contemnit fra‚trem, qui fuerit in afflictione, propter eam, ‚quæ eſt in charitate, perfectionem, ſi ſe ſci‚verit facilius laturum, egeſtatem quam frater. ‚Exiſtimat certe illius dolorem eſſe dolorem pro‚prium, & ſi ex ſua præbens inopia propter ‚beneficentiam aliquo afficiatur incommodo, ‚id non ægre fert, ſed adhuc magis auget be‚neficium, habet enim puram & ſinceram fi‚dem, eam, quæ eſt de rebus, per opera & ‚contemplationem laudans Evangelium. Et ‚ſane non laudem ab hominibus accipit, ſed ‚a Deo, peragens ea, quæ docuit Dominus. ‚Idem cum attrahatur a ſpe propria, non gu‚ſtat ea, quæ ſunt in mundo pulchra, omnia, ‚quæ hic ſunt, magno animo deſpiciens. Sed ‚& eum miſeret eorum, qui poſt mortem ca‚ſtigantur per ſupplicium, inviti confitentes, ‚(eoquod ſcilicet æterna careant beatitudine). *Gnoſtici humilitas & miſericordia. p. 745. Purgatorium. p. 745.*

24. *Vigeſimotertio.* „Perfectus Gnoſticus „eſt tolerans cujusvis tentationis. Dominus, „inquit, dedit, Dominus abſtulit. Talis erat „Job quoque, qui propter ſingularem in Do„minum charitatem omnia ſibi externa una cum „ſanitate auferenda depoſuit. . . Oportet enim *Gnoſtici patientia. p. 747.*

 „neque

„neque ſi ſint bona, eis eſſe nimium deditum,
„neque rurſus ſi mala, nimium ægre ferre, ſed
„utriſque eſſe ſuperiorem, hæc quidem con-
„culcando, illa vero ad egenos transmittendo...
p. 748. „Numquam meminit eorum, qui in ſe pecca-
„runt, ſed ea remittit, quocirca juſte etiam
„orat, dicens: Dimitte nobis, nam nos quo-
p. 749. „que dimittimus. . . Merito ergo eum nihil
„conturbat ex iis, quæ accidunt, neque quid-
„quam veretur ex iis, quæ utilitatis cauſa a
„divino fiunt conſilio, neque erubeſcit mor.
„ut qui bonam habeat conſcientiam, & qui
„ſciat, poſt exceſſum ex vita fore, ut ſecum
„melius agatur.

Hæreſes non ſunt cauſa a vera fide retrahentes.

25. Poſtquam hucusque S. Clemens ſatis fuſe repetendo ea etiam, quæ in ſuis ſcriptis jam dixerat, perfectum Gnoſticum depinxiſſet, ait. „Conſequens autem eſt, reſpondere „iis, quæ a Græcis & Judæis nobis objiciun-
p. 753. „tur. . . Primum ergo hoc adverſus nos ad-„ducunt, dicentes, non oportere credere pro-„pter diſſenſionem hæreſum, retardatur enim & „differtur veritas, dum alii alia conſtituunt do-„gmata. Quibus reſpondemus 1. quod & apud „vos Judæos, & apud eos, qui inter Græcos „fuere in maxima exiſtimatione, Philoſophos „fuere plurimæ hæreſes, neque tamen ideo „dubitandum eſſe, dicitis, quin ſit philoſophan-„dum, aut Judaicæ hærendum diſciplinæ pro-„pter eam, quæ eſt inter ſe veſtrarum diſſen-„ſionem ſectarum. 2do. Præterea autem fore, „ut in veritate ſeminentur hæreſes, ut in „frumento zizania, prophetice dictum eſt a

„Do-

)omino, & fieri non poteſt, ut non fiat id, uod prædictum eſt, eſſe futurum. Hujus au-em cauſa eſt, quod, quidquid eſt pulchrum, quitur reprehenſio. Num ergo ſiquis pa-ta conventa non obſervaverit, & transgreſſus ıerit eam, quæ ſit apud nos, confeſſionem, ropter eum, qui non ſtetit ſuæ profeſſioni, bſtinebimus nos a veritate? Sed uti oportet, irum probum minime eſſe mendacem, & ihil infirmare eorum, quæ pollicitus eſt, tiamſi aliqui alii pacta conventa tranſiliant; a nos quoque nullo modo convenire, tranſi-re regulam Eccleſiaſticam, maximeque eam, uæ ſit de rebus maximis profeſſionem, nos uidem obſervamus, illi vero tranſiliunt. Eſt rgo credendum iis, qui firmiter adhærent eritati. Jam vero nobis large hac defenſione cet uti, iisque reſpondere. . . Num quis grotans non admittit medicum propter eas, uæ ſunt in medicina hæreſes? ita quoque ui anima ægrotat, ſanitati ſane, & ad eum converſioni numquam hæreſes præ-xat.

26. „Propterea ergo majori cura opus eſt providentia, ut examinetur, quomodo ſit xacte & perfecte vivendum, & quænam ſit era pietas, & rectus Dei cultus. Clarum t enim, quod cum veritas ſit ardua & diffi-lis, propterea certe fuerunt quæſtiones, ex uibus, quæ nimio ſui amore laborant, & nbitioſæ ſunt & gloriæ cupidæ, naſcuntur æreſes eorum, qui non dididerunt quidem, eque vere acceperunt, ſed ſibi cognitionis *Veritas inquirenda.* *p.* 754.

„ſum-

„ſumpſere perſuaſionem, Eſt ergo nobis ma-
„jori ſtudio & cura perſcrutanda ea, quæ ver
„eſt, veritas, quæ ſola circa eum, qui vere eſ
„Deus, verſatur: laborem autem conſequitu
„dulcis inventio & memoria. Eſt ergo labo
„ſubeundus propter hæreſes, ſed non eſt om-
„nino deficiendum. . . Simul autem diſcernen-
„dum eſt comprehendente contemplatione &
„principali conſideratione verum ab eo, quod
„apparet . . . Utendum eſt via regia, & trit
„& ſejuncta a periculo, & cum alii alia d
„cant, de veritate non eſt diſcedendum, ſed
„exactius & diligentius eſt inquirenda ejus ex
p. 755. „actiſſima, & accuratiſſima cognitio. . . Cum
„ergo habeamus a natura multa, quæ nos inci
„tant, & dant occaſionem ad ea, quæ dicuntur
„examinanda, etiam veritatis invenire conſe
„quentiam debemus: quocirca merito etiam con
„demnamur non aſſentientes iis, quibus oporte
„parere, non diſcernentes id, quod repugnat, &
„indecorum, & præter naturam eſt, & falſum
„a vero, & conſentaneo, & decoro, & eo
„quod eſt ſecundum naturam. . . Græcis ergo
„eſt inanis hic prætextus, volentibus enim
„licebit invenire veritatem; iis autem, qui
„cauſas adducunt, quæ carent ratione, eſt
„judicium, quod nullam habet excuſationem.
„utrum enim tollunt, an concedunt eſſe de
„monſtrationem? Exiſtimo omnes conceſſuros
„præter eos, qui ſenſus quoque tollunt. Si ſi
„autem demonſtratio, neceſſe eſt deſcender
„ad quæſtiones, & per ipſas Scripturas diſce
„demonſtrative, quomodo lapſæ ſunt hæreſes
„& contra, quomodo in ſola veritate, & anti

„qu

ua Eccleſia ſit perfectiſſima cognitio, & ea,
uæ eſt revera optima hæreſis, id eſt, ele-
tio. Ex iis autem, qui declinant a veritate,
lii quidem ſeipſos ſolos, alii vero propinquos
uoque conantur fallere. . . Primi quæſtiones
eclinant, ne confutentur, & doctrinam vi-
unt, ne condemnentur, opinione ſua ſapien-
es. Qui autem eos, qui accedunt deci-
iunt, ſunt valde callidi & aſtuti, qui etiamſi
tis aſſequantur, ſe nihil ſcire, probabilibus
men argumentis obſcurant veritatem. Alia
t autem natura probabilium argumentorum,
alia verorum.

27. Ex S. Scriptura proinde veritas inqui- *Veritas ex S. Scriptura exquirenda. p. 755.*
da eſt. „Nam qui rebus pulcherrimis laborem
pendere ſunt parati, non deſiſtent prius
ærere veritatem, quam ex ipſis Scripturis
ceperint demonſtrationem. . . Maximum
t autem, deponere opinionem, conſiſtendo
medio accuratæ perfectæque ſcientiæ, &
merariæ ſapientiæ opinionis, & noſſe, quod
i æternam ſperat quietem, cognoſcit etiam
us introitum eſſe laborioſum & arctum; &
i ſemel admiſit Evangelium, ne ad ea, quæ
nt retro, convertatur . . . ſed neque recur-
t ad hæreſes. . . Sed, ut videtur, multis *B. V. Mariæ perpetua virginitas. p. 756.*
hodiernum diem videtur Maria eſſe puer-
ra propter ortum Filii, cum non ſit puerpera.
idam enim dicunt, eam, poſtquam perpe-
ſet, inſpectam ab obſtetrice inventam
iſſe virginem. Tales autem ſunt nobis Scri-
uræ Dominicæ veritatem parientes, &
anentes virgines cum occultatione myſterio-
„rum.

„rum. Peperit, & non peperit, inquit ſcriptu
„ra, ut quæ ex ſe, non ex conjunctione co
„conceperit. Quam ob rem iis, qui ſunt cogni
„tione præditi, conceperunt ſcripturæ, quo
„quia non intellexere hæreſes, quaſi quæ no
„conceperunt, eas ablegant. Cum autem om
„nes homines idem habeant judicium, alii qui
„dem verbum, quod dictat, ſequentes, faciun
„argumenta, alii autem, cum ſeipſos dece
„rint voluptatibus, Scripturas torquent ad ſua
„cupiditates. Opus eſt autem amatori veri
„tis robore animi, neceſſe eſt enim, labi i
„maximis eos, qui res maximas aggrediun
„niſi regulam veritatis ab ipſa veritate accept
„tenuerint. Qui autem eo devenerunt, ut i
„recta via exciderint, merito etiam fallun
„in plurimis ſingularibus, propterea quod no
„habeant verorum & falſorum judicium plan
„exercitatum, in iis, quæ oportet eligere: ſ
„enim haberent, parerent Scripturis divinis..
„Nam homo Dei eſſe, & Domino fidelis eſſe pe
Traditio. „didit, qui adverſus eccleſiaſticam recalcitr
p. 757. „vit traditionem, & in humanarum hæreſeo
„defiliit opiniones. . . Principium enim doctri
„næ habemus Dominum, qui & per Prophetas
„ & per Evangelium, & per beatos Apoſtolo
„multifariam multisque modis a principio a
„finem deducit cognitionis. . . Ipſa ergo Do
„minica Scriptura tamquam criterio utimur a
„res inveniendas: quidquid autem judicatur
„non creditur, priusquam fuerit judicatum
„quare nec eſt principium id, quod opus ha
„bet judicio. Merito ergo cum fide compre
„henderimus principium indemonſtrabile ex a

„undan

ndanti, & ab ipſo principio de principio demonſtrationes ſumpſerimus, voce Domini erudimur ad agnitionem veritatis: non enim abſolute enuntiantibus hominibus fidem habebimus, quibus licet etiam enuntiare contrarium. Si autem non ſatis eſt, ſolum abſolute dicere, quod videtur, ſed oportet etiam probare, quod dictum eſt, non expectamus teſtimonium, quod datur ab hominibus, ſed voce Domini probamus, quod quæritur, quæ eſt magis fide digna, quam quævis demonſtratio, vel potius, quæ eſt ſola demonſtratio, per quam ſcientiam, qui ſolum guſtavere ſcripturas, ſunt fideles, qui autem etiam ulterius proceſſerunt, ſunt perfecti gnonomes veritatis, ii ſcilicet, qui ſunt cognitione præditi: quandoquidem etiam in iis, quæ ad vitam pertinent, eos, qui ſunt rudes, ſuperant artifices, & per communes notiones exprimunt id, quod eſt melius. Sic ergo nos quoque ex ipſis de ipſis ſcripturis perfecte demonſtrantes, ex fide perſuademus demonſtrative.

28. Sed dicis. „Sane Propheticis quoque Scripturis uti auſi fuerunt, qui perſequuntur hæreſes.„ *Reſpondetur.* „Primum quidem non omnibus utuntur, deinde non perfectis, neque ut dictat corpus & contextura Prophetiæ: verum eligentes ea, quæ dicta ſunt ambigue, traducunt ad proprias opiniones, paucas voces ſparſim carpentes, neque id conſiderantes, quod ex ipſis ſignificatur ſed ipſa nuda dictione utentes: nam in omnibus fere, quæ „addu- *Hæretici S. Scriptura abutuntur.* *p. 757.*

„adducunt, locis ipſos ſola intueri videbis no-„mina, ut qui mutent ſignificata, neque quem-„admodum dicuntur, cognoſcant, neque iis, „quas afferunt, allegationibus, ita, ut earum „natura poſtulat, utantur. Veritas autem non „invenitur in translatione ſignificationum, ſic „enim omnem veram everterent doctrinam, ſed „in eo, ut quis conſideret, quid Domino & om-„nipotenti Deo perfecte conveniat, & eum de-„ceat; & in eo, ut confirmet unumquodque ex „iis quae demonſtrantur per Scripturas, ex ip-„ſis rurſus ſimiliter Scripturis. Neque ergo vo-„lunt converti ad veritatem, ut quos pudeat, „ſui in ſeipſos amoris deponere praerogativam, „neque ſciunt, qua ratione poſſint ſuas ſtabilire „opiniones, ſcripturis vim afferentes.

Haeretici omnes ſcripturas non admittunt, calumniantur & falſa dogmata ſua negant. p. 758.

29. „Cum autem haeretici ad falſa in vulgus „proferendum dogmata proceſſerint, cum om-„nibus fere Scripturis evidenter pugnantes, & „ſemper a nobis, qui contradicimus, confu-„tati, quod reliquum eſt, nunc adhuc quoque „pergunt ſe opponere, partim quidem ex Pro-„pheticis aliqua non admittendo, partim au-„tem nos, tamquam qui ſimus alterius natu-„rae, & quae ſunt illorum propria, non poſſi-„mus intelligere, calumniando: nonnumquam „autem etiam, cum convincuntur, ſua negant „dogmata, aperte confiteri erubeſcentes, quae „ſe ſeorſim ſic docere gloriantur: id enim in „omnibus haereſibus videre licet, ſi ipſorum „dogmatum quis perſequatur nequitias. . . „Semper enim ſibi ſumunt magis id, quod eis „viſum fuerit eſſe evidentius, quam quod di-„ctum

ſtum eſt a Domino per Prophetas, & ab Evangelio, quodque Apoſtolorum teſtimonio comprobatum eſt, & confirmatum. . . Nam cum Eccleſiaſticæ cognitionis non didicerint myſteria, neque veritatis perceperint magnitudinem, ut qui in perſcrutando rerum profundo fuerint ſocordes, & ſuperficietenus legerint, ſcripturas valere juſſerunt. Inani ergo ſapientiæ opinione elati perpetuo litigant, aperte oſtendentes, ſe magis curare, ut videantur philoſophi, quam ut philoſophentur. . . Sed omnis, ut videtur, hæreſis ab initio habet aures, quæ non audiunt id, quod eſt utile, ſed ſolum patent iis, quæ dicuntur ad voluptatem: nam curatus utique eſſet eorum aliquis, ſi tantum voluiſſet parere veritati. Eſt autem triplex ratio curandæ opinionis, ſicut etiam cujusvis affectionis: cauſæ cognitio; & quomodo ea poſſit auferri, & tertium animæ exercitatio, & aſſuefactio, ut poſſit ſequi, quæ recte judicata fuerint. Quemadmodum enim oculus turbatus, ita etiam anima conturbata iis dogmatibus, quæ ſunt præter naturam, non poteſt veritatis lucem perfecte videre; quin etiam ea, quæ ſunt ante pedes, ægre intuetur. Et ſicut improbi pueri excludunt Pædagogum, ita etiam hi arcent Prophetias a ſua Eccleſia, ſuſpectas eas habentes propter reprehenſionem & admonitionem; quia plurima conſarciunt mendacia & figmenta, ut jure videantur non admittere ſcripturas: hac ergo ratione non ſunt pii, ut qui divinis præceptis non acquieſcant, hoc eſt, ſancto Spiritui.

Modi curandi pravos affectus.
p. 759.

Media hæreſin fugiendi. p. 760.

30. Ex his apparet, quomodo aliquis hære-ſes præcavere, & ab illis ſeſe liberare queat. „Quemadmodum ergo in bello non eſt ordo „deſerendus, quem dedit imperator militi, „ita nec deſerendus eſt ordo, quem dedit no-„bis Verbum, quem accepimus principem ac „ducem cognitionis & vitæ. . . Quare *Prima* „ſi more, qui prius invaluit, victus fuerit is, „qui eſt ex vulgo, curandum eſt, ut mos con-„quieſcat, in eo, quod eſt perfectum, & om-„ni ex parte abſolutum, & ut contra eum ſe-„cat, exercenda eſt anima.

Conſuetudo vincenda.

Pugnantia dogmata non ſectanda. p. 760.

31. *Secundo.* „Siquis pugnantia aliqua do-„gmata videtur attrahere, ea ſunt ſubducen-„da, & eundum eſt ad eos, qui quieta dogma-„ta efficiunt, & divinis Scripturis eos incan-„tant, qui ſunt rudes & imperiti, & ſtrepitum „pertimeſcunt, per teſtamentorum conſequen-„tiam eis veritatem explanantes. Sed, ut „videtur, magis declinamus ad ea, quæ ſunt „opinabilia, etiamſi ſint contraria, quam ad „veritatem, eſt enim auſtera, gravisque ac „ſevera. Atque cum ſint quidem tres animæ „affectiones, ignoratio, opinio, ſcientia; qui „in ignoratione quidem verſantur, ſunt gen-„tes; qui autem in ſcientia, vera Eccleſia; „qui vero in opinione, ii, qui ſectantur hære-„ſes. Nihilo ergo apertius videmus affirman-„tes eos, qui ſciunt, de iis, quæ ſciunt, quam „hos de iis, quæ opinantur, quod attinet ad „affirmandum absque demonſtratione. Se ita-„que invicem deſpiciunt & irrident, fitque, „ut eadem intelligentia ab aliis quidem in ma-

„ximo

ximo honore habeatur, ab aliis autem damnetur amentiæ: atque didicimus, aliud quidem eſſe voluptatem, quæ eſt attribuenda gentibus; aliud autem contentionem, quæ in hæreſibus præponitur; aliud gaudium, quod ut proprium eſt Eccleſiæ aſſignandum; aliud autem lætitiam, quæ danda eſt ei, qui eſt ex veritate præditus cognitione.

32. „*Tertio.* Quemadmodum ſiquis Iſchomacho ſe dederit inſtituendum, eum faciet agricolam, Homero, Poetam. . . Demoſtheni, Oratorem, & Chryſippo, Dialecticum, & Ariſtoteli, Phyſicum, & Platoni, Philoſophum, ita qui paret Domino, & per eum datam ſequitur Prophetiam, efficitur ad Magiſtri imaginem Deus. Hanc ergo altitudinem minime aſſequuntur, qui non ſequuntur Deum, eos ducentem, ducit autem per Scripturas divinitus inſpiratas. Et cum ſint innumerabilia, quæ fiunt ab hominibus, ſunt utique duo cujusvis peccati principia, ignoratio & imbecillitas; eſt autem utrumque in noſtra poteſtate, cum nec velimus diſcere, nec cupiditatem continere. Ex his autem unum quidem eſt, per quod non recte judicant; alterum vero, per quod non poſſunt exequi, quæ recte ſunt judicata. Neque enim ſiquis fuerit deceptus in ſententia, recte agere poterit, etiamſi ſit ſatis potens, ut agat ea, quæ fuerint cognita; neque qui poteſt id, quod oportet, judicare, ſe ab omni reprehenſione alienum præbebit, ſi ad res gerendas ſit impotens. Conſequenter ergo duæ quoque in „genere

S. Scriptura quoad dogmata & actus inhaerendum. p. 761.

Radices peccati. p. 761.

Hæreſes antiquitate Eccleſiæ non gaudent.

,,riorum a
,,lica Eccl
,,bula (*H*
,,bare: na
,,ctrina, cu
,,pore Tib
,,tem ejus

Hæreſes tempore Adriani p. 764.

,,Neronis
,,tem circ
,,runt, qu
,,runt usq
,,ris, ſicut
,,ſcribat M
,,Petri inte
,,quoque d
,,tem fuit
,,natus eſſe
,,tur ut ſen
,,monem P
,,Quæ cum
,,quiſſima,
,,res, & q
,,pore fuiſ

„eam, quæ vere eſt antiqua, in cujus catalo- p. 765.
„gum referuntur ii, qui ſunt juſti ſecundum
„propoſitum: nam cum unus ſit Deus, & unus
„Dominus, propterea id etiam, quod eſt ſum-
„me venerabile (*Eccleſia*) & ex eo, quod ſit
„ſolum laudatur, ut quod ſit imitatio principii,
„quod eſt unum. In unius ergo naturæ ſortem
„cooptatur Eccleſia, quæ eſt una, quam co-
„nantur hæretici in multas diſcindere. Et ſub-
„ſtantia ergo, & cogitatione, & principio, &
„excellentia, ſolam eſſe dicimus antiquam, &
„Catholicam Eccleſiam, in unitatem unius
„fidei, quæ eſt ex propriis teſtamentis, vel
„potius ex teſtamento, quod eſt unum diver-
„ſis temporibus, in quibus Dei voluntate per
„unum Dominum congregat eos, qui ſunt jam
„ordinati, quos prædeſtinavit Deus, cum eos
„juſtos futuros cognoviſſet, ante mundi conſti-
„tutionem. Cæterum Eccleſiæ quoque emi-
„nentia, ſicut principium conſtructionis, eſt
„ex unitate; omnia alia ſuperans, & nihil ha-
„bens ſibi ſimile, vel æquale.

37. „Ex hæreſibus autem aliæ quidem ap- *Hæreſum varietas.*
„pellantur ex nomine, ut quæ appellatæ ſunt
„a Valentino, & Marcione, & Baſilide, etiamſi p. 765.
„glorientur, ſe Matthiæ opinionem adducere,
„fuit enim una omnium Apoſtolorum ſicut do-
„ctrina, ita & traditio. Aliæ autem ex loco,
„ut Peratici, aliæ autem ex gente, ut Phry-
„gum hæreſis; aliæ autem ex operatione, ut
„Encratitarum; aliæ autem ex propriis dog-
„matibus, ut Docitarum: aliæ autem ex poſi-
„tionibus, & iis, quæ ipſæ honorarunt, ut

„qui appellantur Cajaniſtæ, & Ophiani: aliæ
„vero ex iis, quæ nefaria auſæ ſunt, & per-
„petrarunt, ut qui ex Simonianis vocantur Eu-
„tychitæ. Nos autem, ubi iis, qui in Eccleſia
„ſpectandi tenentur deſiderio, ex lege de Sa-
„crificiis, tum de Judæis vulgaribus, tum de
„hæreſibus, quæ myſtice diſcernuntur tam-
„quam immundæ, ex divina mundorum, &
„immundorum animalium diſtinctione, parvum
„quoddam foramen oſtenderimus, finiemus
„orationem.„ Ubi per animalia, quæ fiſſis
ungulis ruminant, fideles: quæ ruminant, bi-
fidam autem non habent ungulam, vulgus Ju-
dæorum: quæ bifidas habent ungulas, mini-
me autem ruminant, hæreticos: qui nec bifi-
das habent habent ungulas, neque ruminant,
omnino immundos, & gentiles S. Clemens in-
telligit, & demum ita hunc librum finit. „At-
„que adeo poſt hunc librum ſeptimum Stroma-
„tum, de iis, quæ deinceps ſequuntur, aliud
„ſumamus exordium.

ic ultimus Liber inſcriptus erat: *Quis eſt di-*
es, qui ſit ſalvus: & his verbis incipere: *Qui*
rationes edunt. Verum hic liber a Stromati-
us ab Euſebio aperte diſtinguitur. Heinſius
utat in ſuis notis, librum octavum Stromatum
enitus deperditum eſſe, & hunc, quem mo-
lo habemus, eſſe fragmentum ex libro pariter
leperdito ſancti Clementis de Hypotypoſibus.
V. Lowthius Anglus elenchum capitum hujus
ibri confecit, qui in editione Potteri operum
S. Clementis habetur.

§. II.

Analyſis Libri VIII. Stromatum.

1. Sanctus Clemens collectanea principiorum Logicorum in hoc libro traditurus, hujus hae Scriptionis hanc rationem affert: „Antiquiſſimi Philoſophi ad contendendum non ferebantur, & ad dubitandum, nedum nos, „qui amplectimur eam, quae vere eſt, Philoſophiam, quos aperte inventionis cauſa ad „perſcrutandum quaerere jubet Scriptura. Recentiores autem Graecorum Philoſophi inani „laudis cupiditate commoti, refellendo ſimul, „& contendendo ad nugas deducuntur inutiles; „contra autem barbara Philoſophia, omnem expellens contentionem, quaerite, inquit, & „invenietis, pulſate, & aperietur, petite, & „dabitur vobis. Atque pulſat quidem per in„quiſitionem, quae per interrogationem, & „reſponſionem inſtituitur oratio, veritatis fo„res, per id, quod apparet: aperto autem „per ſcrutationem eo, quod eſt impedimento, „in-

Cur Logica ſtudendum. p. 768.

„ingeneratur contemplatio, quæ eſt ex ſcie„tia: iis, qui ſic pulſant, aperitur id, quod „quæritur, & iis, qui ſic petunt per Scriptu„ras, ad quod quidem a Deo contendunt, & „donatio divinitus datæ cognitionis, compre„hendendo per rationalem, quæ vere eluceat, „inquiſitionem.

Regulæ inquirendæ veritatis. *In inquirenda veritate ſine contentione procedendum.* *p. 769.*

3. Ut proinde veritas per accuratum examen procedendo inveniatur, ſequentes regulas ex principiis Logicis depromptas S. Clemens præſcribit. *Primo:* „Ductus deſiderio „id, quod bonum eſt, & honeſtum inveniendum, benigne quærit citra contentionem, & „citra gloriæ cupiditatem, interrogando, & „reſpondendo, & ea etiam, quæ dicuntur, „conſiderando. Oportet enim non ſolum eos, „qui ad divinas ſe applicant Scripturas, ſed „eos etiam, qui communes ſequuntur notio„nes, ita proponere quæſtiones, ut in finem „aliquem utilem deſinat inventio. Turbulen„tos enim homines, & forenſes inventiones „alius excipit locus, & alia turba; eum au„tem, qui veritatis ſimul eſt amator, & fa„miliaris, eſſe pacificum, & in inquiſitionibus „oportet per demonſtrationem, quæ fit ex „ſcientia, & ſine amore ſui tantum veritatis „amantem accedere ad eam, quæ comprehen„ditur, cognitionem.

Nomen clare definiendum. *p. 769.*

4. *Secundo.* „Nulla eſt melior, aut eviden„tior methodus ad principium doctrinæ, quam „ut nomen propoſitum tam aperta definitione „perſequatur, ut id aſſequantur, quicunque „eadem voce utuntur. Eſtne demonſtrationis

„er-

rgo nomen ejusmodi, cujusmodi eſt *Blytiri*, ox ſolum nihil ſignificans? Quare igitur neue Philoſophus, neque Orator, ſed neque Juex, tamquam nomen nihil ſignificet, proert demonſtrationem, neque aliquis ex iis, ui judicio contendunt, ignorat non eſſe, id uod ſignificatur? De quavis ergo re ſiquis ecte tractare velit, non ad aliud principium, uod ſit certum, & extra controverſiam poius deducet orationem, quam ad id, quod uicunque ſunt ejusdem gentis, & ſermonis x appellatione fatentur ſignificari.

5. *Tertio.* „Deinde ab eo progrediendo, *Res ſignificata per ſuam naturam definienda. p. 769.* eceſſe eſt quærere, exiſtat, necne, id, quod ratione ſignificatur: deinde ſi eſſe, fuerit oſtenſum, accurate quærendum eſt, qualis it ejus natura, & num ordinem datum ſuperet. Si autem non ſufficit, id ſolum, quod viſum eſt, abſolute dicere de eo, quod quæritur, licet enim ei, qui adverſatur, ex æquo contrarium afferre, quod velit; verum oportet confirmare id, quod dictum eſt. Et ſi ejus quidem referatur judicium ad id, de quo ſimiliter dubitatur, & illius rurſus ad alterum, de quo dubitatur ſimiliter, procedet in infinitum, & non poterit demonſtrari: ſi autem ejus, quod eſt certum, & extra controverſiam, referatur fides ad id, quod omnes confitentur, illud eſt conſtituendum doctrinæ principium. Omne ergo nomen propoſitum eſt ſumendum ad definitionem, quæ eſt certa, & extra controverſiam, & manifeſta iis, qui ſunt participes ejusdem conſi-

„de-

p. 770. ,,...

,,dem.

,,ſtratio

,,rum,

,,nione.

,,catio,

,,unum

,,gerere

,,amplit

,,mitur

,,v. g. q

,,unum

,,cent.

,,quis c

,,mum

,,dere,

,,compoſ

,,eo, q

,,ea, qu

,,tur co

,,propoſi

,,ſionem

,,ptis a

,,unamq

Ratioci-nari, & demon-ſtrare quid.

p. 771.

inis id, quod quæritur, quod etiam voca-
ur concluſio. Nulla autem ſimplex, & pri-
na oratio vocatur Syllogiſmus, etiamſi ſit
vera, ſed eſt ad minimum compoſita ex tri-
bus hujusmodi; duabus quidem, ut quæ ſu-
muntur propoſitionibus, una autem ut con-
cluſione.

Syllogiſmus quid. *p. 771.*

7. *Sexto.* Natura demonſtrationis perſpe-
, ejus principia noſſe oportet. „Jam vero
Philoſophi fatentur, eſſe indemonſtrabilia prin-
cipia univerſorum: quamobrem ſi eſt demon-
ſtratio, omnino neceſſe eſt, prius eſſe aliquid
x ſe credibile, quod quidem dicitur primum,
& indemoſtrabile. Ad *fidem* ergo indemon-
ſtrabilem reducitur omnis demonſtratio. Erunt
utem alia quoque demonſtrationum princi-
pia poſt eum fontem, qui eſt ex fide, nempe
a, quæ evidenter apparent ex ſenſu, & in-
telligentia. Nam ea quidem, quæ ex ſenſu
venerunt, ſunt ſimplicia, & ejusmodi, ut
olvi nequeant; quæ autem ex intelligentia,
implicia, rationabilia, & prima: quæ au-
em ex his gignuntur, ſunt quidem compo-
ita, ſed nihilo ſecius evidentia, & credibi-
ia, & primis magis rationalia: quam ergo
propriam habemus orationis facultatem om-
ies natura inſitam ea eſt ex eo, quod eſt con-
equens, & ex eo, quod repugnat. . . Siquis
rgo inceperit ex iis, quæ ſunt evidentia ſen-
u, & intelligentia, & deinde convenientem
ntulerit concluſionem, vere demonſtrat; ſin
utem ex opinalibus ſolum, ſed non primis,
oc eſt, neque ſenſu evidentibus, nec intel-
„li-

Demonſtrationis principia. *p. 771.*

Fides.

Evidentia ſenſuum, & intelligentiæ.

„ligentia, ſi convenientem quidem inferat con„cluſionem, ratiocinabitur quidem, ſed non, „quæ ſcientiam conſtituat, efficiet demonſtra„tionem; ſin autem non convenientem, ne „omnino quidem ratiocinabitur.

Reſolutio quid.
p. 772.

8. *Septimo.* „Differt autem demonſtratio a „reſolutione: unumquodque enim ex iis, quæ „demonſtrantur, demonſtratur per quædam, „quæ demonſtrantur, illis quoque prius de„monſtratis ab aliis, donec recurrerimus ad ea, „quæ ſunt per ſe credibilia, aut ad ea, quæ „ſunt evidentia ſenſu, & intelligentia, quod „quidem nominatur reſolutio. Demonſtratio „autem eſt, quando a primis venit id, quod „quæritur per omnia, quæ ſunt intermedia.

Status quæſtionis rite cognoſcendus.
p. 772.

9. *Octavo.* Ut igitur veritas per demonſtrationem, & diſputationem recte inveniatur: „Id quod eſt propoſitum ad diſputationem con„veniens aſſumere neceſſe eſt, & hanc oratio„nem oportet eſſe apud omnes certam, & ex„tra omnem controverſiam; ſi ſumantur au„tem propoſitiones, quæ quæſtioni propoſitæ „non conveniant, fieri non poteſt, ut recte „aliquid inveniat, cum ignoretur tota quæſtio „propoſita: quæſtio naturæ appellatur. In om„nibus ergo, quæ quæruntur, eſt aliquid, „quod prius quæritur, quod cum ſit omnino „ex ſeipſo credibile, creditur absque demon„ſtratione; a quo quidem eſt procedendum ad „eorum inquiſitionem, ſtatuendumque eſt id „eorum, quæ videntur eſſe inventa, arx quaſi „& criterium. . . . Sciendum autem, cogni„tio-

ctionem eſſe, de qua prius conſtiterit ante quamcunque rem, quæ quæritur, aliquando quidem ſolummodo eſſentiæ, cum ejus ignorentur munera, & officia, ut v. g. lapidum, & omnium animalium, quorum ignoramus operationes: aut affectionum, aut facultatum &c. Nonnunquam autem cognoſci quidem aliquid ex his facultatibus, vel affectionibus, vel aliqua ex his, uti animæ cupiditates, & affectiones, ignorari autem, & quæri eſſentiam. . . . Sunt autem etiam aliqua, quorum cùm ſciamus operationes ſimul cum eſſentiis, ignoramus affectiones.

10. *Nono.* „Eſt ergo inventionis ratio, & Methodus ejusmodi. Incipiendum enim eſt a cognitione earum, quæ proponuntur, quæſtionum; ſæpe enim decipit figura dictionis, & confundit, ac perturbat cogitationem, ut non facile quis inveniat, ex qua ſit differentia. Ut exempli cauſa: annon ſit animal foetus, qui geſtatur in utero: nam cum & animalis, & foetus, qui in utero geſtatur, aliquam habeamus notionem, quærimus, an foetui, qui in utero geſtatur, inſit eſſe animal; hoc autem eſt, an ſubſtantiæ, quæ geſtatur in utero, inſit, ut tunc poſſit moveri, & ſentire: quamobrem operationum, & affectionum inquiſitio eſt in eſſentia, quæ prius cognoſcitur. Statim ergo is, qui proponit, prius eſt interrógandus, quidnam vocet animal; hoc enim eſt maxime faciendum, quando viderimus nomen duci ad diverſos uſus, & perſcrutandum eſt, an de ſignificatione dubite„tur

Methodus inveniendi, & diſputandi. *p.* 773.

„tur ex appellatione, an ſit apud omnes extra „controverſiam: ſi enim dixerit, ſe vocare animal, quidquid augetur, & alitur; rurſus eum „rogabimus, an plantas quoque exiſtimet animalia; deinde hoc cum conceſſerit, jam oportet oſtendere, quid ſit, quod utero geſtatur, „& alitur. . . Quodſi is, qui propoſuit, negaverit, plantas eſſe animalia; oſtendemus, eum „ſecum pugnantia dicere; nam cum definierit „animal ex eo, quod alatur, & augeatur, & „plantam non eſſe animal pronuntiarit, nihil „aliud viſus eſt dicere, quam quod id, quod „alitur, & augetur, eſt & animal, & non animal. Dicat ergo, quid velit diſcere: num, an „augeatur, & nutriatur foetus, qui eſt in utero, aut an ſit particeps ſenſus alicujus, an „etiam motus, qui eſt ex appetitione. Nam ex „ſententia quidem Platonis planta eſt animata, „& animal; ex ſententia vero Ariſtotelis nondum quidem eſt animal, deeſt enim ei vis „ſentiendi, ſed jam animata: eſt ergo, ut ipſe „vult, animal eſſentia animata ſentiendi poteſtate prædita: ex Stoicorum autem ſententia, „neque animatum, neque animal eſt planta, „eſt enim animal animata eſſentia. Si ergo animal eſt animatum, anima autem eſt natura „vi ſentiendi prædita, manifeſtum eſt, quod „animatum eſt, ſentiendi poteſtate eſſe præditum. Si ergo is, qui quæſivit, viciſſim fuerit interrogatus, an animal, quod eſt in utero, adhuc vocet animal ex eo, quod alatur, „& augeatur, habet reſponſionem: ſin autem „dicat, eſſe id, quod quærit, utrum foetus, „qui geſtatur in utero, ſit jam ſentiendi vi prædi-

litus, an etiam per aliquam appetitionem ſit ſe movendi poteſtate præditus, it jam aperte rei perſcrutatio, non manente amplius deceptione nominis. Si autem non reſpondeat ad id, quod fuit viciſſim rogatus, neque velit dicere, quidnam intelligat, aut cuinam rei tribuens nomen animalis fecerit propoſitionem, jubeat autem nos dividere, poterit cognoſci, eum eſſe contentioſum. Si autem, cum ſint duo modi, unus quidem, qui ſit per interrogationem, & reſponſionem, alter autem perſequendo, & explicando latius, negavit alterum, audiat nos omnia perſequentes, quæ pertinent ad quæſtionem propoſitam, deinde poſtquam perfecerimus, tunc licebit ei viciſſim tractare de unoquoque: ſi autem conetur interrogando interrumpere examinationem, planum eſt, eum nihil velle audire. Sed ſi malit quidem reſpondere, primum omnium eſt rogandus, cuinam rei tribuat nomen animalis: deinde quidnam ei ſignificet fœtus, qui geſtatur in utero, an quæ jam ſunt formata, & animalia, an etiam ſemen dejectum, an ea, quæ jam ſunt membris effiſta, & expreſſa, quæ appellantur ἔμβρυα. Cum autem ad hoc quoque reſponderit, oportet deinceps id, quod eſt propoſitum, concludere, & docere: ſi au- autem ipſe non velit dicere non reſpondens, audiat: quoniam tu non vis dicere, quoniam ſignificato dicas id, quod propoſuiſti. . . . ſcias te perinde feciſſe, ac ſi propoſuiſſes, an canis ſit animal, merito enim dixiſſem, de quo cane agis, de terreſtri, vel marino, vel

„de aſtro cœleſti? . . . Sin autem in excu-
„tiendis nominibus lubens verſeris, clarum eſt,
„quod ipſum nomen fœtus neque eſt animal,
„neque planta, ſed nomen, & vox . . . & ſi
„hoc propoſuiſti, habes reſponſionem. . . .
„Alia eſt, quæ proponitur, quæſtio de ſignifi-
„catis hujus nominis, animal: dico ergo, ſi
„hoc dicis animal, quod poteſt ſentire, & mo-
„veri ex appetitione, eſt animal non abſolute,
„id quod ex appetitione & movetur, & ſentit,
„nam poteſt etiam dormire, aut ſi non adſint
„ſenſilia, non ſentire: quod autem poteſt vel
„impelli appetitione, vel etiam ſentire, eſt a
„natura datum ſignum, quo animal cognoſci-
„tur, tale quid enim ex his ſignificatur. . . .
„Cum ergo ex ſenſu, & motu, qui proficiſci-
„tur ex appetitione, inveniſſemus animal dif-
„ferre a non animali, id rurſus diſtinximus a
„rebus ei adjunctis, dicentes, aliud quidem
„eſſe id, quod poteſtate eſt tale, quod non-
„dum quidem ſentit, & movetur, erit autem
„aliquando tale; alterum autem, quod actu
„jam eſt tale. Hujus autem eſt aliud quidem,
„quod jam agit, aliud autem, quod agere qui-
„dem poteſt, quieſcit autem, vel dormit: hoc
„eſt autem id, quod quæritur: non enim ex
„eo, quod alatur fœtus, dicendum eſt, eſſe ani-
„mal, quod quidem eſt eorum, quæ recedunt ab
„eſſentia, iis autem, quæ alioqui accidunt, men-
„tem adhibent... Eadem autem demonſtrationis
„pertractatio eſt etiam, quando vel eſſentia alicu-
„jus rei, vel aliquæ affectiones inquiruntur.

Pyrrhonici refutantur. p. 777.

11. Contra methodum hanc demonſtrandi pugnant „ Pyrrhonici apud quos eſt, ἐποχὴ, „hoc

„hoc eſt, aſſenſionis ſuſtentatio, vel ſuſpenſio,
„(*ſive dubitatio*) quæ vult, nihil eſſe firmum,
„ac ſtabile.„ Verum *reſpondet* S. Clemens: „Si
„ea a ſeipſa inceperit, clarum eſt, quod pri-
„mum ſeipſam infirmabit: aut enim dat, ali-
„quid eſſe verum, & non eſt de omnibus ſu-
„ſtinenda aſſenſio (*ſive dubitandum*) aut perſi-
„ſtit dicens, nihil veri, & clarum eſt, quod
„nec ipſa prius verum dicet: aut enim ipſa ve-
„rum dicit, aut non: ſed ſi verum dicit, con-
„cedit vel invita, aliquid eſſe veri: ſin autem
„non verum dicit, vera ea relinquit, quæ vo-
„lebat tollere de medio; nam quatenus falſa
„oſtenditur, quæ perimit epoche, ſeu aſſen-
„ſionis ſuſtentatio, eatenus vera eſſe oſtendun-
„tur ea, quæ perimuntur, quemadmodum
„ſomnium, quod dicit omnia ſomnia eſſe fal-
„ſa, nam cum ſeipſam perimat, confirmat alia.
„Et in ſumma ſi eſt vera, ducet a ſeipſa prin-
„cipium, cum non ſit alicujus alterius ſuſten-
„tatio aſſenſionis, ſed primum ſuiipſius. De-
„inde ſi comprehendit, quod ſit homo, vel
„quod ſuſtinet aſſenſionem, clarum eſt, eum
„non ſuſtinere aſſenſionem. Quomodo autem
„etiam reſpondeat ad rogatum? nam clarum
„eſt, eum de hoc non ſuſtinere aſſenſionem.
„Atqui ſe ſuſtinere aſſenſionem pronuntiat:
„quod ſequendo ſi oporteat nos de rebus om-
„nibus ſuſtinere aſſenſionem, de ipſa aſſenſio-
„nis ſuſtentatione aſſenſionem primum ſuſtine-
„bimus, ſitne ei credendum, an non. Præ-
„terea ſi hoc ipſum verum eſt, eum verum ne-
„ſcire, neque omnino veri quidquam ab illo
„datur; ſi autem de hoc quoque dicet dubi-

„tari poſſe, an verum ignoretur, eoipſo dat, „verum cognoſci poſſe, quod ſuam de ipſo aſ„ſenſionis ſuſtentationem videatur non con„firmare.

Definitio, ejusque requiſita. p. 778.

12. *Decimo.* Ex dictis colligitur, ad veram demonſtrationem requiri perfectam rei definitionem, & diviſionem. „Ante definitiones „autem, demonſtrationes, & diviſiones prius „ponendum eſt, quot modis dicatur id, quod „quæritur, & tractanda ſunt homonyma, & „Synonyma ſunt apte, & diſtincte ponenda in „ſua ſignificatione. Deinde quærendum eſt, „an ex iis, quæ conſiderantur, ut relata ad „alia ſit id, quod proponitur, an per ſeipſum „ſumatur. Poſt hæc, an ſit, quid ſit, quid „ei accidat, propter quid ſit. Ad hæc autem „contemplanda confert ſingulorum cognitio, „& univerſorum, & ea, quæ ſunt priora, & „differentiæ, & earum diviſiones. Atque in„ductio quidem affert id, quod eſt univerſum, „& definitionem; diviſiones autem ſpecies, & „quid ſit, & individuum: contemplatio autem, „qua conſideratur, quot modis dicatur, affert „aſſumptionem ejus, quod eſt proprium.... „Rurſus id, quod in ſummam redigitur ex di„viſione, appellatur definitio, ſumitur enim prior „diviſio, & poſterior diſtinctio: prior qui„dem, quando conceſſum, vel propoſitum fue„rit; poſterior autem, quando demonſtratum. „Porro autem per ſenſum ex eo, quod eſt ſin„gulare, in ſummam colligitur id, quod eſt uni„verſum, ac generale. . . Atque inductio qui„dem non oſtendit, quid ſit, ſed quod ſit, vel

„non

„non ſit; diviſio autem, quod ſit; & diſtinctio „ſimiliter, atque diviſio eſſentiam docet, & „quid ſit, non autem, an ſit; demonſtratio „autem tria, nempe an ſit, & quid ſit, & pro„pter quid ſit, aperit. Sunt autem nonnullæ „quoque definitiones, quæ cauſam continent. „Quoniam autem ſcire eſt, quando cauſam vi„derimus, ſunt autem cauſæ quatuor, mate„ria, id quod movet, forma, finis; erit qua„druplex diſtinctio. Primum ergo ſumendum „eſt genus, in quo ſunt ea, quæ ſunt proxi„ma iis, quæ ſunt ſuprema; poſtea propin„qua differentia. Differentiarum autem con„tinuatio, quæ ſcinditur, & dividitur, implet „rei eſſentiam, ac definitionem. Non neceſſe „eſt autem dicere omnes uniuscujusque diffe„rentias, ſed eas, quæ formam tribuunt.

13. *Undecimo.* Ad rectam diviſionem inſti- *Diviſio quomodo facienda.* tuendam. „Recurrimus ad ea, quæ ſunt ſim„pliciora, & magis principalia: atque genus *p.* 779. „quidem rei, quæ quæritur, dividimus in eas, „quæ ei inſunt, ſpecies v. g. in homine animal, „quod eſt genus, dividimus in eas, quæ in „ipſo apparent, ſpecies, nempe mortale, & „immortale, & ſic ſemper genera ſecantes in „ſpecies ſimpliciores accedimus ad id, quod „& non amplius ſuſcipit diviſionem. . . . Sic „dividimus animal mortale in terreſtre, & „aquatile, & rurſus terreſtre in volucre, & „pedeſtre. . . Rurſus pedeſtre in rationis par„ticeps, & expers rationis. Deinde ex his „ſpeciebus eligentes ea, quæ ſunt magis pro„pinqua homini efficimus hominis definitionem,

 „quæ

„quæ eſt animal mortale, terreſtre, pedeſtre, „rationis particeps. . . Ex diviſionibus autem „una quidem dividit id, quod dividitur in ſpe„cies, ut genus; altera autem in partes, ut „totum; alia vero in ea, quæ accidunt. At„que totius quidem in partes diviſio ut plu„rimum conſideratur in magnitudine: quæ fit „autem in ea, quæ accidunt, numquam tota „poteſt accipi, ſiquidem oportet unicuique „etiam omnino ineſſe eorum, quae ſunt, eſſen„tiam: unde etiam reprobantur ambæ hæ di„viſiones, ſola autem probatur diviſio generis „in ſpecies, a qua formam, characteremque „accipit, quæ eſt in genere idenditas, & di„verſitas, quæ eſt in differentiis ſpecialibus: „ſpecies enim ſemper in aliqua parte conſide„ratur, non tamen contra, ſiquid eſt pars ali„cujus, hoc erit etiam ſpecies, manus enim „eſt pars hominis, non autem ſpecies; & ge„nus ineſt in ſpeciebus, totum autem non in„eſt in partibus. . . Atque optimum quidem „fuerit, contemplari genus in duabus ſpecie„bus, ſin minus autem, in tribus.

Definitio ad ſcientiam neceſſaria.

p. 780.

14. *Duodecimo.* Porro definitionis, & conſequenter diviſionis ad ſcientiam acquirendam neceſſitas ex eo evincitur. „Quiſ qui non po„teſt oratione comprehendere, & definire quid„libet, ejus rei numquam habebit ſcientiam: „ex ignoratione autem definitionis accidit, ut „multæ dubitationes, & deceptiones fiant. Si „enim qui rem novit, habet in animo ejus „cognitionem, poteſt autem etiam oratione „explicare id, quod habet in animo, ejus au„tem,

„tem, quod animo cogitatur, explicatio eſt „definitio, neceſſe eſt, ut qui rem norit, poſ„ſit ejus etiam dare definitionem. Aſſumitur „autem in definitionibus etiam differentia. . . . „Quæ autem per differentiam adhibentur de„finitioni, ſunt ſigna rerum propriarum, ipſa„rum autem rerum naturam non indicant. „Jam vero dicunt differentiam eſſe proprii red„ditionem, & quatenus differt ab aliis id, „quod habet differentiam, quod ſoli ineſt, & „de re mutuo prædicatur. . . Dicimus ergo: „homo eſt animal vi ridendi præditum. *Proprium quid.* *p.* 780.

15. *Decimotertio.* Cum per definitionem ex defectu cognitionis eſſentiæ rerum veritas non ſemper inveniri poſſit, fit, ut ſuſtineatur, vel ſuſpendatur ſubinde aſſenſio: „Cujus cauſæ „ſunt duæ ſupremæ. Una quidem mens hu„mana, quæ eſt multiplex, & inſtabilis, cui „quidem natura eſt inſitum, ut generet diſſen„ſionem, aut eorum inter ſe, aut ſuiipſorum „a ſeipſis. Secunda autem ea, quæ eſt in „rebus diſcrepantia. . . Nam cum neque om„nibus viſis poſſimus credere propter repug„nantiam, neque omnibus fidem non habere, „quod id, quod dicit omnia incredibilia eſſe, „in numerum etiam omnium adſcribatur, ne„que aliquibus quidem credere, aliquibus ve„ro non credere propter æqualitatem, eo de„ducti ſumus, ut ſuſtineamus, vel ſuſpenda„mus aſſenſionem. . . Unde plena quidem eſt „vita judiciis, & curiis, & in ſumma eorum, „quæ dicuntur bona, & mala electione; quæ „quidem dubiæ mentis, & ad oppoſitarum *Cauſa dubitationis.* *p.* 781.

„ſubjeć
„res ſu
„ſunt o
„ex rel
„gener
„propt
„ſunt r
„tur co
„Gram
„gener

Prædica-menta dicta-cum.

p. 782.

17.
dam ju
„ſingul
„quæd
„tur, q
„dem ſ
„ex ele
„omnia
„quæ d
„connex
„nem n
„vel fal
„autem

,*Quando*, alia *Situm eſſe*, alia *Habere*, alia *Agere*,
,alia *Pati*. . . Ex iis autem, quæ collocantur
,ſub decem prædicamenta, alia quidem per ſe
,dicuntur, ut novem prædicamenta; alia au-
,tem relata ad aliquid. Et rurſus ex iis alia
,quidem ſunt *Synonima*, quorum & nomen *Synony-*
,ambobus eſt commune, ſicut bos, & homo *ma.*
,quatenus animal, & ratio eadem, hoc eſt,
,definitio, nempe eſſentia animata. *Hetero-* *Heterony-*
,*nyma* autem ſunt, quæ circa idem ſubjectum *ma.*
,ſunt in diverſis nominibus, ut aſcenſus, &
,,deſcenſus, eſt enim eadem via ſive ſurſum,
,,ſive deorſum. Eſt autem alia ſpecies Hete-
,,ronymorum, utpote equus, & niger, quæ
,,& nomen, & rationem habent alterum ab al-
,,tero diverſum, & neque habent idem ſubje-
,,ctum, ſunt ea autem dicenda, *altera*, non
,,Heteronyma. *Polyonyma* autem ſunt, quæ *Polyony-*
,,eamdem quidem habent rationem, nomen *ma.*
,,autem diverſum, ut enſis, ſpatha, gladius.
,,*Denominativa* autem ſunt, quæ ex aliquo al- *Denomi-*
,,tero ſunt nominata, ut a fortitudine fortis. *nativa.*
,,*Homonyma* autem ſunt, quæ utuntur eodem *Homony-*
,,nomine, non habent autem eamdem ratio- *ma.*
,,nem, ut homo, qui eſt animal, & homo pi- p. 782.
,,ctus. Ex Homonymis autem alia quidem ha-
,,bent idem nomen ex fortuna, ut Ajax Lo-
,,crus, & Ajax Salaminius; alia per ſimilitu-
,,dinem, ut homo verus, & pictus; alia per
,,proportionem, & convenientiam, ut pedes
,,Idæ, & noſtri pedes, propterea quod ſint
,,inferius; alia ex operatione, ut pes navis,
,,per quem navis navigat, & pes noſter, per
,,quem movemur. Dicuntur etiam Hononyma

 ,,ab

„ab eodem, & ad idem, ut a medico liber, „& ſcalpellum medica, & a medico, qui utitur, & ad rationem medicam.

Cauſarum genera. p. 783. 18. *Decimoſexto.* Præterea ſtudioſus veritatis indagator cauſarum genera, & naturam noſſe debet. „Ex cauſis autem aliæ ſunt, quæ „dicuntur Procatarcticæ, aliæ vero Synecticæ, „aliæ autem adjuvantes, aliæ ſine quibus non.

Cauſa Procatarctica. „*Procatarcticæ* ſunt, quæ primo dant occaſionem ad hoc, ut aliquid fiat, quemadmodum „pulchritudo dat incontinentibus occaſionem „amoris, eis enim viſa ſolum ingenerat affectionem amatoriam, nec tamen neceſſario.

Synectica. „*Synecticæ* ſunt, quæ etiam per Synonymiam, „ſeu univoce vocantur, per ſe perfectæ, quandoquidem per ſe eſt efficiens effectus. . . . „Sic Pater eſt cauſa Procatarctica, ſeu primordialis diſciplinæ in eo, qui diſcit: Magiſter „autem Synectica: ejus autem, qui diſcit, ingenium eſt *cauſa adjuvans.* Tempus autem „obtinet rationem *cauſarum ſine quibus non.*

Cauſa quid. p. 783. 19. „Porro cauſa proprie dicitur id, quod „agendo eſt aliquid præbens, ſeu præbendi „poteſtate præditum. . . . Aliquorum autem „cauſa dicitur tribus modis: una quidem, quæ „eſt cauſa, ut ſtatuarius: alia vero, cujus „cauſa eſt; ſcilicet ut fiat ſtatua: alia vero, „cui eſt cauſa, uti materia, æri enim cauſa „eſt, ut fiat ſtatua: fieri ergo & ſcindi, quæ „ſunt cauſæ, cujus ſunt, cum ſint operationes, ſunt incorporea; qua ratione Categorematum, vel ut nonnulli dicunt, dictorum „ſunt cauſæ, vel quod potius dicendum eſt,

„aliæ

lliæ quidem dicuntur cauſæ Categorema-um, ut hujus: ſcinditur, caſus πτωσις (*in-ieri*) eſt ſcindi: aliæ vero pronuntiatorum, ıt hujus navis fit, cujus rurſus caſus eſt, na-'em fieri. . . Eſt autem extra controverſiam, aſum eſſe incorporeum.

20. „Id, quod non prohibet, non operatur, quocirca non eſt cauſa, id quod non prohi-bet„ (*ſcilicet, efficiens Phyſica, bene vero Moralis, ſi prohibere teneatur*) „ ſed id quod prohibet; n agendo enim aliquod, & operando cauſa ntelligitur. Præterea quod non prohibet, eperatum eſt ab eo, quod fit, cauſa autem efertur ad id, quod fit, non erit ergo cauſa, d quod non prohibet: propterea quidem cer-e perficitur, quod non adſit id, quod poteſt rohibere.

Non prohibens, non eſt cauſa phyſica. p. 784.

21. „Quatuor autem modis dicitur cauſa: *fficiens*, ut Statuarius: & *materia*, ut æs; & *forma*, ut character: & *finis*, ut honor Gym-naſiarchæ. Eorum ergo ſine quibus non ra-tionem æs tenet, ad hoc, ut fiat ſtatua, & eſt ſimiliter cauſa: nam quidquid eſt, ſine quo non contingit fieri effectum, cauſa eſt ne-ceſſario, cauſa autem non abſolute, non eſt enim Synectica, ſeu continens cauſa id ſine quo non, ſed adjuvans: quidquid autem ope-ratur, effectum reddit, cum ejus, quod pa-titur, aptitudine. . . Eſt ergo cauſa ineffi-cax absque aptitudine, non eſt autem cauſa adjuvans.

Quatuor cauſæ præcipuæ. p. 785.

22. Affectiones, & proprietates cauſarum ſequentes S. Clemens recenſet. 1. „Cauſa con-„ti-

Cauſarum proprietates. p. 785.

„tinèns non opus habet tempore: nam cauto-
„rium ſimul ac carni fuerit applicatum, præ-
„bet dolorem. Ex procatarcticis aliæ quidem
„tempore opus habent, donec ad finem per-
„ductus fuerit effectus, aliæ autem non indi-
„ gent, ut caſus in fractura.

23. *2do.* „Omnis cauſa, quæ tamquam
„cauſa comprehendi poteſt cogitatione, & ali-
„cujus eſt, & verſatur in aliquo: alicujus qui-
„dem effectus, ut gladius ſecandi; in aliquo
„autem verſatur, nempe in eo, quod eſt
„aptum, & accomodatum, quemadmodum
„ignis in ligno, non uret enim adamantem.

24. *3tio.* „Cauſa eſt ex iis, quæ referun-
„tur ad aliquid: mente enim concipitur per
„eam, quæ eſt ad alterum, habitudinem, &
„relationem, quo fit, ut duobus ſibi invicem
„applicatis cauſam, ut cauſam intelligamus.

p. 786. 25. *4to.* „Non eſt aliquid ipſum ſuiipſius
„cauſa, neque eſt aliquis Pater ſuus, nam ſic
„primum futurum eſſet ſecundum. Cauſa qui-
„dem certe agit, & afficit; quod a cauſa fa-
„ctum eſt, patitur, & afficitur: non poteſt
„autem idem a ſeipſo ſumptum operari ſimul,
„& affici, neque eſſe filius, & Pater. Et alio-
„qui id, quod eſt cauſa ejus, quod fit ab ipſa,
„eſt prius tempore quoad eſſentiam (*ſeu ſub-
„ſtantiam*) ut gladius inciſionis: non poteſt
„autem idem ſimul & tempore eſſe prius
„quoad materiam, quatenus eſt cauſa, &
„tempore eſſe poſterius, quatenus eſt opus
„cauſæ. Et differt eſſe ab eo, quod eſt fa-
„ctum

ſtum eſſe, ſic etiam cauſa quidem ejus, quod fit, Pater vero filii; non contingit enim idem per idem, & eſſe ſimul, & fieri: nihil eſt ergo ſuiipſius cauſa.

26. 5*to*. „Cauſæ non ſunt altera alterius invicem, ſed altera alteri. Spleniaca enim, quæ prius exiſtit, affectio non eſt cauſa febris, ſed ut fiat febris, & quæ præcedit, febris, non ſplenis cauſa eſt, ſed ut augeatur affectio. Sic etiam virtutes ſunt ſibi invicem cauſæ, ne ſeparentur, propter mutuam conſequentiam. . . Dicuntur autem alteri alterius inter ſe cauſæ, aliquando quidem eorumdem, ut Mercator, & Caupo ſunt ſibi invicem cauſæ, ut proficiant: aliquando autem alterius, & alterius. . . . Qui enim alicui inflixit vulnus lethale, is ei cauſa eſt mortis: qui autem ab eo eſt viciſſim lethaliter ſauciatus, eum viciſſim cauſam habuit, ,non quatenus ei fuit cauſa, ſed per aliud: ,ipſi enim fit cauſa mortis, non autem mors ,mortale ipſi vulnus viciſſim intulit, ſed ipſe ,ſauciatus; quare ipſe quidem fuit alterius ,cauſa, aliam autem cauſam habuit; & qui ,alii fecit injuriam, cauſa quidem eſt alte-,rius, nempe ejus, cui facta eſt injuria: lex ,autem, quæ contra jubet, eum ſupplicio ,affici, non injuriæ, ac maleficii; ſed alteri ,quidem vindictæ, alteri vero diſciplinæ ,cauſa eſt. Quare non ſunt ſui invicem ,cauſæ, ut cauſæ, ſi cauſæ ſint.

27. 6*to*. „Procatarcticæ cauſæ ſunt unius ,plures & genere & ſpecie; & genere quidem, „ut

„non ſit aliqua cauſa continens: intelligitur „enim concauſa cum alio, quod nec ipſum per „ſe poteſt effectum efficere, ut quæ ſit cauſa „cum cauſa. Differt autem adjuvans cauſa a „concauſa, quod concauſa quidem ei, quod „ſeorſum non efficit, præbeat effectum, adju- „vans autem in eo, quod ſeorſum quidem non „efficiat, alteri autem accedens, quæ ſeorſum „efficit, ei ferat opem ad hoc, ut ſit effectus „vehementiſſimus; maxime autem ex primor- „diali cauſa factam eſſe cauſam adjuvantem, „ad vim cauſæ intendendam adducit.

S. CLEMENTIS ALEXANDRINI LIBER: QUIS DIVES SALUTEM CONSEQUI POSSIT.

§. I.

Argumentum Libri.

Hunc librum Michael Chiſlerius Origeni adſcripſit, eumque tomo 3tio operum illius inſeruit: verum errore mox agnito in præfatione Commentariorum in Jeremiam Prophetam ipſius Origenis, illum S. Clementi Alexandrino ex ſententia Euſebii, Hieronymi, Anaſtaſii Synaitæ, & Photii vindicavit. Deſideratur hic liber in antiquioribus S. Clementis editionibus. Poſt Chiſlerium illum Franciſcus Combefiſius in ſuo Anctario Bibliothecæ Patrum Græcorum cum notis edidit; & Joannes Fell Epiſcopus Oxfordienſis Oxonii græce & latine anno 1683, & demum Ittigius anno 1700. recudi fecit, &

lle etiam in noviſſima editione Potteri operum S. Clementis, & Bibliothecæ Patrum Tomo tio extat, ex qua hæc Analyſis confecta eſt. Oſtendit in hoc libro S. Clemens ad ſalutem non eſſe abſolute neceſſarium, divitiis vale dicere, ſummodo in bonos uſus vertantur, cujus occaſione etiam de Charitate erga Deum, & proximum, Pœnitentia, & utilitate Directoris & Correctoris tractat.

§. II.

Analyſis hujus Libri.

Sanctus Clemens inprimis redarguit eos, „qui encomiorum munera divitibus tribuunt, ii enim nedum adulatores & illiberales merito habendi videntur, qui magno ſe gratificari ſimulent, quorum nulla gratia; verum etiam impii ac inſidioſi: impii quidem, quod poſthabitis Dei laudibus & gloria, . . . quem ſibi ille honorem vendicat, hominibus tribuant: inſidioſi autem, quoniam cum & ſolæ opes ſufficiant ad emolliendos, corrumpendosque locupletum animos, deque via, per quam ſalus paratur, procul avocandos; illi contra etiam ſtolidiores efficiunt, divitum mentes immodicarum laudum oblectationibus faſtu efferentes, idque adeo præſtantes, ut cætera omnia plane flocci pendant, præter divitias, ob quas in honore habentur. . . Propius ergo ad humanitatem exiſtimo, ut quo laborant malo, divites deploremus, quam ut obſequio blandius foveamus, ut quovis tandem modo liceat, eorum ſalutem adjuvemus, qui „ſci- *Divites non laudandi.* n. I.

„ſcilicet tum ipſi a Deo votis expetamus, qui
„res ejusmodi ſuis filiis firmiter ac jucunde
„fruendas largiatur, tum vero per gratiam Sal-
„vatoris eorum animis medeamur, illuminan-
„do, & ad capeſſendam veritatem nos eis du-
„ces offerendo.

Difficilior ſalus divitum, quam pauperum. n. 2.

2. Sana igitur doctrina divitibus vel maxi-
me neceſſaria eſt. „Nam non unum quid ſimplex
„eſt, ut opulentorum ſalus difficilior appareat
„ſalute egenorum; ſed diverſi generis hujus
„ratio extiterit: alii enim auditis ſtatim nudo-
„que ſono illis Domini Salvatoris vocibus: *Fa-
„cilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam
„divites intrare in regnum cœlorum.* Matth. 19.
„v. 24. animum deſpondentes, quaſi vitam mi-
„nime conſecuturi, & tamquam præſens hæc
„vita ſola illis reliqua ſit, illius deſiderio ſu-
„ſpenſi, longius a via, quæ in cœlum ducit,
„diverterunt, ne perveſtigantes quidem, ſerio-
„que penſantes, quosnam Dominus & Magi-
„ſter appellet divites, ac nec quomodo apud
„homines impoſſibile fiat, aut poſſibile. Alii
„vero hoc quidem recte, convenienterque intel-
„lexerunt, neglectis tamen, quæ ad ſalutem
„ſpectant, operibus, quantum par erat, ſe
„paratum non fecerunt, ut eorum, quæ in ſpe
„poſita ſunt, compotes efficerentur.

Quomodo divitum ſalus procuranda. n. 3.

3. „Decet ergo ut qui veritatis, fratrum
„amore teneantur, ac neque petulanter in-
„gendo in divites, qui vocati ſunt Chriſti
„neque vero lucri proprii cauſa rurſum illis
„ſentando, primum quidem ex eorum ani-
„doctrinæ radio eximant, quod ſic vane ſeip-

„dei

„deſperant, congruaque verborum Domini ex- *Divites a*
„poſitione liquido oſtendant, non omnino re- *cœlo non*
„pulſos eos ab hæreditate regni cœlorum, ſi *excluſi.*
„modo dicto audientes ſint, ut mandata exe-
„quantur: deinde admoneant, timere eos, ubi
„nullus timendi locus, eosque, qui velint,
„Dominum placide ſuſcipere: tumque ad hæc
„addendum, ſacratiusque ac ſecretius docen-
„dum, qua nempe ratione, quibusve operibus,
„pariter, affectibusque ſpes alatur, ut quæ nec
„illis omnino negata ſit, nec rurſus temere,
„nulloque hominis conatu obveniat. ... Nihil n. 4.
„autem ſic juvet, ac ipſa rurſus audire verba,
„quæ in Evangeliis expoſita, nec juſto ſatis
„examine, atque errore auditoribus præ infan-
„tia mentis accepta haſtenus vos conturba-
„runt.„ Refert hic S. Clemens hiſtoriam de ado-
leſcente, cui quærenti quid faciam, ut vi-
tam æternam poſſideam? Jeſus primum man-
data, deinde ad perfectionem divitias ſuas pau-
peribus erogandas propoſuit, „*qui contriſtatus*
„*in verbo abiit mœrens, erat enim habens multas*
„*poſſeſſiones. Et circumſpiciens Jeſus ait diſcipu-*
„*lis ſuis: quam difficile, qui peccunias habent, in*
„*regnum Dei introibunt. Diſcipuli autem obſtupe-*
„*ſcebant in verbis ejus. At Jeſus rurſus reſpon-*
„*dens ait illis: Filioli, quam difficile eſt confiden-*
„*tes in peccuniis introire in regnum Dei; facilius*
„*eſt camelum per foramen acus ingredi, quam di-*
„*vitem intrare in regnum Dei. Qui magis admi-*
„*rabantur, atque dicebant: & quis poteſt ſalvus*
„*fieri? Et intuens illos, Jeſus ait: apud homines*
„*impoſſibile eſt, ſed non apud Deum: omnia enim*
„*poſſibilia ſunt apud Deum. Cœpit & Petrus*

„*dicere: ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſu-
„mus te* &c. Marc. 10. v. 17.

Verba S. Scripturæ ſerio expendenda. n. 5.

4. „Hæc quidem in Marci Evangelio ſcri-„pta ſunt. . . Decet autem, qui aperte ſcia-„mus, nihil Salvatorem quaſi humano more „locutum eſſe, ſed divina myſticaque ſcientia „ſuos cuncta docuiſſe, ſermones hos non car-„naliter audire, ſed latentem in eis ſenſum di-„gna inveſtigatione; mentisque ſolertia ac ſa-„gacitate perquirere . . . & addiſcere . . . Ju-„cunda certe Domino noſtro ac Salvatori obla-„ta quæſtio eſt, ipſi nimirum convenientiſſima, „nempe oblata quæſtio Vitæ de vita, Salvatori „de ſalute, Magiſtro ac Doctori de capite eo-„rum, quæ dogmate tradebantur; Veritati de „vera immortalitate: Verbo de Paterno verbo „atque doctrina, Perfecto de perfecta requie; „ab omni immuni corruptione ac interitu, de „firma incorruptione. De illis oblata illi quæ-„ſtio eſt, quorum etiam cauſa deſcenderat, „quibus inſtituit, quæ docet, quæ præbet, ut „oſtendat Evangelii argumentum eſſe, ut vita „æterna ipſa tribuatur.

Juvenis de ſalute quæſtio Chriſto grata. n. 6.

Deum bonum eſſe, & primum fidei documentum. n. 7.

5. Proinde ut citatam hiſtoriam Evangelicam exponat S. Clemens, obſervat *Primo* quod Chri-ſtus ab illo juvene „*bonus* vocatus a primo hoc „verbo ſumpta occaſione inde etiam doctrinam „adoriatur, convertens diſcipuli animum in „Deum bonum, primumque ac ſolum vitæ „æternæ præbitorem, quam ab eo acceptam „nobis confert Filius. Itaque maximum, & „quod omnium caput eſt, ac ſummus vertex do-„cumentorum ad vitam ſpectantium, ab initio „ſtatim

„ſtatim animo inſerendum eſt, ut Deus æter„nus eſſe, ac æternorum dator agnoſcatur, pri„mumque ac ſupremum, & unum, ac bo„num Deum nobis per ſcientiam, & compre„henſionem vendicemus. . . Hujus quippe „ignoratio mors eſt, cognitio vero, & neceſſi„tudo, atque ad eum dilectio, ductaque cum „eo ſimilitudo ſola vita exiſtit.

6. *Secundo.* „Hunc ergo primum agnoſcen- *Chriſti*
„dum jubet ei, qui veram vitam ſit victurus, *cognitio*
„*quem nemo novit niſi Filius, & cui Filius reve-* *& gratia.*
„*laverit.* Matth. 11. v. 27. Exinde poſt illum n. 8.
„cognoſcenda eſt magnitudo Salvatoris, nova„que gratia, quandoque *Lex per Moſem data eſt,* „*gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt,* „Gal. 2. v. 21, nec paria ſunt, quæ per ſervum „fidelem data ſunt, & quæ a vero Filio donata „ſunt. Denique ſi Moſis Lex ſufficiens erat, ut vi„tam præſtaret, fruſtra nimirum Salvator ipſe „adveniret, noſtrique cauſa pateretur, ab ortu „nativitatis ad metam usque emenſo humanæ „curriculo; fruſtra quoque, qui omnis Legis „mandata a juventute impleverat, ab alio illi „provolutus immortalis vitæ expoſceret præ„mia. . . Hic tamen cum tantus eſſet, apprime *Vita a*
„noverat, nihil ſibi quidem ad juſtitiam deeſſe, *Chriſto*
„omnino autem illi vita opus erat, idcirco *expetenda.*
„præſtari rogat ab eo, qui ſolus dare poſſit.

7. *Tertio.* „At vero Jeſus non illum redar- *Lex bona,*
guit, quod Legis omnia non impleverit, quin *non per-*
„etiam diligit, & quod iis, quibus fuerat inſti *fecta.*
„tutus, ſtrenue obſecutus ſit, impenſe colit; n. 9.
„ad vitam tamen æternam quod attinet, im-

„perfectum eum pronuntiat, quod ea, quæ „perfectionis ſunt, non impleverit, ac Legis „quidem operarium dicit, verum æternæ vitæ „curis otioſum: bona quidem & illa, nam *Manda-„tum Sanctum* Rom. 7. v. 12. hactenus ut pæda-„gogi cujusdam vice cum timore fungatur, præ-„viæque inſtitutionis ad ſummum Legis Jeſu „verticem, gratiamque procedens: *Plenitudo „vero Legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti* „Rom. 10. v. 4. non qui ut ſervus ſervos fa-„ciat, ſed & filios & fratres, & cohæredes, „Patris voluntatem facientes, præſtet.

Quid ſupra Legem neceſſarium. n. 10. *Liberum arbitrium.*

8. *Quarto.* Juveni ergo illi reſpondet Chri-„ſtus. „Si vis *perfectus eſſe*: nondum ergo per-„fectus erat, perfecto namque nihil perfectius „eſt. Cæterum præclare illud, atque divine, „*ſi vis*, colloquentis animæ liberam arbitrii fa-„cultatem oſtendit, in homine quippe tam-„quam libero, libera erat voluntatis electio, in „Deo dare tamquam Domino, atque arbitro, „dat autem volentibus, & ſummo ſtudio ad-„nitentibus, & orantibus, ut ſic illorum propria „exiſtat ſalus. . . Si vis igitur, ſi vere vis, & „teipſum non fallis, illud compara, quo defice-„ris: unum tibi deeſt; illud unum, quod ma-„net, quod bonum eſt, quod jam ſupra leges „eſt, quod Lex non dat, quod Lex non capit, „quod viventium proprium eſt. Denique qui „totam Legem a juventute impleverat, & qui „de ſe ſic magna atque ſuperba locutus erat, „unum hoc omnibus parare nequivit, quod „Salvatoris ſingulare eſt, ut vitam æternam ar-„riperet, ſed triſtis abiit vitæ mandato grava-

„tus,

„tus, non enim vere vitam ambiebat, uti ver-
„bis præferebat, ſed bonæ duntaxat volunta-
„tis famam aucupabatur, ac quidem circa mul-
„ta ſollicitus eſſe poterat, unum vero illud opus
„ſalutis, ut perficeret, non valebat, inque
„rem ſupinus & infirmus erat. . . Quid ergo
„fuit, quod illi fugam ſuaſit, fecitque, ut ſe a
„Magiſtro, a ſupplicatione, a ſpe, a vita, a
„laboribus, quibus jam perfunctus erat, ſub-
„duceret? nempe: *Vende quæ habes.*

9. *Quinto.* Ne vero hæc verba: *Vende quæ habes*, divites quosque etiam in deſperationem ducant, & a Chriſto avellant, illas S. Clemens ita exponit. „Quid vero hoc ſibi vult? haud „ſane, quod quidam obvio ſtatim ſenſu acci„piunt, facultates projici jubet, & pecunias „a ſe amovere, ſed quæ de divitiis vana ju„dicia ſunt, animo exterminare, erga eas „effrænem libidinem, ac avaritiæ labem, ſol„licitudines, ſæculi ſpinas, quæ ſuffocant vitæ „ſemen: haud enim magnum, dignumque æmu„latione temere, non ut vitam nanciſcaris, di„vitiis carere: ſic namque qui nihil prorſus „habent, ſed omni deſtituti vitæ ſolatio, quo„tidiani mendici, per vias inopes projecti ſunt, „cum & Deum ignorent, & Dei juſtitiam, ea „duntaxat ratione, quod extrema preman„tur paupertate, omnique vitæ ſubſidio ca„reant, ac vel minimis deficiantur, omnium „beatiſſimi eſſent ac religioſiſſimi, ſolique com„potes vitæ æternæ. Nec nova res abdicare „divitias, & in pauperes atque egenos elar„giri, quod & multi ante Salvatoris adventum

Divitiarum abdicatio in re non omnino præcepta. n. 11.

 „præ-

„præſtiterunt, qua ut litterarum ſtudiis, mor-
„tuæque ſapientiæ vacarent, qua ut inani ja-
„ctantia nominis claritatem ac gloriolæ au-
„ram captarent, Anaxagoræ, Democriti,
„Cratetes.

Abdicatio bonorum quanam præcepta. n. 12.

10. „Quid igitur ut novum, Deique proprium jubet? . . . ut animum ſcilicet, affectumque vitiis nudemus, ac quæ aliena ſunt, radicitus ex eo exſcindamus. Hoc nimirum viri fidelis proprium documentum, dignaque Salvatore doctrina: antiqui enim contemptis exterioribus poſſeſſiones quidem reliquerunt, ſed vitia animi ac perturbationes, arbitror, & auxerunt: ſuperbi enim ex hoc, & elati evaſerunt, inanis gloriæ pleni, ut qui reliquorum contemptu ducerentur, quaſi ipſi aliquid ſupra hominem geſſiſſent. Quomodo igitur Salvatur in æternum victuris præciperet, quæ ſint nocitura, labemque allatura, quod attinet ad vitam, quam ſancte pollicetur? nam etſi illud contigerit, poteſt quis depoſito facultatum onere nihilominus adhuc pecuniarum cupiditatem ac ſitim animo inolitam, vigentemque habere, ac uſum quidem abjeciſſe, indigentia tamen, ſimulque deſiderio dilapidatæ rei familiaris dupliciter dolere, tum nimirum, quod deſint neceſſaria ſervitia, tum quod ea abjeciſſe pœniteat.

Divitiæ utiles eſſe poſſunt. n. 13.

11. „At quanto ſatius oppoſitum, ut per opes mediocres, & ipſe mala non toleret, &, quibus oportet, ſuppeditet. Quæ enim jam apud homines reliqua communicatio ſit, ſi nemo quidquam habeat? Quomodo vero dog-
„ma

na hoc non aperte pugnat cum multis aliis ac præclaris, quæ Dominus ſanxit, rataque voluit? *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis* &c. Luc. 16. v. 9. *Parate theſauros in cœlo &c.* Matth. 6. v. 19. Quanam quis ratione eſurientem alat, ſitienti potum det, nudum contegat, peregrinum colligat, quæ niſi quis faciat, ignem cominatur, & tenebras exteriores, ſi quisque ipſe prior horum omnium egenus extiterit? Quin & ipſe excipi ſe hoſpitio a Zachæo jubet, & cum Matthæo communem cœnam agit, qui divites eſſent & publicani; ac quidem dimittere eos pecunias non jubet, ſed adjecto juſto judicio, ablatoque injuſto ſubjungit: *Hodie ſalus huic domui facta eſt* &c. Sic vero laudat pecuniarum uſum, ut cum hac adjectione communicationem præcipiat, potum dare ſitienti &c. Quodſi hæc nemo munera absque pecuniis explere poteſt, jubetque ut divortio facto illas relinquamus, quid aliud quæſo facit Dominus, quam ut eadem dare & non dare jubeat? . . . quod omnium inſulſiſſimum eſt.

12. Ex his concludit S. Clemens. „Non ergo abjicienda pecunia eſt, quæ & in proximi cedat utilitatem. . . Porro divitiæ ac opes præſto ſunt, ſubjacentque velut materia quædam, & inſtrumuntum boni uſus prædicandi cauſa his, qui vim inſtrumenti ſciant. . . Potes illis uti juſtitia comite? ad juſtitiam miniſtræ ſunt. Utitur quis illis, ea non comite? miniſtræ rurſus fiunt injuſtitiæ: divitiis enim ea indole eſt, ut inſerviant, non ut *Divitiarum bonus uſus. n. 14.*

„præſint, autve imperent. Cum igitur opes et
„ſe neque bonum, neque malum habeant, atque
„omni vacent crimine, haud ipſæ vituperandæ
„ſunt, ſed quod ſuo arbitratu & a ſe illis bene
„aut male uti poteſt . . . Quod igitur cunctis
„opibus renuntiare jubemur, & ut quæ in cen-
„ſu ſunt, omnia vendamus, in hunc modum
„intelligendum eſt, ut de affectibus animi &
n. 15. „perturbationibus dictum accipiatur. . . Siqui-
„dem abjectis quis ſæcularis faſtus divitiis, vi-
„tiorum adhuc ac affectuum ſegete dives eſſe
„poteſt, tametſi terrena ſubſtantia ei non ſup-
„petit, unde nihil plane ei profuit, quod ege-
„nus divitiis factus eſt, qui vitiis & affectibus
„dives ſit: non enim ea abjecit, quæ abjicien-
„da erant, ſed quæ promiſcui uſus, ac ſibi qui-
„dem ſervitia abſtulit, innatam vero libidinis
„vitiique materiam exteriori penuria ſucce-
„dit. . . Siç igitur Dominus etiam exteriorum
„uſum inſinuat, jubens ponere non ea, quibus
„vita ſuſtentatur, ſed quæ illis male utantur.
n. 16. *Pauper Evangelicus.* „ægritudines animi, vitiaque ſeu affectus. Ho-
„rum copia ipſa quidem ſuppetens cunctis mor-
„tifera eſt, & ſi pereat, ſalutis cauſa eſt, ab
„ea mundam, hoc eſt, pauperem nudamque
„animam præſtare decet. . . Nam qui poſ-
„ſeſſionibus locuples eſt, aurumque & argen-
„tum, & domos tamquam Dei dona habet,
„Deoque largitori in hominum ſalutem ex iis
„obſequitur, novitque fratrum potius cauſa,
„quam in ſui gratiam hæc a ſe poſſideri, ani-
„moque, quam pro illorum poſſeſſione præſtan-
„tior, non ut ſervus, hisque mancipatus ea
„poſſidet . . . & ſi quando neceſſe fuerit, il-

„lis

privari, placido animo, parique hilaritate
rum jacturam ferre poteſt, ac abundantiam;
c ille eſt, qui a Domino beatus praedicatur,
pauper ſpiritu vocatur, expeditus haeres
gni cœlorum, non qui divitiarum impatiens
rum cultu vivere non poteſt.

13. Hucusque S. Clemens illos divites in m erexit, qui perlectis ſupra memoratis angelii verbis plus aequo anguntur, acſi ernam ſalutem conſequi nequaquam poſſent. oad temerarios vero divites, qui ſalutem que legitimo divitiarum uſu ſe conſecuturos rant, ita loquitur. „Qui fert opes in animo, loco Spiritus Dei fert aurum in corde ſuo re agrum, nulloque iis modo adhibito praea & poſſeſſiones ſemper auget, ac quotidie ia pluraque animo cogitat, in terram prous, cernuusque, ac mundi laqueis irretitus, ui terra ſit, & in terram reverſurus ſit, une is regni cœlorum deſiderio accendatur, ac jus cura affici poſſit? homo ſcilicet, qui non or, ſed agrum aut metallum gerat, quem lane neceſſe ſit, in eis deprehendi, quorum more captus exiſtit; ubi enim eſt mens hoinis, ibi & theſaurus ejus eſt.

Dives animo, & affectu alienus a Spiritu, n. 17.

14. „Divites ergo, qui difficile intrabunt n regnum cœlorum, ſubtilius ac erudite intelgendi, non pravo ſenſu, ruſticiusque ac carali intellectu; non enim in eis, quae foris unt, ſalus poſita eſt . . . ſed in animi virute, fide, ſpe, & charitate, fraterno amoe, & ſcientia, & manſuetudine, & modeia, & veritate, quorum praemium ſalus

In quo ſalus poſita. n. 18.

„eſt.

„eſt. . Si igitur, quod potiſſimum, primumque „vitam eſt habiturum, anima eſt, eique vitæ „præſtat, qua illi virtus quaſi adnaſcitur, a„que comes eſt, mortisque interitu vitia „perimit, aperte conſtat, ipſam tum eorum „egenam, quæ quis divitiis labefactat, incolu„mem fore; tum iis affluentem, quæ ex divi„tiis proclive inoleſcunt, interitu mergendam: „neo jam alibi, quam in animæ ipſo ſtatu & „affectione, ut Deo obſequatur, mundamque „ſe præbeat, & ut transgrediendo mandata „vitium, ac malitiam colligat, cauſam quæri„mus, cur hæc ita utrinque eveniant.

Verus & falſus dives, & pauper. q. 19.

15. „Vere igitur, probeque dives eſt, qui „fretus virtutibus eſt, & quavis fortuna ſancte „& fide uti poteſt; falſo autem dives, qui „carne dives eſt, vitamque tranſtulit ad exte„riorem ſubſtantiam, quæ præterit, ac quando„que in alterius cenſum tranſit, & ad extre„mum nullius plane exiſtit. Rurſus eadem ra„tione eſt & verus pauper, & ſpurius alius, „falſique nominis pauper exiſtit, quorum nem„pe alius pauper ſpiritu ſit, quod eſt proprium: „alius ſæculari faſtu, quod eſt alienum. Mun„di igitur faſtu pauperi, ac qui dives vitiis „ſit, non qui ſpiritu pauper, & ſecundum Deum „dives exiſtat, recede, ait, ab his, quæ in „animo poſſides, alienis facultatibus, ut mun„do corde evadens videas Deum, id eſt, ut „intres in regnum coelorum. Quam vero „modo ab eis receſſeris? vendendo. Quid er„go? ita nimirum, ut prædiorum pretio pe„cuniam recipias? nempe opes opibus commu-

„tando

ındo conflata quæ in oculos incurrit ſubſtan-
a? Nequaquam, ſed ita, ut loco earum,
ıæ animo antea inerant, quem eſſe ſalvum
ıpis, alias divitias deificias, vitæque æter-
æ pararias inferas, pro quibus erit tibi mer-
:s ac perpetuus honor ac ſalus, æternaque
ıcorruptio.

16. „Hæc per metaphoram dicta non intel- *Abdicatio*
gens ille juvenis locuples, nempe ut poſſit *ſpiritua-*
lem & pauper eſſe, & dives, & habere *lis diffici-*
ecunias, & non habere, nec non uti ſæculo *lis, non*
t non uti, abiit triſtis & mœrens, relicta *impoſſi-*
itæ ſorte, quam ſolummodo cupere, at non *bilis.*
tiam aſſequi potuit, qui ſibi nimirum, quod *n.* 20.
rduum erat, impoſſibile reddiderit. Arduum
amque, ac difficile erat, non circumduci
nimum, neque ſede mentis everti . . . divi-
is, non tamen impoſſibile cum his nanciſci
ılutem, ſiquis ab iis opibus, quæ in ſenſum
adunt, ad eas ſe transferat, quæ mente in-
elliguntur . . . noveritque bene uti illis . . .
t animi deſiderio ad vitam æternam eni-
atur.

17. Hanc verborum Chriſti explicationem *Apoſtolo-*
Clemens ita confirmat. „Quin & diſcipuli, *rum ti-*
lli quidem primum timore perculſi & attoniti *mor de*
ınt. Quo nempe audito? num quod ipſi *quibus di-*
uoque multas pecunias habebant? Verum *vitiis.*
ſa quoque vilia retia, hamosque, ac piſcato- *n.* 20.
ias ſcaphas, lintresque jam olim reliquerant,
uæ ſola illis in cenſu erant. Quid ergo ti-
ıentes ajunt: *Et quis poteſt ſalvus fieri?* . . .
:t quidem quod attinet ad pecuniarum abdi-
„catio-

„cationem, bona ſpe conſequendæ ſalutis fre-
„erant. Quod vero necdum ſe perfecte af-
„ctus, vitiaque exuiſſe ſibi conſcii erant, ſup-
„modum animis perculſi erant, ſuamque in
„ſalutem haud ſecus, ac divitis illius haben-
„multas pecunias, direque animo rei famili-
„addicti, quam & vitæ æternæ prætulerant, i-
„deſperatis habebant. . . Dominus vero re-
„ſpondit: *Quod eſt impoſſibile apud homines, e-*
Gratiæ neceſſitas. n. 21. „*poſſibile Deo.* . . Idcirco nimirum, quod h-
„mo ipſe a ſe, ſuaque virtute operam ponere
„ſtudensque ac laborans, ut compreſſis affec-
„bus tranquilli animi fiat, nihil inde præſt-
„ſin autem ejus palam rei deſiderio vehemen-
„tius inardeſcat, diligentiamque omnem ad-
„beat, adjuncta illi divina virtute evadat vo-
„rum compos: Deus namque volentibus a-
„mis aſpirat. Sin autem a cæpta animi alac-
„tate abſceſſerit, etiam datus a Deo Spirit-
„contrahitur; invitis enim ſalutem afferre, e-
„eſt, qui vim afferat, volentibus autem libe-
„animi propoſito, ejus, qui liberaliter ind-
„geat: nec dormientium & in delitiis agenti-
„eſt regnum cælorum, ſed violenti rapiunt i-
„lud, hæc enim ſola bona violentia, Deo vi-
„inferre, atque a Deo vitam rapere. . . Gau-
„det enim Deus, in his ſe vinci.

Quomodo Apoſtoli omnia reliquerint. n. 21. 18. „Itaque cum hæc audiſſet beatus Pe-
„trus ait: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti*
„*ſumus te.* Porro omnia ſi ea dicat, quæ in
„cenſu habebat, relictis forſitan, quæ tota ſub-
„ſtantia eſſet, quatuor obolis magnifice glori-
„tur, imprudensque dignum horum præmium
„vi

ſicemque regnum coelorum pronuntiet. Sin autem, quas hactenus memoravimus, veteribus piritalibus quaſi facultatibus, animique ægritudinibus atque vitiis projectis Magiſtri veſtigia ſequitur, id vero jam illis connectat, qui coelis adſcribendi ſunt. *Reſpondens autem Jeſus ait: amen dico vobis: qui reliquerit propria & parentes & fratres . . . recipiet centies tantum* Matth. 10. v. 29. Atque neque hoc vos turbet, nec illud: *Qui non odit patrem . . . non poteſt meus eſſe diſcipulus*. Luc. 14. v. 24. Non enim præcipit odium & divortium a chariſſimis Deus pacis, & qui inimicos diligere jubeat. . . Sed ex eodem affectu & animo, eademque regula patrem odio habeat amando inimicum, qui nec inimicum ulciſcatur, neque patrem plus Chriſto vereatur: in illo quidem verbo odium reſecat, & voluntatem inferendi mala, in hoc vero nimiam in conjunctos reverentiam, dum hæc ſaluti officiat. Si ergo infidelis cuipiam pater, aut filius, aut frater extiterit, atque horum quilibet fidei, vitæque in coelis conſequendæ impedimentum præſtiterit, huic ne conſentiat, aut cum illo concordiam habeat, ſed ſpiritalis inimicitiæ cauſa carnalem neceſſitudinem diluat. . . . Hinc ſi quidem videatur adſtans pater dicere, ſequere me, pariterque mique age; nec Chriſti legi obſequere . . . aliunde aut Salvatorem. . . *Noli patrem vocare ſuper terram: mortui ſepeliant mortuos, tu vero me ſequere* Matth. 8. & 21. quisquis hos utrinque ſermones audias, pro te ipſe eſto judex, inque tuæ rem ſalutis ferto ſententiam.

Quomodo parentes odiendi. n. 21.

n. 23.

„Potes

Opes cum malo affectu abjiciendæ.

n. 21.

„Potes & pecuniis oponere, dicito: ſane non „vetat Chriſtus, ne poſſeſſiones habeam, non „invidet Dominus. At vides, illarum te vinci „libidine, & a mentis ſtatu ea te dimoveri? „dimitte, projice, odio habe, abrenuntia, fu„ge, *& ſi dexter oculus ſcandalizat te*, quam„primum *erue eum*. Matth. 5. v. 29. melius eſt „cum uno oculo regnum Dei, quam cum integro „ignis: ſive ſit manus, ſive pes, ſive anima, „habe odio; ſi enim hic Chriſti cauſa etiam „pereat, futuro ævo ad vitam reparandam „expecta.

Temporalia cum perſecutione quomodo non habenda.

19. „Hunc ſenſum habent & quæ ſequuntur: „*Nunc in tempore hoc, agros, pecuniam, domum „& fratres non habere cum perſecutionibus* Marc. „10. v. 30. neque enim vocat ad vitam, qui „pecunia careant, cum vocaverit etiam divites: „cæterum ſingula hæc *cum perſecutionibus* ha„bere non probat. Perſecutio vero alia qui„dem forinſecus obtingit, perſequentibus ho„minibus fideles vel inimicitiæ cauſa, vel invi„diæ, vel lucri, vel ſuggeſtione diabolica: at „graviſſima perſecutio eſt, quæ oritur intrin„ſecus ex ipſa cujusque anima depravata im„piis deſideriis . . . quæ plura ſemper ha„bendi cupiditate, & ferinis amoribus rabida, „æſtuansque, objectis veluti ſtimulis aculeisque, „affectibus ac libidinibus cruentetur ad furioſa „ſtudia, ad deſperandam ſalutem, Deique ſpretio„nem. Perſecutio hæc gravior eſt, & acer„bior ex animo ipſo prorumpens, ſemperque „præſens, quam nec evitare poteſt, qui illa „appetitur, quippe qui hoſtem omni loco in ſe

ipſo

‚ipſe circumferat. . . . Cum tali igitur perſe-
‚cutione ſi carnales divitias habeas, ſi fratres
‚carnales, & alia pignora, omnem hanc poſ-
‚ſeſſionem, cenſumque in malum cedentem
‚relinque, tibi ipſe pacem præbe, prolixa li-
‚berare perſecutione, ad Evangelium ab illis
‚convertere: præ omnibus Salvatorem elige
‚tuæ patronum, ac ſolatium animæ, nullum-
‚que finem habituræ præbitorem vitæ: *Quæ*
‚*enim videntur, temporalia ſunt, quæ autem non
videntur, æterna.* 1. Cor. 4. v. 18. Et in præ-
‚ſenti quidem tempore caduca ſunt, nullaque
‚firmitate fulta, in futura autem æterna
‚eſt vita.

20. „Itaque quod ſubjectum argumento, ‚eſt ita demonſtratum, arbitror, ut ſatisfactum ‚ſit datæ fidei, quod nempe Salvator ad ipſas ‚divitias quod attinet, longeque copioſam ſub-ſtantiam, divites nullo modo excluſerit, aut ‚illis ſalutem intercluſerit, ſi modo poſſint, ac ‚velint divinis inclinare mandatis, vitamque ‚ſuam rebus temporaneis præferant, nec non ‚fixis in Dominum luminibus ejus ut boni Gu-‚bernatoris nutum avida expectatione atten-‚dant, quid velit, quid jubeat, quid mandet, ‚quam ſuis nautis det teſſeram, quo tandem, ‚& unde curſum navigationis intendat. Quid ‚enim peccat aliquis, aut nocet, quod ante fidem ſuſceptam animum adhibens, uſusque parcimonia, quantæ ſufficiant ad honeſtam vitæ ſuſtentationem, ſibi facultates paravit? aut quod etiam a culpa remotius eſt, ſi ſtatim a Deo præbente animam in domum ejusmodi hominum, genusque copioſum inductus

Divites, qua divites non ſunt reprobi. n. 26.

„eſt, potens ſcilicet pecunia, & divitiis præ-
„ſtans? Si enim ejectus vita æterna eſt, quod
„non ſponte ſua inter divitias natus eſt, inju-
„riam certe a Deo Creatore patitur, tempo-
„raria quidem proſperitate donatus, vita au-
„tem æterna privatus. Quorſum vero prorſus
„opus erat, opes e terra pullulare, ſi mortem
„important, ejusque auctores exiſtunt? Siquis
„tamen, quibus fultus divitiis eſt, de potentia
„decedere, & modeſte ſapere, atque ſobrius
„eſſe, Deumque unum quærere, ac Deum an-
„helare, & cum Deo converſationem habere,
„hic pauper præſto mandatis eſt, liber, invi-
„ctus, nulla laborans ægritudine, nullo ex pe-
„cuniis vulnere: ſin minus, *facilius camelus*
„*per acum ingredietur, quam dives ejusmodi in-*
„*trabit in regnum cælorum.*

Maximum, & primum mandatum Charitas Dei. n. 27.

21. „Quia igitur non omnis perit, quis ti-
„mens, quia dives ſit, nec omnino ſalvus eſt
„ea ſpe, qua ſe ſalvum fore confidit, age, con-
„ſideremus, quam illis ſpem Salvator præſcri-
„bat, & qua item ratione, quod extra ſpem
„fore videtur, pignoris loco fiat, quodque illi
„nititur, in adoptionem evadat. Ait igitur
„Magiſter interrogatus, quod ſit maximum
„mandatorum: *Diliges Dominum Deum ex tota*
„*anima tua, & ex tota virtute tua.* Matth 22.
„v. 38. Hoc nullum eſſe majus mandatum:
„& jure quidem optimo: nam & de primo,
„maximoque latum mandatum eſt, de ipſo ni-
„mirum Deo Patre noſtro, per quem facta ſunt,
„& exiſtunt omnia, & ad quem rurſus rever-
„tuntur, quæ fiunt ſalva. Ab hoc igitur ante
„dilectos, & conditos nefas eſt, aliud quid-
„vis

„vis antiquius ducere, ac præſtantius, quam „ut hanc duntaxat exiguam gratiam maximo- „rum munera grata vice referamus, cum nihil „aliud excogitari poſſit, quod nullius egenti, „ac perfecto Deo rependi a nobis poſſit; ipſa- „que ea ratione, qua Patrem diligimus, quan- „ta virtus, ac facultas eſt, incorruptionis mu- „nus conſequamur. Quanto enim quis am- „plius Deum diligit, tanto in Deum intimius „quaſi pervadit.

22. „Alterum autem ordine, nec quid- „quam priore minus ait eſſe mandatum: *Dili-* „*ges proximum tuum ſicut teipſum.* Matth. 23. „v. 39. Ergo Deum ſupra teipſum. Percon- „tante autem eo, cum quo illi ſermo erat, & „quis eſt meus proximus? . . . hominem in- „ducit, qui procul ab Jeruſalem deſcendat in „Jericho; huncque oſtendit a latronibus con- „foſſum, projectum ſemivivum in via, quem „Sacerdos prætereat, Levites deſpiciat; Sa- „maritanus vero, ſpretus ille, & ſegregatus, „miſericordia impartiat. Venit autem non ca- „ſu, ut illic ſecus locum tranſiens, ſed illis in- „ſtructus, quæ ſic verſanti in periculo, ac la- „boranti opus erant, puta, oleo, alligaturis, „jumento; qui mercedem ſtabulario partim „tribuat, partim ſe daturum polliceatur. Quis „horum, inquit, fuit proximus ejus, qui dira „paſſus eſſet? illoque reſpondente: *Qui fecit* „*miſericordiam in illum. Et tu*, inquit, *vade*, „*& fac ſimiliter.* Luc. 10. Quod videlicet cha- „ritas beneficentiæ parens ſit.

Proximus diligendus quis, & quomodo. n. 28.

23. „In utroque igitur mandato charitatem „documento tradit, ordine tamen ambo hæc „di-

Chriſtus bonus Samaritanus.

n. 29. „diſtinxit, primasque charitatis partes Deo „adſcribit, ſecundas vero proximo tribuit. „Quis vero alius fuerit, quam ipſe Salvator? „aut quis illo majorem nobis miſericordiam „impendit, a mundi ſcilicet rectoribus tene„brarum vix non multis vulneribus, terrori„bus, deſideriis, furoribus, mœroribus, frau„dibus, voluptatibus enecatis, atque exti„ctis? Horum porro vulnerum medicus ſolus „eſt Jeſus, qui radicitus vitia prorſus exſcin„dat. . . Hic eſt, qui vinum, ſanguinem vi„tis Davidicæ ſauciis animabus infudit: qui „ex viſceribus ſpiritus oleum adhibuit, abun„dantiorique largitate tribuit. Hic eſt, qui „ſanitatis, ſalutisque alligaturas, charitatem, „fidem, ſpem inſolubiles effecit. Hic eſt, qui „Angelos, & Principatus, & Poteſtates, ut „nobis miniſterio fungantur, ſub magna mer„cede ſubjecit; nam & ipſi liberabuntur a mun„di vanitate in revelatione gloriæ filiorum Dei. „Hunc igitur æque diligere oportet, ac Deum: „diligit autem Chriſtum, qui facit ejus volun„tatem, *ſervatque illius mandata.* Joan. 14. v. 23.

Proximo facta Chriſto fiunt. n. 30. 24. „Primus igitur hic eſt, qui Chriſtum „diligit; ſecundus eſt, qui ejus fideles ho„nori habet, ac colit: quod enim in diſcipu„lum quis egerit, hoc in ſe Dominus factum „accipit, ac quidquid illud eſt, ſibi adſcribit: „*Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum* „*vobis regnum a conſtitutione mundi. Eſurivi* „*enim, & dediſtis mihi manducare. . . Amen di*„*co vobis, quamdiu feciſtis uni ex his fratribus* „*meis minimis, mihi feciſtis.* Matth. 25. v. 34. „Rurſus vero e contrario, ad eos, qui hæc „non

„non præbuerunt: *Amen dico vobis, quamdiu „non feciſtis uni ex his minimis, nec mihi feciſtis.* „Alio item loco. *Qui vos recipit, me recipit.* „Luc. 10. v. 16. Qui vos non recipit, me ſper- *n.* 31.
„nit. Hos vocat & filios, & pueros, & in„fantes, & amicos, & parvulos in præſenti, „& ſi cum futura illa in cœlis magnitudine con„ferantur: *Ne contemnatis*, inquit, *unum ex „his puſillis &c.* Matth. 18. v. 10. Alio quo„que loco: *Nolite timere puſillus grex.* Luc. 12. „v. 32. Hac ipſa ratione etiam Joanne, qui „maximus eſt inter natos mulierum, qui mi„nor eſt in regno cœlorum, ſuum nimirum di„ſcipulum, majorem eſſe dicit. *Matth.* 11. *v.* 11. „Ac rurſus: *Qui recipit juſtum, aut Prophetam „in nomine juſti, aut Propheta, illius mercedem „recipit &c.* Matth. 10. v. 41.

25. „Hæc igitur ſola merces non peribit: *Eleemoſynæ merces. n.* 31.
„*Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, ut „cum defeceritis, recipiant vos in æterna taberna„cula.* Luc. 16. v. 9. Ita nimirum, ut quid„quid facultatum penes ſe quis poſſideat, non „eſſe proprium natura cenſum, ſubſtantiamque „pronuntiet. Ex hac porro iniquitate licet „etiam rem juſtam, ac ſalutarem præſtare, ut „nempe eorum aliquem reficias, atque ſuſten„tes, qui æternum apud Patrem tabernacu„lum nacti ſunt. Vide primum quidem non „juſſiſſe, ut a te exigi patiaris, nec ut impor„tunos tibi egenos fore ſinas, ſed ut tu ipſe „quæras, in quos beneficium ſis collocaturus, „& qui Salvatoris digni diſcipuli exiſtant: *Hi„larem enim datorem diligit Deus.* 2. Cor. 9. v. 7. „. . . Hoc autem melior eſt, ad quem Sal- *Eleemoſyna non petenti ultro, & hilariter danda.*

„vator dixit alio loco: *Omni petenti te tribue.*
„Luc. 6. v. 30. Dei namque vere ejuſcemodi,
„ſicque facilis largitas. Cæterum doctrina hæc
„omni major eſt perfectione, ut nec expectes,
„qui a te efflagitet, ſed ipſe inquiras, quis dig-
„nus ſit, in quem beneficium conferas. De-
n. 32. „inde tantam ſtatuere mercedem erogationis,
„æternum tabernaculum! O pulchram nego-
„tiationem! O divinum mercimonium! Emit
„quis pecunia incorruptionem, datisque ſæculi
„rebus, quæ intereunt, præmii loco æternam
„in coelis manſionem recipit. Tu, qui dives
„es, ad has, ſi ſapis, navigationem inſtitue
„nundinas: ſi neceſſe ſit, terram omnem pera-
„gra; ne parcas periculis, aut laboribus, ut
„quamdiu præſens agitur vita, coemas reg-
„num cœlorum. Cur te adeo recreant lapilli
„pretioſi, & ſmaragdi, domusque ignis pabu-
„lum, ſive temporis ludibrium, aut terræ mo-
„tus ſecundis partibus excidium, aut tyranni
„injuria? In votis habeto cœlorum habitacu-
„lum, & ut regnes cum Deo. Hic, quæ par-
„va ſunt, acceptis, ibi te per omnia ſæcula
„contubernalem efficiet: ſupplica, ut accipiat;
„feſtina, enitere, time, ne te ille ſpernat...
„Quin ne hoc quidem dixit Dominus; dato,
„præbe, beneficentia utere, auxilio fove, ſed
„*fac amicum;* amicus autem non una largitio-
„ne, ſed longa familiaritate præſtatur.

Eleemoſyna ſine delectu perſonarum danda. 26. Sed quæris: „Ecquis vero hic eſt Dei
„amicus? Tu quidem noli judicare, quis dig-
„nus, aut indignus ſit: fieri enim poteſt, ut
„opinione tua errore labaris. Sic vero prodi-
n. 33. „vi ignorantia præſtet, ut & indignis benefa-
„cias

,cias propter dignos, quam ut, dum caves ,indignos, ne in eos quidem, qui ſtudioſi ſunt, ,incidas. Dum enim nimia cautione uteris, vi- ,derisque probare, quinam merito, nec ne ac- ,cepturi ſint, contingit, ut & Dei amicos ,colere negligas, cujus neglectus pœna æter- ,num ignis ſupplicium exiſtit: quod vero om- ,nibus, qui indigeant, deinceps præbeas, ne- ,ceſſe eſt omnino etiam aliquem nanciſci, qui ,apud Deum ſalutem conciliare queat. *Noli ,itaque judicare, ut non judiceris; qua menſura ,menſus fueris, remetietur tibi.* Matth. 7.

27. „Cunctis igitur aperi viſcera, qui Dei *Quibus* ,diſcipulorum numero adſcripti ſunt, non fa- *maxime* ,ſtidioſe conjectis in corpus oculis, . . Siquis *elemoſyna* ,egenus pannoſus, deformis, debilis videatur, *danda.* ,ne idcirco inique feras, aut averſeris. . . . *n.* 33. ,Hic habitus oculis objectus mortem decipit, *n.* 34. ,& diabolum, quibus interior opulentia in- ,aſpecta ſit, & circa corpuſculum furore agi- ,tantur, ut imbecillum contemnentes, qui ad ,interiores, animique contuendas opes cæci ,ſint, non intelligentes quantum theſaurum ,in teſtaceo vaſe feramus, Dei Patris virtute, *S. S. Tri-* ,Deique Filii ſanguine, nec non Spiritus S. *nitas Per-* ,rore communitum. . . Coge ergo tibi exerci- *ſonarum.* ,tum inermem, ad bella ineptum, fundendi ,ſanguinis neſcium, ira vacuum, incontami- ,natum; ſenes pietate præſtantes, pupillos re- ,ligioſis moribus, viduas manſuetudine inſtru- ,ctas, viros charitate ornatos. Tales divitiis ,tuis, corporisque, & animo tibi para ſa- ,tellites, quorum Deus Imperator exiſtat, per ,quos ipſa prope mergenda navis emergat,

„quam ſolæ levent Sanctorum preces, vigensque morbus edometur, quem fugent crebro „injectæ manus; ac latronum inſultus inermis „fiat piis precibus deſpoliantibus; visque po„ſtremo dæmonum frangatur, contenta man„datorum opera, ac tenore iners comprobata.

n. 35. „Hi omnes milites, ac cuſtodes ſtrenui: nemo „otioſus, nemo inutilis. Hic quidem a Deo „te, tuamque ſalutem efflagitare poteſt, ille „vero laborantem ſolari, alius lacrymas, ac „gemitus miſerante affectu in tui gratiam ac „univerſorum Dominum fundere, alius quid„piam eorum, quæ ad ſalutem conducunt, do„cere; alter libere admonere, ac corripere, „alter benevole conſilium dare, omnes deni„que vere, ſine dolo, nullo timore, nulla ſimu„latione, aut adulatione, nihilque ficte ama„re. O dulce amicorum obſequium! O beata „ſervitia eorum, qui fiducia polleant! O ſin„cera fides eorum, qui ſolum Deum timeant! „O verborum veritas apud eos, qui mentiri „non poſſunt! O pulchra illorum opera, qui„bus conſtitutum eſt, ut Deo miniſtrent!

Fideles præſtantiores Therapeutæ, ſeu Religioſi.

28. „Inter hos probos fideles non deſunt, „qui inter electos majori electis præſtantia ful„geant, eoque magis illuſtres ſunt, quo velut „ad portum ex mundi procella ſeipſos ſubdu„cant, resque ſuas in tutum recipiunt, qui

n. 36. „Sancti videri nolint, ac ſiquis nuncupaverit, „erubeſcant: qui imo ipſo pectore ineffabilia „myſteria abſcondant, ſuamque nobilitatem „humanis oculis objici contemnant. Hos ni„mirum Scriptura lumen mundi, & ſal terræ „vocat, *Matth.* 5. Hoc nempe ſemen, Dei

„ſci-

ſcilicet imago, veraque ejus proles, & hæres, velut in exilium quoddam, ac peregrinationem magno Patris propenſiore conſilio, congruaque eis ratione, ac forte huc mittitur, quo auctore mundi res tum oculis expoſitæ, tum occultæ conditæ ſunt, aliæ quidem eorum obſequiis deditæ, aliæ vero ipſorum exercendi gratia, excolendæque virtutis, atque aliæ doctrinæ cauſa conſtitutæ, cunctaque continentur, ac conſervantur, quoad ſemen mortali hoc ſtatu manſerit, quo collecto celerrime diſſolvenda ſunt.

29. Ut porro ad hanc erga egenos miſericordiam divites magis accendantur, ita pergit eos urgere S. Clemens, „Quid enim amplius Deo neceſſaria charitatis myſteria: tuncque adeo Patris ſinum inſpicies, quem ſolus enarravit unigenitus Filius Deus. Eſt autem & Deus ipſe charitas, qua & venatu prope nobis captus eſt: & quidem arcana Deitate Pater, qua vero nos miſericordia perſecutus eſt, exſtitit Mater. Pater diligendo quaſi fœminam induit, hujusque rei grande indicium eſt, quem is ex ſe genuit, ac qui ex charitate prognatus fructus, ipſe charitas eſt. Propter hoc & ipſe deſcendit, propter hoc hominem induit. . . . Jamque immolandus, ac cum ſe pretium redemptionis daret, novum nobis teſtamentum reliquit: *Dilectionem meam do vobis*. Joan. 15. v. 9. Quænam vero hæc, & quanta? pro unoquoque noſtrum animam poſuit, cujus majus omnibus pretium exiſtit: hanc ut alter pro altero ponamus, a nobis exigit. Quodſi pro fratribus „ani-

Chriſti miſericordia noſtram erga egenos excitet. *n.* 37.

„animas ponere debemus, atque hoc cu
„Salvatore vicissim pacti testamentum sumus.
„adhucne, quæ sæculi sunt, egena illa, &
„aliena, & effluentia continebimus, ac re
„condemus? alter alteri clausa habebimus
„quæ brevi post ignis absumenda habebit? ć
„vine, seduloque Joannes: *Qui non diligit fr*
„*trem*, inquit, *homicida est*. 1. Joan. 3. v. 1
„Semen Cain, alumnus diaboli, Dei visc
„non habet; spem potiorum non habet, ſ
„semine est, sterilis est, non est palmes
„perpetuum viventis supercœlestis vitis: c
„cidetur, eumque densi ignis vorax man
„incendium.

Charitas pœnitentiam producit. *n.* 38.

30. „Tu vero præcellentem viam condisc
„to, quam ostendit Paulus ducentem ad sa
„tem: *Charitas non quærit, quæ sua sunt.* Se
„in fratrem effusa est, ita in illum versa e
„casto ejus amore insanit: *Charitas operit m*
„*titudinem peccatorum*. 1. Cor. 12. . . . Siqu
„illam in animum susceperit, quamvis peccat
„obnoxius sit, quamvis multa illicita perpetr
„verit, adaucta charitate, puraque adhib
„pœnitentia errata sua corrigere pote
„ . . . Quisquis enim ex toto corde ad De
„convertitur, portæ ei apertæ sunt, susci
„que lubentissimo animo Pater filium vere
„nitentem. Vera autem pœnitentia est,

Vera pœnitentia. *n.* 39.

„eadem non rursus delabi, sed ex animo pr
„sus evellere, quibus se mortis reum pecca
„agnovit; his enim sublatis in te rursus De
„habitabit; ingens enim, & incomparab
„gaudium, festamque lætitiam in cœlis e
„Patri dicit, atque Angelis, dum unus pe
„C

tor convertitur, & pœnitentiam agit; idcir-
etiam clamabat: *Nolo mortem peccatoris,*
ut eum pœniteat. Ezech. 18. v. 23. Solus
im Deus peccata poteſt dimittere, & de-
ta non imputare, quandoquidem etiam no-
s Dominus præcipit, ut pœnitentibus fra-
ibus quotidie dimittamus. Quodſi nos,
im ſimus mali, novimus bona data dare,
ianto magis Pater miſericordiarum. . . .
ere autem converti a peccatis eſt peccandi
iem facere, nec ultra ad ea, quæ ſunt re-
o, reſpicere.

31. „Præteritorum igitur quidem veniam
ncedit Deus; in ſequentia autem ut non
cidat, ſibi quisque auctor exiſtit. . . Lon-
accurata vero opus diligentia eſt, ſicut &
nga ægritudine affectis corporibus exquiſi-
or diæta, majorque cautio neceſſaria eſt.
is o fur tibi ſcelus dimitti? deſine furari.
ui adulter eſt, non amplius libidinis faces
dmittat. Qui fornicarius, ac conſtuprator,
einceps caſte vivat. Qui raptor es, redde,
quidpiam plus addito. Teſtis falſus, ve-
ix eſſe diſcito. Perjurus a juramento abſti-
e, atque alios affectus, vitiaque præcide,
am, cupiditatem, animi mæſtitiam, timo-
m, ut ſub exceſſum cum adverſario te tranſ-
giſſe, eique reconciliatum eſſe interim, dum
ita præſens ageretur, inveniaris; & affe-
us quidem inolitos confeſtim, ſimulque præ-
idere impoſſibile forte eſt, Dei tamen virtu-
, & humanis precibus, fratrumque auxi-
o, nec non vera pœnitentia, aſſiduaque me-
itatione res præſtari poteſt.

In pœnitentia perſeverandum. n. 40.

32. „Qua-

Pater ſpiritualis eligendus. n. 41.

32. „Quapropter neceſſarium omnino eſt, „ut ſuperbus tu, & potens, ac dives aliquem „tibi Dei hominem præficias, qui te virtuti „ſtudio animet, tibique in illo rector, ac gu„bernator exiſtat: habeas unum ſaltem, quem „verearis, vel unum habe, quem timeas. A„ſueſce, vel unum audire libenter loquentem, „qui acrimonia ſua ſimul & mordeat, & me„liore cultu delineat: neque enim conducit „oculis ſemper laſcive intueri, ſed & lacrym„aliquando fundere, & acrioribus pungi p„majori valetudine. Sic & animo aſſidua v„luptate nihil perniciofius; cæcatur enim e„liquatione, dum libere increpantis ſermo „immotus perſiſtit. Hunc & tu iratum times, „& gementem doleas, & ſedantem iram reve„rearis, & pœnas deprecantem anteverta. „Hic pro te plures noctes inſomnes ducat „fundens pro te preces ad Deum, ac conſue„tis precibus Patrem captans: neque enim ill„viſcera ſua dura præbet orantibus filiis. Ro„gabit autem pure, ſi a te honoretur tanquam „Dei Angelus, nec per te contriſtetur, ſed „propter te. Hæc eſt pœnitentia non ficta. „*Deus non irridetur.* Gal. 6. v. 7. nec verbis „inanibus aures dat: ſolus enim medullas ſcr„tatur, & renes cordis, pleneque audit in „flammas poſitos, & exaudit deprecantes i„ventre ceti Jonæ. Et prope eſt cunctis fid„libus, procul vero ab infidelibus, niſi ad ſa„niorem mentem pœnitendo redeant.

Narratio de S. Joanne, &

33. „Ut autem magis confidas, modo ſi „pœnitueris, certæ tibi fidei, tutamque m„nere ſalutis ſpem, audi fabulam, quæ ip„no

n fabulæ, ſed vera de Joanne Apoſtolo tra- *converſo ab eo latrone. n. 42.*
ta narratio ſit, ac memoriæ ſtudioſe com-
endata. Cum enim poſt Tyranni obitum e
itmo inſula Epheſum rediiſſet, vicinas quo-
ie gentes rogatus viſebat, partim quidem
Epiſcopos conſtitueret, partim vero ut in-
gras Eccleſias diſponeret, partim ut unum-
emque eorum, quos Spiritus deſignaret,
Clerum cooptaret. Cum itaque ad urbem
iamdam haud procul Epheſo diſſitam veniſ-
t. . . viſo juvene quodam egregia corporis
itura, eleganti vultu, ferventique ingenio,
que indole, ad loci Epiſcopum converſus:
unc, inquit, coram Eccleſia, ac Chriſto
ſte omni tibi opera commendo: tuncque illo
ſcipiente, ac cuncta præſtitutrum pollicen-
, eadem rurſus Joannes perurgebat, ac
nteſtabatur. Poſt hæc Joannes quidem
pheſum profectus eſt, Presbyter vero ado-
ſcentem ſibi traditum in domum ſuam ſu-
piens, educando, continendo, fovendo
eram dabat, ac tandem ſacro Baptiſmate
itiavit. Deinceps Sacerdos de priſtina cu-
, atque cuſtodia paulatim remiſit, ut qui
rfectum ei tutamen, ac quo illi cautum
nnino foret, Domini ſignaculum adhibuiſ-
:. Illum ergo præmatura potitum liberta- *Confirmatio.*
æquales quidam ſibi adjungunt, deſides,
diſſoluti, & flagitiis omnibus aſſuefacti,
primum quidem magnificis conviviis juve-
m illiciunt, deinde ad ſpoliandos obvios
reſſi, ſecum illum trahunt, inde ad majo-
m ſcelerum ſocietatem cohortantur. At
ſenſim aſſueſcebat pravitati. . . . Et de-

„mum

,,naſc
,,nobi
,,ſtus
,,to ,
,,ſpiri
,,mor
,,quo
,,eſt ,
,,quod
,,Eccl
,,pari
,,veſte
,,bonu
,,conſ
,,& ali
,,ita ut
,,que a
,,ageba
,,depre
,,ni ,
,,vero ,
,,ſed ul
,,gam v

„*re mei fili, noli timere, adhuc tibi ſupereſt vitæ,*
„*& ſalutis ſpes. Ego pro te Chriſto rationem*
„*reddam: ſi ſit opus, tuam ipſe libens mortem*
„*ſuſtinebo, quemadmodum Dominus pro nobis mor-*
„*tem tulit; animam meam pro tua vicariam dabo:*
„*ſta modo, & crede, a Chriſto miſſus ſum.* His
„ille auditis primum quidem vultu in terram
„demiſſo ſubſtitit; deinde projectis armis tre-
„mens acerbe flere cæpit, accedentem vero
„ſenem complexus, gemitu, ac lamentis quam
„maxime poterat, crimen diluebat, & lacry-
„mis velut altero quodam Baptismo expiaba-
„tur, ſolam dexteram occultans. Tum Apo-
„ſtolus ſpondens, dejeransque, veniam ſe illi a
„Salvatore nactum eſſe, oransque, ac in ge-
„nua provolutus ipſam juvenis dexteram velut
„jam pœnitentia expiatam exoſculans, ipſum
„in Eccleſiam reduxit. Exinde partim crebris
„orationibus Deum deprecans, partim conti-
„nuatis una cum juvene jejuniis ſimul decer-
„tans, variis demum ſermonum illecebris ani-
„mum ejus demulcens, non prius deſtitit,
„quam illum firma conſtantia Eccleſiæ gremio
„admoviſſet, magno veræ pœnitentiæ exem-
„plo exhibito, grandique iteratæ generationis
„documento, ſubjectæ oculis, ac corporum re-
„ſurrectionis trophæo. Hinc Angeli læte ge-
„ſtientes, laudantes, cœlos aperientes, præ
„cunctis vero ipſe Salvator obviam factus hu-
„maniſſime ſuſcipit, lucem præbens, quam
„nullæ obfuſcent tenebræ, nec tempora ulla
„interimant, ductor ipſe in ſinum Patris, in
„vitam æternam, in regnum cœlorum. Iſta
„quis credat, fidem tum Dei diſcipulis, tum
„Deo

,,tor
,,nie
,,mo
,,bus
,,Sal
,,hor
,,que
,,ſed
,,tere
,,que
,,gat,
,,datio
,,obno
,,vivo
,,Spiri
,,ſtas,
,,in ge
,,ſæcul

INDEX
RERUM MEMORABILIUM.

Primus numerus paginam, ſecundus ſectionem, tertius numerum marginalem indicat.

A.

Abraham adventum Filii Dei cognovit, pag. 254. 13. ſeq. a ſalute non eſt excluſus. p. 256. 16. Ejus & noſtra fides una eſt. p. 288. 49. Eſt utriusque Teſtamenti figura. pag. 295. 58.

Accuſatio quid. pag. 449. 33.

Achamot Valentini deſcribitur, ejusque opera. p. 15. 17. 5. p. 23. 30. pag. 24. 32. rejicitur. p. 319. 86.

Adami infantia qualis. p. 233. 68. in quo ſtatu creatus fuerit. pag. 834. n. 662. Ejus æterna ſalus contra Tatianum probatur. p. 234. 69. ſeq. contrarium aſſerere eſt hæreticum. p. 237. 74. 8. Ejus pœnitentia. pag. 236. 72. 5. cur e paradiſo ejectus ſit. p. 236. 73.

Adhortatio quid. p. 500. 47.

Admonitio quid. p. 494. 33.

Adoleſcentulæ modeſtæ deſcriptio. p. 603. 48.

Adulterium vitandum. p. 554. 62.

„Deo ſponſori habeat, Prophetarum, Evange-
„liorum, Apoſtolorum dictis: qui in his vitam
„inſtituat, auremque præbeat, atque opera
„exerceat, ſub ipſo exceſſu dogmatum finem,
„ipſamque exhibitam veritatem conſpiciet: qui
„enim pœnitentiæ nuntium placide recipit:
„haud illum tunc pœnitudo incedet, cum cor-
„pus reliquerit, nec confundetur, dum Salva-
„torem cum Majeſtate ſua, exercituque ve-
„nientem viderit. Sin autem quiſpiam eo ani-
„mo ſit, ut manere, ac quotidie in volupta-
„bus volutans delinquere velit. . . . atque a
„Salvatore veniam indulgente mentis ſenſu ab-
„horreat, is neque Deum, neque divitias, ne-
„que quod ante lapſus ſit, in crimen vocet,
„ſed ſuam ipſius animam, quæ ipſa ſponte in-
„tereat. Ei vero, cui cura ſalutis eſt, eam-
„que pœne efflictim, vimque ipſe adhibens ro-
„gat, Pater ille, qui in cœlis eſt, veram emun-
„dationem, vitamque tribuet, nulli mutationi
„obnoxiam, cui cum Filio Jeſu Chriſto, qui
„vivorum, ac mortuorum Dominus eſt, per
„Spiritum Sanctum, ſit gloria, honor, pote-
„ſtas, æterna Majeſtas, nunc & ſemper, &
„in generationes generationum, inque ſæcula
„ſæculorum. Amen.

U. I. O. G. D.

INDEX

INDEX
RERUM MEMORABILIUM.

Primus numerus paginam, ſecundus ſectionem, tertius numerum marginalem indicat.

A.

Abraham adventum Filii Dei cognovit, pag. 254. 13. ſeq. a ſalute non eſt excluſus. p. 256. 16. Ejus & noſtra fides una eſt. p. 288. 19. Eſt utriusque Teſtamenti figura. pag. 295. 38.

Accuſatio quid. pag. 149. 33.

Achamot Valentini deſcribitur, ejusque opera. p. 15. 17. 5. p. 23. 30. pag. 24. 32. rejicitur. p. 319. 86.

Adami infantia qualis. p. 233. 68. in quo ſtatu creatus fuerit. pag. 834. n. 662. Ejus æterna ſalus contra Tatianum probatur. p. 234. 69. ſeq. contrarium aſſerere eſt hæreticum. p. 237. 74. 8. Ejus pœnitentia. pag. 236. 72. 5. cur e paradiſo ejectus ſit. p. 236. 73.

Adhortatio quid. p. 500. 47.

Admonitio quid. p. 494. 33.

Adoleſcentulæ modeſtæ deſcriptio. p. 603. 48.

Adulterium vitandum. p. 554. 62.

ſtolus S. Pauli comes pag. 705.

Baſilidis hæreſes recenſentur. p. 59. 73. 3.

Beatificatio eſt modus corrigendi. p. 502. 52.

Beatorum poſt mortem variæ manſiones. p. 401. 66.

Beli hiſtoria Dan. 14. probatur. p. 249.

Beneficentia exercenda. p. 589. 26.

Bibendum quomodo. Vide *Potus*.

C.

Cajanorum hæreſis refertur. p. 73. 89.

Calceorum ſuperfluus ornatus reprehenditur. p. 562. 75. calceis viri non utantur. pag. 563. 76.

Canum abuſus taxatur. p. 582. 16.

Cani crines non tingendi. p. 576. 8. alieni non aſſumendi. p. 599.

Caro quomodo non poſſideat regnum Dei. p. 351. 16. ſeq.

Carnes moderate comedendæ. p. 517. 8.

Carpocratis hæreſes, p. 61. refut. p. 148.

Caſtigatio, quid eſt modus correctionis. p. 407. 38.

Caſtitas commendatur. p. 704. 29. remedia ad tentationes contra eam vincendas. pag. 705. 30. ſeq. p. 7[illegible]. 24. vid. *Continentia*.

Caſtor, & Pollux quinam fuerint. p. 417.

Cauſarum genera p. 906. 18. procatarcticæ, & ſynecticæ, quid. p. 906. 18. cauſa quid. p. 906. 19. cauſa non prohibens, non eſt vera cauſa. p. 907. 20. quatuor præcipuæ cauſæ. p. 907. 21. cauſarum proprietates. p. 907. 22. ſeq.

Cerdonis hæreſes. p. 64. 80. 1.

Cerinthi hæreſes. p. 63. 77. 1. refutantur. p. 206. 43. ſeq.

Charitas commendatur. p. 700. 26. p. 768. 23. p. 774. 27. p. 930. 21. ſeq. Charitatis præceptum

eptum in nova Lege. ». 263. 23.

Chriſtiana diſciplina ıon eſt puerilis. p. 472. 2. p. 476. 15. Chriſtianorum præmium. p. 47. 23. Chriſtianis pro cœlo pugnandum. pag. 58. 32. ad vitam chriſtianam adhortatio. pag. 59. 33. p. 608. 56. ag. 854. 5. Chriſtiani uomodo lacte nutriri icantur. pag. 477. 16. eq. eorum vera ornaıenta. p. 566. 79.

Chriſtiani perfecti, ſeu erfecti Gnoſtici ſcienia. p. 826. 13. p. 831. 8. eſt paſſionum praarum expers. p. 826. 4. quomodo. p. 828. 5. cœlum tantum deſierat. p. 829. 16. tranuillitas ejus, fides, & pes. p. 830. 17. ejus emperantia. p. 831. 19. x omnibus ſcientiis veitates eruit. pag. 832. o. omne peccatum odit. ». 835. 22. Oratio ejus. ». 836. 23. bona opeatur. p. 837. 24. Deo aſſimilatur, Angelis, Presbyteris, & Diaconis. p. 837. 25. actiones ejus perfectæ ſunt. p. 839. 27. meritum ejus, & gloria. p. 840. 28. proximum ſuum bene erudit. p. 840. & quidem ſecundum S. Scripturam. p. 842. 30. Decalogi præcepta accurate obſervat. pag. 844. 31. Cultum Divinum omnibus rebus præfert. p. 852. 2. vere Deum amat. p. 853. 3. Ejus fides. pag. 853. 4. ejus pietas. p. 857. 6. Ejus beneficentia. p. 858. 7. ejus abſtinentia. p. 861. 9. ſemper & ubique Deum honorat. p. 861. 10. ejus gravitas, & hilaritas. p. 862. 11. fervens ejus oratio. pag. 863. ejus manſuetudo. pag. 866. 13. omnia bona poſſidet. pag. 867. 14. Exercitia illius. p. 868. 15. non jurat. p. 868. 16. non mentitur. p. 869. 17. omnes æqualiter amat. p. 870. 18. matrimonium caſte cuſtodit. pag. 871.

871. 19. Ejus reſignatio. p. 871. 20. Jejunium ejus. p. 872. 21. Mortificatio. p. 872. 22. humilitas, & miſericordia. p. 873. 23. Patientia. p. 873. 24.

Chriſti productio juxta Valentinum. p. 10. 9. 5. juxta Colorbaſeos. p. 34. 46. Juxta Baſilidem. p. 60. juxta Cerinthum. p. 63. fabula de eo litteras diſcente. p. 48. 62.

Chriſti adventus prædictus in veteri lege. p. 260. 20. ſeq. Adventus ejus duplex. p. 310. 73. omnes ſanctificaturus advenit. p. 291. 52. eſt theſaurus abſconditus in ſcripturis. p. 297. 60. ad redimendum, & docendum nos homo factus eſt. p. 337. 3. Chriſtus verus Deus, & homo. p. 206. ſeq. p. 338. 3. eſt verus Creatoris Filius. p. 186. 25. pag. 206. ſeq. Chriſti nativitatis tempus. p. 661. 43. dies. p. 662. anni prædicationis ejus. ibid. Ex Virgine natus eſt juxta Iſaiæ Prophetiam. p. 228. 63. ſeq. Veram carnem aſſumpſit. pag. 231. 65. ſeq. In horto Oliveti ſanguinem ſudavit. p. 232. 66. quomodo paſſus fuerit. p. 1?. p. 123. 72. ſeq. & qua die mortuus. p. 375. ? ad inferos deſcendens fidelibus peccata remiſit. p. 300. 2. Gloria ejus prædicta fuit. pag. 31?. 81. p. 304. dolor in eo, quomodo fuerit. p. 8?8. quomodo diem judicii ignoraverit. 141. 8. ſanando Sabbatum non violavit. p. 257. aſpectu deformis an fuerit. pag. 596. 215. Paſſionis ejus fructus. p. 121. 68. Peccata remittens verum Deum ſe oſtendit. pag. 366. 33. ſuis creaturis ad noſtram ſalutem uſus eſt. p. 367. 54. inimicum vicit, & quomodo. p. 372. 40. In Chriſto duæ naturæ. pag. 453. Chriſtus Auxiliator noſter. p. 454. 29. & Doctor.

tor. p. 455. 30. & no-
:er Pædagogus. p. 483.
2. vide *Pædagogus.*
;ur non nupſerit. pag.
31. 18. vult omnes ſal-
ari. p. 854. 5. proxi-
no ut ſibi facta recipit.
. 932. 24. Vid. *Filius*
Dei. Verbum. Jeſus.

Cibus ob voluptatem
ion ſumendus. p. 511.
. ſit ſimplex. p. 511.
ſeq. frugalis. p. 513. 5.
iborum varietas quan-
lo permiſſa. p. 515. 7.
arnibus moderate uten-
lum. p. 517. 8. in ſu-
nendo cibo regulæ mo-
leſtiæ præſcribuntur. p.
517. 9. p. 541. 40. qui-
ous cibis utendum ſit.
. 519. 10.

Circumciſionis ineffi-
acia. p. 270. 30.

Cleanthis ſententia de
ino Deo. p. 439. 47.

S. Clementis P. Epi-
tola ad Corinthios cita-
tur. p. 165.

S. Clementis Alexan-
drini ſcripta. p. 403. 1.
cur ſcripſerit. p. 621.
7. ſeq.

Cæleſtia non ſunt ty-
pi terrenorum. p. 280.
40. cœleſtis præmii præ-
ſtantia. p. 453. 27.

Cognitio eſt modus
correctionis. p. 503. 53.

Colorbaſeorum hære-
ſes referuntur. pag. 34.
45. 3.

Colloquia vana vitan-
da. p. 581. 13.

Comeſſationes vitan-
dæ. p. 532. 25.

Confeſſio peccatorum
facienda. p. 37. 49. p.
38. 51.

Confirmatio Sacra-
mentum eſt. pag. 677.
p. 941.

Conſilium quid, & ad
illud requiſita. p. 501.
41.

Conſolatio quid. pag.
502. 49.

Conſuetudo mala non
eſt ſequenda. pag. 446.
22.

Continentia bona. p.
725. 11. ſeq. & ſectan-
da eſt. p. 698. 24. vid.
Caſtitas.

Converſatio cum aliis
qualis eſſe debeat, & re-
gulæ

gulæ modeſtiæ in ea obſervandæ quoad ſitum, & geſtus corporis. pag. 541. 39.

Convivia qualiter inſtituenda: juvenes ab illis abſtineant. pag. 540. 37. cum mulieribus conjugatis non frequenter conviviandum. pag. 541. 38.

Coronarum abuſus culpatur. pag. 548. 51. ſeq. coronæ Græcorum variæ recenſentur. pag. 549. 53.

Corpus bene dirigendum. p. 510. 1.

Creatio mundi juxta Valentinum. p. 14. 16. 1. juxta Marcoſianos. p. 43. 57. Creatio mundi ex nihilo probatur. pag. 79. 9. p. 93. 28. ſeq. vid. *Mundus*.

Creaturæ non ſunt Æonum imagines. p. 87. 17. neque umbra Dei, ſeu Pleromatis. p. 90. 24. ſeq.

Crines fictitii non aſſumendi. p. 599.

Crucis Chriſti figura. p. 131.

Curioſitas in Religionis negotio vitanda. p. 133. 82. pag. 134. 85. p. 139. 89. ſeq.

D.

Dæmonum origo. p. 16. 19. inter deos a gentilibus culti ſunt. p. 424. 12. origo hujus cultus p. 427. 28. invocato vero Deo ex hominum corporibus expelluntur. p. 86. 16. pœna eorum ignis. pag. 235. 71. vid. *Diabolus*.

Danielis hebdomadarum Chronologia exponitur. p. 663. 44.

Deambulatio quomodo modeſte inſtituenda. p. 602. 46.

Decalogus explicatur. p. 844. 31. ſeq.

Definitio rei logica quomodo facienda. pag. 891. 5. p. 900. 12. neceſſaria eſt ad ſcientiam. p. 902. 14.

Demiurgi Valentini formatio, & operationes. pag. 16. 18. p. 22. 28. refutatur. p. 117. 63. ſeq.

ı eſt animalis. pag.
5. 94.
Demonſtratio logica
›modo facienda. pag.
2. 6. ejus principia.
893. 7.
Denominativa verba
id. p. 905.

Deus ignotus Marco-
rum. p. 48. ſeq. Deus
dæorum qualis juxta
ıſilidem. p. 59. 4. duo
i Marcionis novi, & ve-
ris Teſtamenti. p. 239.
. Deus unus eſt. pag.
. 2. ſeq. p. 170. pag.
2. 42. pag. 805. 30.
437. 17. ſeq. p. 492.
ı. Idem Deus mundi
reator veteris, & novi
eſtamenti oſtenditur.
. 136. 87. p. 179. 17.
robatur ex Evangelio
. Matthæi. p. 179. 17.
q. S. Lucæ. pag. 182.
o. ſeq. S. Marci. pag.
84. S. Joannis. p. 185.
3. ex Actibus Apoſto-
›rum. p. 190. 29. ſeq.
x Prophetis. p. 242. 3.
. 248. 8. p. 309. 72.
. 373. 41. p. 488. 27.
eq. Idem Deus Creator,
& Redemptor. p. 339.
5. Idem legem dedit,
& peccata per Chriſtum
remiſit. pag. 365. 32.
Deus verus ante Chriſti
adventum ignotus non
fuit. pag. 85. 15. ſeq.
p. 250. 9. a Prophetis
varie viſus fuit. p. 284.
44. Deus ſæculi quis.
p. 174. 13.

Deus variis nomini-
bus appellatur. p. 157.
106. Dei ſimplicitas. p.
34. 44. Affectiones hu-
manas non habet. p. 99.
38. 3. quomodo gau-
deat, triſtetur &c. pag.
697. 23. Deus eſt in-
comprehenſibilis a no-
bis. p. 133. 83. p. 280.
40. 2. p. 798. 21. Eſt
inviſibilis. p. 805. 29.
Idea ejus omnibus ho-
minibus innata eſt. pag.
808. 34. non tamen re-
cte ab omnibus cogno-
ſcitur. p. 809. 35. Ejus
cognitio in hac vita eſt
ſymbolica. p. 796. 19.
per opera creationis cog-
noſci poteſt. p. 281. 41.
Dei viſio eſt vita æterna.
p. 285. Dei ſcientia qua-
lis,

Epiſcopi Presbyteris ſuperiores, & ab illis diſtinguuntur. p. 202. p. 838.

Error publice prodire timet. p. 5. 2.

Eſaiæ Prophetia: Ecce Virgo concipiet &c. a Theodotione, & Aquila perverſe explicatur. p. 225. 60.

Ethnicæ Religionis turpia myſteria revelantur. p. 412. 6.

Evangelia quatuor tantum habemus. pag. 188. 27. Evangelia ab hæreticis corrupta fuerunt. p. 189. 28. Evangelium veritatis Valentini falſum eſt. p. 190. Evangelii elogium. pag. 850.

Euchariſtia eſt verum novæ Legis Sacrificium. p. 275. 35. p. 276. 36. p. 861. Ejus virtus, & efficacia. pag. 277. 38. ſæpe offerendum eſt. p. 278. Realis præſentia Corporis, & Sanguinis Chriſti in S. S. Euchariſtia. p. 277. 39. p. 311. 74. p. 340. 6. ſeq. p. 479. p. 522. Ejus ef- ctus. p. 481.

Eunuchus a Philipp baptizatus Evangelium in Ethiopia prædicat. p. 293. 55.

Eunuchi vitandi ſunt. p. 580. 12.

Euripides unum Deum canit. p. 440. 18.

Exempla aliorum ad noſtram correctionem conducunt. p. 591.

Expoſtulatio quid, & modus correctionis. p. 498. 42.

F.

Facetiis quomodo utendum ſit. pag. 54- 41.

Famuli modeſte, & charitative tractentur. p. 603. 47.

Fidei Symbolum ſancti Irenæi. pag. 29. 3. p. 53. 67.

Fides quid, ejusque definitio. p. 675. 3. debet eſſe voluntaria. pag. 676. non eget demon-

ſtr-

itione. p. 676. 4. non a natura nobis inſita, libera. pag. 677. 5. donum Dei. p. 677. eſt ad ſalutem neceſ-ia. p. 679. ſeq. ex il- vera pœnitentia pro-lit. p. 682. 9. Item s. p. 682. 10. Item ıor. p. 683. 11. Item ıritas. p. 686. 13. ad gnoſcendam & facien-m Dei voluntatem re-iritur. pag. 687. 14. m ad obtinendam ve-n ſapientiam. p. 688. . Item ad vitanda pec-a, & perſeverantiam bono. pag. 690. 16. altæ virtutes cum fide nt connexæ. p. 691. . ad pœnitentiam ex-at. pag. 692. 18. eſt tium perfectionis. p. 7. 22. Fidei duæ ſpe-s dantur. p. 782. 3. optima veritatis cog-tio. p. 782. 4. Fidei æſtantia. pag. 784. 6. ıs vis, & efficacia. p. 9. 5. ejus veritates ne allegoriis involvun-r. p. 787. 8. Fides ſo- juſtificare, & ſalvare male a Carpocrate aſſe-ritur. p. 62. 5. ad fidem Chriſtianam adhortatio. p. 256. 25.

Filius Dei adventurus a Moſe prænuntiatus eſt. p. 260. 20. Patrem manifeſtavit. p. 284. 44. 7. Jacob apparuit &c. pag. 484. 24. vid. *Chriſtus. Jeſus. Verbum.*

Flores quomodo uſurpandi. p. 547. 48.

Fœminæ caput ſuum tegant. p. 562. 74. ornatus exterior varius illarum reprobatur. pag. 569. 3. & fucata earum pulchritudo. p. 571. 4. quæ eſt peccaminoſa. p. 572. 5. unde ornatus earum modeſtus deſcribitur. pag. 596. 38. & exercitia illis competentia. p. 593. 34.

Fornicatio vitanda eſt. pag. 558. 68. p. 722. 7. ſeq.

Fortitudo commendatur. p. 703. 28. p. 777. 30.

Frugalitas obſervanda. p. 588. 24. ſeq.

Idolorum vanus cultus, & origo. pag. 428. 13. p. 430. 14. turpis eorum figura. pag. 432. 15. a Philoſophis exploduntur. p. 435. 16.

Idolothyta non comedenda. q. 515. 6.

Jejunii præceptum. p. 610. 59. ejus ſignificatio. p. 836. Jejunium 4tæ, & 6tæ feriæ. pag. 872. 21.

Jeruſalem quare deſtructa fuerit. p. 245. 7.

Jeſus quomodo productus juxta Valentinum. p. 11. Juxta Marcoſianos. p. 40. 53.

Jeſus eſt Verbum Dei. pag. 28. 36. 3. Nominis Jeſu Anagramma. pag. 128. 77. quomodo Spiritus S. ſuper eum requieverit. pag. 181. 19. quomodo Spiritus S. in eum deſcenderit. p. 212. 50. Jeſus non eſt merus homo, ſed homo Deus. pag. 219. 56. ſeq. vide *Chriſtus*. *Filius Dei*. *Verbum*.

Ignorantia excuſat a peccato. p. 694. 20.

Illuminatio quid, eſt modus correctionis. p. 503. 54.

Imagines, ſeu idea Gnoſticorum refutantur. p. 109. 53.

Incarnationis myſterium aſſeritur. pag. 21. 26. 2. p. 272. 11. pro hominum ſalute facta eſt. p. 215. fuit Deo conveniens. p. 217. 55. eius præclari effectus. p. 424.

Indignatio eſt modus correctionis. p. 498. 44.

Indorum gymnoſophiſtarum ſolutiones quæſtionum ab Alexandro propoſitarum. p. 815. 6.

Inferni æternitas. p. 384.

Ingluviei damna. pag. 514. 142.

Inimici diligendi. pag. 700. 26.

Initiationes variæ hæreticorum. pag. 50. 64. ſeqq.

Inſectatio quid, eſt modus correctionis. p. 496. 36.

Intemperantia. vide *Ingluvies*.

S. Joannes Baptiſta Propheta, & Apoſtolus. p. 186. 25.

S. Irenæi ſcripta, & geſta. p. 1. ejus modeſtia, & humilitas. p. 5.

Irriſio aliorum vitanda. p. 540. 36.

Iſaias. vid. *Eſaias.*

Judæi Chriſtum non recipientes reprobati ſunt. pag. 255. 15. Judæorum converſio facilior, quam gentilium. p. 293. 55. cur Judæis gravior lex impoſita fuerit. p. 269. 29. p. 294. 56. ſeq.

Judicibus bona præcepta obſervanda proponuntur. p. 611. 60.

Judicium extremum aſſeritur, & deſcribitur. p. 383. 51. ſeq.

Juramentum quid, ejusque definitio. p. 868. 16. facile jurandum non eſt. pag. 868. 16. juramentum temerarium vitandum eſt. p. 606. 51.

Juſtis omnia in bonum cooperantur. pag. 386. 54.

L.

Lacte quomodo Chriſtiani ab Apoſtolo nutriri dicantur. pag. 477. 16. ſeq.

Latronis a S. Joanne converſi hiſtoria. p. 940. 33.

Laus moderata ad bonum excitat. p. 503. 55.

Lazari in ſinum Abrahæ receptio eſt vera hiſtoria. p. 243. 4.

Lecticarum abuſus reprobatur. p. 581. 14.

Lectorum mollities, & magnificentia vitanda. p. 550. 56.

Legalium cæremoniarum inefficacia oſtenditur. p. 270. 30.

Lex vetus quoad cæremonialia abrogata eſt. pag. 266. 26. bona eſt, non tamen omni modo perfecta. p. 917. 7. qua-

re lex vetus à Deo data fuerit. p. 271. 31. Lex vindicans etiam crimina bona eſt. p. 671. 50.

Liberalitas exercenda. p. 700. 25.

Liberum hominis arbitrium aſſeritur, & probatur. p. 247. p. 324. 91. ſeq. p. 647. 311. p. 918. 8.

Libros ſcribere, & edere an expediat. pag. 616. 3. requiſita in ſcriptore ad eos componendos. p. 617. 4. ſeq.

Liturgiæ ſacræ antiquitas. p. 12.

Logicæ ſtudium recommendatur, & cur illi ſtudendum. p.889. 2.

Logos Gnoſticorum impugnatur. pag. 113. 57. ſeq.

Loquendum quomodo, & quando. p. 542. 42.

Lot an reus inceſtus. p. 307. 71. Uxor ejus typus Eccleſiæ. pag. 308. 3.

S. Lucas, quæ ſcripſit, a S. Paulo didicit. pag. 200.39. præcipuæ Evangelicæ hiſtoriæ capita refert. p. 202. 41.

Luſus prohibiti vitandi ſunt, & quinam. p. 604. 49.

Luxuria omni modo fugienda, & abominanda eſt. p. 725. 11.

M.

Macedones Reges recenſentur. p. 656. 38.

Magia Marci hæretici. p. 35. Simonis. pag. 54. Carpocratis. p. 62.

Magi Chriſti adoratores quinam fuerint. p. 643. eorum munera Chriſto oblata explicantur. p. 180. 18.

Mamona quid ſignificet. p. 176. 14.

Mandata Dei obſervanda. p. 609. 57.

Mar-

Marcionis hæreſes. p.
ʟ. 81. 2. refutantur.
ıg. 256. 16. p. 314.
ɪ. ſeq.

Marcus hæreticus
ɪis. pag. 35. 47. ejus
ereſes. p. 38. 5. ejus
uchariſtia. p. 35. 47.
, refutatur. p. 250. 9.

B. V. Maria in nu
tiis Canæ Galilææ cul-
am non admiſit. p. 211.
;jus obedientiæ cum in-
bedientia Evæ compa-
ıtio. p. 253. 68. Ejus
ro nobis patrocinium.
ag. 368. 36. Perpetua
lius ante, & poſt par
ım virginitas. p. 877.
7. 756.

Martis patria, & vi-
ı refertur. p. 417.

Martyres veri in ſola
;atholica Eccleſia haben-
ur. p. 812. 79. Mar-
yr quis, & ejus excel-
entia. p. 749. 3. Mar-
yr coram Deo unusquis-
ue Chriſtianus perfe-
ɪus eſſe poteſt. p. 750.
ʟ. Martyres ficti ſolum,
unt hæretici. p. 751. 5.

Martyrium eſt lici-
tum. p. 217. p. 754. 9.
ſeq. eſt etiam ſubinde
præceptum. p. 755. 10.
veræ vitæ eſt princi-
pium. pag. 756. 11. eſt
actus præcipuus chari-
tatis. p. 757. 12. pec-
cata delet. p. 761. 15.
innocentibus infertur.
p. 763. 18. cauſa cur a
Deo a tortoribus marty-
res non liberentur. pag.
764. 19.

Materiæ ortus juxta
Valentinum. p. 10.

Matrimonii finis eſt
liberorum procreatio.
p. 553. 60. Ejus defini-
tio. p. 710. 33. an con-
trahendum ſit. p. 710.
33. eſt licitum. p. 711.
34. ſeq. p. 729. 14. ſeq.
p. 732. 20. ſeq. etiam
in nova lege eſt permiſ-
ſum. p. 740. 29. Ejus
bona. p. 737. 26. San-
ctitatem non impedit. p.
742. 32. p. 745. 35.
finis ejus generatio non
eſt mala. pag. 744. 34.
ſeq. quare poſt reſurre-
ctionem non amplius ſit.

 p. 741.

p. 741. 31. eſt indiſſolubile. p. 714. 40. De matrimonio Gnoſticorum ſententiæ. p. 715. 2. ſeq.

Matrimonii uſus, ſeu copula ſola voluptatis cauſa non habeatur. p. 713. 38. rationabilis modus in eo teneatur. p. 713. 39. omnis abuſus in ea evitandus. p. 730. 17. p. 737. 25. p. 738. 27. copula cum uxore tempore fluxus menſtrui vitanda. pag. 555. 63. Item tempore prægnationis. p. 555. 64. nimis frequens copulæ uſus vitandus. p. 555. 65. generatio non impedienda. p. 557. 194. honeſtas in ea exercenda omni modo ſervetur. p. 557. 67.

Menandri hæreſes referuntur. p. 57. 70.

Mendacium non eſt permiſſum. p. 869. 730.

Mentis operationes, & earum ordo explicantur. p. 99. 2.

Metempſicoſis refutatur. p. 151. 101. ſeq.

Militibus bona præcepta præſcribuntur. pag. 611. 60.

Millenarium regnum poſt reſurrectionem non detur. p. 393. 58. ſeq. p. 394. ſeq.

Miracula vera in Eccleſia Catholica dantur, & quomodo iis utendum ſit. p. 147. p. 150.

Modeſtia in converſatione cum aliis recommendatur. p. 541. 39. ſeq. In templo. p. 606. 52.

Mors corporis verum malum non eſt. pag. 748. 2.

Moyſi Verbum Divinum apparuit. p. 285. 45. 9. Deum intuitive non vidit. p. 286. 47. Moyſis antiquitas, ante Trojanum bellum vixit. p. 652. 34. ante Deos Græcorum, & Heroes. p. 653. 35. ante Græcos Scriptores, & Legis

ſlatores. p. 654. 36. te Prophetas Hebræo-
.m. p. 655. 37. ante
ræcos Philoſophos p.
;6. 39. ejus doctrina
imia fuit. p. 665. 47.
ıomodo Ægyptium oc-
derit, & Pharaonem
l exitum Hebræis con-
:dendum permoverit.
ıg. 663. 44. Eximius
ellidux fuit. p. 668.
8. & Philoſophus an-
quiſſimus, & præſtan-
ſſimus, p. 672. 51.

Mulierum veſtitus mo-
eſtus ſit. pag. 600. 43.
tem earum inceſſus. p.
01. 44. aſpectus ea-
um protervus, & ni-
nius vitandus eſt. pag.
108. 55.

Mundus juxta Satur-
ıinum ab Angelis creatus
ſt. p. 51. 71. refutatur.
). 78. 7. Creatio mun-
li ſoli Deo adſcribenda.
). 91. 26. Gnoſticorum
:rrores de creatione
mundi refutantur. pag.
185. 24. 2. Durationis
mundi tempus. p. 385.
3. & renovatio ejus re-
fertur. p. 400. 65. Fi-
nis mundi qualis. p. 20.
25. 1. juxta Marcum,
hæreticum. pag. 44. 58.
vid. *Creatio. Deus.*

Muſarum origo, &
mors. p. 417.

Muſica laſciva a con-
viviis arcenda, ſicut &
cantus profani. p. 533.
26. ſeq.

Myſteria fidei a no-
bis non comprehendun-
tur. p. 137. 88. & no-
bis ſunt abſcondita. p.
795. 18.

N.

Nicolaitarum hæreſis.
p. 64. 79. 3. an Nico-
laus Diaconus eorum hæ-
reſis auctor fuerit. pag.
720. 6.

Nomen juxta Logicam
quid ſit. p. 890. 4.

Nugæ vitandæ. pag.
539. 35.

Nuptiæ ſecundæ ſunt
licitæ. p. 739. 28.

Nus Valentinorum ſolus Patrem cognoviſſe dicitur. p. 9. 7. refutatur. p. 98. 37.

O.

Objurgatio quid, eſt modus correctionis benevolus. pag. 490. 29. p. 495. 34. ejus ſcopus. p. 490. 30.

Obtrectatio quid, eſt modus correctionis. p. 498. 43.

Oculorum cuſtodia recommendatur. p. 601. 45.

Oeconomis nonnulla præcepta dantur. pag. 611. 60.

Oleo pro neceſſitate corporis uti licet. pag. 546. 47.

Opera bona ad ſalutem eſſe neceſſaria negat Valentinus. p. 19. 23. 2. Item Simon magus. p. 57. Item Carpocrates. p. 62. 3. refutantur. p. 149. 97. ſeq. Opera bona ad ſalutem ſunt neceſſaria. p. 322. 6. bonorum præmia, & malorum ſupplicia demonſtrantur. p. 333. 102.

Ophitarum hæreſis refertur. p. 68. 85. 1.

Oratio quid. p. 864. 722. Ejus præcepta. p. 610. 59. quid orandum, & petendum sit. p. 863. modus orandi. p. 464. Horæ orationis faciendæ. p. 864. 722. Oratio aſſidua ſemper exauditur. pag. 864. 723. pag. 865. 724. Verſus orientem fieri ſolebat. ibid. Oratio impiorum non ſemper exauditur. ibid. Oratio mentalis etiam eſt utilis. p. 865. 724.

Orpheus unum Deum eſſe canit. p. 440. 18.

Oſanna quid ſignificet. p. 470.

Oſcula laſciva vitanda. p. 607. 53.

P. *Pa-*

P.

Pædagogus noſter Chriſtus, ejus officium. p. 462. 2. p. 483. 23. A peccatis nos præſervat. p. 465. 4. Lapſos ſanat. pag. 466. 5. & quomodo, pag. 467. 6. Qualiter in veteri, & nova Lege ſuum officium exerceat. pag. 504. 55. Doctrinæ illius utilitas. p. 464. 3. Adhortatio ad ejus Pædagogiam ſequendam. p. 506. 58. vid. *Chriſtus*.

Parabolæ ſcripturiſticæ male ab Hæreticis explicantur. pag. 92. 27. Quomodo explicari debeant. p. 135. 86.

Paſſionum deſcriptio. p. 508.

Parentes quomodo odio haberi poſſint, & debeant. p. 927. 21.

Pater in Divinis Creator eſt. p. 251. 11. Quomodo revelatus fuerit. p. 252. 12.

Pater ſpiritualis pro via Spiritus eligendus. p. 940. 32.

Patientia commendatur. p. 307. 28. p. 772. 25.

S. Paulus ſolus veritatem non agnovit, ſed alii etiam Apoſtoli. pag. 198. 38. Eam ſine reſervatione aperte, & ſincere prædicavit. p. 201. 40. An uxorem habuerit. p. 732. 21.

Pauper Evangelicus quisnam vere ſit. pag. 922. 16.

Peccatum quid. pag. 507. 59. Fugiendum eſt. p. 465. 4. Non eſt involuntarium. pag. 693. 19. Sed voluntarium. pag. 694. 20. Aliud eſt mortale, aliud veniale. p. 695. 21. Quomodo purgari, & deleri poſſit. p. 696. 22. Ejus radices, & cauſæ. p. 883. 761.

Peccatum originale omnes contrahunt. pag.

O
mod
nevo
p. 4
p. 4

O.
mod
498.

O.
comn
45.

Oe
præce
611.

Ole
corpor
546. 4

Ope
tem eſſ
Valenti
2. Iten

ophorum Græcorum
ceſſio, & Scholæ, ac
ctæ eorum. pag. 639.
o. Tempus, ætas,
genus illorum. pag.
.o, 25. Non omnes
ali, & fures fuerunt.
646. 31. Aliqua ve-
docuerunt. pag. 648.
. Et multa ex S. Scri-
ura deſumpſerunt. p.
97. 20. p. 811. & ſeq.
ententiæ eorum de Deo
S. Scriptura. p. 801.
3. De ſuppliciis poſt
ortem. pag. 802. 24.
e creatione mundi. p.
02. 25. De bono, &
oneſto. pag. 803. 26.
e S.S. Trinitate. pag.
04. De reſurrectione.
. 804. 28. De mundi
enovatione. pag. 804.
8. De Sabbato, & paſ-
one Chriſti. pag. 805.
De Sacrificiis. p. 806.
1. De Judicio. p. 806.
2. De Angelis. p. 807.
De occultis Dei conſiliis,
dolore in partu. pag.
107. 33. De bonitate,
juſtitia Dei. *ibid.* De-
ique ſententias ſuas
nus ex altero exſcripſit.
. 811. 2.

Philtra amatoria male uſurpata. p. 37. 49.

Pilorum cultura qualis eſſe debeat. p. 797. 40. Alieni & fictitii reprobantur. p. 599. 41.

Platonis ſententia de uno Deo. p. 438. Deum juſtum, & malorum vindicem docet. p. 240. 5.

Pleroma Valentini. p. 80. 10. ſeq.

Pœnæ in veteri Lege malis inflictæ nos ſapere docent. p. 299. 64.

Pœnitentia quid. pag. 692. 18. Ficta. p. 693. 385. Vera. p. 938. 30. In eo perſeverandum eſt. p. 939. 31.

Poetæ unum Deum canunt. p. 440. 18.

Pollutio vitanda. pag. 558. 51.

S. Polycarpi auctoritas, ejusque Epiſtola laudatur. p. 165. 8. 4.

Polyonima quid. p. 905.

Pontifex. vide *Romanus*.

Potus ſobrius qualis. p. 521. 12. Quouſque bibendum. p. 526. 19. Modeſtia in bibendo obſervanda. p. 527. 21.

Præcepta naturalia ſunt utrique legi V. & N. communia. p. 265. 25. Præceptorum ſumma. p. 612. 61.

Prædicamenta decem Ariſtotelis recenſentur. p. 904. 17.

Presbyteri mali a Verbo redarguentur. pag. 298. 62. Sunt Epiſcopis inferiores. p. 202. Sunt tamen ſuperiores Diaconis. p. 838.

Promiſſio quid, per eam ad bene agendum Pædagogus Chriſtus homines excitat. p. 502. 51.

Prophetæ aliqui Deum viderunt. p. 285. Non tamen intuitive. p. 286. 46. A Deo inſpirati fuerunt. pag. 315. 83. Ab eodem Deo miſſi fuerunt, a quo Chriſtus miſſus eſt. p. 320. 87. Deus proprios ſuos Prophetas habet. p. 318. 85. Unum Deum utriusque Teſtamenti prædicaverunt. pag. 441. 10. Perſecutiones Chriſtianorum prædixerunt. p. 313. 80. Et gloriam Chriſti. p. 313. 81. Illis credendum eſt. pag. 800. 22. vid. *Chriſtus*.

Prophetia origo. p. 21. 27. 3. Prophetiæ falſæ Marci Hæretici. p. 36. 48. Prophetia vera a ſolo Deo eſt. pag. 37. Eſt ab eo inſpirata. pag. 157. 106. Multiplex prophetandi modus eſt. p. 285. Prophetiæ impletæ fidem noſtram confirmant. p. 292. 54.

Proprium logicum quid. p. 903. 780.

Prudentia eſt modus correctionis. pag. 502. 50.

Publi-

Publicanis quædam præcepta præſcribuntur. p. 611. 60.

Pulchritudo vera quænam ſit. p. 567. 1. Pulchritudo corporis quomodo colenda. p. 650. 42.

Ptolomæi Hæreſes. p. 54. 44.

Purgatorium aſſeritur. p. 873. 745. Ejus pœna. p. 838. 26.

Pythagoræ ſententia de uno Deo. pag. 439. Ejus Symbola ex S. Scriptura ſumpta. p. 790. 13.

Q.

Quæſtionis ſtatus ante demonſtrationem rite determinandus, & cognoſcendus eſt. p. 894.

Querela quid, eſt modus correctionis. pag. 495. 35.

R.

Reconciliatio cum inimicis ineunda. p. 611. 60.

Redargutio quid, eſt modus correctionis. p. 496. 37.

Refectionis modus, & regulæ modeſtiæ in ea obſervandæ. p. 517. 9.

Regum auctoritas unde ſit. p. 376. 45. Cur inſtituta fuerit. p. 377. 46.

Religionis Chriſtianæ, & Ethnicæ diſcrimen. p. 408. 3. Religionis Chriſtianœ commoda. p. 409. 4. Adhortatio ad eam. pag. 411. 5. Ethicæ Religionis turpia myſteria. p. 412. 6.

Reſolutio demonſtrativa quid. p. 894. 8.

Reſurrectionem carnis negat Baſilides. pag. 60. 74. Item Marcion. pag. 65. 81.

Reſurrectio carnis probatur. pag. 143. 2. p. 342. 8. ſeq. Eadem ca-

ro noſtra reſurget. pag. 357. 24. p. 359. 25.

Ridiculæ actiones cavendæ. pag. 537. 27. Item verba ridicula. p. 538. 28.

Riſus excuſſus vitandus. p. 538. 29. Quomodo, & quare ridendum ſit. p. 536. 30. ſeq.

Romana Eccleſia a S. S. Petro & Paulo fundata eſt. p. 160. Romanæ Eccleſiæ auctoritas, & Primatus. p. 163. 6.

Romanorum Pontificum ſeries usque ad Eleutherium. pag. 164. 7. 3.

Romanorum Imperatorum Chronologia. p. 660. 42.

Romani Imperii deſtructio per Antichriſtum. p. 381. 50.

S.

Sabbatum non violatur per exhibita opera charitatis. p. 257. 3.

Sacerdotium Marcus Hæreticus mulieribus conferebat. p. 36. Quo ſenſu omnes Sacerdotes vocari poſſint. p. 258.

Sacrificia veteris legis Sacrificii novæ Legis figura fuerunt, & abrogata ſunt. p. 273. 32. Per ſe non juſtificabant. p. 274. 33.

Sacrificandi præceptum datur. pag. 610. 59. p. 857. 704.

De *Salome* fabula refertur. p. 734. 23.

Salus æterna in quo ſita ſit. pag. 923. 14. Ejus præſtantia. p. 444. 21. Illius obtinendæ media. p. 450. 25. Ab omnibus obtineri poteſt. p. 452. 26. Nihil nos ab ea acquirenda impedire debet. p. 454. 28. De ſalute quæſtio a juvene Chriſto propoſita explicatur. p. 916. 4.

Salutatio in via obviantibus qualis eſſe debeat. p 607. 54.

Satan

Satan cur fortis dicatur. p. 177. 15. Ejus ilii quinam appellentur. p. 334. 104. Eſt mendax. p. 375. 43. Terrena regna dare non poeſt. p. 378. 47.

Saturnini Hæreſis. p. 58. 71. 1. refutatur. p. 131. 65.

Schisma vitandum, ejusque mali effectus. p. 311. 74. 7.

Scientiæ mundanæ, & naturales a Deo ſuut. p. 127. 12. Ideoque non contemnendæ. p. 634. 19. pag. 834. 21. Sine charitate nil proſunt. p. 134. 84.

Scriptio Librorum apud Græcos quando inventa fuerit. pag. 645. 29. ſeq.

Scripturæ ſacræ obſcuritas. p. 137. 88. 2. Ejus explicatio ab Epiſcopis petenda. p. 297. 61. p. 309. 72. 2. Ejus increpationes ad noſtram inſtructionem ſerviunt. p. 301. 65. Figuræ ſacræ Scripturæ quomodo inquirendæ, & exponendæ. pag. 307. 71. Item allegoriæ. p. 790. Et ænigmata. p. 792. 14. S. Scripturæ excellentia. pag. 442. p. 445. 56. An ſacri Libri in captivitate deperditi, & ab Esdra reſtituti fuerint. p. 227. p. 664.

Secundi Hæretici Hæreſes. p. 31. 40. 1.

Septuaginta Interpretum verſionis S. Scripturæ hiſtoria. p. 226. 61. Ejus auctoritas. p. 227. 62. p. 664. 45.

Sepulchra mortuorum ſunt templa gentilium. p. 427. 29.

Serapis idolum quale, & unde acceptum. pag. 429. 31.

Serpentis caput Chriſtus calcavit. pag. 237. 74.

Servi-

Servitus Dei ad noſtrum bonum cedit. pag. 267. 27. ſeq.

Servorum multitudo vana eſt. p. 580. 11.

Sethianorum Hæreſes referuntur. p. 68. 85.

Sigilla Chriſtianorum qualia eſſe debeant. pag. 597. 39.

Simonis magi Hæreſes. pag. 54. 68. 1. ſeq. Ejus Sacerdotes. p. 57. 4. refutantur. p. 231. 65.

Sodomia omni modo execránda, & fugienda. p. 553. 61.

Somnia quid ſint, & unde honeſta. pag. 552. 59.

Somnus quomodo modeſte capiendus, & regulæ modeſtiæ pro eo capiendo. p. 550. 55.

Sophia Valentini deſcribitur, & ejus æmulatio. p. 9. 7. 2. p. 12. 3. refutatur. pag. 114. 59. ſeq.

Sophoclis de uno Deo ſententia. p. 440. 18.

Spectacula vitanda. p. 604. 50.

Specula, & abuſus eorum reprobantur. pag. 573. 220.

Spiritus Sancti productio juxta Valentinum & illius officium. pag. 10. 9.

Spritus S. æternitas, & conſubſtantialitas aſſeritur. pag. 613. 62. p. 935. 27. vid. *Trinitas*. Cur in Apoſtolos deſcenderit. p. 213. 2.

Spirituales homines quinam ſint. p. 349. 2. p. 353. 18.

Spuere frequenter, & ſternutare in conſpectu aliorum turpe eſt. pag. 544. 43.

Statuarii veteres celebriores recenſentur. p. 428. 13.

Stro-

Stromata S. Clemen-
cur ſic dicta fuerint.
624. 9.

Suppellex vana, & ni-
ſ pretioſa reprobatur.
530. 22. ſeq.

Sybilla unum Deum
: canit. pag. 442. p.
2.

Syllogiſmus quid, &
omodo faciendus. p.
3. 771.

Synonima quænam di-
ıtur. p. 905.

T.

Tabulæ Decalogi quot
æcepta ſingillatim ſpe-
ıtæ complexæ fuerint.
131.

Tatiani Hæreſes. p.
). 82. refutantur. p.
;4. 69. ſeq.

Temperantia exercen-
ı. p. 698. 24. p. 569.
ı. Temperantiæ exem-
a. p. 520. 11. p. 590.
}.

Templa gentilium.
vid. *Sepulchra.*

Teſtamentum vetus, &
novum inter ſe non pug-
nant. p. 196. 12. Ut-
riusque idem Deus Au-
ctor eſt. pag. 258. 18.
Novi Teſtamenti præ-
ſtantia. p. 262. 3. Fi-
gura utriusque in Abra-
ham. p. 295. 58. Ma-
jor in novo a nobis per-
fectio requiritur. pag.
303. 67. Novum Te-
ſtamentum non eſt tem-
pli reſtauratio ſub Zoro-
babel. p. 317. 84. Ve-
teris, & novi Teſtamen-
ti differentia. pag. 485.
25.

Thamaris partus quid
figuraverit. p. 296. 59.

Therapeutæ quales.
p. 936. 28.

Timor duplex. pag.
498. 45. Timor eſt ſa-
lutaris. pag. 684. 12.
Alius eſt filialis, alius
ſervilis. p. 499.

Tra-

Traditio eſt regula fidei, ejus auctoritas, & unde cognoſcatur. p. 161. 4. 2. p. 167. 9. 1. p. 162. 5. 1. p. 621. 7. p. 824. p. 844. p. 878. 757. Phariſaicæ traditiones nocivæ. p. 263. 32.

Triacondas Hæreticorum refutatur. pag. 95. 31. ſeq.

Tribulatio juſtis eſt neceſſaria. p. 385. 4.

S.S. Trinitas Divinarum Perſonarum, & earum Conſubſtantialitas. p. 171. 1. p. 254. p. 282. pag. 256. p. 613. 62. pag. 804. 598. p. 805. 604. p. 935. 27. Notio S. S. Trinitatis in nomine Chriſti. p. 216.

Turpiloquium vitandum. p. 537. 32. Turpia verba. p. 538. 34. & turpia facta. p. 538. 33.

V.

Vacuum Gnoſticorum refutatur. pag. 82. 12. ſeqq.

Valentini Hæreſes referuntur. pag. 6. 4 1. Mores ejus. p. 19. 24 3. Errores ejus ex gentilibus Philoſophis deſumpti ſunt. p. 103. 43 ſeq. refutantur. p. 231. p. 250. 9. p. 318. 15 ſeq. p. 365. vid. *Ire-nes.*

Vaſa aurea, & argentea luxus ſunt ſuperflua & vacuus. p. 530. 21. Et multo magis vaſa lecoraria ex auro & argento præparata. pag. 53[illegible] 24.

Verbum. Divina ejus generatio, & Divinitas. p. 27. 35. 2. Per Verbum omnia facta ſunt. p. 177. 16. 3. p. 446. 62. p. 853. Verbi æternitas. pag. 133. 82. p. 146. 9. p. 214. 51. p. 250. 9. 2. p. 282. 42. 3. Verbi Conſubſtantialitas. pag. 247. 3. p. 257. p. 304. 3. p. 410. 5. p. 455. p. 487. 20. p. 493. Verbi infinitas, p. 779. Verbum imaginem Dei in homine re-

ormavit. pag. 364. 2.
d. *Chriſtus. Filius Dei.*
Ieſus.

Verba turpia. vide
Turpiloquium.

Veritas quomodo cog-
oſci poſſit. p. 783. 5.
x S. Scriptura haurien-
a eſt. p. 786. 7. A ſo-
s Chriſtianis docetur.
847. 39. Modi eam
ſcendi. pag. 848. 40.
egulæ eam inquirendi.
890. 3.

Veſtium luxus vitan-
us. p. 558. 69. Qua-
s eſſe debeant. p. 559.
o. Molliores fœminis
dulgeri poſſunt. pag.
59. 71. Non vero vi-
s. p. 579. 10. Veſtes
bi coloris reliquis præ-
rendæ. pag. 560. 72.
ec nimis prolixæ, nec
rtæ ſint. p. 561. 73.
odeſtia in illis reluceat.
g. 595. 37.

Vinum, quomodo eo
endum, juvenes ab illo
ſtineant. p. 522. 13.
nioribus autem per-
mittitur. pag. 523. 15.
Quomodo uſurpandum.
p. 523. 14. Ad digeſtio-
nem ſolum adhibendum
eſt. p. 524. 16. Aqua
miſcendum. pag. 525.
17. Peregrinum, & pre-
tioſum non eſt requiren-
dum. p. 527. 20.

Viri omnem luxum,
& vanum ornatum re-
jiciant. p. 575. 7. Pilos
corporis non radant. *ib.*
Neque etiam barbam.
p. 577. 9. Canos ſuos
non tingant. p. 576. 8.
Mollibus veſtibus non
utantur. pag. 579. 10.
Quænam exercitia illis
conveniant. pag. 594.
35.

Virtus quid, & am-
plectenda. p. 508. 60.

Viſio beatifica an ſta-
tim poſt mortem obti-
neatur. p. 391. 57. Eſt
clara Dei intuitio. pag.
402. 67.

Viſitatio Divina quid.
p. 497. 39.

Vita afflatus quid. p. 357.

Unguentorum vanus uſus reprobatur. pag. 545. 44. ſeq. Canos inducit. p. 548.

Vocationis ſuæ officia unusquisque perfecte implere debet. p. 773. 26.

Voluntarium, & involuntarium quid. pag. 694. 20.

Voluptas eſt res de ſe indifferens. p. 752. 6.

Vox, & nomen logice definitur. pag. 904. 16.

Vulcani vitæ compendium. p. 417.

Uxores non poſſunt eſſe pluribus, vel omnibus communes, ſed uni viro conjunctæ, illi ſoli fidem ſervare tenentur. p. 717. 3. ſeq.

ERRATA TOMI SECUNDI.

ag.	*lin.*		*corrige.*
43	30	duodecalem	duodecadem.
52	14	inereerabilis	inenarrabilis.
71	4	conſtigaret	caſtigaret.
32	23	ipſe	ipſa.
95	1	gloriam	gloria.
01	7	emiſſo	emiſſio.
28	1	teſtes	teſte.
57	22	dificere	deficère.
77	10	libris	liberis.
80	11	proterat	poterat.
15	21	Teſtamen	Teſtamentum.
95	8	jubemus	jubemur.
02	11	detrectatione	detractione.
05	27	apobryphorum	apocryphorum.
12	30	Dyoniſtum	Dionyſum.
73	27	nihl	nihil.
28	25	adone	adeone.
39	4	in honeſte	inhoneſte.
58	10	tenendat	tenenda.
35	4	requirunt	*adde* fidem.
36	15	dicerunt	didicerunt.
89	14	temerere	temere.
94	27	terra	terram.
35	11	liquam	aliquam.
75	32	dididerunt	didicerunt.
78	32	crediditur	creditur.
97	30	quoniam	quonam.
28	1	oponere	opponere.
34	34	præſtet	præſtat.
41	16	præſtitutrum	præſtiturum.
42	4	ſegniter	non ſegniter.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT

This book is under no circumstances to be taken from the Building